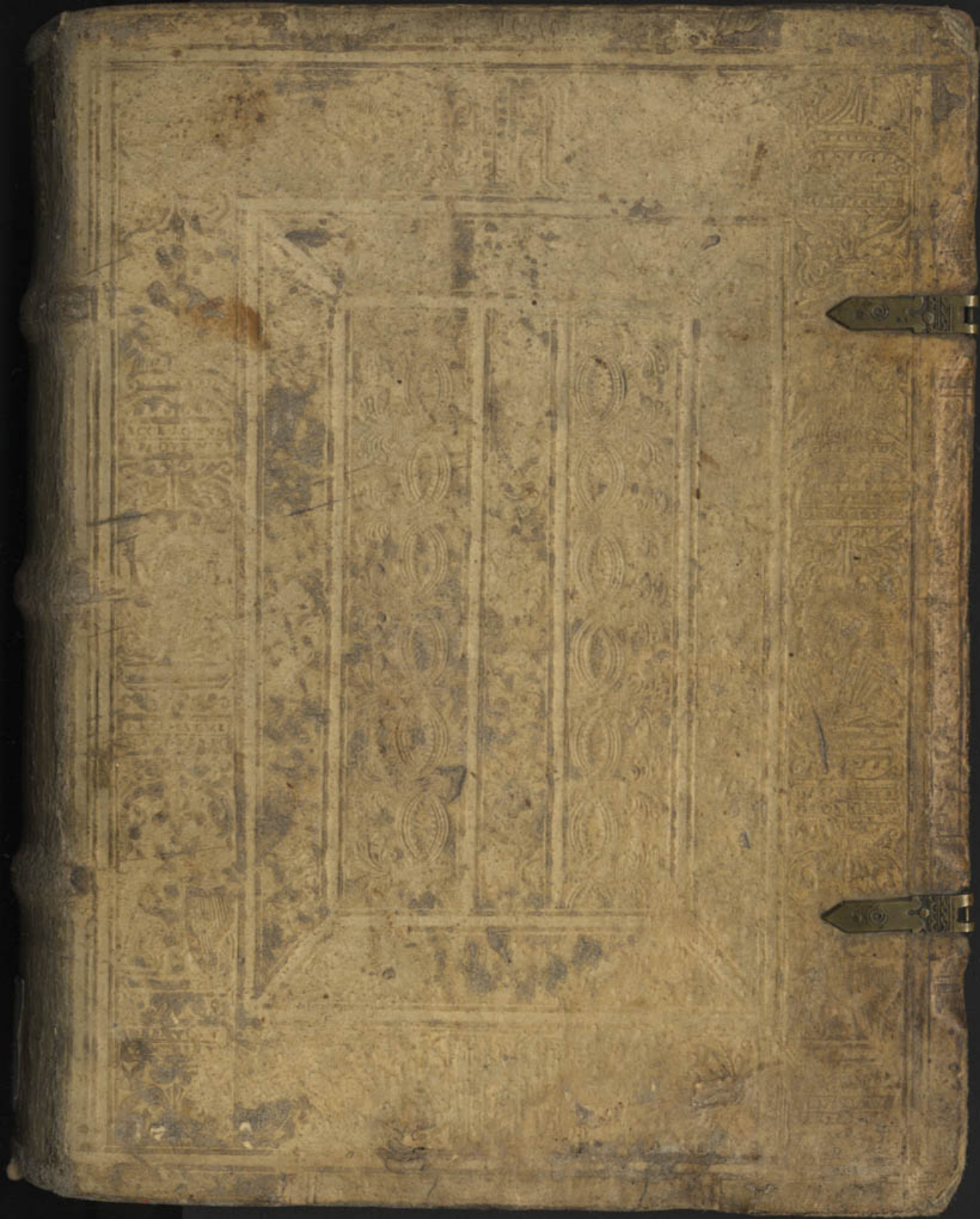

34725

Bartholomaeus, amicus veritatis, subdilectus.

Bartholomaeus, amicus veritatis, subdilectus.

To. Oldendorpius Vir in summa studio doctissimus

angelus summi iudicii vir, laboriosissimus

Bartholomaeus, amicus veritatis, subdilectus.

Bartholomaeus, amicus veritatis, subdilectus.

H-A

17
4

34725

Sala	8
Gab.	8
Est.	65
Tab.	2
N.º	

.1564.

Dieses Buch gehört mir Anna Kriemhildin zu
Güntherin. Ich hab es von Vaters anweisung
lieben Princesen und Herren verordnet
vader Herr von Lichtenstein und Fürstlichen
Kriegsmacht verordnet zu Langenfeldt
geordnet. Den 5. October 1564

809

K

Warr

axis rerum minalium iconibus
12 ff. u. 467 po.

Br.

te Werk ist we

die verschie

H.A

17

4

Wite. Behr. sekone Thug
m. 56 Holzgr. Holzgr. An

Ex Bibliotheca Ludovici de Witt 1705.
474875

PRAXIS RERVM

CRIMINALIVM, ELEGANTISSIMIS

ICONIBVS AD MATERIAM ACCOMMODIS ILLV-

strata, Prætoribus, Proprætoribus, Consulibus,

Proconsulibus, Magistratibus, reliquisque

id genus Iustitiariis ac Officiariis, ap-

primè utilis ac necessaria.

Authore Clariss. viro D. Iodoco Damhouderio, Brugenfi, V.I.

Doctore, & Caroli V. Cæsaris in sua inferioris Germa-

nia Finantia Consiliarij & Commissarij.

A iudicio candide Lector tempera, dum vniuersum opus
attentiùs perlegeris.

Pythagoras

Qui malos non plebunt, bonis iniuriam inferunt.

Seneca

Probis nocet, improbis parcens.

J. D. Hainzeder empf. in Spainschart 1602

ANTVERPIÆ,

Apud Ioannem Bellerum, sub insigni Falconis.

M. D. LV.

Cam Privilegio Cæsaris ad Quinquennium.

liv. do barto

PRIVILEGIUM CAESAREVM.

CAROLVS Diuina gratia Romanorum Imperator, semper Augustus: rex Germaniae, Castella, Legionis, Aragonum, Nauarra, Neapolis, Siciliae. Maioritarum, Insularum Indiarum, & continentis maris Oceani. Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Lotharingiae, Brabantiae, Limburgiae, Luxemburgiae, ac Geldriae: Comes Flandriae, Artesiae, Burgundiae, Palatinus Hannoniae, Hollandiae, Zelandiae, Ferretis, Hagenaeldi, Namurci, & Zutphaniae. Princeps Sueviae, Marchio sacri Romani imperij: Dominus Phrisiae, Territorij Traiectensis circa & ultra Iselam, Mechliniae, Salinarum, & Groeningae, Dominatorque in Asia & Aphrica: Vniuersis presentes nostras literas inspecturis & audituris, Salutem. Exhibita nobis fuit humilis supplicatio Magistri Philippi van Belle, cuius urbis Brugenensis, nec non eadem ciuitati à secretis & consilijs, qua referebatur, nostrum dilectum ac fidelem consiliarium atque commissarium nostrarum finantiarum M. Iodocum Damhonderium iuris utriusque Doctorem, ad instantiam praefati Magistri Philippi van Belle, aliorumque suorum amicorum, composuisse librum quendam in materia criminali, nomine: P R A X I S R E R V M C R I M I N A L I V M idque tribus diuersis linguis, scilicet Latina Gallica, & Teutonica, cum nonnullis figuris ac imaginibus eidem libro seruientibus, quae librum praedictum supplicans cuperet lubens imprimi, vendi, & distribui, verum quum hoc non posset sine nostro privilegio & consensu, pro eo impetrando nobis humiliter supplicauit. Quapropter consideratis praedictis causis, condescendentes praefato supplicanti, precibus ac supplicationibus eius assensimus, annuimus, ac permisimus, hisque nostris praesentibus literis assentimus, annuimus ac permittimus, speciali gratia concedentes, ut praedictum librum nomine: P R A X I S R E R V M C R I M I N A L I V M, tam Latino, Gallico, quam Teutonico idiomate, possit iubere excudi, & distribui in vniuersis nostris regionibus ac dominijs, vniuersis & singulis illum sibi emere volentibus, inbibentes vniuersis typographis, bibliopolis, alijsque omnibus, ne praedictum librum aut totum aut per partes in praedictis tribus linguis imitantes excudant, vendant, aut distribuant in praefatis nostris regionibus ac dominijs, intra tempus & terminum quinque annorum proximè insequentium, sub poena confiscationis librorum excusorum, ac emenda arbitraria: precipientes ob hanc causam dilectis ac fidelibus nostri consilij Flandriae Praesidi, atque Assessoribus, Bailiui urbis Brugenensis, ac curiae Franconatis, ceterisque nostris iustitiis administratoribus, ac subditis, quos id vltimo modo concernere potest, ut praedictum supplicantem hac nostra gratia & concessione, sub conditionibus, tempore, ac modis praedictis, faciant, sinant, ac iubeant plenè & pacifice gaudere ac frui, cessante omni impedimento, quandoquidem ita nobis placet. In cuius testimonium nostrum sigillum praesentibus apponi iussimus. Datum in oppido Brugenensi, die xv. Ianuarij. Anno Domini 1552. Martij 27. regnorum autem nostrorum Castella & aliorum 36.

Subscriptum
Apud Caesarem in suo consilio, & signatum
De Symandres.

Illustri Domino ordinis aurei velleris

Equiti aurato, Ludouico à Flandria, Domino Pratenſi, Caſarea & Catholica Maieſtati ſecundo à cubiculis, nec non Imperatoris Finantia in inferiori Germania Capiti prudentiſſimo, perpetuòque ſtudiorum omnium Mæcenati, Iodocus Dambouderius Brugenſis Iuriſconſultus, ſalutem.

VAM FLAGRANTEM ERGA CELSITVDI-
nem tuam animi affectum palàm ſemper geſſerim
Heros longè clariſſime, non verbis id vllis exprimere
mihi procliue eſſet, vt nullum non vndique mouerim
lapidem, nullam non opportunitatem vbique captauerim, qua id ti-
bi quàm teſtatiſſimum facere poſſem, meque in tuam clientelam, at
que adeò (ſi patereris) amicitia, propius inſinuarem. Is enim tuæ hu-
manitatis ſplendor eſt, ea liberalitas, id de omnibus benemerendi
ſtudium (ne quid de reliquis interim præſtatiſſimis tuis virtutibus
dicam) vt quemadmodum magnes Indicus ferrum, ita etiam quoſuis
gratiſſimo tuæ benignitatis odore, in amorem tui atque admiratio-
nem rapias. Quorum è grege cum me vnum eſſe non obſcurè ſemper
declarauerim, fauoremque tuum in me multò effuſiſſimum cõpluri-
bus iam argumentis abundè ſatis ſuperque expertus ſum, quò & ip-
ſe viciſſim grati aliquod animi argumentum (ſi nihil aliud) debita-
que meæ erga te obſeruantiaæ teſtimonium, aliquale præberem, reſ-
picienti mihi circumquaque, viſum eſt tandem munuſculum leuiden-
ſe quidem prorsus, neque pro tua magnificentia, ſed pro virium mea-
rum infirmitate tibi offerre, nempe libellum hunc, quem (qualiſ-
qualis eſt) impresentiarum tibi nuncupo, tuis virtutibus conſe-
cro, & ſub nominis tui tutela in lucẽ emitto. Sed quid hoc muneris

A ij adeò

EPISTOLA DEDICATORIA.

adeò exigui (fortasse Momus quissiam obijciet) quod tam gratiosi nominis lenocinio commendari postulas? Certè illi (quisquis is est) illud in præsentì resposum velim, si ad muneris duntaxat exiguitatem oculos flectat, non absurdè eum fortassis dicere: verùm propius intuenti eius exiguitas cum maximo rei fructu, & vtilitate quadà necessaria abundè cōpensabitur. Rogatus enim à compluribus, tum amicitia, tum beneficiorū necessitudine mihi iunctissimis, vt cum id mihi per negotiosissimas occupationes, quibus supra modum distringor, liberum foret, succisivus interdū aliquot horas suffurarer, quibus rei criminariæ cōscribendæ me impenderē: negocio tandē mutuis colloquijs vltro citroque ventilaco, non potui mihi amicissimis, quibus nihil negare nec debeo, nec possum, id tantopere à me efflagitantibus, in re tam vtili, tamque necessaria (quanquam infirmitatis interim viriū mearum tam arduæ provinciæ imparis, probè conscius) non morē gerere. Si enim in re pecuniaria exactè adeò iustitiæ gnomon, & norma obseruetur, ne cui iniuria fiat, ne quis suo violenter priuetur, sed vt suum cuique æquitate id ita exigētē tribuatur, quātandem in calamitosorum hominum corpore conseruādo, vigilantia opus esse putabimus? ne qui ceu sanguinarij latrones ruptis perfractisque omnis æqui, & iuris cæcellis, de alieno (quod aiunt) corio ludant, & tam dulci vitæ munere præter omnē humanitatem fratres eodem Christi sanguine redemptos, temere spolient, præsertim cū vitæ iactura nunq̃ iterum reparari queat. Certo aut̃ aliorum relatu didicimus, imò ipsi nefaria exempla inuiti conspeximus, quomodo nonnunq̃ parricidarij questores, aliq̃ id genus officarij, dum priuatis suis affectibus interdum, & genuino cuidam rigori indulgent à recto iustitiæ tramite q̃ longissimè deuiantes, ad supplicia rapiant captos, vt in hominem potius, quàm scelera, sæuire videantur. Non me fugit quidem quàm opus sit iusta suppliciorum executione, nec

ignoro

F I N I S.

ignoro diuersa pœnarũ genera summa ratione à maioribus nostris instituta: verũ ea moderatione in ijs irrogandis vtendũ, vt vitia potiũs tollantur, quàm hominẽs, vt cum summo animi dolore, nec nisi re, iusta trutina & æquo libramine perpensa, iustitiæ legibus deferuiatur, ne concitati & plũs æquo rigidi, præproperẽ ad mortem trahant nocentes, sed potiũs sensim, & patienter, vt Christiana lenitate dignũ est, iustitiæ membra (quod dicitur) expectent. Quamobrem inclyte heros, vt misellis hisce (quouĩsque clementiæ suæ alas extendit iustitia) aliqua ex parte patrocinemur, ne æquo præcipitantiũs è medio tollantur: deinde quò legum parum peritis, ritẽ in hoc tam lubrico negotio procedẽdi, via monstretur aperta, lubens hĩc amicorum votis parẽre sustinui, arreptòq; calamo, quicquid vel ad criminis, vel ad officiorum criminalium rationẽ pertinere videbatur, pro virili explicare conatus sum. Quem quæso conatum sereno vultu suscipe, nominiĩsque tui lenocinio, vulgo commẽdari permitte, vt meæ interim erga te obseruantia ac gratitudinis exiguum quidem, sed perpetuum, propicio, & auspice Deo, pignus existat. Vale heros multò clarissime, tuumq; Damhouderium tuorum albo ascribere pergas.

Brugis postridie Calendas Octobris, Anno M. D. L I.

ENCHIRIDION

*authoris, aduersus scabidam maledicorum
pruriginem, præmunio.*

EFFVDIMVS hic candide Lector, quicquid ad rem criminariam pertinere visum fuerat: Argumentum erat fertile (fateor) & foecundum, atque in quo quis ingenii sui vires explicare facile potuisset. Nolui tamen, quicquid hac de re sparsim meminerunt authores, aut quicquid siue vsus, siue abusus practicus nostro suppeditarat calamò huc conuectum illinere chartis, utiq; multarum rerum capita tantum attigisse, studiosorumq; peruestigandi aviditatem utcumq; exacuisse contentus. Porro quum hæc materia fuerit (mea quidem sententia) omnium multò utilissima, uti in qua non de lana caprina rixatio, nec de fallacis pecuniolæ damno sit cōtrouersia: sed quæ tum corporis, tum animæ salutem (qua nihil nobis neque prius neq; potius) tota concernat, indignum fore existimaui, si eam iniquè verborum vlla magnifica sublimitate (quam tamen mihi nō vendico) (absit calumnia) obscurare contendissem, maius profectò operæ precium me facturum existimans, si ad quamplurimos humili puroque dictionis amictu isthæc prodiret utilitas, quàm si ampullatis verbis turgescens oratio, mediocriter iurisperitis (quibus tamē potissimum hic desudatur labor) ad tam necessariam utilitatē potiundam intercluderet viam. Hæc itaq; apud cordatos christianosq; candore præditos, præmonuisse contentus, fortiter æmuloꝝ mordaces fannas contempsero.

ELENCHVS

ELENCHVS ELEMENTARIVS

cōmentariorū D. Iodoci Damhouderij Brugēsis, iuris Pontificij,
& Cæsarei Doctoris insignis, Imperatori Carolo Quinto à con-
silijs, ac commissis, in sua inferioris Germaniæ Finantia, super
Enchiridio rerū criminaliū, nōnulla memoratu digna in
eisdē cōmentarijs contenta ditissimè demonstrans.

Prior numerus paginam: posterior, numerum sub
quo ponitur, continet.

A

Absentia ob officium, excusationem
comparendi in iudicio parit. 71.11
Absentes à quibuscunq. defendi, reipub.
vtile est. 67.4
Absens non damnatur crimine corpo-
rali. 76.4
Ad absentia purganda, null⁹ admittitur
in re criminali ex cōsuetudine. 97.3
Abigeorum pœna. 425.2.3
Abigeos hospitio excipientium pœna
ex iure, & consuetudine. eod.
Abolitio est instituta actionis perem-
ptio. 505.1
Abolitio est triplex. 506.6
Quando Princeps crimē aboleat, et an abo-
litiōe ei⁹, ius partis nō aboleatur. eo.3.4
Abolitio specialis quando facienda, &
quæ crimina non tollat. 507.12
Accusatio quæ dicatur. 7.2
Absque accusatione nemo venit con-
demnandus. 8.1
Accusator ad q̄ de iure cogebatur. 9.4
Accusatori sine vinculo inscriptionis, ex
communi vsu accusare licet. eod.5.
Accusator succubēs, q̄b⁹ obnoxius. eo.8
Inter accusatorem & denunciato-
rem differentia. 11.9
Adultera plerunque producit parius
marito similes. 290.29
Adulterij pœna ex iure civili et cano-
nico. 317.5.8

Adultera dotem perdit & bona para-
phernalia. 322.28.264.24
Adulterantem filiam, quando patri oc-
cidere permittitur. 321.19.20
Adulteri quando dicantur reperiri in
actū. eod.
Adulter subest spirituali curiæ & se-
culari. 320.12
Adulter an per spirituales punitus, pu-
niendus adhuc sit per seculares. eod.
Adulterij puniti exemplum in reginīs
Franciæ. 322.26
Ad adulterium sollicitans, punitur
exilio. 326.42
Adulterij ī Frācia cōmissi exēplū. 331.9
Adulteram vxorem quando marito
accusare non permittitur. 324.35
Adulterantem cum vxore sua, marito
interimere licet. 264.28
Aëris intemperies à comparitione ex-
cusationem præstat. 72.17
Aggerum maris & riparum infracto-
res, quæ pœna afficiantur. 39.3
Alearum mala & pericula. 459.14.15
Aleatoria domus debetur fisco. 457.8
Aleis falsis ludens, committit crimen,
& falsi, & furti. eod.3
Ad aleæ ludum iuuenes pellicens, gra-
uiter plectendus est. 459.12
Aleator perdit ius de reparatione in-
iuriarum & omnium contractuum,
a iij qui

I N D E X

qui celebrati sunt in ludo. 428.10
Alex lusu perdita, perpetua actione re-
repeti possunt. 461.18
Annotatio bonorum quid sit? 33.23
Annotatio quando fiat. eod.1
Annotatio duntaxat fit in causis, in
quibus fit bonorum publicatio. 33.4
Appellatio in re criminali, per Flan-
driam nulla. 39.26
Apostasia trifaria. 168.41
Apostata irregularis, quomodo puni-
endus. eod.47
Apostata testis aut accusator esse ne-
quit. 169.49
Appellare non permittitur ei, qui ex
propria confessione criminaliter dā-
natus est. 515.1
Appellatio in re criminali, in Francia
permittitur. 508.7
De appellationib. q̃stiones varia. eod.8
An arma gestans vetita, eisdemque si-
mul alterū inuadēs, & insuper vul-
nerans, singulis multis delictorum,
an verò vna pro tribus sit condem-
nandus. 243.4
Assasini qui dicantur barbaro voca-
bulo. 277.1
Assasinorum pœna. 279.2
Assasinatus in muliere pręgnate etiam
committitur. 281.11
Assasinorum hospites, pari pœna ple-
ctendi. 279.6

B

Bellorum mala potissima. 271.1
Bella iusta, diuino iure permissa
sunt. 272.4
Bellum vt iustum dicatur, quæ requi-
rantur. 274.12
Bellum quotuplex sit. 276.22.23
Bellis gerendis inidonei sunt Ecclesia-
stici. 274.13

Bella indicare, soli Pontifici & Im-
peratori iura permittunt. 275.18
Bella gerentes reges qui citra decretum
Imperatoris sua propria autoritate
vtuntur, iure abutuntur. 275.19
Qui de bello scripserunt iurisper-
riti. 277.28
Bestia alicuius aliquem ladente, quan-
do dominus teneatur, & quādo non,
vtilis distinctio. 497.2.4.6
Bestia post fugam à domino, ladens, do-
minum non obligat. 498.11
Blasphemia descriptio, quæ & maledi-
ctum dicitur. 162.11.166.31
Blasphemantes, quomodo de consuetu-
dine puniantur. 163.17
Blasphemia Deū obiectū habet, ideòq̃
grauissimum crimen. 163.17
Blasphemia est mixti fori. 164.20
Blasphemantem non deferens, punien-
dus est. 164.21
Blasphemia quando dicatur pu-
blica. 168.29
Bona maleficorum fisco cōmittuntur,
saluo creditorum iure. 62.16
Brugensem ciuem petens euaginato
cultro, etiam si manū tēperauerit, ex
pruilegio Philippi Elzati, et Gui-
donis comitum Flandriæ, multatur
60. lib. Parisiens. 488.5

C

Captus citra Iudicis autoritatē, car-
cere claudendus est intra 20. horas, se-
cundum Bartolum. 35.5
Capitini intra vnius mensis spaciū, de
iure absolui, vel sententia damnari
à Iudice debent. 46.13
Carcerum custodes negligentes, qua pœ-
na puniuntur. 45.3
Carceres mulierum, secludendi à viro-
rum

I N D E X

rum carceribus.	47.15	Confessio extraiudicialis, vnico teste	
Carcerarius vinctam cognoscens, qua		sufficiente & causam scientiæ red-	
pœna plectendus.	47.10	dente, ad inquirendū ac procedēdum	
Carcerum diuersitas.	42.1	sufficit.	22.19
Carceris perpetua pœna, morti compa-		Concussor Iudex, iure canonico punien-	
ratur.	eodem.	das vt calumniator.	468.6
E carcere fugiēs, qua pœna punitur.	50.1	Correctio, siue castigatio corporalis, cui	
E carcere extrahēs violenter captiuum,		permittatur, & in quem, & quo-	
quomodo punitur.	eod.4	modo facienda.	495.1
In carcerē effractores, iure Pontificio		Contumaciæ purgatio, intra annū ad-	
non est specialis pœna statuta.	51.7	mittitur.	76.2
Qui carceribus priuatis includi pos-		Vt per contumaciā criminaliter ci-	
sint.	198.2	tatus condēnetur, quatuor citationes	
Carceris priuati reus, qua pœna ple-		præire debent.	76.7
ctendus.	eod.1	In confessum, nullæ sunt partes Iudicis	
Captura quatuor modis ab officiarijs		nisi in condemnando.	90.5
exercetur.	36.7	Confessio diffamati extraiudicialis,	
Captū ē manibus executoris vi liberās,		præbet iudicium ad torturam.	99.21
Rei capti periculo fit obnoxius.	40.30	Confessio Rei in Flādria requiritur, vt	
Carceratorum relaxationes, quomodo		condemnetur.	113.7 (38)
fiant.	53.1	Quæ cōfessio p nullā habeatur.	147.37.
Carceratus nonnunquam relaxatur per		Conspirator, crimen lesæ Maiestatis	
cautionē aut consignationem.	55.9	incurrit.	195.1
Carceratus, an possit recōmandari.	63.2	In conspiratione etiam fauentes ple-	
Castigatio humana vxoris, permittitur		ctuntur.	194.8
marito à iure.	496.5	Quæ conspiratorum pœna.	195.2
Cereales apud Romanos, et eorum offi-		Confrontatio in criminalibus quid	
cium.	4.45.3	fit.	126.3
Chyrographi effictor punitur exi-		Cōcubinario, mæchātē cū cōcubina sua,	
lio.	440.4	occidere fas est & econtra.	65.29
Citatio est de substantia iudicij crimi-		Copulatricū, quas vocant, pœna, de iure	
nalis.	31.2	ciuili, est capitalis: de consuetudine	
Citatione vti licitum non est in mate-		exilij.	326.43
ria criminis, nisi informatione præ-		Constitutio Caroli V. Imperatoris de	
uia.	29.2	capitalibus iudicijs.	420.13
Citatio iure diuino introducta.	31.1	Concussio quid sit, eiusq; pœna.	467.14
Citatus si nō compareat, quomodo con-		Criminum diuisio.	3.1
tra ipsum procedatur.	63.4	Crimina capitalia.	4.12
Clerici à seculari officuario, captiuari		Criminalia extraordinaria.	3.7
possunt.	30.23	Crimina non capitalia.	4.13
Conuersationis male descriptio.	21.4	Crimina	

I N D E X

<i>Crimina ordinaria.</i>	3.4	<i>ab eo, aut procuratore eius occidē</i>	
<i>Crimina publica.</i>	eod.2	<i>potest.</i>	256.10
<i>Crimina priuata.</i>	4.10	<i>Denunciatio quid sit.</i>	7.3
<i>Criminaliter agi quando dicatur.</i>	5.6	<i>Qui ad denunciandum admittitur iure</i>	
<i>Crimina quibus modis ad Iudicē per-</i>		<i>ciuili & pontificio.</i>	10.1.2
<i>ueniunt.</i>	7.1	<i>Denuncians ad quē obligatur.</i>	11.10
<i>Crimina quomodo in modum exceptio-</i>		<i>Finis denunciationis.</i>	11.13
<i>nis Iure Ciuili & canonico propo-</i>		<i>Quē in denunciatione à magistratu</i>	
<i>nantur.</i>	12.1	<i>animaduertenda.</i>	eod.12
<i>Crimen obiectum & probatum, quem</i>		<i>E domo propria quando quis abstrahi</i>	
<i>habet effectum.</i>	12.2(12.4)	<i>potest.</i>	39.24
<i>Criminis exceptio quousque se extendat.</i>		<i>Disimulatio aliquando bonæ institiæ</i>	
<i>De Crimine supra 20. annos admissio,</i>		<i>nomen meretur.</i>	7.7
<i>non inquiriur.</i>	17.24	<i>Diffamatio est furtum spirituale.</i>	452.1
<i>Criminosorum vxoribus dos manet</i>		E	
<i>salua.</i>	205.6	<i>Ebrietate sepulchri, à pœna delicti excu-</i>	
<i>Culpa lata, leuis, leuissima, quæ sint &</i>		<i>santur.</i>	154.5
<i>quando committantur.</i>	399.10	<i>Ebrietas à pœna homicidij, ex consti-</i>	
<i>Cucurbitare quid sit vocabulo bar-</i>		<i>tutione Cæsaris non excusat.</i>	287.20
<i>baro.</i>	322.27	<i>Eiectorum è fenestris in viam publi-</i>	
D		<i>cam damna, à quo præstanda, & quæ</i>	
<i>Demonum diuersa genera.</i>	191.139	<i>pœna.</i>	500.3.4
<i>Delicta quando à legitima pœna excu-</i>		<i>Error in processu criminali deprehen-</i>	
<i>santur.</i>	153.1	<i>sus, reddit processum ad condemna-</i>	
<i>Defensio propria quando permissa de</i>		<i>tionem inualidum.</i>	143.1
<i>iure</i>	230.6.229.3	<i>Extraordinariè quando procedatur.</i>	6.3
<i>In defensione quæ requiratur.</i>	233.14.15	<i>Exceptio quid sit.</i>	8.4
<i>In defensione sui modum excedens, non</i>		<i>Exilium omne includit infamiā.</i>	77.9
<i>excusatur.</i>	eod.13	<i>Exilia ex contumacijs prolata sunt in</i>	
<i>Defensione necessaria excusatur, qui</i>		<i>terlocutoria.</i>	eod.8
<i>infamiā prius inferentē, vt alapam</i>		<i>Exilij tempus violans, iterato exilio</i>	
<i>in facie impingentē, interimit.</i>	257.1	<i>damnandus.</i>	152.7
<i>Defensio proximi oppressi cuius li-</i>		<i>Exilium tripliciter irrogatur.</i>	151.2
<i>cita.</i>	256.1	<i>Exilium cum confiscatione bonorum,</i>	
<i>Non defendendo oppressum, crimen non</i>		<i>par est morti ciuili.</i>	152.3
<i>committitur.</i>	260.4	F	
<i>Delicta puniri reipub. interest.</i>	1.3	<i>Falsi crimen cōmittit, qui rem aliquam</i>	
<i>Delinquens tres contra se sortitur Iu-</i>		<i>ad deceptionem adulterat.</i>	436.1
<i>dices.</i>	63.3	<i>Falsi crimen quinque modis commit-</i>	
<i>Debitor fugitiuus, si se telo contra cre-</i>		<i>titur.</i>	eod.
<i>ditorem capere volentem defendat,</i>		<i>Falsi-</i>	

<i>Falsitas per consensum in contractibus</i>	<i>naria.</i>	62.13
<i>punitur criminaliter cū multa pecuniaria & restitutione dāni.eod.4</i>	<i>Fideiussores non constituuntur de maleficio non inferendo.</i>	62.14
<i>Falsitas in scriptis committitur septem modis.</i>	<i>Fiscus est omnium bonorum crimine partorum hæres.</i>	469.7
<i>Falsitas verborū fit quinq. modis.</i>	<i>Fornicatio quādo dicatur cōmitti.</i>	339.1
<i>Falsitas per abusum, quot modis committatur.</i>	<i>Furem diurnum, quando occidere permissum sit.</i>	254.3
<i>Falsi actio nulli intenditur post 20. annos.</i>	<i>Furti definitio duplex.</i>	407.8
<i>Falsitas omnis, olim ex iure puniebatur exilio, & confiscatione bonorum, hodie exilio tantum.</i>	<i>Furti cum violentia armorum aut homicidio pœna.</i>	409.20
<i>Falsarijs negatur remissio in ingressu Principis.</i>	<i>Cur fur morte mulctetur.</i>	411.52
<i>Fama sola nullis alijs indicijs fulta, nihil efficit.</i>	<i>Furta licita quando sint.</i>	416.52
<i>Ad famæ probationem duo testes non suspecti etiam autoritate euangelij sufficiunt.</i>	<i>Furti incendiarij pœna.</i>	427.2
<i>Fama vnico teste non suspecto de casu factōq. ipso loquēte, quid valeat.</i>	<i>Furtorum emptores, vt fures ipsi puniendi.</i>	432.3
<i>Fama post capturam orta reum non diffamat.</i>	<i>Furti pœna in duplum aut quadruplum, ex consuetudine nulla est.</i>	82.9
<i>Ad probandam iustam diffamiā quot testium numerus sufficiat.</i>	<i>Fuga facit indicium ad torturā.</i>	98.18
<i>Sola fama, non facit indicium ad torturam.</i>	G	
<i>Fama honesta et vita æquaratur.</i>	<i>Gandensibus priuilegio concessum est à comitibus Flandriæ, vt si quis ciuem Gandensem euaginato cultro petat, mulctetur 60. libris Parisiensibus.</i>	488.5.
<i>Quæ fama ad alicuius diffamationem sit inualida.</i>	<i>Gandensis prætor non agit in reum nisi conquerente parte.</i>	502.6
<i>Fœtus animatio in vtero, quando fiat secundum Physicos.</i>	H	
<i>Fœneratorum priuilegia, ratione esse irrita.</i>	<i>Hereditatis expilata crimen eiusque pœna.</i>	421.1.2
<i>Fili⁹ is est, quē nuptiæ demonstrāt.</i>	<i>Hæreseos qui notandi sunt et pœna eorum.</i>	196.53.120.56
<i>Cur filij parentum criminosorum hæreditate indigni.</i>	<i>Hæresis crimē habet duo extrema substantialia.</i>	170.55
<i>Fideiubere nemo corporis sui periculo pro alio potest.</i>	<i>Homicidium fuit secundum crimen in terra commissum.</i>	207.2
<i>Fideiussionis amplitudo in re criminali.</i>	<i>Homicida offendit quatuor.</i>	209.1.26
	<i>Homicidij pœna ex lege diuina. eod.</i>	14.
	<i>Homicidium quot modis committitur.</i>	211.1
	<i>Homici-</i>	

I N D E X

Homicidij manualis instrumēta. 212.2
Homicidium lingua committitur quatuor modis. 213.1
Homicida quis consilio efficitur. 214.5
Homicidium signis cōmittitur. 218.2.3
Homicidij reus non est, qui tantū vulnerat morientē postea culpa sua, vel medici imperitia. 225.2.247.19
Homicidam oportet ante diem tertium se de facto prodere per amicos, alioqui pro latrone haberetur. 227.6
Homicidas absentes proscribēdi forma, apud Brugeses. 228.31
Homicidij coadiutores, quomodo puniendi. 236.27
Homicidio commissio, cū de authore vulneris dubitatur, qua pœna sint pugnantes afficiendi. 235.24
Homicidij criminalem pœnam, nunquā in civilem conuerti posse cōtra Bartolum. 251.36
Homicidij reus fit, qui infirmum vulnerat, quamuis non letaliter, modò decedat. 252.40
Quibus casibus homicidium in defensione alterius cōmissum, de iure excusatur. 262.13.14
Qui homicidio commissio pœnam euadunt. 284.1.2.3
Homicidium casuale ab aurigis, tegularijs, putatoribus, sagittarijs etc. commissum, prescripto modo obseruato, excusatur. 393.1

I

Inq̃sitio seu informatio vulgò qd̃ sit. 8.5
Inq̃sitio quotuplex. 15.14.15
Quis inquirere potest. 14.3.
Ad inquisitionem debitam multa concurrunt necessaria. 14.4
Non inquiritur de crimine supra 20. annos admissio. 17.24

Inquisitionis factæ ex mero Iudicis officio copia reo nō traditur. 16.21
Inquisitionis præcedentis copia, nunquā traditur parti in Flādriæ cōsilio. 26.22
Indicia quæ sunt. 20.2
Super indicijs nemo venit criminaliter condemnandus. 22.16.144.10
Indicia in criminalibus debent esse luce clariora. eod.17
Indicia trifaria. 96.12
Indicium, varijs modis nominatur in iure. 102.33
Inuadere quid sit. 242.2
An inuasus fugere teneatur. 231.7
Inuadentibus pluribus vnum, singuli statuti violati Rei insolidum constituuntur. 250.29
Inuadens armis etiam citra vsum, in multam statuti incidit. 242.3
Inuadens vnus plures, vna tantum multa tenebitur. 250.30.
Incestus quomodo cōmittatur. 331.2
Incestus pœna de iure civili extra matrimonium. 344.9
Incestus punitio est & spiritaliū & secularium indicum. eod.5
In incendio quid spoliatus, vim priuatam committit. 376.4
Incendiariorum supplicium de iure civili, & canonico, & secundum consuetudinem. 384.3.4.5
Incendendi voluntas, punitur pro effectu. 385.89
Incuria per quam incendiū oritur, variè punienda. 389.3.4
Quando incendium censetur immisum. 390.9
Inducias violentium pœna. 401.6
Iniuria, quot & quibus committatur. 482.2

Iniuriantis

INDEX.

<i>Iniurianti poena, ex iuramento iniuriati in iudicio, irrogatur.</i>	<i>eod.</i> 3	<i>dendum iustitiæ executioni idoneum fundum.</i>	209.13
<i>Iniuria verborum, quomodo, & quando committatur.</i>	484.4.5. &c.	<i>Iudici torture carenti, permittitur viles personas, ad iustitiæ executionem cogere.</i>	268.11
<i>Iniuriarum reparatio, quò fiat.</i>	485.11	<i>Iudicia ciuilia.</i>	5.5
<i>Iniuriarum actio, quando cesset.</i>	486.21	<i>Iudicia criminalia, ciuilitèr intentantur.</i>	<i>eod.</i>
<i>Iniuria factorum, quando fiat, & vbi.</i>	488.23.	<i>Iudicia criminalia, criminaliter intentata.</i>	<i>eod.</i>
<i>Iniuriarum per facta emendæ, sunt iuxta singularum ciuitatum statuta.</i>	<i>eod.</i> 4.		L
<i>Iniuriarum actio, quando cesset, & qui non obligentur.</i>	489.12	<i>Lanionum maleficia.</i>	222.18.
<i>Iniuria scriptorum, quomodo fiat.</i>	491.1	<i>Latrocinij definitio.</i>	300.1
<i>Iniuria gestuum, quando fiat.</i>	492.1	<i>Latronibus loca sacra, non sunt auxilio.</i>	303.4.
<i>Iniurians capitaneo suo, punitur capitaliter.</i>	491.18	<i>Latronum supplicia ex iure.</i>	<i>eod.</i> 7.
<i>Iniuria committitur dicendo, Mentiris, saluo honore tuo.</i>	484.7	<i>Latronibus non indulgetur purgatio, nec appellatio.</i>	<i>eod.</i> 5.
<i>Iniuriantis per blasphemiam, rara est de iure punitio.</i>	486.15	<i>Latrocinium simplex quod sit, & eius varia punitio.</i>	378.1
<i>Iudicis arbitrium in maleficijs, etiam ad mortem se extendit.</i>	393.5	<i>Laesio quomodo fiat, & quando gravior, & quomodo puniatur.</i>	493.3.
<i>Iudicis arbitrio relinquitur, quod iure non est expressum.</i>	25.8	<i>Lenocinij poena de iure capitalis.</i>	334.4.
<i>Iudex temere captiuum relaxans, ad quæ teneatur.</i>	54.3	<i>Libelli non egent conclusionibus in criminibus criminaliter intentatis.</i>	81.7
<i>In iudice debent esse duo sales.</i>	96.8	<i>super Libello criminali, inquisitione facta per fiscum ex officio duntaxat, nequaquam conceditur reo deliberatio & articulorum copia.</i>	83.2
<i>Iudicis gratiam implorare reo, consultum est.</i>	141.4	<i>Libellus in actione iniuriarum concludit aut ciuilitèr, aut criminaliter.</i>	82.12
<i>Iudex nummis corruptus, citra mortem aliquem condemnans iniuste, qua poena afficiendus.</i>	216.17	<i>Libellus accusatoris ex consuetudine, quid concludit.</i>	<i>eod.</i> 8.
<i>Iudicans falso, declaratur falsarius publicus, & punitur poena arbitraria.</i>	435.8	<i>Libellus formatur per fiscum in crimine ciuilitèr intentato ex officio.</i>	81.2
<i>Iudicis corrupti in ciuilibus, poena est restitutio principalis cum quadruplo, in capitalibus, mors, vel exilium.</i>	469.3	<i>Libelli non egent conclusionibus in criminibus criminaliter intentatis.</i>	81.7
<i>Iudicibus, qualia munera accipere permixsum est.</i>	470.9	<i>Libelli famosi author, poena capitali afficitur.</i>	453.2
<i>Iudex priuatum cogere potest ad vendendum iustitiæ executioni idoneum fundum.</i>		<i>Libellum famosum reperiens, vix tutus est</i>	

INDEX.

est à damnatione capitis, eod. 3
 Libelli famosi author, iure pontificio flagellatur, 454. 8
 Literas aliorum aperiens, punitur arbitrarie, 442. 19

M

Maiestatis diuinæ læsæ crimina, 162. 9
 Maiestatis temporalis læsæ crimen, quot modis committatur, & quo supplicio puniatur. 193. 3. 4. 6
 In maiestatis læsæ crimine, sola scientia est capitalis. 194. 11
 In Maiestatis læsæ crimine, proceditur si ne figura iudicij. 194. 9
 In maleficijs spectatur euentus potius, quam animus. 222. 17
 Membrorum suorum dominus, nemo est. 59. 6
 Meretrices in causa criminali testes non admittuntur. 134. 26
 Medicinæ regulis fidunt sacri canones. pag. 245. 12
 Medicorum iudicio statur in probando homicidio. 245. 10
 Medico vni quando credendum. 246. 16
 Medicorum in curandis ægrotis quinque qualitates necessariae. 249. 27
 Mensurarum falsitas, punitur restitutione dupli. 444. 2
 Mercium falsitas ieiunio 30. dierum punitur canonicè. eod.
 Minarum causa, num pugnam mouere liceat? 233. 19
 Minæ reparationem non exposcunt, sed securitatem. 485. 14
 Monetæ adulterandæ crimen, quintifariam committitur. 201. 2. 3. 4
 Monetariorum conscij, eadem pœna afficiuntur. 202. 8
 Domicilia ad excudendum falsam moneta[m] elocata, fisco adiudicanda. 202. 9

De monetarijs tellis & furtiuis. 203. 11
 Monopolium quid sit, eiusque turpitudine & pœna varia. 475. 3
 Monopolij pœna ex diplomatis Caroli V. Imperatoris. 477. 14

N

Notoria iuris ordinem nõ requirunt. 7. 6
 Notorium quotuplex sit. 24. 1
 Notorium facti quid sit. eod.
 Notorium præsumptionis quid sit. pag. 26. 15
 Quando notorium crimen efficitur. pag. 24. 7
 Nuncius scienter portans homicidij literas, tenetur pœna homicidij. 215. 9

O

Occisi inspectionis modus de iure. 225. 2
 In occiso inspiciendo, qua forma vtantur Brugeses. 226. 3
 Occidere impunè, quibus casibus permisum est. 229. 1
 Occidens alium pro alio per errorem, quo modo puniendus. 296. 7
 Occidentis semetipsum pœna de iure. pag. 310. 1
 Occidentis seipsum pœna ex consuetudine. 311. 6
 An semetipsum occidentis testamentum consistat. 313. 13
 Occidere semetipsum conantis, quæ pœna sit. 314. 14
 Officiorum publicorum emptio, punitur in emptore infamia publica, in venditore 100. aureis. 473. 12
 Ordinariè quando procedatur. 6. 2

P

Parricidarum pœna de iure civili. pag. 306. 2
 Parricidarum pœna de iure canonico duplex. 308. 10
 Partus

INDEX.

Partus monſtruoſi, vnde procedant.
pag. 289.28
Pater filij cauſſam defendens, ſeiſpſum
cenſetur defendere. 71.7
Paupertas à pœna non excuſat. 56.15
Pœnæ capitales non imponuntur à iure
canonico. 4.14
Peculatus quid ſit & eius pœna. 427.1
Pœnarum alia ordinaria, alia extraordi-
naria. 148.2
Pœna iuris canonici maxima eſt degra-
datio. 308.11
Pœnarum capitalium varia genera.
pag. 624.4
Quando pœna malefici mortuicorpori in-
fligitur, & quæ. 140.6
Pœna capitali afficiendo, non eſt dene-
ganda Euchariftia. 520.4
Plebem conſtituunt decem homines.
24.5
Pluralitas nonnunquam in ſingularita-
tem reſoluitur. 101.31
Pontificium ius, quemuis ligat ad prohi-
bitionem mali. 261.11
Pontificium ius nimis laxè tuetur no-
centes, religione locorum ſacrorum.
pag. 397.12
Pontificio iure quibus Eccleſiaſtica liber-
tas denegetur. 399.20
Ponderum falſitas punitur exilio.
pag. 444.2
Præda rei mobilis in bello, rapienſi ex con-
ſuetudine conceditur. 774.11
Præuicatores qui dicantur. 167.36
Præuicatio qualiter probetur remiſſi-
onè. 168.48
Præuicatio Adamum protoparentem
exegit paradifo. 167.35.207.2
Probatio plena in materia criminali quâ
do efficiatur. 128.2.3
Procurator in cauſſa criminali regula-

riter interuenire non poteſt, niſi
ad allegandum cauſſas abſentia.
pag. 68.3
Proxenetæ contractus uſurarij, tene-
tur ad reſtitutionem uſurarum.
pag. 215.1.12
Publicè committi quando quid dici-
tur. 24.6
Purgationis canonica forma. 124.2
Purgandus legitimè, ſe vltro captiuum
præbet. 125.4
Purgatio legitima ſit ex ſumptibus pur-
gaturi. 125.4
Punitiones capitales ordinariae, ſex aut
ſeptem in Flandria uſurpantur.
pag. 150.1
Pilatus vt homicida habendus. 215.17

Q

Quæſtio ob crimina lenia non ſit.
pag. 92.4
Quæſtioni non traditur maleficus,
cùm pars formalis probationem of-
fert. 92.1

R

Rappellæ vulgato more loquendæ, quæ
dicantur, & quomodo expediantur.
513.1
Rappellæ exiliorum Gandenſium, nulla
interminatione aut ſatisfactione gra-
uantur. 515.9
Raptrices puniendæ ſunt vt raptores.
350.17
Rapina quid ſit, & quomodo fiat, & e-
ius pœna. 377.1.2.3
Rapta non poteſt nubere ſuo raptori ex
iure civili. 350.16
Raptus quando committitur. 347.2
Raptor etiam cum conſenſu raptæ, non
euadit pœnam. 348.7
Parentes raptum filia diſſimulantes exi-
lio

lio pleſtuntur.	eod.8	ſtat.	480.1
Sponſus ſponſam rapiens, quomodo puniendus.	351.18	Reconciliatio mutua inter partes aduerſas ſuper crimine publico, permiſſa eſt.	502.1
Reſtitutio bonorum ablatorum eſt facienda, cognito, veròq; domino.	82.10	Reconciliatione inter partes facta, Iudicis iuri nihil detrabitur,	eod.5
Remiſſio in criminalibus, nullum habet locum.	86.1	Reconciliationem mutuam, prudentes Iudicem celant ne ex pace compoſita, criminis confeſſionen arguat.	503.8
Remiſſio præuentione excluditur.	eod.2	Reconciliatio homicidij, ſæminis eſt negata	504.11
Remiſſio an vlla conſuetudine tollatur.	88.17	Reconciliatio homicidij commiſſi, cui, quãdo & quomodo permiſſa.	504.14
Remiſſionem criminis largiri, ſolius eſt Principis.	508.1	S	
Quæ crimina Princeps non remittat niſi extraordinariè.	509.6	Sacra loca, quibus caſibus maleficis non patrocinantur.	37.20.396.6
in Remiſſionibus largiẽdis, obſeruanda ſunt multa.	510.11	Sacro loco bona æquè tuta erunt, ac perſonæ.	398.17
Remiſſio alia plenaria, alia non plenaria.	509.8	Sacri canones, ſacras leges, non dedignantur imitari.	51.8
Remiſſio intra annum non exhibit aperit niſi releuctur.	512.19	Saluiconductum conferre, ſolius Principis eſt.	73.2
Differentia inter remiſſionem, & abſolutionem vel indulgentiam.	eod.22	Saluiconductus etiam iuratus non ſeruantur delinquenti ſecundum Baldum.	74.7
Repreſaliæ quando cõceduntur.	368.10	Sacrilegium aliud proprium, aliud improprium.	418.3
Repreſaliæ, quaſi reprædationes dicuntur.	365.1	Sacrilegij vtriuſq; pœna.	419.6
Contra quos repreſaliæ denegantur.	369.20.21	Sacrilegus ſemel, Eccleſiæ tutela indignus perpetuò.	421.17
Repreſaliarũ literis vtiẽdi ratio.	370.27	Sacrilegium apud canoniſtas quadruplex eiũq; pœna nimis laxa.	420.13.
Repreſaliæ quæ dicantur, & earum origo, & ratio.	365.2	Sagittarij ludi, quando in Francia primi-legiati.	462.29
Reperta incognita, ſeruari poſſunt à re- pertore paupere.	435.5	Salueguardiæ violatæ, pœna eſt capitalis.	400.1
Reperta incognita, reddenda ſunt Epifcopo.	eod.	Salueguardia quomodo dicenda eſt violata.	eod.2
Reperta nota ſibi ſeruans, punitur arbitriariè.	434.2	Scriba ad Principem ſcribere iuſſus, non faciens, punitur manus amputatione	
Recipientium maleficos, pœna eadem cum maleficis.	481.2		
Receptionem excuſat ſanguis & affinitas.	eod.4		
Receptionis crimen in quo conſi-			

I N D E X

ratione, aut exilio perpetuo. 440.6
Seditiosi qui sint. 196.3
Seditiosorum appellatio nulla est. 197.6
Tota ciuitate seditionem committente, qui plectendi. 197.11
Seruus cōductus à domino est defendendus in periculo. 265.36
Senatores sunt pars corporis Principis. 194.7
Sepulchri violati pœna. 402.1
Domus direpta sepulchra continens, confiscanda est. eod.
Sepulchri violati pœna apud canones nulla inuenitur. 404.7 (172.73)
Simonia quid sit, & quotuplex. 171.72.
Simoniacè adeptorum beneficiorum fructus, cui restituendi. 172.74
Simoniam non dicitur committere papa beneficia accepta pecunia conferens. 172.67
In Simoniacos arbitrariè animaduertitur per Iudicem Ecclesiasticum. 172.63
Sigillum affingens falsè, punitur amputatione manus. 441.12
Sortilegium quid sit. 274.80.176.86
Sortilegia ubi plerumq, fiant. 186.119
Sortilegia cur noctu potius quàm interdiu fiant. 186.123
Sortilegi quare demonis opera se è publicè iustitiæ manibus non eripiunt ad mortem euitandam. 187.125
Sodomitici criminis species tres. 354.4
Sodoma in cœlum clamat. eod.3
Pœna criminis Sodomitici. 355.9
Causa procliuuitatis in Sodomitica. 357.20
Sodomiticus etiã est congressus cum mortua. 360.30
Statutorum verba ad literam sunt obseruanda. 252.38

Subditus quis dicitur etiã ratione delicti. 14.5
Stuprum quod dicatur, & quotuplex sit. 336.1.2
Contra stuprantem, virginis iuramento creditur. 339.12
Stuprans impuberem, damnatur exilio. 338.8

T

Testium numerus ad probandum infamiam. 19.11
Testes duo ad famæ probationem, auctoritate euangelica sufficiunt. 19.13
Testis vnus integer & sufficiens, omnique exceptione maior, ex visu deponens, iudicium sufficiens ad capiendum, inquirendum, & tormentis subdendum efficit, reddita scientiæ sufficienti causa. 22.15
Vnus testis super minis ad inquirendum sufficit. 23.20
Testes citati comparere recusantes, vt corrupti habendi sunt. 127.5
Quomodo testes & testimonia saluentur. 136.3.4
Testis falsus tres lœdit, eoque trifaria ei pœna imponenda. 213.3
Testis veritatem rogatam subcicens, punitur pœna falsi. 450.5
In testes depositionibus discrepantes, in materia criminali, confrontatio exercenda. 126.3
Ad testimonia legitima qui non admittantur. 130.1
Testamenta vel codicillos suppressens aut occultans punitur pœna falsi, exilio, & restitutione damnorum. 450.2
In termini amoti crimine cuius licitum est accusare. 465.9
b Terminos

I N D E X

<i>Terminos euellens vel transponens, quæ pœna afficiatur.</i>	463.2	<i>Vbi te inuenero, ibi te iudicabo.</i>	88.14
<i>Terminos euellens vel transponens, committit furtum.</i>	eod.	<i>Veneno occidens, punitur & gladio, & confiscatione bonorum.</i>	220.1
<i>Templa quando violantur.</i>	395.2	<i>Venenum triplex.</i>	eod.4.5
<i>Templi violatoribus, quæ pœna statuta de iure canonico & civili.</i>	eod.4.5	<i>Veneno faciens abortum fetus nandum vini, punitur extraordinariè.</i>	221.12
<i>Tortus semel non est ob idem delictum retorquendus.</i>	111.2	<i>Vestigalia illicitè exigens vim publicam committit.</i>	373.1
<i>In tortura alterius proditi possunt comprehendi.</i>	114.15	<i>Vestigalia exigentes ab Ecclesiasticis, excommunicantur.</i>	eod.9
<i>In tortura nihil confessus plenariè absoluitur de iure non emergentibus nouis indicijs.</i>	117.3	<i>An vestigalia non soluere Principi liceat in foro conscientia.</i>	374.10
<i>Qui à tortura excusantur.</i>	108.2	<i>Vis priuata quid, & quando committi dicatur.</i>	376.3.4
<i>Quibus casibus à tortura nemo excusatur.</i>	119.7	<i>Vis priuata pœna.</i>	eod.8
<i>Tutor stuprans pupillam suam, punitur exilio & confiscatione.</i>	338.9	<i>Vis priuata de iure canonum, tertia parte bonorum punitur.</i>	eod.10
<i>V</i>		<i>Voluntas quando pro facto punitur.</i>	208.13
<i>Vagabundi vbilibet possunt conueniri & puniri.</i>	87.10	<i>Voluntas occidendi quando punienda vt ipsum homicidium.</i>	eod.11
<i>Vagabundus quis dicatur.</i>	88.15	<i>Vulnerans seipsum, quasi alteri vulnere illato punitur.</i>	313.10

F I N I S I N D I C I S.

E R R A T A.

Pagina Lin. Lege

2	7	appellatur
6	22	iudicij
9	27	iudicijs
20	1	habuerit nihil,
ead.	39	1 iudicia certa
22	15	1 singuli
ead.	31	reddente munitam
26	8	iudicio
ead.	10	res iudicata
ead.	ead.	in iudicio
36	8	ex iudicijs
55	12	in iudicio
68	6	non criminaliter
69	27	de exonerādo & sic in textu
129	19	homicidæ
142	4	perspicacius
ead.	35	potentiam
140	31	maleficorum
143	9	infamiam
153	21	reuelationibus
156	11	quomodo opprimebantur
198	13	quorum aliquot
203	8	mercatorum
210	29	monachulum
236	11	dele per
275	11	se superiores
281	14	facto renunciet
288	22	aptus initiari
290	25	maleuolum
317	13	perniciosissimum
318	9	sibi illatæ
356	4	nouisse
357	1	abolitam

Pagina Lin. Lege

ead.	21	propensiores
ead.	26	nihil intentatum
365	7	proprio
ead.	23	stipendiarij milites
370	6	pruilegiatas
389	25	aut
395	17	sperarent
398	16	citra
400	28	accuratè
411	17	cernerent
415	8	non consentientium
416	8	subeat
415	25	furtiua
418	18	c. cæterum
ead.	8	maximo cruciatu
ead.	34	sacrilegum
425	15	receptator
421	1	sustulit
429	3	receptatoribus
ead.	17	cenleo
ead.	3	furtiua & sic per totū textum
435	11	vero
446	11	scire
448	14	tempestate
461	ultima	& illa
468	in summijs	ambæ
470	8	ceruisia
471	9	ne sutor
477	12	ceruisiarij
481	2	requisitus
484	12	exprobrantur
ead.	17	obijci
489	16	ex a quo
497	21	æquorum

CANDIDISSIMO CVIQUE LEGVM
CIVILIVM PRAEFECTO PETR. SYL. S.

Quisquis publica sceptrā nunc gubernas,
Queis pleētis nocuos, bonos tueris,
Gaudens hunc tibi compares libellum.
Quam sit frugifer hic tuis futurus
Vt claris, ita munijis periclo
Fœcundis, tibi nullus vnquam amœnis
Verborum phaleris satīs probarit:
Lectō sed titulo, semelve rerum
Perspectans capita, ilico videbis
Stipatam comite hac neceſſitate
Pergratam vtilitatem. Eam parato.

Aliud Arn. Clayſij.

Auxilium quondam, miseratus iniqua minorum
Fata, Damhouderius præsidiūq; tulit,
Sed nunc maiori pietatis concitus Oestro,
Non indefensos sustinet esse reos.
Et qui pupillis bona, fortunāsque tuetur,
Vitam dat miseris, continuatq; reis.
Quasnam igitur grates, quæ præmia digna laborum
Vtraq; pro tanto munere turba dabis?
Nestoreos illi exopta ter & amplius annos
Patronumq; voces ore fauente tuum.

IODOCI DAMHOVDERII

BRVGENSIS IVRISC. PROOEMIUM

IN RERVM CRIMINALIVM ENCHIRIDION.

Summæ rerū tractatarum in commentarijs Prooemij.

Republicæ interest delicta puniri. Publicæ disciplinæ fauor dictat & suadet, vt maleficia puniantur. Publicè interest, prouinciā malis hominib⁹ purgari, vt in quiete permaneat. Publicè interest poenā faciliè nō remitti, ne ad maleficia temere quā p⁹ filiat. Dare poenas, maximi mali euitatio est, &c. Castigare noxam oportet, non ob præteritum delictū, cū id corrigi nequeat: sed ne iterum peccet, tum ne ipsius exemplo ceteri quoque peccent, &c. Facilitas veniæ, incentiuum tribuit delinquendi. Si ea quæ malè vsurpantur, omittimus, excessus viam alijs aperimus. Punienda sunt maleficia, vt vnus poena, metus possit esse multorum. Quos ad vitæ decora, domesticæ laudis exempla non prouocant, correctionis saltē medicina compellat.	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

PRESENTIS Enchiridij materiam exactiùs ac penitiùs explicare, nō solum ad Iuriscōsultum, verum etiā ad latrunculatōrē multiscīū & expertū pertinet. Satis tamē fuerit quomodocūq; datur, pingui (quod aiunt) minerua, Deo Opt. Max. auxiliāte & suppetias ferēte, eā indicare, ad huius operis sufficientiam, quantumq; huic nostro pposito seruiat, quò securiùs, clariùs, ac enucleatiùs nouerint & intelligant quid agendum, quidue omittendum sit qui vel nummis datis, aut parentum amicorumq; fauore, officiū aliquod cōsecuti sunt. Ne igitur materię scopū prætereamus, paucis rē ipsam nunc aggrediamur. Reipublicæ interesse constat delicta puniri, ne maleficia maneant impunita. Trita l. Ita vulneratus, primo responso, in fine ff. ad l. Aquil. ibiq; nec ineleganter ait Baldus acutissimus. Publicæ disciplinæ fauorē dictare ac suadere, vt maleficia puniantur, l. Licitatio. §. quod illicitè, ff. de publica. & vectigalib. l. Stichum, §. tametsi, ff. de solut. l. Si longius, §. ff. de iudic. vulgata, l. Capitaliū, §. famosos, ff. de poenis, c. vt famæ, extra de sentēt. excōmuni. His illud quoq; seruit. Publicè interest, prouinciā malis hominibus purgari, vt in quiete permaneat.

Compendiū huius in 2. p. 175
C. de de fensio. Ciuita. & de
fi. a. rec. §. finali de fideius.
o. mandau.

b.

Notabili.

fi. solius

Notabili, l. Congruit, ff. de officio præsid. l. 2. C. quando licet vni-
 4 cui. sine iudi. se vindicare. Cùm nō remitti pœnam, facillè publicè
 inter sit, ne ad maleficia temere quisquā profiliat, l. Si operis, C. de
 pœnis: his cōcordat glossa notabilis in verbo, confusè, in fine, in
 c. Cùm clamor, extra de testib. Quàm autem utilis, imò necessa-
 ria sit in delinquentes ea iusticiæ pars, quæ vindicatio à Philoso-
 phis adpellatur, quam & animaduersionem vocare licebit, docet
 5 diuinus ille Plato in lib. de Republica, cùm ait: Dare pœnas maxi-
 mi mali cuitatio est: facit enim alibi prudentiores & iustiores, &
 medicina quædā iniquitatis, ipsum est iudicium. Illud verò neque
 deorum neq; hominū vllus audebit dicere, vt ab eo qui iniustè
 6 egerit, pœna nō sit exigēda. Castigare noxam oportet, nō ob præ-
 teritum delictū, cùm id corrigi nequeat, sed ne iterū peccet: tū ne
 7 ipsius exēplo ceteri quoq; peccēt. Quod fit, si crimina nō punian-
 tur: facilitas enim veniæ, incentiuum tribuit delinquēdi, c. vt cle-
 8 ricorum, ext. de vita & honest. cleri. & si ea quæ malè vsurpantur,
 omittimus, excessus viā alijs aperuimus, c. loci, § proinde, 35. q. 9.
 9 c. Peruenit, 90. distinct. Puniēda ergo sunt maleficia, vt vnus pœ-
 na, metus possit esse multorū. Aurea l. i. C. ad l. lul. repetun. d. l. Ca-
 pitaliū, §. famulos. His conformis est gloss. in verbo pertimescat,
 in c. Sicut, ext. de iureiurādo. Et quos ad vitæ decora domestica
 10 laudis exēpla nō prouocāt, correctionis saltē medicina cōpellat,
 l. vnica. C. de emēda. propin. cuius itidē meminit glossa in verbo
 Poena, in prius citato. c. vt clericorū: nōnulla ibidē allegās nequaquā
 dissimilia. Sed quorsum tā multa de malefactorū pœna? nempe vt
 cognoscas hāc iudiciarij fori partē Prætorib. Proprætor. Cōsulib.
 Procōsulib. Magistratib. reliq; id gen^o Iusticiarijs ac Officiarijs
 oppido quā necessariā esse. Quare ad munus susceptū redeamus:
 & in capita aliquot vniuersi Enchiridij nostri summā redigamus.

C A P V T I.

De Criminibus & Maleficijs.

Summæ rerum tractatarum in commentarijs, C A P. I.

Criminum Alia { Publica, { Ordinaria.
 { Priuata, { Extraordinaria.

3.
 Crimina

Vindictio

Exemplum

297

Necesse etiam
 est ferro ut
 abscindantur
 quæ vera quæ
 monumentorum
 non sentiunt
 valuerat. c. quia
 aliquantū disti: 82
 c. in canonicis
 10 q. 1.

Crimina quare dicantur publica.	2.
Ad publicam vtilitatem spectat, ne crimina maneant impunita.	3.
Crimina quare dicantur ordinaria.	4.
Quando ordinariam poenam potest Iudex, causa cognita, augere.	5.
Quando minuire.	6.
Publica extraordinaria quare dicantur.	7.
Extraordinaria quare dicantur.	8.
Crimina dicuntur priuata, vna ex causa.	9.
Crimina dicuntur priuata, altera ex causa.	10.
Criminum Alia } Capitalia.	
} non Capitalia.	11.
Crimina capitalia sunt.	12.
Crimina non capitalia sunt.	13.
De iure Canonum non imponuntur poenae capitales, &c.	14.

PRINCIPIO præmittendum & animaduertendum est, Criminū, alia esse publica & ordinaria: Alia publica & extraordinaria, & alia priuata. Crimina publica & ordinaria sunt, vt crimen læsæ Maiestatis, Hæresis, Simonie, Adulterij, Homicidij, Falsi, & plurimorū, nec dissimiliū, quæ ex iudiciorū publicorū legibus sunt introducta. Ex eo dicta publica, quod eorū executiones siue denunciations, siue accusationes, cuilibet ex populo, pro interesse iusticiæ cōpetāt, §. i. vers. Publica autē, institut. de public. iudic. l. i. ff. eo. tit. quoniā ad publicā vtilitatē spectat, vt i sapiusculē allegatū est, ne crimina maneāt impunita. Dicuntur verò ordinaria, quia certa poena lege, Principis statuto, aut consuetudine introducta in eis statuitur: quā ordinariā nō licet Iudici minuire. Nam vt Papi. resp. facti quidē quæstio in arbitrio iudicantis est, poenæ verò persequutio nō eius volūtati mandatur, sed legis autoritati reseruatur, l. i. §. 2. ff. ad S. C. Turpil. nisi forte causa cognita, quia tum vel augere vel minuire admittitur. Augere, quando multis grassantibus opus est exēplo, vt vnius poena, metus sit multorū, l. i. C. ad leg. Iul. repetun. Minuire, quoties persona delinquēs honesta est, neq; deliquit nisi semel, l. Quid ergo. §. poena grauior, ff. de his qui notantur infamia, l. in seruorum, §. finali, & l. Respicendum, ff. de poenis. Publica autem extraordinaria, vt l. Iul. repetun. & l. Fla. de plag. & huiusmodi de quibus habetur

Publica & Priuata

Crimina publica & ordinaria

Publica & ordinaria

1. prima, ff. de publ. iudic. l. Lex Iulia, §. hodie, ff. ad l. Iul. repet.
8 & l. finali, ff. ad l. Fla. de Pla. Ideo dicuntur extraordinaria, quòd non sit illis certa, aut lege, aut Principis statuto, aut cōsuetudinis introductione cōstituta pœna, sed arbitrio imponitur iudicantis, & hoc sēcundū delicti & personæ qualitātē, c. super his, extra, de accusat. c. *de causis*, §. illis, extra, de offi. deleg. l. 1. ad mediū, ff. de effract. & expilat. Porro priuata sunt, ob quæ priuatim ad interesse nostrum agimus, nobisq; aliquid dari, aut applicari debere pro delicto in nos commissio petimus, id est, pecuniariter
10 pro illis agimus. Aut dicuntur priuata, quòd eorum executiones & denunciationes siue accusationes ad illos tantūm pertineant, quibus inferūtur, vt furtū, iniuria, dānum, crimen abigeatus, &c.
11 l. finali, ff. de priua. delictis, l. finali, ff. de furtis. Rursū, dictorum criminum alia sunt capitalia, quæ vltimo supplicio afficiunt homines, veluti sunt ea, ob quæ mors, pœna sanguinis, confiscationis bonorum aut exilij infligitur. Cætera non capitalia, ex
12 quibus pecuniaria, aut in corpus aliqua cōtortio, pœna est, l. 2. ff. de pub. iudic. §. Publicorum, Instit. eo. tit. De iure autem
14 canonum nō imponuntur pœnæ capitales seu corporales, c. Cū non ab homine, extra, de iudic. licet sint argumēta, quæ cū isthac autoritate pugnare videantur in c. 2. extra, de maiori. & obediēt. in c. Per venerabilem, extra, qui filij sint legitimi, in c. Secuti, §. Quia ergo, 2. q. 7. quod hīc breuitatis causa examinare ac discutere sciens prudensq; prætereo. Cæterū varia præsentis materiæ ex diligenti passuum consideratione inferiūs declarandorum, lucidiūs colligi poterunt.

C A P U T I I.

De iudicijs seu litibus (vulgò) processib. crimi.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. Cap. 2.

Criminalium Iudiciorum, Alia $\left\{ \begin{array}{l} \text{Criminaliter intentata,} \\ \text{Ciuiliter intentata.} \end{array} \right.$

Iudicia criminalia criminaliter intentata sunt.
Iudicia criminalia ciuiliter intentata sunt.

Iudicia

Iudicia criminalia, secundum nonnullos sunt.

Iudicia ciuilia sunt.

Criminaliter agi quando dicatur.

Ciuiliter agi quando dicatur.

4.
5.
6.
7.

VE MADMODVM Crimina ipsa paulò antè duplici genere distinximus: ita iudicia quoq; criminalia, bifaria ratione seiūximus. Sunt enī criminaliū iudicio-
rū alia criminaliter intētata, alia ciuiliter intētata. Iu-
dicia criminalia criminaliter intentata sunt, in qbus

tractatur de crimine capitali, siue pœna vltimi supplicij: nēpe de-
collationis, suspēdij, incēdij, mutilatiōis, aut amputatiōis mēbri,
sectiōis, exilij, aut alteri⁹ cuiuscūq; magnę corporalis punitiōis.
Iudicia verò criminalia, ciuiliter intentata sunt, in quibus nō agi-
tur de capitali crimine: sed de mulcta dūtaxat, hoc est, emēda pe-
cuniaria, aliāue ciuili animaduersiōe simili. Neq; hīc me clam est,
esse nōnullos autoritate graues, ingenijq; pspicacitate celebres,
qui aliquātulo diuersiūs isthāc definisse videntur: vocāt enim Iu-
dicia criminalia, quorū finis ad Reipublicæ & Fiscī commodum
tendit, siue pœna sit corporalis siue pecuniaria. Ciuilia autem,
quorū finis ad cōmodū partis tēdit, quæ nec absurdè priuata di-
cūtur. glossa notabilis in verbo Centū aureorū, in l. Prætor, in prin-
cipio, ff. de sepul. violat. quā nequaq; erubuit dicere singularē Io-
han. Imolenfis in Rub. de public. iudic. ad illud tritum videlicet.
Quòd criminaliter agi dicitur, quādo pœna postulatur applicari
Fisco, vel cōmunitati, proueniens ex delicto. Quādo autē appli-
catur parti, dicitur agi ciuiliter. Idē nec displicuit eximio Bartolo
in l. Agraria, ff. de termi. mot. Angelo Aretino Institu. de actio-
nib. in exordio: fuitque hęc opinio Innocentij in c. Qualiter &
quādo, 2. de accusat. necnon doctorū in c. 1. de ludic. & potissimū
Abba. Panor. sup Rubro de ludic. in versic. Tertiò quæro de vtili
quæstione, recitatis varias ac diuersas scribentiū opiniones, quas
studio breuitatis posthabem⁹ et omittimus, atq; studioso in reb⁹
publicis nō occupato, vidēdas relinqm⁹. Hęc rimari penitiūs,
& vter modorū magis pposito seruiat, examinare disculsiūs, neq;
animus est, neque ipsi loco certè conueniens, quum in subiectis

Ubi Bano

*Ubi distinguit
aut in intro
durit accusati
onem & resilla
rit applicari
Fisco & mulcta*

rum. C. de mo: mul: aut introducta actionem & applicatur parti
l. 3. ff. de sepulchro. viola: aut loquitur simpliciter & videtur
introducere accusatorem l. 3. C. de sepul: viola.

capitibus quantum isthæc assumpta materia postulare videbitur, abundè satis meminerimus.

CAPVT III.

Quo pacto in Iudicijs crim. procedēdū fuerit.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 3.

1 In iudicijs criminalibus criminaliter intentatis proceditur

Ordinariè

Extraordinariè

Delatiuè .i. per querelam partis,
Probatiuè .i. quādo delata inuestigatiōe, vera probatur,
Summariè in cognitis,
Simpliciter, cūm res vrget maturacionem

2 Ordinariè,

3 Extraordinariè,

4 Summariè,

5 Simpliciter & de plano,

Quando proceditur

6 In notorijs non est opus iuris ordinem seruare.

7 Dissimulatio aliquando bonæ iusticiæ nomen meretur.

1

2

3

4

N iudicijs criminalibus criminaliter intentatis nonnunquam proceditur, Ordinariè & secundū iuris ordinem: & aliquando extraordinariè, id est, iuris ordine nō seruato. Ordinariè, quum adest persona cōquerens & offerens probare, aut quoties delicti certa veritas constare potest probatione ordinaria: Hoc casu, dantur processui omnia ac singula requisita. Extraordinariè, quando nō est pars conquerens, sed cūm Iudex aut Fiscus procedit ex suo officio per inquisitionem quæstionis aut torturæ super iudicijs & præsumptionibus: quo quidem casu proceditur nonnunq̃ summariè, aliquando simpliciter, de plano, & sine strepitu ac apparente forma iudicij. Summariè, quum crimen iudici notū est: tum enim iuris ordinem seruare non est necessè. Attamen sic in notorijs criminibus iuris ordinem nō seruare, est nihilominus secundum iuris ordinem procedere, c. Ad nostram. 3. extr. de iureiurā. Recepti iuris est, quòd in notorijs non est necessaria accusatio, vel denunciatio, vel inquisitio, vel exceptio, de quibus infrā dicemus. Simpliciter de plano & sine strepitu & figura iudicij, quū negotium

In notorijs non est necessè seruare iuris ordinem. Ut in Tempore sedi. lioms vii. 2. aut 4. ex seditionis o medio tolluntur ac postea disputantur æquo ne iure sublati sint.

negotium celeritatem desiderat, adeò vt mora ac dilatione maius dispendium, periculum, & inconueniens Reipublicæ imminere posset, veluti tempore commotionis aut seditionis: quo quidem tempore quatuor aut quinque ex præcipuis seditiosis subita decollatione tolluntur è medio: ac postea disputatur, æquo ne iure sublatis sint. Nam in huiusmodi notorijs nequaquam opus est iuris ordinē seruare, præcitato c. Ad nostram. 3. Si verò iudici perspectū fuerit occasione temporis, ex huiusmodi subita punitione plus mali q̃ boni Reipublicæ posse oriri, eo tempore iudex dissimulanter ac conniuerter iusticiam protrahet. Atq; eo tēpore talis dissimulatio veræ bonæq; iusticiæ nomen merebitur.

CAPUT IIII.

Qualiter crimina ad Iudicis notitiā perueniāt.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commentarijs CAP. 4.

1	Crimina varijs modis ad Iudicis perueniunt notitiā	{	Ordinariè	{	Accusatione,
			Extraordinariè		Denunciatione,
Exceptione,
Inquisitione.
-
2	Accusationis	{	Definitio seu descriptio.
3	Denunciationis		
4	Exceptionis		
5	Inquisitionis		

IGNANDVM nunc est, Crimina varijs multisq; modis ad ludicis peruenire notitiā: nempe Ordinariè, Accusatione. Rursum extraordinariè, Denunciatione, Exceptione, & Inquisitione. Est autē Accusatio siue accusare (quod idem est Azone teste in summa tit. de accusationib. in principio) quempiam in libello reū criminis deferre, vel criminis reū ad vindictā efficere: Vide Hostiensem in summa eod. tit. in exordio, necnon D. Iohannem Oldendorpiū virū in iuriū studijs doctissimū, in suo libello de Copia verborum & rerū in iure ciuili, dicentem: Accusare est apud Iudicem causari, aliquem peccasse. Denunciare siue denunciatio, 3

Accusare quid

b iij

est ali-

Accusare est apud Iudicem causari aliquem peccasse. idem Oldendorp.

est alicuius crimen ad superiore nunciare. Præfatus Hostiensis in summa, tit. eod. de accusat. hac ita definit: Denunciatio, est criminis alicuius apud iudicē sine inscriptione legitimè facta, delatio, ad poenitentiam peragendā, vel aliam legitimā poenā imponendam, vel etiā ad utrūq; & c. Exceptio siue excipere, est parti crimē imponere in iudicio siue iudicialiter ad aliquā defensionē, tanq̃ proposito subseruiens, cū protestatione, ac animo nō iniuriandi, vide Specul. lib. 3. par. 1. tit. de criminibus in modū excep. pro. Inquisitio, est alicuius criminis per superiorem respectu inferiorum suorū inuestigatio, vt in tit. de Accusat. inquisit. & denūciat. Cæterum qua forma in accusatione, denūciatione, exceptione, ac inquisitione procedēdū fuerit, latiùs infrā suo loco dicēdū produxi-
mus: nūc hæc definitiones utcūq; tetigisse, abūdē hīc fuerit satis.

CAP V T V.

De Accusationibus.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commentarijs, C A P. 5

I	N	Iudicijs criminalibus proceditur accusatione.	1.
I	A	bsque accusatore seu accusatione nemo venit condemnandus.	2.
	A	ntiqua iura scripta, quolibet legitimum & idoneum criminaliter accusan-
tem admitterent.	3.
	A	ccusator, ad quæ de iure cogebatur.	4.
	A	ccusatori sine vinculo inscriptionis ex communi vsu, accusare conceditur.	5.
	A	ccusare volens alium criminaliter, habeat suas probationes, luce meridiana
clariore paratas.	6.
	Q	uorundam opinio.	7.
	A	ccusator succumbens, quibus obnoxius.	8.

IN OMNIBVS iudicijs criminalibus necessariò pro-
ceditur accusatione. Nā absq; accusatore seu accusa-
tione vlla, nemo producit̃r condēnandus. l. Rescri-
ptio, §. si quis accusatorē, ff. de muneribus & hono-
rib. l. 3. C. de his q̃ accusa. nō possunt, c. vnico, ext. vt
eccl. benef. sine diminu. conferan. c. Relatum, §. q. 7. & c. De mani-
festa. 2. q. 1. Quamobrem nec Dominus noster Iesus Christus mu-
lierē repertā in adulterio, cōdemnare voluit, quòd nemo ipsam
adulterij accusauerat: nec Iudā eijcere, cū fuisset fur, quòd nemo eū
furti accusauerat. Antiquā autē iura scripta, quolibet dignū, legi-
timum & idoneum criminaliter accusantem, apud iudicē omnis
criminis

¶ si maritus accusauerit uxorem
de adultēio. Olysa replicat de lenociniō; si iudex reperiat
accusatorum Calumniaria. si in modū inquisitionis cognouerit de
crimine. si inflamatq; deficit in purgatione & si crimen est notoriū
q̃ si commisit testis adversarij. Hæc glo. in l. v. vno in verbo sine

- 1 Iura { Ciuilia } Quos ad denunciandum admittunt.
 2 { Pontificia }
 3 Infamis, } non denunciant. *Secundum Canonem*
 4 Vilis, }
 5 Conspirator, }
 6 Inimicus, }
 Bonæ vitæ, famæ, & conuersationis, qui ex charitate & non ex odij fomite pro-
 cedit, denunciare admittitur. 7.
 Denunciationes oportet esse veras. 8.
 Inter accusatorem & denunciatores differentia. 9.
 Denuncians ad quæ obligatur. 10.
 Denuncians nonnunquam obligatur iurare denunciationem veram esse. 11.
 Iudex, Fiscus, & similes in denunciatione ad quæ animaduertere obligatur. 12.
 Finis denunciationis. 13.

I V R A Ciuilia neminē ad denunciandū admittunt, nisi officia-
 rios ad id muneris ordinatos: veluti messarios, saltuarios, fore-
 starios, cliētes, satellites, apparitores, catholicianos, amanos, atq;
 id genus nō dissimiles: quorū sunt partes, virtute iuramenti præ-
 stiti, crimina bene legitimēq; Iudicibus, Magistratibus, Iusticia-
 rijs, vel Officiarijs denunciare, quibus tamē nō nisi in minutulis,
 leuibusq; criminibus fides habēda fuerit: In magnis grauibsq;
 criminibus minimē: nisi forsitan quum Iudex, Magistratus, Iusti-
 ciarius, Officiarius, aut Fiscus de illis grauioribus criminibus ex-
 2 actiūs penitusq; sciscitari velit & inquirere. Iure verò Pontificio;
 etiā quiuis quorū interesse ratione aliqua posset, admittuntur, c.
 Illa præpositorū, ext. de accusat. & ibi Panor. eiusq; sequaces. Idē
 similiter recipit & eos, q̄ recto vtilitatis publicæ desiderio moti,
 atq; adeò vero Iusticiæ excitati zelo, quēlibet de quocunq; etiam
 crimine denunciāt: modò hīc tamē denunciās nō sit infamis, in-
 3 famia iuris & facti, secundū Canones: aut iuris tātū, secundū leges,
 4 c. 1. & ibi Panor. & alij scribē: ext. eod. ti. de accusat. Neq; etiā vilis
 5 persona fuerit, aut cōspirator quispiā. c. Cū dilectus, ext. eod. de
 6 accusat. Neq; inimicus, c. Repellātur, eod. tractatu: Neq; ex odio
 aut ea conditione denunciare videatur, vt denunciatus puniatur
 aliqua pœna canonica, aut legali: sed eò duntaxat spectet, vt ipsius
 delati salutē consulat: vt vel hoc pacto, nepe iusta atq; euangelica
 correptione superioris, tandē respiscat: Alijq; simili metu, ac pu-
 dore per-

dore perterriti coërceatur, ne liberiùs impunitiusue peccet. Quis-
 quis verò alio animo cōfratrē deferre parauit, iure ab huiusmodi
 denunciatione reiectabitur. Sed qui bonæ vitæ, famæ & cōuerſa-
 tionis fuerit, qui ad hoc ex charitate procedit, nec ex odij fomite
 denūciare cōspicitur, indubiè admittitur, c. Repellatur, & c. Qua-
 liter, ext. de accusat. Quāobré denūciationes oēs oportet esse ve-
 ras, alioqui denunciator iste ad detrimētū, imò ad totius iusticiæ
 reparationē deuinciretur, atq; ipsius etiā rei perperam per ipsum
 denunciati, omnibus detrimētis & incōmodis facere satis obliga-
 retur Iudicis arbitrio, aut (vt quibuscū placet) ad poenā etiā talio-
 nis. Hoc tamē inter accusatorē & denūciatorē interesse sciendū,
 quòd accusator inscribere se cogatur, accusationē suā pronūciare,
 Fisco assistere, Iudiciū interdū suis sumptibus prosequi. Denūcia-
 tor verò horum nihil præstare cogitur, nec se inscribere, nec de-
 nunciationem suam pronūciare, nec Fisco assistere, neque litem
 suis prosequi sumptibus: sed duntaxat obligatur ostendere ea quæ
 de illo crimine nouit, atque etiam nominare testes, criminis hu-
 iusmodi conscios, c. Super his, ext. de accusat. Etiamque iurare
 (inquantum Iudici, Magistratui, Iusticiario, Officiario, aut Fisco
 placeat) obligatur, suam denunciationem esse veram, & non fa-
 cere calumniæ causā, c. Veniens, ext. de accusat. & ibi Iohan. And.
 Iudicis interim fuerit, atque ipsius etiam Magistratus, Iusticia-
 rij, Officiarij, aut Fisci (priusquam denunciationem quam-
 piam acceptent) diligenter introspicere ac animaduertere per-
 sonæ denūciantis qualitatem, ingenium, mores, omneq; con-
 ditiones, necnō studiosè & accuratè perscrutari singulas tam de-
 nunciatoris quàm aliarum rerum penè omnium circūstantias,
 ne cui (quod huiusmodi rerū neglectu fieri potest) temere odio-
 sam molestiam pariat, ac frustra in graues expensas inducat. Finis
 igitur seu effectus denunciatoris est, vt Iudex, Magistratus, Iusti-
 ciarius, Officiarius, aut Fiscus, denunciatione audita, inquirat ve-
 ra ne sit an falsa eiusmodi denunciatio, & si denunciata cuncta
 vera reperiatur, ilico correpturus procedat in delinquentem seu
 maleficum.

*Differe-
 ntia accu-
 satoris &
 denunciantis*

*Ad quod an-
 imaduertere fu-
 deo in denun-
 ciando.*

& documenta seu instrumenta ab aliquid operando seu probando, repellendum. Sed fisco aut simili officuario, audita exceptione, suam actionem ea de causa intentare, conclusionem criminalem capere super verificatione partis, integrum erit. Aut certe ad eum modum, quo de iure, consuetudine, stylo, vel ex consilio factitandum videbitur.

CAPUT VIII.

De inquisitionibus.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commentarijs, Cap. 8.

Inquisitio (vulgò) Informatio.

Inquisitio semper ex iudicis officio fit.

Solus Iudex, aut eius potestatem habens, inquirere potest.

Ad inquisitionem debitam, multa concurrunt necessaria.

Subditus { Originis }
 { Delicti } ratione.

Inquisitio fit de maioribus criminibus.

Inquisitio non fit de leuibus criminibus.

Inquisitionem præcedit publica fama.

Contra indiffamatos minimè inquire potest.

Fama in maleficijs initium habere debet à personis fide dignis.

Ante inquisitionem necessum est crimen esse commissum.

Inquisitio in decenti ac forma debita redigi debet.

Quando debita ac decens forma intelligitur.

Inquisitio. 3. { Generalis,
 { Specialis,
 { Generalis simul & specialis.

Inquisitio generalis non requirit famam publicam præcedere.

Inquisitio specialis famam publicam præcedentem requirit.

Inquisitio generalissima secundum Panor.

Inquisitio specialis secundum eundem.

Inquisitiones duntaxat seruiunt ad præparandum, & nequaquam ad instruendum iudicium.

Iudex de iure obligatur dare parti inquisitionis copiam factæ ad instantiam partis.

In inquisitione facta, ex mero iudicis officio absque alicuius requisitione non traditur reo inquisitionis copia.

In Flandriæ consilio ac praxi Procurator generalis nunquam tradit parti inquisitionis seu informationis præcedentis copiam.

Iudex ac fiscus in multis Flandriæ Curijs obligantur dare parti testium nomina ac cognomina, nec non totius inquisitionis copiam.

Iudex & fiscus inquirent duntaxat de crimine intra viginti annos, admissio: supra verò viginti annos, nequaquam.

Inquisitio

Inquisitio siue officium iudicis inquirentis, tollitur viginti annis.

25.

L. Querela. C. ad l. Cornel. de fals. duntaxat habet locum in foro fori: secus in foro poli.

26.

INQUISITIO (quam vulgò informationem præcedentem appellamus) ex iudicis & officio & autoritate, semper fiat necessum est. Nemo enim nisi solus Iudex, aut Iudicis potestatem habēs, de crimine efficaciter inquirere potest. Atq; ad debitā veramq; in-

- quisitionē multa cōcurrūt, necessaria. Principiò, vt inquisitor sit Iudex cōpetens ac proprius, potēs de crimine cognoscere: nempe vt is, de quo inquisitionē sit producturus, suo tribunali subiectus fuerit, aut certè vt crimē illud ac delictū in ditione iurisdictionēq; sua cōmissum esse constet. Subditū autē intellige, vel originis vel delicti ratione, l. i. & in Authent. Qua in prouincia. C. vbi de cri. agi oportet. Aliās inquisitio esset nulla, l. i. & per totū titulū. C. Si à non compet. iudic. Ad hęc requiritur, vt crimen sit magnum, inquisitione dignum: non enim inquirendum est, nisi de maioribus criminibus puta læsæ Maiestatis. Homicidij, Sodomiz, Simoniz, Adulterij, Periurij, Incestus, Raptus, Furti, & huiusmodi, quorum capitibus sequentibus, (quantū materia subiecta postulet) abundè mentionem faciemus. De leuibus autē ac de dissimulandis criminibus nequaquā inquiritur, l. leuia. ff. de accusat. c. Inquisitionis, extra eodē titulo de accus. Tertiò oportet præcedere famā verisimilem, quę Iudicē de cōmisso aut perpetrato crimine inda-
- gando excitet, & inquisitionis occasionē præbeat. Non enim potest ad inquisitionem procedi, nisi præcesserit publica fama, tanta quę offendiculum populo præbeat, adeò vt absq; periculo tolerari nō possit, vt in c. l. c. Cū oportet, c. Ad petitionē, c. Inquisitionis. & c. Qualiter & quādo, 2. extra de accusat. cōtra enim indiffamatos minimè inquiri potest. Quartò, ne fama hęc siue potius diffamatio præcedens fingatur à maleuolis, à maledicis, à criminosis, ab inimicis & suspectis: sed potius ab honestis, prudentibus, veridicis, virisq; fide dignissimis, neue semel duntaxat sparsa audita fuerit: sed vt frequenti sermone, atque adeò in probatorū

*videt. Bar. in l. de accusat. ff. de accusat. hominum
nu: 15 Ad quodlibet.*

hominum ore, increbuerit, præcitato c. Qualiter & quando, 2. c. Iudicet, 3. q. 7. c. Cum oporteat, eo. titu. de accusat. c. In cunctis, & ibi glos. in verbo maledicorū. II. q. 3. c. licet Heli. versic. Contra quos, de Simonia, & l. miles. §. mulier, & ibi notatur, ff. ad l. lul. de adulte. & stup. Quintò, necessum est inquisitori certum esse, crimen commissum ac perpetratum esse, de quo inquisitione sit facturus. Contigit namque aliquando inquisitionem factam de homicidio, necdum perpetrato, nempe viro læso etiamnum vi-
uente: & informationem factam ex leui rumore vulgi de incendio domus, quæ tamē post integra inueniebatur & illæsa. Sextò, debet inquisitio seu informatio in decetī ac forma debita redigi: nam si in forma isthæc peccaret, inualida esset, nullius momenti, nulliusq; roboris, vt in c. Inquisitionis, & in c. Qualiter & quando, 2. extra de accusat. facit, l. r. li. mens. fals. mod. dixe. Intel-
 liges debitam ac decentem formam, quoties substantialia informationis non omittuntur, vtpote per quem facta, quando, quo loco, cuius iussu, ætates, iuramenta, nomina, cognomina, qualitates, domicilia, testium, & huiusmodi circumstantiæ. Neminem autem hic præterire volumus, Inquisitionem esse triplicem. Prima, nempe generalis est simpliciter, & personarū & delictorum respectu, vtpote cū Præses, Iudex, aut Fiscus generaliter inquirat, an sint homines facinorosi: an scelera vsquam latenter suppullulent, aut commissa fuerint, de qua in insigni, l. Congruit. ff. de offic. præsid. vt prouincia facinorosis hominibus purgetur, vt in quiete permaneat. Et in hac inquisitione generali minimē necessaria est fama: sed eo casu proceditur generali apprehensione per cursoriam, leuem, siue plebeiam quampiam vicatim peruestigationem. Altera specialis est simpliciter, idque personarum etiam ac delictorum ratione: vt cū de certo, finito, seu limitato delicto, contra certum, & finitam seu limitatam personam Præses, Iudex, Prælatus, vel Fiscus inquirat: de qua in l. Ea quidē, C. de accusat. & ibi necessariò desideratur fama, vel diffamatio præcedens, quæadmodū superiùs meminimus, alioqui ipsa informatio esset nulla, parte scilicet refellente ac contradicente.

Tertia,

*Iudicet ille
de alteris
re q non
det in se ipso
quod iudicet*

*quando dicitur
forma regit*

*triplex in
q. 3. h. o.
Generalis*

specialis

- Generalis si
autem dicitur
aliis*
- Tertia, Generalis simul & specialis, generalis vtiq; ad personas, ad delicta autē specialis, vt cūm Præses in genere vel vniuersaliter inquit de ijs qui Socratē occiderunt: vel contrā, generalis ad delicta, & ad personas specialis: vt cū Potestas, aut alius punitur ad Syndica: Attamen secundū D. Abbatem Panormitanum in præallegato c. Qualiter & quando, 2. numeris 11. 12. & 13. extra de accusat.
- 17 Alia datur inquisitionis distinctio. Nā alia est Generalissima, qua inquitur super statu alicuius Ciuitatis, Arcis, Castri, vel loci.
- 18 Alia dicitur specialis: qua inquitur cōtra certam personā, siue ad imponendā pœnā, siue ad scelera extirpāda ex debito officij: hanc distinctionē pie lector precor ne ibi videre pigeat. Porro in inquisitionibus nec Præses, nec Iudex nec Fiscus altrunguntur ad aliquas constitutas leges, aut ad solennitatē illā, quę debet obseruari in inquisitionibus seu in informationibus ordinarijs, quia non vocant partē aduersam vt videat informationem fieri, aut vt videat testes iurare, nec etiam tradūt huic aduersario nomina aut cognomina testiū, vt his oīb; per exceptionē obuēniat, cunctaq; refellere posset, idq; secundū receptū vsum, stylum, & consuetudinem. Cuius ratio est, quod inquisitiones duntaxat seruiunt ad præparandū, & nequaquā ad instruendū iudiciū, ac vt illius virtute quis condēnetur aut absoluator: quorsum tamē seruiunt & spectant inquisitiones seu informationes ordinarię. Tametsi autē in inquisitionibus per Iudicē aut Fiscū aut quēpiā ex ipsoꝝ mādato peragēdis nec ante nec post litis contestationē vocāda fuerit pars, ad videndā informationis deductionē vel ad audiēda testium iuramenta: de iure tamē & Iudex & Fiscus obligantur dare parti inquisitionis copiā, priusq; partē reā cogere possint ad respondendū, potissimū si fuisset facta inquisitio ex autoritate, voto, & mādato ad instantiā seu requestam partis, teste Angelo summi iudicij viro, in l. Si vacantiā. C. de bo. vacan. lib. 10, ver. quinto
- 20 not. in ver. Item fallit: Sin autē facta ea fuerit ex mero iudicis officio absq; alicuius requisitione, nō debet reo de iure tradi informationis copia. Ita D. Angelus in d. l. Si vacantiā. In praxi autem seu cōsilio Flandrie, Procurator generalis nunq; dat parti inquisitionis seu

tionis seu

tionis seu informationis præcedētis copiā: licet id fieri videamus
in multis alijs Flandrię Curijs: vbi obligatur, accusato aut denun- 23
ciato etiā dare testiū nomina ac cognomina, necnō totius in-
quisitionis seu informationis copiā, si quando id postulet. Postremò 24
sciendū est, quodd Iudex, Fiscus, aut similis debet tantū inquirere
de criminibus intra viginti annos admisis, cōputādo ab ipso die
cōmissi criminis: supra verò viginti annos nequaquā, l. Querela. C.
ad l. Corn. de fals. quā legē inquirunt notabilē & singularē magnus
ille Bartolus, necnō Bald⁹, & Angelus ibidē, quos Iurisperiti pro
numinibus colūt: quā legē & ego censeo semper præsentī memo-
ria tenēdā, ac quasi ad vnguē, pro amici liberatione perpetuò ha-
bendam, c. Cū venerabilis, ext. de except. glos. in c. 1. in verbo
Per sententiā, ext. eod. tit. de except. Itaq; inquisitio siue officiū 25
iudicis inquirētis tollitur viginti annis, d. c. Qualiter & quādo, 2.
Bartolo, Angelo, Saliceto, & cōmuniter doctoribus testibus, ita
fixo pede tenētibus in d. l. Querela, qui glossā opinionē contra-
riū sustinētis, expressim reprobāt. Quæ quidē l. Querela, dūtaxat 26
habet locū in foro fori: secus in foro poli, cōscientiæ, siue animę.
Panor. in c. Cū haberet, ext. de eo qui dux. in matri. quā pollū.
per adulter. per c. Cū tanto, ext. de cōsuetud. & in d. c. Cū ha-
beret, notabiliter distinguit Panor. quē omnino in 3. notabili vi-
dendū nō dissuaserim. Aliarū tamē limitationum, ad d. l. Querela
abūdē meminit præclarus I. V. Doctor D. Iohānes Frāsciscus Balb⁹
in suo perutili & subtili tractatu Pręscriptiōnū. §. Secūdò quęro:
ad quē plixitatis euitādę causa, lēctore, casu occurrēte, remitto.

CAPVT IX.

De diffamationibus præcedentibus per
famam sparsis.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commentarijs CAP. 9

Iudex aut Fiscus habens duntaxat famam pro inquisitione faciendā, ad quā
obligatur.

2 Fama quæ originem
3 Leui plebecula,
4 sumpsit ex Inimicis,
5 Aduersarijs maleuolis, } ad alicui⁹ diffamationē est inualida.

c

Fama

An autem
accusatus de
aliquo crimine
no exemplo in
l. querela
et alio glo. 3a
possit opponere
prescriptionem
exceptiōem pro
scriptiōis. 20
vt 2a Armon
Videat de his
Curie Tholozan
de his. 188

Fama recēs orta, aut quę post capturā demū exoriri cōepit, ipsum reū nō diffamat. 6
 Fama sola nullis alijs indicijs fulta, nihil efficit. 7
 Fama vnico teste nō suspecto de casu factōq; ipso loquēte, sufficit ad inquisitionē
 ineundā, ad capturā, ad arrestā, deniq; ad torturā etiā subinde suppliciū. 8
 Diffamatio omnis, inquisitione digna, nasci debet ex viris probis, &c. 6
 Famę actores sunt nominandi. 10
 Opiniones circa numerū proborum virorum, ad probandā iustā diffamiam. 11
 A Equā & nequaquam irrationabilis opinio. 12
 Ad famę probationē duos testes haud suspectos sufficere (etiā autorit. euāgelica) aiūt. 13
 Fama qualiter probetur remissiue. 14

- I I V D E X aut Fiscus pro inquisitione sua produ-
 cenda, nihil habuerit explorati, nihilq; certi nouerit,
 quā quę qualicunq; fama aliquando percepisset, lō-
 gē profectō ab omni æquitatis tramite deuiaret, si
 huiusmodi rumusculi (plerunq; falsi) fama fretus, in-
 1 quisiōnē suā tētare pręsumeret. Necesse enim est ipsum, antequā
 eam inquisitionē aggrediatur, rite atq; per omnia edoctū, benēq;
 2 de isthac fama informatū esse, & exactē cognoscere, cuiusnam ex
 3 ore primō prodierit, qua occasione exorta. Nū ex ebriosis, aliāue
 4 leui plebecula surrexerit: nū ex inimicis: ex aduersarijs maleuolis:
 5 quandoquidē hęc omnia ad alicuius diffamationē (cuius gratia
 6 fieret inquisitio) sunt inualida, sicuti capite etiā pręcedenti nō-
 nihil meminimus. Similiter fama nunc recens orta, aut quę post
 capturam demū exoriri cōepit, nulla est, neq; ipsum reū diffamat,
 potissimū informatione celebrari cōepta. Bartol⁹ in l. Maritus in
 frōtispicio, & in l. de minore. §. Tormēta in versic. *Quęro* ex quo
 tempore & c. ff. de quęstionibus, & Bald. & Imol. in l. Is potest. ff.
 7 de acquiren. posses. Itidē nihil efficit fama sola, nullis alijs apertis
 indicijs fulta, glossa celebri in verbo Illorū et Doctorib⁹ testibus
 8 in. c. veniēs, i. extra de testibus. Porro fama, vnico teste, nulla su-
 spicionis caussā refellēdo, de casu factōq; ipso loquēte, sufficit ad
 inquisitionē ineūdā, ad capturā, ad arrestā: Deniq; ad torture etiā
 9 subinde suppliciū. Debet igitur omnis diffamatio inquisitione digna
 nasci ex viris probis, cōstantibus, morū grauitate fidendis, nullo
 vitio nullāue alia circūstātia suspectis, c. qualiter & quādo 2. c. Cū
 oporteat, extra de accusat. c. Iudicet. 3. q. 7. c. In cunctis & ibi glos.
 10 in verbo Maledicorū, 11. q. 3. quā ob rem famę autores seu actores

*c. licet Hpti vrbis: co Nru quos de Symonia & nomi-
 2. miles. §. mulier & iud. notat. ff. ad leg. Jul. de adul-
 3. do. m. 2. de Nuro. §. Tormēta rum. 15 ff.
 11 quādo.*

nominare oportet, quò sciatur, quæ personæ sint, & an possint re-
 probari, l. Si quis decurio. C. de fals. & in Authent. Hodie. C. de
 repud. De istorû autē numero, ad probandā iustā diffamiam, non
 satis cōuenit inter iurisperitos. Sânt enī qui huiusmodi famā vel
 diffamiā cōstare velint decē bonorū proborūq; virorū testimo-
 nio, vno eodēq; ore loquentiū, cuius meminit (licet reprobauit
 & meritò) amicus veritatis Bart. in d. l. De minore, §. Tormēta, ff.
 de quæstionib. Alij reorū saluti addictiores contendunt non nisi
 viginti quinq; aut minimū viginti bonorū virorū testimonia reū
 posse diffamare. Nonnullis placet famā fieri validā maiori testiū
 alicuius viciniae numero, vbi res contigisse narratur. Alijs verò
 (quod mihi quoq; probatur maximè) nullus certus proborū vir-
 orū de diffamia stabiliēda cōstituitur numer⁹, neq; hūc etiā iura
 præscribūt, sed iudicis prudētiæ hic planè cōmittitur. Sunt deniq;
 qui dicāt (etiā autoritate euāgelica) ad famę p̄bationē duos testes
 haud suspectos, sufficere, quatenus ipsorū testimonia apparēti ra-
 tioni cōsentiāt, vt simul edicāt suę notitię causā, à qbus sua ista
 testata didicerint: atq; vt hīc nominēt viros, probos & honestos,
 c. In oī. & c. Licet vniuersis ext. de testib. Qualiter autē fama p̄be-
 tur, atq; per quot testes, lubebit videre per glos. & doctores in ad-
 modū trita l. 3. §. eiusdē. ff. de testib. Cetera q̄ppe, quę pertinerēt ad
 huius materię ampliōrē enodationē, breuitatis studio, prætereo.
 Sed plura desiderantē ac expectantē remitto ad dominos, Bartolū
 in p̄citata l. de Minore, §. Tormēta, ff. de quæstionib. & ibi Dy. &
 Cy. Abbatē & Felinū in c. Veniēs primo, iuncta ibidē glos. singu-
 lari ac celebri, in verbo Illorū, ext. de testib. Amedeū Iustinū de
 Castello in suo insigni tractatu Syndicatus, atque ad quosuis etiā
 istorū posteros, quorū opiniones, dogmata, & interpretationes
 in hac materia, & nostra ætate oēs passim sequētes, cōstanter lau-
 dant & asserunt.

CAPIT. X.

De diffamationibus per indicia, suspiciones,
 coniecturas, aut pręsumptiones, disparfis.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. IO

¶ Vdex aut Fiscus, si pro inquisitione sua producēda p̄ter coniecturas, pręsumptiones,
 c. ij indicia

indicia aut suspiciões, habuerit nihil, obligatur seipsum de illis informare.	1
Indicia quæ sunt?	2
Indicia ex quibus oriuntur?	3
Malæ conuersationis descriptio.	4
Ex mala, cumque malis conuersatione ipse etiam bonus, malus efficitur.	5
Qualis quisque est, tali socio delectabitur.	6
Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris.	7
Ex locorum varietate, varia coniectura ducitur, indicium seu præsumptio.	8
Fuga haud dubiè non mediocrem suspicionem ac indicium parit.	9
Iudex quæ indagare obligatur.	10
De vnoquoque bonum vel malum præsumimus, consideratis primæ ætatis suæ moribus.	11
Ex gestis præteritæ vitæ, præsentia metimur.	12
Ex dictis hominum facta pensamus.	13
Indicia testibus nequaquam suspectis constare debent.	14
Vnus testis integer & sufficiens, omnique exceptione maior ex visu deponens, aliamque sufficientem scientiæ causam reddens, indicium sufficiens ad capiendum, inquirendum & tormentis subdendum, efficit.	15
Super indicij, aut ex præsumptionibus, siue mendicatis suffragijs, nemo venit criminaliter condemnandus.	16
Indicia vel præsumptiones in criminalibus debent esse luce clariore.	17
In causis criminalibus perspicacius consilium est adhibendum: quia ibidem maius periculum vertitur.	18
Confessio extraiudicialis vnico teste sufficiente, & causam scientiæ reddente, ad inquirendum ac procedendum sufficit.	19
Minæ vnico teste probatæ, aliquando ad inquirendum ac procedendum sufficiunt.	20

indicia

E T SI præsentis capitis materia eadē opera potuisset expediri & tractari in capite proximè præcedēti, vbi actū est, de diffamationibus præcedentibus per famā sparsis, tamē ne nimia eiusdem capitis lōgitudo cuiq̃ fuisset offendiculo: deinde quò clariùs aut enucleatiùs (præsertim ingenijs tardiusculis) explicetur, hoc loco penè eandē materiā statui latiùs rudiùsq; rursum Deo Opt. Max. auxiliante explanaturus, discutere. Si igitur Iudex, aut Fiscus, pro inquisitione sua producēda, præter cōiecturas qualdā, præsumptiones, indicia aut suspiciones, habuerit nihil, obligatur pfectò principiò seipsum de illis informare. Indicia enim sunt media intellectualia veritatis eliciendæ, ex aliqua circūstantia singulari exurgētia, l. Iudicia certa, C. de rei vendic. c. Inter quatuor, iūcta glos. in verbo Per argumēta, ext. de cleri. peregrini. & c. Cū causam, in fine, de probat. Oriūtur autē istiusmodi indicia nōnunq̃ ex communi publicaq; voce & fama: aut ex moribus & modo viuendi ipsius

ipsius diffamati, nempe ex mala conuersatione, ob quam non te-
 mere isthæc indicia oriri cernimus. Mala enim conuersatio est
 malorum operum, & animi interpis sceleribus infecti probabile
 argumentum, aut (vt alijs placet) est malæ operationis & cōscien-
 tiæ deprauatæ indicium, l. Si plures, §. Afsidue, ff. de administra-
 tuto. Et ex mala, cumque malis conuersatione, ipse etiam bonus
 malus vel viciosus efficitur, l. A Ediles, §. Pedius. ibi, aleator fortè
 & c. ff. de ædil. edic. Huic seruit illud magni nominis Philosophi
 dictum, Qualis quisque est, tali socio delectabitur. Cui consonat
 & illud Psalmistæ: Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso per-
 uertèris. Interdum indicia colliguntur ex loco, in quo quis con-
 uersatur, aut aliquādo versatus est, quia ex locorū varietate, varia
 similiter coniectura ducitur, indicium, seu præsumptio, l. finali.
 C. Si mancip. ita fuer. alienat. & l. Aut facta, §. Euenit, ff. de pœnis.
 Quandoque verò ex fuga. fuga enim haud dubiè non mediocrem
 suspicionem ac indicium parit. Dynus in l. Diuus, ff. de custod.
 reo. Vtrū verò fuga, & quando suspicionem generet, aut indi-
 cium, vel semiplenam probationem, refert vir ille summi nomi-
 nis Bartolus in l. lege, ff. De Syll. nec non D. Cataldinus de bon-
 cōpagnis de viso. l. V. Doctor celeberrimus in suo tractatu Syn-
 dicatus, numero 74. qui plura huius rei ibidē ad plenū conguessit,
 quæ, ne sim æquo prolixior, transeunda putauī. Poterit præterea
 ludex indicia efficacissima elicere ex hominis constantia, vel ex
 vocis aut mēbrorū trepidatione tremula, vel pallore, iuxta illud,
 heu quā difficile est, crimē nō prodere vultu? l. De minore, §. Tor-
 mēta, ff. de quæstionib. Ideoq; & hæc indicia ludici fuerint obser-
 uāda, p. quæ sæpenumero emergit & elucescit veritas, d. §. Tormēta.
 Iudex etiā indagare obligatur, cuius primò vitæ fuerit, & an talia,
 aut similia, de quibus impſentiarū inculpat, facere cōsueuerit. Nā
 de vnoquoq; bonū, vel malū præsumimus, cōsideratis primæ æta-
 tis suæ morib⁹, l. Desertorē, §. Is qui, inibi, inspecto vitæ eius præce-
 dēti actu, l. Non oēs, §. A barbaris, ff. de re militar. l. Tutor quoq;,
 §. Quæri potest, ff. de suspect. tut. Ex gestis enī præteritæ vitæ, præ-
 sentia metimur, l. pe. §. fi. C. de agē. in reb. lib. 12. Itē an fuerit occiso

Indicia ge
onuntur

Mala Co
Versation
St pueri

Ex loco

Ex fuga

Ex hominis
Constantia

Ex Vita

Ex gestis

Ex minis

*Pomponij
2. ff. de
140. g. r. g. r.*

- seu interfecto minatus: quoniā erit probabile indiciū, quod ipse
re adimpleuerit, quicqd verbis profudit: cū ex dictis hominū fa-
cta pēsemus, l. vnica, C. Si qs Imper. maled. l. Labeo, ff. de supel. leg.
l. Itē apud Labeonē, §. Adijcitur, ff. de iniur. Prēterea cōsiderādum
est: An sit talis, qui cōsueuerit, taliq; viribus cōficere potuerit, l.
famosi, ibi, an potuerit facere: & an ante quid simile fecerit, & c. ff.
14 ad l. lul. maiest. Et hęc indicia testibus nequaquā suspectis cōstare
15 debēt. Vnus testis integer & sufficiens, omniq; exceptione maior,
ex visu deponēs, aliāq; sufficiētē sciētīę causā reddēs, indiciū suf-
ficiēs ad capiendū, inquirendū, & ad tormētis subdēdum efficit, l. Si
quis, C. Ad l. lul. maiest. & ibi notant glos. & Doct. & Sali. in l. fin.
16 C. de quāstionib. sed insufficiens ad cōdēnādū: Quod super indi-
cijs, aut ex prāsumptionibus, siue mēdicatis suffragijs nemo venit
criminaliter condemnandus, l. Absentē, ff. de pēnis, l. i. in fine, ff.
de quāstionib. l. Singuli, C. de Accusat. atq; D. Bart. in l. fin. eod.
17 tit. quantumq; etiam fortia sint: quia in criminalibus indicia
vel probationes debent esse luce clariores, vulgatissima l. Sciant
cuncti, C. de probat. vbi Imperatores Grat. Valent. & Theodo.
inquiunt, ac statuunt in hęc verba: Sciant cuncti accusatores eam
se rem deferre debere in publicam notionem, quę munita sit ido-
neis testibus, vel instructa apertissimis documentis, vel indicijs
ad probationē indubitatis, et luce clarioribus expedita. Huic legi
subscribunt Pontificij canones, c. Sciāt cuncti, 2. q. 8. vbi eam legē
verbotenus habemus canonizatā, & c. Epiphaniū, §. q. 6. Idē dici-
18 tur in l. Qui sententiā, C. de pēnis. ac d. l. Singuli. Quod ea ratione
videtur procedere, quia in causis criminalibus perspicacius est
cōsiliū adhibēdū: ibi enim maius periculū & detrimētū vertitur
& contingit, argumento l. Addictos, C. de appellat. & l. i. §. i. ff. de
19 vetre inspici. cū sine numero haud dissimilibus iurib. Confessione
rei extraiudicialē, vnico teste sufficiēti & causā sciētīę reddēte
ad inquirendū, ac procedendū, siue torturę subijciendū sufficere
aiūt, l. Capite quinto, ff. de adult. & ibi glos. in verbo, Accusatori,
quā scribētes ad hoc notabilē ac singularem astruunt. Adde quod
not. Panor. in c. de hoc, numero 7. i. verbo, cōfessi, ext. de simonia,
Vide Bald. in l. i. in 3. col. in vrbis: quidam rōtis & in
59 C. de ful. cau: adit. lega: Alex: & Jaso: in l. 2. magist. habens ff. de iurisdic.
omni: iudi: Barto: in l. capite quinto ff. ad leg. Jul. de adult. & ibi
Alex: de qmo: in additione. Fel: ibi. c. de hoc ext. de simo: vbi dicit hoc
etiam voluisse Onos de sola dñsi: 180 Inrip: licet confessio in

*confessio extra
iudicialis est
sufficiens causa
ad torturam*

*omni: iudi: Barto: in l. capite quinto ff. ad leg. Jul. de adult. & ibi
Alex: de qmo: in additione. Fel: ibi. c. de hoc ext. de simo: vbi dicit hoc
etiam voluisse Onos de sola dñsi: 180 Inrip: licet confessio in*

& in c. Quam sit graue, numero 2. ext. de excessib. praelato. Bart. in l. Quoniam, ff. de his qui notat infam. Bald. in l. lctus fustiū, eodē tit. Ang. in l. 1. ff. de cōfessis, cum infinitis locis similib. Quemad- 20
modum etiā minē vnico teste probatæ: maximē quū minator cō-
fueuerit suas minas mādare executioni. Et ex multis alijs poterit
curiosus ludex indicia sumere ad firmandā & informandā con-
scientiam, pro exquirenda ac eruenda veritate delicti, vt inquit
Bar. in suo tractatu, de quēstionib. in Rub. Quæro aliqua indicia,
& c. Circa ergo materiam, quomodo sumatur indicia, & qualibus
sit opus indiçijs, quæ Iudicem ad inquisitionem, & etiam tortu-
rā merito extimulent, meminerit pius lector hīc nihil certi posse
constitui: sed plerāque ex prudentis Iudicis arbitrio dependere:
Ideoque exactam de ipsa doctrinam dari non posse. Quod per-
pulchrē etiam adstruit D. Abbas in c. Cū in contemplatione, in
1. colum. in versic. Et quæ indicia sufficiant, & c. ext. de Reg.
iur. Sensit itē hoc varijs in locis subtilissimus Bald. in l. 1. in prin-
cipio vltimæ columpæ, C. commu. de leg. & in l. Seruos, C. de tes-
tib. atque expressē, in l. 2. C. Quorum appella. & D. Angelus
Areti. in suo libello vtilissimo maleficiorum, in glos. fama pu-
blica præcedente, in 5. colum. in versic. Quæro, an vnum
indiciū. Ad quos consulendos (causā vrgente) conuolare ne
grauenini.

residet id m.
pectoris iudicis
2du Roma:
consil. 451

C A P U T X I.

De Notorio.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. II

¶ Notorium	{ Facti Juris Præsumptionis	{ Actu transeuntis Interpellati Actu permanentis	{ Notoriū est	{ Iudici tantū Alijs tantū Iudici & alijs simul.	{ Incognitū	{ Alijs Iudicā

Notorium facti quid sit

2

Aliter, facto res sit iudici notoria.

3

Populi testimonium, quomodo intelligitur

4

Decem faciunt plebem siue turbam.

5

Palam ac publice, quomodo intelligitur.

6

Quando crimen enūciatur notorium, sunt opiniones.

7

c. iij

Vbicunq;

Vbiq; nō est expreſſum aliquid à iure, iudicis arbitrio indubiè relinquitur. 8

Notorium	{	Facti actu tranſeuntis,	} Quid ſit?	9
		Facti interrupti,		10
		Facti actu permanentis,		11
		Iuris,		12

Vel iure crimen ſit notorium. 13

Contra notorium iuris ſubinde admittitur probatio in contrarium. 14

Notorium præſumptionis quid ſit? 15

Filius iſt eſt, quem nuptiæ demonſtrant. 16

In rebus iudici certa notione perſpectis, nullus legum ordo, nulla recepta procedendi forma ſeruanda eſt. 17

In notorijs criminibus, coram Iudice commiſſis, Iudex rei omnis neceſſariè defectum ſolus adimplet. 18

Crimine in iudicis conſpectu pro tribunali ſedentis admiſſo, licet iudici cōtra reum ſummatim procedere ſine forma ac iudicij ſtrepitu. 19

Crimina manifeſta iudicarium ordinē nō requirunt, occulta verò maximè. 20

INIME noſtri erat inſtituti, quamlibet hīc notorij materiam fuſiùs prolixiusq; diſcernere atq; excutere (quū id citra ingentem fructum laboris penè fuerit immēſi) quare id dūtaxat, quod noſtro ſcopo ſeruire videbatur, clariùs aperire ſtatuim⁹. Eſt igitur hīc tale

1 notoriū triplex: Notoriū facti, Notoriū iuris, Notoriū præſumptionis.

2 Notoriū facti eſt, quod ſeſe apertè plurimorū oculis exhibet, tāq; eſt euideſ, vt probabiliter negari nequeat, vt nulla cauſatione, nulla tergiuerſatiōe celari poſſit, l. Sed & ſi pupill⁹, §. Proſcribere, ff. de inſtit. acti. l. Palā, ff. de ritu nup. l. Palā, ff. de verbo.

3 ſignifica. & l. Quod maior, ff. ad municip. Vel aliter: Facto res ſit iudici notoria, quoties delictū palā, publicè, frequētq; populo teſte committitur: adeò vt maleficus inſiciari admiſſa nequiverit.

4 Populi autem hīc teſtimonium intellige: quando decem, aut plures perpetrato crimini adſuerunt. Nam decem faciunt plebē ſiue turbā, c. Vnio, x. q. 3. iuncta gloſ. finali. c. Presbyter ſi à plebe, 2.

6 q. 4. Palā verò ac publicè cōmitti intelliges, quando in plateis, in tēplis, in foris, in iſtis ſenatorū conſeſſibus, alijs ſue locis publicis

7 res commiſſa fuerit. Quando autem crimen efficiatur notorium, varij varia meminerunt. Sunt qui velint tum crimen effici notorium, quando nullus inſiciationi locus penitus exiſtit: vt pote cuius vniuerſæ vicinæ populus teſtis eſt, c. Cū dilectis filijs, §.

Proſcribere

Facti
Noti: Iuris

Præſump

Noti: Facti
de iure

De iure facimus
plebem

Præsertim, extra, de purg. canoni. c. Scelus. 2. q. 1. Alij contendunt
 sufficere, si id apud maiorem partem istius vicinæ, vt certum &
 notum versetur, d. l. Quod maior, ff. ad municipal. & d. c. Cùm
 dilectis filijs. Postremò sunt, qui id omne iudicis arbitrio relin-
 quendum constanter affirmant: quanto scilicet hominum nu-
 mero quid fiat notorium: quòd non sit hoc ipsum expressè in iu-
 re diffinitum ac terminatū: tunc enim omnia iudicis arbitrio sta-
 tuenda esse certissimū est, c. De causis, ext. de offic. delega. Nam
 vbiq; non est expressum aliquid à iure, iudicis arbitrio relin-
 qui indubitatum est, d. c. De causis. & l. i. ff. de iure deliber. Quo-
rum sententiæ ac opinioni ad stipulari nec ipse vereor. Intellige
 tamen quando interdiu, nequaquam de nocte id delictum com-
 mittitur, ita vt clarè conspici possit, argumento c. Consuluit, in
 fine, extra, de offic. delega. l. Tertium §. Tu magis scire potes, ff. de
 testib. et l. Aut facta, §. Tempus, ff. de pœnis. Ceterum hîc animad-
 uertendum velim, notoriū facti tres præterea habere species. Nam
 aliud dicitur Notorium facti actu transeuntis, vt hoc, quod semel
 notorium factum est, ita vt non possit tergiuersatione aliqua ce-
 lari, nec vllam habeat sui actus reiterationem, vt est homicidium
 publicè commissum, quod reiterationem non recipit: quale fuit
 Christi seruatoris nostri, c. Semel Christus mortuus est, de conse-
 cra. distinct. 2. c. Aut facta, de pœniten. distinct. 1. & c. Pernouit,
 extra, de testib. cogend. Aliud est notorium facti interrupti, hoc
 est, quando ita publicè fit, vt non possit celari per tergiuersatio-
 nem, sed sæpius reiteratur, non tamen continuè: tale est crimen
 vsurarij manifesti, qui habet mensam paratam ad mutuandum &
 publicè tenet, non tamen facit continuè mutuum, sed frequenter
 hoc reiterat, c. Cùm tu manifestos, ext. de vsur. & c. Vsurariū vo-
 raginē, eodem tit. lib. 6. vbi de hoc. Et in hoc notorio semiplena
 probatio requiritur, vt in c. Cùm in diocesi, extra, de vsur. Aliud
 est notorium facti actu permanētis, quod ita fit publicè, vt celari
 non possit, & habet in se facti continuationem: vt est videre in
 illo, qui continuè in carcere continetur. de hoc in c. Cùm di-
 lectis filijs, extra, de appella. Porrò quoduis notorium facti, ali-
 quando

*Crimin
de dicta
Alom*

*facit lege
ad modum
de effra. e
ex pilato.*

*Notorium facti
actu transeun-
tis: homicid-
publici qm &*

*Notorium facti
interrupti
vsurarij*

*Notorium facti
actu permanen-
tis: vbi q conti-
nue in carcere
detinetur.*

quando notoriū est, & manifestū Iudici, sed incognitū alijs. Contra, aliquādo cognitū est & notoriū alijs, sed occultū, Iudici. Deniq; aliquando notorium & Iudici, & alijs, c. De manifesta. 2. q. 1. quorū omniū ac singulorū meminit D. Ioan. Milleus, in sua praxi criminis psequēdi, in tractatu, de notorio: ad quē plura sciscitari desiderantem (vt cōpendio studeamus) remittimus. Haftenus de notorio facti. Nunc de notorio iuris. Notoriū iuris est id crimē, de quo quis condemnatus est, vel quod in iusticia quis confessus est, c. Euidētia, ext. de accusat. l. Ingenium, ff. de sta. homi. l. Res iudicata, ff. de reg. iuris. dūmodo certē hic in iusticia cōfessus perseueret in sua confelsione facta, sine tormētorum formidine, post diē & noctem: aliter enī nō foret iure notoria talis cōfessio, l. 1. §. Questioni, ff. de quēstio. Aut sic: lure crimē notorium fit Iudici, quādo cūq; maleficus id liber in prēsētia Iudicis pro tribunali sedētis, & debitū sui officij exequentis, fatetur, liber (inquā) omni metu, cōpedibus, vinculis, & quibuscūq; tormentorū generibus: vel quoties Iudici delictū cōstat inquisitione prēuia, legitimo testimonio, alijsue similib. argumentis efficacibus: ita vt hinc posset sequi cōdēnatio, l. fin. C. de probat. l. Gestā, C. de re iudica. Nihilō min⁹ cōtra notoriū iuris admittitur subīde probatio in cōtrariū, veluti si tale notoriū negetur, aut in dubiū reuocetur: qbus modis quis appellans audiri debet, & admitti, c. Romana ecclesia, §. Sin autem. De appella. lib. 6. Tertiò, restat de notorio præsumptionis pauca differere. Notoriū præsumptionis, est euidentia iuris vehementis præsumpta. Præsumptionibus nāq; Iudex ad criminis noticiā puenit, quādo indicia ipsa, vel cuiusq; hoīs mores tales sunt, vt nō temerē iusticiē prēbeat apertā & penē certā de criminis veritate cēsūrā. Veluti quū maleficus familiā alit cū alterius vxore: iura hinc eliciūt, & veluti certissimū ducūt, ipsum ita moechatē in adulterio viuere. Rursū quādo vsurarius scēnoris gratia publicā mēsam exponit: colligūt iura, & certissimū habēt, hūc scēnare. Tertiò, quādo marit⁹ et vxor puerū aliquē nomināt filiū: tunc est præsumptio iuris, puerū illum esse ipsorū filium, c. Per tuas, ext. de probat. & c. Trāsmisā, ext. Qui filij sint legit. quia filius is est, quē nuptiæ

Colom
fines

Colom
fines
C. no. de re iud.
C. de re iud.
C. de re iud.

Notoriū
Præsumptio

nuptiæ demonstrât, l. Quia semper, ff. de in ius vocan. & l. filium, ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. atque item in similib. Nunc verò in notorijs ac manifestis huiusmodi criminib⁹ noueritis, quod sufficiat de istius notitiæ, seu vulgò (si ita fari liceat) notorietatis certitudine inquisitio. Quæ quidē notoria ac manifesta notitia haud parū efficax est in inquisitionibus, tātūq; habet momēti, vt in apertis, ad formā prædictā, criminib⁹ iudex procedere possit, absq; vilius accusatione vel delatione, sine traditione pro reo exemplaris copiæ indiciorū, sine consueto articulorū libello: deniq; absq; vlla cōclusionis peroratione. Atq; huiuscemodi processus neutiquā sunt improbandi, neq; vt nihili, parūq; efficaces, refellendi: quasi ob non adhibitas debitas, necessariasq; iusticiæ solēnitates. Quādoquidē in rebus iudici certa notiōe, siue notorietate perspectis, nullus legū ordo, nulla recepta procedendi forma seruāda fuerit. In notorijs enī his criminibus corā iudice in loco iudiciali sedēte cōmissis, iudex ipse rei omnis necessariæ defectū solus adimplet. Crimine verò in iudicis cōspectu pro tribunali sedentis, ac debitū sui officij exequentis, & præsentia decē vel duodecī admissio, licet iudici cōtra reū summatim procedere, sine vlla processuū forma, ac iudicij strepitu, c. Vestra, & c. Tua nos, ext. de cohabit. cler. & mulier. Nam crimina quæ manifesta sunt, iudiciariū ordinē non requirunt: occulta verò maximè, c. prohibentur, §. fin. 2. q. 1. Verū enimvero, si crimē perpetrātū fuerit præsentē, teste q; iudice, extra tribunal seu locū senatoriū, nō pro tribunali sedente, foris vspiā: procedendum fuerit iudici per inquisitionem, atq; processus legitimo ritu instituendus. Quod scilicet crimen tali loco commissum, non fuerit ipsi notorium seu cognitum tanquam iudici, sed veluti priuato. Itaque eo casu omnis ordo iudiciarius est necessarius, l. 1. & Authent. Offeratur, C. de litis contesta. c. Cū tu, ext. de vsur. c. Cū de tua, ext. de corp. vitia ordinan. et c. Si sacerdos, ext. de offic. ordina.

CAPVT XII.

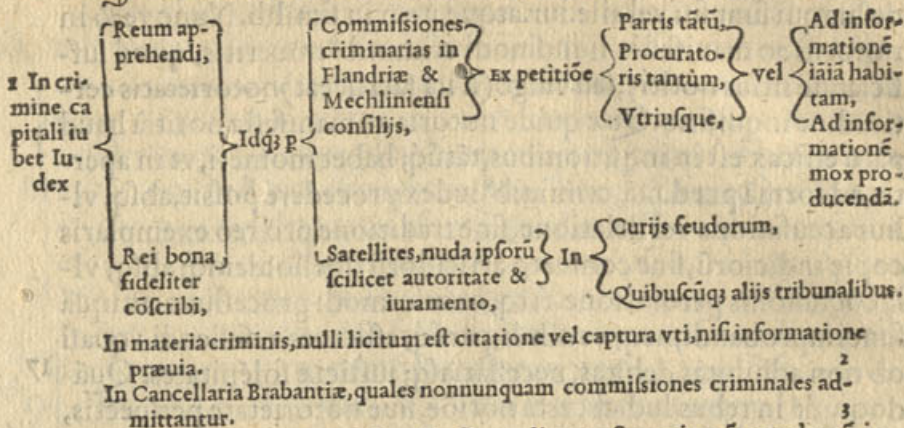
De commissionibus Criminalibus.

Summa

Nota

In notorijs
non requiritur
ordo iuris vbi
hui Baldus in
2. prescriptis in
permitt. C. de
epis: & Cleri:
& in Leq. iur.
in q. Col. C.
di accusa. Fol.
in c. ere. & in
5. Man. in q.
Col. de Conscri.
Jason in 2.
notor. & in q.
in q. 5. & in q.
in q. 5. & in q.
in q. 5. & in q.
in q. 5. & in q.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 12

VOTIES crimē ipsum aliquo superiorū modorū innotuit Iudici, mandat is reū, siue criminis rumusculo infamem citari, & Senatui sistēdū accersiri. In crimine autē capitali iubet Iudex reum apprehendi, ipsiusq; bona cuncta fideliter cōscribi seu annotari.

Abfq; huius enim decreto seu autoritate, nulli vnq; fas esse potest in re criminali quēuis aut citare, aut apprehensione cōstringere: sicuti spectabilis egregiusq; Iuriū Doct. D. Bartholomeus Chafeneus in Consuetudines Ducatus Burgundiæ, titulo: Des Iustices & droictz dicelles. §. 6. fol. 65. ad finē numeri 91. cōmemorat. Tex. est, & ibi Bartolus, in l. Neminē. C. de exhiben. reis. quapropter super hac re in Flandriæ necnō in magno Mechliniensis consilij, cōsuetudinis est elargiri cōmissiões (quas vocāt) criminales. In Curijs verò Feudorū, ceterisq; tribunalib⁹, satellites, & quotquot sunt huius muneris, absq; vlllo largiori mādato, sola officij autoritate, hāc apprehensionē sibi vsurpāt, quorū nōnulli sunt generales, quibus huiusmodi apprehensionis cura à superioribus suis, vnā cum officio cōmittitur, maturationis scilicet gratia, quam isthāc captura interdū deposcit. Multifariā igitur cōmissiões criminales in memoratis consilij super libellis supplicatorijs (vulgò Requistis) expediuntur. Aliās ad solam postulationem & requisitiōē

*Commissiões
Criminales
multifario*

requisitionē partis, vti placuit Aret. in c. i. de iudic. c. Licet de accusat. l. Ad peremptoriū, ff. de iudic. Necnō Bart. in l. Si finita. §. Iulianus, ff. de dam. infect. in l. Consentaneū, & in Authent. Qui semel. C. Quomodo & quādo iude. Rursum ad solā quæstionem seu petitionē ipsius procuratoris. Postremò ad vtriusq; & partis & procuratoris quæstionē simul. Sunt harū præterea nōnullę cōmissiones, quæ ad iam iam habitā informationē expediūt. Alię ad informationē mox producēdā. Sed hāc peragi oportet, priusq; vel ad citationē, vel ad apprehensionē procedatur: quādoquidē in materia criminis nulli licitū est citatione vel captura vti, nisi informatione præuia. Atq; in omni cōmissione eius rei de qua producenda foret inquisitio, necessum est per libellū articulatim singula enarrari crimina: quod nō requirit res, cuius informatio antē habita est. Sed hīc sufficit dicere (informatioe visa & c.) absq; vlla criminaliū articulorū enarratione. In Cancellaria autē Brabantie nonnunq; admittuntur commissiōes criminales sine vlla persona efflagitante, sine narratione criminum, sine aperta rerum causā: nempe peculiari ratione hoc suadēte: aut certē ex absoluta voluntate & autoritate Principis, cuius vnus potestatis est hoc efficere, & nō cuiuspiā alterius ē suo consilio. Quoties itē crimen punitione corporali dignū est, aut certē tale, vt citatus causæ suæ defensionē per procuratorē tutari nequeat, tradit tum Consilium ipsam corporalem citationem, modò istiusmodi præmissa apertē confiterint.

CAPUT XIII.

De Citatione.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commentarijs CAP. 13

1 Citatio { Diuini
Naturalis
Canonici
Ciuilis } Iuris est.

Citatio est de substantia iudicij criminalis, *

Citatio rei criminariæ fieri debet in personā diffamati, modò inueniri posset. 2

Citatio fit ad domum, quam citationis tempore inhabitat; si personaliter reperiri nequit. 3

Domus quomodo hīc accipiat? 4

Reus si domibus careat, fugamq; dederit, quo pacto citandus? 5

Executori 6

Executori semper incumbit, vt citato insinuatio innotescat. 7

Reo citato cōpetens cōmodumq; cōparitioni tēpus à Iudice elargiendum. 8

Executori fides sit de commissione peracta. 9

Nonnunquam

Nonnunquam Iudicis est, vtrilibet credere, aut executori, aut diffamato. 10
 Consiliū haud aspernendū pro executoribus, quo cauillationem & periculum
 effugiant. 11
 Executor in negotio criminali, reo expletorum copiam non tradit. 12
 Executor in negotio ciuili, reo expletorum copiam ex vfu ac stylo tradere
 obligatur. 13

CITARE, diuino, naturali, canonico, atq; ciuili iure, iam olim à multis seculis introductum esse cōstat, vt Genes. 3. vbi legimus, Dominū Deū, priusquā Adam de peccato inobedientiæ punierat, ipsum ad sese vocasse, Adā vbi es? atq; ipsius audiuisse admīssi criminis expurgationē. Huic seruit. c. Deus omnipotēs. 2. q. 1. vbi inq̃t, Deū noluisse prius punire Sodomorū enormia mala, quā inuestigatiōe ac fidelibus testibus factus certior, ipsoꝝ opera aperto iudicio cōprobasset, Clemēt. Pastoralis. cū ibidē not. de sentē. & re iudica. & in extrauaganti, Rem non nouā aggredimur, iuncta ibi glossa, de dolo & cōtu. in extrauagantib. cōmunib. c. Cū olim, extra de testib. tritis. l. De vnoquoque. ff. de re iudica. l. Nam ita Diuus. ff. de adoptica. l. Tres denūciationes. C. Quomodo & quādo iud. l. Si quando. C. de testib. cū sine numero similib. iurib. Ci-
 tatio autem est de substantia & essentia ipsius iudicij seu processus criminalis: vsq; adeò, vt nullus, nisi huiusmodi citationis accessu, p̃cessus valeat: teste p. Laufrā. de oriano insigni practico in c. quoniā cōtra falsam. §. Citationes ad exordiū, extra de probat: Ideoq; huic materiē planē est necessāria. Nam omnia atq; singula processuū substantialia, ritū atq; ordinē suū obseruet necesse est: alioqui perperā omnia procederēt, processuq; ipse foret nihili. l. Prolatā. C. de senten. & interlo. omniū iudic. Prætor enī incipit iudicium ab ea parte, quæ est de in ius vocādo. §. finali Institu. de pœnis teme. litigā. l. 1. ff. de in ius vocā. atq; per Iacob. Rebuff. in l. hac lege. de prox. sacro. scri. lib. 12. C. Debet autē omnis citatio rei criminaliæ fieri & peragi in personā Rei siue diffamati, modò is inueniri posset, l. 1. ff. de lib. agnoscen. & l. 4. ff. de dam. infect. Vel certē
 pronunciabitur citatio domi suæ, quam scilicet nunc inhabitat citationis tempore, non in alijs domibus suis, d. l. 1. & d. l. 4. *Citatio ad domum*
 & ibi Barto. l. Scire oportet, §. Sufficit. ff. de excusa. tuto. l. Aut

1. Aut qui aliter, §. Et si fortè, ff. quod vi aut clam. & c. Caussam quæ ext. de dolo & contuma. Domum autè hîc accipimus, siue in propria domo quis habitet, siue in cōducta, siue gratis, siue hospitio quis receptus sit, §. Domû. Institu. de iniur. & l. i. §. Habitare, ff. de his qui deiec. vel effud. Idem quoq; cēset Lucas de Penna, in l. 2. C. de meta. & epidime. lib. 12. Quòd si domibus omnino careat, atq; loco suo fugā dederit, peragetur citatio ad normā executori in cōmissione traditā: vtpote edicto, siue proclamatione publica, voce præconaria, tubæ sonitu, aut simili solēnitate, quorū meminit excellentissimus vir D. Guilelmus Duran. varijs in locis sui
- 7 Speculi, ad quē iuris studiosum, breuitatis gratia, remitto. Verūm curādū semper fuerit executori, vt insinuatio seu intimatio citato palām fiat per cōmissionē, aut per aliā nō absumilē formā: qua apertè Iudex cognoscat cōmissionē ac citationē verisimiliter
- 8 reo innotuisse. Citatione autē isthac ex cōmissione facta, necessum fuerit ipsi Reo citato cōpetens cōmodūq; cōparitioni tempus elargiri, plus minúsue septē dierū, pro ratione distantie inter
- 9 citatū & Iudicem. Atq; istiusmodi executori, quisquis is fuerit, fides sit de cōmissione peracta, vt etiā ex ipsius relatione per Iudicem decernatur ac detur cōtumacia ad eū finem atq; cōmodū, vt decet: quatenus de cōmissione sua & onere constiterit. Verūm enimuerò nō habetur isthec executori fides, de iure ciuili, sed absolutā fidē illi hac tēpestare dari cernimus. Quoties tamē nuntius siue executor refert se citasse personaliter Socratē, isq; constanter
- 10 id neget, & iuramento contrarium asserat: hîc in Iudice fuerit (vt nōnullis placet) vtrilibet credere, considerato ingenio & qualitate psonarū. Quocirca tutissimū fuerit (sicuti doctores autumāt) binos emittere nūtijs, vel certè, vt nuntius siue executor cōmissionē suā peragat præsentibus testibus: quos insuper orationi suæ referendæ prudens inseret. Sunt tamē qui volunt, soli nuntio siue executori habendā fidē de cōmissione facta, quòd in re criminali plerunq; difficile foret testes adhibere. Cæterū in negotio criminali, nuntius siue executor expletorum siue sui mandati seu cōmissionis & relationis copiā, reo nequaquā tradit, quod tamen
- efficere

*Domus quæ
modo accipitur
in §. ad m.
in l. i. §. habitare
domini.*

*Citato in iurim
aliò modo citari.*

efficere cogitur in materia ciuili, idq; ex vsu stylóq; recepto. Horú plura, q̃a sunt oibus obuia, referre postpono. Interí tamē si q̃s nūtiórú siue executorú materiā pulchrā, vtilē, singularē, & quotidianā abundāter scire desiderauerit, ad Bartholomeū Chasseneū Consuetudinū Burgūdię Cōmentatorē insignē, tit. des iustices et droictz dicelles. vniuerso. §. 7. ne sim longior, eundem remitto.

CAPVT XIIII.

De Annotatione bonorum.

Summæ rerum tractatarum in Commenta.

CAP. 14

A	Annotatione bonorum fit propter primam contumaciam.	1
A	Annotatione dicitur quædam compulsio ad comparandum.	2
A	Annotatione dicitur quædam preparatio ad confiscationem.	3
A	Annotatione dūtaxat fit in causis criminalib⁹, in quibus fit bonorū publicatio.	4
E	Error non pusillus nonnullorum Iudicum nostri temporis.	5
A	Annotatione quando fieri debeat, remissiuē.	6
R	Recepto vsu, stylo, ac consuetudine, quorum bonorū annotatione vtimur.	7

BONORVM annotationem nō fieri, nisi propter primam contumaciā, explorati iuris est, vtputa quando aliquis de aliquo crimine in iudiciū euocatus, præsentia sui facere cōtemnit, id est, se absentat nolēs ad iudiciū venire: eius bona tum ad manū iusticiæ (si ita fari liceat) ponūtur: dicunturq; annotari, vt si infra annū redierit, & se crimine purgauerit, integrā rem suā habeat: si neq; redierit, neq; qui se defendat habuerit, tunc post annū bona publicentur, l. finali. ff. de requi. reis & l. i. C. eodem tit. Itaq; annotatio meritō dici potest quædā cōpulsio ad cōparendū, & casu adueniente verificationis delicti, quædā preparatio ad confiscationē. Animaduertite tamen secundū D. Ang. in d. l. i. C. de requi. reis, Annotationē dūtaxat in causis criminalibus fieri debere, in quibus fit bonorū publicatio. In alijs autē causis criminalibus, vbi non venit publicatio imponenda, bona nō sunt ad manū curiæ ponēda, quantūcūq; sit contumax reus. Iudices tamen nonnulli huius temporis secūs faciūt, ingenio ac iudicio quo moti, nescio, & pro cōtumacia faciunt indistinctē subhastari bona, secundū l. fin. C. De requi. reis. de qua annotatione habetur in l. i. & per vniuersum illum tit. ff. de requi. reis, Per Bartolum, qui ibi declarat, quando

Bonorum Anno
lalis

Annotatione

Annotatione quando fiat & quomodo & de eo fieri
effectus videt spm: de accusat. §. de q̃t. videri vrs: i. vñ ad
medm. §. de p. §. si. n. 22. C. si p̃nd: appellat.

fieri debeat annotatio, in l. Inter. ad finē, ff. de publi. iudic. & quo-
 7 modo fieri debeat, habetur in l. i. §. i. & in l. fin. ff. de requi. reis. In-
 olito receptoq; vsu, stylo, ac cōsuetudine, bonorū vtimur anno-
 tatione, per commissiōē criminalem executoris, simulatq; per
 inquisitionem seu informationem ipsi de prāmisis constiterit.

C A P V T X V.

De Citatione reali, id est, Captura.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 15

1 Citatio realis absque { Licentia,
 { Autoritate, } Iudicis fieri nequit.
 { Commissione, }

Exceptiones aliquot superioris præcepti. 2

Exules, hostes Reipublicæ sunt. 3

Repertus in flagranti crimine, potest capi etiam sine licentia Iudicis. 4

Capti citra Iudicis auctoritatē, carcere claudēdi sunt intra 10. horas, secūdū Bart. 5

Ijdem carceri tradendi intra 6. horas, secundum alios. 6

Captura 4. modis ab officiarijs exercetur. 7

Officiarius Iustitialis innocētes suo arbitrio cōprehēdēs, punitiōi sit obnoxius. 8

Inuestio in nonnullos arrogantes Officiarios. 9

Diffamatum duntaxat comprehendere licet. 10

Diffamati, infamiæ suæ dicam suis moribus præferunt. 11

Executor dissimulans commissam manus iniectiōē, quomodo puniendus. 12

Executoris aut Apprehensoris non est captum ob quamlibet etiam pollicitam
 fidem liberæ donare relaxationi. 13Executori in captura postēti subsidium, nullus officiarius, nullus ipsi subditus
 impunē id recusare poterit. 14

Executori vbiuis locorū aperiēdi sūt carceres, modò id poposcerit, minimū vna nocte. 15

Executori maleficum rebellem comprehensuro, permittitur domum obsidere,
 ostia & fenestras infringere. 16Executori ex vna auctoritate cōcredita pmittitur itē quicquid ad illam captu-
 ram videbitur necessarium. 17

Executoris non esse, carcere constrictum vi illinc eximere: nisi &c. 18

Executori non permissum ē templis, aut cœmeterijs temere abstrahere. 19

Loca sacra nemini grauioris sceleris reo patrocinari possunt. 20

Executori quando, & quomodo, maleficum ē sacratīs locis abstrahere dabitur. 21

Loca sacra leuiter maleficis patrocina sunt: nisi &c. 22

Officiario seculari quando clericos captiuare conceditur. 23

Executori licitum subinde maleficum ē propria domo ereptum, captiuare. 24

Executor omnem dissimulabit saluiconductum, vel similem purgationem. 25

Appellatio in re criminaria per totam Flandriam nulla. 26

Executori non licere rebellem maleficum interficere. 27

Executor quando ab homicidio malefici capiendi excusandus. 28

Violenta manus iniectio in Officiarium aut executorē quomodo punienda. 29

Captum ē manibus Executoris siue Officiarij vi liberans, Rei capti periculo
 sit obnoxius. 30

Executori

Executori de commissione peracta, non de iniurijs relatis fides habenda. 31
 Executori maleficum in aliud territorium confugientem, & sublequi, & capti-
 uare licebit. 32

d ij

Nulls

N VLLI fas esse potest (vti antè meminimus) absq; cō-
 missione siue autoritate iudicis, quēuis violēter siue
 realiter citare, aut apprehēsiōne cōstringere : Textus
 clarus & ibi nec inconcinniter Bart. in l. Neminem,
 C. de exhib. reis : verū fallit hęc regula multifariam,
 1 veluti in monetarū falsarijs seu violatoribus, l. i. C. de fals. monet.
 2 In ijs qui passim publicēq; latrocinio grassantur, trita & vulgata
 3 l. Capitaliū, §. famosos, ff. de pœnis. In incendiarijs, §. Incēdiarij, in
 iamiam dicta, l. Capitaliū, l. Qui ædes, in principio, ff. de incend.
 4 & l. Qui vltimo, ff. de pœnis. In violentis foeminarū compressori-
 bus, l. Raptores, C. de episco. & cleri. & l. vnica, C. de Rap. virg. In
 5 stipēdiarijs, qui furtim duces effugiunt, l. 3. ff. de re milita. et l. i. C.
 6 de deserto. & occul. lib. 12. In arborū & vinearū stolidis incisorib-
 7 bus, ac depredatoribus, l. 2. ff. arbo. furt. cēsar. In furibus cū sarcina
 furti deprehēsis, populōq; fugiētes ipsos clamore tali insectante:
 8 tenete furem, prehēdite furem, l. Si quis in seruitute, ad finem, &
 l. Interdum, §. Qui furem, ff. de furt. huic non parum seruit. l. itaq;
 ff. ad l. Aquil. In veneficis, In incantatorib⁹, qui veneficijs siue in-
 cantationibus aut puteos, aut aquarum riuulos vitiant, l. finali. C.
 de malef. & math. quos omnes, hisq; adeò similes, quilibet citra
 iudicis vel permissum vel mandatum comprehendere potest. Ca-
 pturę itidem quorumlibet expositi sunt, Apostate, nonne velatę,
 3 transfugę, fugitiui, item exules : quos nemo non Reipublicę, se-
 cundū iura ac Stylum, hostes suspectos habet, & communē per-
 niciem. Verū enimvero, citra informationem præuiam huius-
 modi captura nulli permittitur : nisi vbi delinquentes inuenti
 4 fuerint in ipso facto, & adhuc flagranti crimine comprehensi:
 quo quidem casu cuius conceditur, quoties flagrans crimen ca-
 pitale est, aliàs verò minimè, l. Raptores & l. vnica paulò antè ci-
 tatis, & l. Capite quinto, ff. Ad l. lul. de adult. & stup. Debent au-
 tem omnes iam dicti captores, quibus sine iudicis autoritate ap-
 5 prehendere datur, captum ilico carceri iusticiali intra 20. horas
 (vt nōnullis placet) tradere, sub pœna priuati carceris; aut alia ar-
 bitraria: aliàs priuato capere nō licet, vt l. vnica. C. de priuat. carce.

Ita

Ita egregius iuris interpret Bart. & sequaces tenent in iamiam al-
legata l. Capite quinto. Alij intra sex horas id faciendū (si quidē
id fieri potest) autumant. Huius meminit S. Tho. 2.2. q. 65. Præ-
tores, Subprætores, Satellites, Clieles, idq; genus reliqui Officiarij
Ciuitatum, Oppidorum, Castrorū, Ditionum, Pagorum, quatuor
modis capturā exercēt: Aut ex delatione generalis inquisitionis:
In præsente flagranti crimine: Ex partiū postulatione siue requi-
sitione: Et ex iudicatis multis. Officiarius iustitialis, qui aliquē le-
galē, legēve dignū prehēdit proprio arbitrio, quouis tēpore, nul-
la vrgēte causa, siue (vt vulgò dicitur) ex vëto, capto haud medio-
crē facit iniuriā, imò ignominiā irretractabilem, teste Baldo, in l.
vnica. C. de in integ. restitu. necnō lafone multa allegāte in l. 4. §.
Si qs condēnatus sit, numeris 22. et 23. ff. de rei iudica. atq; ea de cau-
sa punitiōi subiaceret nequaquā mediocri etiam si huius infelicissi-
mi aui nōnulli arrogātes Officiarij, cōtra omnē rationē ac æqui-
tatē, cōtrariū facere minimē erubescāt, intrepidē sustinentes sese
habere (vt practicoꝝ v oculis vtar) ora aurea, & manus aureas:
quasi ipsis oīa tam iure q̄ iniuria impunē cōcessa fuerit dicere &
facere: quum tamē neminē nisi malæ famæ siue diffamatū cōpre-
hendere liceat: velut scutras, ganeones, heluones, nebulones,
tenebriones, nugatores, vanos, & nullius precij homines, quos
vtiq; proprio arbitratu siue ex vento captiuare licebit: quod ij
infamię suis dicā siue moribus preferāt, iuribus paulò antè allega-
tis. Quisquis executorū dissimulāter manus iniectionē negligit,
quā tamē in mādatis suscepērat, suisq; viribus id fuerat integrū &
liberū, suspendēdus est officio, & pro Iudicis prudētia plectēdus
acriter. Si verò captū remiserit liberū, adeoq; ad fugā cōniunter
iuuerit, veluti ex malicia, aut alioqui corruptus muneribus: tum
planē priuādus mouēdusq; foret officio, & prætēreā quouis offi-
cio declarādus perpetuò indignus, & omni executioni inutilis &
inhabilis: deinde exilio, aliāq; pœna arbitraria mulctandus. Neq; ij
itē executoris aut apprehēsoꝝ est, captū donare relaxationi siue
dimittere, etiā si bona fide recipiat se ad cōstitutū diē rediturum.
Hoc pacto enī cōmīssionis formā excederet. Non potest Iudex,

d iij

Officiarius

*Quatuor modi
capturæ
exercitū*

*Inuicito m
nonnullos offi
uola ciuitat*

*Diffamatus
comprobat
dicit*

*Executor dissimulans
manus iniectionem
negligit*

- Officiarius, aut quicūq; subditus executori in apprehensione vllū recusare subsidiū, si quando illud petierit. Nam si ex illius detractione quippiā cōsequeretur dispēdij, vel pars aduersaria, vel ipsa Iusticia, in illū animaduertēdū foret, pro Iudicis prudētia. Vbiuis locorū executori aperiendi sunt carceres, modò id poposcerit, certē vel minimū vna nocte, quatenus cōmentariēsi pro sumptibus & laboribus ibi respōdeat. Executori, vt maleficū rebellē & pugnacē cōprehēdat, permittitur multa satellitū manu, & p̄sidio domū circūcingere & obsidere: ad hēc & ostia & fenestras infringere, etiā si id literā cōmissionis non expresserint. Quando enim illi captandi autoritas cōcreditur & cōmittitur, intelligitur tū illi permissum quicquid ad cōmissionis suā plenā executionē spectare videbitur: textus notatu dignus ac literis purpureis scribendus in l. Illud, & ibi Bart. Paul. Castren. & Doct. ff. de acquirē. hāredit. textus admodū singularis in c. Ex parte, cum ibi notatis per Anto. de But. Panor. P̄p̄os. & alios Canonistas, De sp̄salib. c. Prudentiā, §. Sexta, ext. de officio deleg. his accedat textus aureis literis scribi haud indignus, cū adiūcta suā singulari glos. in l. Quāuis, C. de fideicommissis. Si verò maleficus, cōstrictus carceris vinculis per Iusticiā foret, non esset Executoris illū perfractioe carceris eximere, nisi id expresse per cōmissionē in mādatis habeat. Neq; itē fas illi potest esse maleficos è tēplis, ex cōemeterijs, alijsve locis sacratīs violēter extrahere absq; peculiari illius mādato habito, l. Fidei, & l. vlt. C. de his qui ad eccles. cōfugi. vbi (solito more) D. Cynus acutā narrat distinctionē: quā casu emergēte vidēdā nec dissuadeo, & c. Inter alia, ext. de immu. eccles. Verū licet interim tēplū istud & cōemeteriū obsessione circundare, & tū curare de amplioris autoritatis cōmissione, si id negotij circūstātia, & materiē dispositio postulēt. De homicidio, de raptu virginū, idq; genus grauioribus siue atrocioribus criminibus nullū tēplū, nullū (in q̄) cōemeteriū, maleficū vlla libertate tutò donare potest: quāob̄re non iniuria illinc abstrahi possunt, text. & ibi glos. in §. Homicidia, & in §. Neq; autē, in Authē. de mādā. princip. colla. 3. & notat glos. in verbo, Abducere, in l. 2. C. de his qui ad eccles. confug.

*vult con-
firmare vult
anticipat
i contra*

*videtur Roma
singularem
337*

*Bar
si q
m
vlt
m
de
u*

cōfug. Angel. laboriosissimus in suo tractatu maleficiorū, sub singularissima glos. in verbo, Fama publica, versic. Quarto quæro, an vbilibet liceat capere malefactorē, etc. Idē Angel. in eodē tractatu, in glos. in verbo. In scalis sancti Petronij, ad exordiū, quē in materia hac, & alia criminali legēdū ac relegēdū nemo nō suadet. Attamen æquū est hīc talē violentā à sacro abstractionē ab Episcopo, ipsiusue vicarijs prius efflagitare: quā si imprudenter hi negauerint, vi illinc extrahere licet, cōtra Episcopi mentē et gratiā, citra sacrati etiā loci violationem: vt iura præfata apertē demonstrāt, præallegatis, §. Homicidia, & §. Neq; autē, necnō D. Angel. in locis statim citatis, & Salicetō in Authent. Si quis, C. Ad l. l. de adulter. & stup. De leuioribus autem criminibus, templum & cœmeterium reo libertatis confugia sunt, l. Fidei, l. vlt. & c. Inter alia, suprà in medium adductis, nisi hic maleficus sacratum locum maleficio suo violauerit ipse, cōmittendo scilicet crimen in templo, vel in cœmeterio, c. fin. & ibi D. Panor. & alij scribentes, ext. de Immu. eccles. In Authentico, vt liceat matri & auia, §. Quia verò ita reperiuntur, colla. 8. In his enim non admodum insisto, quandoquidem iuris canonici dispositioni in his standum sit, arg. no. c. i. de no. oper. nuncia. Si tamen quispiam immunitatis materiam fusiùs & acutiùs examinatam inspicere desiderauerit, conuolabit ad cōmētaria in Consuetudines Burgundiæ incōparabilis viri Bartholomei à Chassanço, sub titulo, Des Iustices & droictz dicelles, Rub. Se aulcun cōmeēt simple larcin, §. Quinto, versic. Sed ad materiā immunitatis, etc. per tres columnas, necnon ad excellentissimū V. I. Doctore D. Oldradū in suis cōsilijs, consilio 154. incipiente, Quidā deliquit, etc. Officiario seculari clericos itidē & viros ecclesiasticos in flagrāti crimine repertos cōprehēdere licet, sed captos tradere debet ipso ordinario, sed hic exoluere procul dubio expēsas iustitię cogitur, c. Si Iudex laicus, cū ibi notatis, de sentē. ex cōmuni. li. 6. Neq; hīc in flagrāti crimīe ipsis duntaxat officiarijs fas est clericos siue ecclesiasticos captiuare: verū etiam quibusuis alijs extra omnē officij administrationem, modò eos captos tradant, vt suprà, d. c. Si iudex laicus.

13 cap.
m. 2.
fi. 95.
m. 10.
v. 10.
m. 11.
d. 12.
de iur.
i. 15.

13 cap. de
Bollo v. 10.
m. 10.
de fuga Ro.
23 O. 10.
curia 10.
sana 10.
de v. 10.
de v. 10.
de v. 10.
de v. 10.

- Secularibus item officiarijs licet capere clericos seu ecclesiasticos non in vestitu, habitu, tonsurâq; ecclesiasticis repertos, captosq; detinere, donec iudici spirituali innotuerit, an vestis in qua capti fuerit, clericalis sit, an nō. c. Ex parte. 3. & ibi D. Panor. eiusq; imitatores, ext. de priuileg. & excelsib. priuilegiato. Executori licitū est captiuare criminolum, atq; etiā ē domo propria extrahere, l. 1. C. de offic. diuer. iudicum. & notatur in l. Nemo de domo, ff. de reg. iur. In grauioribus itē delictis nō abstinebit ab apprehensione, gratia alicuius saluiconducti, aut similis permissionis, & condonationis prærogatiuæ, quales literas maleficus ipse huic executori exhibere cōtenderet: sed in executione exercenda perget executor, rei ipsius omnem cognitionem tum dissimulaturus: neque similiter ipsum ad vllam appellationem admittet. quandoquidem appellatio in re criminaria per totam Flandriā nihil loci habeat, sicuti id passim fortiter asserunt. vel saltē comprehensum non finet abire liberē, donec illi per superiorem fuerit vltior constringendi per prohibitionem adempta potestas, vt antē. Neque etiam de iure licet aliud appellare tribunal ob capturam, sed tantū ob immodicam & plus æquo diuturnam carceris custodiā,
- 27 & ob sibi perniciosum administrationis iustitiæ defectum. Nulla ratione licet apprehensori, maleficū inter apprehendēdū (quālibet acris etiam fuerit & fortis malefici rebellio, & corporis sui defensio) interimere, etiam si exul sit, aut alioqui morte ipsa dignissimus. Id enim nō permittitur, præterq̃ iudici: cui soli vniuersa
- 28 in corpus, atq; adeo in vitæ extinctionem potestas est collata. Verū enim vero si certō apertēq; executori cōmissum fuisset, talem maleficū ita apprehensione vrgere, vt aut viuū aut enectū tandē caperet: vel certē ea tamq; violenta fieret scelerati rebellio, vt con certatio videretur periculosa, victoria dubia, & cōtrā executori à sese propulsanda foret scelerosi violenta inuasio, hoc pacto apprehensor ab homicidio tali cōmisso excusaretur. Neq; culpę vlli executor fit obnoxius, ob læsionē, aut mutilationē, si quando de malefici impetuosa rebellione docere poterit, l. 2. & l. si quis percussorem. C. ad l. Cornel. de fidei. Ita videtur sentire Bal. subtilis

*vide Catal. de Boncom. in Tracta. quo spidicatur in simili
memor. l. 72 vtr. add. quod sit familia*

*Appellatio
in re Crimi
naria nulla
in Flandria*

in simili, in l. Addictos, C. de Episco. audient. necnon D. Angel. in suo tractatu malefi. in glos. in verbo, Fama publica, versic. Et primo, quando Officialis vadit pro malefactore capiendo. Idem Bald. in l. fin. C. de exhib. reis. *Quisquis* violenter executori apprehensuro restiterit, violenta manu ipsius sinum aut gulam con-
 strinxerit, similémve violentiam illi impegit: periculo se committit perdendi pugni, aut alterius mulctę pro qualitate impetus, & animi ad nocendum auidi. *Quisquis* autem violenter maleficū
 criminis gratia vinctum, è manibus executoris aut satellitis extraxerit, is sese exponit periculo subeundi eandem poenā corporealem, vel ciuilem, pro ludicis arbitrio, quam subiisset captus, si extractus non fuisset, argumento l. Ad commentariensem, C. De custo. reo. & l. Quoties, C. De exactorib. tributo. lib. 10. Execu-
 tori de iniurijs, violentijs, alijsve excessibus in commissionis suę executione (vt fortasse refert) nulla alia, nullaque maior fides per
 ludicę dabitur, quàm quòd ad talium iniuriarum veritatem inquirendam (si volet) iubebit procedere. De ipsa verò executione facta, & quicquid ipsam concernere videbitur, executori indubitata fides habebitur, vt et paulò antè meminimus. Quoties male-
 ficus diffamatus executorem insequentem profugiēs, sese in alterius ditionem & territorium receperit, licebit nihilò minus executori, & ibi per alienam iurisdictionem è vestigio, atque ardenti cursu fugientem maleficum subsequi, atque in territorio eodem in iustitię fauorem apprehendere: sed ita captum debet tradere illius territorij domino & præfecto, vbi captus fuerit, si quidem id captus aut dominus poposcerit. Huius quæstiunculæ utcunque meminit D. Angel. in præfato suo tractatu maleficiorum, sub glos. in verbo, Fama publica, versic. Sexto queritur, An si Officialis vult capere malefactorem, etc. coniunctis additionibus ibidem, quem petite.

*Violenta manu
 mi officinam
 quomodo punitur*

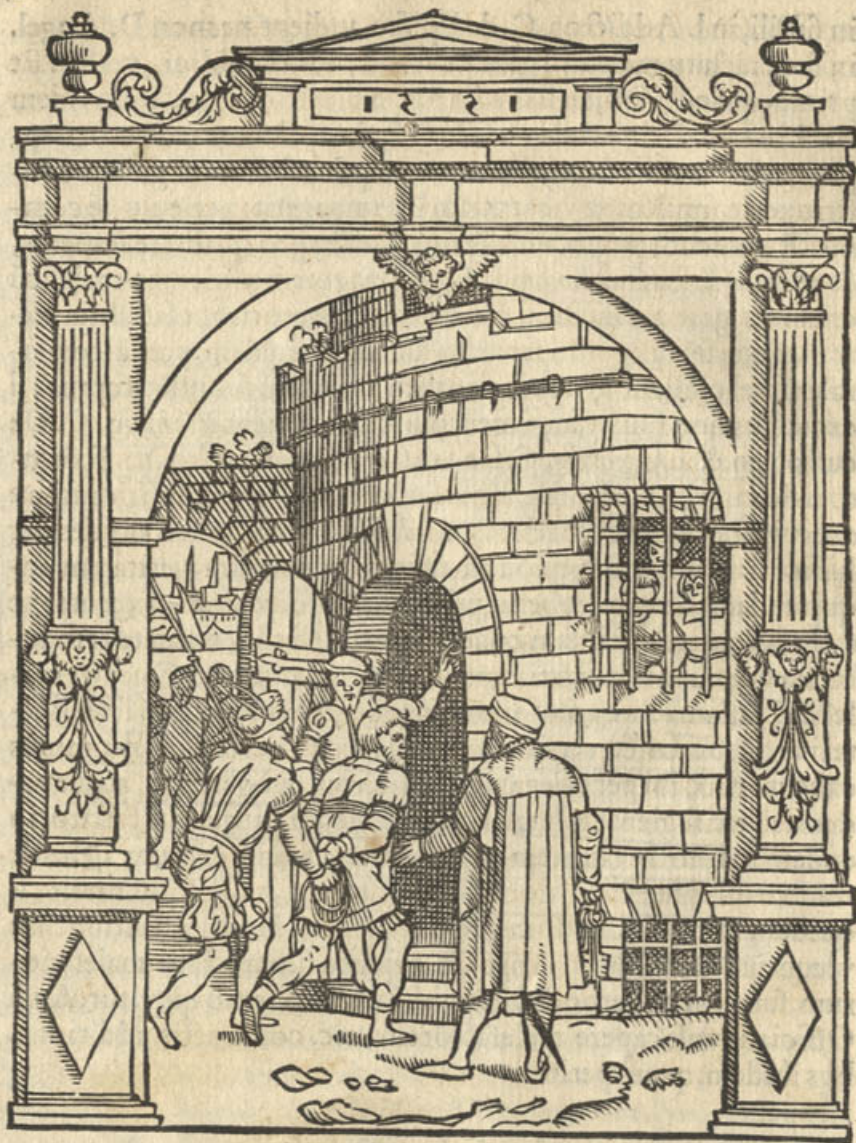
*Executori
 do fides habenda*

*De illi q. m.
 aliud f. m.
 nū fugit*

CAPIT. XVI.

De Carceribus.

¶ Summæ

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta.

CAP. 16

¶ Carcerum

Maleficis	Puniendis	In curijs spiritualibus semper,	66666
	In seculari Iusticia subinde,	66666	
Seruandis	Simpliciter,		
	Per cōmpedes, etc.		
3 Carcerum, alij parantur	Debitoribus seruandis, vel	Molestia carceris ad solutionem vrgentes,	
	Iuramēto, In domibus	Satellitum } Sic improprie.	
		Stipatorum }	
	Militibus, alijq; captis tēpore belli, vsq; ad multēq; solutionē ibi cōtinēdis.		

Pœna perpetua carceris, morti comparatur.

Carcer, custodia non pœna esse debet.

Carceralis punitio in pane & aqua ad tēpus Iudici seculari nōnunq; cōceditur.

Apollolus Paulus Romæ fuit detentus sub libera custodia.

VLTAE sunt carcerum siue ergastulorū formæ. Alij

namq; carceres ad corporis punitiōē, siue pœnam parantur, qualibus vtūtur curiæ spirituales, seu Iudices ecclesiastici, maleficos condēnantes ad perpetuā, vel temporalē carceris pœnā, c. Quāuis, de pœnis,

lib. 6. Iohan. à Platea. & Angel. in l. Nemo carcerem, C. de exactorib. tributo. lib. 10. c. Nouimus, ext. de verbo. signific. Panor. in c. At si clerici, & in c. Cūm ab homine, ext. de iudic. quæ quidem 2 pœna perpetui carceris, morti proculdubio comparatur, Innocentio, & alijs testibus in c. Qualiter & quando, ext. de accusatio. Panor. in c. Tuæ discretionis, ext. de pœnis. Alij ad solā criminorum siue facinorosorū custodiā seruiūt, donec processus fuerit formatus. Hoc autē fit bifariā, quando scilicet leuiter malefici, simpliciter absq; vllius catenæ, cōpedis, aut alterius ferramēti adhibitione seruātur. Grauius verò criminosi, dictis cōpedibus adstricti custodiūtur, donec de delicto cognoscatur, l. 2. C. de exhiben. reis ad finē: ibi, donec repererit cognitio celebrata discrimē. Hac incarcerationi forma vtuntur Iudices seculares, qui nullos vnq; perpetuis mācipādos carceribus decernūt. Quandoquidē custodia ista ciuili iure conseruandis, neutiq; puniēdis corporibus inuentæ siue extructæ sunt, l. 1. & fin. C. De cust. reo. l. Aut damnū, §. Solent. ff. de pœnis, l. Incredibile, C. eod. titul. de pœnis, d. l. Nemo carcerem, l. Verum est, ff. de verbor. significat.

Vnde

unde iurifconsultus perpetuos carceres prohibet, de quo admodum multa D. Angel. in d. l. Nemo carcerem. Horum recordatus est Angel. in suo singularissimo tractatu maleficiorum, sub glos. in verbo, Fama publica præcedente. versic. Et primò sciendum est. quòd carcer regulariter ad custodiã, non ad poenam inuentus est, Bald. in l. Imperium, ff. de iurisdic. omnium iudicum. Idem Bald. in l. i. C. de confess. Ang. in l. Qui in carcerem, ff. de eo quod met. caus. quos loco atque tempore oportunis, studiosus lector
 4 videre poterit. Verùm enimvero in leuioribus delictis, quibus iura aut statuta nullum peculiare decernunt suppliciũ, subinde seculari iudici permittitur carceralis punitio: nempe, vt criminosus in carcerem coniectus ad certum tẽpus, solo pane & aqua maceretur, aut aliàs castigetur, l. i. §. fin. ff. de de alex. lusu, & aleato. vbi textº, QV I cõpulis ludere aut multa mulctetur, aut in latumias, vel vincula publica ducatur. vbi de iure ciuili est vnicus casus specialis, quo carcer est ad poenã, teste D. Bart. in suo tractatu, de carceribus. Huius meminit ad amussim Iohan. à Platea, in allegata l. Nemo carcerem. Alij carceres soli extenuationi atque corporum exercitationi accommodantur, eorum potissimũ qui condemnationi ipsorum pro viribus satisfacere negligunt, nec sese ære alieno, quo grauantur, eximere student. Angel. in suo tractatu malef. sub glos. In verbo, Fama publica præcedente, versic. Quotuplex autem sit carcer. Alij bellorum temporibus magis sunt vsui, quibus coarctantur capti, donec constitutam ipsis pecuniariam multam pro iure militari dependerint, vt in vniuerso titulo, De cap. & postlimi. reuerf. Qui autem seruantur sub fida seu libera custodia, hoc est, quos seruandos tradimus fidei satellitum, aut stipatorum, non dicimus hos propriè incarceratos: non licet tamen illis longiũs, quàm pro permessa fide, quoquã sese diuertere, l. Diuus, i. ff. de custod. & exhibit. reorũ.
 5 & iãia citata l. Nemo carcerẽ. Itaq; fuit Romæ Paulus Apostolus detentus sub fida siue libera custodia, capite vltimo Actũ Apostolorũ. Ad eandem quoq; fidẽ deuincti sunt, quicunq; sese iuramento adstrinxerũt nõ exire Oppida, Castra, domus Satellitum, atque

atq; similia ipsis cōstituta loca: hīc, si quid amplius de carcere desideres, ex varijs eximij D. Baldi scholijs petito, nempe, Authentica, Si captiui, C. de Episco. & cleri. l. Imperium, ff. de iurisd. omnium iudic. l. vnica. C. de confess. atq; Angeli, in l. Qui in carcerē, ff. de eo quod met. cau. necnon in tractatu maleficiorum, sub solenni & sæpe allegata glossa, in verbo, Fama publica præcedente, versic. Quotuplex autē sit carcer, atq; Bart. in d. suo tractatu de carceribus, cum sine numero similibus scribentium passibus, hoc loco prolixitatis euitandæ gratia omisis.

CAPUT XVII.

De Carcerarijs, siue Commentariensibus, hoc est, Carcerum custodibus.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 17

Capti, ab ipsa hora traditionis periculo carcerarij commissi sunt.	1
Carcerato reperto mortuo, contra commentariensem præsumitur.	2
Carcerum custodes negligentes, qua pœna puniantur?	3
Incendium, Ruina, aut similis casus fortuitus, claustrarium absoluit ab eruptione, fugæque captiui.	4
Carcerarij plures, quomodo excusentur, fugā capiēte ipsorū vno cū captiuis.	5
Carcerū custodib' fas est nōnūq; ferreis manicis siue cathenis vinctū cōstringere.	6
Validiores arctius cōstringendi sunt debilioribus.	7
Cōmentariēsiū est vinctos bladē, alacriterq; exceptos, grata humanitate tractare.	8
Quæ carcerum custodibus sint prohibita.	9
Incarcerati nō sunt inedia, siti, aut fame torquēdi, dignōve solatio priuādi.	10
Carcerum custodibus, quæ officia potissimū incumbant?	11
Iudicis officium erga Captiuum insontem.	12
Captiui intra mensem relaxandi, nisi &c.	13
Carceratorum causas oportet esse summarias.	14
Mulierum carceres secludendi à virorum carceribus.	15
Commentariēsis vinctam cognoscens, qua pœna plectendus?	16
Carcerari' iure debet reū absolutū ilico dimittere, verū vsus nūc secūs obseruat.	17
Officiarius, Fiscus, aut Hostiarius, nullā dat cautionē de expensis carcerati.	18
Cōmentariēsis prohibetur vinctos pecunia, vestibus aut alijs reb' spoliare.	19

APTI omnes, quotquot sunt, ab ipsa hora traditionis, fortunæ ac periculo Carcerarij commissi sunt: adeo vt si quispiā in carcere casu quodā reperi-
tus fuisset enectus, neq; certò de interemptione constaret, mors isthæc ipsi commentariēsi imputaretur, nisi legitimè hinc sese expurgatum reddere posset. Glossa est admodum

admodum singularis in l. Cum ita, §. Species, in verbo. nec dolo. ff. de leg. 2. feruit. l. Cum res, §. Itē, ff. de legat. 1. quā glos. refert ad hoc, & seqtur lo. de Ana. in c. Ad falsariorū, in fine primę columnę, de cri. fals. eandē adstruit singularē Ang. Aretinus in suo tracta. maleficiarū, in gloss. incipiente, fama publica præcedente in 13. char. in verb. Secundò quero. In l. 1. in fi. & in l. Ad Commētariensem, C. de custo. reo. Huius meminit excellentissimus I. V. Doct. D. Hippol. à Marsil. in suis consilijs criminalibus, cōsilio 52. numero 36. in 1. volumine. Si præterea captiuus, crimine notat⁹, incuria, negligētia, aut ebrietate carcerarij, vel suorū, carcerib⁹ effractis aufugerit, obnoxius fit hic idē carcerarius iisdē poenis, mulctis, & supplicijs, qbus ille fugitiuus, siue capitalib⁹, siue ciuilib⁹, arbitrio iudicis, trita & vulgata l. Ad cōmētariēse, addita glos. memorabi. in verbo, Qui fugerit, C. de cust. reo. Neq; vlla expurgatiōe claustrarij carceris, aut ipforū cuiuspiā. dilueretur incuria. Verū si incēdiū, ruina, aut qd similis fortē euidētis periculi accidisset carceribus, ab istiusmodi scelerosi eruptione fugāq;, claustrarius immunis foret & liber, potissimū si quid eorū, præter ipsius culpā, euenisset, l. milites, & l. fi. ff. de cust. & exhibi. reo. nec incōcinniter his feruit l. Si vt certo, §. Proinde, ff. cōmoda. Si verò militia, fauore, aut donarijs corruptus, illos scelerosos apertis claustris emisisset, planē capitaliter plectēdus foret, præallegata, l. fin. Sicubi locorum carceribus præficerentur carcerarij duo aut tres, quorum tertius vna cū captiuus, laxatis vinculis sese in fugam daret: reliqui claustrarij (nisi huic re aut consilio suppetias attulissent) indemnes, & immunes erunt à culpa, & à poena liberi, l. fin. versic. Interdum, ff. de custo. & exhibit. reo. & ibidem D. Alexander in apostil. ad Bart. ait prædictam l. finalē nedum singularem, sed singularissimam ad hoc, Quòd custos carceris nō tenetur de facto sui socij, quia iustē erat de suo socio confisus, quod dictū refert D. Bolog. signandum pro castellanis, in suis additionib. ad præcitatā l. fi. Fas est Cipparijs (si ita fari liceat) seu carcerū custodibus sibi criminosos captiuos, ad repetitionē vsq; traditos, ferro cōpedibusq; constringere, modò suris, tibijs, pedib⁹, alijsq; mēbris illāsis, minimāq; mutilis reddi-

reddiderint, l. i. §. Interea, C. de custo. reo. Captiuus ilico à confessione criminis capitalis cōiiciendus est in cōpedes, siue in vincula publica: aut cū primū testimonio criminis reus cōuict⁹ fuerit, donec de eo pronuncietur, l. Si confessus, ff. de custo. & exhibit. reo. Idē quoq; fiat ei, qui erupto carcere furtim effugerit, quod similis fuge suspitiōe iā certo taxādus fuerit. Iuuenis arcti⁹ fortiusq; cō- 7 stringēdus est sene. Rursum valid⁹ firmi⁹ cōtinēdus lāgido. Sānus forti⁹ ægroto ac valitudinario: atq; itē de alijs. vbi sūma prudētia in rerū ac psonarū perspectiōe Cōmentariēsi vtēdū fuerit, secundū glos. & doct. in l. Si vt certo, ff. Commo. quod nec displicuit D. Hippolito de Marfil. l. V. Doct. meritiſſimo in sua practica caussarū crimin. in §. Attingā, numero 15. Cippariorum siue 8 Cōmētariēsiū erit, captiuos blādē alacriterq; exceptos grata humanitate, atq; clementia officiosa tractare: Saltē illos ad loca quō 9 cœlestis aēr ptingere nequit, nō seducere: neq; aliquo protrudere tā pcul ab oī hominū copia, vnde voces ipsoꝝ & clamores à nemine exaudiri valeāt. Neq; vlla sināt ratione, captiuos siue victos 10 inedia, siti, aut fame tōrqueri, ne pœnis carcerū perimantur, l. i. C. de custo. reo. Iason Doct. isignis, in l. Si victū, ff. de re iudica. Nullos amicorū aut affiniū ab horū solatio arceant et colloquio, nullorū eleemosynis ciborū, aut potuū ipsis elargiēdis obsistāt, nisi per ludicē ipsis expressē fuisse vetitū. Singulis quibusq; mēsi⁹ carcera- 11 riorū est, suorū captiuorū seu victorū numerū significare ludici, causam & delicta, quorū gratia sibi traditi sunt, pariter cū ipsoꝝ ætate, valetudine. & imbecillitate: vt aut conuictos, velox pœna subducatur: aut liberādos, custodia diuturna nō maceret: idque sub pœna viginti librarū auri, l. fi. C. de custo. reo. Verū istud practice 12 vsus nō recipit. Iudicis itē fuerit captiuis diligēter de singulis pspi cere, iubere & mādato curare, ne qd ad vitæ cōmoditatē necessariū ipsis deficiat, Clemēt. l. §. Sanē, & ibi Car. de heret. Si Iudici cō- 13 pertū esset, captiuū quēpiā ibi cōiectū, absq; vlla psona actore aut criminatorē, illi⁹ muneris foret hūc vīculis, & carceribus relaxatū, pristinē libertati restituere. Debet insuper iudex omnes capti- 13 uos intra vnius mēsis spaciū (iuris ratione) absolvere, vel sentētia damna-

- damnare, quatenus ipsa ad hoc materia plenè parata deposcat, ex-
 14 pressa l. finali, C. de custo. reo. Carceratorum enim causlà est sum-
 maria, sicut causlà miserabiliù personarù, vt inquit D. Cynus in l.
 finali, C. si quis alteri, vel sibi quem refert et sequitur D. Bartolus
 in tractatu suo, de carcerib⁹, ad finem, vbi etià allegat. D. Cynum
 in l. i. C. Quando Imper. inter pup. & viduas. Dicitq; quòd de hoc
 videtur esse textus, & ibi Bald. in l. finali, C. de custo. reor. sæpius-
 culè allegata. Ita recitat, D. Hippolitus de Marsilijs, in sua causlarù
 15 criminalium practica, sub §. Attingã, numero 75. Mulieres captæ
 ob crimen, à virorum consortio separandæ sunt, ac priuatis suis
 mancipandæ custodijs, Aperta, l. Quoniam, cum Authentica
 seq. & ibi Bald. & Salicetus, C. de custo. reo. Cardina. in Clemen. 1.
 §. 2. de hæreti. vel pro nouis Constitutionum legibus detru-
 dantur in arctù aliquod monasteriù et cœnobiù, fideliter ibidem
 conseruandæ, donec iudex negotiù plenè discussum finierit, Au-
 then. Hodie, C. de custo. reo. necnon in Authético, vt nulli ludi-
 cum, §. necessariù, vnde iam iam citata Authética deprompta est.
 16 colla. 9. constitu. 9. Quisquis Cippiarius, siue cõmentariensis car-
 nali cõpessione quampiã suarum captiuarum cognouerit, etiã si
 id cum ipsius cognitæ gratia factum fuerit, capitis crimini fit ob-
 noxijs, & gladij animaduersione plectendus. Iohannes fabri in §.
 Item lex Iulia, ad finè, Institu. de publicis iudic. Bartholomeus à
 Chassaneo in Rubrica, c. des iustices & droictz dicelles, folio 17.
 colum. 3. etiã si incarcerata esset meretrix, teste D. Iacob. Boullenc
 Ebrouicèsi, iuris vtriusq; prolyta, in Repetit. §. Famosos, cõstituti
 in l. Capitalium, ff. de pœnis: licèt enim meretrix possit impune
 cognosci, non tamen dum est in carcere iudicis detēta, ne fiat in-
 iuria castitati carceratorum, ratione loci, qui est publicus l. i. C. de
 offic. ciuil. ludi. pro hoc tex. in arg. in l. Quod ait lex, ibi, quare nò
 vbicunq; ff. de adult. Ad hæc casu emergente, consulite D. Nico-
 laum Boer. decisionum aurearù insigniù, q. 317. vbi tractat, Quid
 de iudice, aut senatore, siue consiliario regio, vel præside, aut can-
 cellario, vel commentariēse, qui carnaliter cognoscit mulierem
 coram eo, vel curia litigantem, aut carceratam, vel alia ratione
 iurisdic-

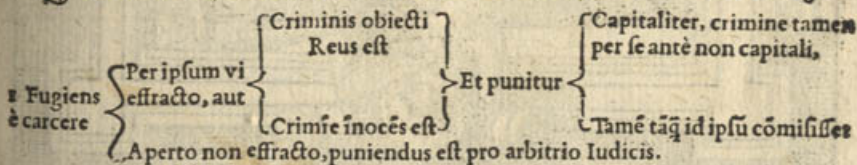
iurisdictioni tantum subditam, an puniatur? Cogitur carcerarius 17
captus, nunc crimine absolutus, ilico relaxare, atque suae libertati pri-
stinæ dimittere: semper actionem suorum sumptuum recuperaturus
ab illis, qui tale captura prius mandare ipsi curauerat, idque solum
iuris decreto. Verum hodie usu iam recepto, solent commentari-
enses suos captiuos seu victos retinere, donec per ipsos, aut alios
sibi de impensis sumptibus satisfactum fuerit. Commentariensium
fuerit, ipso captiui traditionis tempore, a partibus aduersariis quorum
authoritate capti sunt, flagitare cautionem & fideiussionem de ex-
pensis infumendis: Vel certe ab his expensis per exteri cuiuspiam
suppeditationem liberari: nisi is captus ad sumptuum certitudinem
satis fuerit opulentus, vel nisi contra officarium aut fiscum duntaxat
carceri traderetur, quod horum uterque satis sit diues soluendis sum-
ptibus. Hostiarij, & reliqui officarij, quum captos tradunt car- 18
cerarijs, ex mandato siue commissione Principis, aut Consilij, non de-
bent unquam respondere aut iubere fide de expensis exoluendis. Quod
fuerit solius impetrantis: nisi hostiarijs illis per impetrantes de
executionibus, atque ceteris sumptibus euenturis esset satisfactum.
Non possunt commentarienses, aut suorum quicuius captus, pecunia, 19
vestibus, aut alijs rebus, villo modo spoliare, sub praetextu & titu-
lo sumptuum aut expensarum carceraliu, neque villo alio praetextu.
Haec de Carcerarijs scripta sufficiant.

C A P U T XVIII.

De effractione Carceris.

¶ Summa rerum tractatarum in Commenta.

C A P. 18

- Captus, commentariensem effugiens, laedens, aut occidens gladio punitur. 2
Captus reuelans carceris effractionem, laxandus est vinculis. 3
Captiuum criminalium violenter extrahens carcere, quomodo punitur. 4
Qui aufugit è carcere, is fugae (ex quauis etiam captiuitate) suspectus conuincitur. 5
Iudex debet considerare quid mouerit fugientem vel effringentem, quo se-
curius iudicet. 6

De iure

De iure Pontificio non reperitur specialis pœna statuta in effractores car-
ceris.

Sacri canones, sacras leges imitari non dedignantur, & econverso.

Quisquis

VISQVIS criminaliter captus, carceribus, citra om-
nem etiā violentiā, effugerit: vt quorū ostia repererit
aperta, is exilij, relegatiōis, siue alia poena arbitraria,
pro ludicis prudētia danandus fuerit, aperta & clara
l. i. ff. de effracto. & expila. Si verò hinc violentē, atq3
effractis foribus, siue conspiratione cū cæteris qui in eadē custo-
dia fuerāt, eruperit, atq; crimē ob quod coniectus sit in neruum,
nunc factū sit propatulū, siue ipsius criminis nūc cōuictus fuerit
testimonio, capitis animaduersione plēctendus fuerit, etiā si cri-
men ipsū antē capitale nō fuisset, l. i. in prin. paulò antē citata, no-
tabili l. Milites agrū, §. Eius fugam, ff. de re milit. Marcia. Eum qui
carcere effracto fugerit, etiam si non antē deseruerit, capite puni-
endum Paulus scripsit. & l. Si quis aliquid, 2. §. Miles, ff. de poenis.
Ipsa nanq; carceris violenta eruptio fugientē illius reum efficit, l.
In eos, ff. de custod. & exhibit. reor. & ibi glos. D. Iasonem in sua
solenni repetitione, l. Admonēdi, sub numeris 172. 173. 174. & 175.
ff. de iureiuran. multa deducētem videbitis. Et ratio, cur is
acrius puniatur, est, quòd maius & intensius hac effractione, de-
lictum reddatur, ideòq; nec mirum si plus puniatur, argumento l.
3. in fin. C. de episco. audien. l. Seruos, circa medium, C. ad l. Iul. de
vi publ. l. Capitalium, §. Solent, ff. de poenis, & l. Omnes, De dela-
torib. lib. 10. C. Itidem quicunq; captus commentariensem effu-
gerit, læserit, aut occiderit: is gladij animaduersione capitaliter
damnandus erit. Captiuus seu vinctus reuelans, prodens, & 3
quoquo modo Iudici proferens, quòd cæteri concaptiui carce-
ris effractionē moliantur, laxādus est vinculis, & crimē per Prin-
cipē (modò id remissibile fuerit) meritò remittēdū erit, d. l. In eos,
ad fin. iuncta ibidē glos. plurima allegante in verb. Releuandos,
quam per occasionē lege & mastica, lectionis te nunq̃ pigebit.
Quicunq; violenter criminariū captiuū (criminis tametsi immu- 4
nem) extraxerit carcere, is quinquennalis exilij poena iuridicē
damnabitur, l. i. §. Item & effractores, ff. de effracto. & expilato.
iamia quā sēpissimē allegata. Sin crimini obnoxiiū capitali, con-
fesso, aut testib⁹ cōuicto ita extraxerit, capitaliter itē puniēd⁹ erit;

argumento l. i. statim adductæ, & l. Ad commentariensem, C. de custo. reo. atq; glossæ singularis ibid. in verb. Qui fugerit. Cuius carceres, cõpedes, aliæue vincula vel minimis etiã indicijs, cõfractione, aut violatione notãtur, is fugæ, & ex quauis etiã captiuitate, aufugij suspectus conuincitur, perditq; priuilegia, gratias, & omnẽ benignitatẽ alijs concessam captiuis, veluti relaxationes sub fideiussione, liberationẽ ex cõpedib⁹, exit⁹ ad beneficia cœli, accessus ad luculentas fenestras, idq; genus alia amica humanitatis donaria. Si cõtingeret captiuũ semet grauiter lædere, aut etiam ex desperatione similiue occasiõe sese interimere, neq; Iudex, neq; cõmentariẽsis huius læsionis ac interẽptionis (siquidẽ eas ex desperatione factas apertẽ cõstiterit) culpã incideret. Si verò ea occasio nõ clara, sed dubia prodiret, obijcienda esset cõmentariẽsi, donec ab ea sese expurgatũ reddidisset, l. fin. §. Ergo, ff. de custo. et exhibit. reo. Casu tamẽ emergente debet Iudex animaduertere & considerare, quid mouerit fugientẽ vel effringentẽ, quò securius iudicet: Ita adstruit egregius vir iurisq; peritissimus Ioã. Berberius in suo singularissimo ac cõpẽdiosissimo viatorio seu directorio iuris, sub Rubrica, de effractoribus carcerũ, versus mediũ. De iure autẽ Canonico seu Põtificio nõ reperitur specialis pœna statuta, sed per generalitatẽ regularũ, de quibus in c. At si clerici, & in c. Cũ nõ ab homine, de Iudic. ac per c. Tuæ, ext. de pœnis, poterit Iudex ecclesiasticus ad instar regularũ ciuiliũ, qualitatibus personarum & delictorũ pensatis, punire. Nam posset effractorẽ depone-
Sap. Berberius
 nere, per lecturã & notata in c. Ex literis, de excessib. prælato. Sicut enim leges non dedignantur sacros canones imitari: ita & sacrorum statuta canonũ, principũ constitutionibus adiuuantur, c. i. & ibi scribentes. ext. de no. oper. nuncia. c. vlt. in fin. ext. de secund. nupt. In Authentico. vt cleri. apud proprios episcopos primũ cõueniãtur, §. penult. colla. 6. In Authẽt. de eccles. tit. in principio, colla. 9. & in Authent. quomodo opor. episco. §. vlt. colla. i. vide Nicolaũ Boer. in suis decisionib. aureis. q. 215. & q. 216.

C A P V T X I X.

De Relaxatione Carceratorum.

¶ Summæ

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 19

c. iij

1 Relaxa-

1 Relaxationū carceratorum	{	Alia sunt post causā, siue litis decisionē, & sic post sententiam	Alia per sententiā executionem;
			Alia per gratiā ex beneficio & in- dulgētia principis,
			Alia propter innocentia incarcerationi, &c.
	{	Alia lite pendente	Alia per compositionem poenae factam cum cu- ria, aut Fisco, &c.
			Alia gratia fideiussionis praestitae, &c.
	{	Alia licenter, & de facto per fugam incarcerationi	Alia cum fractura & violētia carcerum,
			Alia absque fractura aut violentia.

Carcerarius neget criminosos victos villo modo relaxare sine iudicis ordinatiōe, 2
Iudex temere captiū relaxans, aut mādans relaxandum, ad quid teneatur? 3
Criminaliter coniectus in carcerē absque mandato, aut informatione praevia, is
repentē laxandus est, 4

Quomodo & quando incarcerationi laxantur à vinculis, 5

Flandriae usus, 6

Captivus nō est relaxabilis, vbi fiscus alternatiua vtitur conclusiōe, 7

Flandriae usus, 8

Captus nonnunq̃ relaxatur, aut per cautionem ante adiudicationem, aut per
consignationem post adiudicationem, 9

Mulieres honestae in leuibus criminibus nō debēt personaliter detineri, 10

Mulieres non relaxantur fideiussoribus, si crimina atrocia sunt, 11

Mulieres infames, impudicae & inhonestae, etiam pro leuibus detineri possunt
criminibus, 12

Cessio bonorum nil habet loci in lite criminaria, in qua captus patienter cri-
minis multam corporali poena subeat, necessum est etc. 13

Paupertas à poena non excusat, 14

Qui non habet in aere, luat in corpore. 15

V V M sapiusculè cernamus reos pro multifarijs cri-
minibus incarcerationi, ex quibus carceribus postea di-
uersimodè relaxantur, non incongruū nobis fuit, hoc
loco de incarcerationū relaxatione pauca in medium
afferre. Reorū itaq; relaxationes diuersae sunt. Alia
namq; sunt post causā decisionē, idq; post latā sententiā. Alia
autē sunt lite adhuc pēdente. Earū verò relaxationū, quae post li-
tis decisionē sunt, quaedā sunt per sententiē executionē: Alia per
gratiā ex beneficio & indulgentia principis. Alia deniq; propter
innocentia incarcerationi, cunq; plenè & adamussim de illius inno-
centia cōstiterit. Relaxationū autē quas fieri diximus lite pēdēte,
quaedā sunt per cōpositionē poenae, factā cū curia, officario, fisco,
aut similibus. Alia sunt, gratia fideiussionis praestitae, de sese pra-
sentādo, quoties id Iudici visum fuerit, & soluēdo poenā, etc. Alia
sunt,

sunt, quę sūt licēter & de facto, per fugā incarcerati: quę subinde
 accidūt cū fractura & violētia carcerū: quādoq; aut clāculo absq;
 aliqua fractura aut violētia. Huius autē postremę diuisiōis vtcūq;
 meminim⁹ cap. iāiā pcedēte, De effract. carceris. Quāobrem nequaquā
 hīc decreuim⁹ istarū diuisionū oīa mēbra exactiūs atq; copiosiūs
 explicare, nēpe cōtēti earū capita vtcūq; aperuisse, et lectoris au-
 dītātē exacuissē, vnde ipsum (hīc supsedēdo) iustiūs ad maximi no-
 minis interpretē D. Paulū Grillādū remittimus, libr. 5. tit. de Re-
 laxatione carceratorū. Quātū autē Relaxatio cōcernat ipsos car-
 cerarios, qui aliquādo temere, suo periculo, aut ex ludicis decreto
 relaxāt: Itē & de cōclusionū varietate hīc obiter paucula mōstra-
 re statuimus. Non est igitur quod Carcerarius aut cōmentariensis 2
 putet sese posse criminosos vinctos vllō modo relaxare, aut emit-
 tere, sine ludicis ordinatiōe, etiāsi essent innoxij: aut dignos fide-
 iussōres, ac vades cōstituerent. Si enī id fecerit, extra ordinē arbi-
 trio ludicis plectēdus est, & oīs dāni restituēdi obnoxius. Itidem 3
 ipse ludex qui temere captiuū relaxat aut mādāt relaxandum, ad
 dāni reparationē tenetur, quod hinc iusticia, siue pars aduersa cō-
 sequeretur. Qui criminaliter cōiectus fuerit in carcerē, absq; man- 4
 dato, cōmīssione, aut informatiōe prēuia, is repētē citra cautionē
 laxādus erit. Itidem is, cuius causā talis fuerit, vt solo exilio foret
 relegādus: quādoqdē exiliū nō vrget captiuū diu carceribus con-
 stringendū. Pari ratione censēbitur de quouis alio crimine, quod 5
 capitis poenā, mēbri abscissionē, publicam installationem, flagel-
 lationē, aut similia nō postulat. Captiuus capitaliter captus, nō est
 laxādus vinculis sub fideiussione, nisi crimē in causām ciuilē fue-
 rit cōuertibile, & nisi fiscus niteretur ciuili cōclusioni, nempe, vt
 reus poenā centum librarum grossorum subiret, aut aliā multām
 pecuniariā. Neq; itē laxādus erit, si fiscus tueretur conclusionem
 criminalē in subsidium: nēpe cētum librarum grossorum, aut aliā
 summā intra mensem dependendā: quā nisi statuto tēpore illi ex-
 oluerit, amputetur illi pes, manus, aut aliud mēbrum. Sed ne tum
 quidē relaxabitur, quoties fiscus cōcludit copulatiuē, hoc pacto:
 dānetur summa centum librarum grossorum, & manu truncetur.
 In Flandria vsu receptum est, vt quāmuīs procurator alternatiuas 6

- conclusiones proferat, criminali tamen suæ cōclusioni cōstanter
 7 innitatur, quò decernatur ipsi super ea per ordinē iusticia. Simili-
 ter nō est captius relaxabilis, vbi fiscus alternatiuæ ac ancipiti
 institerit cōclusioni: videlicet, præcidatur manus, aut centū lib.
 grossorū mulctetur. Tum enī in prudētia Iudicijs fuerit alterutrū
 8 adiudicare, pro qualitate facti. Vt tamē Flandriæ, iam olim rece-
 pit captiuos leuare, quoties procurator quoquo modo à conclu-
 sione prima deflexerit, hoc est, alternauerit: quanq̃ ipsam crimi-
 9 nalem cōclusionē adhuc mordicū presserit. Quisquis captus fue-
 rit ob nō iudicatas, vel ob quas nō incidisset mulctas criminales,
 vnde semet liberū esse, negādo contenderet: profectò is carceris
 angustijs cū cautione hac, quòd in iusticia cōparebit, & iudicata
 persoluet, leuabitur. Si verò mulcta prius fuerit adiudicata ante
 subleuationē, oportet prius (pro stylo & vsu) nūmos enumeret et
 10 consignet. Mulieres honestæ in causis criminalibus, vbi crimē sit
 leue, nō enorme, neq; admodū atrox & graue, nō debent psona-
 liter detineri neq; incarcerari: sed per fideiussores de iudicijs obser-
 uatione relaxari, si quidē ipsos nancisci & cōstituere potuerint: si
 verò eos cōstituere nequiuerint, ne tū quidē detinebūtur: sed sta-
 bitur earū fideiussoriæ aut iuratorię cautioni, per quā relaxabun-
 11 tur. Quòd si crimen esset atrox & grauissimū, tūc nō incarcerātur
 apud viros (vtī superioribus titulis tactū est) sed intruduntur siue
 mittūtur in monasteriū vel in Ascetion custodiēde, aut honestis
 matronis traduntur, per quas custodiuntur, vt inq̃ text. notabil.
 in Authēt. vt nulli iudi. §. Necessariū, versic. Si verò crimen sit, etc.
 12 In Authent. Hodie nouo iure, C. de custo. reo. Hęc autē intellige,
 de mulieribus honestis, honestamq; vitā degētibus. Quādoquidē
 mulieres infames, impudicæ, & inhonestæ, huiusmodi priuilegio
 frui nō merētur, D. Bart. eximio ita attestāte in d. Authēt. vt nulli
 iudic. §. Necessariū: atq; Baldo, & doctōribus ita tenentibus in d.
 13 Authēt. Hodie nouo iure. Cessio atq; bonorū renunciatio nihil
 habet loci, nil purgationis in lite criminaria, in qua capt⁹ patien-
 ter criminis mulctā, emendationē corporali poena subeat, neces-
 14 sum est, dū nec re nec opib⁹ hāc alioqui p̃stare potuerit. Paupertas
 igitur

igitur nequaquam illū à pœna excusabit. Regulare enī est, vt qui non
 habet in aere, luat in corpore: ex quo sumere hāc conclusionē nec
 extraneū fuerit. Qui pœnā pecuniariā prę inopia soluere nō pos-
 sit, corporalē pœnā sustineat, & corpore iure plectatur, l. i. §. Ge-
 neraliter, ff. de pœnis. Vbi text. Generaliter placet in legibus pu-
 blicorū iudiciorū, vel priuatorū criminū, qui extra ordinē cog-
 noscunt pręfecti vel pręsides, vt eis qui pœnā pecuniariā egentes
 deludūt, coercitionē extraordinariā (nēpe corporalem) indicant,
 & ad hoc notat illū textū Bart. ibi, & l. Si q̄s id quod iurisdictio-
 nis, §. In seruos, ff. de iurisd. omniū iudic. vbi in corrūpentem al-
 bū prętoris, datur actio popularis quinquaginta aureorum, sed in
 seruos, si nō defendātur à dominis, & in eos qui inopia laborant,
 corpus torquendū est, ait text. & ibi per Odofre. & l. fin. ff. de in
 ius vocādo. vbi si libertus vocet in ius patronū sine venia, incidit
 in pœnā quinquaginta aureorū: si verò laboret inopia, castigatur
 in corpus, & c. Ad liberandū, ext. de Iudēis. vbi christiani, arma,
 ferrū & ligamina galearū deferentes & apportātes sarracenis, ex-
 cōmunicātur, & anathemate notātur, nec possunt ecclesię recon-
 ciliari, nisi oīa restituant, quę ex cōmercio tā dānato perceperint,
 & tantundē de suo trāsmiserint in subsidiū terrę sanctę. Quodd si
 fortē soluendo nō fuerint, sic aliās reatus taliū castigabitur, vt in
 pœna ipsorū, alijs interdicatur audacia, similia pręsumendi: nam
 poterūt subijci verberibus loco pœnę, secūdū glos. ibi in verb. Sic
 alias, aliquot passūs allegantē, & l. Cū sit iniustū, C. de sepul. viola.
 vbi si quis propter debitū defuncti, impediāt defuncti sepulturā,
 punitur pœna quinquaginta librarū auri, alioqui laborās inopia
 luit corpore, dicente tex. Eū verò qui in huiusmodi fuerit depre-
 hensus flagitio, quinquaginta libras auri dependere: vel si minus
 idoneus ad eā pœnā p̄soluendā sit, suo corpore sub cōpetenti lu-
 dice pœnas luere statuimus: & tex. in l. Quicunq; C. de seruis fu-
 git. vbi suscipientes seruū fugitiuū, tenentur eū restituere, & insup
 cū eo parē seruū dare, vel cum eo 20. solidos reddere. Quodd si ad
 prędictā pœnā soluendā, is qui suscepit, minimē sufficiat, æsti-
 matione cōpetētis Iudicis, castigatio in eū p̄cedat. Allegare plura
 alia

alia iura potuiffemus, fed quia plus oftentationis, quã fructus in eo fitu, reliqua hîc ſilentio præterire duximus: hæc pauca ex prolixâ diſputatione D. Frederici Schenck ex Baronibus de Tautenburch Iuriſconſulti, viri in legum ſtudijs nõ parui nominis, in ſua Triade forenſi, ſub tit. De libertõ actore vel reo. cap. 4. ſufficiant. Vbi proculdubio illud præcitatum vulgare axioma: Qui nõ habet in ære, luat in corpore: admodum feliciter diſcuſſit & examinavit, quem loco ac tempore ſtudioſis petere licebit.

C A P V T XX.

De Fideiuſſione in re, ſeu materia criminaria.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commentarijs C A P. 20

Reorũ relaxãdorũ ſub cautione, quidã aut ſunt	{	Obnoxij criminibus, qbus debetur pœna dũtaxat pecuniaria	{	Ea confeſſi,	} Nõ relaxãtur,
			{	De ijs conuiſti,	
			{	Ea nec confeſſi nec conuiſti relaxantur, ſed pſtita cautione.	

{	Obnoxij ſunt criminibus, ob quẽ inferitur pena arbitraria, Quẽ ſi fuerint	{	I euia, & gratia digna	} Relaxãtur
			Atrocia & enormia gratiaque indigna,	

Iudex detinens volentem idoneẽ ſatiffare, tenetur iniuriarum actione, 2

Captiuus criminalis non valens conſtituere fideiuſſores, captiuus permaneat, 3

Pœnam corporalem nemo, niſi reus ipſe ſubire poterit, 4

Nemo ſui corporis periculo pro alio fideiubere poterit, 5

Membrorum ſuorum dominus nemo eſt, 6

In infligendis pœnis corporalibus, habenda perſonarum ratio, 7

Iudex acriter expendat fideiuſſiones in crimine criminali, 8

Bartoli diſtinctio in fideiuſſione criminoforum, 9

Baldi diſtinctio pro fideiuſſione criminoforum, 10

Quæſtio, quomodo nobilis per cautionem relaxandus? 11

Quando fideiuſſio extincta, & quando non. 12

Fideiuſſionis amplitudo in re criminaria, 13

Non conſtituendi fideiuſſores, de non inferendo maleficio, 14

Maleficus non ſpondet pro malefico, in grauioribus criminibus: ſed etc. 15

Maleficorum bona, fiſco committuntur, ſaluo creditorum iure. 16

Nota {

Q Vandoquidẽ iãiã præcedente Cap. nõnullarũ relaxationũ mentionem fecerimus, hoc loco nõ ab re fuerit & alterius ſpeciei relaxationis meminiffe, quæ fit, quum crimen dubium eſt, & Iudex eſt in actu inueſtigandæ veritatis: quæ fieri ſolet fideiuſſore præſtito per Reum, de ſe repræſentãdo, quoties ad hoc fuerit

fuerit requisitus, hoc est, ad libitum et voluntatē Iudicis: vel de nō
 recedēdo ex certo loco, ciuitate, oppido, castro, aut prętoris pa-
 latio, sine Iudicis licentia, et de soluēdo pœnā. Examinemus nunc
 de qbus criminibus siue delictis sit relaxandus reus sub cautione
 prędicta: Id itaq; paucis admodū, vnica nēpe distinctiuncula, fiet.
 Est nāq; reus aut in crimē, ob quod venit illi imponēda dūtaxat **I**
 pœna pecuniaria. Hoc autē casu reus aut fuit confessus aut plenē
 cōuictus: quo nō debet relaxari, sed detineri, donec persoluerit
 pœnā, l. Si cōfessus, ff. de custo. & exhib. reo. Aut nec cōfessus nec
 conuictus fuit: hoc casu debebit relaxari pręstita cautione digna
 de se representādo, vel de nō recedēdo ex certo loco, vt inq; Bar.
 in l. i. ff. eod. tit. de custo. & exhib. reo. vbi post Iacobū de Arena,
 declarat istū articulū reducēdo ad praxim: pro quo itē facit text.
 in l. fin. C. eod. tit. l. i. & l. Si q; ff. eod. tit. In qbus iuribus in effectu
 disponitur, quōd in criminib⁹ illis, in qbus venit imponēda pœ-
 na pecuniaria, reus debet pręstito idoneo fideiussore, relaxari, &
 ratio est, quōd pœna ipsa nō min⁹ satisfieri potest fisco per fide-
 iussorē, quā per principalē, argumēto l. Deniq; & l. sequen. ff. de
 iure fisci. Quinimō, si Iudex vellet retinere reū cōstrictū citra re- **2**
 laxationē, qui paratus esset pręstare idoneū fideiussorē, posset tū
 agi cōtra Iudicē in syndicato, actione iniuriarū, vt notat Bar. in l.
 Si verò pro cōdēnato, §. i. ff. qui satisfdare cogan. Si verò captiuus **3**
 criminalis nō poterit cōstituere fideiussores, necesse est captiuus
 permaneat, teste Bart. in d. l. i. ff. de custo. & exhib. reo. & in d. l. Si
 verò pro cōdēnato, §. i. & l. Eos, l. §. Sup his, C. de appella. Aut cer-
 tē crimē leue est, & nequaquā atrox, tū fideiussoribus relaxabitur, l.
 Diuus, l. ff. de custo. & exhib. reo. Aut crimē est atrox, vel tale, ob
 quod incidit in pœnā corporalē, isto casu nō debet reus regula-
 riter per fideiussores relaxari, sed personaliter detineri, d. l. Diuus,
 l. Ratio est, ne eludatur iudiciū, si postq̄ repert⁹ fuisset culpabilis,
 fugā arriperet. id namq; esset propriē iudiciū fallere, & eludere:
 quod scilicet huic pœnē corporali nō posset per aliū, quā per ip-
 summet reū prīcipalē satisfieri, tametsi fideiussor expressē se antē **4**
 obligasset ad quālibet pœnā corporalē, & dixisset se velle subire
 omnem

omnem pœnã in corpore suo, quã reus pateretur, si in carcere ad
 5 sententiã vsq; fuisset detentus. Nemo enim poterit se deuincire ad
 sistendum quempiam iudicio sub pœna proprij capitis, corpo-
 ris, aut membri sui: quod hac in re nullus sui corporis aut membri
 6 dñs fuerit. Attamẽ principali, & ei cuius res agitur, licebit se ob-
 ligare ad redeundũ in iudicium, sub pœna duntaxat quasi cõfessi
 criminis, perdẽdi scilicet beneficij, remissionis, alteriũsve gratiẽ,
 exilij subeundi, aut similib: nõ autem sub pœna capitis, pugni,
 oculi, alteriũsve membri, trita l. Liber homo, ff. ad l. Aquil. & vi-
 dete D. Bart. in d. l. i. ff. de custo. & exhibit. reo. Necnõ c. De occi-
 dendis, c. Si nõ licet, & c. Cũ homo, 23. q. 5. in quibus quidẽ iuri-
 7 bus habetur: quod quãdo sumus in huiusmodi criminib⁹, in qbus
 venit inferẽda pœna corporalis, sit personarũ ratio ac distinctio,
 pro modo facultatũ, dignitatis, honoris, pro criminis qualitate,
 innocẽtia rei, & similib. iuxta tex. l. i. crebrò allegatũ, ff. de custo.
 et exhibit. reo. et secũdũ ista Iudex decernet, an reus sit detinẽdus
 in carceribus, an in palatio, militibus ne custodiendus, an fideiuf-
 soribus cõmittendus, qui erunt fideiussores, nõ de representãdo,
 sed de sistendo in certo loco, & nõ recedendo ab illo: aut in vin-
 culis conijciẽdus, secundũ quod declarat D. Bart. dictũ illud Iac.
 de Arc. in d. l. i. in 2. col. & sic Iudex secundũ qualitates & condi-
 8 tiones istas, arbitrabitur modũ detentionis ipsius rei, secundum
 quod cõsiderat Iurisc. in sæpenumero allegata l. i. Quare iudicis
 hĩc fuerit diligenter expẽdere, quo pacto fideiussiones in crimine
 criminali acceperit. Si enĩ hinc vllũ oriretur incõmodũ, id omne
 fisco aut parti per ipsum dependendũ esset, aut reus est in crimĩe,
 ob quod inferenda fuerit pœna arbitraria: & isto casu, an reus sit
 fideiussorib⁹ relaxãd⁹, an nõ. Bar. in d. l. i. ff. de custo. & exhib. reo.
 9 hunc in modũ distinguit: Aut delictũ est adeò turpe, vt verisimile
 sit Iudicẽ ob id impositurũ pœnã corporalẽ, & tũ iudicatur sicut
 de pœna corporali simpliciter, ideòq; nõ erit fideiussorib⁹ relaxan-
 dus, d. l. i. ff. de cust. & exhib. reo. Aut verisimile est Iudicẽ arbitra-
 turũ, pœnã debere esse pecuniariã, & tũ licebit relaxari: d. l. Si verò
 p cõdẽnato, §. i. ff. qui satisd. cogãtur: isto enĩ casu iudicatur de eo,
 sicut de

sicut de crimine, pro quo venit imponenda poena pecuniaria simpliciter, d. l. Si verò pro cōdēnato, & videte Bar. in d. l. i. qui tamē *Bald. in p. f. i.* (venia tanti viri dixerim) non ita distinctè loquitur: sed quærit, Quid si per defectū poenæ pecuniariæ veniret imponenda poena corporalis, fas erit tum per fideiussōres relaxari? & regulariter id fieri posse cōcludit negatiuè. Pōst tamē explicat modū & cautelā, quomodo possit relaxari, videte ibi per eū. Subtilis autē Bald. *io* in d. l. Nullus, C. de exhibē. reis, alia vtitur (suo more) distinctione, & clariore ac copiosiore, dicens: Aut sunt rei in crimine, ob quod venit imponenda poena ordinaria aut extraordinaria & arbitraria. Primo casu, id est, quando ordinaria & determinata, aut est poena corporalis, aut pecuniaria: si corporalis, nō erit fideiussoribus relaxādus, imò detinendus & custodiendus in carcere, d. l. Nullus, in fine, & l. Si quis in ea, C. de custo. reo. & l. i. ff. eo tit. Quando autē est cōfessus delictū, aut legitimè cōuictus, nō solū est detinēdus, sed etiā in vincula conijciendus ad sentētiæ definitionē, & deniq; ad ipsius sentētiæ executionē, d. l. Nullus, in principio, & l. Si cōfessus, ff. eo. tit. ideo tunc non est per fideiussōres relaxandus: quandoquidē fugiēdo posset illudere Iudici, & poenam debitā iniquè iusticiæ suffurari, quòd vtiq; nō fuerit in potestate fideiussoris soluere iudicatū, teste Balbo in d. l. Nullus. Si autē imponenda sit poena pecuniaria, & reus confessus delictum fuerit aut conuictus, nō erit simili ratione relaxādus, sed detinendus, & confestim condemnandus, d. l. i. & fin. C. de custo. reo. & l. Si confessus, ff. eo. tit. Aut si nō confitetur, sed negat, debet per fideiussōres dimitti: sed debebunt hi promittere de eo repræsentando, & iudicato soluendo, d. l. i. ff. de custo. & exhib. reo. Huic seruit etiā text. in l. Cum clericis, §. i. & §. Ipse verò. C. de episco. & cleri. qui text. si rectè syncerèq; inspiciatur, propriè loquitur de fideiussore huiusmodi: nēpe de repræsentando, & stando iuri, & iudicato soluēdo sub certa poena. Tertio verò casu, dum reus est in poena arbitraria, dicit Bald. considerandam esse criminis qualitatem, loci, iudicis, & fori consuetudinem, & cōditionem personæ, quemadmodum notatur in simili, in l. Quid ergo, §. Poena grauior,

grauior, ff. de his qui notan. infa. vnde si verisimile fuerit, poenam
 esse corporale, idē tum iudicabitur quod de ordinaria corporali:
 si verò cōstet poenam esse pecuniariā, idē in iudicando seruabitur
 quod in pecuniaria ordinaria. Prædictis vtcunq; enarratis, lubet
 hīc inferere quēstionē notabilē, & vsibus nostris sape frugiferā,
 cuius recordatus est D. Paulus Grillādus in suo tract. de relaxatio-
 ne carceratorū, sub cap. de fideiussorib. reorū, numero. 8. Spectatæ
 fidei et autoritatis vir quispiā, nobilitate, opibuscq; præcellens, ac-
 cusatur alicuius criminis, ratiōe cuius de iure cōmuni aut ex sta-
 tutorū forma, poena corporalis venit imponēda. Hic in ius voca-
 tus seu citatus cōparet: examinat^o omnia negat: iudex vult ipsum
 detinere, donec absoluator processus, & purgētur indicia. Repli-
 cat dicēdo, quod est paratus seipsum obligare de se reprēsendo
 toties, quoties, etc. sub poena mille ducatorū, etc. & de stādo iuri,
 & parēdo iudicato: vel dicit, quod vult pręstare idoneā cautionē
 de se reprēsendo, vt sup. Queritur, an iudex poterit illū relaxare
 sub tali fideiussione, vel propria obligatione? videtur prima facie
 respōdendū negatiuē: quia cū sit poena corporalis, posset eludi
 iudiciū, vt antē dixim^o, & notatur in d. l. i. C. de custo. reo. & l. fin.
 C. de regren. reis. Contrariū tamē veritati arbitror cōsonū: Quod
 Iudex pro criminis qualitate, & magna personę conditione, pro
 dignitate vel innocētia, poterit arbitrio suo detētionē ipsam mo-
 derari, ac dictū nobile dimittere, aut sub ppria iuratoria, aut sub
 fideiussoris obligatione, de se reprēsendo, vel de nō discedēdo
 ex certo loco, secūdū quod notat Bart. in d. l. i. ff. de custo. & exhi-
 bit. reor. Concludēdū est igitur, Iudici in relaxādis aut reseruādis
 reis criminosis, magnā dari & concessam esse à lege autoritatē, &
 arbitriū, teste Iurisc. in d. l. i. ff. de custo. & exhibit. reo. dū dicit: de
 custodia reorū, p̄cōsul ēstimare solet, utrū in carcerē recipiēda sit
 persona, an militi tradēda, aut fideiussoribus cōmittēda, vel etiam
 sibi. Hoc autem, vel pro criminis, quod obijcitur, qualitate, vel
 p̄pter honorē, aut p̄pter amplissimas facultates, vel pro innocētia,
 vel pro dignitate eius qui accusatur, facere solet: quibus conie-
 cturis verisimile esse videtur, ipsum reū nō fugiturū, nec iudicium
 delusurum

delusurum, d. l. i. & l. nō oēs, §. A barbaris, ff. de re milit. & d. l. Cū clericis, §. i. & §. seq. C. de episco. & cleri. & per Bald. & Ang. in l. 2. C. de exhib. reis. Circa p̄dicta autē obseruādū erit, quōd fideiussio de representādo, proculdubio extincta sit, quādo sentētia lata est in causā p̄cipali. Itē & ea fideiussio, quę fit ad sistendū iudicio, aut iudicis sententię obediendū. Verū illa fideiussio, quę facta est de soluendo ac parēdo iudicato, nequāq̄ cēsetur cessare atq; extincta esse, nisi postq̄ sententię paritū fuerit. Qui pro alio spopōderit in rebus criminalib⁹ ciuilit̄ institutis, is malefico nullā spōsionem p̄stabit, q̄cūq; etiā fuerit, vbi sentētia lata, aut appellatiōe, reformatione, aut simili modo fuerit retractata. Notādū autē hīc fuerit, fideiussione hīc tā latē esse accipiēdā, vt in se quoq; superiorē appellationis iudicē cōplectatur, & quicquid per ipsum sententia decernēdū fuerit: licet D. Hyppolit. de Marf. cōtrarię & negatiuę sententię inherere videatur in sua solenni Repetitione Rubricā, ff. de fideiussorib. sub numero 108. plurima (vt solet) ibidē allegās, ad mediū tamē in nostrā opinionē cōdescēdēs, cui etiā seruiūt quę idē Hyppolit. posuit in d. Repetitione, num. 91. ad q. An fideiussor teneatur ad augmentū: quē, occasiōe emergēte, videre nec graue fuerit. Nemo etiā cogēd⁹ est, fideiussores cōstituere de nullo maleficio inferendo: ad id enī difficulter q̄s fideiussores inuenerit. In grauioribus delictis criminaliter intentatis, nō licet vni malefico p̄bere fidē pro alio: sed licebit id in paruis delictis, ciuilit̄ institutis. Et vt p̄sens cap. absoluamus, sciendū est, oīa maleficorū bona, credita et cōstituta esse in manu Fisci, dēpto creditorū iure, q̄b⁹ hīc semp ius potissimū p̄manet, tritissimā l. aufertur. §. Fiscus, ff. de iu. fis. Multa hīc addita, quę declarari potuissent cap. p̄cedēte.

CAP. XXI.

De captiuorum seu victorum aggrauatione.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commentarijs. CAP. 21.

Incarceratus an possit recommendari? 1. Processus prioris causæ, semper p̄cedit. 2.

QVISQVIS vnus maleficij causā captus seu victus fuerit, alterius quoque maleficij gratia ab alio Officiario grauari poterit, quod & vulgò dici solet: Is qui est recom-

*Ratione
aut f.*
recommendatus in carceribus ex vna causa siue delicto, poterit ibi recomendarı & aggrauari ab eodem siue ab alio, ex alia causa seu crimine. Recomendare nihil aliud est, quàm eū qui est incarceratus, detinere etiā pro alio crimine D. Vdalrico Zasio Iurisc. clariss. teste, in lectura l. In ius vocari, cū duabus legibus sequentibus, ff. de in ius vocand. Ita tamen vt prioris causæ processus semper præcedat, neq; alterius causæ grauiamine remoretur. Cy. & Bart. in l. Qui de crimine, C. de accusat. & inscript. Huius meminit plenissimè Bart. in l. Si quis Seruus. §. Qui exhibendi, ff. de custo. & exhibit. reo. deducens, Carceratus ex vna causa, quando possit ob aliā ibi recomendarı & aggrauari, iunctis additionibus ibidem, ad quem nactis ocium recurrendum suaferim.

C A P V T X X I I.

De præsentatione siue contumacia.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta.

C A P. 22

1 C Itato non licet contemnere Iudicis euocationem.

2 C Competētia iudicis in criminalibus, in trib⁹ locis cōsideratur

3 Delinquens tres contra se sortitur Iudices.

4 Citatus non comparens, quomodo contra ipsum procedatur.

{	Domicilij.
	Delicti.
	Capturæ.

- 1 I T A T O in re criminali nullam fas erit contemnere iudicis euocationem, sed coram ipsius tribunali compareat, oportet, modò is competēs fuerit, l. Si quis ex aliena, ff. de iudic. & ibi Bald. & Ang. videte Bart. in
- 2 l. Non videtur, ff. eod. tit. In tribus autē locis, iudicis cōpetentia in criminalibus spectabitur, videlicet in loco vbi citatus moratur, l. 2. C. de iurisdic. omniū iudic. & ibi Bald. ac eius sequaces: vbi delictū cōmissum fuerit, l. 1. & Authent. Qua in provincia, & ibi Bald. alijq; scribentes. C. Vbi de criminib. agi oportet, & l. 3. ff. de offi. præsid. Et vbi citatus captus fuerit. Itaq; is qui
- 3 deliquit, tres cōtra se sortitur iudices, Bald. in d. l. 1. Quoties citatus cōparere neglexerit, cōtra ipsum proceditur per nō comparitionem, c. Absens, 3. q. 9. vti ex sequentibus doceberis. Verū si
- 4 is capt⁹ fuerit, atq; crimē existat capitale, nulla opus est præsentatione super rotula (vt aiūt) aut cōparitione in cōsistoria, quòd tū processus formetur extraordinariè in carcere, nisi certè fuerit aduersa pars

uerſa pars conquerens: aut crimē ipſum nō fuerit capitale: quibus caſibus procedendum eſſet ordinariē, ac cauſſa præſentanda.

C A P V T XXIII.

De comparitione in materia criminali.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 23

Procurator in cauſſa criminali, interuenire an poſſit?

Officium ſuum alicui eſſe damnoſum, eſt iniquum.

Cauſſæ ob quas procurator in criminalibus interuenire nequit.

In rebus ſiue materijs criminaliter inſtitutis, citatus ^I ipſe perſonaliter cōpareat, neceſſum eſt: per procura-
torem autem minimè, ſecundū D. Bart. theoricā, in l.
Accuſatore, §. Ad crimē, ff. de publi. iudic. et in l. Ser-
uum quoq; §. Publicè, ff. de procuratorib. Copioſè
D. Alexander in d. l. Accuſatore, §. Ad crimē. Doctores in c. Ve-
niens, ext. de Accuſat. coniuncta ibidem optima & memorabili
gloſ. in verb. Criminali. in c. In criminalibus, 5. q. 3. In c. Si quādo,
2. q. 6. In c. Abſens, 3. q. 9. latiſſimè D. Alexand. in 2. vol. cōſiliorū,
cōſilio 116. Ludo. Roſa. cōſilio 215. & D. Mattheus de afflictis,
in ſuis deciſionib⁹ Neapolitanis, deciſione 64. Ratio, Quòd utiq;
ſententia cōtra procuratorē proferenda, nihil in ipſius procura-
toris perſonā agere poterit, vt qui nihil peccauerit, eòq; indignus
ſit, qui alterius viri peccati penā immeritò ſufferat. Quòd indignū
ſi quādo cōtingeret, nullā viciffim actionē haberet procurator in
conſtitutorē ſuū, vt à condēnatione liberaretur. Vnde colligere-
tur procuratoriū officiū, ipſi procuratori haud parū ita fore dam-
noſum: quod cū rationis æquitate apertiſſimè pugnat, l. Sed ſi qs,
in prin. ff. de teſtament. Sunt præterea & aliæ complures rationes, ³
cur ipſum maleficum Iudici perſonaliter ſiſtendū velint: quas &
Bartho. à Chaffe. iuriū doctor expreſſit abundè in Commētarijs
cōſuetudinū Burgūdiæ, titulo Des droictz et appartenantz à gens
mariez, §. v. Fo. 145. numeris 23. 24. 25. 26. 27. Quòd iniquum foret
procuratorē pro cauſſa ſui (quē defendit) malefici abſentis, con-
demnari ad mortē vel aliā poenā: deinde ne iudicium fiat illuſo-
rium, néve maleficia relinquantur impunita: & quòd principalis
acrius, meliusq; propriā defendat cauſſam, q̄ procurator. Poſtre-
f mò (quæ

mò (quæ rationum omniū vna est efficacissima) quòd ex malefici citati cōparitione, exhibitione & præsentatione, eiq; ipsius vultu, aspectu, qualitate personæ, cōstātia, trepidatione, ex oculorū sermonisq; indicio plurimū iudex cōsequatur indicij, & cēsura subinde multo certissimā: q̄ ex pcuratoris cōstitutione, nūq̄ eliceret.

C A P V T XXIIII.

De procuratoribus in re siue materia criminali.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 24.

Procurator, in causa criminali regulariter non admittitur.

Aliquot fallentiæ.

Procurator in crimine publici iudicij, ad allegandū causas absentię admittitur.

Reipublicæ vtile est, absentes à quibuscunque defendi.

Absens criminofus non damnatur.

I

N criminalibus negotijs tam publicis q̄ priuatis, nō solet q̄spiā regulariter ad cōstitutionē procuratoriā admitti, D. Bartol. in l. Accusatore, §. Ad crimen, ff. de public. iudic. & in l. Seruum quoque, §. Publicè, ff. de procurato. D. Alexander latè in d. l. Accusatore, §. Ad crimen. Scribentes in c. Veniens, ext. de Accusat. cōiuncta ibi celebri glos. in verb. Criminali. In c. In criminalibus, §. q. 3. In c. Si quando, 2. q. 6. In c. Absens, 3. q. 9. Alexander in 2. volu. consiliorum, consilio 116. Ludouicus Romanus, Consilio 215. D. Mattheus de Afflictis in suis decisionibus Neapolitanis, 2. decisione 64. & l. i. ff. an per aliū caus. appel. agi pos. Verū multifariā cōperimus hāc regulā fallere. Primò namq; , Academijs, Vniuersitatib⁹, atq; Collegijs, permittitur in causis criminalibus cōstituere pcuratores vel syndicos: quòd in ipsa iudiciales cēsura, veluti in priuatas personas, nō cadūt. Et si vniuersitas cōuenitur, nō potest respectu vniuersitatis, esse poena capitalis, ideóq; defendi potest per syndicū: Cū enī vniuersitas non deliquerit verè, nō poterit capitaliter puniri: sed illi de vniuersitate, q̄ interfuerūt facto vel cōsilio, bene possunt capitaliter puniri, si crimen est capitale, argumēto l. i. §. i. ff. de magistra. cōueniēd. Specu. in tit. de accusato. ver. Quid si vniuersitas deliq̄t. Bald. in Specu. de pace Constan. §. Dāna, in ver. Et ideo nos videmus. & in l. Polla. in ver. extra quæro qd erit, C. de his quib. vt indig. & in Specu. de accusatore, vers.

fatatore, vers. Sed nunquid potes. Secūdò, in accusatione ingrati-
tudinis, cū quis aliū ingratitudinis accusat, l. Sed & hæ persone, §.
Patronus, ff. de procuratorib. Deinde in minorib⁹ siue leuioribus
criminibus, argumento l. Leuia, ff. de accusat. & l. i. §. i. ff. an per
aliū caus. appel. agi poss. & plenè notatur in d. l. Seruū quoq; §. Pu-
blicè. In criminib⁹ nō criminalibus, sed ciuilitè institutis, c. Tuæ,
ext. de procurato. & c. Super his, ad fin. ext. de accusat. In confor-
tib⁹ leuiorū criminū: possunt enī hi loco alterius in eodē crimine
cōsortis cōstitui, vt meminim⁹ sup. tit. de fideiussione in re crimi-
naria. In crimie iniuriarū, in quo illustris persona etiā per procu-
ratorē intēdere & excipere potest, c. Absens. §. Nisi, 3. q. 9. & l. ult.
C. de iniurijs. In crimie suspecti tutoris, l. Nō solū, §. ult. ff. de pro-
curatorib. quod Innoc. & Ioan. And. extēdūt ad prēlatū suspectū.
In dño defendēte seruū in crimie, l. Si cui, §. pœn. ff. de accus. Itē in
quouis crimine publico aut priuato, quod sola relegatione, aut
pœna pecuniaria dignū est, potest pcurator suę petitioni, aut refu-
tationi instāter inniti, ad excusandū, excipiendū, probandū, con-
futandū. Postremò, in qbusuis negotijs, quæ principalis ipse corā
& prēsens efficeret ac prēstaret, l. i. §. i. addita glos. in verb. Ignomi-
nia, ff. an per aliū caus. appel. agi poss. d. c. Veniēs, ext. de accusat.
iuncta ibidē glos. in verb. Criminali, d. l. Seruū quoq; §. Publicè,
cū glossa magistrali in verb. Datur, ff. de procurat. Verū in deli-
ctis, quę merentur corporalē sanguinis pœnā, nunq̃ procuratori
principalis absentia occupare, intēdere & excipere licebit, nisi ad
enarrādū malefici capitalis absētię causas, vel exceptiones obijci-
endas, d. l. Accusatore, §. Ad crimē, et ibi amplissimè Bar. fa. l. Absēs,
ff. de pcurat. et l. Reos, C. De accusat. q̃a reipublicę vtile est absētes
à qbuscūq; defendi, & quēlibet pro eo verba facientē audiri, d. l.
Seruū quoq; §. Publicè, & c. Reos, 23. q. 5. dictis trib⁹ glos. in verb.
Ignominia, Criminali, et Datur: quas videre poteritis has fallētijs
describētes. In criminalib⁹ verò, vbi statutorū benignitate crimi-
nalia cōuerſa sūt in ciuilia, licebit procuratori absentis criminosi
occupare defectū & absentia, veluti si statutū sic habeat: Quisquis
aliū occiderit, depēdet mille libras Paris. vel similem summā pe-
cuniariam

cuniariā: vbi procuratori fas erit occupare per vniuersum rei processum. Sin hoc pacto Statutū habeatur, Qui alterū occiderit, vel decollabitur, vel mille librarum Paris. summa mulctabitur, non esset eo casu admittendus procurator: quod capitalis pœna, principalis pœnæ loco sit posita. Non sinunt iura absentem criminofum cōdēnare (imò diuinę & humanę leges hoc prohibent) quod ipsemet Iudici, neq; sit auditus, neq; aliàs per procuratorē sese Iudici sistere liceat, l. Absentem, ff. de pœnis, addita ibi glos. in verb. Absentem, l. Absentē, C. De accusat. & d. c. Absens, 3. q. 9. Verū si ederetur Statutum: vt absens contumax ob id criminaliter condemnari posset, tanq̃ in iudicio victus, tum licitum esset absenti ad suæ absentię expurgationem procuratoriū transmittere. Nam si talia Statuta cōtra ius cōmune edita et admissa, criminofum absentem criminaliter cōdēnent: ex eo plurimi volunt, eadē quoq; Statuta non absōna ratione, absentem etiā releuare, vt vniuersum negotiū suū per procuratorem defendat. Si verò per Statutum decerneretur, vt is absens criminofus & exul impunē posset occidi: atq; ex eo deinde reperiretur, qui eundem criminofum absentem & exulem neci dedisset: poterit tum hic procuratorem sufficere, qui suā absentiam excuset, allegans & deponens eū occisum fuisse exulem. Nonnulli dicūt, si ante litis cōtestationem nō esset cōtra procuratorem exceptū, nō licere procuratorem deinde reijcere. Sed apertē vetant iura contrariū, nemini fas esse in criminalibus atq; adeò capitalibus caussis ad absentem defendendū, occupare. Atq; is procurator qui hoc tentaret, non esset à Iudice admittendus, etiam si pars aduersa ipsum non reijceret.

CAPIT. XXV.

De exoniando in materia criminum.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 25

Q Vi criminaliter citatus, comparere ex causa nequit, debet sese exoniare per eum quem velit.

Indigni & inhabiles in causa criminali admittuntur ad exoniandum. 1

Mulier vel minor potest comparere ad exoniandum. 2

Praxis recipit, vt exoniationē habeat in mandatis ab absente, idq̃ue iuret. 3

Patri in capitalibus permittitur impedire contumaciam filij: & econtrā. 4

Pater & filius censentur vna persona. 5

Pater 6

Pater filij causſam defendens, ſeipſum cenſetur defendere.	7
Excufationes quæ impediunt abſentem comparere.	8
Graues morbi & periculofi exoniant.	9
Leues morbi &c. nequaquam excuſant.	10
Absentia ob officium, excuſationem, ſive ſectius exoniationem parit.	11
Inſigne patriæ aut Reipublicæ conmodum, citatum excuſat.	12
Ventri validi & tempeſtates, quando excuſant.	13
Mulieres imprægnatæ, a comparitione ſunt excuſabiles.	14
Bella, à comparitione excuſationem præſtant.	15
Peſtilentiæ excuſant.	16
Aëris intemperies, à comparitione excuſationem tribuit.	17
Ægrotudines ex acrimonia vini: mors prolis, & ſimilia infortunia, nullam prætexunt citato excuſationem.	18
Contumax nequit reputari, qui citatus, comparere non tenetur.	19
Excufationes aliæ	20
{ Neceſſariæ.	
{ Probabiles.	
{ Merè voluntariæ.	
Infirmiſſima à comparitione excuſat.	21
Incarceratio itidem à comparitione excuſat.	22
Inimicitie capitales tribuunt citato excuſationem.	23

VI criminaliter citatus, comparere ex cauſſis non 1
 poteſt, debet ſeſe exoniare per eum quem velit, cuiq;
 quàm optimè fidit, ſi quidem legitima exoniandi 2
 ſubſuerit cauſſa. Atq; hoc caſu non modò procura-
 tor, ſed & quiuis alij, procuratorio munere etiã in-
 digni aut inhabiles ſunt, admiſſibiles: veluti vxor, liberi infra 25. 2
 annorum ætatem, equites aurati, religioſi, & ſimiles, Bart. in l. Ac- 3
 cuſatore, §. Ad crimen, num. 17. ff. de publi. iudic. notat Innoc. in
 c. Veniens, de accuſationibus: quos tamen, quorundam iudicio,
 eam exoniandi cauſſam habere in mandatis oportet. Nam ſunt 4
 qui autument, talem hic commiſſionem non eſſe neceſſariam, ve-
 rum praxis ipſa uſu recepit, vt hanc exoniationē habeant in man-
 datis ab abſente, idq; iuramēto veriſſimum eſſe firment. Patri in 5
 capitalibus permittitur impedire cōtumaciam filij (vt nonnullis
 placet) ſi is pater ſub condicta pœna, cautionem conſtituerit de
 filio ad designatū diē ſiſtēdo Iudici, Bart. in d. l. Accuſatore, §. Ad
 crimen, num. 8. argumēto. l. i. ff. de liber. homi. exhibēd. Alijs verò
 videtur huiusmodi cautionis ſive ſatiffactionis conſtitutionē pa-
 tris pro filio, nō eſſe neceſſariā, quòd utiq; pater & filius eandem 6
 quali perſonā fictione legis exhibeant, ſintq; tanquā vna perſona,

1. fin. ad finem, C. de Impuber. & alijs substitutionibus, et ibi Bart.
 7 & §. Ei verò qui, & ibi Angel. Institu. de inutilib. stipula. adeò vt
 pater filij causam defendens, seipsū cēseatur defendere. Simili ra-
 tione & filio datur in criminalibus impedire contumaciā patris,
 8 ob rationes iam habitas. A Equa fuerit protelatio, si executor ip-
 se sine fraude testetur, citatū alibi esse captū: idq; constet attestā-
 tione siue certificatione iusticiæ eiusdē loci aut simili. Itē fortiter
 absentē citatum excusat, si constiterit, quod is in manus & arbi-
 triū cōpetentis ludicis sese ab eodem crimine purgandū dederit,
 & crediderit. Pari ratione per alium excusatur, si ludici palam
 fuerit, ipsum eodē tēpore corā superiori Iudice citatū, cuius ius-
 9 sibus & authoritati æquius parendū fuerit. Graues item morbi &
 periculosi, si quidem ij duorum, aut ipsius medici (cui hīc fidem
 habere par est) testimonio, ludici innotuerint, citatū, alterius ope
 10 intermedia, constanter excusant, ac exoniant. Leues verò morbi,
 lēSIONES parue, leuis rei iactura, aut aliud futile impedimētū, nulla
 ratione citatū de personali præsensatione ac comparitione excu-
 sant, quòd huiusmodi leuicula ludicem parū admodū moueant,
 11 Absentia ob officium, & obsequium Principi præsstandū, l. Si cui
 §. Tamdiu, ff. ex quib. caus. maio. notat Bart. in l. Abesse, eo. titu.
 Bald. in l. Ab eo, C. quomodo & quando Iudex, & l. Qui cōmea-
 tus, ff. de re milita. aut ob testimoniū eodem tempore coram alio
 12 tribunali ferendum: Aut ob insigne aliquod patriæ aut reipubli-
 cæ commodum, excusat & exoniat citatum, l. fin. C. de cursu pu-
 bli. lib. 12. & in l. Iubemus. C. de nauib. non excusan. lib. 11. & l. 1.
 13 C. vt nemini liceat in empt. specie. se excusa. lib. 10. Similiter ex-
 cusant validi venti & tēpestates eum, cui per mare traijciendum
 14 fuerit, l. 2. §. Si non, ad medium, ff. Si quis cautionib. Mulieres im-
 pregnatæ, aut non ita dudum è puerperio leuatæ, hac quoq; parte
 15 sunt excusabiles, fa. d. l. 2. §. Si non. Bella, Pestilentia, idque genus
 16 alia pericula in loco citati similiter excusant, D. Matthæo de affli-
 ctis attestāte in suis decisionibus, Neapolitanis, decisione 50. nu.
 2. & 4. c. Ex parte, 1. & ibi Doct. Bald. Alb. & Philip. ext. de ap-
 pella. & l. Recusare, §. fin. & ibi Bald. et moderni, ff. ad S. C. Trebel.
 seruit

feruit glos. in Clemētina. Ne in agro, in verb. Rationabili, de statu monacho. Vbi aëris intemperies, infirmitas, & plura alia 17
 haud dissimilia, à comparitione & residentia excusant: notatur, in l. 2. §. penultimo, ibi, vel aliqua fortuita calamitas etc. ff. Si quis cautionib. crebrò allegata. quo textu, Summus pontifex Gregorius 12. se excusauit, quare non venit ad concilium Pisanum, timens grauitatem cœli Pisani, vt refert Marianus in c. Veniens, ext. de accusat. & Felinus in c. Accedens, 2. versic. Sexta conclusio, vt lite non contesta. & est celebris glos. in verb. Suorum infirmitate, in c. Cum filius, 23. distinct. & in c. Quorundam, 74. distinct. 18
 Verùm ægritudines ex acrimonia vini, mors prolis, aliâq; similia infortunia, nullam prætexunt citato apud Iudicem excusationem: nisi ipsi id ita visum fuerit. Ad prædicta possent adaptari ea quæ notat D. Matth. de afflictis in suis decisionib. Neapolitanis, decisione 289. atque D. Feli. in c. Accedens, 2. ext. vt lite non contesta. quæ omnia atq; singula videre poteritis. Nec potest dici 19
 contumax, si non compareat: quia nequaquam potest reputari contumax, qui citatus non tenetur comparere, secundum Bald. in l. Generaliter, 2. colū. C. de Episco. & clericis. Epilogando tamen dicamus cū D. Bart. in l. Accusatore, §. Ad crimen, ff. de pub. iudic. referēte Inno. in c. Veniens, ext. de accusat. Nonnullas esse excu- 20
 sationes necessarias, quæ impediunt absentem comparere: nempe 21
 quū citatus sit infirmitate impeditus, vel carceratus, vel simili ex 22
 causâ cōparere aut trāsire iter nequeat, habebitur ratio humanitatis, sicut haberi solet et hyemis, et nauigationis, et ceterorū, quæ casu cōtingunt, d. l. Si cui, §. Tamdiu. Alias excusationes esse probabiles: quæ eū excusare à cōparendo possent, tamē venire posset, si vellet, vt puta, quia in illo loco habet inimicitias capitales, & 23
 ita à comparitione excusatur, l. de ætate, ff. Ad S. C. Trebel. Fa. notata in Clementi. Pastoralis, de re iudica. & tunc, si procurator cum mandato comparet ad eum excusandum, admittetur secundum Bald. loco præallegato. Alias esse merè voluntarias, vt pote, tu non es meus Iudex, & similes. Plura apud D. Bart. egregiè tractata loco sæpiusculè citato, reperire haud dubio poteritis.

De publica fide, siue (vt vocāt) Saluiconductu.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 26

- Saluiconductum an Iudex possit dare citato? 1
 Saluiconductum conferre solius Principis est, &c. 2
 Saluiconductus subinde Iudici, vrgēte ex causa, ac parte vocata, conceditur. 3.
 Saluiconductus à Iudice expediri debent, cum prudenti cognitione rerum ac
 informatione debita. 4
 Saluiconductus interdum non seruatur. 5
 Saluiconductus in fraudē & reipublicæ dispendium, à Iudice non largitur. 6
 Saluiconductus etiam iuratus, non seruatur delinquenti secundum Bald. 7

Q V A N D O citatus procurauit per alterum semet de absentia expurgatum reddere, siue exoniare, dicēs, sese ad cōparen- dum nō audere cōmittere itineri, metuēs ne ab aduersario suo in via forsitan interceptus, vi et crudeliter interimatur: mit- tit tū Iudex officarios & satellitiū, sed citati impendijs. Porro si poposcerit saluiconductū, vt securus, & periculo liber, adire Iudicē valeat, in arbitrio tū Iudicis fuerit ipsum saluiconductū, aut cōcedere, aut recusare, pro qualitate criminis, & personæ, Bart. in l. Is qui reus, ff. de publi. iudic. Notatur in c. Veniētes, ext. de iure- iurando: necnō Feli. in c. Accedēs, 2. num. 9. ext. vt lite nō cōtesta. Salic. in l. Reos, in 5. col. vers. Expeditis cōtrarijs, C. De accus. neq; velim hīc quisq; existimet eū saluiconductū permissum esse ciuili-
 2 bet indifferenter: quū ipsum conferre solius fuerit Principis, aut illius qui Principis personā publicē refert, vt notāt Bart. & Bald. in l. Conuentionū, in 2. oppo. ff. de pact. et ibi per Alexan. in 1. col. vbi allegat plures cōcordātiās. Ad hoc etiā lubebit videre Bald. in tit. de pace Cōstant. in §. Imperialis, in fi. primę col. in vsib. feudo.
 3 Verū enim uerò, est, vbi huiuscemodi saluicōduct⁹ subinde priuato alicui Iudici cōceditur: sed id nō nisi ex vrgētib⁹ grauibusq; causis, et nō nisi parte aduersa vocata, vt in Authēt. de mād. prin-
 4 cip. §. Sed neq; Colla. 3. Et nō nisi is legitimē fuerit expeditus, cū matura atq; prudētī cognitione rerū & causlarū, & informatione
 5 debita. Si quidē eiusmodi saluiconductus leuiter cuipiā fuissent donati, & absq; certa rerū cognitione, causā et modo debito: cri- menq; ipsum adeò foret enorme, vt vel ipsius gratia ab Ecclesia, seu

seu loco sacro foret extrahendus: in Iudice tamē fuerit eundē saluicōductū ita perperā, & cōtra æquitatē permissum, denuo refringere, & permissione priori nil obstāte, contra eundē maleficū, vt antē, procedere. Non enī Iudicis fūerit vllō saluicōduct⁹ in fraudem, & reip. dispendiū vllō modo largiri, Glof. in verb. Neq; custodies in d. Authent. de māda. princip. Colla. 3. in §. Neq; autē homicidis. Idē vidētur sentire la. de ra. & Cy. in l. Præsenti, C. De his qui ad eccles. cōfug. Pet. & Bar. in l. Illicitas, §. Ne potētiores, in fi. ff. de offic. præs. Rursū si Iudex ex certis causis vrgētib⁹, debitis formis, & modis cuiq; cōcessisset saluicōductū, eūq; etiā malefico poscētī graui iuramēto adstrinxisset: deīde is maleficus supra causam cōcessi saluicōductus, enormius aliquod admitteret crimen: nil obstāte priori saluicōductu cōcesso, nil obstāte iuramēto, poterit Iudex eū maleficū cōprehendere, cōprehensum pro criminis qualitate condēnare: quod ipsum nūc grauet noua causa, ob quā nō meretur prioris saluicōductus priuilegio & gratia frui. Simile enī exemplū testatur sese cōspexisse Bald. in d. §. Itē Sacramēta, in vlt. col. de pace iura. fir. in ciuitate Padua, vbi cuidā bannito concessus fuerat saluicōductus, tutō liberēq; adeundi ciuitatē: quam quum ingressus fuisset, denuo recēs cōmisit flagitiū, expendendo scilicet adulterinā, falsamq; monetā: ob quod nil sibi illo patrocinate saluicōductu, ilico laqueo suspēsus vitā finierat. His itaque vtcunq; de saluicōductus materia enarratis et admonitis, et quod eadē materia per doct. in l. Denūciamus, C. de his qui ad ecclesiā confug. abundē tractetur, non decreui his latius inhærendū. Qui plura desideret, eō confugiat.

CAP. XXVII.

De defectu, nō comparitione siue contumacia,
contra impetrantem, in materia criminum.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commentā. CAP. 27

Contra procuratorē generalē in Flādria nequaquā decernitur cōtumacia &c. 1

Qui sint procuratoris generalis vicarij? 2

In alijs consistorijs, si non comparuerit, impetrans, &c. captiuus statim liberatur carcere. 3

Citatus si non comparuerit, decedit à purgationis iure. 4

Contra

- 1 **C**ONTRA procuratorē generalē nūq̃ per totā Flan-
driā quippiā decernitur, per absentia, siue impetrātis
defectū, quod nunq̃ nō sit, qui procuratoris genera-
lis absentis vices occupet, inq̃; illius locū surrogetur:
2 hinc iure dictus illius vicarius siue substitutus. Sunt
autem procuratoris generalis vicarij, reliqui procuratores Curia
3 oēs. Attamē si incōsistorijs, cōcilijs, siue in feodorū tribunalib⁹ nō
cōpareret dominus impetrans, nec ipsius prātor, nec subprātor;
ilicō captius per illorū defectū liberaretur carcere, & personali-
ter liber remitteretur. Quin & impetrātis defectu, citatus absol-
uitur à curia & sumptibus, protestariq̃; poterit (si volet) de iniu-
ria, infamia, dāno, et incōmodo. Verūm hoc euētu procedit pro-
curator (si quidē informatio prācesserit) aduersus citatū pro de-
4 trimento ac interesse iusticiā. Porro in materia purgationis, si ip-
se impetrās nō cōparuerit, decedit à purgationis iure, sitq̃; crimi-
nis obiecti suspectus.

C A P V T X X V I I I .

De defectu, absentia, & non comparitione contra citatum.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 28

Citatus criminaliter, si non paruerit, illius bona, ob nō comparitionem, ilicō
per fiscum notantur.

Purgatio contumaciæ, intra annum admittitur, cuiusq̃; tum sit effectus.

Hæredes priuilegio defuncti hic gaudent.

Absens non damnatur crimine corporali.

Stylus Camere Flandriæ.

Consuetudo magni Concilij.

Vt ex stylo quispiam criminaliter citatus condemnetur per contumaciam, re-
quiritur præire quatuor citationes, &c.

Exilia ex contumacijs prolata, sunt interlocutoria.

Exilium omne includit infamiam.

Probationes in criminalibus debent esse luce clariores.

Vbi de hominis salute tractatur, diligentius fieri debet examinatio.

Sanctius est impunitum relinqui facinus nocentis, quàm innocentē dānari.

Multæ seu pœnæ confiscatione confunduntur.

In materia securitatis, si citatus non cōparuerit, ipsa securitas iudicatur prima
non comparitione, per contumaciam &c.

Quando citatus personaliter comparet, nequaquam insinuatione opus est.

Securitatem statuere nolens, in carcerē detruditur, donec eam constituerit.

Securitas quando adiudicetur in Curia Flandriæ.

Securi-

Securitatis constitutio in Francia.

In materia purgationis, si citati secunda contumacia non comparuerint, im-
trans ob citatorum contumaciam iudicabitur purgatus.

Quoniam pacto procedendum sit per fiscum, quoties multi criminosi eiusdem
criminis citantur, quorum alij comparuerunt, alij verò non.

18

19

20

I V X T A iurium rationem, quisquis criminaliter citatus nō pa-
ruerit, illius bona vniuersa, ob nō comparitionem, ilicò per fi-
scum notātur, et cōmittuntur literis. Qui si intra annū adueniat,
semet ab illa cōtumacia purgaturus, bonis antè ita notatis, denuo
liberè fruatur, necessum est. Quo itē priuilegio gaudent illius he-
redes, quoties intra annum contigerit ipsum obire mortē. Si verò
ante annum non veniat, sese purgaturus à non cōparitione, & ca-
lumnia: bona illa, quæ diximus à fisco proscrip̃ta, in fisci manus
adiudicantur dānata. Non est tamē is cōtumax, à sua defensione,
et purgatione proponēda, post annū, aut quoties velit, planè reie-
ctus. Quòd iura nullū absente reiectent, nec vlla corporali pœna
cōdēnent: licet in multā pecuniariā, ob cōtumaciā, talē absente
subinde cōstringāt. Verū Stylus & vsus receptus habet: vt q̃squis
in Camera Flandrię citatus fuerit p̃sonaliter, & nō cōparuerit, in-
cidat in cōtumaciā: isq; denuò & secundò citandus est per cōclu-
sionē manuū: qui si ne tū qdē cōparuerit, ob iteratā & secūdā cō-
tumaciā à Iudice traditur cōmissio illū cōprehendendi, sicubi lo-
corū per totā Flandriā, extra sacra loca, inueniri poterit. Nam si
nusq; apphēdi poterit, citabitur ad pœnā exilij, siue oīum bonorū
confiscationis. Quòd si neq; hoc remedio citationi pareat, acrius
deinde contra ipsum, tanq̃ contumacissimū, proceditur: nepe ad
perpetuū exiliū Flandrię, & pœnā confiscationis omniū bonorū
suorū, ad vsum Comit̃s Flandrię, absq; vlla alia inq̃sitione, quā
quæ præcesserat. In magno cōcilio consueuerunt ob cōtumaciam
damnare exilio ex omnibus huius inferioris Germanię finibus:
scilicet Brabantia, Limburgo, Lutzenburgo, Flandria, Artesia,
Hannonia, Hollandia, Zeelandia, Frisia, Namurco, Mechli-
nia, etc. Vt autem ex Stylo quispiam criminaliter citatus,
condemnetur per contumaciam, requiritur præire quatuor cita-
tiones, & quatuor contumacias: quarū tres prorsus sunt necessā-
riæ, quarta abūdans ex gratia adijcitur. Quibus peractis, impetrās

emolu-

emolumenta, quæ sibi per contumaciã sperat futura, exhibet per
 INTENDIT: quo viso, vnà cum informationibus, actis, actita-
 tis, munimentis, & meritis causæ, curia pronunciat exiliũ, et bo-
 norum confiscationem: huiusmodi contumaciæ intuitu nihilo-
 minus si talis exilio damnatus innocentiæ suæ cõscius fuerit, neu-
 tiquam priuatur libertate sese suamq; contumaciam purgandi, &
 8 iudicio sistendi. Nam huiusmodi exilia, ex contumacijs prolata,
 nihil sunt, quã interlocutoria, quæ sunt reuocabiles, l. Quod ius-
 sit. ff. de re iudica. c. Cũ cessante, ext. de appella. Veruntamen
 confiscatio semper hũc locum obtinet, (nisi Principis clementia
 huic confiscationi cedens, bona cuncta exilio ita damnato re-
 funderet) adeò, vt etiam si cõtumax is ciuis fuerit Gandësis, Bru-
 gensis, Yprensus, aut aliorum similium locorum Flandriæ, vbi ci-
 ues à confiscatione sunt liberi, Curia tamen non desinat confisca-
 tionẽ adiudicare Principi: quæ quidẽ libertas aut privilegiũ po-
 test allegari in executione. Et fieri etiam potest, vt hic contumax
 absens bona sua habeat extra limites Flandriæ, quò dictũ priuile-
 giũ (vt nōnulli conantur sustinere) sese non extendit. Deinde qui
 se finit in criminalibus per cõtumaciã condẽnari, iacturã facit, nō
 solũ bonorũ, verũ etiã nominis, honoris, et famæ: quãdo qdẽ exi-
 9 liũ omne includit infamiã, ob quã is permanet infamis, donec per
 Principẽ priori nominis sui integritati restituatur, quorũ memi-
 nit excellentissimus l. C. D. Nellus à sancto Geminiano in suo in-
 signi tract. De Bannitis, sub secundo tempore: nempe de occur-
 rentibus post perfectũ bannũ ipsi bannito, ad quẽ lectorẽ remit-
 timus. Sunt qui autument, absentes contumaces in re criminaria,
 criminũ obiectorũ esse reos et obnoxios, omniãq; obiecta habẽ-
 da esse pro cõfessis, quòd is condẽnabilis sit in principali, ratione
 suæ cõtumaciæ, quã æstimat pro ficta probatione, cõtumax enim
 videtur fictione iuris crimẽ cõfiteri. Verũ alij censent per talem
 10 fictã probationẽ, aut cõfessionẽ, nullũ absentẽ absolutẽ, siue diffi-
 nituẽ cõdẽnari posse, quòd p̃bationes criminales neutiq; opor-
 teat esse fictas, verũ luce clariores, vulgatis. l. Sciãt cūcti, C. de p̃bat.
 & ibi Sal. cõcordat verbo tenus, c. Sciãt cūcti, 2. q. 8. c. Epiphaniũ
 presbyte-

presbyterum, s. q. 6. l. Qui sententiam, C. De poenis. Diligentius enim debet fieri examinatio, vbi de hominis salute tractatur, non autē ex presumptione: quia sanctius est, impunitū relinqui facinus nocentis, q̄ innocentem dānari, tritissima l. Absentem, ff. de poenis, l. 3. §. Idem tamen confitetur, ff. de min. 25. an. cū mille concordantibus. Quādo accersitur & citatur quispiā ob crimen personaliter ad poenā pecuniariā, ob quam etiā cōparere recusat: citatur deinde ad maiorem poenā, & ad audiendā simul sententiam mulctæ, & poenæ, in quam prioris contumaciæ causā inciderat. Præterea citatur & tertio ad duriolem poenā, & c. Porro si nec harum poenarum timore perterritus cōparuerit, ob quartam contumaciam (quā ex gratia abundantem diximus) condemnatur exilio, & bonorum proscriptione siue confiscatione. Sed in hoc casu mulctæ seu poenæ per confiscationem confunduntur, vbi confiscatio locū habet. Nam vbi ea cedit, omnes poenæ iam dictæ adiudicandæ sunt, & exequendæ. Quoties exulat quispiā ad certā poenā, simulq; præcipiatur, ne ante eiusdem poenæ solutionē redire præsumpserit: nō est is exul poenæ executioni subiectus, dū paret exilio: in ipso nanq; fuerit vtrūlibet, aut exiliū, aut poenā persolvere. Si verò durāte exilio, contingeret ipsum intermori, hæredes in poenā seu mulctam latam non inciderent. In materia securitatis, si citatus nō cōparuerit, ipsa securitas iudicatur prima nō comparitione, per contumaciā, & impetranti ilicō conceduntur literæ, quibus parti aduersæ insinuet: Hanc autem formā vsurpamus in Flandria. Si verò citatus personaliter ipse compareat, & certitudinem seu securitatem propria firmauerit dextra, nulla opus erit illi insinuatione faciendā. Quum autem eā certitudinem statuere nolit, cōprehenditur, & in carcerem detruditur, donec eam constituerit. In Flandria nulla certitudo siue securitas per non comparitionem adiudicatur: nisi Curia seu concilio constiterit, citationem factā fuisse in personā, vel domū seu domiciliū citati, & eo die ad citationē constituto. Nam si is incuria, aut aliās prætermisus fuerit, rursus ab integro noua parabitur citādi commissio. In Francia habent, vt in materia constituendæ certitudinis siue securi-

securitatis, necessario requiratur due non comparitiones siue defectus: potissimum, quando citatio non fuerat facta in personam citati. In materia purgationis, si citati secunda contumacia non comparuerint, impetrans ob contumaciam, & citatorum absentiam, iudicabitur purgatus: nequaquam tamen recuperabit suas expensas, quod suum fuerit purgationem peragere. Quoties multi criminosi citantur eiusdem criminis, quorum alij comparuerint, alij vero minime, non cunctatur procurator aut fiscus ob absentium defectum, aduersus praesentes procedere: nec contra absentes cessat procedere, ratione contumaciae.

CAPVT XXIX.

De Contumacijs purgandis.

Summa rerum tractatarum in Commenta. CAP. 29

Absentium cuilibet, iure permittitur absentiae obiectae purgatoria excusatio. 1
 Redeunti intra annum, adiudicatur bonorum proscriptorum restitutio. 2
 Ex stylo & Consuetudine, nullus admittitur ad purgandam absentiam in re criminali. 3
 Restitutio ex causa saltem apparenter necessaria, admittit purgationem absentiae in re criminali. 4

Bona in manibus Principis constituta, quamdiu permaneant.

Absentium siue deficientium cuilibet, iure permittitur absentiae siue deficientiae suae obiectae (quoties libet) purgatoria excusatio, & sese iudici sistendi potestas, ut supra quoque meminimus. Qui si intra annum redierit, adiudicatur ipsi bonorum per fiscum proscriptorum, rursus integra possessio, & restitutio, l. fin. ff. de requir. reis, & l. i. C. cod. tit. sicuti antea demonstratum est. Ex stylo & consuetudine inolita, nullus admittitur ad purgandam absentiam & defectum in re criminali: nisi per restitutionis in integrum beneficium, & indultum Principis, permissum ad apparenter necessariam excusationem. Tum autem non redit ad bonorum suorum usum & possessionem: quum ea in Principis manus (ut vulgo circumfertur) constituta fuerint: sed ibidem durante lite seu processu conservantur, donec per sententiam iudicis e manibus Principis rursus liberanda denunciatur. Neque ita ad bonorum suorum possessionem redit: maxime, quoties eorum confiscatio, per contumaciam declarata fuerit: nisi id forsitan contingat ex speciali Principis sui gratia, per certas apertasque ipsius literas rite in Financia, ut decet, verificatas.

CAPVT XXX.

De libello

De libello formando, seu petitione facienda
in re criminali.

Summa

¶ Summæ rerum tractatarum in Commentarijs CAP. 30

L ibellus non fit per Fiscum in re criminaliter intentata ex officio.	1
L ibellus formatur per Fiscum in crimine ciuilitate intentato ex officio.	2
Libellus formatur per aduersarium ciuilitate.	3
Libellos criminum oportet esse clarissimos.	4
Libellos non oportet carere substantialibus.	5
Libellus non necessario exprimit diem: nisi ratione alibi.	6
Libelli non egent conclusionibus, in criminibus criminaliter intentatis.	7
Libellus accusatoris, ex consuetudine quid concludat.	8
Consuetudo,	
{ Stylus,	} Non recipiunt duplam, aut quadruplam restitutionem 9
{ Vfus,	
Bona ablata Iudicis est non sibi deponenda, sed cognito veròq; domino restituere.	10
Exclamatio authoris, in rapaces officarios.	11
Libellus in actione iniuriarum concludit aut ciuilitate, aut criminaliter.	12
Parti aduersæ omnis adimitur criminaliter concludendi facultas, ex stylo & consuetudine.	13
Libellos Fiscus ante litem contestationem commutare potest.	14

1 **I**N crimine criminaliter intentato per Fiscum ex officio (potissimum malefico capto) nullam fiscus petitionem siue libellum format: sed curiæ illic præuiam informationem comunicat: cupiens, ut maleficus reus super eiusdem informationis articulis, ligato pede, examinetur. In crimine verò ciuilitate per fiscum ex officio intentato, format is petitionem seu libellum, capitq; conclusionem
2 materiæ accommodatam. In materia criminum, ubi ipse aduersarius impetrans est, formatur libellus seu petitio per eundem aduersarium, ciuilitate insistendo conclusioni ciuili, scilicet honorabili et proficua seu fructifera emendæ, cum expensis, damnis, & interesse. Fiscus autem siue procurator concludit aut ciuilitate, aut criminaliter, pro conditione criminis. Omnes libellos seu petitiones criminalitatis, oportet esse clarissimas: Ne quid ipsorum substantialium accusationis desit, sed ut aperte referant, & exprimant annum, mensem, indictionem, locum, & omnes criminis patrati qualitates, l. Libellorum, ff. de accusat. & ibi Bart. ac eius sequaces. Verum diem ipsum simul efferre, non erit necessarium: nisi id reus requisierit, comprobaturus, suum **ALIBI.** Rursum in materia criminum criminaliter intentatorum, nulla opus est conclusione: quandoquidem iura, ipsas poenas & punitiones criminibus debitas & proprias illico, citra conclusionem ullam, referant, & commonstrent, ita

Bart. in d. l. Libellorū. cui seruit l. i. §. i. ff. ad S. C. Turp. Vsu tamen 8
 ac cōsuetudine receptū est, quoties accusator postulat reum cō-
 demnatum pro ratione iuriū, aut ad constitutiones seu leges mu-
 nicipales, statutas in materia manifesti furti, in quo fur vnā cū re
 furtiua prehēditur, posse aduersarium concludere, vt fur cōdem-
 netur in forefactis, & omnibus expensis, & de manifesto furto ad
 quadruplam solutionē, l. Inter omnes, §. Quod dicimus, ff. de furt.
 nihilominus procuratoris est prater hanc, conclusioni semper in-
 sistere criminaliter. Idq; ex iure. Cū duplā siue quadruplā bo- 9
 norum restitutionē nec stylus, nec consuetudo, nec vsus vnquam
 receperit, quōd sufficiat parti aduersariæ propria suarū rerū abla-
 tarū restitutio per officiū iudicis: cuius est, cui libet ad restitutio- 10
 nē rerū suarū succurrere & patrocinari, sicubi poterit. Quid igitur 11
 hic vetat, nos grauiter exclamare in quorundā nostræ infeli-
 cissimæ ætatis iniquos Prætores, Proprætores, latruncultores,
 idq; genus alios officarios, qui quotidie huiuscemodi res furto
 ablatas (& si quā optime nouerint, quorū sint, quibū sue ablatae)
 nō reuerentur eas sibi ipsis, tanquā proprias, vendicare, ascribere,
 & reseruare? quū proculdubio hoc atq; simili potissimū casu, fu-
 ribus ipsis atq; prædonibus iisdem sese testentur esse similes, simi-
 libusq; cēsuris, & supplicijs esse, nedū iure humano, verū etiam
 diuino obnoxios & plectendos. quod innumeris locis, & autho-
 ritatibus nunc facile monstrauero. sed cū id luce fuerit clarius,
 quomq; id nullus, nisi corrupto iudicio insanāq; mēte præditus,
 vnquā negauerit, statui omnibus ijs locis abstinere, & ad rem no-
 strā iā intermissam, denuo redire. In actionibus itaq; iniuriarū li- 12
 berum fuerit parti aduersæ vtrolibet concludere modo, aut ciui-
 liter, aut criminaliter, §. In summa, Instit. de iniur. Verū alter-
 utrius electione, decidit à libertate electionis alterius, vt iura
 testantur, in l. Quod Senatuscōsultum, & l. Prætor, §. i. ff.
 de iniur. & §. Liberum. Institut. de leg. Aquil. Nam inolit is iam 13
 olim stylo & cōsuetudine, parti aduersæ omnis adimitur crimi-
 naliter, in quāuis etiā materia, cōcludēdi facultas. Porro in manu 14
 fisorum fuerit, quoties ipsis visum fuerit, vel res deponat, con-
 clu-

clusionem, vel additione, vel detractatione commutare. Veluti si quid asseruerint cōtigisse interdū, pōst narrare poterunt, factum esse noctu. Verūm hāc fieri oportet ante litis contestationē, teste Bart. eiusq; sequacibus, in l. Edita, C. de eden.

C A P V T XXXI.

De dilationibus in re criminaria.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 31

S^{uper} libello criminali, iura admittunt reo deliberationem.

S^{uper} libello criminali, & inquisitione facta per fiscum ex officio duntaxat, nequaquam admittitur reo deliberatio, & articulorum copia.

Reus nonnunquam cogitur respondere ilicō ad propria maleficia.

4 { Induciæ, } triduanæ nonnullis in locis admittuntur.
 { Dilationes. }

Re^{us} in crimine ciuilit̄ instituto fruitur singulis dilatiōib^{us}, sicuti ī materia ciuili.

1 **I** V R A admittunt reo (si quidem id voluerit) deliberationem & cōsultationem faciendam super libello seu petitione, ipsi criminaliter facta, intentata, & exhibita: tradunturq; eidem criminum obiectorum articuli, vt ijs inspectis & cognitis, cum iustis dilationibus, & matura consultatione siue consilio, foelicius semet ab ijs defendat & expurget: modò tamen hīc sit pars aduersa conquirens: & inquisitio præcesserit ad instantiā & requisitionem partis. Huic quadrāt l. i. ff. de eden. et c. Inducię accusatis, §. Offeratur, 3. q. 3. & ibi scribentes. Quoties autē libellus seu petitio, & inquisitio facta sunt per fiscum ex solo ipsius officio, absq; vlla partis aduersæ querimonia, siue requisitione, nulla tum reo largienda erit articulorum exemplaris copia, neq; vlla dilatio ad deliberationem siue consultationem. Verūm respondendum ei fuerit ilicō, & pede stante (vt aiunt) ad proprios excessus, propriæque maleficia. In nonnullis attamen locis admittuntur induciæ siue dilationes triduanæ, siue ad triduum, si quidem eas petierit: & proceditur de triduo in triduum. Cæterū in crimine ciuilit̄ instituto ac intentato, fruitur reus singulis dilationibus, sicuti in materia ciuili.

C A P V T XXXII.

De re-

De respondendo per exceptionem.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 32

R Eo cōcessum est, aut per se, aut per causidicos, suas exceptiones pponere. 1

R eus in ipso rerum principali cardine, oportet, personaliter respondeat. 2

Exceptionis { Declinatoriæ, } Exempla. 3
 { Dilatoria, } 4
 { Peremptoriæ, } 5

Somnus delictum excusat. 6

De crimine bifariam agi potest, { Ciuilitè, }
 { Criminaliter. } 7

IN quouis crimine, tam capitali, quàm alio, concessum est Reo 1
 per se, & item per causidicos, aduocatos, & procuratores,
 in iudicio respondere, & proponere qualibet suas exceptio-
 nes declinatorias, dilatorias, & peremptorias, siue rectius, eliso-
 rias, perinde atq; in ciuilibus negotijs. Verùm in principali re- 2
 rum cardine, planè oportet reum ipsum respondere, proprio ore
 profiteri aut diffiteri. Declinando autè Iudicem sibi suspectū, au- 3
 dacter efferre suspicionisq; causam euidentè ostendere, & citare
 poterit: Aut dicet se ejusdem criminis gratia, corā alio tribunali
 constitutum & citatū, quò desiderabit mitti. Item differendo, vel 4
 ad dilationis ac morè productionē, poterit reiectare executionē,
 asserens officariū sua cōmissione in citādo aut prehēdēdo vsum
 fuisse citra authoritatē & mādātū iudicis, aut prater omnē infor-
 mationē (vt vocāt) præuiā. Aut apprehensionē destruet, dicēdo,
 ipsum fuisse immunē à tali apprehēdendi authoritate: Aut extra
 suę iurisdictionis terminos contigisse. Vel certè parti suę aduersæ
 contradicere ac refutare eā poterit, dicens: ipsam accusationibus
 ineptæ et inhabilē, eoque in iudicio minùs audiēdā: quippe, ob vitę
 ipsius infamiā, quā illi intensurū prædicabit. Perēptoriē affirmare 5
 poterit, sibi crimē esse remissum, & cōdonatū: aut exiliū reuoca-
 tū: aut sese prius ob idē maleficiū tulisse suppliciiū: aut certè cōpo-
 sitiōe placasse animū Iudicis vel officarij: aut his similia præstruet:
 vel citabit, A L I B I: nēpe se tēpore patrati criminis, nō fuisse eodē
 loco. Itē licebit ipsum factū inficiari: nihilq; esse rei sibi obiectæ:
 aut si quid eius rei tandē inueniretur, id neutiquā destinata mali-
 cia, aut nocendi libidine, sed vis illatę repellendę gratia factū esse,

- 6 aut infortunio, aut simili casu fortuito, aut quod fecerit dormiēs: iure nāq; sōnus factū excusat et diluit, D. Hippo. de Marsil. teste in l. i. ad exordiū, ff. ad l. Cornel. de sica. num. 46. atq; tex. in Clemēt. vnica, de homicid. nisi ex consuetudine sēpius consuesset cedere, quo casu, nō excusaretur, quū ita meritō confugeret cū alijs concumbere, vt inquit Bart. in l. pe. de parricid. & Ang. in suo tract. maleficiorum, in glos. in verb. Et ad hoc colloquium, in vers. Sed quid si quis propter ebrietatē deliquerit, etc. quos videte. Affirmare item licebit, sibi crimen esse remissum: & interemptum, ipsi tum mortē, tum quālibet iniuriarū actionē, benigno clementiq; animo cōdonasse & ignouisse. Verū ne plus æquo hoc nomine sibi placeat, quōd ipsi cum parte aduersa bene conueniat, & iniuriam remiserit: quasi tunc ab omni crimine purgatus existeret.
- 7 Nam etiā si ita sese res habeant, bifariā tamen adhuc de crimine ipso poterit agi: quippe ciuilit̄ in gratiam partis, & criminaliter ex officio fisci. Nunquā enim pars plenariē potest remittere, cum detrimento fisci: nec contrā, fiscus vnquā remittet, cum detrimento partis. Porro in singulis his exceptionibus, Iudici sumariē, atq; ordine faciundum & ius dicendum est: non secūs, atq; in rebus ciuilibus agere consueuit.

CAPVT XXXIII.

De remissione in materia criminali.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 33

Remissio in criminalibus nullum habet locum. 1

Præuentio remissionem excludit. 2

Præuentio priuat Iudicem, etiam competentem, iurisdictione. 3

Nemo tenetur litigare & comparere pro eadē causā corā duobus iudicibus. 4

Citationem { Verbalem,

{ Realem,

Præuentio fit varijs { I itis contestationem, 5

modis, quādoq; per { Libellum,

{ Sententiam. 6

Præuentio citationis realis, præfertur citationi verbali. 6

Remissionem suorum ciuū nō consueuerunt facere ciuitates priuilegiatæ. 7

Domini de consilio, nulla vtuntur remissione in priuilegiatis. 8

Vagabundorum nulla fit remissio. 9

Vagabundi vbi libet possunt conueniri, & puniri. 10

Crimine

Crimina vbicunque claruerint, punienda sunt.

Delicta non debent remanere impunita.

Reipub. interest, vt animaduertatur in maleficos.

Vbi te inuenero, ibi te iudicabo.

Vagabundus quis dicatur?

Tribunalibus contententibus, quis vsus dominis de Consilio.

Remissio, an vlla consuetudine tollatur?

11

12

13

14

15

16

17

HAC de remissionis materia varij varia scripsere. Sunt qui cōtendant, de lure communi remissioni in criminalibus locū esse, iuxta §. Si verò quis, in Authent. Vt nulli iudicum, colla. 9. ponderātes text. ibi, lube-
mus prouinciæ illius Iudicē, etc. & ibi Bart. cum se-
quacibus: quod verbū (Iubemus) est verbum necessitatis, l. i. & 2. ff. Quod iussu. & notatur in Authent. Qua in prouincia, C. Vbi de criminibus agi oportet. Alij autē, nempe Bald. eiusq; imitatores secūs censent, dicentes, se nusquam legisse legem vllam, in criminalibus remissionem, admittentē: vide eundē Bald. in Addit. Specu. de accusatore, versic. Sed quid si offensus. Anto. Francisc. in addit. ad D. Abba. Panor. in c. fin. ext. de fo. compet. His altercationibus hoc loco non decreui prolixius insistere, utiq; rē istā (quò ordinis decorum aptē seruetur) vel tantula citatione attigisse cōtētus. Quare omiſſis hīc innumeris opinionibus, statui propriam
sententiam aperire, qua cēseo, remissionem in criminalibus nullum habere locum: nempe; quòd præuentio omnem huiusmodi
remissionem excludat. Præuentio enim isthæc priuat alium Iudi-
cem, etiam competentem, iurisdictione: ne quis teneatur litigare, &
& comparere pro eadem causā coram duobus Iudicibus, vt habetur, in c. Proposuiſti, ext. de fo. compet. & in c. Vt debitus, ext. de appella. & per Specu. in tit. de rescripti præsentia, in §. Ratione autem causæ, in versic. Item quod sublatum est, & in versic. Item quod impetrans. Hippo. de Marsil. in l. fin. ff. de iurisdic. omnium Iudicum. Et præfatam præuentionem varijs contingere modis, indubitatum est: nempe, quandoq; per citationem: quandoq; per litis cōtestationem: quandoq; per libellum: quādoq; per sententiam: quandoq; per arrestum, aut per personalē cōprehensionem seu capturam, quam vulgò vocant, citationem realē. Et præuentio
6

citationis realis præfertur citationi verbali, quòd crimen comi-
 tetur ipsam personam: in quam is Iudex suâ executionem exer-
 cet, qui ipsam prior captura constrinxerat, secundum Bart. in l. 3.
 ff. de custo. reo. & in l. 1. ff. de pœnis, & in l. Diuissim, ff. ad Turpil.
 & Bald. in l. 1. C. Vbi de criminib. agi oport. & in Auth. Sed nouo
 iure, C. de seruis fugit. Cuius præuentionis amplè meminerunt Bart.
 & Alex. in l. Si pluribus, ff. de leg. 1. Idè Alex. in l. Si Titius, ff. de
 verb. obli. Doct. in c. Capitulū sanctæ crucis, ext. de rescrip. & in
 c. Si duo. de procurato. lib. 6. Idè Alex. post alios, in l. Sepulchri,
 ff. de sepul. violat. Cyn. & Bald. in l. 1. C. de his qui accusa. nō pos-
 sunt: Idè Alex. post Bart. in l. Denunciasse, §. Quæritur, ff. de adul.
 Hippo. de Marfil. in d. l. fin. ff. de iurisd. omniū iudic. l. Si quis po-
 stea, ff. de iudic. Angel. Aret. in tract. maleficiorū, versic. Citetur.
 Attamē si maleficus alibi, quā suæ habitationis seu domicilij, aut
 criminis patrati loco, fuisset apprehensus: posset tūc Iudex domi-
 7 cilij siue loci habitationis malefici, reposcere remissionem. Neq;
 Brugenlibus, neq; alijs priuilegiatis Ciuitatibus vnq̃ cōsuetū est,
 8 suorum ciuiū remissionē facere. Domini dē consilio nulla vtūtur
 remissione in priuilegiatis causis, veluti ob Salueguardiæ Principi-
 9 pis infractionē: ob violationē pacis Principū: ob temporū irrup-
 tionēs & violentias: ob crimē læsæ Maiestatis: ob enormia faci-
 nora, semel atq; iterum aucta & conduplicata (vulgò faict bouen
 faict) ob vim, officiarijs officiantibus, suāq; adhuc officia exercē-
 10 tibus, illatā. Neq; itē ob alia similia facinora, potissimū quoties
 ipsi de his præuentionē habent. Neq; similiter remissionē faciunt
 ob annua admisā, id est, ob facinora plus anno commissā, aut vl-
 9 trā, atq; adeò quę ob iusticiariorū, aut officiariorū negligētiā im-
 punita relicta sunt, etc. Porrò de vagis siue vagabundis maleficis,
 nepe, quibus nulla est in Flandria certa habitationis sedes, nulla
 10 fit similiter remissio: quòd vbilibet locorū, vbi reperiūtur, cōue-
 niantur, & punishmenti subiaceāt, l. 1. & ibi glos. in verb. reperiūtur,
 in fi. C. Vbi de criminib. agi oport. §. Si verò quis cōprehēsorū, in
 11 Authēt. vt nulli iudic. Crimina enim, vbi vbi claruerint, ibi sunt
 puniēda, vt in c. Ecce, 24. q. 3. & in c. Si quid, 86. distinct. & in c. 1.
 & ibi

& ibi Doct. de collusio. detegē. & voluit glos. in verb. Præteribat, in c. 2. eo. tit. Et delicta non debent remanere impunita, l. Ita vul-
neratus, r. responso, in fin. ff. ad l. Aquil. c. Vt famæ, ext. de senten.
excommuni. Reipublicæ etiam interest, (quemadmodum supe-
rioribus locis frequenter recensuimus) vt prouincia purgetur
maleficis, vt in l. Congruit, ff. de offic. præsid. Et de eo potest in-
telligi illa autoritas: Vbi te inuenero, ibi te iudicabo, teste Pa-
nor. in c. fin. num. 13. ibi, Tertio glos. dicit, ext. de for. competen.
vbi dicit: Quod vagabundus dicitur ille, qui non habet domi-
cilium certum, vel habitationem, quotidieque per varias ciui-
tates vagus oberrat, glos. in l. Eius qui manumisit, §. fin. ff. ad mu-
nicip. et Barto. in l. Dies cautioni, §. Prætor ait, ff. de dam. infecto.
Hippo. de Marsil. suis in consilijs, consilio 86. Quando autem
inter duo tribunalia de iurisdictione nascitur contentio ac con-
trouersia, Domini Consilij Flandriæ ex autoritate superiori, si-
bi maleficum iubent adferri, formando processum, & punitio-
nem exercendo, citra vllum præiudicium. Quum huius remissio-
nis vsum paulò antè dixerim varijs opinionum fluctibus iactari,
eoque esse ambiguum, & infrequentem: haud absurda hîc nasci-
tur quæstio: An remissio quopiam modo consuetudine posset
tollî? Cui planè affirmatiuè respondendum erit, modò is Iudex,
in cuius territorio remittendus degit, delinquentem ipse puniat.
Hoc enim casu, non læditur vtilitas publica: quòd malefici cri-
mina non maneant impunita. Hîc mihi suffragantur Panorm. &
Felin. in c. fin. ext. de fo. cōpeten. Quisquis hac de re plura deside-
rat, is legat D. Bertachinũ in suo repertorio, in verb. Iurisdiction.
Speculat. titu. de remissionibus, & D. Bartholomæũ à Chasseneo
humanorũ iuriũ Doctorem, ac Commentatorẽ Consuetudinum
Ducatus Burgundiæ, in titu. Des adueuz, per aliquot columnas.

CAPUT XXXIIII.

De respondendo, pede ligato.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 34

Vsus procedendi in magno Consilio contra respondentem pede ligato.
Vsus procedendi in Consilio Flandriæ.

- Captus interrogatus, debet pertinenter respondere de veritate. 3
 Causarū æquitas, vel iniquitas per Iudicem, non per reum discutienda. 4
 In confessum nullæ partes Iudicis sunt, nisi in condemnando. 5
 Homicidium cōfidenti, sed ad sui defensionem necessariā, patratum, incumbit onus probandi. 6
 Homicidium prorsus negans, & quatenus probatū fuerit, se comississe ad defensionem, dicens, non habetur pro confesso. 7

IN magno consilio, post petitionē exhibitā, atq; post delictorū rei informationē inspectā, vsu receptū est, citatū ilicò per arrestū personaliter sistere Iudici, ipsumq; vrgerē ad respondendū articulis per procuratorem exhibitis, pede ligato, hoc est, vtī captium. vbi si in respondendo nihil fateatur, nihilq; affirmet sibi contrarium, causæ suæ damnosum, neq; item admodū grauetur ipsa informatione præuia, recipitur tum ad processum ordinarium, in quo admittitur occupaturus per procuratorem, & vt defensiones suas peragat scripto. Deinde vt informatio recognoscatur, accurratius habeatur, ad onus ipsius citati. Tandem cōcludunt per omnia ordinariē procedendū esse in causā siue processu, vtī æquum est, ac oportet. Verū si idem citatus, interrogatū pede ligato, cœperit quippiā confiteri sibi damnosum ac onerosum: aut si inter respondendum quid variet, dubijsve sententijs fluctuet & hæsitet, præbens hac similive occasione sese suspectum, vndeq; euidētia iudiciorum, aut suspicionum aduersus ipsum nascantur argumenta: decernit tum Curia, eundem citatum debere recipi in carceris custodiam, vt ibi processus ipsius agatur, & tractetur. In consilio Flandriæ consuetum est, interrogare officarios citatos ob sua ipsius commissā personaliter, non per commissarios, neq; priuatim, sed publicè, & palām in consistorio, verbis & rationibus: ceteri autem non officarij, interrogantur seorsum & priuatim: Quod nihilominus etiam fit in officarijs, quoties admissum non concernit ipsorum officia. Captus autem interrogatus, debet id, quod rei est, respondere, nudamq; fateri veritatem: non per (credit) aut (non credit) sed per veritatis confessionem aut negationem. Vbi si adstruat se delicti patrati esse immunem & expertem: aut dicat, nego me illius criminis reum, insufficiens est illa respōsio: quum ipsius

ipsius responſionem conueniat apertè factum, aut non factũ cri-
 mē prodere ijs ſcilicet verbis, quibus affirmet & dicat, ſe feciſſe,
 aut non feciſſe: Non autem, vt dicat, ſe crimini de iure eſſe, aut 4
 non eſſe obnoxium: quandoquidē cauſarum æquitas vel ini-
 quitas per ipſum Iudicem diſcutienda proponitur: nō per reum.
 Si verò interrogatus, vniuerſum crimen libens apertè, & non co-
 actè fatetur, ab omni vltiori quæſtiōe, & diſceptatione prorſus
 ſuſſedendum fuerit. Nam in cauſis per ſe lubenter, apertè, pla-
 neque vniuerſim confeſſis, ſola opus eſt Iudicis condēnatione &
 ſentētia. hinc vulgò dicimus, Quod in confeſſum nullæ partes Iu- 5
 dicis ſunt, niſi in condemnando, l. Proinde ff. Ad l. Aquil. l. fina.
 prim. reſpon. ff. de cuſto. reo. & l. Cum reis, C. de pœnis. Ita tenuit
 D. Bal. de Periglis Peruſinus in ſuo inſigni tract. De quæſtionib. &
 tormentis, Ca. 2. & num. 2. atque D. Angel. Aret. in tract. ſuo ma-
 leficiorum, in gloſſ. in verb. Fama publica præcedente, in verſic.
 Et primò, quando ſponte confitetur, etc. notant gloſſ. & Bart.
 in l. i. §. Diuus, in princip. ff. de quæſtionib. Si verò interroga-
 tus crimen omne conſtanter negauerit, Iudex vltiùs proce-
 dit ad criminis probationem explorandam, & examinandam:
 vbi ſi omnia certa, vera, probatàque deprehenderit, properanter
 procedit ad ferendam ſententiam. Si autem probationem repere-
 rit minùs claram parùmque euidentem, ad eò vt præter magna in-
 dicia, ſuſpicionē, aut ſemiplenam probationē, nihil habeat: tum
 animum intendit ad perſonæ, ac criminis qualitatem, necnon ad
 criminis quantitatem: ſecum expendens, an iſtiusmodi indicia, &
 ſuſpicionē habitæ ex perſonæ, criminisq; tum qualitate, tum
 quantitate, torturæ ſufficiant, & ad rem propiùs acriùsque tor-
 mentorum generibus explorandam, conueniant. Cæterum ſi ca-
 ptus interrogatũ delictum partim fatetur, partim inficiatur: ita vt
 fateatur ſe fuiſſe eodem loco, & tempore patrati homicidij, cæte-
 rum homicidium à ſe admiſſum negauerit: Iudex huiusmodi re-
 ſponſionem non ſecùs quàm totam negatiuam accipit, & ad pro-
 bationē procedit. Verum ſi captus agnouerit ſe commiſiſſe illud
 homicidium, ſed non eodem loco, eodemq; tēpore, accipit Iudex
 rem

rem tanquam vniuersim vel planè confessam, proceditq; ad condemnationem. Porro si cōfiteatur de commissio homicidio: sed id defendendi sui corporis causā, necessariò fecisse prætulerit, homicidium quidem confessum sibi referuat Iudex, & ad illum prætextum probandum, necessitatēq; demonstrandam, reum procedere iubet. Ita expressè tenuit D. Lanfrancus ab Ariadno V. I. Doctor excellentissimus, in suo tract. Confessionum, ad finem, num. 17. & 20. Quocirca prudentissimè, tutissimèq; responderit reus, Si ad hanc formam, responsionē suā composuerit: Ego homicidium illud prorsus à me patatum nego: & si quid postea quorundam testimonio contra me secus inuētum fuerit, & cognitū, id omne nunc dico propriæ vitæ defendendæ fecisse gratia. Nam hac responsione nihil habet Iudex, quod sibi deberi putet, seu teneat pro cōfesso. Ad postrema hæc, si lubet, videbitis scripta Bart. ad l. Aurelius, §. Idem quæsit, num. 2. ff. de libera. lega. Necnō Bald. in addit. Spec. in titu. de Confessionib. in vers. Confiteor hominē occidisse, Atq; D. Hippo. de Marfi. nostræ memorię in criminalibus practici summi, in §. Postq̃, & num. 23. & 24. in §. Secunda, num. 14. in sua praxi caussarum criminalium.

C A P V T X X X V

De criminoso tradendo torturæ.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta.

C A P. 35

Maleficus quæstioni nunquam traditur, cū pars formalis probationem offert.

Maleficus torturæ nō traditur, quā delictū p̄cipi potest probatiōe ordinaria

Iudex, ad quæstionem non facile, nec repente prosiliat.

Quæstio ob crimina leuia nequaquam fit.

Crimina leuia quæ sint?

Non interrogatus pede ligato, nequaquam torturæ subijcitur.

Ad quæstionem non proceditur, quā de crimine cōmisso nō satis constitit.

Quæstioni non est tradendus, confitens & agnoscens.

Quando Reus de socijs possit interrogari?

Quæstioni siue torturæ nullus adiudicandus est, nisi ex Iudicis mandato.

Criminosus appellans, auditur.

Quæstionibus nullus damnandus est, nisi crimen patratum sufficientibus indicijs liqueat.

Redargutio in nonnullos Iudices & Prætores, tyrannidem in maleficos exercentes.

Fama, contraria fama eliditur

Fama

Fama, præsumptiones, & indicia præcedentia, per contraria subsequencia
eliduntur.

15

VNQVAM maleficus traditur quæstioni, cum pars 1
formalis & aduersa offert criminis manifestam pro-
bationem, aut quum res percipi potest per proba-
tionem ordinariam. Ita probant l. Edictum, & l. Diuus 2
Pius, & ibi. Doct. ff. De quæstionib. & l. Quoties, C.
cod. titul. & hoc firmat Gaudi. in suo tract. maleficiorum, sub rubri.
de quæstionib. & torment. ad exord. vbi inquit, dominum Iudi-
cem, quæstionem de aliquo habere intendentem, ante omnia ha-
bere debere & iuris & humanitatis considerationem, hæc nempe,
vt non facile, nec repente ad quæstionem profiliat, si aliqua alia 3
via leuiori, vel veriori potest obiecti criminis veritas inueniri ac
haberi, quantumcunq; etiam adsint indicia, vel verisimilia argu-
menta. Cui nec dissentit Angel. Aret. in tract. suo maleficiorum, in
verb. fama publica, in 15. char. in versi. Secundò quæro, etc. cui ser-
uit d. l. Edictum. & ibi Bart. & hanc esse communem doctorum
opinionem aiunt: Quod probato delicto, Iudex nequeat reum quæ-
stioni tradere, testatur Hippol. de Marsil. in sua praxi causarum cri-
iminalium, in §. Nunc videndum, num. 25. & in l. 1. in princip. in
versic. Quartò requiritur, ff. de quæstionib. & in sua repetitione,
l. fin. C. De probat. Necnon latissimè in suis consilijs, consilio 51.
incipiente: Licet nedum plenè etc. Neq; ite fiet huiusmodi quæstio 4
ob crimina leuia, quæ nec vitæ, nec membri mutilationem, aut
abscissionem concernunt. Sunt autem leuiuscula crimina, quem- 5
piam capillis conuellere, pessundare pedibus, impingere colaphos,
côuiciaingere, iniuriam verbis inferre, hisq; similia, d. l. Edictum.
Neq; ite quæstioni comittitur quisq;, nisi is prius fuerit interro- 6
gatus, pede legato. Neq; etiã, quum de crimine commissio nō satis eui- 7
denter cōstitit. Veluti necessum est prius Iudicem esse consciũ, in-
cendio cum coniuncto latrocinio, & non casu interijssè, & vi illata,
& latrocinio absumptum esse, nō naturali morte. Nō tradendus est 8
etiã quæstioni, quoties crimē impositum liberè fatetur, & agnoscit,
aut profiteri promittit citra cruciatum: nisi intetati criminis cum 9
ipso

- ipso & alij fuissent participes: ad quos prodendos, quæstione cogendus est, si aliter prodere nolit, l. Sicuti, C. de quæstionib. iuncta ibidem glos. in verb. Conscientia. Ample D. Francisc. Brunus in suo excellenti tract. De indicij & tortura, q. 3. primæ partis, versic. Quæro an mendacium etc. Nullus adiudicandus est torturæ, nisi ex mandato & cōsensu ludicis: principiò enim pronuntiandum est per ludicem, deueniendum esse ad torturam, priusquàm deueniatur, ita tenet D. Hippo. de Marfil. in sua praxi causarum criminalium, sub §. Nunc videndū, num. 2. D. Fracisc. Bru. in tract. suo, de indic. & tortu. in 9. char. colum. 4. huius dicti expressè meminit D. Bart. (qui iure primò fuerat citandus) in suis
- 11 cōsilijs, cōsilio incipiète, Punctus quæstionis etc. Vbi si maleficus à tali mandato & cōmissione appellauerit, audiendus est: nō procedendū ulterius, donec de appellatione, sentetia quid fuerit definitum, idque ex iure, l. Vnica, ff. nil noua. appellat. interposita, l. 2. ff. de appella. recip. & c. Cū sit Romana, §. Præterea, ext. de appella. Nullus itē quæstionibus dānandus est, nisi crimen patratū, sufficientibus indicij, dignisq; liquerit præsumptionibus: atque hoc itē ex iure, l. Cū cognitionaliter, C. de quæstionib. l. Vnius,
- 13 in principio, ff. eod. tit. Sunt tamen nonnulli prætores, & Iudices sanguine fraterno adeò inextrabiles, vt ilicò quemuis malæ famæ virū, citra vlla certa argumenta aut indicia, corripiant ad fæuissimam torturam, inclementer dicentes, cruciatū faciliè ab illis extorturum rerum omnium confessionem. Verū hanc tyrannidem, & seuitiam acriter domini de consilio puniunt, quum
- 14 ad ipforum notitiam isthæc seueritas per aliquem defertur. Si quando inquisitio (vulgò informatio) facta est ex sparsa fama, & post hanc informationem spargatur fama contraria: nulla ratione tum ex priori fama reus adiudicandus est torturæ, nisi alia noua dignaque eiusdem criminis sibi pararit Iudex indicia aut præsumptiones. Fama enim, præsumptiones, & indicia præcedentia, per contraria subsequētia eliduntur. Huic seruiunt & suffragantur notata Iaco. But. & Bart. in l. Si ita, §. fin. ff. de fund. instru. ac D. Francisc. Bruni in suo vtili & practicabili tractatu, de
- indicijs

indicijs & tortura, q. 5. primæ partis, num. 1.

C A P U T XXXVI.

De indicijis tortura condignis, hoc est, ad torturam sufficientibus.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commentarijs C A P. 36

Indicia quando dicantur esse ad torturam legitima, Iudicis arbitrio committitur. 1

Indiciorum sufficientia iudicare, solius est Iudicis. 2

Iudicis arbitrium, discretio, & conscientia, debent esse iuri & æquitati consona. 3

Conscientia publica, dicitur conscientia legis aut canonis. 4

Iudex debet sequi regulas legum, & non conscientiam suam legibus adversantem. 5

Iudiciū hominis propriæ suæ innitenti sententiæ, plerumq; fallit, & fallitur. 6

Legi magnam facit iniuriam, qui vult videri lege prudentior. 7

In Iudice debent esse { Intellectus legum,

duo sales: Scilicet { Sal sapientiæ, vt { Et canonum. 8

{ Sal securæ conscientie.

Iudex, quando veram & rectam habet conscientiam. 9

Iudicis arbitrio relinquitur, quicquid à iure non determinatur. 10

11 Indicia trifaria { A veritate remota, } Aliis { Generalia,

{ Veritati propinqua, } { Semiplena, & dubitata,

{ Veritati propinquissima, } { Plena & indubitata. 12

Indiciorum { Remotorum ac propinquorum, } quis effectus 13

{ Plenorum & indubitatorum, } 14

Indicium ad torturam { Efficiunt duo testes fidedigni, &c. 15

{ Efficit vnicus testis fidedignus, de veritate deponens. 16

Exempla indiciorum in { Latrocinio,

{ Furto,

{ A dultério. 17

Indicium ad torturam efficit vnus testis, de visu deponens, quando aliæ circumstantiæ non obstant. 18

Fuga, an faciat indicium ad torturam? 19

Fugiens fractis carceribus, habetur pro confesso. 20

Fuga facit indicium contra fugientem. 21

Confessio diffamati extraiudicialis, an præbeat indicium ad torturam? 22

Fama sola, an faciat indicium ad torturam? 23

Fama, res est fragilis & perniciofa. 24

Fama iuncta alijs adminiculis, facit indicium sufficiens ad torturam. 25

Fama vehemens, efficit sufficiens indicium ad torturam. 26

{ Inconstantia,

{ Mendacium,

{ Variatio seu

{ Vacillatio,

{ Pavor,

{ Trepidatio, } An faciant indicium ad torturam? 27

Cautela

Cautela pro Iudicibus examinaturis.	27
Indiciūne vnum, an plura requirantur ad torturam?	28
Pluralis locutio, singulari non acquiescit.	29
Communis doctorum opinio.	30
Pluralitas nonnunquam in singularitatem resoluitur.	31
Indiciū vnū, an plura requiratur ad torturā, Iudicis arbitrio relinquitur.	32
Indiciū varijs nominatur modis apud Iurisperitos.	33
Iudici vero & prudēti qd cōsiderandū, quū res ad torture quēstionē exigitur.	34
Quēstio, siue tortura, non est omnibus ex æquo, nec vniformiter inferenda.	35

1

2

- N indicia, suspicioneſq; vllæ ſufficiāt quēſtioni ſiue torturæ, nullis certis documētis, nullaq; doctrina id cōprobari poterit, neq; ea vllis innitūtur regulis: ſed vniuerſum id negotiū geritur penes arbitriū, diſcretionem, ac conſcientiā ludicis, cuius ſolius eſt, iudicare ſuſpicionē, pbabiliāq; argumēta, aut digna, aut indigna eſſe tormētōrū diſcuſſione. Et in hoc cōueniūt oēs doctorū ſentētię. His quā optime ſeruit inſignis & vtiliſſima l. 3. §. Eiufdē quoq; ff. de teſtib. Ita cēſueuerūt Alberic. Paul. de Eleaza. Odoſ. Cy. et Bar. in l. fi. ff. de quēſtionib. dicit tamē ibidē Bart. In nōnullis crimini- bus poſſe dari aliquā viā, ad cognoscēdū indicia ad torturā ſufficiētia. Idē etiā notarunt (teſte Bart. in d. l. fin.) doctores in l. vlt. C. cod. tit. de quēſtionib. Bald. in l. 2. in 1. col. nu. 8. C. Quor. appel. nō recip. Io. And. in c. Cū in contemplatione, De reg. iur. Alexand. in ſuis conſilijs, conſilio 77. incipiente, In cauſa accuſationis, in 1. volu. et ibi in cōſilio 65. incipiēte, Habita ſuper contentis, in fine.
- 3 Et licet hoc verū ſit quōd, an indicia ſint ſufficiētia ad torturā, an non, relinquatur arbitrio, diſcretioni, & cōſcientiæ ludicis: tamē talē eius arbitriū, diſcretio, & conſcientia debēt eſſe iuri & æquitati conſona, aliās robore proculdubio carerent: ita notabiliter ait Ludoui. Roma. in conſilijs ſuis, conſilio 376. incipiente, Quæſtio eſt, nunquid, etc. in penul. colum. & conſilio 451. incipiente, Quædam mulier, etc. Huic congruit, Quōd qui habet poteſtatem diſponendi ſecundum arbitrium, diſcretionem, ac conſcientiam, nequaquā debet ſequi proprium arbitrium, vel propriā diſcretionē atq; cōſcientiā, ſed publicā, quæ eſt regulata & reformata ſecūdū
- 4 leges & canones. Et illa dicitur cōſciētia publica, ſcilicet conſcia legis & canonis: textus eſt inſignis, iuncta gloſ. in c. Iudicet, 3. q. 7. & Bald.

& Bald. in l. i. C. Qui accus. nō possunt. Ideoq; dixit idem Bald. in
 l. fin. C. De poena iud. qui mal. iudica. Iudicem debere sequi regu- 5
 las legum, & non conscientiam suam legibus aduersantem. Iudi- 6
 cium verò hominis sequentis suum sensum, & suam phantasiam,
 siue suam præsumptam æquitatem, fallit, & fallitur, c. A nobis, 2. 7
 De sentent. excommuni. Vnde magnam facit iniuriam legi, qui
 vult videri lege prudentior, §. Oportet, in Authent. de iudicib,
 colla. 6. & per Bald. in l. 2. C. de sentent. ex bre. recitan. & in c. i. De 8
 offic. ordina. Et dicit Bald. in d. l. 2. Quòd in mēte Iudicis debent
 esse duo sales, c. Cūm contingat, De rescript. scilicet sal sapientiæ,
 vt intellectus legum & canonum, aliàs insipida: et sal securæ con-
 scientiæ, aliàs est diabolica, c. Cūm æterni, de re iudica. Tunc enī 9
 veram & rectam habet conscientiam, si est bene instructa sale iu-
 rium, & secundum bonos & probos mores reformata: Ita egregiè
 meminit D. Henningi. in suo solenni & perutili ordinis iudicia-
 rij processu, in Proœmio: Idem quoque confirmat Bald. in l. 2. in
 4. notabili C. De fideicommiss. latissimè per D. Hyppo. de Marf.
 §. Diligenter, numeris 23. 24. 25. & 26. Horum recordatus est D.
 Paulus Grillandus in suo insigni tractatu, De quæstionib. & tor-
 tura, vers. Tertio quæro, numero 17. qui allegat D. Azonem in
 sua summa, De quæstionib. Idem tenuit D. Guido de Suzaria in
 suo perutili & quotidiano tractatu, De tormentis, vers. Quæ &
 qualia indicia requirantur. Idem scribit D. Albertus de Gaudino
 in suo opere Maleficiorum, titulo, De quæstionib. & torment.
 versic. Sed quæro, quæ & qualia esse debeant ista indicia, etc. His
 congruit illa vulgaris ac generalis iuris theórica: Omne quod nō 10
 determinatur à iure, relinquitur arbitrio Iudicis, per doctrinam,
 c. De causis, ext. de officio delegati, l. i. ff. de iure deliber. l.
 Hodie, & l. Sanctio. ff. de poenis, l. i. §. Quibus nulla, ff. de effract. 11
 Indicia autem sunt trifaria. Alia nanq; à veritate sunt remota, siue
 generalia. Alia verò veritati propinqua, hoc est iuxta doctores,
 semiplena & dubitata. Alia autē veritati quidē proxima, & pro-
 pinquissima, quæque vocari solent indicia plena, & indubitata.
 Porro tā remota quàm propinqua indicia, Iudicis quidē animū 12
 mouent,

mouent, & indicium qualecunq; præbēt, Bald. & Scrib. in l. Cum
 probatio, ff. de probat. & Gaudinus in suo tract. præsumptio-
 13 num. Verū ex seſe indigna ſunt, illegitima, & inſufficientia, vt
 ex ſola ipſorum conſideratione, quis torture adiudicetur, niſi ac-
 14 ceſſerint euidentiora ſigna & indicia. Verū indicia plena, irre-
 fragabilia, ſiue indubitata, duorū fide dignorū, idemq; teſtantium
 teſtimonio comprobata, prorsus ſufficiunt ad inquisitionem per
 15 torturā, l. Milites, §. Oportet, C. de quaſtionib. Imò vnicus teſtis
 fide dignus, omniq; exceptione maior, deq; veritate delicti cō-
 ſtanter deponens, facit indicium ſufficiens ad torturā: quod (teſte
 D. Bar. in l. Obſeruare, i. colū. num. 5. C. Quor. appella. nō recipi.)
 intelligendum eſt, dummodo aliæ circumſtantiæ non obſiſtant.
 16 quod eſt notabile: verbi gratia: In latrocinio remota indicia ſunt:
 hic diffamatus eſt, alterius homicidij reus eſt. Propinqua autem,
 ſunt indicia: hic interempti perpetuus hoſtis fuit, illi ſæpe
 mortem interminatus eſt, & minis ſuis frequenter reſpondere
 ſolet. Sed hæc indicia ſola, etiam probata, non ſufficiunt ad tor-
 turam. Verū iſthæc plena, certa, irrefragabilia, & indubitata ſunt
 indicia: hic viſus eſt prodire ex nemore, vbi interfecti cadauer hu-
 mi proſtratum iacuit, diſtriſtum cruentumq; in manu gladium
 etiamnum habuit, facies ipſius cōmōtione deformata fuit, celeri
 curſu properabat ad cœmeterium, aut tēplum. Hæc namq; ſigna
 & indicia duobus dignis, non ſuſpectis teſtibus, comprobata, ſuf-
 ficiūt ad torturam, Gloſ. in verb. Vel indicijs, reputata ſingularis,
 in l. ſin. C. Famil. herciſc. ita tenent Bart. & doct. in l. ſin. ff. de que-
 ſtionib. nec diſſimile voluit Innoc. in c. Sicut, de ſimonia. Idem
 quoq; efficiet vnico teſtis, omnis ſuſpicionis immunis, ſeu (vt vul-
 go) fide dignus, non ſuſpectus, et omni exceptione maior, ſi affir-
 met, quòd viderit ipſum vulnus plagamq; inferentem, is nanque
 de veritate deponit, l. Si quis. & ibi Bart. Cy. & Scrib. C. ad l. Iuli.
 Maiesta. D. Guido à Suzaria in ſuo perutili & quotidiano tract.
 De indic. & tortu. num. 90. D. Franciſcus Brunus in ſuo practi-
 cabili tractatu, de indicijs et tortura, q. 2. primę partis, num. 1. no-
 tat gloſ. in l. Si quis, C. Ad l. Iuliam Maiesta. l. Maritus, ff. de qua-
 ſtionib.

stionib. Vbi etiam per Bart. & per eundem, & Bald. in l. fin. C. Famil. hercis. & in l. Bonæ fidei, C. De iureiuran. & l. Admonēdi, ff. eo. tit. Quod verū censet Bald. in d. l. 2. C. Quor. appel. non recip. & Io. Andreæ in c. Cū in cōtēplationē, De reg. iur. Nempe, quod 17 vnus testis ex visis, indicium ad torturam faciat, quando alię circumstantiæ non obsistūt, quod aiunt esse notatu dignū. Simili ratione in materia furti, signa aut indicia remota sunt, si suspectum, molitorē asseras, si pauperē, si illū elegātiori vestiū cultui semper studere confirmes. Viciniora autē indicia aut propinqua, sunt, si res furto ablata in ipsius deprehensa fuerit manibus. Omnium verò proximū, certissimū, indubitatissimū, atq; adeò omnium sufficiētissimū indicium fuerit, si cum ablata praeda ipsum aufugientē à loco furti conspexeris. In materia adulterij, indicium remotum est, si asseras ipsos mutuo amore inuicē prosequutos. Vicinius & propinquius, quum marito absente, visus est ædes frequētare. Proximū autē & indubitatum indicium esto, si cū alterius vxore eodē thoro, eodēq; lecto deprehēsus fuerit. Pari ratione indiciorū varietatē colligere licebit in cæteris. Fuga omnis certò cōprobata, in- 18 dicitur culpe est certissimū, potissimū, quū fugitiuus post diffamationē & à fama sparsa, & non accusatus, malè tamen sibi metuens, fugit, sicuti habetur in l. fin. ff. de quæstionibus, & per Scrib. in l. lege Cornelia, ff. ad Sylla. & per Ang. Aret. in tract. maleficioꝝ, in verb. fama publica, in versic. An fuga sit sufficiens indicium, etc. D. Hippo. de Marfil. in sua practica caussarū criminalium, §. diligenter, versic. Quæro modo vlteriùs, an fuga faciat indicium ad turā, etc. in sua repetitione, super rubro, de probat. versic. Nam tu scias, quod fuga etc. Aut si constrictus carceris angustia, carce- 19 rem effringat, fugam arripiat, ad tēpla, cœmeteria, aliāq; tuta (sui seruandi gratia) loca confugiat: talis enim fuga efficit indicium sufficiens, contra fugientem, ad torturam, adeò vt habeatur pro 20 confesso, secundum glos. & Bart. in l. Eos: per illum textum, ff. de custo. reo. Ita tenet D. Hippo. de Marfil. in d. sua solenni Repet. de probat. versic. Itē alius est etiam casus, etc. Attamen non infaustum fuerit, illum, aduersus quē inquisitione proceditur in criminibus

Indicia Adulterij

- enormibus & capitalibus, ad tempus vsquam delitescere, seseque ex citationis aut apprehensionis metu, publico hominumq; abstinerere conspectu, donec cognouerit quid sibi imponendum Iudex statuerit. Ita singulariter censuit Bart. in l. i. ff. de his qui sibi mort. consci. Verum si in ius accersitus, tandem sese fuga quouquam subripiat, incidit in suspicionem, ob quam torturæ etiam
- 21 tradi poterit, locis superius allegatis. Confessio diffamati extraordinaria siue extrajudicialis, bene probata, vnicóque teste idoneo confirmata, efficax & validum satis præbet indicium ad quæstionem siue torturam, glos. est notabilis in l. Capite quinto, ff. ad l. Iuliam de adulte. & ibi Bart. quam sequitur Angel. Aret. in tract. maleficiorum, in verb. fama publica, in versic. Quæro, an vnum, etc. Prolixissimè D. Hippo. de Marsil. in §. Diligenter, numer. 76. versic. Quæro vltèriùs, an cõfessio, etc. & idem Hippo. in §. Quoniam, numeris 18. & 19. in sua praxi caussarum criminalium, quibus in locis plurima huic materiæ conuenientia allegat, quæ videre, vbi vacauerit, non te piguerit. Magnum item parit indicium, si quispiam visus sit cùm factore profugere. Aut si criminis authorem, post factum, hospitio exceperit. Aut si authorẽ defenderit, quò minùs in sibi propensum inciderit dispendiũ: aut obstiterit, quò minùs fuerit captus. Aut si antè iactasset, se tale aliquando patraturum facinus. Vel certè, si suo cõsilio persuassisset interempto, vt illac iter faceret, vbi cognouisset ipsi paratas structasq; vt interimeretur, insidias. Præterea, ne præpropèro pede videar pertransisse præsentem materiam, accuratiùs
- 22 discutienda fuerint cætera his affinia. Quæritur ergo, fama sola an faciat indicium sufficiens ad torturam, necne? Huic interrogationi faciunt satis docti ac præcipui nostræ lectionis & memoriæ practici in materijs criminalibus: Nempè, Angel. Aret. in tract. maleficiorum, in verb. fama publica, in versic. An fama, etc. D. Francisc. Brunus in suo quotidiano tract. de indicijs, & tortura, quæstione 3. primæ partis, num. 32. D. Hippo. de Marsil. in §. Diligenter, num. 18. in sua praxi caus. crimin. adducentes multos ac varios passus præsentì quæstioni congruentes: quos loco
- & tem-

& tempore opportunis, videbitis. Intrepidè autē sustinent partem negatiuam, scilicet, famam solam nequaquam efficere indicium ad torturam. Ratiunculam assignat D. Hippo. loco statim allegato, quia fama est res fragilis & perniciofa, transmissa ab his, qui desiderant de hoc famam esse. Ita ait Bart. in tract. de tortura, quem refert & sequitur D. Paris de Puteo, in tract. syndica. in cx^a char. in 3. column. Nisi ea fuerit coniuncta cum alijs adminiculis siue indicijs. In hoc item quiescit & consentit Bart. in d. l. fin. ff. de quæstionib. & in l. De minore, §. Tormenta, eod. titu. & Salice. in l. Ea quidem, C. De accusat. Cyn. in l. fin. C. De quæstionibus: Præterea nihil agit sola fama, nisi ea esset multum fortis & vehemens: tum enim ad torturam sufficeret. Ita sentit constanter Baldus in c. 1. §. Iniuria, versic. Sed nunquid ex tali confessione, De pace iura. firma. & Bart. in quodam suo consilio cxcij. incipiente, Domi. Paci de Burgo sancti sepulchri. Deinde subit & alia quæstio, An inconstantia, mendacium, variatio, seu vacillatio, pauor, & trepidatio, indicium faciant ad torturam, alijs indicijs extrinsecis deficientibus, necne? Huic quæstioni procul dubio faciens satis, affirmatiuam partem amplexandam clarè censuit Bartolus in d. l. De minore, §. Tormenta, versic. Plurimum quoque, ff. de quæstionib. vbi ait text. Iudicem debere animaduertere, qua constantia, & qua trepidatione examinandus loquatur: ista namque Iudici multum conferunt indicij, adeò vt si trepidè, inconstanter, & vacillanter loquatur, abundè satis indicij colligat Iudex ad torturam. Quocirca operæprecium est, Iudicem esse cautum & sedulum, vt faciat ipsius responsa ita varia & diuersa excipi scripto, ne post Iudici obijciatur, quòd reum ad quæstionem tradiderit sine iustis indicijs, secundum eum allegat Innoc. in c. Quoniam contra falsam, De probat. vbi ait: Ille qui examinat testem, curare debet, vt id ipsum in actis scribatur, scilicet quòd in respondendo se tam trepidum, hæsitandum, & vacillantem gesserit, & similia. Idem quoque placuit Bald. in l. Presbyteri, C. De Episcopis & cleric.

- qui subdit, hoc insuper relinquendum Iudicis arbitrio, cuius est, ex indicij alia colligere indicia fortiora: non autem ex solo pallore faciei, vel trepidatione. De his latè etiā D. Francisc. Brunus in suo quotidiano tract. De indicij & tortura, quæstione 3. primæ partis, num. 30. Et amplè D. Hippo. de Marfil. in §. Diligenter versic. Quæro vltteriùs, an mendacium, num. 74. & 98. & §. Quoniam, versic. Sed variatio, num. 4. in sua insigni praxi caussarum criminaliũ, plurima suo more allegans, quæ consulite. Nam isthæc commonefecisse hîc sufficiat. Nec obliuiscendum censui, antequam extremam manũ huic indiciorum materiæ imponam,
- 28 Vtrũ vnum duntaxat indicium sufficiat ad torturã inferẽdam, an verò requirãtur plura? Præsentis quæstionis meminerunt Bart. in l. fin. num. 6. ff. de quæstionib. Et Guido à Suzaria in suo tract. singularissimo indiciorum & torture, num. 90. Necnon D. Hippo. de Marfil. in §. Diligenter, versic. Quæro modò vltteriùs, num. 177. in sua praxi caussarum criminalium, atq; eorum sequaces, in vtramq; partẽ disputantes. Principiò, pluribus indicij opus esse ad torturam: quandoquidẽ omnes leges, omniãq; lura de indicij tractantia & loquentia, quæ requirantur ad quæstionẽ habẽdam, pluraliter loquitur: veluti indicia debere præcedere, non indiciũ, l. i. respons. 2. ff. de quæstionib. ibi, & alijs argumentis, & l. vnus, §. i. & l. fin. ff. eo. titu. l. Cũ cognitionaliter & l. Milites, C. eo. tit.
- 29 de quæstionib. l. Sicut, C. de fals. Et pluralis loquutio, singulari nõ acquiescit, l. Libertas quã, §. vlt. ff. de manu. testa. Sed his nequaquã
- 30 obstatibus, haud dubiè vnicũ indiciũ ad torturã sufficere, Doct. ad vnũ omnes asserũt, in locis paulò priùs citatis: facit glos. in d. l. Maritus, ff. de quæstionib. quæ loquitur in singulari, dum dicit: Sed præcedente suspitione, etc. & facit etiã glos. in d. l. Si quis, C.
- 31 Ad l. Iuliam Maiesta. dum dicit: indicium domini, etc. nec obstat iura in contrarium allegata, in quibus de pluribus indicij habetur mëtio: quia illa pluralitas, si cõmunẽ vsum spectes loquẽdi, in singularitatem resoluitur, l. Non est sine liberis, ff. de verb. signific. l. Ait prætor, §. i. ff. de nego. gest. l. 2. §. Exactis, ff. de origine iur. l. Demonstratio falsa, §. fin. & l. Qui cõcubinã, §. Si stichus, ff. de

ff. de cōdit. et demōstra. Quicquid diximus testibus Bart. & Hippo. in locis paulò antè memoratis, scilicet: An sufficiat vnum in- 32
diciū, an plura requirantur, vt quis torqueri possit: relinquitur
profectò id omne arbitrio Iudicis, argumēto l. 3. §. Eiusdē quoq;
ff. de testib. quod sustinere lōgè tutius securiusq; fuerit. Animad- 33
uertendum, Iuris peritos varijs subinde nominibus nominare in-
diciū. Quandoque nominant argumentum, l. i. in princip. ff.
de quæstio. & l. Militem, §. Oportet, C. eo. tit. Interdum appellant
simpliciter indicia, vt communiter nuncupamus, l. i. §. Antoni-
nus, & §. Diuus Adrianus, & l. Diuus, §. Ex quibus, ff. de quæstio.
Nonnunquam vocant suspiciones, vt l. fin. ff. de quæstio. & l. Ab-
sentem, in princ. ff. de poenis, Postremò nomināt probationes, vt
l. i. C. de quæstio. & l. i. §. Diuus Seuerus, ff. eo. tit. Bonus itaque & 34
discretus Iudex cūcta circumspectet, & iuxta criminis qualitatē,
facti contingentiam, conditionem personæ, & abundantiam in-
diciorū cōsiderabit, an ad torturam ipsam deueniendū sit: & casu
quo ad illā deueniri cōtingat, iterū maturè cōsiderare debet, qua
grauitate, leuitate, vel moderamine fuerit inferenda, iuxta notata
D. Azo. in summa, de quæstio. scilicet, quantum moderatæ ratio-
nis temperamenta desiderant. Aliter enim sunt torquēdi iuuenes 35
robusti: & alio modo debiles, delicati, vel senes: alio modo rusti-
cus, vel miles: et alio modo ciuis: alio modo nobilis: et alio modo
ignobilis, & plebeius, l. De minore, §. Tormenta, ff. de quæstio. &
l. i. §. fin. eo. tit. Bart. in d. l. fin. eo. tit. Bald. in d. l. 2. C. Quorū appella.
non recip. & idē Bald. in l. Milites, & l. fin. C. de quæstio. Abbas in
c. Cū in cōtemplatione, de reg. iuris, in antiquis. Et hæc omnia
tanquā pulchra, singularia, vtilia, & quotidiana, memoriæ com-
mendāda sunt, quòd indiciorū & quæstionis materia admodū sit
frequēs, & in iudicijs practicabilis, potissimū in caussis crimina-
libus: & quæ (vt dictū est) in Iudicis arbitrio plurimū cōsistat.
Deinde quòd Iudices, maximè iuniores, & parū experti sæpe so-
leāt in istis aut necessaria quæpiā prætermittere: aut certè vlteriùs,
quā iuris sit, procedere. Quare hanc materiā prolixius & clariùs
ad communem praxim, & vtilitatem publicam deduximus.

CAPVT XXXVII.
De quaestione, siue tortura.

Summæ rerum tractatarum in Commenta.

CAP. 37

Torquendi ratio consistit in arbitrio Iudicis.	1
Tortura. pij commouentur Iudices.	2
In tortura. quænam Iudici sint expendenda.	3
Tortura affectorum clamores, non magnificiendi.	4
Tortura infligenda citra corporis grauem læsionem.	5
In tortura spectandus patientis respondendi modus & ordo.	9
Ante quæstionis actum, interrogationes habendæ in promptu.	7
Specificatio ab ipso patiente nascatur.	8
Torquendi, nec minis, nec persuasionibus ad confessionem adigendi sunt.	9
Interrogationes tantum faciendæ de delatis.	10
Torquendus nemo sine indicij præuijs.	11
Interrogationes non formandæ de aliorum delictis, nisi, etc.	12
Quo casu patiens ad confessionem sit inducendus.	13
Quis ordo seruandus, cum multi sunt torquendi, per exempla.	14
Patre & filio	15
} Extorquendis, quis ordo habendus.	
Vxore & marito	16
Tormentorum genera ex iure per solos funes.	17
Tormentorum genera pleraque inusitata, varia.	18
Torturæ ex ordinatione, & mandato Iudicis inferuntur.	19
Tormenta nostra ætate passim ferè recepta, minusque perniciofa.	20
In tortura omnia prudenter admonenda, ne quod hinc oriatur periculum.	21
Tortura etiam virgis felicissimè exercebitur.	22

QUÆSTIONANDI, torquendiq; ratio tota cōsistit in Iu-
 dicis arbitrio, prudentia, & pietate, vt eam scilicet, pro suo
 arbitratu & iudicio, adhibeat, aut durius, intensius, aut re-
 missius, l. Quæstionis, & l. De minore, ff. de quæstionib. l. Itē apud
 Labeonem, ff. de iniurijs, & famosis libel. & eleganti ac philoso-
 phica, l. Respiciendū, ff. de poenis. Verūm pij clementisq; Iudicis
 fuerit, hīc erga patientem semper cōmiseratione moueri, & pru-
 denter expendere canitiē, senectutē, cōfectā ætatē, aut iuuentutē,
 virile robur, valetudinē, tū imbecillē, tū validā: deniq; inspicere
 quid ipsius perferre valeant vires, vt hac in re verū, prudētēq; Iu-
 dicē agat, nō tyrannū referat: ita vt sensim, et gradatim, & leniter
 poenā irroget: mox fortius torqueat. deīde iterū plectat pressius,
 atq; iterū durius mox cruciatū intēdat, poenāq; oēm infliget pro
 q̄litate & quātitate criminis & delicti, próq; indicij, argumētis,
 p̄sūptionib⁹ & suspicionib⁹, quas de patrato crimīe nouit: deniq;
 pro q̄litate, id est, cōstātia aut vacillatiōe sui respōsi, d. l. De mino-
 re, §. Tormēta, Parui faciens q̄ suppliciter q̄ratur, lamētetur, aut q̄ 4

- altum sublata voce inclamet. Attamē isthæc omnia cum tali prudentia, & animi moderatione tēperet, & peragat: ne patiētis corpori vllam grauem læsionem, aut mutilationem infligat. Iudicis item (vt dixi) fuerit, diligenter animum intendere ad patientis sermonem & responsum: nempe, quem modum, ordinem, & mores in respōdendo, & inter supplicia habeat: vt obseruet, num variet, aut vacillet, num dictis cōstet: eaq; omnia per Graphiarium aut Scribam calamis excipienda curet, d.l. De minore, §. Tormenta. Porro cōueniret, interrogationes & quæstiones suas prius habere promptas & expeditas, easq; generales: nempe, vbi sabbato vespere egerit: quibuscum eo tēpore versatus fuerit, quid ibidem egerit aut patrarit, qui plures cum eo ibi adfuerint. Ita vt specificatio perpetuò ab ipso patiente nascatur: vt quamoptimè docet Iacobus de Bellouisu in sua practica iudiciaria in criminalibus, tit. de quæstionibus, num. 50. l. 1. §. In causâ tributorum, versic.
- 9 Qui quæstionem, ff. de quæstionib. Non est boni iudicis, neque in ipsius potestate, siue autoritate, maleficum aut reum in tormentis eò conari inducere & persuadere, vlt̃ quippiam sibi aduersum confiteatur: neq; itē minis ipsum huc sollicitare, aut terrere, aut interminari maiora supplicia, si fateri nolit: sed æquo libramine, animoq; sedato pergat exercere cruciatū, donec ipsius prudentiæ & iusticiæ ex animo verè christiano ad summū videbitur
- 10 poenā intēsam fuisse, adeò vt grauiora perpeti nequierit. Neq; iure reū interrogare potest de alijs delictis, quā quorū accusatus, &
- 11 grauatus fuerat. cuius hæc se offert ratio, quòd citra vlla indicia null⁹ sit tortura examinādus, l. Vnius, ff. de quæstionib. & l. Cūm
- 12 cognitionaliter, C. eo. tit. de quæstionib. Neq; etiā ipsum interrogare potest de aliorū delictis, neq; de ipsorū vita & moribus, & cōuersatione, l. Repeti. ff. de quæstio. l. fin. C. de Accus. & inscript. l. Sicuti, C. eo. tit. de quæstio. & c. r. ext. de confes. ibi est casus expressus, iuncta ibidē insigni glos. in verb. Cōfessi: nisi fuerint ij insignes, publiciq; latrones et insidiatores, l. Prouiciarū, et ibi Paul⁹ Castrenf. C. De ferijs. Adulterinæ monetę authores, l. 1. C. de falsa mone. hisq; similes: in qbus casib⁹, tales interrogādi sūt in genere,
- nulla

nulla adhibita specificatione, l. Qui ultimo, in fine, ff. de pœnis,
 vti antè dictum est. Eaq; interrogatio fiat in tortura de alijs con-
 scijs, & super consciētia aliena, d. l. final. ad finē, C. de accusat. &
 inscript. Quod tamen sanè intelligendū est, nempè, si contra alios
 præcedant indicia: aliàs verò minimè: quia sicuti sæpiusculè alle-
 gatum est, Nemo sine indicijs præcedentibus torquendus est, d. l.
 Vnius, & d. l. Cū cognitionaliter, cū sine numero similibus. Ve-
 rùm (quod prorsus improbandum est) conspiciamus complures
 Iudices huius inferioris Germaniæ, ex consuetudine quadam, his
 legibus & formis contraire, & secūs quotidie facere. Verū enim- 13
 uerò in crimine lēse Maiestatis, atq; alijs enormibus criminibus,
 vnde periculum summum, & perniciēs maxima oriri posset, de-
 beret Iudex reum ipsum, ante aliquam pœnam, inducere & per-
 suadere huc totis viribus omnique animi dexteritate, vt si cri-
 men vltro lubensq; fateri voluerit citra vllum cruciatum, & illius
 veritatem apertè reuelare, quòd ipsi crimen condonabitur, eiusq;
 remissio & absolutio impetrabitur. Sin id profiteri recusarit, 14
 quòd tormentis varijs ad veritatis confessionem extorquendam
 procedetur. Quoties autem plures malefici, eiusdem criminis rei,
 quæstionibus sunt examinandi, hunc ordinem obseruet Iudex, vt
 semper in illum prius torturam exerceat, à quo putat, se omnium
 optimè veritatem exquisiturum, testibus Bart. in l. i. in principi. ff.
 de quæstionib. Angel. Aret. in suo tract. maleficiorum, in gloss. in
 verb. fama publica præcedente, versic. Nunc videamus de tortura.
 Gaudino. in tract. suo maleficiorum, sub rubro De quæstionib. &
 tortura, in 2. colū. in versic. Nunc videndum: & Hippol. de Mar-
 fil. in §. Expedita, versic. Quæri etiam potest de notabili dubio,
 num. 49. in sua practica caussarum criminalium. Aut qui sibi ma-
 ximè suspectus est criminis, l. i. in exordio, ff. de quæstionib. Aut
 certè quæstionem intentabit primū ab omnium debilissimo, d.
 l. i. coniuncta l. Vnius, ff. de quæstionib. Veluti si & pater & filius 15
 sint extorquendi, prius cruciatum admouebit filio, præsentē aut
 absente, sed sciēte patre, quod naturale sit patrem magis me-
 tuere pœnā filij, quàm proprii sui corporis: Ideoq; grauius filij,
 quàm

quàm sui ipsius, poena affectus, facilius ad veritatis confessionem cōpungitur, vt in l. Isti quidē, ff. de eo quod met. caus. iuncta memorabili gloss. ibidem in verb. magis, & in §. final. Institu.

16 de noxalib. actionib. Si verò vxor & maritus torquendi fuerint, prius iudex vxori tormentum infligat, ceu debilissimæ, & cruciatui ferendo maximè impari. Maritus enim, quod sit pectoris & naturæ robustioris, tardiùs ad confessionem pertrahitur. Vxor verò ceu vasculum fragile, & flexibile, & molle citiùs ad veritatis confessionem, tum persuasione, tum tormētis inducitur, & inflectitur, l. Filia in orbitate, C. de inoffic. testa. & c. Forus, in fin. ext. de verb. significa. l. Deferre, in princip. ff. de iure fisci, ita ait Dinus in suo tract. de quæstionib. versic. Quo ordine sit habenda tortura, etc. Ita etiam firmat ad literam, D. Paris de Puteo in suo tract. syndica. in 102. char. in 1. colum. & Guido de Suzaria in suo tract. maleficiorum, in 5. colum. in versic. Quo ordine. Et idem in effectu videtur firmare D. Franciscus Bru. in suo etiam tract. maleficiorum. De indicijs & tortura, in 12. char. in 3. colum. atque hæc omnia pro suo arbitratu & prudentia.

17 Tormentorum autem genera agi conuenit funibus:

18 neque vspiam iuris reperitur, alia ad torturam esse adhibenda, l. Nullus, C. ad l. Iuliam Maiesta. Verùm ex inolita consuetudine, varijs instrumentis, diuersaque materia hanc torturam exerceri cognouimus per latruncultores, & maleficiorum Iudices, nunc chordis, & restibus, nunc aqua, nunc aceto, aliàs oleo ipsius gutturi infuso: pice deniq; ardēti, aut alio simili cruciatu, corpori ipsius adhibito. Quin & inedia, durissimāq; siti, aut taxillo, aut alea inter cutem & carnem torquendi perducta. Item crabronibus, murib⁹, similibusq; infestis animalculis, quæ malefici ventri, & vmbilico viua adhiberi sueuerunt, ipsis superimposito vitreo poculo, ne euadendi pateat exitus: sed vt cruciatum acriùs vrgeant in patientis corpus. Rursum torturam exercere solent capra quapiā: hoc modo: torquendū primò scamno illigāt: mox illius pedes diligenter aqua salsa proluunt: deinde capram ipsam salis auidissimam, ipsius plantis admouet lambiturā. qui sanè cruciatus

ciatus fertur atrocissimus, maximèq; intolerabilis, citra vllū corporis periculum. Alij verò, malefici scamno illigati pedes multo lardo perungunt, eosq; feruenti igni admouent, donec hac poena victus ad confessionem (si fieri potest) pertrahatur. Alij verò alijs, hisq; similibus inuestigandi modis vtuntur: D. Franciscus Bru. in suo excellenti tract. de indic. & tortura, quæstione 2. secundæ partis, num. 6. Necnō D. Paulus Grillandus, in suo tract. de quæstionib. & tortura, versic. Secundò quæro, & versic. Quartò nunc videndum; & Iacobus de Bellouisu, in sua practica iudiciaria in criminalibus, tit. de quæstionib. num. 48. Verū quòd isthæc pleræque tormentorum genera sint sua exquisitione tyrannica potius, quàm humana, idcirco vel tandem sua sponte desierunt, & passim exoleuerunt, vt & Bald. ipse quoq; meminit in parte in l. l. C. de emendat. seruo. & Doctores maximè practici in suis tract. Gaudinus in opere suo maleficioꝝ, in tit. de quæstionib. & tormentis. Angel. Aret. in suo opusculo maleficioꝝ, in gloss. Fama publica præcedente, in versic. Tortura. At ille insignis Doctor modernus Bonoñ. D. Hippol. de Marsil. clariùs cæteris hæc aperuit in egregijs commentarijs suis, quæ edidit super notabili tit. ff. de quæstionib. in l. 1. in exordio, Vbi ponit quatuordecim species tormentorum, omnes diuersas: quas vide. Sed 19
 ea omnia ex ordinatione, & mandato Iudicis inferuntur, pro quantitate criminis, & qualitate personæ, vt inquit D. Hippol. de Marsil. in sua practica causarum criminalium, in §. Nunc videndum, num. 2. & num. 20. Maximus item omniū cruciatus, quem citra vllam corporis læsionem, detrimentum, aut mutilationem adhibueris, est, si patientem reum inter angustas laminas ad cistulæ formam confectas, strictè concluderis, & compresseris: deinde maximos pedū digitos fune ligatos extraxeris. Hoc namque modo fune rotula intento, corpus cōclusum altiùs intumescit, & intolerabili poena ilicò afficitur: quæ poena mox laxato fune, remittitur, & perit, absque corporis læsione. Quod nonnunquam accepi à latrunculatoribus siue quæstoribus paricidiarijs (quos vulgò maleficioꝝ ludices appellare solemus)
 qui

qui id non rarò seſe exercuiſſe, mihi certò & frequèter narrarũt. Caterũm enumeratis aliquot tormetorum generibus in iure expreſſis: deinde refutatis ijs, quæ aut tyrannis, aut veſania quorũdam ludicum ſtultè excogitauit, quæq; ſua ſponte iã nuper apud noſtrates deſierunt, non putauĩ vllò ſilentio hĩc prætereundas eſſe eas torquedi ſpecies, & modos, quos paſſim hac noſtra ætate uſur pari, & exerceri cõſpeximus: potiffimũ in inclyta ciuitate Brugenſi: cuius Senatui ad torturam & quæſtionem ſæpenuerò (licet indignus) aſſeſſor & conſultor interfui. Principiò igitur omnibus ſuis exuitur veſtibus, niſi quòd veredis (quibus ipſa natura pudorem induit) amictus lineus reuerentiæ humanæ gratia, connectitur. Deinde manibus ambabus in tergum reductis, ibiq; ſtrictè ligatis, ſupinus implicatur & imponitur in arcũ ſcamnum, & corpore torquendi penè ſtrictius: in quo, fune ſub axillis, & per thoracem pectoris ducto, conſtringitur & colligatur: ne aut tortoris incuria, aut pœna mox infligenda victus, periculoſè in pauimentum corruat. Poſt vtriq; pedum, digiti maximi ſeparatim connectuntur funiculis, qui obuoluti rotularũ axibus, aut alijs ſimilibus inſtrumentis, corpus torquendi (dum rotantur aut intenduntur) longiffimè extendũt. Deinde funem (ſi opus fuerit) arcè impingũt ipſius femoribus, aut tibijs: quem baculis ſubter ſcamno arcè conſtringunt carnifices. Aut ſimili forma, oſſulis, aut bacillis funiculum contortum nexibus, aut globulis fronti patietis imprimunt, ſtrictiũs, aut leuiũs, ad arbitriũ ludicis. Aliàs verò oculis ipſius implicito pãno vuido, cõpreſſiſq; naribus, tortor nõnihil altiũs anguſti oris gutto frigidã fundit aquã in pectus ipſius, in tibiaſ, pedes, aliãq; maximè affecta mēbra. Præterea ori ipſius immittitur frẽnũ, ſiue capiſtrũ, ad hoc commodè aptatum, ac mox ori tortor infundit aquã frigidã, donec vëter intumuërit in eam craſſitudinẽ, quẽ ludici, ipſuſq; conſiliarijs videbitur corporis viribus citra graue periculum, ſufficere. Quibuſdam verò ad torturã applicandis, non temere, priuſquã dicta tormēta aut partim, aut collectim oĩa intentarentur, oēs capillos crineſq; oēs nouacula abraſos conſpexi, factò ſcilicet per hoc periculo, num qua

admi-

adminicula haberent pro impassibilitate, qua nulla tormentorū genera perferentiscerēt: id enim magicis artibus, sortilegijs, incantationibus, aut execranda dirarum deuotione, plerunq; efficere solēt, vti sæpe ipse vidi, & sicut mihi ad stipulatur D. Paulus Gril-landus, qui de eadem re meminit in suo tract. de quæstionib. & tortura verfic. Quartò nunc videndum. Similiter & de remedijs, numeris 12. 13. 14. 15. 16. cæteri ipsius posterius: quos, vbi tibi visum fuerit, ibidem consulere suaserim. Hi igitur enumerati torquendi 21 modi nobis ferè sunt in vsu: & ad eos exercendos vnumquodque prætorium apta, accommodaq; habet instrumenta, ex consuetudine inolita, passim cōprobata, & in iure stabilita, l. Nullus C. Ad l. Iuliam Maiesta. Attamen summa hīc adhibenda est cautela, vt cuncta tormēta prudenter & moderatè intentētur, alioqui haud pauca isthinc solent exoriri pericula. Quoties verò patiētes, vniuersa isthæc tormenta fortiter deuicerint (vti aliquādo ipse vidi) & pœnam omnem citra confessionem deuorarint, fas est eosdem reos (si noua, dignaque alia euenerint indicia) ad iterationē torturæ reuocare, eosque vegetis asperisq; virgis (ad quod identidem 22 ipse suasi) acriter cedere. Imò hāc flagellationem, quæ corpori nocet minùs, prius ante alia subinde experiri cupiā, quam adeò noui, ac expertus sum plerunque ad confessionem plus effecisse, quàm dicta iam (quàmlibet atrocia) tormentorū oīa genera. Hīc ergo fit huius capituli terminus, ne offēdat vnus nimia longitudo.

CAPVT XXXVIII.

De repetitione quæstionis, siue torturæ.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 38

Tortus semel. non est ob idem delictum retorquendus. 1

Tortus ad torturam repetitur, nouis emergentibus indi- 2

Tortura quando repetitur sine nouo indicio. 3

Summa aut sufficientia torturæ, in Iudicis prudentia consistit. 4

Indicia noua quæ? 5

Inuectio authoris in sanguinarios Iudices. 6

Reum inconfessum, Flandria non adiudicat morti. 7

In magno consilio 8

parui ducunt Rei responsa in certa probatione.

In Flādriæ Cōsilio 9

Probatio quænam sufficiens. 10

Proba-

Probatio ex visu omnium est fortissima.
 Reus in tortura confessum delictum negans, retorqueri potest.

11
 12
 Repro-

Reprobatio quorundam tormentorum.

13

In tortura confessus crimen sociale, ad sociorum prodicionem retorqueri potest.

14

In tortura alterius, qui sunt proditi, comprehendi possunt: non autem ob id torqueri. nisi, etc.

15

Ad torturam liberi procedendum tardiùs: nisi, etc.

16

A tormentis non est auspicanda inquisitio.

17

Torturæ vehementia Reū interimens aut mutilans, homicidij aut mutilationis suspicionem incidit.

18

Authoris præmonitio ante torturam latronum.

19

REVS qui semel delicti vnus gratia, acriter & ad iusticiæ æquitatem & plenitudinem, quæstionis torturam subiit, & perpessus est, in qua nihil tamen confessus est, non est ob idem delictum ad iterationem torturæ denuò, aut secundò reuocandus: nisi

certè noua, aliæque succrescerent condigna iteratione torturæ indicia, l. Repeti. & l. Vnius, §. reus, & ibi Bart. & sequaces, ff. De quæstionib. Bald. in l. Milites, C. eodem titu. Cynus in l. De tormentis, C. god. allegans Odofredum. D. Guid. à Suzaria in suo perutili & quotidiano tract. de indicatijs & tortura, num. 57. 59. D. Angel. Aretin. in suo tract. maleficiorum, in gloss. Famæ publica præcedente, versic. Tertiò quæro, An semel tortus possit iterum torqueri. Gaudinus sub Rubro, de quæstionib. versic. An quæstio repeti. Angel. in l. 1. §. Si quis, ff. de S. C. Sylla. Bald. in l. 1. C. De Confess. D. Iacobus de Belouisu in sua practica iudiciaria, sub titu. de quæstionib. num. 90. 91. 92. D. Franciscus Brunus in suo tract. De indicatijs, & tortura, q. 5. secundæ partis, num. 59. latè haud dubiè distinguens, D. Hippol. de Marfil. in sua practica caussarum criminalium, in §. Quoniam, num. 2. Fol. 90. Quandoquidem priora indicia abunde satis per tormenta passa, sunt dilata & purgata. Aut certè nisi priora indicia de facti veritate, clariora fuerint & euidentiora, quàm vt vllò modo Iudex ambigere possit, nempe duorum aut plurium fide dignorum, & ex certa notitia & vsu testantium testimonio fuerint sufficienter comprobata: adeò vt Iudex plenè ita instructus de rei veritate, sentiat potiùs rei esse duram perti-

pertinaciam quàm syncerā innocentiam, quòd in pœna nihil antè confessus fuerit. Quo casu posset Iudex ob sola prima indicia, maleficum reum, ita malignè pertinacem ad trocleam, siue scam-
 4 num carnificarium recipere, Bart. in d.l. Vnius §. I. An autè patiens quispiam, sufficienter & ad extremū vsq; satis ex cruciatus fuerit, totum id consistit, & situm est in iudicio, & prudentia Iudicis, l. Questionib. & l. De minore, ff. de Quæstio. l. Item apud Labeonē, ff. de iniurijs, & l. Respiciendum, ff. de pœnis, sicuti capite proximo meminimus. Noua recētiāq; indicia, hīc velim intelligas, quæ
 5 à prioribus specie differunt, aut substantia. Verbi gratia, sint prima indicia, quòd malæ famæ fuerit & vitæ, morūque pessimorum, consuetus quosuis etiam non laceffit, cedere: quibuslibet atrociam ilicò minari cōsuetus, perpetuus interfecti hostis, & vbiuis locorum infestus, cui non raro etiam interminatus sit & similia. Noua recētiāque erūt indicia, si accedat testis fide dignus, qui audacter adstruat, et deponat, se vidisse ipsum reū interempto infligere plagā, ictum, & verbera. Aut si dicat, quòd audierit ipsum reum id factum apertè fatentem. Delationes & istiusmodi depositiones testiū gignūt noua indicia, à prioribus specie planè distātia, eòq; digna & sufficientia, ob quæ reus inconfessus denuo ad iterandum cruciatum reuocetur, nouamq; retorturam subeat. A qua sententia nequaquam abhorrent, Angel. Aret. in suo tractatu maleficiorum, in verb. fama publica præcedente, in versic. Quæro, quæ dicantur noua indicia: D. Ludo. Bologninus in additione ad tractatum D. Guidonis à Suzaria, de indicij & tortura, num. 61. D. Hippo. de Marfi. in sua practica caussarū criminalium, §. Quoniam, num. 9. arg. no. in l. Per hanc, C. de temporib. appel. Bart. nō inconcinniter idem tenet in d.l. Vnius, ad exordium, ff. de quæ-
 6 stionib. atq; in suo tract. de quæstionib. In quibusdā locis Flandriæ ac aliarum regionum (nescio quo spiritu afflati) vt videātur boni Iudices, Officiarij aut Assessores, neque eum neq; leges præ oculis habentes testib. Cyn. in d.l. De tormētis, Guidone à Suzaria, Angel. Aret. locis iamiam allegatis, ex vsu & cōsuetudine habent: Quoties reus legitimè, & multorū fide dignorum testimo-
 nio

nio fuerit cōuictus: toties, & tam diu reum ad quæstionariā tor-
turam reuocare, crucemq; toties, adeoq; intendere, donec pœna
exaturatus & victus, singula fateatur: huic fundamento innitētes, 7
quòd nullum reum incōfessum, morti adiudicare ipsis liceat, nec
non & alteri fundamento, cuius meminit §. Illud videlicet, versic.
Oportet enim eos, in Auth. vt Iudices sine quoquo suffra. fiāt, ibi
torquebunt fures, & nō prius quiescāt, donec reddāt furta, etc. A
qua tamen torturæ liberali & immodica repetitione suaferim ab-
stinendum, atq; cauendum: maximè quum doctorū omniū theo-
rica sentētia, contrariū huic secundo fundamento defendat: prout
suprà commemorauī. Ita etiā in terminis voluit Bald. acutissimi
ingenij doctor, in l. 2. C. quorū appella. non recip. & in d. l. Milites,
C. de quæstionib. D. Abbas in c. Cū in contemplatione, in 2.
colum. in versic. Septimò quæritur, ext. de reg. iur. Ita nec dissi-
militer adstruit D. Guido à Suzaria in locis prius memoratis. Ni- 8
hil attamen in magno Consilio, nihil in Consilio Flandriæ pen- 9
dunt confessionem rei: si quando legitima, dignaq; satis condem-
natione habuerint, de facto testimonia, probationē & notitiam.
Sufficientē aut probationē in negotijs criminalib⁹ dicūt esse, eui- 10
dentē & clarā depositionē, hoc est, duos omni suspitione vacuos
testes, qui certò testabūtur se cōspexisse, reum crimē patrantem: 11
quā nōnulli probationē plenissimā vocāt. Probatio enim quę fit
per visū, & per inspectionē oculorū, est dignior & potētior om-
nibus alijs probationib⁹, teste glos. in verb. Requirit, in c. Ad nostrā
3. de iureiurā. cuius meminit D. Hippo. de Marfi. in sua insigni pra-
ctica caussarum criminalium, §. Secunda, num. 22. Quisquis in tor- 12
mentis semel delictum est confessus, moxq; à pœna id iterum ne-
gauerit, potest denudò ad torturæ cruciatum recipi, quòd in priori
confessione constantiam seruet, Bald. in l. In bonę fidei, vers. Item
quæro, C. de reb. credi, & Alex. in l. Vni⁹, §. reus, ff. de quæstionib.
In quo tamen iterato cruciatu si nihil confessus fuerit, & negando
perstiterit: non est tertio retorquendus: quandoquidem indicia
prioris confessionis per supplicium, & pœnam secundæ torturæ
satis expiata sunt, quemadmodum meminit D. Hippol. de Marfi.

- in d. §. Nunc videndum, num. 26. in sua praxi caussarum criminalium. Sunt Iudices qui ad extorquendam veritatem, inedia, siti, & fame grauissima reum pertinaciter nihil profiteri volentem, excruciant: vt vel hoc modo delictum citra aliā torturam, & absq; nouis indicijs confiteatur. Verū istud ex iure prohibitum est, sicut & alij consimiles torquendi modi veteres & inusitati, quorum aliquot supra quoq; meminimus. Quum reus confessus semel fuerit crimen, quod solus patrare nequierit, sed quod socios ad complementū requirat, eundem reum semel tortura afflictum, ad torturæ iterationem reposcere licet: vt vel hoc pacto eosdem cooperarios prodat, si alioqui eosdem apertè prodere nolit. Huic congruit l. final. coniuncta gloss. in verb. Conscientia, C. de accusat. & inscript. c. 1. addita optima gloss. in verb. Confessi, ext. de confes.
- 13 Si autem in poena quempia accusatione grauet, & prodat, abundè magnum præbet ex eo indicium & argumentum, vt ex illius confessione idem illic delatus comprehendi mandetur. Verū non efficax satis est ipsius confessio ad alterius delati supplicij torturam aggrediendam: nisi alia certioraq; consequerentur indicia:
- 14 quia, vt sæpenumero præallegatum est, ad quæstionem siue torturam liberi hominis procedi non debet, nisi præcesserint indicia
- 15 sufficientia & verisimilia. Nam à tormentis incipiendum non est, sed oportet indicia præcedere, & reū suspectū esse, sæpe allegatis l. 1. in princ. l. De minore, §. Tormēta, l. Maritus, iuncta ibi gloss. in verb. à quæstionib. & l. final. ff. de quæstionib. l. Cūm cognitionaliter, & l. Milites, C. cod. titul. de quæstionib. & hanc opinor esse humaniorem ac tutiorem sententiam: & si nonnulli contrarium asserere nequaquam erubuerint, quos hīc recensere breuitatis gratia omitto. Si reus ex multiplici torturæ reiteratione & assiduis cruciatibus tandem succumbens moreretur in poena, aut certè vllam corporis mutilationem incideret: homicidij aut mutilationis suspicione ilicò notandus esset Iudex, etiam si digna apertaque satis ad torturam habuisset indicia, nisi semet expurgare posset, & re declarare, quòd in torquendi mandato, & actu, iustas vsitataq; leges, & moderationem, contra animi iudicium

iudicium, & iurium & prudentiæ æquitatem, non excessisset: sed quòd zelo iusticiæ omnia ad veritatis inquisitionem, fideliter & prudenter fuisset confectatus: nihil autem tentarit dolo, maliciæ, aut odij gratia, Angel. Aret. in suo tract. maleficiorum, in gloss. in verb. Fama publica præcedente, versic. Octauò quæro, quid si tortus moritur etc. D. Franciscus Brunus admodum liberaliter & prolixè in suo utili & practicali tract. de indicijs & tortura, quæstione 5. secundæ partis, incipiente, Quintò principaliter quæritur, num. 18. ad finem, 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. D. Guido à Suzaria in suo perutili & quotidiano tract. de indicijs & tortura, num. 85. 86. 87. 88. 89. Cæterùm hoc loco 19 lectorem Iudicem, aut alium, quempiam, ad quem torturæ infligendæ spectabit ratio, ignorare nolim, quòd feliciùs & æquiùs quæstionariam torturam ex personarum qualitate exerceat, varia esse latronum, furum, incendiariorum, sicariorum, idq; genus similibus maleficorum genera. Horum enim nonnullos reperias veteranos, qui admodum diu longoque usu, omne facinorum genus tractare & patrare non veriti sunt. Alios verò non ita diu reperias maleficijs semet inquinasse. Postremò eorum aliquos cognosces recentes, qui pauculis aliquot mensibus vitam suam vario maleficiorum genere commacularunt. Atque inter huiuscemodi subinde reperies (expertus & ex propria ipsorum confessione loquor) qui sese mutuis supplicijs in nemoribus excarnificant, & ad omne tormentorum genus forti animo perferendū docent, exercent, & obdurant: nequando capti, seriòq; torturam subeuntes, tormentis cederent, sed vti cuncta exercito corpore, & animo gustatis pœnis edocto & obfirmato constanter citra vllam confessionem, vlliùsve prodicionem, perferrent, ac deuorarent. Ante vllam igitur quæstionem operæ precium esse putavi, Iudicem isthæc cognoscere: & quamdiu sese in latrocinij exercuerint, deinde an aliquando in nemoribus à suis socijs torturā obijissent: quòd ex rerum istarum notitia, aut remisissius, aut intentius seu durius, cruciatum adhibere mandauerit.

De confessione Rei in tortura.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 39

Reus in tortura crimen agnoscens, à tortura laxandus est. 1

Reo in tortura non interrogata imprudèter confesso, nulla dàda est fides. 2

De confessione criminum non rogatorum pòst facienda est inquisitio. 3

Rei sæpe ex durissimo cruciatu contra se falsa fatentur. 4

Rei sæpe malunt iniustam mortem occumbere, quàm poenarum torturæ seuitiam perpeti. 5

Rei confessio de alterius delicto, tantum ad alterius apprehensionem valet, non ad torturam. 6

Reus in tortura crimen confessus, postmodò eandem confessionem, liber, & palam vniuerso senatui iterat. 7

I Quando reus in torturæ supplicio delictum, ob quod
excruciat, fatebitur, ilicò relaxadus est à poena, nec
2 vltiori tormento stringendus est. In qua poena ta-
men, si quid sponte præter interrogata & imprudèter
contra se effutiuiſſet, aliavè delicta còfessus fuerit, de
quibus nulla Iudex certa habuerat indicia: non est istis còfessio-
nis verbis vlla à Iudice danda fides: neq; magni statim facienda est
huiuscemodi còfessio. Ita placuit D. Bald. de Periglis Perusino in
suo tract. de quæstionib. & torment. sub secundo cap. loquente de
effectu quæstionis, nu. 9. necnò D. Hippo. de Marfil. in sua insigni
practica caussarum criminalium, §. Secunda quæstio. Et Iacobo de
Bellouisu in sua solenni practica indiciaria in materijs crimina-
libus, tit. de quæstionib. num. 59. Et D. Iasoni in suis còsilijs, con-
silio 188. incipiente, Spectabilis dominus Marcus Antonius, in. 2.
volumine. Item D. Panormitano in c. Cùm in contemplatione, de
reg. iuris. Idem confirmat D. Felinus in c. At si clerici, de iudic. in
ver. Sextò limita. num. 5. qui hanc materiã locupletissimè ibi di-
3 ctis locis tractarunt. Attamè post torturã resciscet, quidnã sit quod
de hac re vltro nò interrogatus confessus fuerat: verum ne scilicet
4 fuerit, an falsum. Quandoquidè sæpenumerò compertum est, reos
ex torturæ intolerabili cruciatu, & ex desperatione sæpe audacter
confessos, quæ ne cogitarint quidè vnquã: nedum opere còpleſſent:
vtiq; vel quodlibet mortis genus alacriores subituri, q̃ tam inhu-
manum

manum cruciatum diutius perpeſſuri, l.i. §. In cauſſa tributorum, verſic. Quæſtioni fidē, ff. de quæſtionib. Pari ratione cēſendū eſt, quum reus in tormentis quempiā prodiſt & accuſat. Nam iſthæc 6 accuſatio ſolū coniecturam præbet, qua accuſatus capi & cōpre- hendi poterit, nō ad torturā exigi aut condemnari. Quum autem 7 ludex confeſſionē rei cognouerit, eamq; in ſcriptū redegerit, iu- bet eundem poſtridie ſiſti ſuo tribunali, ibiq; ruruſum corā vni- uerſo ſenatorum cōetu ab ipſo, iam ab omnibus vinculis libero, & extra omnem poenā, eandē confeſſionē exigit: quam liberam confeſſionē ilicō graphiariorum, ſcribarū, ac notariorū calamis, ſcriptoq; excipiendam curat, & ad proceſſus definitionem pro- gredi mādāt. Ita pulchrē adſtruit Hippo. de Marſil. in ſua practica cauſarum criminaliū, §. Quoniam. Et D. Lanfrancus ab Ariadno in ſuo excellentiſſimo tractatu confeſſionum, verſic. Et quæro primò, num. 8. Idem affirmat D. Ludouicus Bologninus, in addi- tione ad perutilem & quotidianum tractatum, de indiſijs & tor- tura, D. Guidonis à Suzaria, num. 69. & hæc praxis ſeruat.

CAPVT XL.

De negatione patientis in tortura.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 40

- 1 Reus in tortura nihil confeſſus, liberatus à tortura, reduſitur ad carcerem.
- 2 Reus in tortura nihil confeſſus, { Practicē abſoluitur per
nō emergētibus nouis indiſijs { Quouſque,
Iuridicē abſoluitur plenariē
- 3 Tortura, quæuis criminum purgat indiſia.

¶ Reus in tormento ſingula cōſtanter negauerit, nul- 1 lāq; interrogatorum fateri voluerit, reduſitur tum iterum ad carcerem. Vbi decem, viginti, aut triginta diebus, ampliūſq; aut minūſ, pro ludicis prudentia ſeruatur, an forſitā alia noua indiſia aliūde ſint euen- 2 tura. Quæ ſi non delata fuerint, è carcere & ex omnibus vinculis liberatur, priſtināq; libertati (qua ante capturā fruebatur) reſti- 3 tuitur, & dimittitur quouſq; hoc eſt, donec denuò in iudicium accerſatur: ſine ampliōri & plenaria abſolutione, atq; ita rece- ptū eſt fieri in practica. Nam ex iure plenē abſoluēdus erit, quòd

per exactam torturam ab omnibus indicijs & fuspicionibus satis sit purgatus.

CAPVT XLII.

Qui à torturâ sint excusandi.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 41

1	Doctores,	} A tortura sunt excusabiles.
2	Equites aurati,	
3	Officiarij,	
4	Pueri minores,	
5	Senes deliri,	} Nulli à tortura patrociniũ præbent.
6	Mulieres gravidæ:	
7	Crimen læsæ Ma.	
8	Proditionis,	
9	Simoniz,	}
10	Malefici,	
11	Falsi,	
12	Priuati carceris:	

I N M O de crimine sufficiētibus plenifq; indicijs suspectus, à tortura purgari poterit: exceptis ijs, quos leges & iura ipsa excipiunt, quales sunt Doctores, quemadmodum sustinent Angel. Aret. in suo insigni tract. maleficiorũ, in gloss. in verb. Fama publica præcedente, vers. Sexto quæro. Amplè D. Franciscus Bru. in suo utili & practicabili tract. De indicijs & tortura, quæstione tertia secundæ partis, num. 23. Et Hippol. de Marfil. in sua solenni practica criminali, in §. Expedita, num. 29. Equites aurati, ceteriq; summatres & procures in magnis dignitatib; cõstituti, l. Milites, in exordio, C. de quæstio. l. Nullus, C. ad l. Iul. Maiest. & l. Diuo Marco, C. de quæstionib. nec non præfati Doctores locis iamiam allegatis. Item Principum officarij, ciuitatum rectores, hisq; similes, officiorum suorum durante tempore, d. l. Diuo Marco, & l. Decuriones, C. de quæstionib. Angel. Aret. in d. sua practica, in citato §. Expedita. Insuper & pueri ætatis infra decimum quartum annum, quique virgis ac ferulis etiamnum puniendi subiacent, l. De minore, ff. de quæstionib. l. 1. §. Impubes, & §. Impuberi, & l. Excipiuntur, ff. de S. C. Sylla. huic seruit l. 1. & quæ ibi habetur, C. Si

C. Si aduersus delict. Præterea senes penè delirantes, memoria
vitijs multum laborantes, l. i. §. Impubes, iuncta ibi gloss. in verbo,
ætās, & l. 3. §. Ignoscitur, ff. de S. C. Sylla. Postremò mulieres impre-
gnatæ, & grauidæ (nihil refert à proprió ne marito, an ab adul-
tero, l. Et seruorum, §. penul. ff. de statu homi.) tutæ sunt à tortura,
donec enixæ partû, validiores sint effectæ: Ita luculèter tenuit D.
Bart. in l. Prægnantis. ff. de pœnis: D. Franciscus Brunus in suo
tract. de indicijs & tortura, quæstione quarta secundæ partis, nu. 3.
& D. Hippol. de Marfil. in d. sua praxi causarum criminalium, §.
Nunc videndum, num. 47. & 48. Sunt tamen crimina, in quibus
istiusmodi exceptiones cessant, & ob quæ leges nulli à tortura pa-
trocínatur: sed quosuis indiscriminatim ad quæstiones postulant:
qualia sunt crimen læsæ Maiestatis, l. De minore, 2. responso, ff. de
quæstionib. & l. Nullus, C. ad l. Iuliam Maiest. Aret. in tract. ma-
leficiorum, in gloss. in verb. che hai tradita la tua patria, in princ.
Proditio patriæ, Ciuitatum, aut Principum: hisq; affinia, l. Deser-
torem, §. His qui ad hostes, & l. Proditores, ff. de re militari. Idem
videtur in crimine simoniæ, teste gloss. in verb. Maiestatis, in d. l.
Nullus, per textum in l. Si quemquã, C. de Episco. & cleri. ibi, ad
instar publici criminis, & læsæ Maiestatis accusatione proposita,
à gradu sacerdotij retrahatur. Nec absimile censetur dicendum
in maleficis & mathematicis, atq; alijs similibus, de quibus loqui-
tur l. Et si excepta, C. de malefi. & mathema. Adde idem dicendum
esse in crimine falsi, l. Si quis decurio, C. de fals. Et idem in
priuato carcere, l. i. C. de priuat. carcerib. Duorum postre-
morum meminit gloss. in verb. Demonstrantur, in d. l. Et si ex-
cepta. Horum nec oblitus est D. Franciscus Brunus in suo
sæpe allegato tract. de indicijs & tortura, quæstione quarta se-
cundæ partis, num. 24. necnon alij moderni practici in sæpe
allegatis eorum tract.

CAPVT XLII.

De purgatione vulgari, & principio de
monomachia, siue duello.

Summz

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 42

Intendens alteri crimen quod probare nequit, monomachiâ indicere solet. 1

Ad monomachiam prouocato, agnoscendū crimē, aut concertandū fuerat. 2

Monomachia apud Longobardos multum recepta. 3

Duelli leges à Longobardis conscriptæ. 4

Duelli duplex ratio. 5

Duellum Francorum. 6

Duella quare reiecta & abolita. 7

Fucus excusationis duelli. 8

Duellum à Comitibus Flandriæ ablatum. 9

Duella in Francia à Philippo Pulchro reuocata. 10

Duelli prorsus tollendi triplex ratio. 11

Casus de iure, duellum admittens. 12

LI M, si quando actor quispiâ intentatum alteri cri- 1
men et factum, condigno testimonio, aut alia quauis
probatione ordinaria cōfirmare nequiuerat, proba-
tionis certitudinem addixit, & recepit corporis sui
periculo: offerēs aduersario fatalē illā chirothecam,
qua ipsum ad monomachiâ prouocauerat: persuasum habens, ve-
ritatē, iusticiā, & innocētiā seipsum ab aduersarij iniusticia pro-
tecturā. Quā equidē chirothecā aduersarius assumere cogebatur, 2
aut intentati criminis veritatem agnoscere. Huiuscemodi autem 3
duella multū recepta fuere apud Longobardos, quo tempore Ita-
liā ipsi occuparunt: adeò vt non paucas de his conscripserint le- 4
ges, quas ipsi ius Longobardorum vocant. In quo octodecim aut
viginti descripserunt capitula, partim criminalia, partim ciuilia:
quorū vi aut dimicandū fuerat, aut crimine agnito, iuri cōcedē- 5
dū. Ita vt si crimē fuisset capitale, concertandū erat ad alterius in-
ternectionē vsq;: Si verò ciuile, ad alterius deditiōē vsq; in pugna 6
standū fuerat. Idē quoq; receperunt Franci, hinc iura sua habētes, 7
quas leges vocarūt Salicas: de quibus multa conscripta sunt. Ve-
rū quū isthæc duelli cōflictatio rectē pugnet cum omnibus di-
uinis, humanis, naturæq; legibus: & beluina potiùs sit furia, quàm 8
humana infania: deinde quòd ipsa hæreseos fundamento ac huic
basi innitebatur: qua sibi palpabatur, diuinā iusticiam nunquam
finere innocentem vlla in re pessum ire: quum verius tamē istud
sit, diuinam tentare clementiam, & ex diffidentia omnipotentiae
diuinæ

- diuinæ experimentum quærere, c. ultimo, ext. de purgat. vulga. Ideo tum iure Canonico, tum Ciuili vetitum fuit, ne quis ijs legibus ampliùs vteretur, vt ext. de purgat. vulga. per totum, 2. q. 4. c. Consuluiſti, & c. Monomachia, & ibi gloſ. c. 1. & 2. ext. de torneamen. ff. & C. ad l. Corneliam de ſica. varijs in locis, & l. Vnica, de gladiatoribus lib. 11. C. iuncta ibidem gloſ. in verb. Gladiatores.
- 9 Earumque immunitatem multis Flandriæ ciuitatibus Comites largiti ſunt, ſancientes, necubi huius Regionis diutius eæ pertraherentur in vſum: quod & in hunc vſque diem fideliter cautum
- 10 eſt. Cæterum in Francia Rex Philippus Pulcher hanc duelli rationem, ruruſum ab inhumanis atq; adeò tartareis Erinibus, in lucem et hominum vitam ſuis diplomatis reuocauit, anno ab orbe redempto, milleſimo tricenteſimo ſexto, volens ea in quatuor potiſſimum vtendū eſſe: Nempe cū res fuerat criminalis aut capitalis: Cū proditoriè patratum eſt crimē, & commiſſum adeò clām, tamq; latenti Marte, vt alia via innoteſcere veritas nequeat: Deinde vbi prouocatus, patrati criminis ob vehementes ſuſpicionē & certa indicia ſuſpectus eſt: Et poſtremò, quoties de
- 11 patrato crimine certa veritas habetur. Triplici tamen ratione iſthæc vulgaris purgatio meritò prohibita eſt. Prima ſcilicet, quòd cacodæmonum verſuta calliditate & inuidia ſit reperta: vt vel hoc modo miſeranda nece ſeſe conficerent homines, vnde non mediocre animarum tum ſpectatorum, tum peragentium, tum conſentientium ſubſequeretur detrimentum, d. c. Monomachiam, & Panor. in c. 1. ad finem, ext. de cleri. pugnan. in duello: Secunda, quòd per eam diuina potentia & iuſticia aperte tētetur, d. c. Vltimo, ext. de purgat. vulga. Tertia, quòd per eā ſæpe innocens ob alterius iniuſtam prouocationem condemnaretur: contigit enim multos ſub iniuſto clypeo perire, c. Significanti-
- 12 bus, ext. de purgat. vulga. Reperio tamen indubiè vulgarem purgationem ſiue duellum in caſu ſine ſcrupulo admittēdum, quum publicæ ſalutis cauſa fiat: & iſtud eſt admodum laudabile: textus eſt, in l. 1. §. Sed ſi quis operas, ff. de poſtulan. Vbi licèt locans operas, vt cum beſtijs pugnet, infamis ſit, eadem l. §. Et qui operas,
- tamen

tamen non est infamis, qui locat operas, vt expugnet feram regionem nociuam. Horum plus satis. Interim tamen lector, vbi tibi videbitur, omnia ista & plenius & distinctius comperies apud Iohannē de Lignano Iurisconsultum nō incelebrem pulchro suo tractatu de duello, multa admodum de hac re memoria digna describentem, potissimum pro gloriosis, ne dicam, inglorijs ac insensatis. Quare isthac dixisse hīc nobis sufficiat.

CAPUT XLIII.

De alia purgatione vulgari.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 43
Purgatio alia vulgaris, solita fieri per ferrum candens, aquam bullientem, etc. 1
Purgatio vulgaris, modo & forma prædictis, quare prohibita. 2

ODEM penè tempore, & aliæ purgationes & vulgares fuere receptæ, quibus à præsumptionibus & suspicionibus diffamati & delati purgabantur. Nempe: cum candens ferrum vola manus compresserant: aut cum super ignito ferro nudis plantis incesserant: hisue similia: de quibus purgandi formis, multa donata sunt à principibus priuilegia Flandriæ. Porro Gandensibus ciuibus à Comite Flandriæ indultum priuilegio fuit, sese purgare aqua frigida, quod sanè interpretandum est de aqua frigida, & adhibitis consuetis funibus. Verum quum & istiusmodi purgationes nihil habeant humanitatis, sed tyrannico animo, diabolicoque instinctu inuentæ atq; excogitatæ, ad diuinæ potetiae tentamenta rectè vergant: ideo non temerè Canonico iure prohibitæ sunt & abolitæ: ne amplius iisdem vteremur, c. Ex tuarum, ext. de purgat. canon. & ext. de purgat. vulga. per totū, c. Consuluiſti, 2. q. 4. & D. Andreas Alciatus vir haud mediocris diligentiae, in suo perutili indiciarij processus compendio, atque iuris vtriusq; praxi, titulo, Quid sit purgatio: cum sequenti.

CAPUT XLIIII.

De purgatione Canonica.

¶ Summæ

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 44

Purgatio canonica iure Pontificio inuenta.

Forma purgationis canonice.

Infamatus se purgabit iuramento veritatis.

Compurgatores purgabunt causam iuratis de veritate, iuramento credulitatis.

Numerus compurgatorum arbitrius.

Canonica purgatio frequens ecclesiasticis.

1

2

3

4

VRA Pontificia, aliâ quoq; suspicionum & præsumptionum purgandarum formam inuenerunt & statuerunt; quam vocant purgationem canonicam. Quæ fit, cum ludex diffamatus & criminis suspectus conceptis verbis ad iuramentum, adstante bonæ fidei virorum certo legitimoque numero, adigit & adstringit. Ita ut suspectus seu infamatus iuret se à crimine, super quo infamatur, immunum esse & innocentem, c. Constitutus, & c. Accepimus, ext. de purga. canon. Cæteri vero instantes testes, dicti compurgatorii, iuramento se deinceps, & iurabunt, quod credant & putent suspectum ac infamatum iurantem, vera iurasse, c. Quoties, & d. c. Constitutus, ext. de purga. canon. Neque enim ad fortius iuramentum urgeri possunt, quam ad, ita credere, itaque sibi persuasum esse: alioqui proclives fieri possint, & vicini periurio, l. Videamus, ff. de in litem iuran. Testium autem huiusmodi coniurantium siue compurgatorum certus numerus planè consistit in arbitrio iudicis: ut multos statuatur, an paucos: ecclesiasticos, an seculares: pro personarum qualitate, & infamie & criminum quantitate, eoque & tempore & loco, quibus ipse ludex velit, c. Cum in iuventute, ext. de purgat. canon. c. fin. ext. de transactio. ibi text. & glos. Hac igitur forma vtuntur frequenter Curie spirituales: Et earum imitatione, subinde etiam tribunalia secularia, seu prophana in Flandria, necnon alijs in locis.

C A P V T X L V.

De purgatione legali.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 45

Legitimè purgandus, se vltro captiuum præbet.

Legitimè purgandus, quando tirabit partem aduersam.

Legitimè purgationis priuilegio priuatur, quisquis captura præuentus fuit.

Legitima purgatio fit ex sumptibus purgaturi, nisi etc.

Vulgaris

VLGARIS practica, & legalis purgadi forma in le-
gitimis Curijs est, vt suspectus semetipsum in capti-
uitate tradat, aut loco sue habitationis: Aut vbi lu-
sticie subijcitur, seu foru fortitur: Aut vbi crimē ad-
missum fuerit: Aut certē sese captū exhibeat domi-
nis de consilio, veluti omniū Iusticiarū p̄sidentibus: deinde ci-
tandos curet singulos Officiarios, oēs aduersarios suos, & quot-
quot ipsum de hoc crimine (cuius diffamatus & suspectus fuerat)
grauare velint: Si tamē factū tale fuerit, vt ab eo per p̄cessum, aut
per purgationē ordinariā se purgare posset: veluti si retorto telo,
alibi cōmissum esse, aliumq; criminis patrati authorē cōmōstrare
poterit: aut si consimilibus exceptionibus probabilibus, ordina-
ria legitimāq; probatione, & nequaq̄ p̄sumptionibus aut indi-
cijs defensionē suam adstruere valeat: aliās verò minimē licebit
contra se citare Officiarios, aut alios aduersarios. Porro si diffa-
matus prius captus fuerit ob crimē, à quo se expurgare concupis-
cat, q̄ sese purgandū vltro dedisset, nō esset is tū habilis, vt se pur-
gationi traderet, sed respondendū ipsi tūc fuerit Officiarijs loci,
vbi captus est. Cæterū purgationes oēs oportet fieri & deduci ex
sumptibus impetrātis: nisi Officiarius q̄spiā, aut alius aduersarius
purgationē rejiceret, vnde nihil p̄bare valēs mox excideret. Hoc
tū casu, aduersarius ille, aut Officiarius incideret in oēs expensas,
& ob illatā calūniā, in omnes sumptus detrimentorū & incōmo-
dorū condēnabilis fieret, arg. l. Si postulauerit, §. fin. ff. de adulter.
cum ibi notatis, & l. fin. C. de fructu. & lit. expen.

C A P V T XLVI.

De sese p̄sésentando torturæ contra par-
tem aduersam.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P . 46

Purgaturo sese	1 { Non conceditur	} Contortura cū aduersario	{ Recusante, Consentiente.
	2 { Aliquādo cōceditur		

N E M O in hoc audiendus est, neq; acceptabilis, si semetipsum
tortura purgandum contra partem suam aduersam, offerat.
Verūm

Verum necessum est, legitima purgatione sese defendat, factaque
 2 sua debite probet: alioqui a causa sua decideret. Attamen si pars
 aduersa ea tortura probatione in se acceperit, sibiq; placuerit ad
 maiorem veritatis contestatione, simul cum accusato scamni torturalis
 poena subire: ludex hoc casu, processum per tortura perficere pos-
 set, ex consensu scilicet partis, & si aliter veritas haberi non posset,
 fa. l. Diuus Pius, ff. de quaestio. cum innumeris haud dissimilibus.

CAPUT XLVII.

De confrontatione.

¶ Summa rerum tractatarum in Commenta. CAP. 47

Concaptiuis in } Mutuis accusationibus discordantibus, quid Iudici faciendum. 1

In testes constanter depositionibus discrepantes, subinde confrontatio exercenda. 2

1 V V M duorum captiuorum alter alteri crimen im-
 2 ponit, et in delationibus discordat: iubet utrumq; ludex
 sibi sisti, quos de discordantijs interrogat, prius sepa-
 ratim, mox utrumq; coniunctim. In quibus modis si
 ludex ipsos quasi in subdolis commentis, siue fictio-
 nibus persistere coperiat, neq; ullis alijs modis veritatem indagare
 potest, mandat simul utrumq; in alterius mutuo conspectu torqueri
 (quod nos recepto magis quam Latino vocabulo vocamus con-
 frontationem, quasi fronte ad frontem) verum hinc summa Iudici ad-
 3 hibenda est prudentia. Simile quoq; confrontationem exercet, quo-
 ties duo testes in materia criminali disconueniunt, ita ut alter su-
 spectum accuset, alter excuset: maxime si aliter constare veritas
 nequeat: seruit huic textus in l. Diuus Pius, ff. de quaestionibus. cum
 infinitis similibus iuribus.

CAPUT XLVIII.

De probatione ordinaria.

¶ Summa rerum tractatarum in Commenta. CAP. 48

In probatione or- } 1 Actoris est, Reum preire,
 dinaria, officium } 2 Reifuerit, defensionem probare.
 3 Iudicis est, Informa- } 4 Testibus longè
 tionem efficere: Nisi } distitis,
 6 Impedimento, } 5 Morbo,
 6 } Præpeditus sit.

Testes

Testes citati, comparere recusantes, vt corrupti & falsi habendi sunt.

7

Inquisitionem facturum, plenè de circumstantijs edoctum oportet.

8

Circumstantiæ causas grauant aut eleuant.

9

In conclusione pecuniaria, Rei diffamati opulentia spectanda.

10

In ordinaria probatione, Actoris est reum præire, 1
quum tempus ipsi cōstitutū fuerit. Et quum produ- 2
ctionem suam peregerit, mox cōsequetur reus, pro-
baturus suam defensionē: D. Bald. in l. Frustra, versic.
Modò quæro, C. de probat. & l. Siquidē, C. de excep-
tionib. & l. In pecuniarijs, ff. de farijs. In materia criminali, ipsius 3
Iudicis fuerit, informationē (vulgò Enquestam) efficere, nisi secus
rerum status suaferit: veluti si testes ab ipso longè sint dissiti, aut si 4
morbo, aut simili aliquo impedimento præpeditus fuerit. Qui- 5
bus casibus licitū fuerit Iudici in hoc negotio alteri suas delegare 6
vices. Si verò testes comparere detrectent, fortasse ex dissuasiōe,
aut corruptione malefici, aut ex alterius timore, aut certè mala
dehortatione, potest Iudex eosdem præmio corruptos ad tribu-
nal suum accersere. Qui si ne tunc quidem comparuerint, habebit 7
eos Iudex vt falsos, & contra eos procedere potest. In proba-
tione ordinaria criminali, reus admittitur ad probationē negati-
uarum: nempe, quod rem sibi imputatam non fecerit: Bald. in l.
Actor, in fin. C. de probat. Iudex aut Commissarius inquisitio- 8
nem aut informationem faciens, oportet, accuratè seipsum infor-
met de rerum circumstantijs: quòd ex ijs facti causæ plurimū 9
aut grauantur, aut eleuantur. Si conclusio reum vrgeat ad penam 10
pecuniariam, aut aliam frugiferam mulctam, oportet tum dili-
genter Iudex resciscat, & inquirat de rei diffamati opulentia, &
facultate: vt æquiori libramine ciuiles has pœnas & mulctas ex-
pensurus, taxare & iudicare possit.

CAPIT. XLIX.

De plena probatione in materia
criminali.

Summæ rerum tractatarum in Commenta.

CAP. 49

Duo

1	Duo irreprobabiles testes	} Plenam probationem efficiunt, Non	4	Præsumptio,
2	Ultronea Rei confessio,		5	Fama,
3	Euidencia facti,		6	Opinio,
			7	Fuga.

Probationes in criminalibus oportet esse clarissimas.

- 1 **D**VO sufficientes testes, haud reprobabiles, viuida de facto testimonia ferētes, hoc est, ex visu, & certa notitia testantes, plenam atq; absolutam probationem in re criminalia efficiunt, tritissima l. 3. §. Item diuus, iuncta ibidem gloss. in verb. Specie, & ibi Bart. ac sequaces, & l. Vbi, ff. de testibus. huic quamoptimè seruit c. Testes, 3. q. 9. Vbi expressè textus: Testes per quamcunq; scripturam testimonium non ferant, sed præsentēs de his quæ nouerunt & viderūt, veraciter testimonium proferant, etc. coniunctis ibidem gloss. in verb. Sed præsentēs, & in verb. Quæ nouerunt, c. 2. & c. Ex literis, ext. de probat. c. In omni, c. Licet, & c. Cū à nobis, ext. tra de testib. & c. Nouit, ext. de iudicijs. Confessio rei siue partis libera, ultronea, & extra omne vinculum ac poenam in iudicio facta, plenam etiam probationem efficit, l. Si cōfessus, ff. de custo. reo. l. 1. §. Diuus Seuerus, & l. Si quis ultro, ff. de quæstionib. & l. Si sine, ff. de interrogat. actionib. c. Cū ad sedem, extra de restitu. spolia. Euidencia ipsius facti, qua iudici scilicet factū clarè & apertè innotescit, plenā quoq; probationem facit, vulgato c. Euidētia, ext. de accusat. c. Ad nostrā, 3. ext. de iureiurādo, c. De manifestā. 2. q. 1. l. Ea quidē, C. de accusat. D. Speculator, practicus sui tēporis haud mediocris, in tit. de pbat. §. vidēdū restat, vers. quartò per euidētiā. Nec dissimiliter tenuit Ioannes à Grassis, Doctor V. I. insignis in suo tract. in arborē iudiciorū, sub tertio flore, nu. 1.
- 4 De notorietate siue euidencia facti. Violenta verò, validāq; præsumptio, fama, opinio, fuga, idq; genus alia, nunquam plenā probationem efficere possunt in materia criminali ad condemnationem. Quòd ad criminis materiam, omnes probationes oporteat esse clarissimas, l. Sciant cuncti, C. de probat. cum ibi notatis, quā legem canonizatam verbotenus legimus in c. Sciant cūcti, 2. q. 3. con-

concordat etiam c. Epiphanium, 5. q. 6. l. Singuli, C. de accusat. l. Addictos, circa medium, C. de appellat. l. Cum reis, C. de poenis, cum infinitis iuribus. nequaquam dissimilibus. Rationem rationis assignat glossa. nequaquam incelebris in iamiam citata l. Sciant cuncti, in verb. vel indicijs, dicens, clarius, diligentius, & perspicacius fore agendum, ubi de hominis salute agitur et tractatur: cuius inter multos meminit (etsi prolixius paululum) Iacobus de Bellouisu, in sua soleni practica iudic. sub rubr. De causis criminalibus, criminaliter intentandis, num. 4. Quæ oia à Iudicibus criminum sunt memorię scrinio commendanda, necnō præ oculis semper habenda, antequam ad ferendas sententias capitales procedant.

CAPUT L.

De reprobatione.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 50

Legislatores ad eorum, quę sæpenumero eueniunt, cognitionem multò sunt attentiores, quàm ad ea, quæ rariùs contingere solent.

Minores 2 ¹⁴/₂₀ annis.

Aduersarij,
Inimici,
Hostes,
Familiars inimicis.

Quis dicendus inimicus,
Quis aduersarius capitalis,
Nup inimic⁹, nūc tamē amic⁹ fact⁹.

Nota

Domestici,
Familiars,
Mercenarij,
Conuictores.

Famuli,
Famulæ,
Mancipia,
Patres,
Matres,
Aui,
Auiæ.

Amici,
Cognati,
Affines.

Mariti,

Vxores.

Fratres,

Sorores.

Aduocati,
Procuratores,
Solicitatores.

Tutores,

Curatores.

Notati infamia

Socij criminum.

15 Furiosi,
Phrenetici.
Excommunicati,
16 Hæretici,
17 Pauperes.
Monachi,
Regulares canonici,
18 Conuersi,
Quicumque sub regulari obedientia constituti.

A fideli testimonio ferendo reiiciendi sunt.

Homicidia.
Malefici,
Sacrilegi,
Fures,
Raptores,
19 Adulteri manifesti,
Venefici,
Sortilegi,
Periuri,
Lenones, (festi,
Cōcubinarij manifesti,
Incestuosi.
20 Conspiratores,
Coniuratores.

21 Testimonij gratia qui precio corrupti sunt.

Ad legitima testimonia non admittendi.

Accu-

- 22 } Accusatores, } admittendi non sunt ad testimonij fidem.
 23 } Fœminæ,
 24 } Fœminæ in materia feudorum, } Non sunt ad testimonium audiendæ.
 15 } Fœminæ in testamentis,
 26 Meretrices an dignæ testes sint in causâ criminali.
 27 Probationes in criminalibus debent esse omni suspitione & exceptione immunes.
 28 Qui reprobata sunt } Vitæ.
 } Opinionis,
 } Conuersationis, } Iure à testimonijs repelluntur.

VVM testimoniorum vsus in iure & praxi admodum frequens sit & necessarius, & res præterea sit periculo plena potissimum in negotijs criminum, propterea quod Iusticiarij & officarij plerunque aut ambitione turgidi aut ignorantia capti, hîc lo-

1 leant esse negligentiores & dormitabundi: Profectò quum ad eorum quæ sæpenumero eueniunt cognitionem multò vigilantiores sint & attentiores, quàm quæ raro contingere solent: vt in Authent. vt sine prohibitione matr. debit. & credit. §. Quia verò, & l. Nam ad ea, ff. de legib. Ideo mei muneris hîc esse duxi, non nihil succisui temporis huic rei impendere, & reprobandi materiam aggredi. In re igitur criminali reprobandi sunt minores

2 quatuordecim annis, l. 3. §. Lege Iulia, ff. de testib. Similiter & iuuenes viginti annorum ætate minores, l. In testimonium, ff. de testib. c. Si testes, vers. Item in testimonium, 4. q. 3. vel certè ipsorum testimonia non tantum habent ponderis, vt ad cõdemnationem

3 vrgeant. Reijciendi quoque sunt aduersarij, Inimici, & hostes, scilicet capitales, & quotquot cum capitalibus inimicis siue hostibus familiarem aut domesticam conuersationem habent, c. Repellantur, & c. Quum oporteat, & ibi Felinus, ext. de accusat. Innoc. in c. Inquisitionis, eod. tit. de accusa. c. Licet Hely, ext. de

Simo-

Simonia, l. 3. in exordio, & ibi Bart. ff. de testib. l. Si quis, C. eo.
 de testib. quam legem etiam reperimus canonizatam in c. Si quis,
 4. q. 3. Quis autem dicatur aut præsumatur inimicus, & quæ di- 4
 cantur inimicitiae capitales, describit D. Felinus amplissimè, in
 d. c. Repellantur, & in c. Afferte, in 4. colum. in ver. datur
 aliud exemplum, circa finem versic. de præsumptionibus. Ale-
 xander in suis consilijs, consilio xcix. pri. volu. & not. in d. c.
 Repellantur, & in d. l. Si quis. Item reprobatu is qui aliquan-
 do (etiam si nunc refarta gratia bene inter se conueniant,) capi-
 talis hostis, aut inimicus fuit: nempe quòd nunquam is vindictæ
 suspicione careat, per id quod notat glos. in verb. Nam adsit,
 in Authent. de testib. §. Si verò quis dicat odiosum: multa de hoc
 per D. Felinum in d. c. Cùm oporteat, numero 4. Rursum do- 5
 mestici, Familiares, Mercenarij, & Conuictores à testimonio
 repelluntur, l. penult. ff. de testib. & tritissima l. Etiam, & ibi
 notant Cynus & alij scribentes, C. eod. titu. c. In literis, ext. eod.
 Ita notat glos. in verb. Domestica, in l. Præsentis, in §. Sanè, C. de
 his qui ad eccles. confug. Famuli, famulæque, mancipia, atque 6
 huiusce generis alij, à testimonio aut lato, aut ferendo repel-
 lendi sunt, l. Seruos, & l. Quoniam, C. de testibus, l. Pridem,
 C. de quæstionib. c. Nullus, 3. q. 5. & c. Si testes, versic. Item testes
 quos 4. q. 3. Ad hæc reprobatione tolluntur pater, mater, auus, 7
 auia, ascendentes, & descendentes in infinitum, l. Parentes,
 & ibi glos. in verb. Parentes, C. de testib. & d. c. Si testes, ver-
 sic. Item testes, 4. q. 3. Item amici, cognati, & affines, c. Ab- 8
 sens, 23. q. 9. Ita tenet Bartolus in l. Qui testamento, in §. Per
 contrarium, ff. de testament. c. Similiter, 3. q. 5. Specula. titu.
 de teste. Reprobatur vxor pro marito, aut cōtrā. Probare namq; 9
 pro marito vetat affectionis suspicio: Contra verò maritū testari,
 reuerentiæ dispendium, & maritalis odij augmentū, glos. in verb.
 Parentes, in d. l. Parentes, Felin. in d. c. In literis, extr. de testib.
 Notatur etiam per Scribentes in d. l. Etiam. Huic seruit dictum
 Baldi, & doct. in l. Si cū dotē, §. Si maritus, ff. solu. matrimo. quòd
 k ij vxor,

- vxor, vna caro & volútas cū marito cēsetur: ideo dicitur meritò
 10 suspecta in causā mariti, & è cōtrario. Frater pro fratre, aut sorore, vel soror pro sorore testatura, repellitur, glos. et doct. in d. l. Parentes, l. l. Lex Cornelia, ff. de iniurijs, l. Qui testamento, ff. de testamentis, D. Lanfrancus ab Ariadno in suo tractatu notabili, Depositionis testium, seu de testib. num. 6. Atque etiam quæuis alia personæ, quæ pro vllō amicitia aut necessitudinis vinculo iuncto (vulgò personæ coniunctæ) sunt testaturæ, Bart. in l. Aut affinitate, ff. de procuratorib. Aduocati, procuratores, & sollicitatores
 11 causarum itidem repelluntur, l. fin. ff. de testib. & ibi glos. Glos. & Doct. in c. Ex literis, ext. de transactio. Egregiè D. Cyn. in l. Quoniam, num. 5. C. de testib. c. Statuendū, 2. q. 6. & c. Romana, de testib. lib. 6. Item tutor, curator, & similes sunt reprobandi, l. fin. &
 12 ibi glos. in verb. In executoribus, ff. de testib. iamiam allegata. Reprobandi sunt etiam, tanquam intestabiles, hi qui in iudicijs vllis notati & damnati fuerunt alicuius famosi criminis, aut de crimine vllō publica fama fuerunt infames, c. Ex parte, & c. Testimonium, ext. de testibus, l. 3. §. Lege Iulia. & l. Ob carmen, ff. eo. de testib. qui enim olim fuerunt criminosi, adhuc præsumuntur criminosi, l. Quisquis, C. ad l. Iul. Maiesta. Item reprobantur criminum socij, siue in eodē crimine irretiti, c. Veniēs, 1. ext. de testib.
 13 c. Nullus, 3. q. 5. & l. Sicuti, C. de quæstionib. Item furiosi & phrenetici admittendi non sunt ad testimonij fidem: Tales enim pro absentibus & ignorantibus habentur, l. i. §. Si furiosus, ff. de acqui.
 14 posses. Item excommunicati, & hæretici à testimonio respuuntur, 16 c. Veniēs, 2. ext. de testib. & l. Quoniā, C. de hæreti. Similiter pauperes à testando tolluntur, quòd hi minus fidei præstet quàm diuites, In Auth. de testib. §. 1. et §. Sancim⁹, colla. 7. Hostien. in sūma, de testib. §. 2. in n. versic. in fortuna. Specula. in titulo de teste, §. 1. versic. Itē quòd est pauper. Altera ratio, quia facilius corrūpitur pauper, l. 3. vbi bona glos. super verb. Egenus, ff. de testib. Alexan. in consilio 15. incipiente: Viso processu, in 3. vol. Socinus in tract.
 18 suo fallentiarum, in regula cclxxxix. incipiente, Pauper. Reiectantur quoque monachi, regulares canonici, vel conuersi, aut quiuis

quivis alij religiosi, subiecti ordinibus aut regulis, hoc est, sub
 obedientia constituti, etiam, cum prælati consensu impetrato.
 Attamen si aliter veritas indagari nequeat, iudex depositionum
 ipsorum rationem & respectum habere solet. Item homicidæ, 19
 malefici, sacrilegi, fures, raptores, adulteri manifesti, venefici, sor-
 tilegi, periuri, lenones, concubinarii manifesti, & incestuosi, atq;
 huiusmodi, produci testes non possunt, nec in testimonium ad-
 mitti debent, c. Ex parte, & c. Super eo. ext. de testib. l. Non po-
 test, ff. de furtis, c. Consanguineorum, 3. q. 4. & c. Constituimus,
 3. q. 5. Item conspiratores vel coniuratores, c. Conspiratores, 3. q. 20
 4. & d. c. Cum oporteat, ext. de accusatio. Similiter qui precium 21
 receperunt, vel recepturi sunt pro testimonio, vel dicendo, vel
 tacendo: vel quod huc subornati & instructi fuerint, l. 3. §. Lege
 lulia, ff. de testib. l. Eos, & l. Si quis, in fin. C. eod. tit. & c. Licet,
 ext. de probat. Item Accusatores à testimonio repelluntur: Ne 22
 mo enim potest esse testis & accusator, c. Forus, §. In omni, ext.
 de verb. significa. & c. Accusatores, 3. q. 5. Hic tamen (quod acriter
 insectandum est) videas plerosque officarios graviter pec-
 care (ab ipsorum nomenclaturis prudens abstineo) quos non
 pudet contra omnem æquitatem, eosdem ad testimonia contra
 misellos ferenda producere, quos prius habuerunt delatores:
 non alia (metuo) causa, quàm vt vel hac ratione ex innocen-
 tium oppressione, pecuniariam condemnationem assecuti, suis
 consulant marsupijs. Fœminæ quoque repelluntur in crimi- 23
 nalibus processibus criminaliter institutis: non verò in pro-
 cessibus civilibus, civiliter institutis, si Iura Pontificia secte-
 mur, c. Forus, cum ibi notatis, ext. de verbor. significa. & c.
 Mulierem, 33. q. 5. Nam ex ratione iuris civilis, nihil vetat
 fœminam suum testimonium, tum in civilibus, tum in crimi-
 nalibus deponere, l. Ex eo, ff. de testib. vbi I. C. à contrario
 argumentatur, ad hunc modum: Si publico iudicio damnata,
 à testimonio ferendo arcetur: non condemnata, ad testimonium
 ferendum admittetur, c. Ex eo, 15. q. 3. l. Qui testamento, §. Mu-
 lier, ff. de testamentis. Alexander Imolensis in suis consilijs, con-

- filio II.4.colum.Consilio 64.1.colum.& in consilio 99.3. colum.
in primo consiliorum volumine. Exceptis duabus duntaxat
24 caussis: Nempe, In materia feudorum, c. 1. qui test. sunt ne-
cessa.ad nouam inuestit. probandam, in vsib.feudo. & ibi Bald.
25 in fin. Et in testamentis, l. Qui testamento, §. Eum qui, ver-
fic.Mulier, & ibi Bart. & sequaces, ff. de testament. & §. Testes,
Institu. de testament. ordinandis, c. Forus, & ibi glos. & Doct.
ext. de verb. significa. Attamen in depositione foeminarum
Iudicis fuerit diligenter considerare ipsarum qualitatem, lo-
quendi affectus & mores, cum reliquis circumstantijs, fa. d.
26 c. Forus, cum ibi notatis, extr. de verb. significa. De meretri-
cibus autem hîc dubium oriri posset: sintne condignæ testes
in materia criminali, an indignæ? Verùm dubiumo mne pellit
D. Alex. Imolensis, respondens planè negatiuè in suis consilijs,
27 consilio II. num. 2. i. volu. Nam in criminalibus (vtî sæpe di-
ctum est) oportet probationes omni suspicione & exceptione
esse immunes, l. Sciant cuncti, C. de probat. l. Absentem, ff. de pœ-
nis, l. 3. §. Lege Iulia, ff. de testib. c. Sciant cuncti, 2. q. vlti. & c. Epi-
28 phanium, 5. q. 6. Postremò (vt summam dicā) reprobantur om-
nes, qui non sunt probatæ vitæ, opinionis, & honestæ ac bonæ
conuersationis, c. Super eo. & c. Testimonium, ext. de testibus, &
c. Licet, ext. de foro competenti. Quisquis autem in hac materia
plura desiderat, is consulat D. Speculatorem, lib. I. in Rubr. de teste,
particula 4. necnon post eum, D. Andream Alciatum in suo iu-
diciarij processus compendio, atque iuris vtriusque praxi, sub
Rubro, Quæ possint contra testes opponi, D. Stephanum Au-
freri in suo insigni tract. de testib. & eorum reprobatione, D.
Lanfrancum ab Ariadno in tracta. suo celebri, de testib. D. Fran-
ciscum Curtium, in suo vtili tracta. de testib. D. Albericum à
Rosate in suo singulari tract. de testib. D. Tyndarum, l. V. Do-
ctorem introducentem Barto. & Bald. colloquutores, & ad
inuicem disputantes, & Ludouicum Romanum altercationes
eorum decidentem, in suo tracta. de testib. D. Andream
Barbatiam ad c. Testimonium, de Testib. D. Mansuerium in
suo

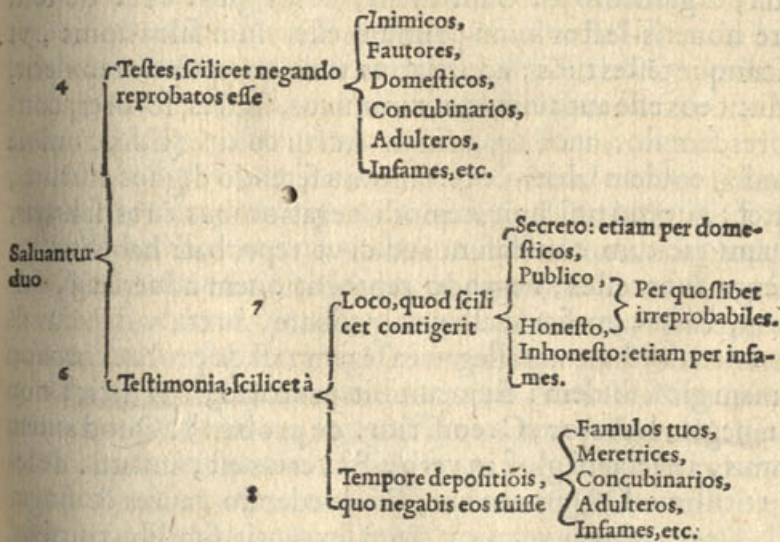
fuò aureo ac perutili tracta . siue iudiciorum praxi, sub rubro, de testib. quos de hac re comperiet locupletissimè & exactissimè differuisse.

CAPVT LI.

De Saluatione.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 51

- 2 Saluandi materiam præbet reprobatio prior.
 1 Saluatio reprobatione non minus necessaria.
 3 Saluandi testes, non calumniandi.

- 1 Allegantis, non negantis, est probare.
 6 Depositionum tempus in saluatione obseruandum.
 Infamium, de rebus infami loco patratís.
 10 Saluantur testimonia
 - Famulorum,
 - Ancillarum,
 - Domesticorum,
 } de rebus domi & priuatim peractis,

ET SI saluationis materia appositè vna cum superiori capitulo

- 1 capitulo tractari potuisset, nempe, quòd & reprobatio & saluatio ita sese habeant ad inuicē, vt ex vno facilè collegeris alterum, & auditis testium reprobationibus, statim saluationis formam satis agnoscas, Ne hīc tamēn prorsus mutus hanc materiam præterijssē iudicer, haud alienum ab hac materia, nostròque munere esse putauī, si pauculis aliquot exemplis commonstratis, saluationis vsum & modū imperitis ostendero: potissimū quum isthęc saluatio sit in quauis materia nō minū necessaria, quā antē dicta reprobatio. Deinde quòd non minori studio testes, & ipsorum testimonia (quatenus id fieri potest) saluanda sunt, quā prius fuerant ab aduersario reprobata: eoque neutiquam calumnianda, argumento c. Cū tu fili, & ibi glos. ext. de test. Quare noueris lector hunc primum esse vsum saluationis, vt quoscunque testes tuos, aduersarius tuus exceptione repulerit,
- 2 qua dixit eos esse aut amicos, aut inimicos, fratres, sorores, conuictores, famulos, ancillas, infames, etc. tu contrā (isthęc omnia negando) eosdem salues, & testimonio ferendo dignos affirmes, oportet: alioqui nisi huiuscemodi negationibus tuos saluaris, per tuum tacitum consensum iudici vt reprobatī habebuntur. Vbi ergo tuos testes, negando reprobationem aduersarij, saluaueris, illius tum fuerit allegata probare, iuxta vulgatam & frequenter ab aduocatis allegatam legem 2. ff. de probat. necnon
- 3 optimam glos. ibidem: Ei incumbit probatio, qui dicit: non ei, qui negat, l. Actor, C. eod. titu. de probat. §. Quod autem diximus, iuncta ibi glos. in verb. Et verius est, institu. de legat. tritissima l. Qui accusare, C. de edendo, aurea & singulari l. Res, C. de rei vendica. cum sexcentis similibus iuribus.
- 4 Vbi is igitur allegata testibus comprobare conabitur, tuum erit, vt vicissim ipsius testes qua potes refellas: atque hac tua reprobatione, testes tuos priores saluaueris: & ad hunc modum iuxta saluationem & reprobationem vtrobique procedetur vltius. Proximus saluandi vsus esto: si testes tuos saluare nequeas (vt-pote cōscijs, testes reprobatos tales esse, quales aduersarius prædicauit) vt aliò, tuos testes saluaturus, confugas: nēpe, ad loci aut

temporis rationem. De locis autem dispicies, an res cōtigerit lo- 7
 cis secretis, an publicis: honestis, an infamibus. De temporis verò 8
 ratione vide, an tempore famulatus, an ante famulatum: tempore
 amicitiae, an inimicitiae, etc. Hinc enim Iudici noscendi via aperit-
 tur, & partibus litigantibus saluationū & reprobationum mate-
 ria confertur: verbi gratia, si asserat testem abs te productum, tuū
 esse conuictorem, dices: hunc esse, aut aliquando fuisse in con-
 uictu meo non inficiamur: verū tempore depositionis siue te- 9
 stificationis suae, conuictor aut famulus meus nō fuerat: haud gra-
 ue erit ad hāc videre D. Specu. in tit. de teste, in §. i. in versu. Quid
 si olim, argum. l. 3. §. Affinitates, ff. de postul. Ioannem de Fantu. in
 c. Confanguinei, 4. q. 5. Abbatem in c. In literis, num. 2. & 6. ext. de
 testib. Cynum, Baldum, & alios in l. 2. C. de testib. Bart. in l. 1. §. Si
 seruos, per illum textum, ff. de quæstio. Baldū in l. Qui testamēto,
 ff. de testament. & in l. 2. nu. 3. C. de testib. & Felinum in d. c. In li-
 teris, colum. penult. ergo hic audiendus, & non reprobandus. Si
 meretricē affirmet, aut homicidam, infamem, aut concubinariū:
 negabis eandem personam tunc, cū ista deponeret, fuisse mere-
 tricē, homicidam, infamem, aut concubinarium, eōq; non rei-
 ciendam à testimonio, sed admittendam, audiendam, & credendā.
 huiusmodi de tempore. De loco autem sic tuos defendes, vel sal- 10
 tē ipsorum testimonia ita saluabis, si aliter personarum tuarum
 qualitatem reprobata tutari nequeas. Nam si defloratio, stu-
 prum, aut homicidium commissum ac perpetratum in lupanari
 fuerit, tūque pro verificatione facti tui in testimoniū produxeris
 meretrices, lenas, lenones, aliosq; nebulones, & infames ibi per te
 repertos, quos ille, iuxta præcedens caput, vt meretrices & inf-
 ames, à testimonio remouerit: eosdem denuò, eorumq; testimonia
 saluaueris, si asserueris, alia ratione veritatem cōstare non posse,
 nisi per personas ibidē (quales quales sunt) conuersantes. Illisq;
 licet sint refutabiles, dices eandem necessariò habendam esse fidem
 in locis illis secretis & infamibus, quam habiturus esset Iudex
 probis testibus, in locis publicis & honestis. Itidem tuos salua-
 bis, si crimen in Xenodochio seu hospitali patratum fuerit, quod
 per

per ibidem præfentes pauperes, mendicos, viles, humiles, & id genus non diffimiles probaueris: quos si alter reprobarit, dices eos de tali loco patratis non esse a testimonijs arcendos. Idem quoq; (saluo tamen aliorum rectius sentientium iudicio) aliàs percensuimus in nostro patrocínio pupillorum, tit. de tutorum, & curatorum munere, Tomo 6. num. 60. 61. Postremò, vt vel hoc exemplo ab vltiori superfedeam, quum scelus domi tuæ contigerit, negabis tuos domesticos, aut famulos, & similes à veritate testanda, vlla ratione mouendos: quòd de his, quæ secretè fiunt in domibus, possunt serui, ancillæ, & alij domestici esse testes, iuxta glossam notabilem in l. 3. C. de adul. Ita habet excellentissimi V. I. professoris D. Nicasij lectura insignis super 4. Institutionum lib. in tit. de hæredib. instituen. ad medium, 3. colum. vulgata l. Consensu, in §. Seruus, C. de repud. quòd ea quæ fiunt in domo, possunt probari per eos qui habitant in domo, c. Veniens 2. ext. de testib. Abbas in c. In literis, crebrò præallegato, num. 2. & 6. ext. cod. tit. D. Vdalricus Zasius in suis consilijs, consilio 3. incipiente, Causus talis est, nobilis quidam adolescens, etc. pagina 83. numero 53. Ex his nunc faciliè collegeris reliquas omnes saluandi formas.

CAPVT LII.

De concludendo in causa (siue malis) de ipsa causa dedenda

Iusticiæ.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 52

In materia criminali proceditur

1 Extraordinariè: scilicet capitaliter, idq; sine vllis solennitatibus, quibus causæ in iusticiam concluderentur.

2 Ordinariè, non capitaliter, tamen criminaliter, tum causarum in iusticiam concludendarum solennitates adhibentur.

Post

Post conclusas in iusticiā causas ad mittitur

3	Reo	} Producere	} Testes plures Instrumenta Munimenta Literas	} Quibus	} Reus suā innocentiam tueatur, Fiscus Rei causam grauet.
4	Fisco				

Cuncta capiti ac vitæ posthabenda.

Malefici mortui corpori

} Ante sententiam, ex	} Iure nulla infligenda poena: sed memoriæ.	} Certa causa læsâ Maiestas,	} postu- lēt, po- nā irro- gant.
} Post sententiam poenæ latę, ratę pdurant, id est	} Corpus execu- tioni non Bona confisca- tioni	} Subiacent.	

LN materia criminali capitali, scilicet vbi res agitur de capite, & in qua iudex extraordinariē procedit ex suo officio, nullæ solent adhiberi solennitates de concludendo in causâ. Verūm constanter procedit ad condemnationē aut absolutionē. In materia 2 verò criminali, non capitali, criminaliter tamen intentata, in qua ordinariē proceditur, partes ab vltiori allegatione & probatione supersedētes, causas & productiones suas cōcludunt vtro-
biq; in iusticiam. Reo etiam post conclusionem in causâ, ad suā 3 innocentiam tuendam, conceditur plures alios producere testes: insuper instrumenta, munimenta, literas, aliasque probationes suæ innocentie patrocinant, vsq; ad finem exclusiuē, l. Videamus, §. penult. in verb. Probationibus, ff. de in litem iuran. D. Bart. in l. i. in fin. num. 4. ff. de quæstionib. Istius autem hæc est ratio, secundum additionem ad Bart. in d. l. i. §. Si quis vltro, ff. eo. tit. de quæstionib. quod conclusio in causâ, & renunciatio probationū idē sint, iuxta not. in Authēt. iubemus, C. de iudic. & gloss. in c. Cū dilectus, ext. de fide instrumento. Et ideo sicut non licet in criminalibus expressē renunciare probationibus & defensionibus, secundum gloss. in l. Pactum inter hæredē, ff. de pactis. Ita nec per conclusionem in causâ, d. l. i. §. Si quis vltro, D. Bald. in l. Admonendi, ff. de iureiurand. l. i. in 4. quæstio.

quæstio.num.9.C.de condic. indebi.D. Iason de Mayno in sua
 solenni repet.d.l. Admonendi, num. 56. 59. notat Bart.in l. Diui
 fratres, ff. de poenis, Bald.in l. Si accusatoribus, columna vlt.C. de
 Accusat. signanter D. Panor.in c. Cùm dilectus, num. 3. iamiam
 præallegato. Neq; istud rationi aut equitati repugnat, quò ibidem
 4 de ipsius agatur capite: cui non temerè cuncta sint posthabenda,
 argum. l. Addictos, ad medium, C. de appella. & l. fin. cum gloss.
 in verb. vel indicijs, ac ibidem per Doct. notatis, C. de probat. &
 5 l. Singuli, C. de accusationib. Pari ratione fisco admittitur
 post suam conclusionem in causa, alios quoque producere
 testes, aliàsque probationes, ad grauandam malefici causam,
 6 quum nouæ probationes sibi innotuerint. Porrò si contin-
 gat maleficum mori post definitam sententiam, tempus poenæ
 irrogandæ iam desijt. Verùm confiscationes, & latæ poenæ,
 ratæ perdurant: pro quibus ipsius hæredes executioni subia-
 cent. In crimine læsæ Maiestatis, atque alijs criminibus, cum
 malefici morte non cessantibus, non licet Iudici in cadauer
 mortui sære: sed conceditur in famam, honorem, memo-
 riam, atque in bona ipsius relicta procedere, & ea omnia fisco
 adiudicare, l. fin. C. ad l. Iuliam Maiesta. & l. fin. in princ. ff.
 eod. tit. gloss. in verbo. non intercidit, in l. Ex testamento,
 C. de testamenta. manu. Gloss. in verb. Sit extinctum, in
 l. i. C. si reus vel accusat. mort. fuerit. Huic seruit, l. Ex
 iudiciorum, ff. de accusatio. Ex iure itaque non proceditur
 contra præmortuum, ad suspendium, incendium, aut decolla-
 tionem, l. i. & 2. & per vniuersum tit. C. Si reus vel ac-
 cusat. mort. fuerit. Atque istud confirmat D. Angel. in §.
 Interdum, Institut. de hæred. quæ ab intesta. defer. dicens, quòd
 post mortem delinquentis, negatum sit Iudici vlla damnatione
 sære in corpus mortui, sed tantum in ipsius memoriam. Quare
 plurimum aberrant Iudices, qui maleficiorum mortua corpora
 ad publicâ executionē postulât, aut ad crucē, rotā, flāmāve ab-
 ripiunt, c. Quorundam, 23. distinct. Idē videtur sentire D. Cynus,
 secundum Iaco. & Petrū in l. 2. C. qui testamenta facere possunt.

Idem quoq; in eadem l.2.num.2.refert Baldus subtilis. Verum in hac sententia tandem persistit, qua dicit hæc in arbitrio Iudicis consistere, quod videlicet corpus illud, semper corpus pœnæ permaneat: fa. quod nota. in c.1. de pœni. & remissio. in Clement. Ista igitur sententia ex iure tantum nascitur. Nam fieri potest, ut ex magna causâ vrgēte, deinde ob enormia quædam delicta, vsus & consuetudo secus admittant, hoc est, in corpus mortui executionem exercean, per ea quæ notantur in argumentū in Canone, Mulier, 15. q.1. et in l.1. C. ad l. Iuliam repetunda. Quod hac ratione defendunt, ut delinquentibus hoc exemplo maiorem scilicet pœnā incutiant, hoc est, ut vnus pœna, metus possit esse multorum, glos. in verb. pertimescat, in c. Sicut, ext. de iureiuran. deinde, quod tali spectaculo & simili cōspectu deterreatur alij ab iisdē facinoribus, vulgata l. Capitaliū, §. Famosos, ff. de pœnis. Ita placuit D. Alexandro in additione ad Bart. ad l. fin. ff. ad l. Iul. Maiest. præallegatam.

CAPVT LIII.

De causa sua cōmittenda in gratiā Iudicis, vel De imploranda gratia Iudicis.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 53

Gratia Iudicis semper imploranda.

Gratia promissa, vniuersim, aut particulatim conferenda.

QUVM Rei sese suamq; causam dedunt & submitunt in gratiā Prīcipis, Domini, aut Iudicis, in cuius quidē manu fuerit optatā gratiā cōcedere, (quod ego, ut semper id faciāt Rei, modis omnibus suaferim) faciunt id tutissimè, & citra vllū sui, suæque causæ præiudiciū aut periculū, etiam si æquissimam causam habuerint, & vitæ inculpatissimæ fuerint. Postquam autem Princeps is, Dominus, aut Iudex reum in gratiam suam recepit, oportet ipsi eandem plenam aut particularem conferat.

CAPVT LIIII.

De processus visitatione, & examine.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 54.

Officium Iudicis, priusquam in causis criminalibus procedat ad sententiā. 1

Error in processu criminali deprehensus, processum reddit ad condemnationem inualidum. 2

Iudicem

Iudicem correctionis errorum suorum poenitere aut pudere, non conuenit.	3
Malum consilium, melius consilium pellat.	4
Probationes in causis criminalib. oportet esse luce clariore.	5
In causis criminalibus { Perpicatius consilium adhibendum.	6
{ Maius detrimentum & periculum inest.	7
Iudex probationes inapertas, curabit ante condemnationem explanandas.	7
Condemnatio non profertur ex { Indicijs.	8
{ Præsumptionibus.	8
{ Mendicatis suffragijs.	8
Ex indicijs indubitatis, fas est Iudicem ad sententiam ferendam accedere.	9
Nullus ex vllis indicijs quâmlibet claris, definitiuè condemnandus.	10
In criminalib. causis periculum animæ subest.	11
In dubijs & incertis, æquius est & sanctius, nocentis facinus relinqui impunitum, quàm innocentem damnare.	12
In dubio poenæ sunt potius molliendæ, quàm exasperandæ.	13
Iudicem oportet diligenter attendere confessionis causam & modum.	14
Confessio ex metu facta supplicij, nulla est.	15
{ Nihil prorsus confiteri, & }	16
{ Confiteri sine perseveratione }	16
paribus passibus ambulant.	16
Quanto tempore, quove loco, iteranda sit malefico confessio.	17
Confessio ex supplicij metu facta, quatenus intelligitur.	18
Paria sunt, hominem ferire gladio, & stricto gladio eadem minari.	19
{ Confessionem factam in ipsis tormentis }	20
{ Et extortam formidine tormentorum }	20
lex æquiparat,	20
Leuiculus timor non inualidam facit confessionem malefici.	21
Confessio orta extra torturæ locum ex minis Iudicis, habetur valida.	22
Leuis territio, nunquam habenda est pro tormento.	23
Leuis territio & extra torturæ locum facta, elusoria est.	24
Acre duntaxat tormentum, arguit maleficum ex metu poenæ confessum.	25
Confessio erronea & falsa nemini præiudicat.	26
Errantis de facto confessio nulla.	27
Confessio in tortura facta, absq; vllis præuijs indicijs, est nulla, etiam si in confessione perseveret.	28
Indicia præuia requiruntur ad torturæ quæstionariæ substantiam	29
Confessio facta in tormentis absq; indicijs, non conualidatur, etiam si postea superueniant indicia.	30
Confessio criminis, quod confitētis excedit poenitentia, nulli obesse potest.	31
Delictum omne cadit in puerum, excepto delicto carnis.	32
Confessio rerū impossibiliū, aut naturæ apertè repugnantiū, nulli præiudicat.	33
Confessio facta de rebus incertis, officit nemini.	34
In rebus dubijs propensiores esse conuenit ad absolutionem, quàm condemnationem.	35
Confessio { Furiosorum & amentium }	36
{ Non coram Iudice facta }	37
{ Extra iudicium facta }	38
{ Per procuratorem facta }	39
Nulla.	40
Confessio spontanea criminis patrati, ad condemnationem efficax est.	40

Priusquam

RIVS QVAM Iudex in materia criminali capitali
 procedat ad sentētię declarationem, modis omnibus
 oportet diligēter examinet, an processus ritē & de-
 bitē à capite ad imū vsq; productus sit. Nam si quid
 erroris in eo commissum deprehenderet, vniuersus
 litis processus inualidus esset, & nullius momenti ad condemna-
 tionem. Nec æquum est, vt correctionis suorum errorum ipsum
 aliquando poeniteat, aut pudeat, quum præstet eos restituere &
 corrigere, quàm eorū gratia publicā subire infamā. Et fit subinde,
 vt malū consiliū, melius consiliū pellat, arg. c. Cū cessante, ext.
 de appel. Si verò cognoscat processum dignē et sufficienter produ-
 ctum: vltērūs tūc probationū vi (siquidem ex probationes suffi-
 cientes fuerint) ad condēnationis sententiam procedat: quia in
 materia criminali oportet esse probatiōes sole aut luce clariores,
 sæpenumero hoc in enchiridio allegata l. Sciāt cuncti, C. de pro-
 bat. Cui verbotenus cōcordat c. Sciāt cūcti, 2. q. vlt. l. Singuli, C. de
 accusat. & l. Qui sentētiā, C. de poenis. Idq; ex hac causa nascitur,
 quòd in causis criminalibus perspicacius semper sit cōsiliū ad-
 hibendū, quū ibi maius detrimētū & periculū insit, & contingere
 soleat, arg. l. Addictos, circa mediū, C. de appel. & l. i. §. i. ff. de vët.
 inspiciē. Si verò cōpererit probationes parū solidas & inapertas,
 licitū est, imò oportet, vt ex suo officio probationes eas tenebri-
 cosas, curet explanādas, & recollectione & iteratione denuò cla-
 rius elucidandas, anteq̃ condemnationem vllam intentet. Non
 enim conuenit, vt vllā condemnationē quis proferat ex indicijs,
 præsumptionibus, & mendicatis suffragijs & inapertis, l. Absen-
 tem, in exordio, ff. de poenis, d. l. Singuli, l. i. in fine, ff. de quæ-
 stionib. & Bart. in l. fin. ff. eod. tit. Nisi ea indicia sint eiusmodi,
 vt indubitata sint, & è quibus Iudex certum indicium colligat,
 & veritatem rerum, tanquam ob oculos certissimē co-
 gnoscat: quo casu (quorundam iudicio) fas est Iudicem ad sen-
 tentiam ferendam accedere: & ista indicia sunt à lege approba-
 ta, sicut etiam quando simul plura collecta & consona in-
 dubitanter veritatē indicant (vt nōnullis visum est) l. Milites. §.
 Oportet,

- Oportet, C. de quæstionib. Veluti si cuipiam intendatur homicidij crimen, multa indicia coniuncta erunt: si occisi fuerit inimicus, si de illo occidendo præsumpserit, si potes talis homicidij fuerit, si occisorem hospitio exceperit, si domesticus fuerit, aut familiaris occisoris. Vnde colligitur, quod per hunc, alterius interneconem procurauerit: de his D. Ioannes Milleus in sua praxi criminis persequendi, in fine, sub tract. indiciorum, Folio (libro meo) 68. Alij verò secus sentiunt, nullum ex vllis indicijs quàmlibet clavis, definitiuè condemnandum esse, dicta l. Sciant cuncti, & dicta l. Singuli. Ideo, quia in criminalibus causis maius periculum, videlicet animæ subest, vt in Auth. vt Iudices sine quoquo suffra. si. §. Cogitatio, colla. 2. Vnde maior requirenda est tutela, dicta l. Addictos, & l. Vbi, C. ad l. Cornel. de fal. Ideoq; etià Gaudinus in opere suo maleficiorum, apertè sentit & vult (vt in practica obseruari cōspexit,) quod nullus possit capitaliter condemnari ex indicio, quantūcūq; indubitato: secus tamē si veniret imponenda pœna pecuniaria: & huic Gaudini opinioni consentiunt & adstipulatur omnes Doctores Bononienses: Sicuti etià meminit D. Frāciscus Brunus in suo tract. de indic. & tortu. q. 4.
- 12 primæ partis, num. 16. Et in casibus dubijs & incertis probationibus, sanctius est facinus nocentis relinqui impunitum, quàm innocentem damnare, l. Absentem, ff. de pœnis, & l. 2. C. quorū appella. non recip. & in dubio, pœnæ sunt potiùs molliendæ, quàm
- 13 exasperandæ, l. Si Præses, & l. Interpretatione, ff. de pœnis. Et Iudex ex ipsius malefici ore & confessione condemnationis sententiam proferre volens, oportet diligenter attendat confessionis
- 15 causam & modum: Quandoquidem confessio ex metu facta supplicij, nulla est, l. 1. §. Diu⁹, ff. de quæstionib. & d. l. 2. C. quor. appel.
- 16 non recipi. quoniam nullo modo confiteri, vel confiteri sine per
- 17 seueratione, vt comites paribus passibus ambulant: nisi certè maleficus intra spacium 20. aut 24. horarum, aut (vt alijs placet) post diem & noctem, liber ab omni vinculo & ferro, eadem palam & apertè coram tribunali, & in prætorio siue consistorio professus iteraret: hoc est, in sua confessione facta sine formidine tormentorū pseueraret, d. l. 1. §. Quæstio, & §. Si qs ultro, & d. l. 2. C. **tortum**
quorum

quorum appella. non recipiuntur. Confessionem autem ex sup-
 plicij metu factam intellige, non tantum quam tortorio scamno
 impositus & extortus fatetur, sed etiam quam ex sola & nuda scamni
 commonstratione: vel quam ex solo conspectu scamni metu con-
 fessus fuerit, aut quam algida aqua aut fumo impositus: aut quam
 medea, famis, sitive cruciatu cōtortus fatebitur, d.l.2. ibi, aut for-
 midine tormentorum, etc. C. quorum appella. non recipi. & nota
 quod text. dicit (formidine) non autem dicit (tormentis) & ne-
 quaquam dissimile ibi sentit glos. & l. Itē apud Labeonē, §. Adj-
 citur, versi. nuda ergo interrogatio, ibi, vel levis territio, ff. de in-
 iurijs: ergo à contrario sensu, non levis territio habetur pro ipsa
 tortura: & accedat quod legitur, sufficit terror armorū, & si quis
 eis vsus non sit, l. Idem est, §. Qui armati, ff. de vi & vi armata. Pa-
 ria itaq; hīc sunt & affinia, hominem ferire gladio, & gladio cæ-
 dē minari, l. i. §. Diuus, ff. ad l. Cornel. de sicar. l. 3. ff. ex quib. cau-
 sis maio. & l. Metū, ff. de his quæ vi met. causa gest. sunt: & ita lex
 æquiparat confessionē factā in ipsis tormentis, & extortam for-
 midine tormentorū, Bart. in d. l. i. §. Diuus Seuerus, ff. de quæstion.
 Adde quod voluit idem Bart. in l. Nouissimē, per illū textum, ff.
 quod fals. tuto. autho. Ita tenēt D. Guido à Suzaria in suo tract. de
 indic. & tortu. num. 72. & Ludoui. Bolog. ibidē in additione D.
 Guidonis, num. 73. horum meminit D. Frāsciscus Bru. in suo etiā
 tract. de indicijs & tortu. q. 2. secūda partis, num. 3. 4. 5. & D. Bald.
 de Periglis in suo tract. de quæstionib. & torment. sub 3. cap. circa
 confessiones in tormentis, nu. i. Leuiculus verò timor, vtpote ex
 re leui & nihili, ex nullo cruciatu ortus, nō est censendus timor,
 ex quo, vel cuius gratia iudicaremus malefici confessionē inuali-
 dam: veluti si ludex sciscitaturus veritatem, malefico extra tortu-
 ræ locum dicat: Age, fatebris hīc mihi veritatem, aut ilico scamni
 torturam passurus subibis, aut diris cruciatibus te corripiam. Nō
 esset quidem hic terror tanti momenti, vt confessionem ex eo
 elicita, quis iure negaret validam. Oportet igitur maleficus
 poenam perpeffus sit acrem, priusquā ex poenæ timore dica-
 mus maleficum quicquam confessum esse. Levis enim territio
 1 nunquam

vi laio
 nator
 Hippo. l. i.
 de Mord.
 in l. i.
 de p. i. i. i.
 l. i. l. i. i.
 p. i. i. i.

- nunquam habenda est pro tormento, d. l. Item apud Labeonem,
 24 §. Quæstionem, & d. l. metum. Et legis territorio, & extra locū tor-
 turæ facta, elusoria est, argu. l. Hęc autē satisfactio, ff. Si cui plus
 quàm per l. Falcid. & hoc pacto tenet D. Aug. de Ari. in addit.
 ad tract. maleficiorum Aretini in gloss. in verb. fama publica præ-
 cedente, in antepenult. colum. Sed acre quidem tormentum ma-
 leficus perpetiatur, oportet, priusquàm ex poenæ timore dicamus
 maleficum quicquam confessum esse. Nam si tantum ex solo sup-
 plicij inferendi terrore, & ex pusillanimitate cōfessus fuerit, ex-
 pende quid faciendum, si dixerit se timore poenæ confessum,
 consulite hīc Bartolum, Guidonem, Ludouicū, Franciscum &
 26 Baldum, locis superioribus allegatos. Confessio erronea & falsa,
 27 id est, ex errore & falsa opinione facta, nemini præiudicat. Non
 enim videtur fateri, qui in facto errat, l. 2. in princip. ff. de confess.
 28 Confessio item in scamno tortorio siue in tortura facta absque
 vllis præuijs indicijs, hoc est, non præcedentibus indicijs, nulla
 est: nunquam enim potest ex illa confessione confitens damnari,
 gloss. mirabilis & singularis in l. pe. ff. de quæstionib. Hoc ideo,
 quia confessiones reorum pro exploratis facinoribus haberi
 non oportet, si nulla probatio religionem cognoscentis instruat,
 d. l. i. §. Diuus Seuerus. Nulla (inquam) est, etiam si ipse confitens
 in confessione constanter persisteret, argu. l. 2. 3. & 4. C. Si ex fals.
 instrum. vel test. iudic. sit, l. Maritus, & seq. secundum vnam
 lecturam, ff. de quæstionib. & l. Diuus, versic. ex quibus, eod.
 29 tit. De substantialibus enim quæstionis habendæ est, vt legiti-
 ma præcedant indicia: aliàs nemo torquendus est, cū ab ipsis
 tormentis non sit incipiendum, l. i. ff. de quæstionib. & d. l. Ma-
 ritus, l. Cognitionaliter, & l. Milites, C. eod. tit. quibus indi-
 cijs deficientibus, quicquid sequitur, ipso iure non valet, l. Non
 dubium, C. de legib. l. i. de fid. instrumento. & iure hast. fisca.
 lib. 10. C. l. Diuus, ff. de restitutio. in integrum, & l. No-
 minationes, C. de appella. At hīc quispiam quæstionem mo-
 uerit: an confessio facta in tormentis absque indicijs, non con-
 ualidetur ex superuenientibus post confessionem indicijs? Cui
 nega-

negatiuè respondet gloss. ad hoc singularis & vnica, quam Bart. ibi multum commendat, in d. l. Maritus, & sequitur Bald. in l. fin. C. de accusa. & D. Ludouicus Rom. in suis consilijs, consilio 167. Confessio criminis, cuius confitens fuerit impotens, nulli obesse potest: veluti si puer impubes fateatur de vitio aut stupro mulierculæ illato, argum. c. 1. & ibi gloss. & scribent. ext. de delictis puero. quia, vt ibidem notatur, omne delictum cadit in puerum doli capacem, præter delictum carnis, l. 1. §. Impuberi, et l. Excipiuntur, ff. de Senatusconsult. Sylla. Confessio itidem rerum impossibilium, aut naturæ apertè repugnantium, nulli præiudicat: vt si quis Brugis existens, fateatur se hesterno die Romæ aut Parisijs commisisse homicidium. Confessio similiter facta de rebus incertis, & de quibus non immeritò quis dubitare potest, officit nemini: Quòd in rebus dubijs, propensiores esse conueniat ad absolutionem, quàm condemnationem, commun. l. Arrianus, ff. de actionib. & obligationib. c. Veniam nunc, & ibi est bona gloss. in verb. Si faciendum, multas concordantias continens, 35. q. 9. Confessio furioforum & amentium prorsus est nulla, l. In negotijs, ff. de reg. iur. l. 2. §. Furiosus, ff. de iure codicil. c. fin. ext. de successio. ab intestat. Confessio quoq; non coram Iudice facta, nulli damnosa esse potest, c. At si clerici, cum ibidem nota. ext. de iudic. Confessio item extra iudicium facta, inefficax est, quòd veras legitimasq; confessiones, & acta cuncta iudicialia, vnde sententiam Iudices proferunt, oportet fieri coram Iudice, & loco iusticiæ consueto, d. c. At si clerici, l. 2. C. de custod. reo. Confessio per procuratorem facta in rebus criminalibus capitalibus, vbi procuratori occupare non licet, nulli damnum præstruere potest. Verum enimvero libera, aperta, & spontanea criminis patrati confessio, valida est, & ad condemnationem efficax: nec opus tunc est frequenti eiusdem confessionis iteratione, quum eam vel semel iterasse sufficiat. Sed quum ea confessio coacta est, & poenæ metu extorta, ad sententiam ferendam inualida est: quare eam denuo liber ab omni vinculo & ferro reiteret, oportet,

vt antè dixim⁹. Optarim in hoc capite Iudices, Assessores, & Cōsiliarios excusso animi torpore, esse multò diligentissimos, quòd hinc sententiæ ferèdæ æquitatis aut iniquitatis summa consistat.

C A P V T LV.

De condemnatione & punitione in re criminali.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta.

CAP. 55

Pœnarum: Alia { Ordinaria,
Extraordinaria,
Pœna { Ordinaria.
Extraordinaria. } quæ sit.

Iudex in ferenda sententia perpetuò sequi debet pœnas ordinarias, & in legib. constitutas.

In extraordinarijs pœnis ferendis, oportet eas Iudex expendat, non ex animi sui religione, sed ad ea, quæ ipsi, non tanquam Petro, sed tanquam Iudici, innotuerunt, & probata sunt.

Iudicem semper commendat clementia.

In leuibus potissimum causis, æquum est Iudicem esse moderatum & facilem.

Vbi materia obscuræ sunt & ancipites, conuenit Iudicem ad absoluendum, quàm ad damnandum esse procliuorem.

In enormibus delictis, singulas vniuersalq; legum constitutiones ad amissim obseruet Iudex.

Iudex in omni condemnatione criminali, condemnationis causam articulatim exprimat, necessum est.

Sententia definitiua ciuilis, causæ expressionem non requirit.

In Flandria quid passim receptum.

In magno Consilio quid consuetum.

1 **P**ŒNARVM alia est ordinaria, alia est extraordina-
2 ria. Ordinariâ pœnâ dicimus, quam leges sanxerunt,
3 quam Principes constituerunt, aut certè quæ longa patriâq; consuetudine introducta est, l. 1. §. 2. ff. ad S. C. Turpilia. Extraordinariâ verò pœnâ appellare licebit, quam Iudex ipse, nō ex Legū Principūve cōstitutione, aut ex inolita consuetudine, sed ex proprio arbitrio infert & imponit, c. De causis, §. Illis, ext. de offic. delegat. c. Super his, ext. de accusat. l. 1. ad medium, ff. de effracto. & expilato. l. 1. in fin. ff. de iure deliberan. l. Hodie, & l. Sanctio legū, ff. de pœnis, quorū etiam

etiam meminimus suprà c. 1. titul. de criminib. & maleficijs, num. 4. 5. 6. 7. 8. Quocirca isthæc libens explicui, vt̃ common-
 strarem Iudicem in ferenda sentētia perpetuò sequi debere pœnas
 ordinarias, & in legibus constitutas: neque illas temere posse suo
 arbitrato augere, minuere, variare, inflectere aut infringere, sine
 euidenti maximâq; ratione secus vrgente. Euidentes autem con-
 stitutionum rigorem inflectendi & minuendi rationes sint: Si
 delictum fuisset commissum ex ignorantia, imprudentia, casu for-
 tuito, ebrietate, furore, phrenetica passione, in necessaria defensio-
 ne corporis, ex inductione & persuasione alterius, aut simili qua-
 piâ occasione: Si nulla præmeditatione, nullo studio crimen fuisset
 excogitatum. Euidens verò constitutionum legalium formam
 intendendi augendiq; ratio fuerit, frequens eiusdem delicti itera-
 tio, aut plurium multorumq; criminum admissio. Aut si is veluti
 multorū criminū & criminoforū caput & author plures ad simi-
 le facinus patrandū suasu suo pertraxisset: aut minis coëgisset. In
 extraordinarijs pœnis ferendis (quas dixim⁹ ex Iudicis depēdere
 arbitrio) oportet eas Iudex expendat, non ex animi sui religione
 & conscientia, sed ad ea, quæ ipsi non tanquā Petro aut Paulo, sed
 tanquam Iudici innotuerunt, & probata sunt, vulgata atq; sem-
 per ad id allegata, l. Illicitas, §. Veritas, ff. de offici. præsid. c. Sum-
 mopere, 11. q. 3. c. Iudicet, 3. q. 7. c. Iudicantem, 30. q. 5. c. 1. cum gloss.
 in verb. Secundum quod Canones censent, cum multis concord.
 tam ll. quàm cano. ext. de offic. ordina. Bald. in l. 2. C. de senten.
 ex breui. recitan. huius nec ineleganter meminit practicus in-
 signis & V. I. Doctor D. Henningus Goden, sub proœm. solen-
 nis & perutilis ordinis iudiciarij processus. Cognouit enim Chri-
 stus adulteram mulierculam, sibiq; oblatam, ex lege, capitali pu-
 nitioni fuisse obnoxiam. Cuius tamen damnare refugerat, quòd
 eiusdem adulterij coram ipso, vt Iudice conuicta non fuerat. Iu-
 dicem semper commendat clementia: Ideoq; in leuibus potis-
 simùm caussis, æquum est ipsum esse moderatum, facilem, & ab
 omni tyrannide alienum. Et vbi partes siue materiæ obscuræ sunt
 & ancipites, conuenit eum ad absoluendū, q̃ ad condemnandum

esse procliuiorem, l. Arrianus, ff. de actio. & obliga. c. Veniã nũc,
iuncta ibidem singulari gloss. in verb. Si faciendum, multas con-
9 cord. continente, 35. q. 9. In enormibus verò delictis, singulas vni-
uersasq; legum constitutiones ad amissim obseruet, oportet: Ita
tamẽ, nec ubi sibi, bonoq; Iudici dissimilis sit, semper sententiæ fe-
rendę clementiam, compassionemq; commisceat, argum. c. Disci-
10 plina, & c. Omnis, 45. distinct. Atq; in omni condemnatione cri-
minali, condemnationis causam articulatim exprimat, necessum
11 est: quod non requirit sententia definitiua civilis, testib. Bart. &
Bald. in l. In summa, in princip. ff. de re iudica. necnon D. Lan-
franco de Ariadno iuris vtriusq; interprete celeberrimo, in suo
tract. Interlocutionum & appellationum, num. 77. quos occa-
sione emergente lubebit videre. Quinimò (vt multi autumant)
condemnandum suo cõspectui & præsentiæ prius sistat, oportet,
12 quàm sententiam pronunciet. Atq; ita passim receptũ est in Flan-
31 dria, excepto magno consilio, in quo consuetum est, vt procu-
ratorem generalem cum vno scribarum in carcerem ad maleficũ
transmittat, denunciaturus malefico suam ipsius condemnationẽ:
quò is sententiæ super se latæ conscius semetipsum paret, ad dignẽ
christianeq; tempore & loco constitutis obeundum supplicium.

C S P V T L V I.

De ordinaria capitali punitione in Flandria.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 56

Punitiones capitales ordinarias habent in Flandria 6. aut 7.

I

N Flandria 6. aut 7. habet punitiones capitales ordi-
narias. Prima & maxima harum est, quæ simul & vi-
tam, & opes vniuersas aufert. Proxima vitam dun-
taxat, non opes tollit. Tertia nec vita, nec opibus or-
bat: sed mutilationem, aut alicuius mēbri, vt pugni,
auris, aut digiti decisionem præstat. Quarta est, quæ publica fu-
stigatione, flagellatione, & publico exilio plectit. Quinta est,
perpetuum exilium cum confiscatione bonorum. Sexta fit instal-
latione theatræ, aut simili publica exhibitione malefici in locis
editis, quò is palàm omnibus exhibitus, saltẽ pudore resipiscat,
&

& alijs incautis suæ vitandę nocentię testimonium ferat. Ganda-
ui præterea vsurpare consueuerunt punitionem priuationis iusti-
cię siue legum immunitatis.

CAPVT LVII.

De ordinaria criminali punitione ciuili.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 57

Ordinarię criminales punitiones ciuiles quę dicantur.

Mulctę, commoda iurisdictionis sunt.

ORDINARIÆ criminales punitiones ciuiles, sunt 1
mulctę & pœnæ pecuniarię, quas Principes ipsi in-
stituerunt. Pœnæ enim & mulctę sunt commoda 2
iurisdictionis, not. Bart. in l. fin. ff. solu. matrimo. &
Ludouicus Rom. consil. suo 70. incipiente: Visis the-
mate & quæstione, in 4. colum. in vltimo dubio. Aut certè sunt
peregrinationes & ablegationes breues & longinquę, quę scri-
ptę narrantur in lib. Rubro.

CAPVT LVIII.

De exilijs siue bannis.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 58

Exilium passim est vsitatissimum.

Exilio plectimus { Extra ciuitatem,
Intra ciuitatem,
In constitutis locis.

Exilium cum confiscatione bonorum, par est morti ciuili.

Mors ciuilis, morti naturali similis.

Exilio damnamus { Temporalis,
Non temporalis.

Exilia & emissiones, nomine sunt diuersa, re verò eadem.

Exilij tempus violans, iterato exilio dammandus.

VSIATISSIMUM est in Flandria puniri exilio. 1
Est autè triplex exilij ratio. Alia, quę extra ciuita- 2
tè pellit. Altera, quę intra ciuitatē coarctat. Tertia,
quę in certo & cōstituto loco hominē adstringit. In-
tra ciuitatē exilio continemus eos, quorū præsentia
reipublicæ profuerit magis, quā absentia: quive absentes officere
magis, quā proficere possent. Pari ratione eos extra ciuitatē exilio

damnamus, quos absentes cognoscimus fore magis vtilis foris, quam in ciuitatibus. In constitutis verò locis, exilio arctamus eos (quod item vocari solent confinementem) quos nolumus errabundos per diuersas regiones vagari, eoque; lex siue magistratus ipsis exilij locum designat, veluti in Cipro, in Rhodo, Hungaria, alijsq; locis, volens, vt ibi permaneant, neque limites transiliant, Bart. in l. Relegatorum, §. Est quoddam genus, ff. de interd. & relegat. & deport. Bald. in l. Executorem, §. colum. num. 33. C. de execut. rei iudica. D. Abbas in c. Postulasti, 3. colum. nu. 10. ext. de foro compet. Necesse ite fuerit, vt relegatus is sese cautè ab vltiori maleficio temperet, alioqui enim grauiori punitioni aut perpetuæ poenæ se deuinciret, l. Relegati in princip. ff. de poenis. Perpetuum exilium cum bonorū confiscatione, in iure par
 3 & æquale habendum est cum ciuili morte, quæq; proxima est
 4 morti naturali siue corporali, §. Cùm autem, iuncta gloss. in verb. mortuo, & ibi D. Angel. Aret. Institu. Quib. mod. ius patri. potest. soluit. & l. 1. §. Quidam filium, in fin. ff. de bono. poss. contra tabu. Cynus, & Bald. in l. Deo nobis, C. de episc. & cleri. Iusticie
 5 Flandriæ interdum plectunt exilio temporali: Interdum nō temporali. Vbi notabis Gandensibus morem hunc esse, vt damnent exilio quinquagenario, & infra. Brugenibus verò consuetum est, exilium decernere ad certum temporis terminum: aliquādo sine vllō temporis termino: quod idem faciunt & alia pleraq; regionum multarum tribunalia, nullam confiscationem pronun-
 6 ciantia. In magno quoq; consilio, nunc temporali exilio, nunc non temporali damnant, sed vbi nullum statuitur tempus, consequitur bonorum confiscatio. Quædam Iustitiæ Flandriæ vtūtur emissionibus siue ablegationibus, nullis exilijs: hæc tamen in
 7 eundē finē recidunt. Quisquis semel certo tempore exilio damnatur, idq; præmaturè violauerit, is iterato exilio remittitur ad aliud simile tempus: In quibusdam verò locis tales perpetuò exilio relegantur, hoc est, deportantur. Et quicumque ita perpetuò exulāt, ipsis cōstituitur exilij locus, Cyprus, Rhodus, Portugalia, aut similis definitus locus, l. Relegati, l. Exiliū, et l. Relegatorum, ff. de

ff. de interd. & relegat. et deport. hæc tantū de bānis & exilijs. Meruit tamen isthæc exiliorū materia tū accuratiū tū fusiū explicari: vtpote, quæ cunctis regionibus v̄sitatissima sit, & pœna cōmunis: verū negotiorū vndæ, quibus cōstanter immersus supra vires præmebar, tam digno tractatui vltiorem operā nostrā inuidebant. Quare hinc necessariō abstractus suaserim pio lectori, consulat D. Nellum de sancto Geminiano in tract. suo de Ban-
nitis, vbi hanc materiam latissimè & dignissimè persequitur.

CAPUT LIX.

Qui excusandi, non puniendi, ob delicta commissa.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 59

Regulariter delicta plectenda sunt pœna delictis condigna.

Quib. casus iuris patrocinantur,

Qui casu, non meditata occasione peccant,

Qui Phrenesi percitus maleficia committit,

Dormiendo lædentes,

Pupilli, & pueri impotentes,

Huic regulæ non subsunt

Ebrietate planè sepulti,

Ignoranter malè facientes,

Necessitate summa

Diuinis relationibus

Rerum ipsa æquitare

Gravi metu periculi

Æqua, & rationabili defensione

Peccantes.

PRÆACTIS hæcenus formis, quibus nocētes legum constitutionibus grauamus, non ab re me facturum esse putavi, si maleficorum legitimas expurgationes adijcerem: quibus meritō lex, vsus, ratio, & necessitas patrocinari debent. Regulæ itaq; iuris ad pœnam quemlibet adstringūt delictis condebitā, & constitutā: Fallit tamen isthæc regula in omnibus casibus, quibus iura dissimulāt alterū alteri licere offensionē inferre, de quibus infrā suo loco dicitur: Fallit præterea in illis, quos casu delinquere contigit, quod item mox infrā erit cernere. Rursus fallit in furiosis, phreneticis, aut amentibus, si quando tempore phreneseos aut amentix peccasse

- 5 peccasse eos compereris . Præterea à regula tolluntur , qui dormientes, aut in somnis peccant:quod id citra omne voluntatis arbitriū fiat, absq; vlla facti noticia . Ad hæc excusandi sunt pupilli & pueri minores, & à delinquendi voluntaria malicia adhuc vacui. Adde ebriosos, qui vino potuē alio aded sepulti fuerint, vt quid fecerint nesciāt: nisi certē hanc ebrietatē astutia & studio quodam affectassent. Ignorantia quoq; à regula & delictis excusat. Veluti si vxor cum viro in lecto suo reperto, quē germanum putauit esse maritum, moechata fuerit . Excusat etiā extrema rerum necessitas: vt pōst explicabitur in cap. de defensione coacta.
- 10 Insuper excusant diuinæ reuelationes , quas tamen rarò contingere cernimus. Item res iustæ, siue ipsamet Iusticia, quę ludicis animum flectere possunt . Item excusat grauis metus sibi inferendi periculi. Postremò excusat æqua defensio, qua omne periculum strenue à proprio capite pellerē, aut ab amicis arcere, aut à bonis suis amicorumque suorum propulsare quis conatur, vt infra clarè doceberis . Hæc tantum de maleficorum legitima expurgatione obiter dicta sufficiant.

CAPIT. LX.

De capitalium & publicorum criminum multiplicitate.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta.

CAP. 60

1 Capitalium & publicorum criminum: Aliud	2	Crimen læsæ Maiestatis	{ Diuinæ, Humanæ.
		Homicidium.	
		Latrocinium.	
		Parricidium.	
		Stuprum.	
		Adulterium.	
		Raptus.	
		Zodomia.	
		Vis publica.	
		Prædatio.	
		Incendium.	
		Furtum.	

QVVM hætenus de criminosis (quatenus ad ipsorum accusationem, comprehensionē, torturam, aut expurgationem spectare

spectare videbatur) nonnulla peregerimus, libuit hîc ipsorû criminum varietatem paucis interserere, priusquam ad reliqua huius materię transeundum esset. Est igitur criminum, aliud crimen læsæ Maiestatis, aliud homicidium, latrocinium, parricidium, stuprum, adulterium, raptus, zodomia, vis publica, prædatio, incendium, furtum, atq; huius generis penè crimina infinita: à quorum nomēclatura (quum sacra Theologię & Iuris literę, hæc copiose & passim explicant) supersedeo. Cæterum crimen læsæ Maiestatis bifariam finditur. Aliud est crimen læsæ Maiestatis diuinæ: Aliud crimen læsæ Maiestatis humanæ siue temporalis.

CAPUT LXI.

De crimine læsæ Maiestatis diuinæ.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 61

Crimen læsæ Maiestatis diuinæ, omnium criminum est grauissimum. 1

{ Parenti, } grauius peccatur, quàm { ignoto, }
 { Domino, } { ignoto, }
 { Senatori, } { priuato, } 2

Pœnam conuenit delicto condignam esse. 3

Iudicem non æquum est esse mitiorem lege. 4

Clementiores multò leges sunt, quàm homines. 5

Diuina Maiestas alias occultè, alias manifestè offenditur. 6

Occultorum solus Deus & cognitor & Iudex est. 7

Secretorum cognitio ad forum non pertinet humanum. 8

Blasphemia.

Præuaticatio.

Apostasia.

¶ Crimina læsæ Maiestatis diuinæ

Hæresis.

Simonia.

Sortilegium.

Diuinatio.

Incantatio, etc.

Blasphemia Deum obiectum habet: ideo peccatorum grauissimum. 10

Blasphemiæ descriptio. 11

Blasphemia in Deum, de iure ciuili capitalis est. 12

Blasphemia non dissimulanda. 13

Blasphemiæ altera descriptio. 14

Vltimum supplicium mortem interpretamur. 15

Clausula in fine posita, ad singula refertur præcedentia. 16

Blasphemantes quomodo de consuetudine puniantur. 17

Blasphemantes quomodo à iure canonico arceantur: remissiuè. 18

Blasphemia

Blasphemia est mixti fori.
Iudices ambo (ecclesiasticus scilicet & secularis) ad eiusdē delicti punitionem aliquando concurrunt.

Blasphemantem non deferens, puniendus est.

Iracundia
Ebrietatis } prætextus an excusent?

Iracundia lacescita minuit, non tollit delictum.

Blasphemia tam factis, quam verbis committitur.

Imagines serio male tractantes, morti sunt obnoxij.

Non minus facta, quam verba loquuntur.

In blasphemantibus assuefactio imprimis attendenda.

Blasphemi antiquitus non opprimebantur.

Blasphemia quando dicatur publica?

Blasphemia ne maledicti quidem sunt incescendi.

Blasphemia idem cum maledicto secundum nonnullos.

Blasphemix poena irrogatur remissior in Francia, atque in nostratibus regionibus.

Blasphemi quomodo puniti ex edicto Regis Philippi de Valloys.

Blasphemix In Burgundia,
Francia,
Curijs magnatum, } admodum frequentes.

Præuaricatio Adamum protoparentem exegit paradiso.

Præuaricatores qui dicantur?

Præuaricator à quo dictus.

Præuaricator teste Vlpiano Iurisconsulto, quis dicatur.

Præuaricator secundum Marcellum Iurisconsultum, quis dicatur.

Præuaricatio qualiter probetur? remissiuè.

41 Apostasia { Elongatio
Defectio
Rebellio
Retrostatio
Retrocessio } Nuncupatur.

42 Apostasia trifaria { Perfidia,
Inobedientia,
Irregularitatis.

Apostasia perfidia est.

Apostasia perfidia, vt hæresis, punienda.

Apostasia inobedientia est.

Apostasia irregularitatis est.

Apostata irregularis quomodo puniendus?

Ecclesia non claudit gremium resipiscentibus.

Apostata, testis aut accusator esse nequit.

Hæresis quare ceteris criminibus grauior, & detestabilior.

Hæresis non immeritò crimen læsæ Maiestatis diuinæ appellatur.

Maiestatem æternam offendere grauius est, quam temporalem.

Hæresis qui notandi sunt.

Hæretica

Hæreticæ prauitatis crimen plectendum est, non solum in plebeis etc. verum etiam in Principibus, etc. 54

Hæresis crimen, habet duo extrema substantialia. 55

Hæretici quibus pœnis affiendi? 56

Immisericors est misericordia, vni parcere, & omnes in discrimen adducere. 57

Hæretici puniuntur pœna ignis. 58

Consuetudo, optima legum interpres. 59

Vbi maior est culpa, ibi grauior debet esse vindicta. 60

In hæreseos crimen non solum verbo, verum & facto quis incidit. 61

Simonia est. 62

In simoniacos variè, idq; arbitrariè animaduertitur per Iudicem ecclesiasticum: remissiue. 63

Simoniacus quis sit? 64

Simoniæ vitio nostris temporibus multi illaqueati. 65

Et temporalia & spiritualia hodie exponuntur venalia. 66

Simoniam non dicitur committere Papa, beneficia vel dignitates accepta pecunia conferens. 67

Papatus, apostolatus est. 68

Papæ licitum est quadrata æquare rotundis. 69

Simonia, vnde nominis originem traxit. 70

Simoniacorum exitus terribiles: remissiue. 71

Simonia & iure diuino & humano damnata. 72

Simonia triplex: remissiue. 73

Simoniacè adeptorum beneficiorum fructus, cui restituendi? 74

Simoniacus, nullam potest in ea ecclesia offerre victimam Deo gratam. 75

Beneficium simoniacè adeptum vacare censetur. 76

Restitutio fructuum beneficij simoniacè obtenti, nō est facienda canonicis. 77

Capitulum tantū administrare potest fructus, eosq; in vsum piū conuertere. 78

Bonorum vsurariōrum administratio reseruatur Episcopo, distribuēda pijs vsib⁹. 79

Sortilegium quid sit, generaliter sumpto vocabulo. 80

{ Sortilegi,
Diuinatores, } Hostes humanæ salutis, & humani generis inimici credendi sunt. 81
Malefici.

Sortilegus propriè quis dicatur? 82

Sortilegia plerunque sub falsa religionis imagine fieri succurrunt. 83

Sortilegium vnde vocabulum duxit? 84

Sortilegia per quos fuerint prius inuenta? 85

Sortilegiorum diuersæ species { Diuinatoria,
Amatoria,
Venefica. 87

Diuinationis species sunt variæ. 88

Qua pœna plectendus, qui poculo amatorio porrecto, aut malè composito, aut malè temperato, alterius bibentis sustulerit vitam? 89

Pœna vltimi supplicij puniatur q; quādoq; pro homicidio, sine dolo ac intentione aliqua occidendi commissio, contra dispositionem iuris communis. 90

Qua pœna afficiēd⁹, quādo nō fuit subsecuta mors, sed alius turpis affectus? 91

Malefici sola carminis potentia homines nonnunquam interimunt. 92

Cuius est condere, eiusdem est & soluere. 93

Cuius

Cuius est condemnandi facultas, eius est absoluendi libertas. 93
 Nihil tam naturaliter connexum, quod eodem genere dissolui non possit. 94
 Sanare hic, & morbos inferre, eiusdem sunt artificij. 95
 Dæmon secretorum morborum, ac rerum naturalium peritissimus. 96
 Remedia aduersum maleficia, iure ciuili nequaquam reprobata. 97
 Iure Pontificio non licet maleficiatum contrarijs maleficijs liberare. 98
 Diuinationo inter cæteras obtinet principatum. 99
 Sortilegi & Necromantici suis superstitionibus fidem asserturi, futura pronunciant. 100

101 Diuinationum 4. sunt species { Geomantia,
 Hydromantia,
 Pyromantia,
 Aëromantia, } Hinc dicti { Geomanti.
 Hydromanti.
 Pyromanti.
 Aëromanti.

102 Professorum, Alij { Diuini
 Incantatores
 Harioli
 Haruspices
 Augures
 Phitonissæ
 Astrologi
 Genethliaci
 Salitores
 Necromantici } Dicuntur.

Necromantia vnde dicta? 103
 Hinc necromantes vel necromantici. 104
 In necromantia cruor aque miscetur: demones enī cruore delectari feruntur. 105
 Professores siue magistri 1. & 3. speciei sortilegiorum, qui sint. 106
 Maleficos vocamus, ob facinorum enormitatem. 107
 Magistri artis amatorix, & veneficæ, iure ciuili æquiparantur. 108

109 Sortilegorum professio duplex { Tacita.
 Expressa } Solennis siue publica,
 Priuata.

Tacita professio est. 110
 Professio tacita, quare sic dicta? 111
 Expressa professio est. 112
 Expressa professio duplex. 113
 Expressa professio solennis, siue publica est. 114
 Expressa professio priuata est. 115
 Satanas in hoc totus incumbit, vt adoretur quasi Deus. 116
 Quibus locis, quibusve temporibus, sortilegia fieri consueuerunt? 117
 Sortilegi, hisque similes alij, vbi conuenire soleant? 118

119 Sortilegia plerunque fiunt in locis { Syluestribus.
 Occultis.
 Subterraneis.
 Ab hominum conuersatione remotis.
 Longe disitis.
 In caducis castellis & desertis.
 Semper in intempestæ noctis tenebris. } *Quæ*

Qui male agit, odit lucem.

Satanas, virtutum, bonorum operum, veritatisq; aduersarius infestissimus. 127

122 Satanas mendax { Inuentor } mendacij, Amat { Tenebras,
 { Author } { Loca obscura,
 { Sordida.

Sortilegia cur nocte potius,quàm interdiu fiant.

Sortilegi, quibus	{	Rebus	}	vtuntur
		Signis		
		Intrumentis		
		Mixturis		
		Compositionibus		
		Ligaturis		
		Characteribus		
	{	Figuris	}	

Malefici in manibus publicæ iusticiæ existentes, & incarcerati, cur non faciant se deferri, ac inde liberari per ministerium dæmonis, ad mortem evitandam?

Dæmon eorum mortem, quos habet subiectos, optat: quò prædam eos habeat
turam.

Malefici incarcerati cure euadere nequeant, quòd tum diuina iusticia non per-
mittat dæmonem in eos suam naturalem exercere potentiam.

Maleficis unde potestas tanta?

Potestas omnis à domino L^{do} est.

Neque dæmones, neque maleficæ quicquam facere possunt, nisi omnipotens
consentiat, potestatemque faciendi concedat, quod iam peruersa voluntate
facere decreuerunt.

Malefica quicquid moliantur, non hominis dæmonisque potentia id solum
ascribendum: sed diuino permisso id totum peragi credendum est.

Diabolus cū sit superbissimus, Deo cupit in omnibus quā simillimus esse. 132

Effectum omnium necromanticorum & maleficorum operator diabolus, per applicationem mediorum, opus producit optatum: quod fit aliquando realiter, aliquando solum apparenter.

Maleficæ mulieres, notas quasdam & signa symbolica à dæmonibus recipiunt,
quibus exciti dæmones mox profiliunt.

Maleficarum stulta credulitate nihil efficacius in operationibus dæmonum:
quæ pactis votisque augetur.

Maleficæ rebus vtuntur ad maleficium sibi notis & familiaribus.

Malefici non sunt vipiam tolerandi, sed vbiuis locorum tollendi funditus. 137

Maleficos non patieris viuere.

Dæmonum, Alij { Aërij,
Ignei,
Aquatici,
Terrestres,
Subterranei,
Lucifugi, } A locis quibus sunt additi, aut à maliciæ
natura, appellationes eas habentes. 139

Maleficarū potestas tota dæmonibus, à Domino Deo limitata, conceditur. 140
Grauissimum

I **G**rauiſſimum & omnium criminum maximum eſt, Crimen
 Glæſæ Maieltatis diuinæ: cùm lôgè grauiùs ſit æternam, quàm
 tem-

temporalē offendere Maieſtatē, Authēt. Gazaros, C. de hæreti. & Manichæ. et in Authen. De ſtatutis et conſuetudinib. cōtra libertates eccleſiæ editis, §. Gazaros, colla. 10. conſtitu. fin. vnde dicta Authen. deſumpta eſt: quæ quidē verba etiā legimus canonizata in c. Vergentes in ſenium, ext. eo. tit. de hæreti. & ibi notab. gloſ. in verb. grauius, c. Sicut qui eccleſiā, & ibi ſing. gloſ. in verb. grauius, 17. q. 4. Maius, (inquit), peccatū eſt, quod in Deū cōmittitur, quā quod in hominē: quia quod in Deitatē, aut in religionē diuinā cōmittitur, in omniū fertur iniuriā: ac publicū crimē committitur, l. Manichæos, verſus exordium, C. de heret. et Manichæ. c. Cū ſecundum leges, eod. tit. lib. 6. Prætereā quanto dignior eſt perſona, cui peccatur: tanto grauius eſt peccantis delictum, vt legitur & notatur in c. 1. de calumniato. text. gloſ. & Panor. in c. Cū illorum, ext. de ſenten. excommuni. text. in §. Atrox, inſtitu. de iniur. Aliter enim delinquit ac punitur, qui quid in domi- 2
num parentē me auſus eſt, quā qui in extraneum: In magiſtratum, quā in priuatum: Ita textus in l. Aut facta, §. Perſona, ff. de poenis. Si ergo enormius eſt delictū in Deum, quā in quemcunque hominem, text. in d. c. Vergentis in ſenium, conſequitur id ipſum omnium grauiſſimē eſſe plectēdum. Nam poenam con- 3
uenit delicto eſſe conformem, vt per hæc verba dicit textus elegans et philoſophicus in l. Reſpiciendum, in fronte ſui, ff. de poenis: Reſpiciendum cautē iudicanti fuerit, ne quid, aut durius, aut remiſſius conſtituat, quā cauſa depoſcit. Nec enim aut ſeueritatis, aut clementiæ gloria affectanda eſt: ſed perpenſo iudicio, prout quæque res expoſtulat, cuncta ſtatuenda ſunt: & dicit text. in c. Fœlicis, de poenis, in 6. poſt multa verba: proportionetur poena delicto, ita vt vindicta ex æquo exceſſu reſpondente ab offenſa noſtrorum cohibeantur deinceps etc. nec enim delictum, non delictum: vel non crimē, crimen facere debemus. Nec Iudex 4
debet eſſe mitior lege (inquit textus in §. Oportet, in Authen. de iudicib. colla. 6.) Illud eſt quod dicimus, quod mitius agitur cum 5
lege, quā cum homine: clementiusq; iudicant leges, quā homines: & multo ſunt clementiores leges, quā homines, in l.

- 6 Celsus, ff. de arbit. Ceterum diuina ipsa Maiestas, aliàs occultè,
 7 aliàs manifestè offenditur: quia tamen occultorum siue secre-
 8 torum solus Deus, & cognitor & Iudex est, ipsorum cognitio
 ad forum non pertinet humanum, c. Vnico, §. Porro. Vt eccles.
 benef. sine dimi. conferan. c. Sicut, ext. de Simon. c. Erubescant,
 in fin. 32. distinct. coniuncta ibidè memorabili glos. in verb. Se-
 cretorum. De his igitur, per quæ ipsam diuinam Maiestatem pa-
 lam offendunt, præsens aget capitulum: atque eiusmodi sunt,
 9 blasphemia, præuaticatio, apostasia, hæresis, simonia, sortilegiū,
 10 diuinatio, incantatio, atque id genus similia. Blasphemia Deum
 ipsum obiectum habet: ideo peccatorum est grauissimum, ut
 & hinc quoque liquet, quod Luciferum creaturarum omniū no-
 11 bilissimum ilico cum suis expulit cælo. Est igitur Blasphemia,
 Deo attribuere, vel de Deo aliquid dicere, quod Deo non con-
 uenit: vel Deo adimere, quod ipsi proprium est, aliquæve verba
 in eius sanctos, & maximè Beatā virginem publicè & cōtume-
 liosè proferre: quæ quidem descriptio probatur in c. Si quis
 per capillum, 22. q. 1. & in c. Statuimus, & ibi Doct. ext. de male-
 12 di. Blasphemia in Deū, de iure ciuili, pœna mortis punitur, text.
 est apertissimus in Authent. ut non luxu. contra natu. colla. 6.
 13 quæ pœna meritò infligitur: quia illius dissimulare nō debemus
 opprobrium, qui probra nostra deleuit, c. In nonnullis, ext. de
 Iudæis, Sarace. & eo. feruis: Minuenda sic fuerit superior defini-
 14 tio. Blasphemia insuper fit, quoties quis deliberato animo, de
 Deo omnium nostrum creatore ac redemptore, maledica lin-
 gua quippiā indignū effutiuerit. Et animaduertite, quod text.
 in d. Authent. ut non luxur. cont. natu. in fin. ubi narrauit enor-
 mitatē nonnullorū criminum, subiungit: præcipimus enim glo-
 riosissimo Præfecto regiæ ciuitatis, permanētes in prædictis il-
 licitis & impijs actibus comprehendere & vltimis subdere sup-
 15 plicijs. Quæ verba secundum glos. ibidem in verb. supplicijs, in-
 telliguntur de morte, secundum vulgatum text. in l. Vltimū sup-
 plicium mortem solam interpretamur, ff. de pœnis. Et si argutus
 quispiā dicat, quod solum ille versiculus referatur ad zodomitā
 (de

Nota hinc

(de quo verè dicitur, quòd morte mulctàdus est) & non ad blasphemantem: Dico, quòd istud tollitur. Nam cùm supra in d. tit. fuerit locutus Imperator, tã de zodomitis, quàm de blasphemantibus, versiculus ille pòst ad finem adiectus, referendus est ad vtrunque: clausula enim in fine posita, ad singula refertur præcedentia, teste D. Bart. in l. fin. ff. de reb. dub. & l. Prætor ait, 2. ff. vi bono. rap. Abbas in c. Secundo requiris, ext. de appella. glos. & Doct. in c. Cùm dilecti, de donat. Imò plus voluit Bart. in l. Talis scriptura, §. Hanc autem, ff. de lega. 1. quòd referatur ad præcedentia, etiam si sit clausula onerosa. Huic seruit, quod notat Abbas per glos. ibi notabi. in c. De multa, in 5. colum. de præbend. dicens: Quòd si post constitutionem aliquid adiiciatur, omnia supradicta habent locum in illo postremùm adiecto: faciunt quæ habentur in l. Et si pepercerit, §. Filius, ff. de liber. & posthu. & l. Si seruus plurium, §. fin. ff. de lega. 1. Item quòd dicta pœna vltimi supplicij habeat locum in blasphemia, suffragatur illud dictum præcitati Authent. circa medium, ibi: Si contra homines factæ blasphemix impunitæ non relinquuntur, multò magis, qui ipsum Deum blasphemant, digni sunt supplicia sustinere, subiungendo postmodum circa finem: ne ex contemptu talium inueniatur & ciuitas, & Respublica, per hos impios actus lædi: & pro illa æquiparatione hominis ad Deum, facit text. in simili, in c. Viduas, in versic. Si enim, 27. q. 1. ad idem in eadem quæstione, c. 1. A maiori igitur ad minus infertur, blasphemantem mortem sustinere necessum esse. Blasphemiam verò in Christi seruatoris nostri Virginem matrem euomens, in pellerinam, seu consimilem editum locum subreptus statuitur: vbi blasphemantis lingua, candenti fermento pertunditur: deinde exilio quoque damnatur, siue alia simili pœna arbitraria Iudicis. Simile quoque supplicium sumendum de ijs, qui blasphemant in Sanctos ac Diuos Christi electos: & hæc de consuetudine. Si quispiam verò scire desiderauerit, quomodo blasphemantes à iure canonico arceantur siue plectantur, confugiat is ad c. Statuimus, ext. de maledi.

m ij

vbi

*Verba textus**pœna blasphem.*

- Vbi monstratur blasphemiā esse mixtum crimen, siue mixti fori: eoque non minùs seculari, quàm canonico iure puniendam. Et
 20 ibidē D. Panor. num. 4. citat casum, quo ambo Iudices (ecclesiasticus scilicet & secularis) ad eiusdem delicti punitionem concurrunt: adeò, vt à seculari irrogata malefico pœna, non præscribat ecclesiastico pœnam quoq; inferendam, nec cōtrā, vti ibidem videre fuerit. Præterea blasphemia crimen est nulli vnquam piorum hominum dissimulandum aut tacendum, quin potius quàm citissimè prodendum, iuxta text. in c. Nonnulli, vbi Doct. not.
 21 ext. de Iudæis. Adeò quòd blasphemantem non deferens, ipse tanquam maleficus blasphemanti consentiens, puniendus esset, text. in c. Si quis per capillum, 22. q. 1. versus medium, Ibi, Si quis autem talem hominem non manifestauerit, non est dubium, quin
 22 diuina condemnatione coërceatur. Nec blasphemantem excusat aliquis iracundiæ aut ebrietatis prætextus. Nam licet iracundia
 23 laceffita soleat delicti pœnam minuere, non tamen efficit, quin maneat delictum, per ea quæ not. in l. Si non conuicij, C. de iniurijs, in c. Si quis iratus, per Doct. ibi, 2. q. 3. et quod habetur in l. Iurifurandi, C. de reb. credi. & in l. Quicquid calore, ff. de reg. iuris. Ebrietas quoque pariformiter non excusat delictum, licet diminuat siue leniat pœnam, vt probat text. in l. Omne delictum, ff. de re milita. ibi, per vinum aut lasciuiam lapsis capitalis pœna remittenda est, & militiæ mutatio irroganda est, & text. in c. Sanè,
 24 & in c. Inebriauerunt, 15. q. 1. Hinc vulgò dici solet: Quòd ebrietas excusat culpam à tanto: sed non à toto. Cæterum notandum est, quòd nō modò verbis, sed etiam factis blasphemia committitur. Veluti, si quis Sanctorum imagines seriò verberet, conscindat, vel in terram proijciat: sicut habet textus à contrario sensu in l. Non contrahit, ff. ad l. Iul. Maiest. ibi, Nec qui lapide iactato incertò, statuā fortuitò attigerit, crimē Maiestatis cōmisit: ergo si seriò fecisset, & non fortuitò, bene cōmisisset: imò plus probat text. in c. Si canonici, in §. Ceterū, de offic. ordi. li. 6. Quòd percutiens tales imagines, etiā non seriò, grauiter punitur. Ita reprehendit per hæc verba: Ceterum detestabilē abusum, horrendū
 25 inde

*Nō: iracundiæ
 Et ebrietatis præ
 textus non ex
 cusat delictum*

indeuotionis illorū, qui crucis, beatæ Mariæ virginis, aliorumq;
 Sanctorum imagines, seu statuas irreuerēti ausu tractantes, eas in
 aggrauationē cellationis huiusmodi prosternūt in terrā, & vrti-
 cis spinisq; supponunt, penitūs reprobantes: aliquid tale fieri de
 cetero districtius prohibemus, statuentes, vt in eos qui contrafe-
 cerint, vltrix procedat dura sententia: quæ delinquētes sic puniat
 grauiter, vt alios à similium præsumptione compescat. et ibi glos.
 in verb. Indeuotiōis declarat, quòd tales imagines debemus ado-
 rare, & qua adoratione, ibi etiam Dominicus de sancto Gemini-
 ano referens Lapū, quòd tantā imaginibus reuerentiā debeamus,
 quantam illis, qui per imagines designātur, vnde dicerē, seriò su-
 periori modo imagines tractantes, morti obnoxios esse, per text.
 vulgatum in l. Ex senatusconsulto, ff. Ad l. Cornel. de fica. qui sic
 habet: ex senatusconsulto, eiusdē legis poena damnari iubetur, qui
 mala sacrificia fecerit, habuerit: quod satis verificatur in illo (meo
 tenui iudicio) qui tali modo supradictō, res sacras tractauerit.
 Quin et Ang. ibidē expresse per illū text. tenet, tale delictū morte
 puniendum: etiamsi referat, aliās in factō solū manum delin-
 quentis fuisse abscissam. & idem Angel. in sua disputatione, quæ
 incipit: resurgenti delictorum, fortiter contendit, quod ad
euadendam supradictam poenam, nulla hominum dignitas
quicquam excusat. Alibi Imperator idem impietatis flagitium
 stricta poena verbisq; asperrimis prohibet in l. Vnica, iuncta ibi
 glos. in verb. grauissima, & in Rubro, C. Nemini licere signum
 seruatoris Christi, etc. & ibi Salic. aduersum religiosos id per-
 mitterentes. Ex superioribus igitur iam palām est, Blasphemiam 26
 non modo dictis, verū & factis, multifariam committi. Nam
 iuxta tritam sententiam, Non minūs facta, quā verba loquun-
tur, l. Paulus, in exordio, ff. rem rat. haberi. Quo circa conclu-
 sū nunc dicimus, quisquis huiusmodi blasphemiae detestan-
 dum delictum, data opera seriò ex consuetudine et publicè com-
 miserit, iure optimo ad mortem posse damnari: Imò capitis
 vltimo supplicio plectendus est. Ita affirmant & concludunt
 Doct. in c. fin. extr. de maledi. post Cynum, & Petrum in l. 2. C.

- de reb. cred. Bald. & Salice. in l. 2. C. ad l. Iul. Maiesta. & post istos
 D. Francisc. Mingõ in Commestarijs super Consuetudinibus
 Andegauensib. tit. De la punition des crimes, articulo clxxxij.
 27 num. 17. dicens, in istis admodum assuefactionem attendi oportere, teste Paulo Castr. in l. Qui per salutem, ff. de iureiuran. Huic
 28 seruit illud Leuitici cap. 24. Educ blasphemũ extra castra, & lapidet eum populus vniuersus, & ita antiquitus blasphemi opprimebantur lapidibus, Numeri c. 4. Nec semel vel bis id faciendo, deberet puniri pœna mortis, sed alia graui pœna, nõ tam magna, vt ibi habetur in dictis iurib. Tamen istud intelligitur de blasphemia publica, & non simpliciter, vt habetur in præallegatis
 29 iurib. Et dicitur publica, quando est vulgatissima, & per quam multi conspicientes scandalizati sunt. Qui igitur hoc frequenter commiserit: de quo est text. in c. fin. 26. q. 6. ibi, publicum & vulgatissimum crimen est, quod vniuersam commouerit urbem: & quod habetur in l. 3. in princip. C. de summa Tri. & fide catho. in l. Palàm, ff. de verbo. signific. vel alio modo potest dici blasphemia publica, quando est notoria iuris vel de iure: vt quia blasphemus conuictus & condemnatus in iudicio: vel facti aut de facto, iuxta notata in c. Vestra, de cohabita. clerico. & mulier. Panor. in c. Statuimus, extr. de maledicis, num. 7. & c. fin.
 30 ext. de cohabit. cleri. & mulier. Enormitatem quoque supra ea quæ antè monstrauius vel hinc cognoscere licet, quòd ne maledictione quidem dignos, aternòque inferni supplicio addictos, maledica blasphemia incessere licet, vt est text. in c. Si igitur, 24. q. 3. Si igitur (dicit text.) S. Michaël non fuerit ausus diabolo, & certè maledictione omni dignissimo iudicium, inferre blasphemix, quantò magis nos ab omni maledicto, potissimùm Dei, electorumq; ipsius, oportet esse purissimos? Merebatur profectò diabolus maledictum: sed per os Archangeli blasphemia exire nõ debuit: quo quidem textu volunt Doctorum nonnulli,
 31 idem esse blasphemiam cum maledicto. Ceterùm hinc obseruandum
 32 est, remissiorem irrogari blasphemix pœnam in Francia, atq; in nostratibus regionibus: quando quidem ibidẽ ab anno Domini

1347. ex edicto Regis Philippi de Vallois, Blasphemantes in Deū, 33
aut virginem suam Matrem, primo blasphemiæ crimine propo-
nuntur populo in publica pellerina vsq; ad meridiem: à meridie
per plateas & viciatim circunducuntur, & à nebulonibus omni
spurcitia genere consparguntur: nullo mortis genere, imò nulla
alia interim corporali pœna affecti: nisi quòd aliquandiu postea
inedia cum panis & aquæ paucitate torqueatur. Si verò blasphem-
iam iterent, nondum satis correpti isthac infamia, duobus locis
iussit ipforum incidere inferius labrum in iusticiali theatro. Tertia
blasphemia superius labrum incidit. Quarta blasphemia integram
concidit maxillam. Has duntaxat punitiones clementissimus 34
rex constituit in istos nefarios blasphemos: qui in Burgundia apud
Burgundos: et in Fræcia apud Fræcos: & etiã in Curijs magnatum
(quod lamentandum est) admodum frequentes sunt, vt norunt
qui ibidem habitauerunt aut frequentauerunt. Ad huius quoque
Philippi regis clementiam, visus est voluisse edictum suum sta-
tuere clementis. Imper. noster Carolus 5. quod edidit anno 31.
quo blasphemos carcerali angustia in fame & siti mensem vnum
puniri iussit: post hanc pœnam, eos quoq; qui blasphemiam pro-
tulerint, iussit præterea in pellerinam subuectos linguæ pertu-
sione candenti ferro sine dissimulatione puniri. Si quis verò pro-
lixius blasphemie materiam rimari desideret, perlegat tractatum
pulcherrimum & eruditione refertum ingeniosissimi Docto.
D. Ludouici Montalti Syracusij, super Reprobatione sententiæ
Pilati: necnon Beatum Thomam in secunda, 2. q. 13. articulis 1.
2. & 3. **PRAEVARICATIO** Adamum protoparentem exegit 35
paradiso. Et præuaricatores dicuntur, qui vera crimina fraudu- 36
lenter occultant: hinc præuaricator à varicando, hoc est, trāsgre- 37
diendo dictus est, qui ab officij sui præscripto deflectit atq; aber-
rat: vel, vt Vlpiano Iurisconsultorum Iurisconsultissimo placet,
Præuaricator est quasi varicator, qui diuersam partem adiuuat, 38
prodita causa sua: quod nomē Labeo à varia certatione tractum
sensit, l. 1. & per vniuersum titulum, ff. de præuaricato. Et
Marcellus l. C. in l. 1. §. Præuaricatorem, & ibi Bartol. & alij

Præuaricatio

- 39 Scribentes, ff. Ad S. C. Turpilia. Præuaricatorem fuisse scribit
 eum, qui colluderet cum reo, & translatio munere accusandi
 defungeretur: eò quòd proprias quidem probationes dissi-
 mularet, falsas verò accusationes admitteret. Cic. pro Clen.
 An ut præuaricaretur? iam id quoque ad corrumpendum iu-
 40 dicium pertinet. Qualiter autem probetur præuaricatio, vide-
 bitis apud Bart. & eius sequaces in d. §. Præuaricatorem, num.
 4. His additur, quòd præuaricatores quasi spinæ euellentur vni-
 uerfi, quæ non tolluntur manibus: Et si quis tangere voluerit
 eas, armabitur ferro & ligno lanceato: igneque succensæ com-
 burentur vsque ad nihilum, 2. Reg. 23. Quo nam pacto in
 veteri testamento, iure canonico, & ciuili, veniant puniendi,
 satis abundè liquet ex suprà allegatis, atque hoc loco, studio
 41 breuitatis, omisiss. APOSTASIA, elongatio, defectio, rebel-
 lio nuncupatur: Aut secundum nonnullos retrostatio, aut retro-
 42 cessio, c. Non obseruetis, & c. vlt. 26. q. vlt. Et est trifaria. Prima,
 43 apostasia perfidiæ, per quam quis recedit à fide, c. Non potest,
 44 2. q. 7. Et hæc proculdubio, ut hæresis, venit punienda, Panor-
 mitano post Hostiensem teste, in c. 1. num. 3. ext. de apost. Alia
 45 apostasia inobedientiæ, id est, obedientiæ rebellio, siue à sacra
 & promissa obedientia defectio, qualis fuit primorum paren-
 46 tum Adæ & Eux præuaricatio. Similiter eorum qui sacra ec-
 clesiæ decreta peruiacaci animo spernentes, à sese excutiunt, c.
 Si quis venerit, et c. Illud, ext. de maior. & obediens. Præterea hoc
 apostasiæ crimen etiam incidunt, quicumque canonicatus aut
 monachatus decreta solenni voto & obseruatione recepta pro-
 caciter, citra ullam pontificiam dispensationem, violant, relin-
 47 quunt & deferunt: quod solent apostasiam irregularitatis ap-
 pellare, c. 1. & ibi Panormi. & scribentes, ext. de apost. & c. vlt.
 50. distinct. Ideoq; tales uti infames; puniendos censuerunt leges
 squalore carceris: donec resipuisse noscatur, et cōstantē obedi-
 48 tiā denuò spopoderint: quo casu ab apostasiæ criminē leuādi sunt,
 & prioribus obediētiæ tradēdi regulis, c. A nobis, ext. de apost.
 iunct. glos. ff. ibi. in verb. resipiscat. Ecclesia enī (inqt) nō claudit

gremium

gremium redeuntibus & resipiscētibus, l. Inter claras, in fin. C. de
 sum. Trinitate, & fid. catho. atq; D. Paul. Grillan. in suo tract. de
 hæret. num. 8. lib. 1. Et præfatæ diuisionis trimēbris perspicuè me-
 minit gloss. celebris in verb. apostasia, in d. c. 1. ext. de apost. 49
 quæ quidem gloss. in fine sui, etiam sustinet apostatam testem
 esse, aut alium accusare non posse, c. Beatus, & c. Si quis à vero, 3.
 q. 4. Inter crimina quæ animaduersione digna sunt, HAERESIS 50
 est grauius & cæteris detestabilius: eò quod directò contra
 ipsum creatorem Deum omnipotentem patratur, eius omni-
 potentia detrahendo, negando illius diuinitatem, vt habetur
 in c. 1. de sum. Trinita. & fid. catho. & l. 1. C. eod. tit. & c. Ad
 abolendam, de hæret. Non immeritò igitur appellatur crimen
 læsæ Maiestatis diuinæ, ex quo directò tendit in læsionem & 51
 præiudiciū diuinæ potestatis, d. c. Ad abolendam, & c. Ver-
 gentis, eod. tit. Longè enim grauius est æternam, quàm tem- 52
 poralem Maiestatem offendere, c. Non offeramus, 24. q. 1. &
 d. c. Vergentis. Hæres, itaque notandi sunt, quicunque in fide 53
 pertinaciter vacillant, qui se ab orthodoxa ecclesia auertunt
 & separant: qui cum sancta, orthodoxa, & catholica fide pu-
 gnantia ingerunt & docent: aut qui falsam hæreseos opinio-
 nem tuentur, contra christianæ religionis fidem, c. 1. & ibi
 Abb. & Doct. ext. de hæreti. sæpe citato, c. Ad abolendam, c.
 Inter hæresim, & c. Hæreticus, 24. q. 3. & l. Quicunque, §. vlt. C. 54
 de hæret. Hoc itaq; hæreticæ prauitatis crimen plectendum est,
 non solum in plebeijs, & infimæ sortis homunculis, verum etiam
 in Principibus, Regibus, Imperatoribus, Prælati, Episcopis,
 & Pontificibus. Curia tamen spiritualis siue ecclesia processum
 peragit. Iusticia verò secularis processum absolutum & iudicatū
 exequitur, d. c. Ad abolendam, & ibi Panor. num. 7. & 12. & c. Ex-
 communicamus, 2. ext. de hæreti. & c. Vt officium, & c. Cùm se-
 cundum leges, eod. tit. de hæret. lib. 6. Vt isthæc iura præscri-
 bant: Eò tamen (nec iniuria) nos vsus perduxit, vt consilia &
 tribunalia quæuis secularia passim non solum hæreseos execu-
 tionem: verum & causæ cognitionem, & sententiæ prolationem
 assumant.

Hæresis.

Nota

assumant. Quod quidem hæresis crimen habet duo extrema substantialia, sine quibus id esse non potest. Alterū est, quod respicit hæresis initiū, & hoc substantiale est error in ratione: suppleueris tu, quòd sit error circa ea quæ sunt fidei, non circa alia. Alterum verò extremum est, quod respicit complementum, quod est pertinacia in voluntate, c. Dixit, 24. q. 3. huius meminit D. Paulus Grillandus, de hæreticis lib. 1. num. 6. Sed hæretici quibus poenis plectendi? Augustinus ad Bonifacium refert, singulos hæreticos decē libris auri mulctari. Gelasius Papa exilio damnauit hæreticos. Hieronymus docet ressecandas esse putridas carnes, ita inquit: Ressecandæ sunt putridæ carnes, & scabiosa ouis à caulis repellenda, ne tota domus, massa, & corpus, & pecora ardeant, corrumpantur, putrescant, & intereāt. Et infra: Quæ est ista misericordia, vni parcere, & omnes in discrimen adducere? Et Beatus Ambrosius: hæresis, velut quædam hydra fabularum, vulneribus suis excreuit, quæ quantò sapius succiditur, tantò copiosius succrescit & pullulat, igni debite, incendiòq; peritura. Augustinus lib. 2. contra Gaudentij epistolam, de hæreticis inquit: Hoc hominū genus per Imperatoriā curā corrigi debet. Et super Ioan. ad longum docet, Imperatores & Principes catholicos benefacere, quòd vtatur gladio cōtra hæreticos: debēt enim hæretici affligi & eijci à Principib⁹, sicut Agar fuit afflicta à Sara, quando Ismael ludit cum Isaac, Gen. 21. & ad Gal. 4. Constantinus Imperator Arriū cum adhærentibus dānauit in exilium, quia nolebat adherere consilio Niceno, l. Manichæos, C. de hereti. Theodosius Imperator puniuit hæreticos Manichæos, omniū bonorum possessione & omni successione priuauit, admisit desuper inquisitionem fieri post mortem, l. Arriani, C. eo. tit. de hereti. coniuncta l. Vltimum supplicium, ff. de poenis. Item decreuit Valentinianus, ne Manichæi in solo Romano conueniendi morandique habeāt facultatem: decreuit quoque eos vltimo supplicio tradendos, l. Quicumque, §. vltimo. C. eod. tit. de hæretic. ibi, vltimo etiam supplicio coërceantur, qui illicita docere tentauerint. Adde hic quæ habentur in c. Excommunicamus, 2. iuncta gloss. in verb.

verb. Puniendi, extr. eod. tit. Et vt paucis satisfaciamus præ-
 fatæ quæstioni, qua poena hæretici sint plectendi, dicendum se-
 cundum Panormita. in d. c. Ad abolendam, ext. de hæreti. post
 Hostiensem, & Ioannem Andr. quod poena ignis debent ergo 58
 cremari, vt colligitur ex Euangelio Ioan. 15. c. vbi dicitur: Si
 quis in me non manet, mittetur foras, sicut palmes, & aref-
 cet, & colligent eum, & in ignem mittent. Et hanc poenam esse 59
 debitam interpretatur consuetudo, quæ optima est legum in-
 terpres, c. Cùm dilectus, ext. de consuetudine, & in l. Cùm de in-
 rem verso, ff. de vsur. expressè textus in l. Si de interpretatione,
 ff. de leg. Conueniūt ergo in hoc lex diuina, canonica, ciuilis, &
 consuetudinaria, vt communiter puniatur poena ignis, vt testan-
 tur D. Panor. & cæteri canonistæ neoterici in d. c. Ad abolen-
 dam. Idemque prudētissimus noster Imperator Carolus quintus
 edicto suo generali adstruxit anno quadragesimo: quo pertinaces
 hæreticos, & sectæ alicui nefariæ addictos, ignis supplicio dam-
 nat: resipiscentes verò viros, gladij animaduersione: mulieres ve-
 rò putei inhumatione tollendos præcipit. Vbi maior est culpa, 60
 ibi grauior debet esse vindicta, c. Excommunicamus, 1. §. Cre-
 dentes, versi. Sanè, ext. de hæretic. Nec mirum, quia si falsarij mo-
 netæ siue pecuniæ, aut alij malefactores (vt infrà apertiùs doce-
 bitur) per seculares Principes iustè morti traduntur: cur non
 hæretici falsarij sacræ scripturæ? Imperatores puniunt furta, ho-
 micidia, rapinas, adulteria, periuria, cur à minori ad maius, non
 punirent hæreses? Animaduertendum autem hîc est, priusquam
 extremam manum huic materiæ imposuero, non solum verbo, 61
 verum & facto in hæreseos crimen posse quempiam incidere: te-
 nent expressè Lopus, Abbas, Antonius de Butrio, & Ioan. Imo-
 lensis in Clement. de vsuris. D. Franciscus Squillaceñ. in suo ele-
 ganti tract. fidei, siue de fide catholica: quos data occasione con-
 sulturi videbitis. SIMONIA est studiosa voluntas vel cupiditas 62
 emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum,
 ita glos. in Rub. in tit. de simonia: de qua quidē materia, atq; eiuf-
 dē punitione tractatur prima causâ, per omnes quæstiones suas,
 c. Præ-

- 63 c. Præsentium, & c. Sancitum, 7. q. 1. In simoniacos variè, idque
arbitrariè animaduertitur per Iudicem ecclesiasticum, vt licèt vi-
dere per tit. & ibi scribētes, ext. de simonia, & ne aliquid, etc. atq;
- 64 locis prius allegatis, hīc studio breuitatis, omīssis. Intellige autem
Simoniacum illum, qui Sacramenta ecclesiastica, beneficia, præ-
laturas, atq; reliquas dignitates ecclesiasticas mercatur aut ven-
dit. Et huic Simonix vitio nostris temporibus multos (quod
65 iure deplorandum) illaqueatos conspiciamus. quoniam & tem-
porale & spirituale hodie venalitati expositum est, vt inquit
66 Anto. in c. Tuam, colum. 3. de ætat. & qualitat. Papa tamen non
dicitur committere Simoniam, si confert beneficia vel dignita-
tes accepta pecunia, secundum Bart. in l. Barbarius, in 2. colum. ff.
68 de offic. Præto. in repetit. vbi dixit rationem esse, quia Papa-
tus est Apostolatus, & aut sanctum facit, aut sanctum recipit:
quod est notandum, contra rabidè latrantes aduersus sedem apo-
69 stolicam: quibus non est licitum apponere os in cælum, sed li-
citum est Papæ æquare quadrata rotundis, c. Cuncta per mun-
70 dum, & c. Principalem, 9. q. 3. Et dicitur à Simone mago,
qui fuit primus author huius sceleris in nouo testamento. Ipse
enim voluit emere gratiam Spiritus sancti à beato Petro Apo-
stolorum principe. Sic Giezi in veteri testamento voluit gra-
tiam sanitatis Naaman Syro vendere, vt 4. Regum 5. Horum
ac plurimorum etiam exemplorum meminit textus, in c. Qui
studet, 1. q. 1. quod vide, quò scias simoniacorum ibidem
71 recitatorum exitus terribiles. Et præfatam simoniam legimus,
& iure diuino & humano damnatam, per extrauag. Pauli 2.
72 incipientem: Cùm detestabile, in exordio, sub titulo de simo-
73 nia. Et D. Abbas Panormitanus in c. Nemo, extra de simo-
nia, triplicis meminit simonix, quem consulite. Ante abso-
lutionem præsentis materiæ, lubet hīc mouere quæstiunculam
non aspernandam, & sæpenumero obuiam. Ponamus quendam
74 canonicum A. canonicatum suum simoniacè adeptum esse:
Cui eiusdem canonicatus malè impetrati facienda erit resti-
tutio, fabricane, an capitulo? Pro solutione præmittendum,
quod

quodd simoniacus nullum ius acquirit in beneficijs: quare illi nullum in beneficium, aut beneficij fructus ius collatum est: eoque inique fructus oēs recipit: sed oēs illos restituere tenetur, quos percepit, & sui hæredes seu executores tenentur & adstringuntur sub animæ periculo ad restitutionem, si conscientiam saluam volunt, per extrauag. Pauli, incipien. Cùm detestabile, sub titu. de Simon. id expressè ordinantem & statuentem: sed cui fieri debeat restitutio, non dicit. Dico igitur, quodd debet fieri ecclesiæ, in cuius ignominia: cedit huiusmodi canonicatus adeptio simoniaci. Et fit præcipuè iniuria illi ecclesiæ, in qua illicitè recipitur: 75
 cùm nullum ibidem potest facere seruitium Deo gratum: imò censendum est ipsum beneficium vacare, cùm tunc habendus sit 76
 tanquam non verus possessor seu rector canonicatus, & hoc certum est cedere in ignominiam ecclesiæ, quare illi eidem ecclesiæ facienda est restitutio, per nota. in c. De hoc, de Simonia, in c. Ad liberandum, §. fin. De iudicijs. Intelligo tamen sanè, quodd 77
 huiusmodi restitutio non debeat fieri canonicis ipsis, vt inter se eius canonicatus fructus distribuunt, sibiq; ex æquo communificent: sed vt in vsum & vtilitatem communem ipsius ecclesiæ conuertant fundando ex huiusmodi fructibus missam, quo cultum diuinum & fructum ecclesiæ augmentent: Aut certè conuertant in vsum fabricæ, per extrauag. vrbani. 4. alias §. sub eod. tit. de Simon. incipientem, Sanè ne in vinea. vnde isto casu capitulum solum habet administrare huiusmodi fructus, & in vsum 78
 pium conuètere: sicuti disponuntur bona vsurariorum, quorum 79
 administratio reseruatur Episcopo, non vt sibi applicet, sed in alium vsum pium ipsa conuertat, per c. Quanquam, de vsur. lib. 6. quod etiam apparet Philippo Franco in c. 2. de offic. ordi. lib. 6. **SORTILEGIORVM** materia ampliùs ac fusiùs nobis meritò hîc foret enarrâda, quodd ea inter Christianos (proh detestandum facinus) tam impunè (eo quodd multis incognita) dissimuletur, & passim tam frequens exerceatur. Ne tamen tam abominandi sceleris imprudens simplicibus fenestram aperiâ, qua ad rei notitiam mea explicatione parum cauta perueniant, si ne-

si negotij huius copiã, & varietatẽ cunctis articulatiũs patefecero,
 statui ab hac materia prorsum temperandum, magisq; operæpre-
 ciũ esse, de ea nihil fari, quã inconsultẽ alijs ruinã occasionẽ sup-
 peditare. Verũ enimvero, quum in hoc læsẽ Maiestatis diuinæ
 crimine versemur, aliquid enucleasse cõtenti, ea dũtaxat & obi-
 ter hĩc detegere studebimus, quæ simplicibus officere nequeant,
 & doctis ampliora inquirendi materiã præbeãt. Principiò igitur,
 ne ex ignotis procedamus, discutiendum & examinandũ assũ-
 psumus, quid sit Sortilegium generaliter sumpto vocabulo, pro
 80 omni superstitionis specie? Sortilegium est quãdam superstitio
 illusoria & summẽ noxia, qua vtitur homo dẽmonis ministerio,
 vt habetur 26. q. 5. in sum. & 26. q. 2. c. Qui sine saluatore, l. Nemo,
 & l. Multi, C. de malef. & mathe. & S. Tho. in secunda 2. q. 95. arti.
 3. in tit. de superstitio. & notatur in c. 1. & 2. de sortil. Et ideo sor-
 tilegi, diuinatores, & malefici, hãc diabolicã superstitionẽ pro-
 fessi, dicũtur hostes humanę salutis, & humani generis inimici cre-
 81 dẽdi sunt, l. Et si excepta, & l. fin. C. eo. tit. Euidẽter nũc ex hoc ap-
 82 paret, quis propriẽ dicatur sortilegus: Textus enim in c. Sortilegi,
 83 26. q. 1. dicit, quòd sortilegi nẽpe propriẽ hi sunt, qui sub nomine
 fictæ religionis, per quasdã (quas Sanctõrũ seu Apostolorũ vo-
 cãt) sortes, diuinationis scientiã profitentur, aut quarumcunq;
 scripturarum inspectione futura promittunt: ex quo textu no-
 tatur, quòd isti sortilegi & incãtatores sub falso quodam & ficto
 religionis nomine, vtpote Apostolorũ vel aliorũ Diuorũ autho-
 ritate, sua cõficiunt sortilegia: & hinc est, quòd isti incãtatores, &
 maximẽ mulieres in suis sortilegijs & incãtationibus (quas vulgò
 vocãt) sępius dicere iubẽt eos, quos suis maleficijs seducere curãt,
 aliquot orationes Dominicas: aliquot enarrare Psalmos: elargiri
 eleemosynã: aliquã subire peregrinationẽ: corporis macerationẽ,
 & ieiuniũ, aut simile apertẽ pietatis officiũ: quo scilicet incautis,
 huiusmodi religionis ac pietatis specie, faciliũs imponant, & ad
 suã perfidi (deserta vera Christõq; digna fide) nequiter seducant,
 aut certẽ aliquot oratiunculas legẽdas mandant in cultũ, gloriã
 atq; p præsidio alicuius Diui, cui sese totos, suãq; vota apparẽter
 nuncupare

nuncupare simulant: quasi istius Diui præsidio ac ope cuncta administrant, & tanquã omnia pia sint, sancta, ac salutaria, quæ per ipsos in tali negotio gerantur: quum tamen omnia ficta, sint, falsa, superstitiosa, ac diabolica: nempe solius dæmonis artificio omnia patrant, quæ ficto cultu, falsisque votis Sanctorum peragere simulant. Hoc tamen pie Lector velim intelligas, me hoc vocabulum (Sortilegium) nõ strictè, sed largiùs hîc accipere, nempe pro omni specie superstitiosa, siue ea malefica, siue amatoria, siue 84 diuinatoria fuerit. Sunt enim istius diabolicæ superstitionis nomenclaturæ tam variæ: formæ præterea ac species, non minus dissimiles, quàm diuersæ, vt singulas suis certis ac peculiaribus definitionibus commonstrare, laboris foret cùm infiniti, tum superuacanei. Quocirca vno hoc sortilegij nomine, omnes ac singulas maleficorum aut incantationû species (in substantia etiam differentes) comprehensas volumus: quod solum etiam requiritur ad essentiam veræ definitionis, Bart. teste in l. i. ff. de testam. Et secundum hanc largam acceptionem, is dicitur sortilegus, qui diabolicam superstitionem professus, noxia quæque, superstitiosa ac elusoria, dæmonis instructione, componit. Vox (noxia) continet species amatorias & veneficas. Particula (elusoria) continet speciem diuinariam. Verbum (superstitiosa) completitur sortilegia, quæ fiunt ad sanadum maleficiatos, vt l. Eorum, l. Nemo, & l. Multi, C. de malefic. & mathe. c. 2. de sortileg. c. Sortes, & c. seq. 26. q. 5. Porro sortilegorum professio duplex est, vna tacita, altera expressa: quarum infra meminerimus. Hîc 85 autem sese offert quæstio, à quibus fuerunt inuenta hæc sortilegia: quique fuere primi authores, qui ea inter mortales inuexerunt? Dic, quod Persæ ac Caldæi, qui cæteris curiosiores, naturæ etiam secreta abditissima perrimari conati sunt: adeo vt ne hac quidem rerum notione contenti, quas humana industria peruestigare potest, honeste magiæ limitibus transgressis, ad curiosam & impiam dæmonum illusionem & imposturam prolapsi sint, c. Igitur genus, 26. q. 4. Si quis aut plura hîc desideret, quid sit sortilegiû, & quis sortilegus, videat Archid. in c. Accusatus. §. Sanè, de

- de hæreti. lib. 6. & in summa confels. in tit. de Sortileg. 2. & 3. quæstionibus, Hostien. & Ray. in summa, eod. tit. & S. Tho. secunda 2. q. 95. in tit. De superstitio. versic. ad quartum dicendum. Hoc
- 86 tamé impræsentiarum admonitum te velim pie lector, multas ac diuersas esse sortilegiorum species, iuxta diuersas hominum professiones, & varias formas, quibus illa conficiunt. Præcipuæ verò & capitales species sunt tres, nempe, Diuinatoria, Amatoria, & Venefica. Prima dicta est diuinatiua, quòd per illam isti sortilegi vsurparunt sibi nomen diuinatoris: per quam futura quædã, præsentia, vel præterita nobis ignota, vaticinari conantur, c. Non oportet, 26. q. 5. & d. l. Nemo, C. de malef. & mathe. ibi, diuinandi curiositas etc. & secundum hanc acceptionem Sortilegium propriè & strictissimè dicitur: habétque nomen à sorte, quæ in hac materia sumitur pro arte diuinandi, & hoc modo sumpsit text.
- 87 hoc verbum, in c. Sortilegi, 26. q. 1. Diuinationis autem species sunt variæ. Prima est, quæ fit per manifestam dæmonum inuocationem, pertinetq; ad necromanticos. Secunda fit per solam considerationem dispositionis vel motus alterius rei. Hæc augurium est. Tertia est, dum facimus aliquid, vt nobis manifestetur quiddam occultum, quod ad sortes pertinet: & ista duo vltima fiunt per tacitam dæmonum inuocationem. Vbi sub quolibet vero istorum generum rursus diuersæ sunt species. Secunda verò species sortilegiorum, dicitur amatoria, quia fit propter amorem libidinosum: & vt plurimum, ad inflectendum pudicos animos ad libidinem, tam mulierum quàm virorum, sed frequētius mulierum, l. Eorum, in princip. C. de malef. & mathe. & l. 3. §. Hæc adiectio, ff. ad l. Cornel. de sica. & l. Si quis aliquid, §. Qui abortionis, ff. de pœnis. Vbi fit mentio de poculo amatorio. Et qua pœna plectendus erit, quisquis tali poculo porrecto, malè composito, aut malè temperato, alterius bibentis sustulerit vitam? Apparet prima facie dicendum, quòd aliqua pœna extraordinaria, relegationis, vel simili: ex quo homicidium illud nequaquam fuit commissum dolo, & cum occidendi proposito: ideo nō debet puniri pœna vltimi supplicij, l. 1. §. Diuus, & l. Diuus, ff. ad l. Cornel. de sica.

fica. Tamē contrariū dicit text. in d. l. Si quis aliquid, §. Qui abortio-
 nis: quod si casu moriatur, qui vel quā poculū prædictum ab-
 sorbuit: qui tradidit, ultimo supplicio puniendus est: licet dolo
 nō dederit, sed bono zelo: & hoc est, quia res ipsa est mali exēpli.
 Ex quo notādus est casus admodum singularis, in quo quis puni- 89
 tur poena vltimi supplicij pro homicidio commisso, sine dolo &
 intentione aliqua occidēdi, contra dispositionem iuris commu-
 nis, in l. Lege Cornel. & l. Diuus, & l. r. §. Diuus, ff. ad l. Cornel. de
 fica. & l. Is qui cum telo, C. eod. tit. quē habet, nunquā poenā mor-
 tis inferri pro homicidio commisso sine dolo & proposito occi-
 dendī: imō in casu prædicto lata culpa minimē equiparatur dolo,
 vt signanter ait Bart. in d. l. Lege Corne. hīc enim nulla ratio, neq;
 præsumptio contra ipsum, qui dedit poculum amatorium, mili-
 tat. Et qua poena afficiendus, quando non fuit subsecuta mors: sed 90
 alius turpis affectus? Ad hoc respōdendum censeo, quod iure ci-
 uili humiliores in metallum perpetuō damnantur: honestiores
 verō propter malū exemplum, & turpitudinē finalis intentionis,
 in insulam, dimidia parte bonorum suorum confiscata, perpetuō
 relegātur: Ita text. cum glos. in d. l. Si quis aliquid, §. Qui abortio-
 nis, ff. de poenis. Tertia sortilegiōrū species est, venefica, siue ma-
 lefica, quā ceteris multis partibus est perniciosior, eōq; magis ex-
 crāda, per quā infinita mala suppullulant: tot infirmitates: tā variij
 morbi: tot calamitates: humana pariter ac brutorū corpora ex-
 carnificātur: adeō, vt ad durissimā mortē nō rarō viuētes adi-
 gātur, hī citiūs, illi verō tardiūs. Citiūs enim istiusmodi malefici
 perimunt, quotiescunq; compositio malefica valde præsentanea
 est, & plurimum habet veneni. Qua ratione autem id fiat, cautus
 hīc prudensq; prætereo. Tardiūs verō mortē inflictāt, quā longis
 cruciatibus corpora ita conficiunt, adeō exinaniunt, vt eorum
 vniuersa virtute contabescente, tandē emori cogantur. Quocirca
 non perperam species isthac malefica dicitur, ab enormitate sci-
 licet malicię, in quam directē perpetuō vergit, l. Eorum, ad exor-
 dium, & l. Multi, præallegatis. Hinc fit quod lex vocat istos hu-
 mani generis inimicos, vt qui semper tēdunt ad hominum inter-

necionem. Obseruandum præterea hoc loco, varijs modis istos maleficos, suo maleficio, homines (diuino semper permissu) 91 adigere ad mortem. Sunt enim, qui sola carminis potentia homines aliquando interimunt, absq; vlllo veneni haustu, S. Augusti. testante lib. 10. de ciuita. Dei, cuius dictum insertū est c. Nec mirum, §. Magi, 26. q. 5. l. Et si excepta, in prin. C. de malef. & mathe. cōq; alibi appellantur hostes cōmunis salutis, l. fin. in exor. C. eo. tit. Quidam verò reperiuntur, qui eadē arte, eademq; professione magica instructi, supradictas infirmitates, & maleficas pollutiones ab affectis, languidisq; corporibus eripiunt, corporaq; maleficio infœliciter cōcussa, breui tēpore sanant: ita maleficia maleficio propulantes: quibus autem medelis, quibus remedijs hæc curationes suas conficiant, & maleficas illas pollutiones remoueāt, referre nefas est. Neq; putandū est, curationes huiuscemodi fieri posse, absque scientia ac notitia maleficæ artis, & dæmonis instructione. Non enim maleficæ illæ pollutiones vnquam destrui solent, nisi per eiusdem artis magistros, qui ista diabolica professione bene instructi, ac quoquo modo participes fuerint: quia maleficia ipsa absque dæmonis ministerio & suffragio (sue rebus ipsis, sue verbis fiant) communiter nec inferri corporibus solent, nec ab eis tolli: & hoc est, quod ait S. Augusti. in lib. de ciuita. Dei, prout refertur in d. c. Nec mirum, in fin. 26. q. 5. quòd huiusmodi remedia et medelas ars non commendat medicorum: vt quæ non ex arte, quam naturalis scientia profiteretur, proueniant: sed ex imposturis dæmonum. Quandoquidem naturalis medicina, & omnium physicorum & chirurgicorum ars tota communiter non sufficeret ad sananda huiusmodi corpora maleficijs affecta, & remouendum eas pollutiones, quæ dæmonis opera & ingenio corporibus fuerunt insertæ, quum eadem artis peritia, eodemq; suffragio tollantur, 92 oportet, cuius arte fuere inflicta, iuxta illud: Cuius est condere, 93 eiusdē est & soluere, & cuius est condēnandi facultas, eius est ab- 94 soluendi libertas, l. Condemnare, ff. de re iudica. & l. Nemo qui, ff. de reg. iur. Nihil tam naturaliter connexum, quod eodem genere

genere dissolui non possit, l. Nihil tā naturale, ff. de reg. iur. Sanare
 igitur hic & morbos inferre, eiusdem sunt artificij. Quin & hoc 95
 notandum est, morbos quosdam naturalibus etiam ex causis or-
 tos, nempe ex veneni, aut toxici illati efficacia, ne possē quidem
 perpetuo curari per naturales operationes contrarias hominibus
 cognitās: sed dāmonis ope hos aliquando citius propelli. Nec
 hoc mirandum, est enim dāmon secretorum morborum, ac re- 96
 rum naturalium longē peritissimus, eōq; ob cognitā omnium
 rerum vim, virtutem ac medendi efficaciam, medicus exactissi-
 mus: quā curandī artem nulli (quantū in se est) reuelat, nisi sibi
 fidentibus, ac diabolicā hanc artem professis. atque hinc fit,
 vt vulgus dicat, morbos huiusmodi per nullos naturales medicos
 posse curari: sed per eosdem tantū magos & incantatores, aut
 per alios eiusdem professionis, & artis: quā arte alijs & maleficia
 inferunt, eadē & illata denuō citius eripiunt: sed nō nisi instructi
 tollunt dāmonis ope, vt habetur per S. Tho. in secunda, 2. q. 95.
 arti. 6. & l. Eorū, §. fi. C. de malef. & mathe. Non est tamen, quod
 quispiam putet hęc remedia de iure ciuili esse prohibita: aut vlla 97
 pœna de iure ciuili afficiendos, quicunq; hoc artificio illata in-
 commoda profligunt, licet id agant arte malefica, vt est text. in d.
 l. Eorum, §. fi. tamē de iure Pontificio siue Canonico (cui hoc in
 negotio haud dubiē standum) non licet aliquo modo hominem 98
 maleficiatū, cōtrarijs maleficijs liberare, c. Admoneant, 26. q. vlt.
 Superest nunc, vt & alias fortilegiorū species aperiamus: quæ sunt
 quodammodo species subalternæ ad illas superiores: quæ finē &
 effectū ipsorū fortilegiorū veriū respicere videntur, quā prin-
 cipium: infrā scriptæ verō respiciunt finē, principiū, & medium:
 & diuersis nominibus nuncupantur, secundū diuersos modos ac
 formas, quibus conficiuntur: & eisdem vicissim nominibus ap-
 pellantur eorum artifices: nempe ab ipsa arte, quā exercēt, ti-
 tulum referentes. Redeamus nunc ad primā speciem, quæ est 99
 diuinatura: quæ inter cæteras obtinet principatum: in quā com-
 plures homines capti vel decepti sæpius incidunt, quā in alias.
 Natura enim humana, & illorum maximē, qui sunt curiosi,
 n ij natiuo

natiuo quodam appetitu fertur in desiderium cognoscendi ea, quæ
superiora, quæque maiora sunt naturali scientia, & ab humano
100 intellectu nimis abdita. Hinc fit, ut ferè conspiciamus istos sorti-
legos, necromanticos, magos, hisque similes, quotiescunque stu-
dent operibus & superstitionibus suis fidem adhibere, (licet ex-
tranei sint et penitus ignoti) quæcunque alicui vel longinquo tem-
pore præterito euenerunt, tãquam ad vnguem eidem, sicuti acci-
derunt, referre solere: quorum relatione, si cum veritate consen-
tiant, vehementer hominum mentes ad se allecant: ut horum ve-
ritate circumuenti, tandè etiam credere incipiant, quæ sunt fal-
sissima. Hęc autè ita fieri cõfirmat S. Augusti. in lib. 10. de ciuitat.
Dei, relata per sacros Canones in c. Nec mirum, §. Nullum suffragium,
26. q. 5. sub hac enĩ specie plures militat magistri. Et huius speciei
maliciam exaggerat peccantium multitudo, quod eam ferè malefici
101 profiteantur. Quæ uti clariùs innotescat, in quatuor riuos seu spe-
cies eam deducere par est, iuxta numerum quatuor elementorum in qui-
bus exercentur. Primum videlicet Geomantia, à γῆ, quod est terra,
& μαντεία, id est, diuinitio, quasi terrestris diuinitio. Hydroman-
tia, quæ fit in aqua, ab ὕδωρ, quod est, aqua. Pyromantia, quæ fit in
igne, à πῦρ, quod est ignis. Et Aëromantia, quæ fit in aëre. Hinc
dicti sunt Geomanti, Hydromanti, Pyromanti, & Aëromanti,
qui artes ipsas in ijs elementis profitentur, ut exponit text. in c.
Igitur genus, in prin. 26. q. 4. quæ verba fuerunt assumpta ex dictis
sancti Augusti. in lib. de natura demonum, et Hostien. in summa,
102 eo. tit. in exordio. Quorum professorum, alij dicti sunt diuini, quasi
Deo pleni: hi enim diuinitate se plenos esse, hominibus persua-
dent: & hac astuta fraudulentia hominibus futura coniectant. Alij
incantatores dicuntur, nempe qui artem verbis tantum peragunt,
qui aliquando tantum carminis potentia valent, ut verbis suis, absque
aliquo veneni haustu, interdum occidant, ut habetur in d. c. Nec
mirum, in prin. 26. q. 5. Quidam alij sunt arioli, sic dicti, quia
circa aras idolorum nefarias preces emittunt, & funesta sacrificia
offerunt: quibus celebritatibus demonum responsa suscipiunt. Alij
dicuntur haruspices, quasi horarum inspectatores. Hi enim obseruat
tempora,

tempora, dies, horas, & momenta, ex quorum obseruatione bona vel mala futura prædicunt. Hi quoque intestina pecudum inspicunt, ex quibus futura vaticinantur. Alij sunt augures, qui volatibus ac auium garritis intendunt, quorum exercitiū, auguriū, quasi auigeriū dicitur: quòd, quid aues vocib⁹ aut volatibus gerat, obseruent. Alij dicuntur Phitonissæ, qui quadā superstitione diabolicā professionē sectantur, à Phitone, id est, Apolline dicti, qui auctor fuit artis diuinandi. Alij sunt Astrologi, qui ex astrorum consideratione quippiam vaticinantur. Ars profectò hoc tempore nusquā non gentium, & celebris, & apud nonnullos multæ fidei. Verum an isthæc vaticinatio iure sit permissa, ex causâ, prudensque nunc prætereo. Alij dicuntur Genethliaci, sic vocati propter natalitiorum considerationes. Obseruant enim hi diē natalis & horam alicuius, mox per duodecim coeli signa, siderumque cursus, eum ad iustum numeri calculum referunt: unde ipsi prædicunt foelices aut infoelices futuros euentus: imò & mortem interdum. Alij denique sunt Salitores, sic dicti, quòd ex membri cuiuspiam palpitatione, aut ex trepido saltu, nescio quid prosperi, aut aduersi, mox euenturum deblaterant. Hactenus enumeratæ species omnes declarantur per text. in d. c. Igitur genus. Adijciam ipse superioribus Necromantiam, quæ est per mortuorum cadauera, siue ex inspectione mortuorum diuinationo, dicta à *νεκροσ*, id est, mortuus, & *μαντεία*, id est, diuinationo. 103
Hinc dicti sunt necromantes vel necromantici, quorum incantamentis videntur resuscitari mortui: aut certè ex mortuorum inspectione miranda futura diuinant, dum mortuorum cadauera alloquentes, & ab ipsis mutua responsa ferentes, nescio quid deliramentorum leuiusculis hominibus diabolica illusione persuadere conantur. Porro quoties hæc peraguntur, necromanticis istis mos est, cadauer conspergere sanguine: quòd dæmones cruore delectari ferantur. Hinc quotiescunque fit necromantia, cruor 105
aquæ miscetur, vt dæmones sanguinis colore facilius prouocarentur, vt habetur d. c. Nec mirum, 26. q. 5. in §. Necromantici: Hæc tamen non doctis, sed rudioribus commonstrare volebam.

- 106 Cæterum rogatus à quoquā, quā sint professores siue magistri, qui 2. & 3. speciē fortilegiorū exercere solent, paucis respōdebis, eos ipsos esse, qui sunt p̄fessores artis amatorię. Rursus in illa fortilegiorum specie militare eisdē, qui in venefica specie profitentur, quosq; magos appellari diximus, hoc est, qui artē magicam profitetur, vt inqt̄ tex. in d. l. Eorū, in prin. & in d. c. Nec mirū, §. Magi. Eisdē præterea vocamus maleficos, nēpe ob facinorū enormitatē, vt ait tex. in præallegato §. Magi. Hinc factū est, vt ius ciuile hos vtriusq; artis magistros, s. amatoria fortilegia p̄petrātes & venefica, æquiparauerit, non min⁹ in facto, q̄ in p̄cenis: pari supplicio in ambos animaduertendū decernēs, d. l. Eorū, in princ. & l. Si quis aliquid, §. Qui abortionis, ff. de p̄cenis. Verū an idem fiat de iure Canonico (quod eadem sit in vtroq; p̄cena cōstituta, aut diuersa) hīc breuitatis causā prætereo. Sunt præterea alij qui dicūtur incātatores, qui sola potētia carminis perstringunt hominū mentes: hi solent vt plurimū in 3. specie militare. Itē q̄dam alij, quos sup̄rà in prima specie expressimus, in hac 3. specie sæpius se exercent: quales sunt arioli, qui in suis sacrificijs & immolationibus adiungunt quandoq; imagines caræ vel cretæ recentis, illas iuxta feruentissimū ignē apponentes, vel acubus earū capita vel latera p̄forātes, baptizātes atq; cōplura alia turpia & nefanda facientes & cōmittentes, quę oīa ad 3. quoq; speciē referēda sunt. Quin & necromantici similiter sæpius solēt in 3. specie laborare. Cæterū quū in hūc fortilegiorū campū, vt amplissimū, ita multò certē teterrimū inciderim⁹, nō ab re me facturū arbitrat⁹ sū, si aliquāto peniti⁹ rudi⁹sculos in ipsius amplitudinē p̄duxero. Non ergo huius disciplinæ nefariæ cuiq̄ author existere cupiā, quod nec in superiorib⁹, nec in sequentib⁹ intēdero: sed vt̄ triuialibus (quod pace ip̄sorū dictū sit) iudicibus huius rei latiorē noticiā suppeditarē, ac examinis faciēdi rimulas potiores cōmonstrarē.
- 109 Quocirca noueris, velim, duplicē esse fortilegiorū p̄fessionē: tacitā scilicet, & expressā. In genere intelligas oportet, de cuiuscūq; speciē p̄fessorib. Tacita autē p̄fessio est p̄missio quēdā, quā quis facit alteri p̄fesso, de obseruando quę sibi mādauerit, sub
- pro-

promissione, quòd grandia facturùs sit et mirabilia: quòd in vita sua futura cognosceret, & multa alia his non dissimilia: dùmmodo cù fidei catholicæ renunciatione, & pertinaci Sacramentorù ecclesiasticorù còtèptu: vnde pollicebitur, quòd totis viribus cultui, & obsequio adhærebit sui magistri, ipsùmq; ceu verù Principē adorabit: ipsiq; omnē verē adorationis cultù sub idolorù forma exhibebit, & alia huiusmodi turpiora pacta: quòd cuncta deniq; opera per ipsum faciēda in illius nomine & deuotione confecturus sit. Dicitur autē isthec professio tacita, quòd nō fiat, nec pacta sit propriè cum ipso dæmone, sed cù dæmonis ministro. In qua tamē etiā multæ interueniunt ceremoniosæ solennitates extrinsecæ, quæ vsuuenire solent in p̃fessione expressâ: veluti solēnis stipulatio, fides præstita per iuramētū de obseruatione p̃missorù: itē obsequiū & ratæ fidei pactū cù dæmone, vna cù abominanda abiuratione fidei Christianæ, et alijs in ea requisitis, vt in c. Qui sine saluatore, 26. q. 2. & vide sum. cōfess. eo. ti. q. 3. et 6. vbi fit mētio de vtraq; p̃fessioe, & pacto habito cù dæmone, s. tacito et expresso, & eo. tit. q. 10. in fin. quā submissione & sui obseruatiā ipse dæmō postea ratā habet: redditq; ob eā se facilē ad obsequēdū eorū votis, ac appetitui: nō minùs q̃ volūtati eorū, qui expressâ p̃fessione dæmonis, sua sortilegia exercere solēt, vt ibi notatur, et l. Nemo, & l. Eorū, in princ. C. de malef. & mathe. sēpiusculè p̃allegatis, & in c. 2. de sortileg. vbi dicitur de illo, q̃ occulti furti inueniēdi cupid⁹, inspexit in astrolabiū: Hui⁹ quoq; tacitæ p̃fessionis apparet meminisse textū, si accuratiùs ipsius verba discutiātur, in d. c. Nec mirū, §. Necromantici, ver. ad hęc oīa: vbi post enarrata aliquot certa remedia, q̃bus affecti, id est, maleficiati ad priorē ac integrā corporū valetudinē restitui solēt, subiūxit text⁹ hęc oīa fieri arte dæmonū ex pestifera societate hoīm cù cacodæmonibus exorta. Altera verò dicitur p̃fessio exp̃ssa, nēpe, quæ fit expressè cù p̃prio dæmone. Isthec rurū est duplex: vna dicitur solēnis siue publica: altera verò priuata. Solēnis autē & publica ea est, q̃ fit cù dæmone publicè in maiestatis suę solio, Principum more, residēte, ad vniuersales cōgregationes omniū strigarū, & maleficorū, necroman-

115 *m:* tium, & cuiuscunq; generis professorum, certis nocturnis horis, locis et tēporibus, dēmonis arbitrio, cōstitutis. Vbi corā vniuersis adstātibus isthac fit professio. Priuata verò, p̄fessio est illa, quę fit cū ipso dāmone pacto expresso, & cū iuramēto, citra vllas tamē solēnitates, & extra omniū hominū coetū: vnde de istis dicitur Esa. 28. c. Dixistis, percussimus foedus cū morte, & cū inferno fecim⁹ pactū: & de hac fit mētio in sum. cōfess. eo. tit. q. 4. in p̄ric. & q. 6. et 12. fit hęc professio quandoq; eisdē solennitatibus, qbus hodie fieri conspiciamus veras & solēnes professiones monachorum in religione Christi, vbi ad vitā monasticā degendā, abnegāt mundum cū suis vniuersis oblectamentis pręstigiarijs. Ita hi contrā, abnegato Deo, deserto Christo seruatore nostro, ac renūciata fide cum contēptu Baptismi ac cum contēptu reliquorum ecclesię Sacramentorum, vni dāmone adhærescunt, cui se totos deuouent, & spontanea obedientia consecrant, cū arctissimo iuramenti sacramento: aded, vt hinc iure efficiantur ipsius subditi, & (vt ita loquar) dāmone vasalli cōiunctissimi. Atq; ex hac, hominis scilicet & dēmonis exitiali societate, nascitur & cōfirmatur tā arcta amicitia, vt ex ea hoīes (heu) miseri dolēda mala (p̄missu diuino) & turpissima opera, relatu nequiora cōficiāt, vt in sum. cōfess. eo. tit. c. 3. & 4. in exordio. Ii verò qui expressam p̄fessionē fecerunt, reddunt etiā expressum adorationis dēmoni cultū per solēnia sacrificia, quę ipsi exhibēt dāmone, imitantes in oībus (quò magis nostrā simplicitatē fallerent) diuinū cultū cum cēremonijs, apparibus luminaribus, precibus etiā quibuscūq; & orationibus cū his alijs similibus, quibus instructi sunt et edocti, quibuscūq; Cacodēmonē, suū exitiale exitiū, incessanter collaudant et adorant, haud aliter, quā nos fœlices colimus & adoramus vnicē vnicū Iesum Christū Dominū nostrū cū patre ac cōoperatore spiritu sancto, omnium visibilium pariter ac inuisibilium omnium creatore, & rectorē maximū, 26. q. 5. c. Contra idolorū, glos. in c. Accusatus, §. Sanē, de hærēti. lib. 6. & in summa confess. eod. tit. q. 2. & 3. & c. Non obseruetis, 26. q. 6. & eadē causā, & q. 2. Qui sine saluatore. Hic autē cultus, vel ex eadē satanę superbia suppullulat & erūpit, qua

qua olim se Deo suo æquare cupiens, solium suum in orientem indignè conabatur euehere, quò Creatori suo appareret æqualis. Qua quidè superbia necdū extincta, dæmon Dei sui adorationis æmulator strenuus, ab hominibus quoq; pari ritu se adorari patitur & cōcupiscit. Quod aut eadē superbia in ipso etiānum duret, testis est S. Tho. in secūda, 2. q. 95. arti. 5. & S. Aug. in li. 10. de ciuit. Dei: cuius dicta tradita sunt, 26. q. 5. c. Nec mirum, §. Auguria, ver. sed hoc quosdam fallit, & versi. ad hoc, vbi dicitur, quòd satanas 116 in hoc totus incūbit, vt adoretur quasi Deus: hinc quicunq; interueniūt in dictis sacrificijs expressè ipsum satanā adorātes, ceteris ipsi dæmoni multo quidem sunt chariores, adeò vt nihil ab ipso petant, quod nō ilicò assequantur: modò id à Deo datum, ac suæ potestati concessum fuerit. Porro si id ipsi negatū fuerit, petitores suos exaudire nequiens tam est tamē malignus satan, vt petita se præstare possè iactitet, ac post præstāda (quū nō ilicò) promittat nequiter, quibus illusionibus suos, pfectos miserè decipit. Hinc dicūt nōnulli, quòd sortilegia & maleficia quę per istos fiunt, cæteris magis sunt atrocia atq; efficaciora: quandoquidè diabolus summopere cupit gratificari ijs, à quib⁹ maius honoris præmiū recipit. Hos aut hinc penè dinoscēs, quòd tales sæpe soleāt struere imagines, aut statuas gēmeas, cēreas, aut creticeas, similiūq; materiārū, teste S. August. in lib. 21. de ciuit. Dei, hæc verba notante: quòd dæmones alliciātur his rebus, characterib⁹, signis & carminibus magicorū, nō tanq̃ animal cibus, sed vtī spiritus signis: quia enim homines in signū subiectiōis ipsis offerūt solēnia sacrificia, & prostrationes summissas faciūt, gaudēt summopere huiusmodi reuerentiæ signa sibi exhiberi. Alliciūtur aut diuersi dæmones diuersis signis, pro diuersitate scilicet viciorū ipsis conuenientium. Verba sunt S. August. relata per S. Tho. in tract. 44. disput. primæ partis, in tit. de mira. q. 10. versi. Respōdeo in fine, quę ibidē vide. Rogare aut posset quispiā curiosulus: quib⁹ locis quib⁹sue tēporibus, hæc sortilegia fieri consueuerūt? Deinde vbi sortilegi, hisq; 117 similes alij cōuenire soleāt? huic paucis respondeatur: huiusmodi 118 sortilegia plerūq; in locis syluestrib⁹, occultis, subterraneis, & ab hominum

- hominum conuersatione remotis: In locis longè diffitis, caducis castellis & desertis: semperq; in i[n]tempestæ noctis tenebris fieri solere, vt nota. in c. Episcopi, 26. q. 5. cuius duplicem rationem esse cõperi. Prior est, quòd demò post foedum casum ex paradiso, effectus fuit obscurus & tenebrosus, vt habet communis omniũ Theologorum sententia, & maximè S. Thomæ in tract. 44. quæstione 16. artic. 1. & 6, in tit. de dæmoni. Atq; hinc cõuincitur, ab authore tenebricoso, lucisq; id est, iusticiæ, virtutis, veritatisc; ofore perpetuo, nulla quoq; lucis opera fieri posse: sed cuncta atra, horrida & tenebricosa flagitia ab eo solù peragi: eaque tũ locis, tũ tẽporib⁹ obscurissimis, iuxta illud cõmune dictũ: Qui malè agit, odit lucẽ, c. Perniciosam, 18. q. 2. et c. Itẽ si antè, de pœnitẽtia, dist. 1.
- ¹²⁰ Lux enĩ veritatis, hoc est, illa quẽ illuminat oẽm hominẽ veniẽtem in hunc mundũ, Christus est, vt habetur Ioan. 1. 3. 5. & 8. capit. & 1. Inter claras, in exord. C. de sum. Tri. & fid. catho. Ideoq; etiam dicta lux interna, vt quæ clarificet animã & intellectũ hominis, de cõsecra. dist. 4. in princ. Is cuncta opera sua clarissima luce agi vult ad patris sui gloriã, & gregis sui ædificationẽ. Satanã verò
- ¹²¹ virtutũ, bonorũ operũ, veritatisc; aduersarius infestissimus, qui
- ¹²² idẽ & mendax est, & mendacij inuentor, & author, eoq; tenebricosus, tenebras amat, loca obscura, fordida, sibi que simillima, vt nota. Ioã. 3. c. & 81. dist. c. Valent interdũ. Posterior redditur ratio,
- ¹²³ cur nocte potius q̃ interdũ hæc diabolica opera fiant. Nam si luce ac clara die fierent, conspici possent ab alijs, faciliusq; deprehenderentur ipsorum maleficia: ob quæ citius innotescerent curiæ, ac iusticiæ: cui ita incautè sese capiendos, puniendosq; producerent. Quare ne tam facilè detegantur & impediuntur eorum opera, & sacrificia, de nocte celebranda curant: eaq; in locis prædictis, ne à quoquã vllum impedimentum ferant, & nota. in d. c. Episcopi, 26. q. 5. & c. Nec mirũ, ea. q. Possset hĩc rursũ quispiam
- ¹²⁴ mouere quæstiunculã huic materiẽ mininè incõgruã: Quibus rebus, signis, instrumẽtis, mixturis, cõpositionibus, ligaturis, characterib⁹, atq; figuris vtũtur sortilegi ad sua sortilegia & maleficia, secundũ diuersas hoĩm opiniones, quas psequi intendunt, conficiendã

cienda? Respondendū, quòd varijs atq; diuersis, quorū ad satieta-
tē meminit D. Paulus Grillan in suo tract. de sortilegijs, quæst. 3.
& 5. quē petendū, materia occurrēte, nec dissuasero: materia enim
præsēs nō minū est cōfusa, q̄ diffusa. Postremò nō hoc prætereun-
dū putauī, cur malefici in manibus publicę iusticię existētes et in-
carcerati, nō faciāt se deferri ac inde liberari p̄ ministeriū dæmo-
nis ad mortē euitādā? quod nōnulli curiosi Iudices quandoq; ex-
perimēto discere tētāunt: frustra tamē atq; in summū dispendiū
salutis suæ æternæ, eoq; ab hac temeritate obnixē cauendū. Huius
quæstionis, vt mihi videtur, nō erit difficilis solutio, si doctorum
monumētis & scriptis diligentē lēctionē impēderimus. Attamen
(vt aliqd afferamus) duas causās huius rei nobis explicant Cano-
nes & sacri Theologi in sæpe allega. c. Nec mirū, 26. q. 5. Prior est:
quòd dēmon q̄ nil auidius cupit, q̄ multarū aīarum lucra, quiq; ad
tenebras inferni varijs illusionib⁹ & dolis hoīes p̄trahere studet,
simul atq; viderit, p̄fessum suū apphēsū, illiusq; aīam sub sua po-
testate subiectā, nil magis anxie q̄rit, nihil expectat auidius, q̄ aīa
à corpore demigrationē: vt quā adhuc sub pacto retinet, certā lu-
cretur, priusq̄ p̄ poenitentia sua nassa p̄ter expectationē elabatur,
fidelīū gregi denuo cōmunerāda. Quocirca vt irretitā prēdā certò
possideat, incunctāter mortē ipsius machinatur: tātū abest, vt libe-
rationē ferat. Posterior ratio, cur euadere incarcerati nequeāt, est,
quòd tū diuina iusticia nō p̄mittat dēmonē in eos suā naturalē ex-
ercere potentiā: nequi Iudices & officiales curiosi, animiq; pellici-
bilis, leuis, ac sequacis, vidētes aliquot signa manifesta liberatio-
nis eorum, inuitarentur ad amplectendū eorū professionē: & hoc
est quod dicit S. August. in lib. 3. de Trin. in 10. de ciuit. Dei, & S.
Tho. in tract. 44. primæ partis, q. 5. in tit. De mira. & Canones in
d. c. Nec mirū, si Deus impediāt in quibsdā dēmonis potentiā, p̄
cōseruatione Christianę fidei: alioqui enim fides ipsa Christiana
paulatim tota corrueret, maiorisq; tādē potestatis putaretur dia-
bolus, quā Deus: & Iudex is haberetur, qui minister ipsius est, &
Dei creatura, c. Nemo contēnat, & c. seq. 11. q. 3. & ideo tunc Deus
resistit dēmoni, viresq; illius comprimit, per ea quæ notat S. Aug.
ecclesiæ

ecclesiæ doctor insignis, in lib. 10. de ciuit. Dei, & refert & sequitur S. Thomas in d. tract. 44. d. q. 5. Torquet alios, vnde potestas tāta maleficis, qua patrare tam multa varia & mirāda possunt, etiā vna hora? qualia quantāq; bonorum toto suę vitę tempore facere possent vnquam? Verūm ijs apertē respondetur, quod omnis potestas à domino Deo est, sine quo nihil potest omnis creatura, sicut in Euāgelio Christus ait: Sine me nihil potestis facere. Vnde manifestum est omnem faciendi potestātē, hominibus dari à Domino Deo, & non aliunde concedi posse, siue bonū homines, siue malū operentur, hinc sanctissimus Præsul Augustinus dicit: Volūtas Dei est prima & summa causā omniū corporaliū specierū ac motionum, nihilq; fit in ista totius creaturæ amplissima & immensa republica visibiliter, quod non de interiori inuisibili atq; intelligibili aula summa Imperatoris aut iubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem iusticiam præmiorum atq; poenarum. Quamobrem nequaquā est dubitandū, quin potestas illa maleficarum, in qua mirandos (cooperatione demonū) horrendosque pducunt effectus, à Domino Deo concedatur, cuius volūtati nemo potest obistere: vt sine cuius ope ac numine inefficax est omnis humana opera, adeo vt ne manū quidē vlli rei tentandæ sine ipso admouere possibile sit. In hoc enim Sancti doctores cōsentiant, quod neq; dæmones, neq; maleficæ quicq; facere possunt, nec hominē ledere, nec iumentū: nisi omnipotēs Deus permittēs, cōsentiat, potestatemq; faciēdi cōcedat, quod iā peruersa voluntate facere decreuerūt. Aequū est enim, vt tū dæmones, tū homines creaturæ Dei, suo creatori pareant, atq; ab illius nutu toti dependeant, à quo esse, velle, & posse, susceperūt. Alioqui, si contrā ij qd possent, inuito Deo, in infirmitatis imperfectionisq; suspicionē veniret Deus creator omnipotēs, à quo abhorrent piorum aures catholicę. Quocirca quicqd maleficę moliūtur, nō hominis, dæmonisq; potētia id solū adscribēdū, sed diuino pmissu id totū peragi credēdū est, à quo oīs potestas exurgit, & à quo omne esse & fieri, pfluit, tanq̃ ab oīm rerū causā prima. Verū enim uerō nō ex se, sed cooperatione ac ope demonū (Deo semper permittente) maleficæ

maleficæ cuncta mala operantur: quos vt natura subtiles, ita & experientia longa fecit ad prodyendum miranda & fortes & agiles. Neq; etiam putandum est tam prodigiosos effectus maleficarum ab huiusmodi rebus, quibus vtuntur ad maleficandum, oriri (quales sunt capita mortuorum, bufones, serpentes, caractères, imagines, hîsq; similia) sed ab instituyente hæc signa diabolo, qui cum sit superbissim^o, Deo cupit in omnib⁹ quàm simillimus esse. Quemadmodum enim omnipotens Deus quædam in ecclesia sua Sacramenta instituit, quæ dignè vtentibus (ipso aspirante) salutarem designant & producant effectû: ita & diabolus, qui nihil impèius appetit, q̃ in precio haberi, Deo æqualis videri, signa quædam tanq̃ Sacramenta instituit, quib⁹ inuocatus ab his, quib⁹ confederatus est pactis, operator malignus assistit: & quoties Deus permiserit, quod rogatur malû perficit: Deo verò nō permittente, nihil is quoq; poterit efficere. Omniû tamen effectû necroman-
 133
 ticorû & maleficarû operator eatenus diabolus est, quatenus per applicatione mediôrû (quæ priûs ipse instituit in materia subiecta) opus producit optatû: quod fit aliàs realiter, aliquândo solum apparèter. Mulieres aut maleficæ, quæ iam voluntate deprauata, & cōsensu in consortiû demonû per pacta transierû, notas quasdam
 134
 & signa symbolica ab ipsis recipiû, quibus exciti dēmones mox profiliû. Quocirca in his pernitiōsis operationibus dēmonû, nihil efficacius stulta maleficarû credulitate, quæ pactis augetur & votis. Nam quantò vel demonibus vel eorû signis firmiorē adhibuerint fidē, tantò velociorē assequuntur, cooperatibus ipsis, effectû: voluntatis enim maleficarû tam est dolēda alienatio, vt ipsas quodammodo redigat in furorem, quo percitis, ijsq; furentibus, mox dēmones aduolant, subseruiunt, & effectû petitionis pactis inuitati & signis, Deo permittente, insipientibus præstant. Simile quiddā cōmemorat Plato in libro de furore poëtico, dicens, Bacchantes fœminas mēte nō sana, mel & lac exhaurire fluminibus: mēte aut sana, haurire nō posse: id aut effecit earû animus sui im-
 135
 pos, & in consortiû dēmonis extra se raptus: Idē nos exploratû habem⁹, maleficas in puteis aut fluminib⁹ agitatiss hausisse butyrû furoris

furoris sui temporibus, quod alio tempore efficere non potuissent. Quare id solū ministerio dæmonis fieri credendū. Similiter odio alicuius flagrātes, nihilq; q̄ vindiētā in animo cōcipientes, totæ in illius interitū incumbunt. & vt ipsum aut perdāt, aut iumentis ipsius mala inferāt: agris, vineis, segetibus, alijsq; fructibus incōmodēt. Rebus vtūtur ad maleficiū sibi notis & familiaribus. Inuocant dæmones, ostēdunt signa ab illis instituta, simul & characteres, & quod propria virtute perficere nequeunt, illorū ministerio cōsequuntur. Alius verò, qui nō est dæmonibus pacto & deditiōe deuinctus, etiā si res cōuenientes ad maleficiū nouerit, simul & operādi modū, signa omnia exhibeat, rarissimè tamen tentāti succedet effectus: propterea quod eū inter suos familiares dæmon nō connumeret, vt suis mysterijs nō iniciatum. Quāta autē mala hoc perniciosissimū genus hominū nūq̄ nō regionū faciat, cuius hominū id est notissimū. Amplius enim hi perniciosissimi homines, mēdacijs superstitionibusq; plenissimi, sua malignitate obsunt, quā boni quouis aut precibus, aut pietate profunt. Plus incōmodi reipublicæ Christianæ illi inferunt: q̄ hi cōmodi conferūt, nisi Deus obstiterit. Ideoq; nō sunt vsq̄ā tolerādi, sed vbis locorum potius tollēdi funditus, omniū creatore Deo sic præcipiēte, Exod. 22. & Deut. 12, maleficos nō patieris viuere. Nā vt in obsequium sibi dæmones alliciāt, sacrificijs turpissimis plerunq; vtuntur, & expressum cum eis ineunt (vt dictū est) pactū. Multos variosq; libellos circunferunt spurcitijs, impietate, ac mendacio plenos, veterumq; philosophorum & sapientum nominibus falso in scriptos, quorū eumentis titulis inuocatis simplicibus & curiosis multis imponunt, & in foueā dæmonū secum pertrahunt. Promittunt magna, & penitūs incredibilia, quibus auditis homines in admirationē mēdaciorum suspēduntur. Statuis, imaginibus, exorcisijs, coniurationibus, similibusq; signis iactāt se dæmones posse cogere ac coarctare malignos, adeo vt in circulo, anulo, in crystallo, seu alio receptaculo visibiles appareant, & ad singula interrogata distinctè respondeāt. Hoc oēs quidē promittunt: sed eorum paucissimi nostris tēporibus inueniuntur, quibus maligni

maligni spiritus etiā malis p hūc modū obediāt, Deo id iustissi-
 ma ratione nō permittēte: ne curiositas hominū nouitatis auidis-
 sima, religione cōtempta Christi, suffragia paulatim in necessarijs
 postularēt à dēmonē. Est deniq; aliud hominū genus nō minū fa-
 tuū, q̄ supersticiosum, æquē itē vt superiores, fugiendū: Nēpe, qui
 nullū cū dēmonibus cōmertū ineunt: nihilominus tamen rebus
 vtuntur in operationibus vanis, dēmonib⁹ appropriatis, & ob id
 penitūs illicitis. Putant enim characteribus magnā & occultā in-
 esse virtutē, & ideo varios cōtra fidē Christi cōmittunt errores.
 Possent hīc obiter recenseri multa dēmonū genera, qui locorū in-
 tercapedine certis gradibus, certisq; inter se passibus absunt: alij
 enim aēri, alij igni, aquatici alij, alij terrestres, alij subterranei, alij
 lucifugi, à locis quibus sunt addicti, aut à maliciæ natura, appella-
 tiones eas habentes. Quorū descriptiones, operationes, & qui-
 buscum maleficæ commertiū habeāt, & cū quibus non, cōpendio
 studens, prætereo. Tantū hoc memineris maleficarum potestātē
 totā, qua tam miranda conficiunt, dēmonibus à domino Deo li-
 mitatā conceditā vt ipso, permittente, noceant: eo verò nō per-
 mittente, nihil eos quoq; operari posse. Verū de his satis superq;
 Quæ tamē oīa nō ita furda aure (maximē studiosis, ac maioribus
 ingenijs) prætereunda, sed accuratius perquirēda. Quamobrē cæ-
 tera huius materiæ cognoscere cupientē (quandoquidem hīc ex-
 actiora perscribere mea vetant negotia) remitto ad clarissimos
 dominos, Paulum Grillandū, criminaliū causlarū Romę quondā
 auditore, in suo tract. vtilissimo, de sortilegijs, maleficis, & pocu-
 lis venenosis, ac dēmonū inuocationē, atq; eorundē pœnis. Troilū
 Maluetuū Iurisperitū indubitātū in suo tract. de fortib⁹. Martinū
 de Arles sacrę theologię professorē meritissimū, in suo insigni &
 exquisitissimo tract. de superstitionib. Ioannē Franciscū spectabilē
 I. V. doct. in suo subtili & elegāti trac. de Lamijs & excellētia. V. I.
 Malleū maleficarū: et Ioannē Tritēhemiū Abbatē Spāhemensem,
 in suo lib. 8. quęstionū, quas illi dissoluēdas, pposuit Maximilian⁹
 Cēsar q. 5. de repbis atq; maleficis, & q. 6. de potestate maleficarū.
 Quorū opiniones, dōgmata & interpretamēta, hac in materia oēs
 passim

In crimine læsæ Maiestatis quilibet delator esse potest.

16

In crimine læsæ Maiestatis proœditur

Summariè.
De plano.
Sine strepitu.
Sine figura iudicij.

VLTIIS quidem modis crimen admittitur aduersus
temporalē Maiestatem, l. 1. 2. 3. 4. & ibi etiā per Bart.
Bald. Angel. & alios scribentes, ff. ad l. Iul. Maiesta.
vbi multi modi & casus enumerātur, quib⁹ læsæ Ma-
iestatis crimen cōmitti dicitur: nēpē, conspiratione
aduersus suū Principē: aut contra domini sui salutem: aut contra
vllas personas sui consilij: aut contra vtilitatem reipub. Seditio-
nem excitando in populo, d. l. 1. Hostibus re, armis, opibus, &
consilio suppetias ferendo, l. Cuiusq; ff. ad l. Iul. Maiest. & ibi
Ang. Quoquo modo captiuos huius facti criminosos carceribus
eripiēdo, d. l. Cuiusq; in fi. & ibi Bart. Si qs priuatos cōficiat car-
ceres, l. Vnica, C. de priuat. carcer. inhihē. & ibi Cynus, qui verbū
subdit admodū notabile: Si pater, aut dominus, filiū, vel seruū
domi suæ incarcerationit, nequaquā punietur pœna l. Vnica, C. de
priua. carcerib. rationemq; allegat, quia pater & dominus id fa-
ciunt ad correctionē: dicta verò lex vnica loquitur in casu, quo
quis in carcere ad custodiā ponatur. Dum Principis vices & offi-
cia sibi quispiā vendicat & exercet, præter ipsius voluntatē, d. l. 3.
ff. ad l. Iul. Maiest. Si quis Principis monetā adulterauerit, l. Si quis
numos, C. de falsa mone. Atq; hæc quidē crimina, ad vnū omnia,
morte plectuntur, per dictas ll. 1. 2. 3. & 4. ff. ad l. Iul. Maiestat. & l.
Quisquis, C. eo. tit. varijs tamen modis, iuxta varietatē legū, edi-
torū & statutorū in locis, vbi cōmissa fuerint: nōnunq̄ gladio:
aliquādo igni: interdū dissectione in quatuor partes, etc. Verū
quisquis ita conspirauerit in personā sui Principis, & hinc mors
secuta fuerit, is profectō enormiter (nēpē ob facinoris enormita-
tē) peculiari quodā modo extraordinariē, absq; vlla legū ac cō-
stitutionū obseruatione, puniendus est ad prudentiā, iudiciū, &
discretionem D. Iudicum. Conspiratores verò aduersus gloriā &
salutē & cōmoda Principis sui, detegētes hostibus vniuersa ipsius
secreta,

- secreta, voluntates & studia, locorū munitiones, & infirmitates, cum rerū statibus & qualitatibus, hi in quatuor partes dissecandi sunt, cum oīm bonorū proscriptione. Ad has formas grauissimè & extraordinariè quondā puniebātur ij nefarij conspiratores, qui Brugis crudeli nece Comitē Carolū sustulerāt. Similiter ac penè inhumanitus etiā animaduersum est in eos, qui comitē Hollādię Florētiū dira nece trucidarūt. Neq; etiā minori supplicio puniēdi sunt, qui quicq; nefarij machinātur cōtra Principis Conciliū, Con-
- 7 sules, Senatores & Consiliarios, qui corporis Principis pars haud dubiè sunt, l. Quisquis, in princ. C. ad l. lul. Maiest. & ibi Alber. & Bald. & c. Cū dilectus, iuncta gloss. in verb. familiares, ext.
- 8 de cleri. nō residen. Porro in dictis conspirationibus non tantū plectēdi ipsi principales rei, verū etiā quicunq; studio, datāque opera, re & cōsilio huiusmodi conspiratoribus fauent, assistunt &
- 9 iuuant, d. l. Quisquis. imò ipsorū liberi, conspirationū tamen nō cōscij, vniuersis parentū suorū bonis cōfiscatione priuātur, itaq; efficiūtur insuccessibiles, sola ipsis vita relicta. Ang. in §. Interdū, num. 7. instit. de hēredita. quæ ab intestat. defer. Addam maiora:
- 10 Tanta est huius facinoris enormitas, tamque odiosa legibus ac principibus, vt per conspirationē voluntas non secūs puniatur, q; ipsum factū: potissimū si externo quopiā actu, certōq; indicio isthac voluntas constiterit aut probata fuerit, d. l. Quisquis, C. ad l. lul. Maiest. & Ang. in l. fin. §. fin. ff. quod quisq; iuris. Archidia. in c. Ego, 12. q. 2. nota. per Specul. tit. de calum. habetur in l. i. ff. de extraordi. criminib. & in l. Aut facta, §. Euentus, ff. de poenis, per
- 11 doct. in l. Si quis non dicam raperē, C. de episco. & cleri. Itidem puniuntur, qui istius criminis fuerunt cōscij, & non prodiderūt, Bart. in l. Vtrum, ff. ad l. Pompeiam de parricid. Ioan. Andr. in c. Petrus, de homicid. Specu. in tit. de lega. §. Iuxta, in 4. colū. in ver. Quid si amici, D. Philip. Decius in regula, Culpa caret, ff. de regula
- 12 iur. Ceterū si quispiā suæ conspirationis pertāsus, reliquos p̄cipuos huius criminis authores, & facta fideliter prodiderit: huic
- 13 certè de cōmisso prius crimine, danda erit venia. Porro conspirationis aduersum Principē p̄enā, solus ipse sibi vindicat Princeps, aut

aut Principis conciliū. Quæcunq; aut mulieres huiusmodi audēt 14
 cōmittere crimen aut veneno aut incantationibus, grauius pu-
 niendæ sunt, quàm viri, & semper igni consumendæ. Huius cri- 15
 minis delatores quosuis iura admittunt citra vllam exceptionem,
 l. Famosi, & l. In quæstionibus, & ibi Bart. ac sequaces, ff. ad l. Iul.
 Maiesta. Et animaduertendum est, in hoc crimine læsæ Maiestatis 16
 procedi summarie de plano sine strepitu & figura iudicij, tex. in
 extrauag. Ad reprimendam, & ibi Bart. Si quid autem præter ista
 requiris, cōsule D. Martinū Laudē. doct. celeberrimū in suo tract.
 de crimine læsæ Maiestatis, D. Franciscū Lucanū à Parma insignē
 I. V. doctorem ac practicum in suo tract. de priuilegio fisci, in 2.
 parte de crimine læsæ Maiest. D. Nicolaū Boheriū I. V. interpre-
 tē clarissimū in suo eleganti & præclaro tract. de seditiosis, omni-
 bus pfectō, ciuitatū, villarū, castrorū Dominis, Scabinis seu Cō-
 sulibus ac cæteris reipublicę administratorib⁹ vtili ac necessario.

CAPVT LXIII.

De seditionibus.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 63

Conspirator, crimen læsæ Maiestatis incurrit.

1

Quæ pœna conspiratorum.

2

Qui seditiosi habendi.

3

Quæ congregationes illicitæ.

4

Quæ seditiosorum pœna.

5

Quæ auctoris seditionis pœna.

6

Seditiosorum appellatio nulla.

7

Principi rimanda seditionis origo.

8

Quid, si Officiarij seditionis causa fuerint.

9

Si primates populi in officarios exurgant, quid, & quæ pœna.

10

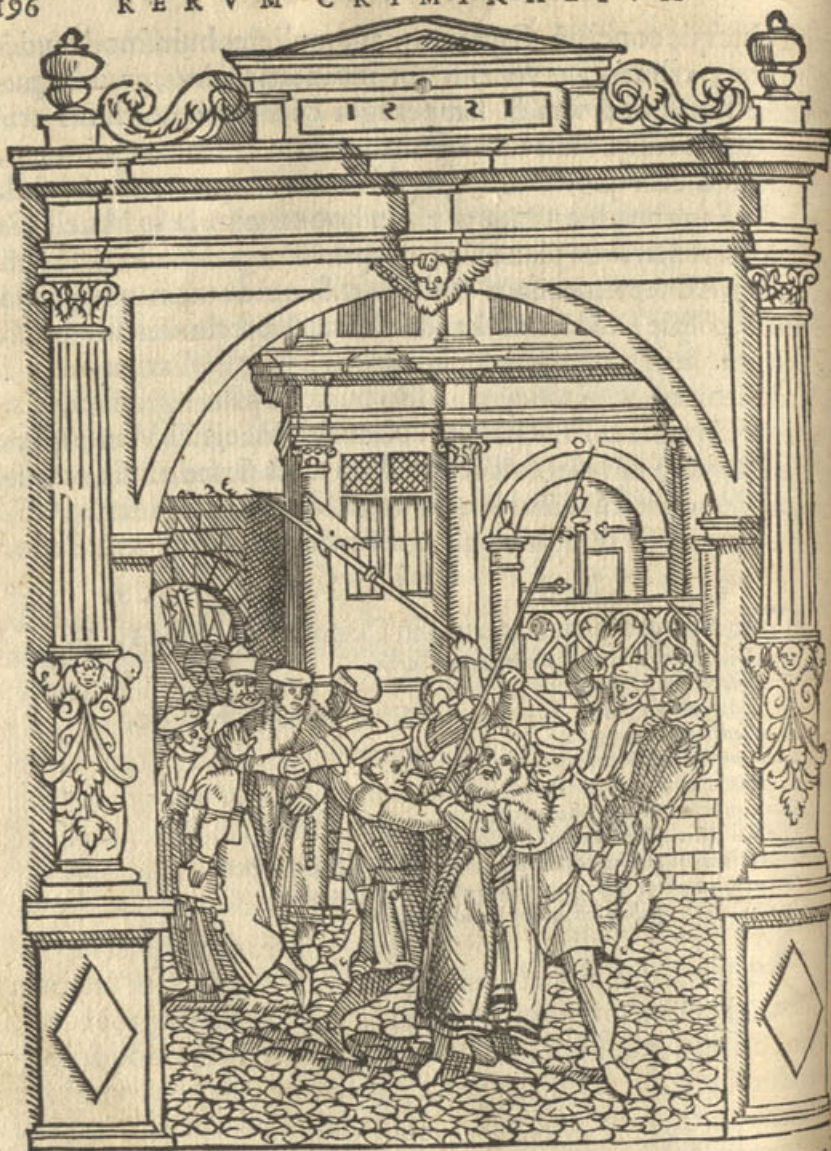
Tota ciuitate seditionem committente, qui plectendi.

11

In vniuerso populo plectendo, vtendum cautela.

12

QUISQVIS vllam molitur conspiracyonem aduersus re-
 ctiores, administratores regionū, ciuitatum, aut rectores
 aliorum locorum Principis, vt hos interemptos curet,
 is sanè crimen læsæ Maiestatis cōmittit, atq; ad hunc modum pu-
 niendus fuerit. Principiò ex more plateatim equo, crati vimineæ
 insidens pertrahitur: mox decollatur: deinde quadripartitur ceu
 pditor: atq; eiuscemodi quatuor partes ad quatuor publicas vias
 palam ac publicè dependunt & affiguntur. Postremo cūcta ipsius
 bona fisco adiudicantur: huc facit l. Proditores, ff. de re militari.

Eadem quoq; poena plectuntur omnes ipsius complices, coopera-
 ratores, criminis conscij & non prodentes, vt c. Præcedenti me-
 3 minimus. Seditiosi autē, nēpe, qui illicitas cōgregationes populi
 4 cogunt (sunt enim oēs illicitæ congregationes vetitæ,
 cogunt
 per Doct.

per doct. in l. Conuenticulam, C. de episc. & cleri. Illicitas autem
 antellige; quas iura reprobant, quique furtiua cōuenticula parant,
 ciues populūq; vniuersum cōmotionibus turbant, noxiā & tu-
 multuariā factionē concitat, de quibus certò constiterit, ita vt de
 ijs conuicti fuerint, ij puniēdi erunt iuxta personarū qualitates,
 ac quantitātē, & conditionē suorū delictorū, alij suspendio, alij
 exilio, alij vltore gladio, aut certē alia criminali mulcta pro ra-
 tione personarū, tēporū, aut locorū, secundū prudētiā Iudicis, l.
 Si quis, ff. de poenis, l. 3. §. Itē qui, ff. ad l. Corne. de fca. l. 1. & 2. C. de
 seditiof. Quisquis igitur talis seditiōis author fuerit (quod ea sce-
 lus sit nefariū) hunc profectō cōuenit extēplo publicā mortē op-
 petere, vt cāteris sit exēplo & timorē incutiat, Idē mecū cōfirmat
 Modestinus, qui huiusmodi seditiōnū cōcitatores dānatos statim
 ac publicē puniri, rei publicē interessē censet: ita vt eorū appella-
 tiones nō recipiēde sint, l. Cōstitutiones, & ibi Bar. Ang. Aret. &
 moderni, ff. de appel. Si quando igitur huiusmodi populi seditio
 nascitur, diligenter obseruandū est Iudici, vnde ea seditio origi-
 nem sumpserit: nempe, an officarij vel senatores ob parū dilige-
 tem administrationem iusticiā, aut alias ob causas in culpa sint.
 Quo in casu, Principis fuerit rem vtrinque moderari, & sua pru-
 dentia consopitā reddere. Verū si huiusmodi seditio populi, cum
 suis p̄fectis, gubernatoribus, ac decanis simul aduersus Principem
 exurgat, ita vt ipsius officarios violenter adigant neci, atq;
 ipsius Principis authoritatē vsurpēt & iura: in hoc casu totus po-
 pulus reus fit & obnoxius Principis voluntati, ad proscriptionē
 bonorum, & vitę, & ad extinctionē omniū priuilegiōrum ac im-
 munitatum, nempe, vt rei criminis lēx Maiestatis. Sed hoc in ca-
 su, ne simul oēs infontes perirent cū nocentibus, solent Principes
 frequētius vti gratia & clemētia, q̄ rigore iusticię: ne summū ius,
 multis fiat iniuria: huic nec omnino incongruit c. Romana, in fi.
 de senten. excōmunica. lib. 6. Quamobrem ea in re tantū plectit
 principales seditiōis authores, & excitatores: alios detrūcatione
 capitis, alios exilio: nēpē, extra prouinciā, regionē, territoriū, ciui-
 tatē, oppidū, aut districtū, vbi seditiōnē cōcitarūt, relegatiōe atq;

fallit in parentibus & dominis, qui suos liberos & seruos, castigandi, atq; à malo coercendi gratia, vinculis, carceribus, aut alijs clatratis repagulis domi detinet. Ratio enī isthec, quoniā ad correctionē, & ad suorū resipiscentiā spectat, nō immeritō, nec præter æquitatis legē ipsis permittitur. Dicta igitur hæc lex intelligēda est, si quādo ad solā custodiam alios priuatis suis carceribus contringūt: Cynus in d. l. *vnica*, cui adstipulatur Bart. Cassē. in Cōmēt. cōsuetud. duca. Burgūdię, rubrica, Des Iustices & droictz dicelles, nu. 54. subiūgēs, quōd etiā quis dicitur cōmittere carceris priuati crimē, qui aliquē ponit sub custodia datis fideiussoribus: Paria enī iunt, quēpiā sub vinculis esse, vel sub custodia datis fideiussorib. Luc. de Pēnna in l. Si grauius, C. de digni. lib. 12. et in l. seq. eo. lib. Itē fallit in maritis, qui zelotypia perciti aut alia simili ex causa, suas vxores strictē cubiculis inclusas domi detinet: imō si veriū ppēderis, cōperies huiusmodi nullū priuati carceris erecti crimē cōmittere: faciūt notata glos. fin. & ibi Hosti. Ioā. And. & Panor. in c. Quēadmodū, ext. de iureiurād. in l. Cōsensu, & Authē. Sed nouo iure, C. de repud. tex. singularis cū glos. in c. Placuit, 33. q. 2. Idē Panor. in c. Cū contingat, nu. 20. ext. de foro competen. Vbi inqt, marito, patri, & domino, vxorē, filiū & seruū castigare, carceri mācipare, ad ieiunia cogere salutaria, licere. Sicuti nec ij, qui amore capti, aut p sua animi libidine, suas amasias secretō vspiā in cubiculis inclusas cōtinent, modō ipsis nullā vim inferāt, Bart. in l. Verū, ff. de furt. Ioan. de Vilemati, in repetitione l. Diuus, ff. ad l. Cor. de sicar. num. 89. & 100. Cazialup. in repēt. l. Si qua illustis, C. ad S. C. Orficia. colum. 8. & D. Ioan. de Neuizanis in sua sylua nuptiali, Est nubendum, folio lib. meo, 74. de his iam satis.

CAPVT LXV.

De monetæ adulteratoribus.

Summa rerum tractatarum in Commenta. CAP. 65

Quintifariam crimen adulteradæ monetæ
committitur. Si	1	Excudatur citra auctoritatem Principis.	3
	2	Falsa & iniqua excudatur.	
	3	Monetæ inscriptio adulteretur.	
	4	Iustę monetę pondus auferatur.	
	5	Adulterina moneta in vulgus spargatur.	

o iij Qui

Qui veri monetarum adulteratores.
 Quibus apprehendendi monetarios potestas.
 Quæ pœna monetarios non deferentibus.

6
 7
 8
 Domicilia

Domicilia ad excudendam falsam monetam elocata, sisco adiudicanda. 90x2 4
 Monetæ adulteratæ condemnatis, omnis interdicatur appellatio. 10
 De testis ac furtiuis monetarijs. 11

CRIMEN adulterandæ monetæ quintifariam committitur. Primò, monetâ excudendo absq; vlla Principis autoritate aut permissu: atq; is committit crimen læsæ Maiestatis, & ex iure ilicò, omni dilatione summotâ, punitur gladio, l. 1. C. de fals. mon. aut igni & proscriptione bonorû, l. 2. C. eo. tit. etiâ si excusa ipsius monetæ iusta sit, æqui ponderis & precij. Non enim ipsius est, publicâ excudere vel formare monetâ: sed solius Papæ, Imperatoris, Regis, Principis, aut alterius auctoritatem habentis à sede Apostolica, vel ab Imperiali vel Regali Maiestate aut à Principe: vel certè ex antiqua cõsuetudine, à tempore, cuius nō extat memoria, introductâ, gloss. in Rub. de veter. numis. potest. lib. 11. C. Facit in ratione sui c. Super quibusdâ, §. Præterea, ext. de verbo. significa. quæ quidē cõsuetudo, cuius scilicet nulla extat memoria, ius ac priuilegiū inducit, l. Hoc iure, §. Ductus, ff. de aqua. quoti. & æstiuâ, l. 1. §. vlt. ff. de aqua plu. arcen. c. Hoc quippe, 3. q. 6. c. Conquestus, 9. q. 3. c. Mos antiquus, 65. distinct. l. Testamēta, C. de testamē. Quo-
 circa quū talis consuetudo ius inducat, minimè necessum est vllum titulū allegare: quod alioqui requiritur in consuetudine 30. annorū, teste gloss. in verb. Non extat memoria, in d. c. Super quibusdâ, §. Præterea. His itaq; cõsideratis, fit, vt monetâ excudere ad regalia pertinere dicamus, vt in c. Vnico. Quæ sint regalię in vsib. feudor. cū ibi notatis. Secūdò monetâ falsam excudendo pōdere, aut materia, nepe si æs, aut metallū inaret, aut si stagnum vel electrū inargēter: is similiter crimen læsæ Maiestatis incurrit, & pari poena cū superiori punitur, etiâ si ab ipso Principe sibi facta fuisset libera monetæ excudēdæ potestas, l. 1. in prin. C. de fals. monet. & in l. Quicūq; numos, & l. seq. ff. ad l. Corne. de fals. Tertiò adul-
 terando ac falsificādo monetę imaginē aut superscriptionē, aliam imprimēdo formā ac effigiem, qui simili crimini læsæ Maiestatis, & poenæ simili fit obnoxius, l. lege Cornelia testamentaria, in exordio,

- 4 exordio, ff. ad l. Cor. de fals. Quartò, corrumpèdo numorū pōdera supra ordinationē Principis: nēpe, numis non tribuendo pōdus equū, plenū et cōsuetū, aut iusti pōderis numos circūcidēdo, eōq; modo pōderis eq̄tatē auferēdo, vt volūt doct. in l. Lege Cornelia cauetur, ff. ad l. Cor. de fals. & est glos. i. sup. verb. defraudata, in c. Quāto, & ibi Panor. ex. de iureiurā. & in l. i. C. de veter. numisma-
 5 tis potestate, lib. ii. Hi enī vt fures, quodq; indignissimū furtū cō- mittāt, patibulo & laqueo plectūtur. Quintò, q̄ corruptā et adul-
 6 terinā monetā ab alijs coēmunt, & in vulgus elargiuntur, de quo p̄ doct. in d. l. Lege Cornelia cauetur, ff. ad l. Cor. de fals. Panor. in
 7 pallegato c. Quanto. Hi autē puniūtur extraordinariē ad arbitriū Iudicis, arg. l. Saccularij, in prin. & ibi glos. ff. de varijs & extraor.
 8 criminib. Hactenus autem oīa intelligas oportet, de adulterato- rib⁹ monetē suiipius Principis vel alterius Principis, in cuius di-
 9 tione ea falsitas cōtigiſſet: aut certē intelligendū est de ea moneta alterius, quam suus Princeps ex ordinatione, cursum (vt vocant) habere sinīt et permittit. Quandoquidē si ea adulteratio esset nu-
 10 morū exteri cuiusdā Principis, quīq; in sui Principis regione nul- lius essent vsus, crimē hoc leuius ac mitius puniendū foret, glos. i. in d. c. Quanto. Ceterū huius criminis reorū oēs apprehensores
 11 esse possunt, nō min⁹ ipsę mulieres q̄ viri. Ethui⁹ criminis enor- mitas tā est exosa Principi, & indigna legibus, vt ipsos etiā con- ſcios, & crimen non propalantes, non secus plectendos esse leges iubeant, q̄ ipsos principales authores. Deinde vt accusatores etiā succūbentes, nequaquā, vt calūniatores in alijs caussis, puniātur: omnia autē isthac probantur l. i. C. de fals. monet. & glos. in d. c.
 12 Quanto, in verb. defraudata. Præterea tā habēt leges exosam mo- netæ adulterationē, vt fundū, aut domū in qua dicta adulteratio peracta probatur, arrestandā esse velint & fisco adiudicandā: vi- duarū tamē ac pupillorū domibus semper exceptis, quos speciali dignos indulgentia credidit Imperator in d. l. i. C. de fals. monet.
 13 Postremò, quò maiorē huius criminis enormitatē omnibus pro- palā facerent leges, Doctores voluerunt, vt monetæ adulteratæ condēnatis, omnis interdiceretur ad aliud tribunal appellatio, vt
 per

per Specul. in tit. de appellat. §. 2. versic. 29. & d. glos. in verb. de-
 fraudata, d. c. Quāto. Atq; hæc nup de notissimis monetarū adul-
 teratorib⁹ & circūcisorib⁹. In quos quū tā acriter animaduertant
 iura, quid quæso pie Lector de ijs pecuniarum mercatoribus, imò
 reipublicæ bonorū depredatoribus pessimis, statuendū cēses: qui
 nihil habet pensi, quomodo reipub. dignitas, vtilitas, & maiestas
 succedat, floreat, an pereat, modò vnico suo quæstuoso cōpendio
 studētes, sibi p̄sint per falsq; nefasq;? Qui ad bursas, & scrinia quo-
 rūlibet rmeatorū passim inuigilant, venātes in re certissima cer-
 tissimū lucrum, vt pro optimis, monetas reddant pessimas. Quo-
 modo inq̄es? Accipe, re ipsa, & exēplo doceberis. Adeūt hi nefa-
 rij p̄dones opulentissimos quosq; mercatores, rogāt quot reales,
 quot ducates, quot angelatos, quot nobiles (& ita de reliquis
 optimiauri numis) habeāt, eos alia moneta cōmutare (nēpe peiori,
 tametsi hoc dissimulēt) modis oībus efflagitant: offerētes ad sin-
 gulos dictos numos vltra cōmunē valorē & cursum aliqd̄ lucri:
 scilicet grossum, aut 2. grossos. Mercatores itaq; cernentes certū
 numerū suorū lucrū, p̄ter omne dispēdiū, p̄liuiores sūt ad cōmu-
 tationē: optimæ monetæ suæ pecuniā numerant: cū alia pecunia
 (cuius etiā vsus est, licet ea peior sit) lucri causā cōmutāt. Prædo-
 nes verò illi acceptam hanc optimā pecuniā pro pessima, poculo
 aurario immittūt: liquēdā curāt, talēq; auri massā ad alias re-
 giones deferūt: eā iniqua cōmistura vitiāt: et peioris monetæ, peio-
 risq; valoris numos ex ea excudēdos curāt: ex qb⁹ (mirū) quantū
 lucri cōpēdiū (imò quātū animæ dispēdiū) faciāt. Porro hāc ini-
 quæ monetæ pecuniā magnā passam metamorphosim, rursū ad
 nostrates regiones, rursū cū optimo auro cōmutādā, p̄ferūt, vt
 prius. Hæc quū quotidie per ipsos fiāt, qd̄ q̄so aliud q̄ reipublicā
 p̄datur, regiones nostras optimo auro spoliātes, & auro opplētes
 pessimo? Quo itaq; supplicio dignos cēses pie Lector hos furtiuos
 monetæ corruptores, si tā atrociter in aptos adulteratores leges
 sequant? Certè meo iudicio (etsi tenui) cū scelere et dāno sint istis
 nō impares, imò p̄niciosiores, cēsuērim eos dignos, in quos leges
 fiāt oculatiores, & in quos Principes tandem, vt in alios, grauiter
 quoque

quoque animaduertere incipiant. Hæc habui pie Lector, quæ de tam nefarijs prædatoribus zelo reipub. commemorare libuit.

C A P I T U L U M L X V I .

De confiscatione bonorum.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P . 66

Crimini læsa Maiestatis annexa est bonorum confiscatio.

Alijs criminibus, non adhæret confiscatio bonorum.

Confiscatio bonorum, etiam innocentes lædit.

4 Quæ feuda seu fundi confiscatione cedunt { Dominis.
Principibus.

Feuda confiscata ac fundi non cedunt hæredibus.

Criminosorum vxores non confiscantur suis dotibus nisi etc.

Filij ac hæredes confiscantur hæreditate criminosorum.

Cur filij parentum criminosorum hæreditate indigni.

Quando filij parentum criminosorum hæreditate non priuantur.

1

N crimine læsæ Maiestatis perpetuò consecratur bonorū confiscatio, nempe, ob criminis enormitatē & odium: ita vt hīc nulla sit opus noua promulgatione bonorū cōfiscationis, quæ crimini læsæ Maiestatis ex sententia lata perpetuò est annexa, vt in l. Quisquis, C. ad le. Iul. Maiest. & in Authē. Bona dānatorū, C. de bo. p̄scrip. seu dāna. l. Ex iudiciorū, ff. de accusat. & l. Post cōtractū, ff. de do. nat. In alijs autē criminibus planè oportet confiscationē sentētia noua esse pronūciatā, teste Ang. Aret. in suo insigni tract. maleficiorum, in glos. super verb. Et eius bona publicamus: vel ex hac ratione potissimū, quòd omnis bonorum proscriptio seu confiscatio ex sua natura odiosa sit, & ferè in detrimentum, & perniciem eorum vergat, qui innocentes sunt, & culpa vacant. Porro in feudis ac fundis criminosorū, duplex est distinctio. Quandoquidē feuda & fundi, quæ criminosus habet eo loco, vbi crimen patratū est, ea sequūtur dominos eiusdē loci. Verū feuda, & fundi sita in alijs locis, vbi crimen non est cōmissum, nō consequuntur eorundē locorū dominos, sed ipsū Principē, nō secūs, q̄ ipsa bona vacātia. Ad hæc nequaquā grauabimini videre Bald. in l. Cunctos populos, C. de sum. Tri. et fid. catho. versus finē, ibi: Vltorius quæritur; Bart. & omnes moder. in l. Si finita, §. Si de ve & galib. ff. de dam.

de dam. infect. Guid. Papæ in suis decisionib. q. 78. & q. 341. Ratio autem cur ea feuda ac bona Principi potius cedant, est, quod videlicet nec hæc nec illa fas est liberis ac heredibus vlllo iure sibi vëdicare seu apprehēdere d. Authē. Bona dānatorum, & ibi Bald. ac sequaces. necnō in Authē. vt nulli iudicum, §. fin. colla. 9. constitutu. 9. vnde dicta Authen. deprōpta est. De vxorum autem do- 6
tibus hoc sciendum est, quod nec dotis vxoriæ, nec aliorum bonorum potest esse proscriptio seu confiscatio ob maritorum criminosa delicta, Authē. Bona dānatorum, & d. Authē. vt nulli iudicum, necnon d. l. Quisquis, §. Vxores. Hæc tamen intelligenda sunt, nisi ipsa criminis fuisset aut particeps, aut conscia, dicta l. Quisquis, §. Id quod. Filiorū verò bona paterna, iure confiscanda 7
sunt. Nam regula generalis est: Quotiescunq; hæreditas aufertur aliquibus, tanquam hæreditate indignis, ea Fisco applicatur, l. Lucius, ff. de iure fisci, l. Papinianus, §. Meminisse, ff. de inoffic. testa. Porro istiusmodi liberi propter delictum paternum huic confis- 8
cationi reddūtur obnoxij, vel ex eo, quod procreati sint ex damnatorum ac reiectorum sanguine: & cū sanguinis delicta cōse-
ctentur hæredes (d. l. Quisquis, §. Filij verò) meritò habēdi sunt liberi eadem paterna hæreditate indigni, etiamsi ex alieno vitio isthæc infectio sanguinis processerit. Deinde quod prædicta l. Quisquis, præsumat ac arbitretur eos esse hæredes criminis paterni, & paternæ audaciæ successores: idcirco etiam ipsam hæreditatē successionis, veluti ab indignis, Fiscus auferre debet. Atq; isthæc est aperta sententia Cyni in d. l. Quisquis, in 3. colum. Quin & de istis iura sunt rationibus amplissimis referta: quocirca de ijs supersedeo. Verū enimvero ista omnia sanè intelligenda sunt: 9
quandoquidē filij hac bonorū paternorū proscriptione iure absoluedi sunt, quādo parentū, aut maiorū crimina tēpori aperiūt & deferūt, frequēter præcitata l. Quisquis, §. fi. In omni criminali exilio ob contumaciam pronunciato, condemnatur contumax poena scilicet prius proclamatione pronunciata, quemadmodum meminit excellentissimus Iuriscōsultus & practicus D. Nellus de sancto Geminiano in suo insigni ac p̄clarissimo tract. de Bānitis.

CAPVT LXVII.
De cæde seu homicidio.

¶ Summa

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 67

Secundum crimen fuit homicidium Cain.		
Primum omnium criminum prævaricatio Adæ.		1
3	A lege diuina.	2
7	Homicidij enormitas	4. 5. 6.
	Ab effectu vario.	
	Ex iure pontificio.	
8	Pœna talionis.	
Homicidæ humani generis extirpatores.		9
Homicidium inter humana commissum grauissimum.		10
Occidendi voluntas quando punienda, vt ipsum homicidium.		11
Quæ sint occidendi voluntatis indicia.		12
Voluntas quando pro facto punitur.		13
Homicidij pœna ex lege diuina.		14
15	Deum bifariam.	
16	Homicida offendit quatuor	
	Remp. & Principem.	
17	Occisi parentes, & cognationem.	
18	Interfectum omnium maximè.	
Voluntas non statim pro factis punienda, ob triplicem causam.		19
Deficiente probatione facti, nullus capitaliter damnandus.		20
Ab homicidij pœna nullus excusandus.		21
Reatus omnem honorem excludit.		22

CRIMINVM omnium secundum, quod post hominẽ con-
 ditum in terra paratũ est, fuit homicidiũ. Quandoquidem
 protoparentũ nostrorũ Adæ et Euæ præuaricatio, primũ læsæ Ma-
 iestatis crimẽ fuit, atq; aded omniũ criminũ fons & causã. Hinc
 Cain furiosè germanum fratrem Abelem occidendo, nefarium
 alterum, nempe homicidij, crimẽ subiunxit, glos. in l. Si quis ho-
 micidij, C. de accusat. hoc homicidium tam est Deo execran-
 dum, vt suis præceptorum tabulis illud expressè vetitum volue-
 rit: Non occides, vt patet Exodi 21. & Deutero 5. capitib. Deinde
 vt innocentis occisi sanguinem in cœlum clamare, & Angelos
 vindictã exposcere, sacræ testetur literæ, iuxta illud: Clamitat ad
 cœlũ vox sanguinis, etc. Et scribitur in Apocalypsi, Ecce post hæc
 vidi animas interfectorũ clamãtes ad Deũ & dicentes: vsquequo
 domine non das iudicium, & vindicas sanguinem nostrũ de in-
 terfectoribus nostris, qui sunt in terris, etc. cuius meminit D.
 Paris de Puteo in tract. suo Syndicatus 105. char. 1. colũ. & D. Hip.
 à Marfil. post eum in suis consilijs, cons. 7. incipiente, Summi
 cœli Deus, in princ. Quodque aded est detestabile, vt Angeli di-
 uinæ voluntatis executores, sanguinem occisorum de manibus
 homi-

- 7 homicidarum requirant: de quo Genesis 4. Cap. Postremò, hoc vnicum Pontificia iura tam habent exosum, vt (quum alia omnia crimina remissiùs puniant) hoc solum capitis animaduersione plectendum esse statuunt: vel vt ob nullum aliud crimen quàm ob hoc vnum, capitale sententiã ferre velint: naturalis enim ratio dictat, vt quod quisq; alteri facere voluerit, ipse patiatur, l. 2. & per
- 8 vniuersum tit. ff. quod quisq; iuris, c. Cũ oēs, ext. de cõstitu. Vnde fuit pœna talionis de iure diuino inueta, vt quis animã pro anima: oculum pro oculo, & sic de similibus perderet: vt probatur Exodi 21. cap. vnde nihil mirum, si homicida quod fecit, idẽ ipse
- 9 expectet. Dictas ob causas, iura ciuilia homicidas, extirpatores seu violatores generis humani appellat: quod cognationis propagationem inter homines à natura constitutam è medio tollant & impediant, l. Vt vim, ff. de iustit. & iure. & glos. in verb. humanitatis in l. Non tantum, ff. de appellat. vnde interest hominis hominẽ beneficio affici, l. Seruus ea lege, ff. de seruis exportand. Hinc item & beatus Tho. dicit secunda, 2. q. 122. articulo 6. Quòd homicidiũ de se nõ est appetibile, sed magis horribile: quia non habet in se rationem alicuius boni. Idem scribit secunda, 2. q. 70.
- 10 articulo 3. Quòd inter cetera peccata, quæ cõmittuntur in proximũ, homicidiũ grauissimũ sit: eosq; tã auersantur & sacri Canonones, iuxta not. in c. Periculose, de pœnitẽ. distinct. 1. et iura Imperialia, vt non tã homicidiũ, quàm ipsam homicidij voluntatem
- 11 acerrimè puniant, si quidẽ ea voluntas externis indicijs patefcat: nempe, si armatus incedat, si insidias ponat: quæ quidẽ solæ insidiæ per se etiam delictum sunt, l. Propter insidias, C. de accusat. c. 1. quæ fuit pri. caus. benef. amittẽ. si adoriatur armis vetitis irreferibilibus, cædendo, ledendo, & mutilando, l. Is qui cum telo, & ibi D. Hippo. de Marfil. C. Ad l. Cornel. de sica. quæ quidẽ l. canonizata est in c. Is qui cum telo. de pœnitẽ. distinct. 1. l. Diuus,
- 12 ff. eo. tit. & aperta l. Aut facta, §. Euetus, ff. de pœnis. Regula enim generalis est in iure, quòd quotiescunq; non stat per aliquẽ, quò minus actus impleatur, actus habetur pro impleto. l. De pupillo, §. Si is cui nunciatur, ff. de oper. no. nũciat. Veluti si quis hominẽ

Nota

non

non occidat, sed tantum vulnerauerit, eo tamen animo, ut occidere posset, is pro homicida damnandus est, ut in l. i. §. Diuus, ff. ad l. Cornel. de sica. quæ quidem iura, quod fortius est, etiam iuantur lege diuina, qua prohibitum etiā reperitur homicidiū sub pœna vltimi supplicij, ut habetur Genesis 9. cap. Quicunq; effu- 14
derit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo: ob quod meritò homo dignissima creaturarum habetur, teste glos. in verb. personæ, in §. fin. Institu. de iure natur. gent. & ciuili. & l. Iustissimè, ff. de ædi. edic. glos. in verb. rerum natura, in §. In pecudū, institu. de rer. diuisi. & l. Cognationū, ff. de var. & extraordi. cognit. vbi glos. in verb. dignitatis, ita humanā extollit naturā, ut ei Angelicam naturā inferuire Deus cōstituerit. Idcirco etiā homicida quatuor offendit. Primò 15
Deū, idq; dupliciter, & quòd creaturam Dei vita spoliet, & quòd præcepta Dei cōtemnat, iuxta decalogū (ut antè allegatū est) Non occides, Exodi 21. & Deutero . 5. Secundò homicida offendit 16
rēpublicā & Principē, quòd hominē occidēdo suo bono et ciue spoliet: quandoquidē interest reipublicę, refertas esse liberis hominib⁹ ciuitates, l. 2. C. de indic. viduita. tollēd. l. 2. ad fin. C. communia de manumiss. l. i. ff. solu. matri. Quamobrem D. Adrianus in ea sententia se fuisse testatur, ut Imperium ampliari hominum adiectione potius q̃ pecuniarū copia maluerit, ut patet in l. Cū ratio naturalis, ff. de bo. damna. Tertiò, homicida lædit patrem & 17
parentes occisi: primò patrem, quia testem ipsius hæreditarium, qui patrem suum successionē referret, aufert: cū filij immortalitate quadā suos parentes donent, in Auth. de nuptijs, §. i. colla. 4. ut cū per nos remanere non possimus, per filios remaneamus, l. Liberorum, in fin. ff. de verb. & rerum signific. Maiores item & cognatos interempti pari ratione lædit, quia iniuria facta vni de parentela, redundat in ignomiā cuiuscunq; stirpis eiusdē, l. 3. ff. de libera. causā. Et hinc ait clarè tex. in l. Capitaliū, §. Famosos, ff. de pœnis, pœnam eorum esse solatio cognatis & affinibus interempti. Quartò, vel omniū maximè occisum læsit, quæ vita nul- 18
lis rebus humanis conferēda, priuauit. Ideoq; ut rursus repetam,

- Exodi 21. Cap. Si quis per industriã occiderit proximũ suũ, et per insidias: ab altari meo euellat eũ, vt morte moriatur, & Leui. 24. Qui percusserit et occiderit hominẽ, morte moriatur, et Numeri 35. Cap. Si quis ferro percusserit, & mortuus fuerit qui percussus est, reus erit homicidij, & ipse morietur. Quibus seruit illud quod dixit Christus Petro, scilicet, Qui gladio ferit, gladio peribit. Mathẽi 26. Cap. Veruntamẽ vsus, cõsuetudo, & practica, perdictũ rigore voluntatis puniendæ, & asperitatẽ immodicam, ex causã relaxat & remittunt, testib. Pet. Barto. & Hippo. de Marsil. num. 14. in d. l. Is qui cum telo, nec non D. Ioanne Berberio, in suo iuris viatorio seu directorio, sub Rub. de homicidio: qui facta ipsa solũmodo puniẽda asserũt, fortassis triplicẽ ob causã: Aut quod ea iura plũs satis sint rigorosa: Aut quod ea voluntatis certitudo probatũ sit difficilis, adẽ quod non nisi per signa externa, aut præsumptionem ea voluntas innotescat: ob quam præsumptionẽ, nemo criminaliter dãnandus est, sicuti doctũ est superiorib. capitib. multifarijs in locis. Deficit enim probatio facti, sine quo nullus debet capitaliter dãnari per l. i. §. Si quis ultro, ff. de quæstionib. Postrema ratio sit, quod nec iusticia, nec reipublicę salus tã grauitè voluntate lẽditur, atq; ipso facto: quia non fuit eque priuata homine suo, quando delictum fuit attentatum, sicut quando fuit consummatũ, & hæc de cõsuetudine quæ quidẽ cõsuetudo nõ potest fundari nisi in dicta vnica ratione, vt inquit D. Ioan. Berber. in d. suo iuris viatorio, sub Rub. de homicidio: quẽ videte tẽpore cõgruo. Quocirca homicidæ etiã nobili, de iure vltimũ debet irrogari supplicium, multis de causis suprà memoratis, sicut etiã ait signanter text. in l. Nemo deinceps, ibi, homicida, quod fecit, semper expectet, C. de episco. audiẽ. quem multi aiũt esse vnicũ ac monaculũ in iure: sed mihi videtur singularis tex. in l. Eiusdẽ, §. Legis Corneliæ, ver. Sed solẽt, ff. ad l. Cor. de Sica. & in l. Quoniam multa, C. ad l. l. de vi. publ. vel priuat. Melior textus, quẽ paucissimi vnquã allegarũt in l. Vnica, ibi, & meritò mortis dãnantur supplicio: cũ nec ab homicidij crimine huiusmodi raptores sint vacui, C. de rapt. virgi. Quod procedit etiam

etiā quantūcūq; grauis sit & honesta seu nobilis persona homicidæ. Nā reatus oēm honorē excludit, l.i.C. Vbi senat. vel clarif. 22
 ciui. vel cri. conue. & ibi glos. in verb. Excludit. Reliqua præsentis materiæ, vtpote homicidiorum genera, & quot modis committatur, elucidabimus capitibus proximè sequentibus.

CAPVT LXVIII.

De pluribus ac diuersis modis homicidij.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 68

- 1 Homicidium ex proposito committitur {
 Manibus atque instrumento.
 Lingua.
 Consensu vel permissu.
 Signis.
 Incantationibus.
 toxico ac veneno.

2 Homicida capitaliter puniendus.

- 3 Adimere vitam est {
 Principis,
 Ministri iusticiæ,
 Principum officiarij.

HOMICIDIVM autē ex proposito, multis cōmitti- 1
 tur modis: Nempe, manibus atque materiali instru-
 mento, lingua, consensu, vel permissu, signis, incan-
 tationibus, toxico ac veneno. Quisquis igitur ali-
 quē aut similit̃ dictorū homicidiorū modū cōmise-
 rit, is capitaliter puniendus est. Ratio hæc est certissima, quòd nulli 2
 vnquā concessum fuerit deliberato animo ac destinata malicia,
 aliquo istorū modorū cuiquā adimere vitā, neq; itē ad mortem
 condēnare, neq; morte punire, iuribus suprà cap. præcedenti alle-
 gatis, & capitib. sequentib. suis congruis locis allegandis: nisi soli
 Principi, iusticiæ ministro: aut illi cui Princeps suas in eo officio 3
 vices delegauit, quemq; autoritate sua in iusticiæ fauorem insti-
 tuit, c. De occidēdis, 23. q. 5. Hęc autem, quoniam pro capituli an-
 gustia latiora sunt, speciatim ex subiectis aperienda cognosces.

CAPVT LXIX.

De homicidio manuali.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 69

- 1 Modi
 &
 2. 3 Instrumenta } homicidij manualis,

- 1 INFINITIS modis cōmittitur homicidiū ministerio manuū: his tamen præcipuè modis, assultibus, inuasionibus, violētis inflictionibus, cædēdo gladijs, spathis, semispathis, pugionibus, clauis, cucumis, hastis, rumigestib⁹, vulgò hallabardis, lanceis, sparis seu rumicib⁹, dolonibus, tragulis, iaculis, telis, sagittis, missilib⁹, fundis, ballistis, sclopis, serpentinis, colubrinis, bombardis. Item varijs
2 ferreis, æneis, plumbeis, ligneisq; armis. Atq; aded etiā lapidum iactibus, præcipitādo à pontibus, è fenestris, speculis, mōtib⁹q; eijciendo in imam vallem, aut in plateā. Postremò submergendo, strangulando: atq; simili ratione quēpiā lædendo, vt hinc mors subsequuta probetur, l. Qua actione, §. Occisum, ff. ad l. Aquil. l. i. §. Occisorū, ff. de S. C. Sylla. l. i. §. Diuus Adrianus, ff. ad l. Cornel. de sicar. & l. Is qui cum telo, C. cod. tit. & ibi srib.

CAPVT LXX.

De homicidio linguæ.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 70

- 1 Homicidium lingua committitur 4. modis { Falso testimonio.
Confilio.
Mandato.
Iniqua condemnatione.
- 2 Homicidium, falso testimonio committitur.
- 3 Falsidicus testis { Deum,
Iudicem,
Innocētem, } eōq; trifaria imponēda pœna, { 1 Perlurij.
2 Falsi.
3 Homicidij.
- 4 Lingua omni ferro nocentior.
- 5 Confilio etiam efficitur quis homicida.
- 6 Iudæi lingua Christum crucifixerunt.
- 7 Distinctiuncula remissuè { Consilij mandantis operis remoti.
Et operis propinqui.
- 8 Homicidij mandato commissio.
- 9 Nuncius scienter portans homicidij literas, tenetur pœna homicidij.
- 10 Primus mandans priori, & ille alteri mandauit, qui commisit homicidium, omnes tenentur l. Cornel. de sicar. scilicet pœna homicidij.
- 11 Nuncij, quorum opera fiunt tractatus maleficij, puniuntur.
- 12 Proxenetæ contractus vsurarij, tenetur ad vsurarum restitutionem.
- 13 { Præcipiens
Iubens
Mandans } homicidium, punitur vt occidens.
- 14 Damni dans causam, damnum dedisse videtur.

- 15 Iudex numis corruptus, innocentē morte dānans, vt homicida puniendus, citra mortē verò damnans. { Datur in exilium.
Bona confiscantur.
Lege iusta reperundarum }
16 Nulla lex innocentē occidere cōcedit. { Poena { Concussionis } tenetur.
17 Pylatus vt homicida habendus. { Falsi

HOMICIDIVM lingua ferè cōmittitur 4. his modis: nempe 1
adulterino, seu falso testimonio, consilio, suggestione, vel
adhortatione, præcepto, iussu, vel mandato, & iniqua seu iniusta
condemnatione. Falsus itaq; testis quisquis lingue suę veneno ad 2
iniquā seu iniustā mortis cōdemnationē quempiā adigit, morte,
nempe gladio ac bonorum ademptione, vt falsarius, vt periurus,
& vt homicida quoque mulctandus est, quod fundatur in l. i. in
prin. ff. ad le. Cor. de sicar. ibi, quive falsum testimoniū dolo malo
dixerit, quo quis publico iudicio rei capitalis dānaretur, etc. huic
nec incongruit text. in c. i. ext. de crimine falsi. qui habet: Falsi- 3
cus testis tribus personis est obnoxius: primū Deo, cuius præ-
sentiā cōtemnit: deinde Iudici, quē mētiendo fallit: postremò in-
nocētī, quē falso testimonio lædit, & quia tres lædit, triplex poena
ei imponi potest, scilicet, Primò periurij: Secundò falsi: & Tertiò
homicidij. facit optimè text. in c. Periculose, de poenitē. distinct.
i. tenetur etiam alia quacunq; poena, quę irrogatur ex crimine, de
quo reum per falsum testimoniū lædit, teste glos. in d. c. i. de cri-
mi. falsi. super verb. lædit. Qui quidem prænominatus occidendi
modus, detestabilis est: eò quòd quasi cū omnibus participat cri-
minibus, meritò ergo l. C. de eo modo specialem mētionem fecit
in d. l. i. in princ. ibi, quive falsum testimonium etc. quam ait sin-
gularē Bald. in c. i. §. Iniuria, in fin. de pace iura. firma. in vsib. feu-
do. post eū Alex. in Apostillis ad Bar. in d. l. i. ad hoc, quòd testis
deponens falsum in causā criminali, debet subire illam poenam,
quā de iure pateretur ille, contra quem deposuit, si verū esset: nec
minùs occidit hominē, qui falso testimonio opprimit innocentē,
quā qui ferro necat, quū lingua sit omni ferro nocentior. De ho- 4
micidio, consilio, suggestione, vel adhortatione commissio, varij
varia dixerunt: cōmunē tamē doctorū opinionē hīc solū recēfere
curabimus, quū nostra ætate, iuris candidatos breuitate gaudere

- 5 cognoscā. Quod si igitur homicida, homicidiū aliās facturū non fuisset, nisi interuenisset cōsulentis cōsiliū: tunc par idēq; delictū est, facere homicidiū, vel cōsulere persuadēdo, aliās nō facturū, et indē facienti: quisquis igitur cōsiliū dedit, quo fretus & adiutus quispiā alterū adigit neci, eā citra illius cōsiliū nunq̃ cōmissurus, is haud dubiē nō aliter plectēdus est, quā is, qui principaliter homicidiū manibus patrauit, c. Sicut dignū, §. Quia verò, iunct. glos. in verb. cōsiliū, ext. de homicid. c. fin. eo. tit. lib. 6. c. Si quis viduā, §o. distinct. c. Noli, et c. Periculose, de poeniten. distinct. i. vbi cap. insigniter habet. Et hinc patet, q̃ periculose errēt, qui eos tantū homicidas esse existimāt, qui manib⁹ homines occidūt: ac nō etiā eos, per quorū cōsiliū & fraudē, et exhortationē, homines extinguuntur. Sicut & Iudæi nequaq̃ pprijs manib⁹ Christū occiderūt: mors tamen Christi ipsis planē imputāda est, quod iniquo testimonio, cōsilio, et suggestionib⁹, eū ad crucis mortē pertraxerint.
- 7 Doct. interī locis pallegetis vtūtur vna distinctiūcula, nēpe, consilij mādantis operis remoti, & operis ppinqui, cuius etiā meminit Ioā. Berbe. in suo viatorio iuris, sub rub. de Homicidio, quam
- 8 hīc breuitatis causā omittim⁹. Præterea qui homicidij patratiōnē pcepit, iussit, vel mādauit, tenetur vt faciēs illā, secundū Bart. et alios in l. Si per aliū, ff. ne quis eum qui in ius voca. est, vi exi. in prin. & in l. Sed si vnus, §. Si seruus. & ibi Alex. ff. de iniur. Bart. & sequaces in l. Si seruū, §. Prætor ait, ff. de acquir. hæredi. Bald. in c. i. in vlt. colum. Quib. mod. feu. amittitur: Alex. post alios in l. Si quis id quod, ff. de iurisd. omniū iud. de quo latē per Ang. Are. in suo insigni tract. maleficioꝝ, in verb. Sempronij mādatorē, per totū, quē suadeo legendū & relegendū, ob varias bonas, vtilēs, ac quotidianas, quas suo laudabili more mouet, examinat, & discutit, quæstiones. Atq; hoc itē modo Iudæi cū Phariseis & Scribis, Christū seruatorē nostrū occiderunt: qui iussū, clamorib⁹, ac mādatis imperiosis ad crucis patibulum adegerunt, vtī habent sacræ Euāgelistarū historiæ: crucifige, crucifige eū, Si hunc dimittis etc. quæ oīa sunt aptiora, q̃ vt hīc ampliū pbāda sint. Itē & per Doct. in d. c. Sicut dignū, et per D. Fely. in c. Mulieres, per totū, de sentē.

excom. D. Hippo. de Marfil. suis in singularibus, singulari 181. in-
 cipiente: Mandans fieri homicidium etc. Vbi etiā quærit, quid de 9
 nūcio sciēter portante literas, mandatū homicidij cōtinentes, se-
 cuto tādē homicidio: cōcludit eū teneri pœna homicidij: Ita sin-
 gulariter dixit Cyn. in l. Non ideò minùs, C. de accusat. Idem ex-
 pressè firmat Bald. allegās Cyn. in l. 1. §. Ne autē, in 5. colū. C. de ca-
 du. tollēd. Vbi etiā subdit, idē esse, si mādaui Titio vt faceret ho- 10
 micidiū, & Titius mādaui Seio: nā oēs tenētur, allegat tex. quem
 dicit singularē, in l. Si ego, ff. quod vi aut clam. Idem etiam voluit
 Bart. in l. 1. §. Incidit, ff. ad Turpil. vbi inqt, Quòd nuncij, per quos 11
 sunt tractatus homicidiorū, vel maleficiorū, puniātur, per illum
 text. subdens, quòd ille casus est per glos. in verb. Cauerint, in l. Si
 sciēte, ff. ad l. Pomp. de parricid. Qui dicit etiam à simili, quòd 12
 proxeneta contractus vsurarij tenetur ad restitutionē vsurarum.
 Multo magis autem ille maleficij est culpabilis, qui iussu ac man-
 dato, maleficij causā dederit. Plures allegationes, si desideras,
 videbis per D. Hippoli. in dicto suo singulari 181. & ante eum per
 D. Ang. Are. in d. suo tracta. maleficiorum, in verb. Sempronium
 mandatorem. Itaq; præcipiens, iubens, vel mandans, debet pu- 13
 niri, quemadmodum occidēs, text. in c. fin. de homicid. lib. 6. ad
 idem text. in l. Damni, §. Si pupillus, ver. Si mādato, ff. de dam. in-
 fecto. Ratio huius est, Quia quisquis dāni dedit causā, dānum 14
 dedisse videtur, l. Qui occidit, §. In hac, ff. ad l. Aquil. §. Cæterū,
 & glos. in verb. mortuus, institu. de le. Aquilia. Itē, quod quis per
 aliū facit, per seipsum facere videtur, §. Non solū, institu. de iniur.
 l. 1. §. Deiecisse, ff. de vi et vi arma. Postremò iniquus iudex, numis 15
 corruptus, qui falsò, dolosè, & sinistro medio innocentem morte
 dānat, is itē vt falsarius, vt periurus, & vt homicida quoq; dam- 16
 nandus est: nulla enim lex innocentē occidere cōcedit, c. Si non
 licet, in prin. 23. q. 5. sicuti ex sequētib. clariùs cognoueris. Propte- 17
 reā Pilatus simili pœna dānādu fuerat, qua ipse innocentē Chri-
 stū condēnauit. Iudex nāq; iniuste aliquē ad mortē iniusta sentē-
 tia dānans, eadē pœna, nēpe homicidij, seipsum inuoluit, l. Lex Iu-
 lia, §. fin. ff. ad l. lul. repetun. quem text. pro mirabili allegat Ioan.

de Anania, in c. Accusanti, ext. de accusat. Similiter & Bald. in l. vnica, in 4. colum. C. ne ex delic. defuncto. cōtra ludices, qui accepta pecunia, vel calore iracūdiā inducti, vel sine cōsideratione, mortis sententiā proferunt in l. 3. C. de episco. audien. ibi homicida, quod fecit, semper expectet: huius luculēter meminit tex. in d. l. i. in princ. versic. quōve magistratus Iudēxve quæstionis sub capitalem causam pecuniā acceperit, vt publicę legis reus fieret: & qui hominē occiderit, punitur nō habita differētia, cuius conditionis hominē interemerit, ff. Ad l. Cornel. de sicar. Resolutiue atq; vnica distinctiuncula dicamus: quod si ad mortē condēnet, pœna capitali legis Corneliæ tenetur, d. l. i. Si autē ad mortē non condemnet, sed aliās puniat in corpore, corruptē iudicando, in exilium datur: omnia bona cōfiscantur, de quo in Authent. No-uo iure, C. de pœna iudic. qui mal. iudic. Item tenetur le. Iulia repetundarum, l. 3. & 4. ff. ad le. Iul. repetun. Item concussionis l. 2. ff. de concussionibus. Item falsi, l. i. §. Et qui Iudicem, ff. ad l. Corn. de fals. Posset hīc aperiri amplissimus quæstionum campus, quem prudens prætereo, ne æquo prolixior fiat: quādoquidem quæstiones ex superioribus facilē solui poterunt.

CAPVT LXXI.

De homicidio per consensum.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 71

1 Homicidium consensu committitur: Aut { Ante factum.
In facto.
Post factum.

3 Homicidæ consilium ac { Iusticiæ
Gratiæ
Alimonix } non est puniendus.

4
5
6

1 HOMICIDIUM consensu cōmittunt ij, qui ipsi homicide, aut ante factum, aut in facto, aut post factum homicidiū, suppetias ferunt, aut solatia. Ante factum quidē, si opibus & pecunia iuuent, si milites, si equites, si arma, atq; id genus subsidiaria auxilia suppedient, l. 4. ibi, cuiusve opera, ff. ad le. Iul. Maiesta. l. Si pignore, §. Cūm furti. ver. Qui ferraamenta, ff. de furt. l. i. & l. Vtrum, ff. ad l.

Pompe.

Pompe. de parricid. l. Qui domum, ff. ad l. Iul. de adulter. l. Nihil interest, ff. ad l. Cornel. de sicar. & l. i. ff. de recepta. In ipso autem facto, seu actu quis maleficium committit, si semet malefactori homicidæ adiungat, ei assistat, commoditatem vllam præbeat, quò expeditius homicidium faciat: probatur notabili l. i. C. de rap. virgi. c. Sicut dignum, §. i. ext. de homicid. pro hoc text. in l. Itē Mela. §. Si alius, ff. ad l. Aquil. Post factum verò, si cum ipso homicida se coniungat: cum ipso, ceu patrocinator, conuerfetur: ipsum hospitio, tāquam re bene gesta, recipiat: si quò minùs comprehendatur, impediatur: si alijs quoq; similibus iudicijs consensum actualem demonstret, vt probatur in l. Is cuius ope. ff. ad l. Iul. de adulter. in l. i. C. de his qui latrones vel alijs criminibus reos occultarunt: Textus aureus in d. l. i. ff. de recepta. Hæc tamen sanè veniunt intelligenda, quia si quis post delictum commissum, consensum ac opem criminoso præbeat, & consilium, non contra ipsam iusticiam, sed vt ipse criminosus per viam iusticiæ suòq; consilio adiutus periculum mortis euadat, nullo modo puniendus est, veluti ipsi aduocati, qui ex Iudicis assensu postulant pro delinquentibus, secundum notata in l. Per omnes, C. de defensoribus ciuitat. facit l. Custodias, cum gloss. & ibi nota. per Bart. & Io. de Imol. ff. de public. iudic. l. Si postulauerit, §. Quæstionib. ff. Ad l. Iuliam, de adulter. Hanc opinionem pariratione confirmat Innocentius in c. Solet, ext. de senten. excommunicata. vbi dixit, quòd Aduocatus excommunicato consilium præstans, & cum eo hac gratia conuersans, nullam excommunicationis labem sibi ex eo contrahat. Rursum, si quis post delictum commissum, alicui consensum præstet, & opem ei qui delictum commisit, vt euadat, per viā gratiæ siue misericordiæ supplicando pro eo Principi, non punitur, argu. l. Quidam, ff. de reb. dubijs, l. Relegati, & l. Diui fratres, ff. De pœnis. Istud tamen fallit in crimine læsæ Maiestatis: quia supplicans pro ijs qui in crimen læsæ Maiestatis inciderunt, efficitur infamis, pœnāq; perpetuæ infamiæ notatur, l. Quisquis, §. Deniq; C. ad l. Iul. Maiestat. Postremò post delictum commissum, præstans consensum & opem

opem alicui per viam alimonie, nō punitur, cū etiam post condemnationem sit alimentatio permīssa, l. Legatum, ff. de cap. diminut. probatur in l. 4. ff. de ijs quē pro non scrip. haben. Itaq; per prædicta nunc constat abundē satisfactum esse huic communi quæstioni: vtrum consentiens per cooperationem puniatur eadē pœna, qua delinquens d. l. vnica, C. de rapt. virgi. & l. Vulgaris, §. penul. ff. de furt. Hactenus itē enarrata omnia copiose ac luculenter confirmat ac probat Bart. in l. In furti. §. Ope, ff. de furt. necnō D. Paulus Grillandus in suo tract. de pœnis omnifariam cōitus, folio lib. meo 223. & num. 15. 16. 17. 18.

C A P V T LXXII.

De homicidio per indicia seu signa.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 72

Signis homicidium committitur	1	} dolosis, in alicuius necem.
	2	
	3	
	4	

Commonstratione personæ.
Commonstratione viæ periculose.
Consilio
Indicijs

- 1 Signis ferē homicidia committūtur, quoties dolosē ac malignē
- 2 Indicanē locum vbi latet is, qui postea occiditur. Aut si ne-
- 3 quiter commonstrata via, quempiam per locum trāsire consulāt, vbi ipsi insidias structas esse cognorunt, l. Item si obstetrix, ibi,
- 4 Quēadmodū, ff. ad l. Aquil. l. Curusq; ff. ad l. Iuliam Maiest. Aut si similibus indicijs alicui cædis occasionē & causā præbuerint, l. Nihil interest, ff. ad l. Cornel. de sicar. Hi enim oēs vero homicidio obuincti sunt, eoque, vt ipsi principales homicidæ, plectendi.

C A P V T LXXIII.

De homicidio per sortilegia.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 73

1 Sortilegijs occidens	} incendio absumitur.
2 Sortilegijs impediens	} incendio absumitur.

Vt homicida, morte mulctatur.
Vt sortilegus, igne comburitur.
Conceptum
Partum

QUisquis aliquē sortilegijs occiderit, aut incantationibus, is ignis cōflagratione cōsumendus est: illius enim homicidiū nō simplex est, quoniā homicidiū p̄terea sortilegio cōmaculauit,

CAPVT LXXIIII.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 74.

17 In

In maleficijs spectandus euentus potiùs quàm animus.

Lanionum, & falsamentariorum maleficia, quomodo punienda?

In sceleratos laniones & similes acerba inuestio.

17

18

19

1

I quis aliquem occiderit veneno, aut toxico, is ceu proditor habetur, teste Bald. in l. Nemo clericus, C. de sum. Trin. & fid. catho. ideòq; gladij animaduersione punitur, cum cōfiscatione bonorum, l. 1. & 3. ff. ad l. Cornel. de sicar. & venefi. Imò inquit Imperator

2

in l. 1. C. de malef. & mathe. Plus est hominē extinguere veneno, quàm occidere gladio, d. l. 3. in princ. Eidem quoq; crimini sese inuoluit, quisquis præsenteum tale venenum cōficit, emit, vendit, siue parū siue multum, aut domi seruat, aut sciēs, volensq; pro necando aliquo custodit: etiā si eo veneno nunquā vtatur, nec ad effectum probauerit, nec eo vllus vnquam peremptus fuerit, l. 1. & 3. Hic tamē te scire velim amice Lector, tria esse venenorū ge-

3

nera, quorum meminit text. in d. l. 3. Nempe venenū, quod ex sui natura quidem malum est: sed alijs substantijs admixtum, bonum

4

fit & salubre. Aliud per se nociuū est, ac nōtiūū permanet. Aliud, maliciosē, ad perimendum, confectum est, l. Eiusdem, ff. ad l. Cor. de sicar. ibi & Bart. tractante de medicamentis ac triplici veneno.

6

Primum permittitur medicis, chirurgis, pharmacopolis, veterarijs seu equorū medicis (quos nunc vulgus marescalcos adpellat) atq; id genus similibus, vt eo vtantur, vt in valetudinarijs, atq; affectis præbeant, vt id emanant, vendant aut simplex aut mixtum sicuti ipsis visum est, l. Quod sæpe, §. Veneni, ff. de cōtrah. empt. aut vendit. Sed in hoc genere pharmacopolis diligēter videndum est, quibus hoc venenū dent aut vendant: & cuius rei vsui emptor sibi coēmat, atq; diligenter memorię, siue potiùs literis fidis memorię custodibus, mandet, si forsan apud eos isthac de re faciendā veniret inquisitio: aliās certē tenerentur pœna legis Cornelie de sica.

7

d. l. 3. §. Alio: Alia verò duo venenorū genera, nulli fas est dolose seruare domi, nec ea emere aut vendere, nec dare cuiquā, aut cōcedere vllō modo sub pœna capitali, l. 1. §. Præterea & l. 3. ff. ad l. Cor. de sicar. & in d. l. Quod sæpe, §. Veneni, ff. de cōtrah. empt. & vñd.

Simili

Simili ratione cū superiori, quisquis aliquē letali potione, aut 8
 eduljis herbaceis ex venenosis confectis herbis, cicuta, salmādra,
 aconito, pintuocarpa, bobustro, mandragora, cantharida mali-
 gnè perimit, tā est in noxa, eadēq; poena mulctandus, ac si vene-
 no sustulisset hominē, d. l. 3. §. Alio. Adhēc quisq; noxia potione, 9
 aut huiuscemodi veneno mulieri procurat abortū, is capitaliter
 puniēdus est, si quidē foetū in vtero vixisse constiterit, l. i. ff. ad l.
 Pompe. de parricid. & meliūs in l. penult. ff. ad l. Cor. de sicar. l. i. in
 princ. ff. eo. tit. glos. in verb. exiliū, in l. Diuus, ff. de extraor. crimi.
 De his abundē D. Paulus Grillandus in suo tract. de Sortilegijs, q.
 12. & 13. Sin foetum nondum concepisse vitam, certum est, haud 10
 tam enormis est noxa: alia tamen poena extraordinaria, relega-
 tione, exilio, vel simili ad arbitrium Iudicis, secūdum qualitatem
 facti, & personarum conditionem, is proscribendus est, l. Si quis
 aliquid, §. Qui abortionis, ff. de poenis, l. Diuus, ff. de extraor. cri-
 mi. l. Cicero, §. fin. & l. Pręgnantem, ff. de poenis, & l. Si mulierem
 visceribus, ff. ad l. Cor. de sicar. Et hanc distinctionē inter partum
 animatū & inanimatū facit text. in c. Moyfes, 32. q. 2. & in c. Si-
 cut ex literarum, De homicidio, in antiq. at si quis foetus in vtero 11
 priūs emortui arte medica eiectionem curauerit, in laude is est,
 nedum culpa vacat, si de ea morte certò constiterit. Mulier verò 12
 quępiā, quæ technis dolosis sibijpsi foetus viuentis abortionē fa-
 cit, ea quoq; similiter vt antē de iure scripto, & ex recepta cōsue-
 tudine, putei suffocatione damnanda est. Si verò foetum talis mu-
 lierculæ sibijpsi poculum noxium præbentis, nōdum vixisse cer- 13
 tum fuerat: ea exilio item relegāda, aut certē alia poena extraor-
 dinaria mulctanda, l. Diuus, l. Cicero, §. fin. l. Si pręgnantem, & l.
 Si mulierem visceribus, suprā crebrò memoratis. Veruntamen si 14
 isthęc mulier impręgnata ante foetus animationem, vllam ab ali-
 quo accepisset pecuniam, vt præmaturē foetum illum embrionis
 nondum animati per noxia quępiam, aut per medicamenta cor-
 ruptum eijceret: ea non solū, vt prior, exilio, sed grauiūs multò
 puniēda esset, nēpe poena capitis, citra vllā distictionē, an vixisset
 partus, an verò minimē: idq; propter detestabilem illam pecunię
 receptæ

*Vide hypp: d. Marr:
 ad l. cor: d. sicca:
 l. si mulierem. n. 1*

- recepta turpitudinem, quā Assassiniā vocant, l. Cicero, in prin.
 15 ff. de poenis. Bart. in d. l. Diuus. Quoniam verò mota est suprà illa
 distinctio, de foetu animato & nō animato, non ab re facturū me
 arbitror, si quanto tēpore foetus in vtero materno animaretur,
 hīc obiter ostenderē. Secundum igitur quorundā doctorum opi
 nionem, foetui vita infunditur trigesimo à conceptione die, aut
 trigesimoquinto ad summū. Ita habet dominus Cōsiliator in suis
 differentijs physicis differ. 49. Alij verò autumant foetū masculū
 animari die quadragesimo: foetum autē foeminiū, non nisi octua
 gesimo die vita donari. Ita dicit gloss. 5. distinct. in princ. in verb.
 40. quam etiam sequitur abbas in c. Si aliquis, in fin. ext. de homi
 cidio. In iure tamen ciuili non est discedendū ab opinione glossę
 singularis in d. l. Diuus, quā quidē gloss. ob summā authoritatē,
 summē etiā cōiter approbant oēs. Bart. tamē ibidem vult mascu
 lum foetum animari vita, quadragesimo die: foemininum autē die
 sexagesimo: ea tamen naturalibus discutienda relinquit. Atq; ha
 ctenus de conamine foetus expellēdi declarata, intelligas oportet,
 si conatū illū secutus fuerit effectus, hoc est, si mulier partū abor
 tauerit. Nā si conatū nō sequitur effectus, nec sumptū noxiū po
 16 culū operetur effectū: sed si prater suā expectationē, & spē foetū
 viuū pepererit, qui aliquantulo tēpore superuixerit: ipsa quæ po
 culū obtulit, aut ea quæ vltro sumpserit, punitur quidem, nō ta
 men capitaliter, teste D. And. Barba. in suis consilijs, cō si. 23. in 2.
 17 volu. Et hodie in maleficijs potiùs spectatur euentus, quàm solus
 animus delinquentis sine effectū, & ponderat textum in d. l. Si
 quis aliquid, §. Qui abortionis, in verb. perierit: vbi ita imponi
 tur poena vltimi supplicij danti poculum abortionis, si perierit
 partus: sed hoc casu non perijt partus, ergo etc. Attamen non im
 punitus euadet quisquis aut sciēs tradidit, aut sciens sumpsit: po
 terit enim relegari, per ea quæ habentur in d. l. Si quis aliquid, §.
 Qui abortionis, ff. de poenis, quem ociū nactus perlegere poteris.
 18 Porrò Ianiones, salsamētarij, ac Oenopolæ, qui corruptas carnes,
 putridosq; pisces, ac scientes noxia infectaq; vina, siue infectas la
 genas largiuntur aut vendunt, vnde violenta alicuius mors sit ex
 orta,

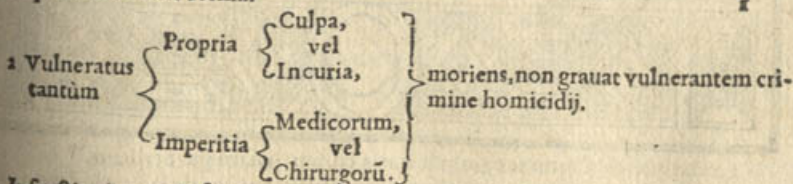
orta, iure puniendi sunt, vt veri homicidæ. Quod vtinā tam ipsis 19
esset persuasissimū, q̄ in iure ac ratione est certissimū, cautiū puto
ac synceriū nobis suos p̄dores, malāq; venderent, nosq; feliciū
concessā vitā ageremus. Sed (quod nō sine summo mœrore cō-
memorare possum) tanta passim permittitur his in rebus libertas,
vt si ita in suis maleficijs pergere sinātur, nec necessario remedio
per senatum occursum fuerit, plures tandē (metuo) q̄ ipsi carnifi-
ces sustulerint. Vnde quæso tam crebræ pestes? vnde tot tormina?
tot dysenteria? Vnde hęc chiragræ, podagræ? atq; sexcēta milia pe-
nē morborū genera? nisi ex corruptis obsonijs, ex putidis pisci-
b⁹, vermiculosis atq; infectis carnib⁹, atq; vitiatis vinis, sulphure,
calce, vt peiora nō memorē. Quib⁹ nō sat est, quōd falsis mercib⁹
aut obsonijs manifestū furtū cōmittant, nisi etiā suis vitiosis ad-
mixtis nos miserē excarnificent, ac mille morbis morte durissima
grauiorib⁹ infelicitē exagitēt. Quocirca optarim omnib⁹ votis
iusticiā hīc oculatiōrē, ac senatū tēporiū huic inualescenti malo
adferre remediū. In summa, quisquis maliciōsē alteri adimit vitā,
quocunq; modo, ac forma id fiat: is dānandus est ad formas præ-
dictas, l. i. §. Præterea, et l. In lege Cornelia dolus, ff. ad l. Cornel. de
sica. Atq; itē oēs cooperarij, coadiutores, q̄ ipsis homicidis sciētes
volētēq; sua solacia, fauorē, ac opē suā cōtulerunt, l. 4. §. Cuiusve
opera, ff. ad l. Iul. Maiest. l. Si pignore, §. Cū furti, ver. Qui ferra-
mēta, ff. de furt. l. i. ff. de recepta. quorū vtcunq; meminimus capi-
tib⁹ p̄cedētibus. Possent ditissimę huic materię plura sanē vtilia ad
iungi: verū ne immodica p̄lixitate vos detinerē, ea p̄terire volui.

C A P V T LXXV.

De inspectione occisi.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 75

Inspectionis occisi forma.

Inspectionis ratio & forma apud Brugeses.

Relatio Burgimagistri ad Senatū post inspectionem.

3

4

5 Forma

Forma querelę Consulis communitatis, coram Senatu per Scribam.
 Homicidam oportet ante tertium diem sese per amicos de facto prodere.
 Formę absentes homicidas proscribendi, ex consuetudine Brugenſium.

5
 6
 7
 Praefecti

PRAESENS caput de interfecti inspectione iamiam
 precedentibus capitibus subiungere non inutile fue-
 rit, vt in praedictis casibus æqua consideratio atq; co-
 gnitio taliū læsionū & vulnerū causā, ante sepulturā
 certò Iudici cōstare possēt: nēve interfecti minùs cer-
 tæ cognitionis in isthac interfectione desideretur. Prætor igitur, ¹
 seu ipsius vicarius, vna cum duobus scabinis, cum scriba iudicij, cū
 vno alteroq; chirurgus, & medico (si haberi possint) ante inspe-
 ctionē quidē ad hoc iuratis, eundē illū cāsum, mortuūq; , priusquā
 sepeliatur, diligenter inspiciant, & si sepultus fuerit, effossum cada-
 uer accuratē cōsiderent, & omnia accepta ipsius vulnera, verbera,
 ictus, & iactus, iuxta compertā notitiā & veritatem, summa cū
 diligentia notari consignariq; curent, quod ita fieri voluit Bart.
 in l. Dāni, §. Sabini, ff. de dāno infect. vt describantur tempus lo-
 culq; vulneris. Summa item cum obseruatione notanda sunt vul-
 nera mortalia, & non mortalia. Bart. in l. fin. ff. de quæstionib.
 Ange. in l. Si in rixa, ff. ad l. Cor. de sicar. Nam si per negligentiam ²
 & incuriam propriam, aut imperitiam medicorum ac chirurgorū
 vulnus fortē mortale fiat, vulnerans tūc tenetur de vulnerato tan-
 tum, nequaquam de occiso, l. Qui occidit, §. fin. & l. Si ex plagis, ff.
 ad l. Aquil. c. Significasti, de homicidio. Bart. in tract. de percus-
 sionibus, vers. Quid si est percussus non mortiferē, etc. Bald. con-
 filio, 136. Proponitur 2. parte. Nisi sit vulnus illatū in homine non
 sano: bonus tex. in l. Qua actione, §. Sed et si quis seruum egrotum,
 ff. ad l. Aquil. Vel nisi coniunctio, ac vulnere nō mortaliū plu-
 ralitas, mortem coniunctim induceret, Bart. in d. l. Si in rixa, ff.
 ad l. Cornel. de sicar. Vel de occiso nō tenebitur, si vulnerati vul-
 nus sua negligentia siue culpa propria efficiatur mortale, veluti si
 non sinat se curari: vel si cum vxore, aut alia mulierē concubuit:
 vel si medicorū aut chirurgorū præceptis parēre neglexerit, aut
 planē noluerit, non abstinendo à potu cibóq; vetitis, vulnerique
 suo contrarijs, huic seruit quæstio 323. minimē incelebris, 2. parte
 decisionū aurearū quæstionū insigniū D. Nicolai Boërij, viri inter
 iuris interpretes maximi nominis: quæ habet. multa insignia de
 q vulnerē,

vulnere, & inter alia vulnus mortale quale dicatur, & quando mors ex vulnere vel aliunde probetur subsecuta: & quæ sint partes in humano corpore letalibus vulneribus obnoxia, quæ verò minimè: deinde an iudicio medicorum aut chirurgorum in hac inspectione standum fuerit: quam quidem D. Nicolai quæstionem introspiciendam nequaquam dissuadeo. Cuius gratia vnum exemplum proferam vbiuis locorum vſitatissimum, potissimè autem in inclyto Brugenſi oppido, vbi hîc mos, & cōsuetudo receptissima inoleuit: vt quoties denunciatus fuerit quispiam interemptus, ad cadauer occisi ilicò properet Prætor, vel suus vicarius cum duobus senatoribus seu scabinis, cum scriba, & vno atq; altero chirurgo iurato: quò quum ventum fuerit, diligentem occisi inspectionē habent, ita vt interrogent cæſi qualitatem, conditionē, & exercitationē, nomē, cognationē, affinitatē & similia: cui notus, cur, & quomodo ea cædes cōmissa sit. Ideoq; notent locū, vbi primo occisum reppererūt, notēt oīa vulnera letalia & nō letalia, et loca vulneribus affecta, notēt diē, tēpus, et horā quādo occisus, quādo ita à senatoribus seu scabinis repperitus, notēt instrumenta, notēt postremò per quē ea cædes cōmissa habeatur, ea autē oīa scriba, hac aut simili forma verborū breuissimè cōplectetur. Anno 1550, sexto Iulij, hora 3. à pradio, inspectus est Ioānes Lupus F. Petri, maritus Annæ Vulpis, faber murarius Gandēsis, iacēs interfectus Brugis in platea lapidea ante oenopoliū Cerui, vno aut pluribus vulnerib⁹ affectus, quorū vnū (quod per se letale fuerat) inſlictū fuit in capite, alterū per se etiam letale in pectore, reliqua verò eo, atq; eo loco, nō tamē letalia. Quæ oīa inſixisse ferebāt Petrū Simonis F. Pauli aurigā Bruxellēsem gladio, aut hasta, anno & die suprā scriptis, hora decima ante prandiū, qua hora è viuis excessit. Acta est hæc inspectio anno, die, & hora, vt antè, præsentib⁹ dominis M. Iodoco Casletano, & Henrico Stratio senatorib⁹ seu scabinis, vna cū Prætore, vel ipsius vicario, vel satellite. Huius aut inspectionis nota inſcribēda est registro. Porro quoniā Burgimaster communitatis, verè caput est totius reip. sibi illatū meritò putat, quicquid vlli suarū partiū illatū fuerit. Quocirca in florentissimis

tissimis nostris Brugis, vbi equissimè atq; omniū optimè politica singula cōstituta sunt, hæc cōsuetudo post dictā inspectionē perpetuò seruatur, vt dictus Burgimagister cōmunitatis ob illā partis suæ iniuriā et læsionem, ante finē tertij diei, querelā suā referat ad collegiū senatoriū (siquidē id cōuenerit) aut corā duobus eiusdē collegij magistratibus, per D. scribā ad hāc formā pronunciandā.

Forma querelæ per D. Consulē cōmunitatis ex relatione scribæ. 5

Aquissimus D. Consul cōitatis Brugēsis, Petrus Tutor, gra-
uiter cōqueritur de Petro Simonis F. Pauli, auriga Bruxel-
lenti, homicida nefario, qui Ioannē Lupū, F. Petri, maritum Annę
Vulpis, & fabrū murariū Gādēsē grauiissimè vulnerauit gladio,
hasta, etc. in capite, in pectore, etc. ex quibus illatis vulneribus hic
Ioannes Lupus ē viuis excessit. Cōtigit autē hoc homicidiū Bru-
gis in platea lapidea ante oenopoliū cerui, anno 1550, sexto Iulij,
hora decima ante prandiū. Cuius querelā D. Consul deponit ante
finē tertij diei ab inspectione facta, nēpē nono Iulij, anno vt suprà,
corā vobis dominis in collegio senatorio huius ciuitatis Brugēsis.
Si autē Burgimagister cōmunitatis p absentia hāc querelā referre
nō potuerit, idē scribā eandē relationē faciet ex nomine alterius
sequētis cōsiliarij, aut ipsius sequētis vicarij, hoc modo: D. Mat-
thæus Viues legitimus vicarius ac locū tenēs Domini Petri tuto-
ris, ob ipsius absentia grauiiter cōqueritur, etc. vt antē. Caterū non 6
abs re hīc diligentissimè obseruandū hoc receptissimū apud Bru-
gas nostras statutū, quo sancitū est, vt ipse homicida debeat ante
finē tertij diei sese de homicidio per ipsum perpetrato corā senatu
accusando notificare, idq; per duos eiusdē ciuitatis ciues, quibus
homicidæ nomine corā senatu aut duobus senatoribus compa-
rendū fuerit, & eadē homicide notificatio ipsis referenda, quā di-
cent iuramento adstricti habuisse ab ipso homicida in mandatis
ad referēdū ipsius nomine, qui fatetur sese hoc homicidiū cōmi-
sisse tali loco, tempore, & instrumento, ita vt ea confessione hoc
factum sibi tantū ascribat, reliquosq; innocuos excuset. Nā si hac
accusatione sui, homicida ante diē tertiū de cōmisso homicidio
minimè se pderet, iudex homicidiū ipsius pro latrocinio habēdū

q ij censeret,

7 censeret, ipseque per absentiam & non comparitionis contumaciam, exilio centum annorum ac vnius diei Flandria proscribitur sub poena capitis, ut verus latrocinij reus. Porro si ante tertium diem à commissio homicidio ipsemet corporaliter citatus (nam semper à patrato homicidio per Consulem cōmunitatis citantur ad obediendum iusticiæ) compareat, & se captiuum offerat pro defensione sua, & expurgatione facienda, semper auditur, & causa ipsius iuridicè peragitur. Si verò corporaliter nō compareat post omnes citationes factas: sed per amicos delatores coram duobus senatoribus sese homicidij alliget ante tertium diem, iuridicè cōtra eum absentē proceditur: isque interim proscribitur tota Flandria, & comitis protectione priuatur, donec ipsius clementiam & remissionem super homicidio impetrauerit. Sin nec corporaliter per se, nec per alios sese magistratui notificauerit, ut dictum est, ipsius homicidiū sua culpa, silentio, & significandi negligentia fit latrocinium, ob quod totus eiicitur, & Comitis benignitate impetranda indignus efficitur.

C A P V T LXXV

Cui permissum occidere.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 76

1	Occidere quatuor modis permittitur. Ob defensionem	Sui.
Bonorum suorum.
Nominis ac famæ.
Amicorum suorum.	
	Inuaso permittitur sui defensio, etiam vsque ad internecionem alterius.		2
	Quot sint necessaria, ut quis sui defensionem legitimè præstruxerit.		3
	Inuaso interimens defendendi sui gratia, puniendus non est.		4
	Quando quis in vitæ discrimine constituitur.		5
	Quando propria defensio approbanda.		6
	An is qui inuaditur, fugere cogatur.		7
	Inuaso quando fugiendum.		8
	Inuaso quando non fugiendum.		9
	Homicidium tempore meditatum, negat defensionem sui.		10
	Homicidium quando non est tempore præmeditatum.		11
	Pauper potentior prior adortus, occidens, quando excusabilis.		12
	In sui defensione modum excedens, non excusatur.		13
	In moderata defensione requiruntur	14 } Factorum paritas.
15 } Temporis æqualitas.
16 } Facti cum defensione iusta collatio.	
	Defensio præuiam læsionem arguit.		17

Prior pugnam mouens, prior quoq; offendit, non defendit.	18
Minarum causa, quando mouenda pugna?	19
Prior inuasus, ac postea inuadentem, & fugam conuersum occidens, homicidij reus efficitur.	20
Pugnam prior iterans, inuadens, & occidens, reus est homicidij.	21
In pugna dubia de priori inuasore, vterq; ex æquo puniendus.	22
In pugna dubia, vtri adiudicanda defensio sui.	23
In tumultuaria pugna aliquo dubiè occiso, quomodo damnandi pugnâtes?	24
Nemo morte condemnandus ob suspensiones.	25
In tumultuaria pugna, solus letalis vulneris author capite plectendus.	26
Homicidij coadiutores quomodo puniendi?	27
In pugna tumultuaria homicidij dubia, inceptores puniendi.	28
Si duo è populi conflictu pugnarint, bene famati verbis potius credendum.	29
Vt bona fama patrocinetur, diligens seruanda cautela.	30
Qua pœna suos homicidas iura Canonica afficiant.	31
Homicidæ spirituales præter debitam pœnam etiâ irregularitatē incurrūt.	32
Homicidiorum materiæ quanta difficultas.	33
Iniqui Iudices, Rei damnis omnibus reparandis obnoxij fiunt.	34
Indoctis Iudicibus à doctioribus consilium petendum est.	35

Materiam præsentem continuaturus, nulli non compertissimum esse volo, iuxta sacratissimas leges ciuiles permitti quatuor modis quempiam occidere: nempe, in defensionem sui, alioqui perituri aut periclitaturi: Ob defensionē bonorū suorum: Nominis ac famæ suę defendendę gratia: Postremò, amicorū suorum de vita periclitantium liberandorū causā. Qui omnes modi pro excusatione rei cōmuni appellatione dicūtur necessaria, seu coacta defensio. Hos igitur 4. modos capitulatim explicare decreuimus. Quisquis itaq; (vt à primo modo incipiamus) ab altero inuaditur, huic profectò permittitur sui defensio: adeò vt si alterum ipse in hac defensione interemerit, crimine apud omnē Iudicē vacabit, & extra damnū erit, l. Is qui aggressorem, & ibi Bart. Bald. & Hippo. de Marfil. C. ad l. Cor. de sicar. cui concinens est, l. Scientiā, §. Qui cū aliter, ff. ad l. Aquil. l. Vt vim, ff. de iustic. & iure, l. Sed vt partus, §. fin. ff. Quod met. caus. Clemeti. v. nica, de homicidio: necnon l. i. C. vnde vi. Verū hīc sciēdum est, quòd qui coactam necessariamq; huiusmodi defensionē suo facto præstruere voluerit, is prius inuasionis ab altero certitudinem per articulos proponat, & pbet, oportet. Primò, quòd ab illo prius inuasus fuerit: nā si hic prior inuassisset, nulla haberetur coacta defensio. Deinde doceat, oportet, articulatim se in ea inuasionē adeò fuisse in angustia

stia cōstrictū, vt sine summo vitæ suę periculo, imò nec vllò alio modo potuisset ex ea afflictione effugere, nisi semet dēfendēdo, ac aduersariū cēdēdo, d.l. ls q aggressorē, et ibi abūdē D. Hip. de Mar. & d.l. Sciētā, §. Qui cū aliter, Ludo. Ro. in suis singularib. singula. ri 28. Incipiē. Accusat^o de homicidio, cū additionib. ibidē. Ad hec ex nostris legū interpretib. Iasonis iuriscōsultorū nostrę etatis facile principis cōmentaria ruminabitis in l. Vt vim, ff. de iustit. & iure, vbi nōnullorū opiniones & sententias non incelebres refert & examinat, quas (breuitatis gratia) prætēre cēsuimus. Iura autē tū pręsumūt & cēsent eū fuisse in extrema vitę angustia cōstrictū, quoties martialib⁹ armis, vt macheris seu gladijs, spathis euaginatīs, aut similib. armis seu instrumētis comin⁹, arctēq; assilitur, quorū plurima meminim⁹ Cap. 69. De homicidio manuali: huic cōsonāt scripta p̄fati D. Hip. in d.l. ls q aggressorē, et in l. Idē §. Qui armati, ff. de vi et vi arma. & in l. Sed et si quēcūq;, in prin. ff. ad l. Aquil. vbi hoc voluit glos. atq; Angel. Aret. in tract. suo maleficiorū, in ver. et dict⁹ Titius se dēfēdēdo, in verb. Aduertas quod etc. quē Aretinū plurima cōducibilia suo laudabili mōse citatē cōsultite. In hac enī expurgatione rei, legitim⁹ requiritur ordo: nēpe, vt dicat se passum ingentē terrorē ob illius minas et inuasionē, anteq̃ se defenderet: necesse est enī talē territationē p̄cessisse, vt tuā cēdē expurgare posses ab immunitate poenę: nō tamē requiritur, vt expectes aduersariū prius cēdētē, vt dicit glos. in l. 3. ver. Qui armati, ff. de vi & vi arma. Pręstat enī tēpori aduersarij assultū puenire, q̃ à plaga accepta postea tādē vindicare, l. vnica, C. quādo liceat vnicui. sine iudic. se vindica. Vnde dicebat Bart. in l. Sed & si quemcunq;, ff. ad l. Aquil. Aduersarij vis et terriculamēta priora satis, pbata fuerint, si pbare quiueris ipsum districto gladio tibi occurrisse, tēq; inualisse conatū esse: id si fecerit, tūq; vicissim illū adortus occideris, pbata est tua defensio, vbi refert Ioan. de Anania in c. Si p̄fodiēs, in vlt. colū. ext. de homicid. et illud dictū Bart. refert Bartho. Cepolla. in suo cōsilio 29. Hic obiter mouēda est nō ociosa quęstio: An is quē alius aggreditur, cedere cogatur & fugere? Quod autē nō teneatur fugere, videtur tenere Bald. in l. Vt vim, colum. fin.

fin. ff. de iusti. & iure: hac ratione scilicet motus, quod inuadens, ac fugans aliū seu terrēs, illicitū cōmittit: vnde tenetur actione iniuriarū, l. Itē apud Labeonē, §. i. ff. de iniurijs, ergo alter non fugiendo facit licitū. Verū hęc ipsius Baldi opinio parū tuta est ac Christiana. Quocirca præfata venia, ego ita potius statuendū puto, vt is qui cōmodē aufugere potest, teneatur fugere, ita vt si nō aufugiat, homicidiū punibile cōmittat: hęc sentētia pbat̃ur in l. 8. Scientiā, §. Qui cū aliter, ff. ad l. Aquil. vbi tū demū quis impunē homicidiū facit, quū se defendēdo, hominē occidit, si aliter euadere nō potuisset: ad idē tex. in Clemēt. vnica, de homicid. vbi ita concludūt Zenzelinus & Petrus de Ancha. huic consentit text. in c. i. 23. q. 3. vbi dicitur, Christū pfugisse in Aegyptū à facie Herodis, etiā si potuisset se defendere, & occulto instinctu manus Iudæorū in Herodē cōuertere: ita glos. in c. Suscepimus, de homicid. Hęc est cōclusio Bart. in effectū, in l. Vt vim, colū. fin. ff. de iusti. & iure: Ita idē Bart. Angel. & Salice. in l. i. C. vnde vi. Anto. de Butrio in c. Olim, d. 3. restit. spoliato. Abb. in c. Significasti, 2. de homicid. in antiq. Alex. de Imo. in cōsilio 109. colū. 3. primo volum. cōsiliorū: Ioā. Faber in §. Ius autem gētiū, instit. de iure natu. gent. & ciui. Ex his dictis inferūt Petr. de Ancha. & Zenzelinus in d. Clemētina vnica, de homicidio: quod si verisimiliter fugiēti immineret fugiēdo periculū, scilicet cadēdi: aut quod fugiens ab aduersario insequēte posset citiūs cōprehendi, & à tergo accepto vulnere necari, ob velociorē insequētis cursū, quē fugiēs metuit: tūc volūt ijdē autores, fugiētē in eo casu nō debere fugere, q̃a tū nō nisi periculose fugere posset, Alex. in suis cōsilijs, cōsilio 109. nu. 8. Idē dicit Zēzelinus, si fuga esset vituperiū aggressō allatura: puta, si rustic⁹ aggrediatur militē: tūc miles nō tenetur fugere: Ratione hac mouetur Zēzel. quod hęc æquiparētur, nō posse absolute recedere: et posse, sed nō nisi cū dedecore recedere, l. In eadē, ff. ex quibus caus. maio. vbi dicitur esse in vinculis, qui à loco in quo est, nō potest recedere sine dedecore. Nā cōseruatio psonę et famę æqparatur, l. Iusta, ff. de manu vindi. et honor cui libet pecuniario cōmodo pferēdus est, l. Iulian⁹, ff. si qs omis. caus. testamē. d.

- I. Vt vim, ff. de iusti. & iure, colum. fin. Quòd si tu es Perusinus, famam ac dedecus metuens, ad actum occisionis vsq; procedere potes, quòd summum sit dedecus Perusino magnanimo et generoso, turpiter aduersario inuadenti cedere. Sed ille, cui nulla est glorię, nominis, ac honoris ratio (qualis est Florentinus) & commodè fugere potest neglecta nominis gloria, certè modis omnibus fugere tenetur: etsi non fugit, punitiois crimen incurrit. Istud autè verum est, quantum ad pœnam legalem euitandam: non quantum ad irregularitatem, quam quis vitat solùm tunc, cùm aliter vitare non potest: ita Petrus de Ancha. in d. Clemē. vnica, de homicidio.
- IO Tertiò doceat, oportet, se eam cædem commississe, non post diutina inuasionis interualla, sed ilicò & penè è vestigio, atq; in ipso primo aggressionis furore. Nam si post spatia aliquot, aut interualla temporis id homicidium cõtigisset, vindicta esset estimāda, (quæ proculdubio prohibita) non defensio, l. Nullus, C. de iudæ. & Cœlico. cui concordat c. Porro, iuncta glos. 2. ext. de diuort. l. 3.
- II §. Eum qui, ff. de vi et vi arma. Tum autem intelligendum est ilicò seu è vestigio, & sine interuallo crimen fieri, quando in aggressu ipso, atq; in pugne cõtinatione, cades ipsa committitur, hoc est, in flagrati crimine seu animo priusquam diuulsi sint ab inuicem, & antequam sedatis animis se ad alia cõuerterint negotia, vt probatur in l. Quod ait lex, §. fin. ff. ad l. Iul. de adult. Dicebat tamen notabiliter Ioan. Fab. in §. Ius autem gent. versic. Sed quid dices potens, etc. Institu. de iure natu. gent. & ciui. Quòd si præpotens quispiam magno constipatus satellitio, interminatus fuerit necem alicui pauperi, nullo comitatu munito, quemq; forsan defidauerit: ideòq; pauper hunc diuitem metuens, non ausus expectare ipsius inuasionem, vtpote conscius sese interemptum iri, si aduersarius diues affiliat, cuius potentia ac multitudini resistere nequiret ipse impotens, & nullo comitatu armatus: si (inquam) tali loco, & hora à diuite captatis pauper diuitem prior adortus occiderit, nō tenèbitur homicidij crimine, potissimū si aliter effugere nō potuisset, quin aut occideret diuitē, aut ipse à diuite occidēdus fuisset. Erat enim pauper ita semper in periculo mortis, quam

quã diues interminabatur, quã actu explere per se aut per alium potuisset, si quãdo ipsi libuisset. Itaq; tale pauperis homicidiũ censendũ est fieri ob iustã defensionẽ sui, quod metu mortis id commiserit, d. l. Sed et si quẽcunq; in princ. ff. ad le. Aquil. Odiũ enim & minæ potẽtis, mortis periculũ indicat imminere, c. Pastoralis, de senten. in re iudica. in Clementi. & per hoc videtur secundum eundẽ, quod si intoxicet eũ, in casu præfato non teneatur, in conscientia aut foro iudiciali, quẽ perlegite oportunitatẽ nacti. Itaq; vt defensionẽ dicamus impunitã, opus est tẽporis rationẽ ac necessitatẽ diligenter expendere. Quartò probet, necesse est, se eam eadẽ admisisse, omni cũ moderamine, citra omnẽ excessus enormitatẽ. Quãdoquidẽ si in facto grauiter excessisset, puniẽdus esset 13 ad arbitriũ seu discretionẽ ludicis: potissimũ si excessum hunc ex deliberato animo et proposito cõmisisset. Porro moderamen hĩc in coacta necessariãq; defensione tribus modis fieri debere intellige. Primò, vt sit factorũ paritas, hoc est defensionis ad offensio- 14 nẽ pportio: verbi gratia, Si me quispiã inuadat inermis, sed pugnis tantũ bellatur? inermis quoq; me defendã, ac illi pugnis tantũ resistã oportet, id est, nõ est mihi licitũ illũ pcutere gladio, nisi sit ille me multò maior et fortior, vt notat glos. in l. i. C. vnde vi. Secũdò, 15 vt tẽporis seruetur equalitas, hoc est, si subito adortus, me subito itẽ defendã, sicuti antẽ declaratũ est. Tertiò requiritur ne amplius 16 admittat, q̃ ea defensio requirebat, aut quã ad defensionẽ sui opus fuerat: attamen sanẽ isthac intelligas, velim. Nã si quispiã baculo ab aliquo subito sit inuasus, nec aliud sit in prõptu ad defendendũ instrumẽtũ, q̃ gladius, gladio se tueri potest: in qua defensione dictã moderationẽ nõ excedit, nec vt excessor puniendus est. Nã armis, scilicet baculo inuasus, armis sese vicissim defenderat. Hĩc 17 notadũ est, priusq̃ defensor sese defendere dicatur, oportet prius vllã offensionẽ, lẽsionẽ aut inuasionem ab altero præcessisse. Itaq; priusquã se defendere permittatur, oportet offensionem alterius, prius expectet: quẽ sit, aut armis, aut armorũ metu, aut inuasionibus, aut simili ex causa. Quisquis autẽ primus pugnam mouet, aut 18 inuasionẽ tentat, is primus etiã offendere dicitur. Solæ autẽ minæ 19 non

nō tā grauē habēt offensionē, vt ob eas solas, alterū cedere liceat: nisi certē minitator iāiā sese pararet ad minarū executionē: aut cōsuetus esset suas minas ilicō executioni mādare, vt multi autumant: vide Cynū in d.l. 1. C. vnde vi. Bald. in l. Ad inuidiā, C. quod met. caus. Ang. Are. in §. Ius autē gentiū, institu. de iure nat. gēt. & ciuili: D. Iasonē in l. Vt vim, nu. 14. ff. de iust. et iure. Alijs verò secus videtur, ob nullas quālibet atroces minas cuiq̃ pmissum esse alterū cedere. Sūt enī (inquiūt) minæ verba tantū: & verba verbis repellas oportet, nō factis. Si tamē ex minis ob morā minato immineret periculū, veluti, si minitator misisset pro subsidiarijs, pro adiutorio: aut misisset adferri sua arma: aut expectaret adiutoriū, quò fortior miniatū caderet & opprimeret: eo in casu nō cogitur minatus minantis inuasionē expectare: sed illi pmittitur minātē adoriri, sese defendere, & minātis vim puertere, si qdē aliter
 20 effugere nō potuisset. Aliud esset si me adoriretur q̃spiā, aut prior caderet, moxq; arrepta fuga, sese in pedes profugiēdo cōijceret: ego verò ipsū fugiētē celeri cursu cōsequer, affecutū cōtunderē, lēderē, atq; interficerē: cēdis enī & homicidij in eo casu ipse reus essem: verū non imputaretur cades illa mihi ex dolo, aut malicia facta, q̃ in ipso furore ab altero excitata cōtigerit, cui non facile téperari cōspicim⁹. His seruit quod scribit Bald. in l. Vt vim, ff. de iustit. et iur. quē inseq̃ nec erubuit Ioā. Fab. in d. §. Ius autē gentiū, institu. de iur. nat. gent. & ciui. Si aggressus nō obseruet inculpatæ tutelę moderamē, nō poterit puniri à Iudice tanq̃ dolosus, sed veluti errans culpæ obnoxius: quia incōsultus calor caret vitio callūniæ, l. 1. ff. ad S. C. Turpil. c. Si quē, §. Notandū, 2. q. 3. quod refert et sequitur Felinus in c. Dilecti filij, de except. Difficillimū enim est iustū téperare dolorē, l. Si adulteriū. cū incestu, §. Imperatores, ff. Ad le. lul. de adulter. vixq; potest vir iustus habere staterā in manibus suis, et dare ictus, p̃cussiones, seu verbera cū mēsurā, pro quo est tex. notabilis in c. fin. de homicidio, lib. 6. cuius etiā meminuit Cepolla, cōsilio 1. colū. 3. homo enim vehemēti affectu, dolore, vel tremore percitus, rarò suæ mētis cōpos est, testib⁹ Bald. in c. 1. §. 1. in fin. de pace iura. fir. Hip. de Marfil. in d. l. Is qui aggressorem,

forē, nu. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. Si quando duos pugnā, seu rixā 21
 cōmittere contigerit, qui aut spōte aut intercessione aliorum ab
 inuicē diuulsi, aliquandiu fuerunt diuulsi, et vtcunq; (si ita fari li-
 ceat) frigefacti seu pacati: postea verò iracūdia perciti, alter alterū
 inuadat, lædat, aut interimat: is profectò adoriens, lædēs, aut occi-
 dens in crimine est læsionis aut homicidij, ob interuallū tēporis.
 Quoties in seditione, pugna, seu rixa, alter alterū grauiter cæcide 22
 rit & læserit, atq; vterq; cōstanter affirmat, se alterū cæcidisse in-
 uasum, et nō nisi ad defensionē sui, ita vt ex alterutrius mendacijs
 veritas constare non posset, vter alterū prior inuasit: eo in casu
 vterq; ex æquo puniendus est: quandoquidē Iudici de corporali
 defensione necessaria certò cōstare nō potest. Quòd si duo repe- 23
 riatur atrociter vulnerati, & nō appareat, vter eorū fecerit ad de-
 fensionē: tū oritur dubiū, vter ipsorū ad sui defensionē fecisse iu-
 dicād⁹ sit. Ad quod respōdet Vber. de Vrbi. quòd ille q̄ fortius est
 vulneratus, p̄sumitur inchoasse, & alius ad defensionē fecisse, arg.
 l. Sciētia, §. Cū stramēta, ff. Ad l. Aquil. Albericus aut in l. Vt vim,
 ff. de iustic. et iur. 3. colū. dicit posse distingui: Vter eorū esset ma-
 gis rixosus: vt ille p̄sumatur incepisse, et alius ad defensionē fecisse:
 Nam cōsuetudo rixosi attenditur, l. Vel vniuersorū, ff. de pigno.
 actio. l. Qui semisses, ff. de vsur. facit l. fi. ff. de actio. & obligat. vbi
 variè ex p̄sonis hoīm iura cōstituunt. Quādo in multorū tumultuaria 24
 pugna, seu cōflictu, q̄spiā è numero multis affect⁹ vulnerib⁹
 occiditur, quorū qdē vulnerū vnū tātū letale est, neq; certò sciri
 potest, quis omnium idipsum inflixerit: nemo certè ex toto nu-
 mero puniendus est, vt homicidij reus: sed oēs quotquot pugna-
 runt, simul puniendi sunt de lēsione, nō ampliùs quā ciuilit̄er, aut
 arbitrariè ad reparationē seu emēdā pecuniariā, ad discretionem
 Iudicis, tanquā adiutores, auxiliares, ac cōplices: ita tenet glos.
 in l. Itē Mela, §. Sed etsi seruum plures, ver. Sed si, ff. Ad le. Aquil.
 Præclarè Vlpianus l. C. in vulgata l. Absentem, ff. de poenis: Ita su-
 stinet expresse Bart. in l. Qua actione, §. Si plures, ff. Ad le. Aquil.
 Eiusdem opinionis ac sententiæ est Philippus Decius in regula,
 Fauorabiliore, numero 6. ff. de reg. iur. nec absimilis sententiæ
 legitur

- legitur D. Nicolaus Euerardi à Middelburgo in loco à ciuilibus ad criminalia ad fi. 2. colum. in suo Topicorū lib. quia melius est nocentē absoluerē, quā innocentē cōdemnare, d. l. Absentem, & illud dictū sequitur Specu. in tit. de homicidio, §. 1. versic. Pone quòd quatuor homines: Ioā. de Anania, in c. Significasti, in 13. colum. ext. de homicid. vide ibi eum. Ratio est, quòd ludici cōstare nō potest, quis vulnus letale inflixerit, atq; in criminalibus causis oportet probationes luce esse clariore, l. Qui sentētiā, C. de pœnis, et trita l. Sciāt cuncti, C. de probat. vnde teste Bald. ibidē inferente, in maleficijs probandis, Lex requirit claritatē probationis in quadā excellentia, hoc est, per amplius quā in causis ciuilibus: itaq; si ageretur cōtra oēs percussores criminaliter, nemo eorum posset cōdēnari vel capitaliter puniri, sed omnes deberēt absolui ob prædicta, et sic alia est ratio cū agitur ciuilitē, et alia cū agitur criminaliter: de quo vide plenissimē Gaudinū in tit. de homicidiarijs, in versic. Pone quæstionē, quā ego multoties vidi de facto cōtingere, ac p. Salice. in l. Quoniā multa facinora, C. ad le. Iul. de publi. vel priua. & p. Petrū de Ancha. in cōsilio suo, 216. incip. in Christi etc. nos Bartholomæus de Saliceto, etc. & per Alex. de Imol. in cōsilio 15. primi voluminis, incip. Redemptorē etc. viso p. c. inq. sitionis etc. et p. Feli. in c. 2. de homicid. atq; in locis per eos cōmēmoratis, quos istic de hac re plura disputantes videte. In criminalibus, nec debemus vti mendicatis suffragijs, l. Singuli, C. de accusat. & pœna nō debet egredi vltra quā reperiatur delictū esse cōmissum, l. Sancimus, C. de pœnis, et principaliter per l. Si in
- 25 rixa, vbi dicitur: ictus vniuscuiusq; cōtēplari oportet. Nec quispīā cōdemnādus est morte ex præsumptionibus, d. l. Absentem, iuncta glos. in verb. dānari, allegāte multas cōcordātiās, ff. de pœ-
- 26 nis. Verū si constaret ac appareret de letalis vulneris authore seu inflictore: is solus nimirū gladio veluti homicida ad mortē iure puniretur, l. Itē Mela, §. Sed si seruū plures percusserint, & l. Huic
- 27 scripturæ, §. Si seruus vulneratus, ff. ad le. Aquil. Cateri autē tantū de lēsionibus: nisi isthęc pugna tumultuaria, atq; huiusmodi cō-
- flictus cōtigisset data opera, studio, & ex deliberato animo oīum simul

simul ad aliquem occidendū : ita vt omnes simul coniunctis animis, sese aliquò conferrent, vt aliquem occiderent, ac postea conclamatum esset in eo conflictu : Interficite, interficite. Nam in hoc casu, omnes esse eius homicidij culpabiles, indubitati iuris est, Barto. in d. l. Quā actione, §. Si plures: nec dissimile not. per Cyn. in d. l. Quoniam multa facinora, atque Bart. in l. Si in rixa, iunct. glos. in verb. vniuscuiusque, ad fi. ff. ad le. Cornel. de sicar. & D. Hippol. de Marsil. in suis consilijs, cons. 67. num. 46. & Gaudi. in tract. maleficiorum, sub rubr. de homicidiarijs & eorum pœnis, 3. colum. versic. Pone quæstionem, quam ego multoties vidi de facto cōtingere, circa medium. Sunt his in casibus 28 qui contendant in huiusmodi conflictibus tumultuarijs, in quibus nescitur quis ferientium letaliter vulnerauerit, eos primò esse capitaliter puniendos, quos primos constat fuisse inceptores, quique primi pugnam inuasionem inceptarunt, deinde reliquos omnes tanquā coadiutores, ne tam dira mors inulta remaneret: Alij tamen contrariā sententiam sustinent, ex caussa prius enarrata. Quoties duo inter se pugna conflictantur seorsum, ac 29 semoti ab omnibus testibus, nempe, nemine vidente, quorum alter incontaminatæ est famæ, alter verò minimè: Benè famatus autem dicat, quicquid actum est, id à se factum esse ob necessariam defensionem sui: quod aliter docere nequit, nisi suo iuramento, quod pro veritatis certitudine præstare offert: profectò iuramentum hoc ipsius bene famati acceptabile est Iudici, cuius gratia, & illibati nominis caussa, à Iudice absoluetur indemnis. 30 AEquum enim est, vt boni nominis synceritas, bono sit patrocini: et vt nigri nominis macula, famoso sit detrimento. Vnde caueat sibi vnusquisque ab infamia, quæratq; bonam famam: quia teste Baldo in l. vnica, C. de confes. Bona fama, quam multi populi amant, est thesaurus hominis inæstimabilis & iucundus, & sicut lilium, dat suauitatem odoris. Infamis enim nō solū in eo, in quo est infamatus, sed etiam in alijs grauatur, c. Defleat peccator, ext. de regu. iur. not. in l. 2. C. qui testa. face. poss. Sed hīc diligenter imò prudenter Iudici consideranda est vtriusque personæ conditio,

conditio, cum omnibus circumstantijs, & pertinentijs, ne sit ini-
quus personarum acceptor: atque tandem his omnibus ritè con-
sideratis, exequatur quod iustum est. Atque ita hætenus de ho-
micij materia, & de homicidarum punitione iuxta iura ciuilia.

- 31 Priùs tamen, quàm hanc materiam planè deferamus, paucissi-
mis discutiendam assumpsimus quæstiunculam huic materiæ mi-
nimè extraneam: nempe, qua poena homicida ex iure canonico
puniendus sit? Ad quam quidem quæstionem paucis responden-
dum fuerit: quòd quoties talis homicida à Curia spirituali com-
prehensus fuerit, & legitimè conuictus, damnandus est ilicò, vt
destrudatur in arctum monasterium ad agendam poenitentiam, tex.
est in c. Tuæ, de poenis, in antiquis: vel vt conijciatur in perpe-
tuum vel temporalem carcerem pro qualitate personæ, & delicti,
& (vt textus habet) eius excessu, & persona, cæterisque circun-
stantijs prouida deliberatione pensatis: vt in ea carceris angustia
constitutus, pane doloris vescatur, & aquam bibat tristitiæ, c.
Quàmuis, de poenis, in vj. & si post hæc monitus non respiscat,
22 declarabitur incorrigibilis, c. Nouimus, de verb. signifi. c. Cum
nò ab homine, De iudicijs: & vt in illis textibus dicitur, tradetur
Curie seculari: hac ratione plerunq; puniuntur homicidæ per Cu-
32 riã spirituale. Præter quã tamè punitione etiã remanet crimè irre-
gularitatis, quod ipso facto priùs incurrebant: ob quod inhabi-
les sunt ad quæuis munia ecclesiastica peragenda, etiam si poeni-
tentiam iniunctam plenè peregissent, vt tenet glossa in c. fin. de
temporib. ordinat. Vnde Dominus dixit Dauid Propheta post
poenitentiam: non ædificabis mihi templum, quia vir sanguinum
es, c. Si quis omnem, i. q. 7. Paralipo. 28. Ex hætenus in hoc capite
pie Lector enumeratis, manifestò cernis negotij huius difficul-
tatē ac perplexitatē in iudicando, quàmq; temere multi imperiti
& arrogantes Iudices, indocti tamen, in homicidij materia ini-
quas censuras ferant, minimè personarum, rerum ac delictorum
circumstantias expendentes: sed ilicò ex causâ apparente, citra
cæterorum obseruationem, sese ad sententiæ promulgationē ac-
33 cingētes. Quocirca vt in hoc negotio, multo omniū difficillimo,
& matura

& matura consultatione maxime indigente, à rudioribus Iudicibus minus peccaretur, suaserim vt à iurisperitis alijsque in locis consiliū capiant: nec ipsi sibi singulares aut proprias nullius legitimæ rationis regulas seu constitutiones in his decernendis statuunt iuri aduersantes, veluti nonnunquam in publicis iudicijs stultissimè, imò perniciosissimè hucusq; factum esse cōspeximus. Magna enim & insignis stultitia committitur, quum Iudices discrimina distinctionesq; cuiuslibet causæ nō animaduertunt, audiunt, vel expendunt: Atque ob hoc plurimū ab æquitate iusticiæ aberrant, & alijs grauem inde iniuriam inferunt: gratia cuius ipsimet rei & obnoxij sanguinis illorum constituuntur. Aliàs verò vsuuenit ex hoc errore, vt Prætor ac Iudices malefactoribus faueant, eòq; ius & causam diutius protrahant ac differant, manifestos quidem facinorosos, hoc modo iniquè liberātes, quum tamen ipsi nimium simplices, ac iusticiæ rudes arbitrentur sese hac liberatione bellè pièque suo perfunctos esse officio, si maleficos hac protractione à supplicio redimāt, ac liberēt. At isti contra sciunt, se in hoc grauiditer peccare atq; delinquere, vt qui certissimè ob hanc liberationē deuincti sint actoribus siue accusatoribus ad dāni restitutionē. Quandoquidē Prætor omnis, et Iudex ob iuramenti Sacramentū præstitū, & ob animæ suæ salutē, tenetur pro virili sua æquè iusteq; iudicare. Et si quæ res causaq; esset fortè suo ingenio prudentiæve maior aut sublimior, à iureperitis consiliū requirant. In arduis enim et grauib; causis, qualis certè homicidiū est (quo nō minùs priuata persona effusione sanguinis quàm resp. læditur) summa cautela, & diligenti prudētia opus est.

C A P U T LXXVII.

De inuasiōe.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 77

I Inuadere quid sit.

I Inuasiōis iniuria, quomodo punienda.

I Inuadens armis (etiam citra vsū) multam statuti incidit.

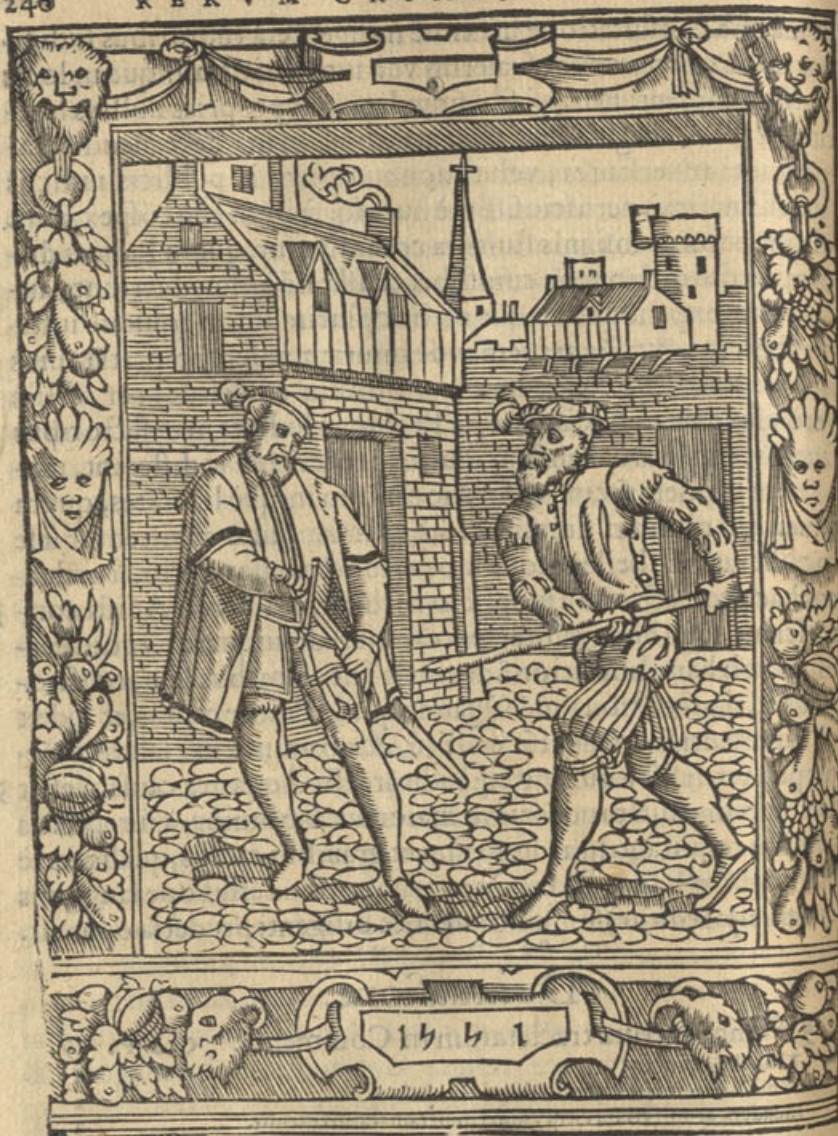
I Simul & Armis gestans vetita.

I Armis alterum inuadens, } grauisima tantū multa dānandus. 4

I Armis alterum vulnerā,

I Vno verbere plura infligens vulnera, quomodo puniendus?

I Inuadere

- 6 Inuadere in domo, & in domus vestibulo } crimine sunt paria.
 7 Petere aliquem gladio in domo, & præ foribus }
 8 Qui aliquem aut lædendum, aut interimendum vi retinet, eodem crimine
 cum lædente, aut interimente inuoluitur.

In homicidio ex multorum vulneratione orto, singuli contra famam sibi aduersam in probationibus audiendi sunt.

Certa probatio { Homicidij
&
Non homicidij } fieri debet per { Medicos
&
Chirurgos } peritos.

Medicina ars est longè certissima.

Medicinæ regulis fidunt vel sacri canones.

{ Medici
&
Chirurgi } in probatione { Letalitatis
vel
Non letalitatis } à quibus eligendi sunt.

Vni medico, vel chirurgo, in probatione non semper fidendum.

In censuris { Nullum adhibere medicum
&
Quemlibet & imperitū adhibere } paria sunt.

Quando vni medico aut chirurgo credendum.

Medicis aut testibus ratione probantibus potius credendū, quàm alijs ratione nil probantibus.

Qui alterum inuaserit, aut letali vulnere conflixerit (etiam si lēsus semel è lecto ægritudinis leuatus plateatim inambulauerit) tenetur crimine homicidij, non læsionis.

19 Letaliter vulneratus, & moriens vel { Sua negligentia,
Malo regimine,
Concubitu venereo,
Largæ potatione,
Mala custodia,
Medicorū aut chirurgorū
inobedientia,
Noxio cibo, aut potu, } sui ipsius homicida est, & vulneratorem ab homicidij crimine liberat.

Sese interimit, qui medicorum præcepta negligit.

21 Vulnerum quæ { Letalia,
Non letalia.

Medicorum laus à certitudine & necessitate.

23 Moriens imperitia { Medicorum
aut
Chirurgorum } vulneratorem, non mortis, sed lēsionis tantum Reum efficit.

Euētus mortis nunquā imputandus docto, diligentiq; medico, aut chirurgo.

Medicus etiam doctus, studio ac negligentia mortis causam præbens, morti item fit obnoxius.

Pharmacopolę indiligentes, stupidaque medicamina, contra præscripta medicorum, pro efficacibus præbentes, quorum causa ægrotus moritur, morti sunt obnoxij.

Medicorum quinque qualitates necessariæ.

{ Medici
&
Chirurgi } peccantes lata culpa, puniendi arbitrariè.

Multis vnum adorientibus, singuli statuti violati Rei constituntur.

Vnus plures inuadens, vna quoque multa damnabitur.

Vno tempore simul multa committēs, grauioris peccati multa dānabitur.

Diuerſis verò temporibus interceptis plura delicta committens, plurimarum etiam mulctarum Reus efficitur. 32 35

Criminales poenas homicidij, quidam volunt poſſe conuerti in poenas ciuiles: ſed pernicioſe. 36

Contra plura diſtincta peccans ſtatuta, plurium item ſtatutorum mulctam incurrit. 37

In ſtatutis nihil commutandum, quæ ad literam intelligenda ſunt. 38

Qui aliquem vulnerauerit, læſionis mulcta damnabitur: qui verò eundem occiderit, is homicidij crimine tenebitur. 39

Infirmum vulnerans etiã non letaliter, homicidij (ſi moriatur) ſit obnoxius. 40

1

IN VADERE nihil aliud eſt, quàm irato animo quempiam adoriri: hoc modo, ſi te quiſpiam adoriatur inermis ſine ullo corporis tui contactu, is proſectò tibi iniuriam intulit. Si verò te contigerit citra omnem læſionem, grauiorem iniuriam dedit, l. i. §. Iniuriam

2 autem, ff. de iniur. eoq; puniendus is eſt per Iudicem, iuxta qualitatem facti, & perſonæ, l. Atrocem, & ibi Salice. C. de iniur. quorum forſitan per ocium in ſequentibus capitibus meminerimus. Si ſtatutum eſſet, vt quiſquis alterum inuaderet armis, is mulctam

3 incurreret decem lib. Pariſienſium: Deinde ſi te quiſpiam adoretur accinctus gladio, is haud dubiè in ſtatutam mulctam decem lib. Pariſi. incidit, etiam ſi gladium nõ exemerit. Armis enim facta fuit illa inuaſio: ad quam probandam ſufficit eum armis fuiſſe in inuaſione munitum & accinctum, nec requiritur ipſa euaginato, aut armorum violenta illatio: quandoquidem is inuaſor ita armis paratiſſimis inſtructus, multo eſt ſe inermi audacior et violentior, et inuaſum reddit multo etiam timidiorem: quocirca cèſent Doct. eum ceu violentum inuaforem etiam eſſe puniendum, quum

per arma parata, illi in manu ſit violentam aduerſario vim inferre, cum voluerit: ita ſingulariter Bart. in l. 3. §. 1. ff. de vi & vi armat. huic aſſentit Angel. Aret. vir doctiſſimus, & practi corum criminalium proſectò decus in ſuo inſigni tract. maleficioꝝ, ſub gloſ. dictus Andreas armatus, etc. Cui etiam ſuffragatur annotationes ibidem, quæ diligenti Lectori ibidè manifeſtò aperiuntur. Dictis præterea non abs re adiungenda videtur quæſtio illa frequentiſſima, cuius meminit excellētiſſimus vtriuſq; iuris interpres Dominus Hippo. de Marſil. in ſuis Commēt. ſuper tit. ff. ad l. Corne. de ſicar.

de sicar. sub l. Si in rixa, videlicet: Statuto cauetur, vt arma gestans puniatur poena centum. Altero, statuto cauetur, vt inuadens alterum, puniatur item poena centum. Tertio statuto cauetur, vt vulnerans aliquem, puniatur similiter poena centum. Ex his tribus statutis nunc exoritur quaestio: An is qui Titium vulnerauerit, trium statutorum multa, scilicet tricentarum librarum, simul puniendus sit, quum aduersus tria enarrata statuta simul peccauerit: Nam arma gestauit, armis inuasit, armis item & laesit: An verò ob illam laesionem tantum puniendus sit semel poena centum? Cui quaestioni (potius quam quorundam Prætorum inexhaustæ habendi libidini) præfatus D. Hippo. in loco præcitato satisfaciens, asserit eum solum puniendum esse, pro vulneratione, vna poena centum: nempe, quòd infractio duorum primorum statutorum, scilicet de gestatione armorum & de inuasionem, simul confundatur cum violatione tertij statuti & vulneris illatione: ita singulariter habet glos. in verb. Plurima, in l. Qui de crimine, C. de accusat. quam ibi sequuntur omnes scribes, argum. l. Quoniam, C. Ad le. Iul. de vi. Idem tenet Bart. in l. Quemadmodum, §. Illud, ff. ad le. Aquil. & in l. Inficiando, in §. Infans, in fin. ff. de furt. Bald. in l. Aduersus in fine, C. eod. titu. de furt. atque idem Bald. in l. Quicumque, in t. colum. C. de seruis fugiti. & in l. Diuortio, ad fin. 2. colum. ff. solu. matrimo. Gaudi. in suo tract. maleficiorum, sub tit. de poenis reorum, in 19. colum. versic. Pone in super, etc. & Ioan. Andr. in additione Speculi, in titulo, de homicidio, super rubr. ibi, vulgata est quaestio, etc. Alberi. de Rosa. in 2. parte statutorum, quaestione 29. incip. Tertia q. est. cuius etiam recordati sunt Bald. in l. Cum ancillis, C. de incest. nupt. in ult. colum. & Bart. in l. Nunquam plura, ff. de priuat. delict. necnon D. Abb. ac alij in c. 1. extr. de poenis, atque Angel. Aret. in suo tract. maleficiorum, in verb. Fecit insultum, in prima charta, in verb. Aduertas tu Iudex, & ibi in additionibus, & in eodem tract. in verb. Admenauit, in princip. Possent ex dictorum occasione in hac materia item plures proponi quaestiones: nempe, quoties vno verbere simul concurrunt plura delicta,

verbi gratia, Si statutum esset, vt si quis læserit alium, puniatur decem: Quidā verò contra hoc statutū alterum vno ictu bidentis aut tridentis simul infligit duo aut tria vulnera: quæstio nascitur, an lædens sit puniendus pro singulis vulneribus iuxta statuti tenorem poena decem? an solum ceu pro vna inflictione semel poena decem? Atque aliæ similes quæstiones hîc moueri possent. Sed omnibus his & similibus quæstionibus per primam solutionem præcedentem respondendum erit, omnia huiusmodi plura delicta concurrentia similiter pro vno delicto esse iudicanda: Ideoque tantum vnam multam decem esse pendendam: Ita dixit Barto. in l. Si gemina arbor, ff. arbor. furt. cæsar. & Gaudi. in tract. suo maleficiorum, sub rubr. de poenis reorum, in 10. colum. vers. Sed pone, & Angel. Areti. in tract. etiam suo maleficiorum, in verb. Et ipsum Titium percussit: præsentis quæstionis etiam meminit Alberi. de Rosa. in 2. parte statuto. q. 23. & ibi in q. 38. incip. Septima q. est, etc. & ibi in q. 29. incip. Statuto cauetur, quod si aliquis aliquem percusserit. Si præterea constitutum esset, vt quisquis alterum inuaderet in domo sua, is duplo puniretur: tēque deinde aliquis assiliret in domus tuæ vestibulo seu porticu, is certē eiusdem multæ statim reus fieret, quod vestibulum seu porticus pars domus tuæ sit, c. Si quis contumax, 17. q. 4. Barto. Bald. & Doct. in l. Cætera, §. Hoc senatus, 2. ff. de legat. 1. argum. l. Qui ædes, in fin. ff. de incend. rui. naufra. neque hoc in facto vlla est facienda distinctio, an domus sit conductitia, vel gratis data seu concessa: an emptione, vel hæreditate propria. Huic seruiunt, l. Lex Cornelia, §. Domum, & ibi scrib. ff. de iniurijs, l. 1. §. 1. ff. de lib. agnoscen. l. 1. §. Habitare, ff. de his qui deiecc. vel effu. Bart. in l. Qui domum, & in l. Nec in ea, ff. ad le. Iuli. de adulter. Bart. Alber. Bald. Paul. Castr. Iason ac reliqui in vulgata

7 l. Plerique, ff. de in ius vocand. Si etiam statutis ordinatum esset, vt qui alterum in domo sua inuaderet, is duplo damnaretur: ac deinde quispiam te sedentem pro foribus peteret gladio, aut baculo, is similiter eiusdem latæ poenæ reus teneretur, non secus quā si te in domo tali modo fuisset adortus. Nam is maleuolum
atque

atque lædendi cupidum animum, hoc modo foris per facta edo-
 cuit: atq; is in domo fuisse censendus est, qui domus suæ pro fo-
 ribus fuisse cognoscitur. Si te quispiam dolose prehensis vestibus 8
 tam diu remoraretur, donec alter adueniens te inuasum aut læ-
 deret, aut interimeret: vterque et factor & facti causam præbens,
 poenæ læsionis, aut mortis obnoxius haberetur: huic congruit
 l. Qui occidit, §. In hac, ff. ad le. Aquil. §. Cæterum, iuncta glos.
 institu. de le. Aquil. Socrates inuasus à multis, atque ab ijs omni- 9
 bus læsus, atque affectus multis vulneribus, tandem moritur: &
 fertur mortuus ex vulnere inflicto à Platone: qui Plato probare
 vult contrarium, vulnus à se inflictum nunquam fuisse letale:
 sed vulnus illud, quod à Diogene inflictum fuerat, verè fuisse le-
 tale: quod si probare velit, audiendus est haud dubiè in sua pro-
 batione, ita vt si eam comprobare posset, nulla poena damnan-
 dus sit, quàm poena læsionis & vulneris: mortis verò minimè,
 d. l. Qui occidit, §. fin. & l. Si ex plagis, in princip. ff. ad le. Aquil.
 per glossam §. Cæterum, institu. cod. tit. Istiuscemodi autem pro- 10
 batio potissimùm confirmanda est, non per quoslibet, nec per
 insipidos & imperitos, sed tantùm per peritos ac doctos medi-
 cos aut chirurgos, quibus potissimùm ob nobilium artium sua-
 rum certitudinem, hac in re credendum, & ipsorum medicinæ
 regulis inhærendum fuerit, non secùs quàm Bononienses ad-
 hæserunt Caroçio, vt no. glos. in l. Omnis diffinitio, ff. de reg. iur.
 Quandoquidem ars medicinæ, ars est longè certissima & verifi- 11
 sima, cuius regulæ ab experientia & longo rerum vsu, & obserua-
 tione exortæ sunt, veluti ait quidā magni nominis philosophus
 in proœmio Metaphysicæ. Cuius item regulas ceu verissimas ac 12
 certissimas, non verentur imitari sacre leges, l. Septimo mense, ff.
 de statu. homi. & in Auth. de restitu. & ea quæ parit in xj. mense,
 §. Vnum. Hi tamen medici ac chirurgi ad probationem eligendi 13
 fuerint vtrinq; & per proximos cōsanguineos, aut affines inter-
 fecti, et simul per ipsius factoris putatitij cōsanguineos et affines,
 vel ad arbitrium et ordinationē ludicis, si quidē in hac electione
 facienda, minimè inter sese concordare poterunt. Cæterum vnus 14
 r iij medicus

- medicus sol⁹, aut vnus chirurgus solus, etiā doctus & suæ artis expertus, nō sufficit ad talē p̄bationē cōfirmādā: sed oportet ad minimū esse duos: nisi ob raritatē vnus tantū haberi potuisset: tunc huic vni medico etiā credi poterit, si eo in loco plures haberi nequeant, per text. in Auth. de non alienā. §. Quod autē, ver. vt neq; vlla, ibi, aut etiā vno, si vnū solū ciuitas habeat, vel reperiatur ibi, et in l. Quod si nolit, §. Si mācipiū, versic. Culpā, ibi, nō adhibuerit medicū vel malū adhibuit, & sic tenēt Bald. Angel. et amplē Cepol. ff. de ædili. edict. Ex habitis nunc facilē collegeris, paria esse, nullum adhibere medicū, & quoslibet adhibere medicos vel chirurgos indoctos & imperitos: quando ne doctissimo quidē satis tutō credendū fuisse mōstrauimus, nisi plures haberi nequissent: aut certē nisi is vnus ē multis esset celeberrimi nominis & medicorū penē præcipuus habitus in republica iuratus, ac præclaro stipēdio quopiā remuneratus, cui certē vni tunc credendū fuerit, vt voluit Bart. in l. i. per illū text. C. de pōdera. & auri illatio. lib.
- 16 10. Vni etiā credēdū fuerit, si partes vtrinq; huius vnus arti confiderent, adeō vt eo solo se cōtentos declararent, per l. i. §. fin. ff. de verb. obligat. & ibi Ludo. Roma. & Andr. Barba. Hic autē notādū, plus fidei adhibendū duobus medicis affirmantibus nō esse mortale vulnus, q̄ vni dicenti cōtrariū, l. i. §. i. in exordio, ff. de vêt. inspicien. & ibi hoc not. Bart. in ver. vltērius hæc Lex facit in argu.
- 17 cū alijs, per eū allegatis. Postremō tutiū credendū fuerit duobus testibus allegantibus legitimā causam vel rationē dicti sui, q̄ alijs duobus, nullā dictorū suorū rationē reddentibus, vt notat Bald. in l. Presbyteri, colum. vlt. C. de Episco. & cleri. & Ludo. Roma. in l. i. in princ. ff. de no. oper. nuncia. Horū latē item meminit D. Nicolaus Boërius in suis decisionib. aureis q. 323. quē casu emergente cōsultite. Aliud, quando quispiā inuasus aut læsus, diu lecto ex vulnere aut inuasionis terrore decubuit: postea verō ē strato sese erigens, templa adeat, fora, plateas, aliāq; loca frequentet, putans se à morbi ac vulneris periculo liberatū: ac deinde mox subitō in debilitatē recidit ac moritur: factor, inuasor, aut vulnerator eo casu reus erit homicidij, & de morte damnandus, non de læsione

læsione, si quidem apertè constiterit, vulnus inflictum priùs fuisse letale, et mortuū ex eo vulnere tantū, & per se obijisse, nō aliūde. Nam si sua negligentia, ac aliunde vulnus postea redditum fuisset letale (nempe suo malo regimine: si vxori aut iuuentulæ concubisset: si liberaliùs equo ad ebrietatē ferē bibisset, tabernāsq; frequentasset: si malè se custodiuiisset: si medicis aut chirurgis nō paruiisset, vel cōtra salutare medicorū regulas aliqd peccasset, etc.) liber esset ab homicidio, Ludo. Bolog. in consilio 5. colū. 3. ver. Primus, & ver. Alius: tunc enim suę negligētiæ, & sibi imputādū esset, & nō vulneratori: quia dictis casib⁹ seipsum necare videtur, nō necari ab alio: Idē dicit Diuus Augustinus in homilia, quæ in sancto die Penthecostes cantatur: Quod ille se interimit, qui præcepta medici obseruare negligit: Et idem præstant leges negotijs, quod medicamenta morboſis, Authen. quibus modis natura. effic. sui, post princip. Et si curam medicantis expectas, oportet & vulnus detegas: vnde bona custodia requiritur, per quā sæpe curari solēt ea quæ mortalia vidētur, l. i. §. fin. ff. ad Sylla. Et ecōtrā, mala custodia vulnerati, non mortalia vulnera sæpe reddit mortalia, mortemq; inducit, d. l. Quod si nolit, §. Si mancipium, verfic. culpam omnem, de ædil. edict. quo casu Lex apertè determinat, percussorem de homicidio non teneri, d. l. Qui occidit, §. fin. Quum hīc de letalitate, ac non letalitate vulnorum sæpe meminimus, ea vulnera potissimū letalia censenda sunt, quæ in locis periculosis, & certæ morti obnoxijs inflicta sunt, vbi præcipuē medicorum censuræ confidendum fuerit: Ea similiter per se non fuisse letalia, quæ in locis fuere inflicta non periculosis, nec morti obnoxijs. Quocirca quisquis in huiusmodi locis non letalibus alterum vulnerauerit, ab homicidio liber iudicandus erit: potissimū si medici iuramēto adstruant, eū vulneratum ex accepto vulnere nunquam obijisse, quod in tali loco nūquā potuisset esse letale, sed ex alio morbo aut alio accidente, aut latente malo, nō ex vulnere, nato. Nā si malū aliquod ex læsione illa, tanquā ex ipsa causā fuisset exortū (veluti si ex vulneris malo accidissent ardētes febres, aut alius quispiā morbus, ex quo

- moreretur) In eo casu suspicio mortis esset cōtra factorē, qui ob id de mortis crimine damnandus esset. Parui enim refert an re & morte ipsum occiderit, an mortis causam dederit, l. Itē Mela, §. Si alius tenuit, & l. Qui occidit, §. fin. ff. ad l. Aquil. & l. Nihil interest, ff. Ad l. Cor. de sicar. Angel. in §. Cāterū, instit. de leg. Aquil. Porro in dictis rerum euentis, et factis potissimū (vtdixi) stādū erit iudicio medicorū aut chirurgorū, vt qui certius hac in re iudicare poterūt: Nempe, an verē ex vulnere mortē obierit: an forsan ex vulneris aliqua exorta occasione: quapropter ipsi medici (vt hoc obiter inferā) & docti chirurgi ob artiu suarū nobilitatē, vel in hoc periculosissimo negotio honore omni psequēdi
- 22 sunt, teste etiā Ecclesi. 28. Honora (inquit) medicū propter necessitatē: nam & illā creauit altissimus. Veluti si contingeret vulneratū mortē occumbere ipsius medici aut chirurgi imperitia, vulnerator nō esset reus mortis, sed tantū læsionis, l. Qua actione, §. fin. ff. ad l. Aquil. §. Præterea, & ibi Angel. insti. eo. tit. de l. Aquil. l. Illicitas, §. Sicuti, ff. de officio præsi. l. Si quis fundū, §. Celsus, ff. loca. et l. Imperitia, ff. de reg. iur. Atq; in hoc casu ipse medicus & chirurgus arbitraria pœna dānandi per Iudicē essent. Verū si medicus aut chirurgus artis suæ peritia diligenter, & ad regulas suas operatus fuisset, & vulnere affectus ille nihilominus moreretur, nihil imputandum esset medicis aut chirurgis istis, qui ab omni culpa essent liberi, etiā in foro conscientia, Abb. in c. Tua nos, §.
- 24 Ad vltimum, ext. de homicid. Euentus enim mortis, docto ac diligenti medico aut chirurgo nunquā imputādus est, quandoquidē nō est in medico, semp releuetur vt eger, d. l. Illicitas, §. Sicuti, glos. in c. Ad aures, ext. de at. & quali. Si verò medicus & chirurgus indocti reperiātur esse in culpa, nēpe ob crassam artis imperitiā, aut nō adhibitā strenuā diligentia, tunc (vt prædictū est) tenentur le. Aquilia, Angel. in §. Præterea si medicus, instit. de le.
- 25 Aquil. & Feli. in d. c. Tua nos. Si verò studio & ex conscientia (licet doctus fuerit & peritus) mortē procurauerit, præbēdo aut præscribendo medicamina noxia, aut stupida, & emortua: aut ad curā assumptum data opera reliquerit, vt vel his malis & medijs tandem

tandem mortē oppeteret, is haud dubiè mortis obnoxius fieret, & de mortē damnandus esset, l. i. §. Diuus, ff. ad l. Cornel. de sicar. & l. i. C. eo. tit. Ist hæc autem maximè notanda sint pharmacopolis: Nam si medicus culpam incidit præscribēdo noxia & stupida medicamina, multò magis ipsi pharmacopolæ in culpa erunt, & execrabiles, qui ex auaritia & lucri inexhausta libidine etiã contra medicorū præscripta, vel ex propria temeraria audacia, quasuis medicinas conficiunt ex corruptis speciebus, & herbis aut radicibus planè emortuis, quibus languidis nihil opis præstant, imò ipsius mortis sæpe etiam causam præbent: cuius quidē mortis nō solum in foro conscientiæ, verum etiam in foro fori (quod per conscientiam & industriã fecerint) sunt obnoxij, Angel. in d. §. Præterea si medicus. Quoniam autem superiùs medicorū periculum non nihil attigimus, nō abs re futurū arbitrabar, si quibuscū triuialib⁹ medicis & chirurgis hîc pauculas cōditiones explicarē, quibus præditos esse cōueniat bonos & cordatos medicos, & qui omne periculū euitare studēt. Quinq; igitur cōditiones, siue qualitates medico cōueniāt, oportet: de quib⁹ Panor. in d. c. Tua nos. 26
Primò enim requiritur, medicū & chirurgū esse laicū, nō clericū: quandoquidē cuius clerico medicinæ & chirurgiæ exercitiū de iure prohibitū est in c. Scientiã, in c. Non magno, & in c. fin. ne cleri. vel monachi. Vnde clericus chirurgiã exercēs, si ex ea mors sequatur, etiã si sit peritus & diligens, efficitur irregularis, d. c. Tua nos. Secūdò requiritur, vt suæ artis & professionis sit peritus. Tertiò requiritur, vt adhibeat omnē diligentiam secundū artē. Quartò, vt agrū informet, & doceat de his, quæ sunt suo morbo pñiciosa et cōtraria. Quintò, ne in dubijs sit nimium audax et temerarius, veluti si dubitet an pscripta aut præscribēda medicamina sint egrotanti profutura, & salutaria, an nō: in hoc casu potius reseruanda sunt præscripta, & vt languidus abstineat consulendū potius, q̃ vtumat, Innoc. in c. Tua nos, sæpe allegato. Præstat enim tunc egrotantē summo cōmittere medico Deo, q̃ temerè quippiã per imperitiã, et ambiguitatē in eo curādo tētare, & dubiē suę sentētię committere velle. In his autem oībus casibus, in quib⁹ medicus aut chi- 28
rurgus

- rurgus peccat culpa lata, puniendus est, nō ex aliquo senatusconsulto (quod iura nusq̃ quorundā testimonio exprimūt) sed potius poena aliqua mitiori, & pecuniaria: aut certē extraordinaria ad arbitriū ipsius Iudicis, vt dicūt Bart. & Ange. in l. In lege, ff. ad l. Cor. de sic. ga vbi nō est poena expressa à lege vel statuto, illa est imponēda Iudicis arbitrio, l. i. §. Expilatores, ff. de effrac. & expila. l. Hodie, ff. de poenis, l. 3. vers. Stellionatū, ff. de crim. stelli. c. Felicis, §. Cāterū, de poenis, lib. 6. l. i. ff. de iure deliber. l. fi. ff. de actionib. empt. l. Mora, ff. de vsur. l. Continuus, §. Cū ita, ff. de verb. oblig. et Felinus in d. c. Tua nos, ext. de homicid. Haftenus de medicorū & chirurgorū officijs p̃dicto statuto cōuenientibus, satis superq; dictū esto, reliqua persequamur. Si legibus constitutū esset, vt quisq; alterū inuaserit, depēdat lib. decē, & per occasionē vsuueniret multos simul cōiūctim vnū adoriri: oēs & singuli inuasores dictarū decē li. rei cōstituerētur. Quandoq; tot sunt iniurię, quot sunt iniuriarū illatores: et cōtrā: Hinc fit, vt si vn⁹ plures inuadat, vnus multā punitionē tantū incurrat. Singulæ tamē personæ inuasæ exigere possent passi dispendij & iniuriæ reparationē, quā certē singulis exoluere teneretur. Si statutū esset, quisquis alterū inuaserit, mulctabitur decē li. Paris. Et quisq; vulnerauerit alterū, dānabitur viginti lib. Paris. deinde si contingeret Demosthenē inuadere Socratē, eumq; ita vulnerare, tum Demosthenes posteriori mulcta viginti lib. Paris. tantū dānabitur, scilicet de latione. Nam à priori mulcta inuasionis liberādus erit secūdū Bart. in d. l. Illud, §. Si idē, ff. ad l. Aquil. Verū si is Demosthenes Socratē vno tēpore inuasisset, deinde alio tēpore intercepto vulnerasset, vtriusq; mulctę certē reus efficeretur, d. l. Illud, §. Si idē, et ibi Bar. Si ex duob⁹ alter alterū inuasisset, è quib⁹ nō cōstaret, vter prior inuasisset alterum, suspicio vehementior esset cōtrā ipsorū alterutrum, qui huiusmodi facinoribus infamis esset, & publica fama ad similia perpetranda delicta ex consuetudine haberetur addictus et propensus, l. Vel vniuersorum, ff. de pignora. actio. l. Qui semisses, ff. de vsur. Si statutum esset, vt quisquis alterum cædat in faciē, mulctetur quinquaginta lib. Paris. cuius meminit Angel. Aret.

Aret. in §. Atrox, instit. de iniur. Deinde si alio edicto cautum esset,
 ut qui alterum cedat in plateis, mulctetur duplo. Tertio statuto pre-
 terea edictum esset, ut omnes eiusmodi mulctæ de nocte incurse, du-
 plo depedenda essent. atque tunc contingeret Martinum cadere Egi-
 dium in faciem, in plateis, atque de nocte, ita ut contra illa tria Statuta
 simul vno delicto committeret: in his casibus volunt iura mulctam
 centum lib. Paris. tantum duplicari, hoc est, summam nouissimam, & non
 amplius: atque ut in ea summam Martinus perpetrator condemnetur.
 Nam principale factum expendendum, utpote, quod precipue execu-
 tioni obnoxium est, eoque mulcta potior condemnanda, non quæ acces-
 sorie sunt, aut inde manantes. Si statutum haberetur tale, ut qui alte-
 rum inuadat, mulctam exoluat quinquaginta lib. Paris. & qui alte-
 rum lædat, soluat emendam centum lib. Paris. & qui alterum
 occiderit, dependat mille lib. Paris. deinde contingeret, ut De-
 mosthenes inuaderet Socratem, atque post inuasionem, ipsum tam graui-
 ter læderet, ut eam læsionem mors sequeretur, non teneretur exolvere
 omnes mulctas: sed per solutionem mulctæ mille lib. Paris. absol-
 uendus esset, quoniam factum tale propter continuationem æstimatur
 pro delicto vnico, Bart. in d. l. Si gemina arbor, Gaudi. & Angel.
 in dictis suis tractatibus malefactorum, in locis super allegatis: Idem Bart.
 in l. Illud, §. Si idem, ff. ad l. Aquil. ubi inquit: quod quando plura
 delicta tendunt ad eundem finem, pro vno tantum puniuntur, si fiant
 eodem impetu, eodemque durante affectu. Nam si huiusmodi facta
 contigissent diuersis temporibus, atque post interualla temporis, reus
 tunc fieret omnium illarum mulctarum, d. l. Illud, §. Si idem: & ibi Bart. infert,
 Si te adoriar & vulnerem, me non esse puniendum, nisi de vulnere tantum:
 quia assaultus fit ad finem vulnerandi, ut notatur in l. Qui de crimine,
 C. de accusat. Bart. in l. Nunquam plura, ff. de priua. delict. Non mirum ti-
 bi pie Lector hic videatur, quod in hoc statuto dixerim, illud, quod ad
 mortem sequentem vulnerasset, dari posse poenam pecuniariam mille
 lib. Paris. quum sit crimen homicidij, & non nisi gladio plectendum.
 Quandoque sint nonnulli docti, qui contendunt criminales poenas homi-
 cidij posse couerti in civiles punitiones & pecuniarias, arg. eorum
 que pro costanti tenet Bar. eiusque sequaces in l. i. ver. vltimo quero,
 ff. de

- ff. de publicia. in l. i. ff. vi bono. rapto. in d. l. Nunquam plura, & Bald. in l. Non ideo minus, C. de accusa. Alij verò contrarium adstruunt, nempe Archid. in c. Duo ista nomina, 23. q. 4. et in c. fin. ne cler. vel mona. lib. 6. Hostien. & Ioan. Andr. in c. fin. de consuetud. Nam si (inquiūt) illorum sententiæ iura subscriberēt, daretur populo aperta peccādi occasio, & liberius occidēdi quoslibet nefaria licētia, Panor. in c. Ex parte, de consuetud. in antiq. iunctis additionib⁹ ibidē, Felinus in Rub. ext. de homicid. & Ludo. Ro. in
- 37 suis singularib. singulari 736. incip. Iudex potestatis. Porro, si statuto cautū esset, vt qui alterum vulneraret, mulctā incurreret decem lib. Paris. Et si in platea vulneraret, duplū dependeret. deinde verò contingeret, vt Demosthenes Socratem vulneraret in platea: is Demosthenes profectò dependet vtrāq; mulctā, quòd duo distincta sint delicta: alterum ex causa vulneris: alterum ratione loci: cuius gratia delictū est enormius (vt quidā autumant.) Alij volunt esse absoluendū dupla punitio: alij verò minima
- 38 mulcta eum esse absoluendū. Atq; in his omnibus statutis, ipsa statutorum verba, textus, & forma ad literam sunt seruāda, quod omnia stricti iuris sint, vulgatiss. l. 3. §. Hæc verba, & ibi Bart. ff. de negot. gest. & l. Quicquid adstringendæ, & ibi Scribēt. ff. de verb.
- 39 obligat. cum infinitis nec dissimilib. iurib. Si postremò constitutum esset legib. municipalib. vt quisquis inuaserit, cæciderit, vulnerauerit alterū, mulctetur decem lib. Paris. & qui alterum occiderit, vicissim iusticia occidendus sit. Postea verò Demosthenes adoriretur & vulneraret Socratem: & deinde accederet Plato, qui Socratē occideret: Demosthenes tātū mulctaretur decē lib. Paris. ratione vulneris: Plato verò criminaliter veniret exequendus vltore gladio. Si deniq; quispiā vulneraret infirmū, etiam citra læsionem letalem, vulnerator reus esset (si moreretur) homicidij, nō secūs quàm si validum aliquem vulnerasset, l. Qua actione, §. Sed etsi quis seruum ægrotum, ff. ad l. Aquil.

C A P I T U L U M LXXVIIII.

De necessaria suorum bonorum defensione.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 78

Furem

- F**urem nocturnum an occidere fas sit? 1
 Furem nocturnum ad hoc vt occidere liceat, plura requisita. 2
 Furem diurnum an occidere permissum sit? 3
 Fures ob leuiuscula bona non sunt occidendi. 4
 Minima non sunt in consideratione. 5
 Ab altero inuasus & citra periculum euadere compos, tenetur effugere. 6
 Inuasus & sine magno periculo suorum bonorum effugere nequiens, non tenetur effugere. 7
 Inuasus ad arctum vsque & presentissimum periculum, illico tantum sese defendere tenetur. 8
 Vini patiens ab altero, bonorum causa, se defendere potest subito ipso momento, & quouis etiam tempore futuro. 9
 Volenti capere debitorem licet telo resistentem occidere, & eius procuratori. 10

Permisum est mihi (ex necessariae defensionis titulo) furem aut alium quempiam, qui de nocte aedes meas, villam, aut septa mea latenter ingressus, mea suffurari conatur, aut vim ullam mihi aut meis, tum familiaribus, tum alijs rebus inferre satagit, occidere sine ullo metu poenae iuridice, tex. est in l. Furem nocturnum, ff. ad l. Cor. de fisco. l. itaq; §. Lex, ff. ad l. Aquil. & c. Si perfodiēs, ext. de homicid. huic etiam quadrat insignis tex. in l. Sed etsi quaecumq; ff. ad l. Aquil. vbi dicit, Si occidisti furem, quem capere poteras: ergo a contrario, si capere non poteras, poteris impunē occidere: Cui propterea seruit tex. notab. Exod. 22. Vbi dicit: Quod si fur perfodiēs domum occidatur, occidēs non est reus sanguinis, illumque textum allegauit S. Tho. secunda, 2. q. 64. art. 7. volēs probare, quod longē magis licet occidere pro defensione vitae: & arguit, si pro rebus, longē magis pro vita: his itē subseruit l. 1. & ibi gloss. & doct. C. vnde vi: Bart. atq; eius sequaces in l. Vt vim, ff. de iusti. & iure, Ang. Aret. in suo celebri tract. malefactorum, in gloss. Et dictus Titius se defendendo. Vt autem furem nocturnum occidere liceat, secundum opinionem communem, plura requiruntur. Primò, vt istud fiat pro defensione sui ipsius, vel rerum suarum: alioqui enim nulli fas esset occidere furem, maximè si illinc absq; vlla rerum ablatione recedat, textus est in d. l. Furem, cum supplemento gloss. & Bartoli: Defensionem autem illam intellige, non rerum quarumlibet, sed magnarum duntaxat: nam de paruis rebus nullum haberet locum illa violenta ad alterius interuersionem defensio, l. Si ex plagis, §. Tabernarius, ff. Ad l. Aquil. Secundò requiritur, vt clamando inuocet aliorum

aliorum subsidia, l. Itaq; ff. ad l. Aquil. Talis enim præcedens clamor à factore, tollit omnem clandestini homicidij aut læsionis suspicionem, vt inquit Hippol. Marfilii in d. l. Furē. Tertiò requiritur, vt furem nec ipse ante occisionem agnoscat, nec vllus testium præsentium, quorum operam inclamauerat. Nam si fur ille notus fuisset aut domus domino aut testibus præsentibus, non ita impunè fas esset tunc eum furem occidere, quū testimonio multorum cum fure de furto iuridicè agere posset, Bart. in d. l. Furem. Quartò requiritur, ne eū apprehendere potuisset, l. Sed etsi quem-
 3 cunq; ff. Ad l. Aquil. Pari ratione cum superioribus permittitur mihi occidere furem, qui etiam interdium domū meam ingreditur aut septa mea, præcipuè si baculis, lapidibus, telis, aut armis alijs munitus ingreditur, meq; ita petat, vt mea mihi violèter abripiat: & si ego eundem furē aliter à meis nec arcere, nec abigere possim citra summum corporis mei aut bonorū meorū periculū, l. Itaq; & l. Sed etsi quēcunq; ff. Ad l. Aquil. præallegatis. Ist hæc autē intelligas oportet, si eum furem violentū nō cognoscas, teste Bart. in l. Furem: Nam si eum personaliter cognosceres, non tam tutò eum occidere licet. Similiter si fur quispiam alterius domum aut septa interdium & clara luce ingreditur, nullis prædictis armis munitus, nec vllā domino vim inferens, sed tantū furādī malo studio exagitatus, in eo casu non licet tunc furē diurnū occidere, quū eū etiam cognoscere posset, et cū eo agere iusticia: atq; hę sunt communes omniū de furibus nocturnis & diurnis opiniones. Ego verò præfata ab omnibus venia, ab his opinionibus in parte dissentire me fateor: volens nulli licitum esse, vt furem nocturnum pro rebus tantū occidat, nisi accedat graue corporis sui periculū: & fur aut actu, aut præsumptiuè tibi armis vim inferat, d. c. Si perfo-
 diēs, ext. de homicid. vbi text⁵ apertè etiā causam reddit, cur magis liceat nocturnū occidere furē, q̄ diurnū: nēpe, quòd de nocte nulli certò cōstet, an is furādī, an occidēdi gratia eò venerit, quòd luce magis est perspicuū. Et in dubio periculo, peius semper malū suspicatur, quòd vt quis repellat, ad alterius interemptionē etiā se defendit & vliscitur. Si enim cōstaret, furē tantū furādī studio domum

domū tuā fuisse ingressum (quod euidētius fit clara luce, ideoq;
non tam temere licet furem interdiu occidere) nec tuæ personæ
vim vllam armis inferat: dico tibi non concessum esse, vt ei fu-
runculo, bonorum tuorum solū gratia, vitam eripias. Porro an
furandi, an occidendi gratia venerit, vel hoc indicio (quod iura
volunt esse necessarium) cognoscas, si magno clamore aliorū sup-
petias imploraueris. Nam si hoc clamore territus aufugerit, argu-
mentum est eum non te, sed tua petere: atq; hoc casu, nō licet tibi
furem insequi & occidere. Si verò post clamorem non terrefactus
permanerit, suspicio est eum occidendi tui gratia vsq; delitescere.
Atq; eo casu fas est eum tibi talem furē occidere, etiā si actualiter
non videas eum te telo, aut alijs similibus armis, petentem. Ratio
igitur furis occidendi, aut nō occidendi, tota consurgit ex suspi-
cione homicidij tibi inferendi, aut nō inferēdi: adeò vt si vim in-
ferat, vel inferre præsumatur, occidere possis. Si verò nullā vim tue
personę inferre cōstiterit, sed tantū rebus tuis, nulla ratione puto
tibi permissum esse, vt eum occidas: atq; ita intelligo l. Itaq; §.
Lex, ff. ad l. Aquil. pōdērādo aduersitatiuā (autem) positā in versū.
Interdiu. Non tamen per illū textū probatur id, ad quod adducit
eum dominus Iason (salua interim pace tanti viri) in præcitata l.
Vt vim, ff. de iusti. & iure: qui vult, quòd pro sola rerū defensio-
ne liceat occidere, quia ibi non occiderat, aut nō probatur occisio
facta pro sola rerū defensione: imò etiā pro defensione personæ.
Nam cū non aufugit post clamorē, latro potiùs, q̃ fur esse præsu-
mitur: & ita non malè concordat cū l. Furē, ff. ad l. Cor. de sica. li-
cèt D. Iason in d. l. Vt vim, dicat contrariū: dū inquit illos textus
vix posse ad concordia reduci. & in hoc differt à diurno, quē oc-
cidere solū potero, si actualiter telo aut similibus armis me ledere
tentet. Ex his nūc clarè colligitur, quòd nō est licitū occidere furē
diurnū aut nocturnū: nisi is plus sit, q̃ fur: aut plus q̃ fur esse præ-
sumatur. Nā si se telo, aut alijs nō dissimilib⁹ armis defendat, plus
est quàm fur: si verò post clamorē nō aufugerit, præsumitur eum
plus esse, quàm furem, & ideo his casibus occidere licet, aliàs verò
minimè. Atque hanc opinionem meam, tametsi pace omnium
protulerim,

- protulerim, cuius tamen cōmunibus opinionibus adherere per-
- 4 mittitur. Ceterū prādicta intelligas, velim, non de minutijs, re-
busq; parui precij, veluti pomis, pyris, atq; his similibus: ob hāc
enim nulli licet furem occidere, imō ne lādere quidē, etiam si
armis sese defendere conaretur: sed de magnis bonis hoc oportet,
intelligas, quāq; magni precij sunt (vt antē memini) d. l. Si ex pla-
gis, §. Tabernarius: huic feruit quod voluit Alex. in d. l. Furem:
quod si parcutur famē hominis, p re vili ac modica, vt in l. Si oleū,
§. fin. cū l. seq. ff. de dolo: ergo multo magis parcendū est vitæ: ad
quod allegat l. Si adulterium, §. Liberto. ff. de adulter. huic con-
5 sonat regula illa notissima: Quod minima non sunt in considera-
tione, vt habetur in l. Seio, ff. de in integ. restit. in l. Omnino, ff.
de impēs. in reb. dotilib. fact. & in c. Licet caussam, in verb. Nulla
vel modica, ext. de probat. D. Hippo. à Marfil. in l. Si vt allegas, C.
6 ad l. Cor. de sicar. vbi nonnullorum similium meminit. Si meam
personam quispiam inuaderet, egōq; citra periculum inuadentem
possem effugere, profectō eo in casu planē tenerer effugere (vt &
7 suprā dictū est) Si verō quispiā mea peteret inuadere bona, nō te-
nerer hoc casu inuasorē effugere: quandoquidem mea fuga graue
8 mihi posset bonorū meorū inferri dispendiū. Si prāterea me quis-
piā adoriretur, ita vt in arctā me cōstringeret periculi angustia: in
hoc casu ē vestigio tenerer meipsum fortiter ad alterius etiā inter-
9 necionē (si effugere nō detur) defendere, & nō p interualla tēpo-
ris, vt dictū est suprā. Verū si quispiā bona meā violēter surri-
pere conaretur, aut me extrudere possessione mea: in eo casu pos-
sem me defendere cōtra aduersariū, nō solū tēpore præsenti, atq;
in ipsa animi cōcitatione, sed etiā quocunq; alio tēpore oportu-
no sequēti, assumēdo plures viros subsidiarios ex meis fautorib;
potissimū, si damnum illud quod mihi aduersarius inferre vellet,
grauē esset & irreparabile. Superioribus autē annectere nec om-
nino extraneū fuerit insigne illud verbū Baldi in l. Si vt allegas, C.
10 Ad l. Cornel. de sicar. Quod sicut licet occidere furem se telo aut
similibus armis defendentem: ita etiam licitum est creditori vo-
lenti capere debitorem fugientem, se telo, aut alijs similibus armis
defen-

defendentem & resistentē eum occidere: Quod D. Hippol. ibidē extendit etiā ad procuratorē creditoris, cui etiā licet capere debitorem domini fugientē, secundū glos. in l. i. C. vbi quis de curi, vel coh. quā ad hoc refert, et sequitur Iason. Insti. de actionib. in prin.

C A P U T L X X I X.

De necessaria proprii honoris defensione.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 79

A Lapam impingentem licet repellere gladio.

Prius infamiam inferentem interimēs, excusatur defensione necessaria.

Nobilibus maior suæ gloriæ defendendæ ratio.

Omnibus permissa sui honoris defensio.

Conseruatio personæ & famæ æquiparantur.

Forti prior sui defendendi ratio, quā inualido.

Sunt causæ, quibus fugere non est ignobile.

Sladoriretur me quispiam, alapam in faciem mihi impacturus, i
bono iure mihi permittitur eam iniuriam impedire gladio
meo, si aliter eam à me propellere nequeam. Et si ea in defensione
eum interfecerim, ea quidem interfectio censenda est necessa-
ria defensio: nam illam infamiæ labem non cogebar perpeti.
Nobilibus seu clavis item permittitur, sese grauius defendere cō-
tra ignobiles seu obscuros, adeo vt si ea in defensione ignobilē in-
teremerint, excusentur de necessaria defensione admissa, Hippol.
Marfil. in l. i. num. 44. ff. ad l. Cor. de sica. Omnibus enim iure per-
mittitur honoris sui defensio, & ignominia violēta repulsio: imō
tam infamiam, quā corporis proprii pericula, aut rerū nostra-
rum damna, à nobis propellere cogimur: Nempe, quod personæ, &
& famæ conseruationē iura æquiparent, l. Iusta, ff. de manumiss.
vindic. Et quod honor, & fama cuiuslibet pecuniario cōmodo præ-
ferantur, l. Iulianus, ff. Si quis omis. caus. testam. Cy. in l. i. C. vnde
vi: eam autem iniuriam si non vlciscatur, perpetuò infamis fit &
repellibilis. Similis infamiæ nota viro forti quoque permittitur
excusabilis, contra infirmū quempiam & debilem, cuius vim si
perferat, fortitudinis suæ iacturam facit, & in infamiā impingit,
quod in tali statu rerū, ob dedecus & infamiā profugere nō tene-
batur: fuga enim talem viliorē redderet, & magis contemptibilē,
f & cru-

& crudelis est, qui suam famā negligit, teste Cyno in l. Si ex plagis, in §. Tabernarius, & in l. Scientiam, §. Qui cum aliter, ff. Ad l. Aquil. cuius etiam meminit Hippol. in d. l. i. tametsi occasiones incidant, quibus fugere non sit indecorum & ignobile, potissimum si per eam fugam, grauiora impediuntur mala.

CAPUT LXXX.

De necessaria defensione amicorum.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 80

Defensio oppressi proximi cuius licita.

Defensionem implorantem qui defendit, ad alterius etiam (si res urgeat) internecionem, excusatur ab homicidio.

Ignoto, suppetias ferre licet ciuibus, non tamen tenetur.

Oppressum recusans defendere, ab omni pœna liber manet.

Iura ciuilia neminem ligant ad obstitendum malo.

Pro altero defendendo licet pecuniam accipere.

Malum secretum nemo alteri detegere cogitur.

Fallit hoc in { Seruo.

{ Crimine læsæ Maiestatis.

{ Crimine parricidij.

Iura pontificia quemuis ligant ad prohibitionem mali.

Non resistens malo punitur, sed non pari pœna cum factore, nisi etc.

Permittitur { Patri. } defendere { Filium oppressum.

{ Patri. } { Filiam contra stupratorem famulum.

{ Parentib.

{ Consanguineis

{ Affinibus

{ Tutoribus

{ Amicis

{ Patri,

{ Patri,

{ Genero,

{ Marito,

{ Vxori,

{ Marito,

{ Patri,

{ Marito,

{ Cōcubinario,

{ Concubinæ,

{ Sponso,

{ Filio,

{ Nepoti,

{ Fratri,

{ Conuiatori,

{ Filio.

{ occidere

{ Mœchum filix, vnâ cum filia.

{ Filiâ mœchâtē domi suæ vel generi tantum.

{ Adulterum solum.

{ Adulterantem cum vxore sua, nō vxorē.

{ Adulterā mariti in actu, non maritum.

{ Seruū, } iocātē impudicē cū { Vxore.

{ Seruū, } { Filia.

{ Riualet suum, sēpe prohibitum.

{ Mœchantem cum concubina sua.

{ Mœcham amasij sui.

{ Mœchantem cum spona sua.

{ Oppressorem patris aut matris.

{ Oppressorem aui aut auix.

{ Oppressorem fratris sui.

{ Oppressorem consocij itineris.

{ Adulterantem cum matre vel nouera.

Patri non licet occidere filiam in domo aliena, sed in domo propria vel generi.

- 36 Tenetur — { Dominus } defendere { Seruum conductum.
37 { Seruus } { Dominum suum.
38 { Quilibet } { Eum cui defensionem addixit.
39 { Feudator } { Feudatarium vassallum, & contrā.
20
26 Patri { occidere licet { adulterum, & filiam simul.
27 Marito { adulterum tantum, non vxorem.
Vxor propter adulterium priuanda est dote & bonis paraphernalibus. 24
Clericus post frequentem admonitionem non abstinens à colloquio meretricum, excommunicandus est. 27
33 Filius { Non defendens { Parentes } puniendus est.
33 Nepos { Auum, Auiā }

VIVIS homini iura permittunt defendere, ac citra crimen omne protegere confratrē suū, etiā ignotissimū, ab altero grauiter oppressum: potissimū si is oppressus de vi illata clamitet, & patrociniū inuocet: vt eleganter notat Bart. in l. Si quis in seruitute, in fin. ff. de furt. In l. Vt vim, in vers. Quærit glos. quid etc. & ibi glos. ff. de iustit. & iure. Cy. & Pet. in l. i. C. vnde vi: Elegās tex. in c. Dilecto, de senten. excom. lib. 6. vers. Et quidē cū liceat, c. Non in ferēda, 23. q. 3. c. Error, 83. dist. Prædicta tamē consuluit sano iudicio esse intelligēda Bart. in d. l. Vt vim, in vers. Quærit glos. quid, etc. quē in eadē opinione sequitur Angel. Are. in suo tract. maleficiorū, in glos. Et dict⁹ Titius se defendēdo: nēpe hac causā moti, vt vitetur opinionū multarū varietas. In hoc tamē ferē consentiūt et dicūt, si ille tertius interueniēs videat cōfratrē suū grauiter oppressū, eiūsq; periculo metuēs, iubeat oppresso, vt suū imploret auxiliū: quod si oppressus id faciat, et terti⁹ interueniēs ob implorationē oppressū defendat, oppressorē lēdat, aut etiā interimat: in eo casu volūt occisorē nō teneri, vt notat Bald. in d. l. i. C. vnde vi. cuius sententiā sequūtur pleriq; oēs, arg. l. Gracchus, C. ad l. Iul. de adult. quod ait Bart. esse notādū in praxi, & hāc opinionē sequūtur Pet. & Iacob. in d. l. i. C. vnde vi. Alienigenæ atq; ignoto licitū est (si velit) cui 3 alicui aut viro vrbico, ab altero periculose oppresso, ferre suppetias: verū ad eā defensionē humano iure nō obligatur, nec ad eā cogi potest, Bart. & doct. in d. l. Vt vim, pro quo allegāt glos. in c. f ij Quantæ

- Quantæ, in verb. Interpretamur, ext. de senten. excommu. & est
 calus etiã, & ibi doct. in l. Metum, §. Sed licet, ff. de eo quod met.
 causi. Nam etsi is alienigena cernat quempiam opprimi, quem ta-
 men defendere potuit, & protegere, humano iure nihil damni in-
 currit, nec oppresso ullam iniuriã inferre dicitur, tametsi defen-
 dere potuit & non fecit: quia in illius voluntate totum situm est,
 vt oppressum defendat, aut nō defendat, vt est textus, & ibi Bald.
 & Raph. in l. Filio pater, ff. de lega. i. Nicol. Boërius in suis deci-
 4 sionib. aureis, q. 83. num. 6. Quocirca nullum crimen non defen-
 dendo, cū possit, cōmittit, quanq̃ non ferendo auxilium, si quãdo
 potuerat, & oppressum ita negligēdo, videatur oppressori fauere,
 ac esse particeps propterea culpæ: ita dicit ad literam text. in d. c.
 Dilecto. vers. Et quidem cū liceat. Huic loco non inconcinne
 5 adijciuntur tres cōclusiones. Prima: Consentiens per negligentia,
 de iure ciuili non tenetur, quia nemo tenetur obuiare delicto, &
 malum alteri illatum perpetuò defendendo propellere, ita dicit
 glos. in l. Culpa caret, ff. de regu. iuris: Bart. in l. 2. §. Sed in eo, ff. ad
 S. C. Sylla. Bart. in d. l. Metum, §. Sed licet, per illum tex. in quo di-
 6 citur, Quod liceat pecuniam pro altero defendendo accipere: ex
 quo colligitur, quod iure ad defensionem alterius nemo teneatur.
 Nam si quis iure ad alterius obligatus esset defensionem, nulla
 ratione pecuniam accipere posset, per text. in l. Iuris gentium, §. Si
 ob maleficium, ff. de pact. vbi quis non debet accipere pecuniam
 pro eo faciendo, quod de iure communi facere tenetur: Et hanc
 opinionem videtur tenere gloss. in c. Quantæ, ext. de senten. ex-
 commun. & sequitur Salic. in l. Quisquis, §. Id quod, C. ad l. Iuli.
 Maiesta. Abbas in c. i. de offic. delegat. Et hæc est communis om-
 nium opinio: licet quidam respondeant ad text. præallega. vt
 Philippus Decius in d. c. i. de offic. delegat. Ex his infert Bald.
 7 in d. l. Vt vim: Quod si potui iuuare aliquem oppressum clamãdo,
 & non feci, de iure ciuili ad hoc non teneor: similiter si sciebam,
 quod Meuius velit occidere Semproniu, idq; illi nō significaue-
 rim, nec dixerim, illud similiter dicere nō teneor. Verū ista prima
 8 cōclusio limitanda est. Primò in seruo, qui cū potest, nō defendit
 dominum

dominū, quia punitur poena vltimi supplicij, l. fin. C. de his quib.
 vt indig. l. i. ff. ad S. C. Sylla. Ita intelligitur, l. Culpa caret, prius
 citata, si in ea sumas argumentum à contrario sensu. Secundò, locū
 non habet in crimine læsæ Maiestatis, cui defendendæ omnes ex
 iure obligati sunt, si possint, l. Quisquis, §. Id quod, C. ad l. Iuliam
 Maiesta. Ex quo infert Bart. in l. i. §. Occisorum, ff. ad S. C. Sylla.
 quòd sciens coniurationē cōtra Principē, punietur, si nō reueler,
 quia ita celādo, illius Maiestati quū posset, nō defendit, quā opi-
 nionē sequitur Abb. & Philip. Decius in c. i. ext. de offic. & po-
 testate iudic. delegat. Tertiò nō habet locū, quæ prædicta sunt, in
 crimine parricidij: quia sciēs aliquē velle occidere patrē aut filiū,
 grauissimè tacendo peccat, & ideo ob nō denuntiationē punitur,
 tex. est in l. Vtrū, in verb. Cōscij criminis, ff. ad l. Pomp. de parric.
 Quamquam sint qui dicant, quòd debemus supplere, de conscijs
 participibus, quā solutionem etiam habet Bald. in d. l. Quisquis,
 cuius magna (haud dubiè) est auctoritas. Posset tamen aliquis
 acutioris ingenij, Conscios illos dicere esse eos, qui cum con-
 scientia delicto fauebant: ad hunc sensum quamquam ita con-
 scios intelligere possis: priori tamē opinioni magis, vt adhæreas,
 suaserim: atq; hætenus ita in hac conclusione habita de iure sunt
 ciuili. Secunda autem conclusio est: De iure Canonico omnes
 tenentur obuiare delicto: Si enim (cū possent) malo non oc-
 currerent, grauiter ipsi, non præstando Christianum officium
 delinquerent, text. est in d. c. Quantæ, vbi dicitur, illos fauere al-
 terius maleficio, qui cū possint resistere, non resistent, text. in c.
 Sicut dignum, §. Illi etiam, ext. de homicid. In d. c. Dilecto, in d. c.
 Non in ferenda, 23. q. 3. c. fin. & c. Qui potest, eadem causā & que-
 stione. Et hanc opinionem tenet gloss. in d. l. Culpa caret, licet
 Andreas Siculus, in d. c. i. ext. de offic. & potesta. iudic. delega. di-
 cat hoc locum habere solum in foro conscientia, & Anto. de Bu-
 trio in d. c. Quantæ, & Abbas in c. i. de restitu. spoliato. Philip.
 Decius tamen adhæret priori opinioni, cū textus præallegati
 loquantur simpliciter: & ideo intelligendos esse de foro conten-
 tioso. Quum enim iura canonica aliter obtinere volunt in foro

- conscientiæ, quàm in foro contentioso, hoc clarè & separatim exprimere solent, c. Quicumq; vult, 17. q. 4. vnde cùm hoc apertè
- 12 non exprimunt, tutior est opinio glos. Tertia conclusio hæc sit: Negligens obuiare manifesto facinori, non punitur etiã de iure Canonico tanta pœna, quanta faciens, nisi esset prælatus, vel superior, qui vitijs obuiare tenetur: Ita tenet glos. in c. 1. de offic. & potesta. iudic. delegat. per text. in c. Nihil, & c. Error, 83. distin. c.
- 13 Quãuis, de regul. iur. lib. 6. Patri, iura permittūt defendere filium oppressum, atque adeò, si tum oppressorem interficiat, culpa vacabit: Nam ea interemptio, coacta defensione excusabitur. Filius enim parentum suorum substantialis pars est, ex ipsorum visceribus genitus, & commune bonum coniugatorum, l. Isti quidem, ff. de eo quod met. caus. in eo saluatur pater, & paterni nominis diuturnitas conseruatur, l. Liberorum, & l. Pronuntiatio, §. fin. ff. de verb. signific. Quod intelligas tam de naturalibus ac illegitimis, quàm legitimis filijs, oportet, quia natura communis est, l. Hos accusare, §. fin. ff. de accusat. Nec potest constitutio naturam immutare, nec coarctare naturales stimulos, l. Amicissimos, §. Lucius, ff. de excusat. tuto. facit l. 2. & 3. ff. de libera. caus. Neq; ista solum de iuris ciuilibus intentione, sed de ipsa etiam rerum omnium probantur natura, quum vel animantia bruta, catulorum suorum ac partus sui salutem naturali quadam iustitia insita tueantur, quã
- 14 omnibus animantibus naturæ sagacitas insæuit mirificicè. Patri similiter permittitur necessaria defensio filię, contra famulum, aut filiam constuprantem, aut filiam moribus, indicijsque apertis constuprare conantem: adeò vt si huc oppressorem in furore interimat, culpa vacat. Patri item cõcedunt iura, interficere quemcunq; mœchum filię suę, si quando ambos in opere mœchantes compererit, vel ad opus paratos domi suę, aut domi filię suę seu generi sui, l. Quod ait lex, & l. Marito, ff. ad l. Iul. de adult. Sed si mœchũ occidere velit, etiã filiam mœcham occidat, oportet: aut saltẽm ita grauiter vulneret, vt foris & vulneribus declarare posset, se animũ habuisse vtrumq; occidendi cupidũ, & ita si malum vlciscatur, nullo modo punitur, l. Nihil interest, ff. ad l. Iul. de adulter.

adulter. sicuti postea declarabitur in Cap. de adulterio. In hoc
 tamen nouissimo casu notanda sunt duo. Primò, quòd pater po- 16
 test occidere adulterum & filiam. Maritus autem vxorè impunè 17
 occidere non potest, sed solùm adulterum, l. Nec in ea, l. Patri, &
 l. Nihil, ff. ad l. lul. de adult. d. l. Marito, sicuti mox probabitur. Itè 18
 potest pater occidere filiam deprehensam, siue in domo sua, siue 19
 in domo generi: & tamen gener potest solū adulterū interficere,
 quem deprehendit in domo sua, non soceri, d. l. Marito. Si quis
 autem roget, quanam sit ratio, quòd patri dentur laxiores ha-
 benæ, quantum ad occisionem adulteratium, quàm marito? Bre-
 uiter, in hoc iurisconsultus assignat rationem in l. Nec in ea, ff. ad
 l. lul. de adult. vers. Ideo, quòd plerunq; pietas paterni nominis
 consilium pro liberis capit: ceterùm mariti & calor & impetus
 facile sæuiantis fuit refrenandus. Secundò est aduertendum, quòd 20
 pater non potest occidere filiam in aliena domo repertam: licet
 possit occidere inuentam in domo propria vel generi, l. Quod ait
 lex, ff. ad l. lul. de adult. qui text. causam addit, quòd maiorem ac-
 dedecorosam magis iniuriam putauit legislator, quòd in domum
 patris aut mariti ausa fuerit filia adulterum inducere. Permittunt 21
 item iura parentibus, consanguineis, affinibus, tutoribus, cu-
 ratoribus, vel amicis alicuius virginis, iuuenulæ, aut honestæ
 viduæ, defendere suam filiam, virginem, aut honestā viduā cōtra
 violentum raptorē, & eas vi abducere conantē: ita vt si eum ra-
 ptorē, cū omnibus etiā cooperatoribus interimant, culpa vacent
 & crimine, l. vnica, C. de raptu virg. & ibi Salic. l. Raptores, C. de
 Epis. & cleric. huic seruiunt, l. Lex Cornel. in princip. ff. de iniur.
 & ibi gloss. & Bar. in d. l. Vt vim, & doct. in d. l. i. C. vnde vi. Per- 22
 mittitur item marito occidere eum, quem comperit adulteran-
 tem cum vxore sua, d. l. Marito, ff. ad l. lul. de adul. & l. Gracchus,
 C. eod. tit. Sed quid si occidat vxorem maritus? certè propter 23
 iustum animi dolorem, excusatur à pœna, l. Corneliæ, & mitiùs
 punitur, l. i. §. Item Diuus, ff. ad l. Cornel. de sicar. & l. Si adulte-
 rium cum incestu, §. Imperatores, ff. ad l. lul. de adult. Istud limi-
 tationem recipit, vt non procedat de iure Canonico: quia nō est
 f iiii licitum

- licitum occidere vxorem: nec eam occidens releuatur à peccato, neq; etiam minuitur peccatum, text. est in c. Inter hæc, 33. q. 2. vbi dicit text. Quòd est licitum de iure Canonico marito propriam vxorem interficere, etiam quemadmodum licet secundum legem mundanam: modò non licet occidere vxorem secundum legem mundanam, nisi quantum ad mitigationem poenæ: ergo de iure canonico per illum textum, etiam quantum ad mitigatione poenalem, non licet occidere vxorem. Et rationem istius assignat tex. in c. Admonere, eadem causa & quæstione, quia Deus non vult mortem peccatoris, sed vt potius conuertatur ad poenitentiam, et viuat: iste autem maritus est causa perditionis animæ
- 24 eius. Et est notadū singulariter vnum circa hoc, quòd licet regulariter vxor propter adulterium priuetur dote, vt probatur in c. Plerunq; de donat. inter vi. & vxor. & in singulari c. penult. ext. de consuetu. & nedum dotem perdit, sed etiam bona paraphernalia, vt voluit glos. singularis in d. c. Plerunq;, quam ad hoc dicit mirabilem Ludo. Roma. in singul. cccxi. incipien. Propter adulterium tamen, in hoc casu maritus vxorem interficiens, non lucratur dotem, glos. est in d. c. Inter hæc. Marito & patri etiam licitum est occidere seruum quem reperit inhonestè ac impudicè
- 25 iocantem cum vxore aut filia. Licitū quoque marito est riualem suum occidere, aut eum quem adulterij cum vxore suspectū habet, quig; nō cessat vxorem ad Venerem sollicitare, & cū ea colloqui nō desinit, præcipuè si hoc ei tertio corā tribus fide dignis prohibuerit, text. est apertus in Authen. Si quis ei quem, C. ad l. Iul. de adul. & in Authen. vt liceat matri & auia, §. His quoque, pro quo facit text. notab. in c. 2. de cohabita. cleri. & mulier. in
- 27 antiq. vbi probatur: Quòd excommunicari debet clericus, qui
- 28 monitus non abstinet à colloquio inhonestarum mulierū. Sicut marito permittitur occidere mœchum: in opere pro defensione vxoris, d. l. Gracchus, & d. l. Marito, ita vxori permissum est occidere mœchā in opere pro defensione mariti, quia spiritualiter sunt vniti vinculo foederis, vniti (in q̃) in carne vna, et vnū corpus esse cēsentur, c. Admonere, 33. q. 2. l. 3. ff. de libe. caus. tametsi sint qui
- secus

secus arbitrentur, vxorē non posse defendere maritum, sicut nec
agere pro eo causam, sed horū opinio certē nō minū est ridicula,
q̄ naturali ratione cassā. Nam si concubinis (vt mox infra) pmit-
titur iusta sui amasij defensio, ne perdat ipsum: multō magis ea de-
fensio concedēda est vxoribus pro salute maritorū, vt eos scilicet
iusta ratione defendāt, à quibus ipsarū pēdet salus, gloria, & ple-
runq; vitæ necessitas, testē Bald. in repet. l. i. C. vnde vi. Pari item 29
ratione permittitur concubinario occidere moechantem cum
sua concubina, & contrā: propter immensam inter ipsos initam
amicitiam, ac domesticam inter eos consuetudinem & carnalem
societatem, non minori saepe amore flagrantē, quā in legitimo
coniugio, l. Si vxor, versic. Quod & in concubina, ff. ad l. Iul. de
adulter. l. Quod ait Lex, ff. de diuort. & repudi. Sponso prēterea 30
fas est moechantē cum sponsa sua occidere, propter zeli & amo-
ris inter ipsos magnitudinem, quo alter alteri sic cōnectitur, non
secus, quā si matrimoniali iure cōpleto, mutuo iam essent con-
iuncti: atq; ob hoc, idem de sponsis & coniugatis hac in re sem-
per est iudicium, l. Oratio, ff. de spōsalib. l. Si vxor, §. Si minor, ff.
ad le. Iul. de adult. l. Non sine, C. de bo. quæ liber. & Bald. in prē-
allegata sua repetit. l. i. C. vnde vi. Permittunt iura filio occidere 31
oppressorem aliquem pro defensione patris aut matris. Idem ne- 32
poti fas est occidere oppressorem pro defensione aui aut auia.
adeo vt si ipsos non defenderēt, scilicet Parentes, Auū, aut Auia, 33
contra oppressorē: tum filius, tū nepos in culpa essent et crimine,
cuius gratia, ceu fautores, condemnandi forent, argū. l. Vtrum, ff.
ad l. Pompe. de parricid. & §. Aliud quoq; capitulū, in Authent. 34
vt cū de appella. cognoscit. collat. 8. Fratri similiter occidere
quempiam permittitur pro defensione fratris sui. Et vni consocio 35
viatori in itinere, permittitur occidere inuasorē pro defensione
alterius consocij sui in eodem itinere: quod qui vnum inuadit,
omnes inuadere censetur, & singulis cōmunem inferre iniuriam,
vt notatur in l. Item apud Labeonē, §. Tenetur, ff. de iniurijs. Do- 36
minus tenetur defendere conductum seruū seu famulum. Et
seruus tenetur ad alterius etiā internecionē defendere ac iuuare
dominum

dominum suū, armis, clamoribus, alijsve iuuandi rationibus, quas
 cōminisci poterit, citra persone sue periculum: licet serui tenean-
 tur mori pro dominis, l. Cum dominus, ff. ad S. C. Syll. sed liberis
 licet se exponere morti pro domino, non tamen coguntur: huius
 meminit Bald. in d. repetit. l. i. C. vnde vi, qui nonnulla ibidē ad-
 38 ducit præsenti materiæ admodū cōuenientia, quæ videte. Tenetur
 item omnis defendere eum, cui defensionē promisit & addixit.
 39 Feudator similiter defendere tenetur vasallū, seu feudatoriū suū:
 & contrā, feudatarius dominū seu feudatorē suum, Bald. in repet.
 40 l. i. C. vnde vi. Licet quoq; filio occidere eū, quē reperit actū adul-
 terantem vel incestuantē cum matre sua, aut cū vxore patris sui,
 id est, nouerca, glos. in l. Quod ait lex, ff. ad le. lul. de adult. Angel.
 tamen in suo tract. maleficiorū, in glos. super verb. Che me hai
 adulterato la mia dona: Cynus & Salicet. in d. l. Gracchus, cōtra-
 riam ac negatiuam opinionē sustinent, quos ibidē videte. Glossa
 tamen multi eo libentiū assentiuntur, quod filio acerbū sit con-
 spicere matrē suā meretricari: atq; adeo vix animo suo moderari
 posse, quoties conspicit tantū scelus offerri à mœcho matri, quod
 ad ipsum vsq; ignominiosē & cum summo dedecore deriuetur.
 Verū omnia quæ hactenus iure permissa diximus, si excusationē
 mereantur, oportet facta fuisse & fieri in ipsa animi impotentia,
 & in ardenti ob nefarij operis compertū actū furore, nō post in-
 terualla temporis: atq; adeo etiā cum moderatione ad talem de-
 fensionem requisita: non autem ex vindicta & vltione, l. Quod
 ait lex, ff. ad le. lul. de adult. quia nulli vnquā permissa fuit vin-
 dicta, quā soli Deo, & Iudici in iusticia Dei ministro, & ad mala
 punienda ex officio Dei vicario, & ad hoc constituto.

C A P. LXXXI. De alijs homicidijs licitis.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 81

Occidere licet	Omnibus	1	Hostes in bello.	ad	} occidendum	} Damnatos,
		2	Exules quosuis			
		8	Hostes patriæ			
		9	Turcas, & fidei Christianæ inimicos.			
		19	Tortoribus, maleficos ex officio.			

An occisor exulis, habilis sit publ. dignitatibus.

Homicidium quoduis, suo facto infames reddit.

Homicidia, sæpius ex vindicta, quam ex amore iusticiæ.

An occidens bannitum impune, peccet in foro conscientia.

Iudex iusta occisione malefici, non peccat, sed meretur.

Iudici torture carenti pmittitur viles psonas ad iusticiæ executionē cogere.

Eidem permittitur rusticorum currus ad eosdem actus siltare.

Privatus à ludice cogi potest, ad vendendum iusticiæ executioni idoneum.

Consilium de proprijs aurigis habendis pro executionibus iusticiæ.

CONCESSVM est iure hostes vel trās fugas occidere in bello
 in subsidium Principis, sub iuramento & ductu capitanei, l.
 3. §. fin. Ad l. Cornel. de sicar. c. Cū homo, 23. q. 5. l. Proditores, ff.
 de milita. Et si bellū (vt ferunt) iustū sit, occidēs in eo hostem,
 cōtra leges nō peccat, de quo latiūs sumus tractaturi, c. proximē
 sequēte. Concessum est item interficere exules, atq; hostes quos-
 cunq; patriæ, qui per latam sententiam ad interficiendū damnati
 sunt. Quoniā autē hīc nobis sermo fuit de interfectione exulum
 aut bannitorum, obiter hīc mihi subiit non indigna quæstio: An
 talis occisor exulis, post homicidiū habilis sit ad publicas digni-
 tates gerendum: potissimū, quum ius municipale omnes homi-
 cidas ab eis arceat & excludat. Ad quā quæstionem breuiter res-
 pondendū mihi videtur: Tales homicidas omnibus dignitatibus
 publicis esse indignos: quod homicidio ipso, licet tolerabili, non
 tamen laudabili, facti sint infames: & talia homicidia sæpe etiam
 ex vlciscendi libidine, & ex immicitia committant potius,
 quàm ex amore iusticiæ: quod ludex ipse non eo animo facit,
 sed pro executione iusticiæ, & ex necessitate officij: & ideo verba
 odij non debent ad illum trahi, arg. l. Quāuis, & quod ibi per
 Doct. in q. de barbitonfore, ff. de in ius vocādo. Si autē ius muni-
 cipale ita esset constitutum, vt exules quibusuis licitē & impunē
 occidere liceret: in eo casu homicidium nullo modo maleficiū
 esset, propter illud aduerbium (licitē) adiunctū: Ita pulchrē Bald.
 in l. Decuriones, in fin. in verb. Et hoc est vtile scire, C. ex quibus
 caus. alicui infamia irrogatur, l. 3. §. Transfugas, ff. ad le. Cornel.
 de sicar. & l. 1. & 2. C. quando liceat vnicuique sine iudi. se vindic.
 Sed hinc rursus alia se profert quæstio: An occidens bannitum,
 impunē ad prædictam formā statuti, peccet in foro conscientia?

vbi

- vbi reperias, qui affirmatiuam partem amplectantur, allegantes
 c. Inter hæc, 32. q. 2. Mihi tamen apparet contrarium: (salua in-
 terim pace rectius sentientium). Talis enim occidens, quicquid
 facit, autoritate legis facit, & ita vt minister & executor legis
 7 habendus est. Vnde, sicut Iudex puniendo & occidendo malefa-
 ctorem secundum formam legis non peccat, imò meretur, vt 23.
 q. 5. quasi per totam q. & maximè c. Reos: ita & iste, qui hoc fa-
 cit autoritate legis & ob vindictam & vtilitatē publicam. Atq;
 tanto apparebit hæc opinio verior, si solo vindictæ zelo & publi-
 cæ vtilitatis ratione se motum fuisse confirmet ac testetur: secus
 verò atq; inexcusabilior, si liuore & delectatione effundēdi san-
 guinem humanum percitum, id tantum fecisse constiterit: tunc
 enī peccaret mortaliter. Possent hīc plures aliæ oriri quæstiones,
 nempe, an pater bannitus possit occidi à filio! dominus à seruo,
 vasallo, vel liberto? & his non dissimiles, quas compendij gratia
 8 omitto, & studioso indagandas relinquo. Omnibus item iure
 conceditur interficere Turcas, Sarracenos, & fidei Christianæ
 inimicos, pro defensione fidei catholicæ, fa. l. 1. secundū Bar. C. de
 paganis & sacrificijs eorū, & l. fin. et ibi Bal. C. de postliminio re-
 9 uerf. c. Noli, 23. q. 1. c. Displicet, et c. Si non, 23. q. 4. Interficere licet
 itē hostes tuos, pro defensione ciuitatis aut patriæ tuæ in qua na-
 10 tus es. Occidere itē licet ei, cui hoc ex Iudicis auctoritate cōmis-
 sum est, ministro nempe, iusticiæ: veluti tortoribus, lictoribus &
 carnificibus, c. De occidendis, c. Miles, c. Cū homo, et c. Homi-
 cidium, 23. q. 5. Circa hoc postremū autē (vbi de iusticiæ executore
 11 agitur) animaduertendū est: Quòd Iudex ministrum iusticiæ seu
 carnificem nō habens, possit pro exequenda iusticia post senten-
 tiā capitalē apprehendere quemuis nebulonē vilem, aut alioqui
 simplicem personam, etiā inuitam & reluctantem, modò ea vili-
 sit, vt ea (ob defectū carnificis) carnificis officio in exequenda iu-
 sticia fungatur: Ita habet Flo. in l. Liber homo, in 2. colum. ff. ad l.
 Aquil. vbi inquit Guilielmum de Cuneo hoc voluisse in l. fin. §.
 fin. ff. de pignora. actio. & ibi Barto. expressè illius meminit,
 12 subiiciens: Quòd Iudici etiam liceat, alterius etiam inuiti capere
 currum,

currum, & equos, aut iumenta, quibus ad iusticiæ executionem
 vtatur, nempe vt maleficos, aut instrumenta, aut materias quasuis
 ad iusticiam necessarias vehant ad locum supplicij: quod sequitur
 Flor. in l. Ita vulneratus, ff. ad l. Aquil. Cui admodum seruit dictum
 Io. Andreae in addit. ad Specu. titu. de execut. senten. in rubr. vbi
 (quod maius est) dicit, Quod priuat⁹ a Iudice potest cogi, vt fun-
 dum iusticiæ idoneum et commodum vendat, ad erigendas ibidem fur-
 cas: cuius latius meminit Alex. in addit. ad Bart. in d. l. fin. ff. de
 pignorat. actio. Hæc autem tametsi ita iure habeantur, vt superiori
 modo inuiti cogi possint: ne tamem multa hinc emergant incom-
 moda, & pericula, pugnae aut homicidia: neque simplices rustici ad
 inuitas cogantur operas, quas infames putant, et superstitionibus
 aliquanto addictiores quam par est, credunt hinc alterutrum equo-
 rum suorum, aut ambos morte mox perituros, si maleficos ad crucem
 vehant: ne (inquam) huiusmodi mala contingant, sed vt omnia dis-
 sidia vitentur, & omnium animis & rationabilibus voluntatibus
 obsequatur, non abs re, facturos Magistratus putarem, si singulae
 ciuitates suos in hunc usum proprios haberent currus, aut pro-
 prios aurigas stipendiarios ad eas operas instructos.

CAP. LXXXII.

De bello.

Summa rerum tractatarum in Commenta. CAP. 82

Bellorum mala potissima.

Non ex leui causa bella suscipienda.

Non satis tutum de bellis multa conscribere.

Iusta bella permissa sunt iure
 Gentium.
 Naturali.
 Canonum.
 Diuino.

In iustis bellis, qui hostem occidit, non tenetur de homicidio.

In iustis bellis, omnis deprædatio vt iusta permittitur.

In christianorum bellis capti, non sunt capientium.

Captiuitas Christianorum, redemptione pecuniaria commutatur.

Præda mobilium in bello, per duces prædatoribus distribuenda.

Vfus prædas singulas singulis permittit.

Occupatio rerum immobilium ad Principem pertinet.

Vt bella iusta habeantur, requiritur
 Personarum idoneitas.
 Iusta causa.
 Recta intentio.
 Authoritas Principis.

Viri

Viri ecclesiastici bellis gerendis inidonei.
 Ecclesiasticis permittitur in iustis bellis, vt opem conferant opibus.

- 15 Iusta belli ratio est { Defensio sui.
Defensio suorum.
Defensio gloriæ & dignitatis suæ.
Recupratio rerum iniquè ablatarum.
Defensio libertatis reipub. & fidei catholicæ.
Non ex prædominandi libidine.
Non ex odio.
Non ex inuidia.
Non vt alijs sua eripiat.
Ex legitimis & vrgentibus causis.
- 16 Recta belli intentio est quæ assumitur
- Authoritas belli est, cum sit ex mandato Principis. 17
Soli Pontifici, & Imperatori iura permittunt bella indicere. 18
Reges citra decretum Imperatoris bella gerentes, sua propria autoritate vtuntur, iure abutuntur. 19
Bellum gerens citra auctoritatem sui superioris, crimen læsæ Ma. cõmittit. 20
- 21 Bellum { Romanum. i. pro defensione fidei,
22 Iudiciale. i. Principis contra subditos,
23 Præsumptuosum. i. subditorum contra Principem,
24 Licitum. i. pro defensione sui, & suorum, } est { Iustum.
25 Temerarium. i. contra auctoritatem iuris, } Iustum.
26 Voluntarium. i. ex ambitione, vel auaritia, } Iniustum.
27 Necessarium. i. pro defensione familiæ, etc. } Iustum.
- 28 Authores aliquor iuridici de bello tractantes.

AGGRESSVS proximum caput de bellis, prius conceperam multa de bellorum ratione conscribere, vnde & ex quibus causis ea oriri cõueniat: quæ bella censenda sint iusta, quæ iniusta: quid in illis, quidque in istis aut iustè aut iniquè fieri soleat. Quæ cõmoda ex iustis bellis: quæ contrà incõmoda ex iniquis bellis proficisci soleant: postremò quam horrenda, ac deploranda sint pleraque Christianorum bella: vt à pio quouis viro atrocinia ac omnium malorum lerna dici possint potius, quàm bella. In quibus atrocissima (proh dolor) cõperimus regnare facinora, nõ quòd ea Principes velint, aut tolerèt: sed quod ea oia, bellorum tumultus non secus quàm vmbra corpus cõsequi soleat: nempe, blasphemia, sortilegia, diuinationes, cùm dæmonibus inita fœdera, simonia, hæreses, apostasia, furta, sacrilegia, adulteria, incestus, homicidia, latrocinia, rapina, incendia, monetarum adulterationes, monopolia, falsa quælibet, deflorationes, stupra, zodomitica, mutilationes, iniuria, assassinationes, atque his similia innumera, quæ bellorum experti, tibi certiori fide retulerint. Quamobrem non leui ex causa nemo non videt esse

esse bella suscipienda: quum isthæc mala omnia in caput recidant illorū, qui præter rationis æquitatē, & ex causis leuibus, bellorū camerinā mouent. Verū quū de bellorū malicia, ac pacis cōmodis multi, & potissimū magnus ille D. Erasmus, nostræ ætatis ac totius Europæ decus incōparabile, abūdē multa cōscripserūt: perpendi tandē nō esse mearū viriū, amplius ac absolutius quid-
 3 dam ea de re proferre posse: deinde cognoui non satīs tutū esse ea de re multa asserere, & os meū in cœlū (vt dicūt) ponere, & Principum animos, & consilia, & gesta, meis scriptis probare aut improbare, malens hīc prudenter tacere, quā imprudēter sine fructu multa effutire. Et quanquam multa sint nostratium bella prorsus execrāda, vt in quibus regnēt iuxta decreta in c. Noli, 23. q. 1. nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus atq; implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominādi, et his similia. sunt tamen alia bella iusta et laudanda, eōq; concessa, nō tantū iure
 4 gentium, sed iure naturali, canonum, & iure diuino. Primo siquidem iure scilicet iuregentiū, introducta bella sunt, l. Ex hoc iure gentiū, ff. de iusti. & iure, quæ non nisi pro rerum aut personarum iusticia prosequenda permittūtur, c. Iustum, 23. q. 2. Secundo quidem iure, animalia bruta, instinctu naturali mouentur ad iniuriā propulsandam, l. i. §. Cū arietes, ff. Si quadru. paup. feciss. dicat. Tertio item iure canonum, c. Dominus noster, 23. q. 2. per Innoc. in c. Olim, de restitu. spoliato. ad hoc facit, quod idē nō. in c. Postulasti, de foro competē. Quarto similiter diuino iure, filij Israel contra Amorrhæos terrā ipsorum patribus repromissam adepti sunt, c. Notandum, 23. q. 2. hoc eodem iure, Iudith vt liberaret populum, sua priuata manu Olofernem occidit: quia nullus erat in terris, qui de prædictis iusticiā ministraret. De huiusmodi quoq; carnalibus bellis iure diuino permissis pro iusticia cōsequenda, tota veteris testamenti pagina plena est, c. Nisi bella, 23. q. 1. Qui igitur plura desideret de bellis, alios authores lecturus consulat. Ego hīc nihil agere tandem statui, quā quæ hoc libro atque hac materia nostra de criminibus digna videbuntur. Quum igitur in homicidiorum mentionem iusto ordine incidimus, ea quoque priuatim

priuatim homicidia nobis tractanda sunt, quæ in bello contin-
 gunt. Quosunque igitur in iustis bellis aliquis occiderit, is ius-
 to homicidio occidere dicitur, cum Lex permittat eos occi-
 dere, l. 3. §. fin. ff. ad le. Corn. de sicar. l. Proditores, ff. de re mili-
 tari, c. Cum homo, 23. q. 5. Ideoque nonnulli doctores autumant,
 eos de occisionibus non teneri neq; apud mundum, neq; in con-
 scientia apud Deum, potissimum si ad bellum tale non ultro pro-
 currat auaritiæ, homicidij, gloriæ, aut lucri, sed tantum obedi-
 tiæ Principum suorum gratia: Et ad tale bellum non nisi inuiti, et
 coacti cōpellantur, vbi, velint nolint, Principū placitis post iu-
 ramenti Sacramentum parere coguntur, c. Quid culpatur, 23. q. 1.
 Et quicquid in iisdē bellis aut capitur, aut furto vel prædatione
 tollitur, id bene & iustè prædatum, aut captum volunt, adeò vt ad
 proprios vsus iure, & in foro conscientiæ illud pertinere debeat,
 Innoc. in c. Sicut, & infra, ext. de iureiuran. Bart. in l. Hostes, ff. de
 capti. & postli. reuerf. l. Hostes, ff. de verbor. significat. §. Item ea
 quæ ex hostibus, instit. de rer. diuisi. l. Si quid in bello, ff. de capti.
 & postli. reuerf. & ibi Bart. Alberi. de Rosa. et Alex. notatur, in c.
 Olim, ext. de restitu. spoliato. Car. in Cle. 2. q. 3. de re iudica. & idē
 Cardi. in Cle. Dudum, §. fin. de sepultur. Animaduertendum ta-
 men, quòd hodie ex communi obseruantia, & ex laudabili inter
 Christianos recepta consuetudine, quòd (inquam) homines ca-
 pti non efficiuntur capientium, nec captori cedunt in possessio-
 nem propriam, vt olim in bellis gentium, vbi capti captorum
 perpetua manebant mancipia: apud Christianos verò, mitiùs
 capiuntur. Nam illa captiuorum proprietates commutata est re-
 demptionis precio, quo sese è captoris potestate liberant, de quo
 Scribent. in l. Manumissiones, ff. de iustit. & iur. Ita habet D. Ni-
 colaus Boërius vir omnibus numeris absolutissimus, in decisio-
 nibus suis aureis, q. 178. hanc autem redemptionē, barbari Ran-
 sonem siue financiam vocant. Qui Ranson, siue deditiois pre-
 cium, aliàs capientis est, aliàs ipsius Principis aut superioris, vt
 commonstrat D. Nicolaus Boërius in suis decisionibus aureis, q.
 178. Præda verò rerum mobilium, quam butinum vocant, an du-
 cibis,

- 9 cibus, an captoribus tradi debeat, Doct. disputant. In hoc tamen consentiunt, eam esse capientium: Sed allatam, ilicò ducibus, aut superioribus tradendam: non vñ eam sibi propriam seruent, sed vti eam militibus omnibus, qui communi periculo in eadem deprædatione fuerunt, ex æquo secundum qualitatem personarum
- 10 distribuunt. Ego tamē cum recepta consuetudine censeo, captam eam prædam non esse pro distributione superioribus tradendam, sed relinquendam singulis suis captoribus, vt hac spe militum animos ad diligentiorē deprædationem erigerent, & vt quisq;
- 11 capiat, quod capere potest. Cæterum prædæ vel occupatio rerum immobilium, quando ipsorum sint Principum, hîc nihil dicendum esse putavi: de his item D. Nicolaus Boërius, quæstione vt
- 12 suprà. Iusta autem bella ea volunt, in quibus quatuor simul concurrunt, videlicet Personæ bellis idoneæ: Iusta suscipiendi belli causâ: Recta intentio: Autoritas & mandatum Principis aut
- 13 superioris. De primo sciendum est, sacerdotes, & viros ecclesiasticos, in ordinibus sacris constitutos, inidoneos & inhabiles esse ad bella gerenda, & ad bellorum officia: neque ijs concessum esse alios occidere, seu aliorum effundere sanguinem, c. Si quis vult, 26. distinct. c. i. c. Si quis Episcopus, & c. Si vobis,
- 14 23. q. 8. Verum hoc ipsi iura permittunt, vt in iustis bellis, alijs militantibus, opibus, consilijs, adhortationibus suppetias ferant, vt alacrius pugnent pro defensione fidei catholicæ, vt bona Ecclesiæ & libertatem Ecclesiasticam fortiùs defendant patriamque & rempublicam tutentur, pugnantes pro focis & aris: verum negatur ipsis ne proclament: occidite, occidite, d. c.
- 15 Si vobis, 23. q. 8. Iustæ autem belli assumendi rationes sunt, propria defensio sui ipsius, defensio suorum bonorum, amicorum, cognatorum, & affinium, Deinde maiestatis, ditionis, ac celsitudinis suæ defensio, ad refarcienda ea omnia, quæ sibi vi ab hoste, aut ablata sunt, aut retenta, siquidem aliter recuperari non possint. Iusta præterea assumendi causâ est, qua quis bellum indicit alteri, qui ex contemptu non vult iniqua bona aut feuda iniquè erepta & occupata reddere. Nam si iniquus possessor ratione,

tione, & consilijs se ab iniquis liberare detrectat, vi & armis ad
 restitutionē cogēdus est. In summa, eā iustā belli assumēdi ratio-
 nes habentor, quę pacis ac trāquillitatis reipub. gratia, verē excu-
 santur, nō ob alias causas. Recta verō intētiōe bella indicuntur, 16
 quoties nō ex dominādi furiosa libidine, nō ex odio, aut inuidia
 alterius, non ob vindictę causam, c. Quid culpatur, 23. q. 1. neq; vt
 cuiquā sua iniuste qs eripiat, sed ex causis tātū superiūs enarratis
 suscipiūtur. Authoritate postremō bella permittuntur, quādo ex 17
 mādato & iussu Principis indicūtur, et incipiuntur, et peragūtur:
 nulli enim alijs fas est bellum alicui indicere, & suscipere, nisi solis
 Principibus, q̄ nō agnoscūt sibi superiores, quales sunt Summus
 Pontifex, et Imperator. Ceteri enim reges, quales sūt rex Frāciæ, 18
 Angliæ, Hispaniæ, Scotiæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dacię, & similes:
 Ad hęc Comites, Duces, & reliqui subsidiarij Principes, bella ge-
 nere iure nō debent: quod si faciant, nō ex iure, sed ex sua autho-
 ritate propria faciunt, quā contra veritatē, & iusticiā contendunt
 nulli esse subiectam. Atq; ob hęc eumentitā & falsam persuasionē 19
 sæpenumero contra iuris æquitatē (qua oēs Reges vni capiti sub-
 sunt) alijs Principibus, citra Imperatoris auctoritatem bella mo-
 uēt: imō caput auctoritatis, Imperatorē ipsum oppugnare nō me-
 tuunt. Quisquis autē bellū citra sui superioris auctoritatem indi- 20
 cit, is crimini læsæ Maiestatis fit obnoxius, nisi illud bellū indi-
 cendū subitō cooriretur, ita vt ilicō ob subitum periculū immi-
 nens, suscipiendū foret ob salutē propriā, aut patriæ. Bellū quod 21
 summus Pōtifex, aut Imperator suscipit pro defensione fidei Ca-
 tholicę, ad arcēdos et fugādos Turcas, Sarracenos, aut similes fidei
 nostrę inimicos: aut quod contra Hæreticos suscipitur ob rectā
 & religiosam illā & piā intensionē, iustū bellū vocatur: atq; adeō
 bellū Romanū, quod Roma ceu caput nostrę religionis, & fidei,
 huiusmodi bella per Romanū Pontificē, præcipuē per exhorta-
 tionē Imperatoris, ac imperij Principū, mouere soleat, & propriē
 debeat, c. Excōmunicamus, 2. ext. de hæret. c. Hęc est fides, & c.
 Quoniā, 24. q. 1. & c. 2. §. pe. ext. de sum. Trin. et fid. catho. Atq; ob
 hęc iustissimi belli gestirationē, Imperatores Aquila Romana pro

- in signibus & gloria donantur, quā in omnibus bellis, etiamnum
 22 pro insignibus gloriosis ostentāt. Bellū quod Princeps quispiam
 suscipit contra suos subditos rebelles, ut subseruiant, vel coacti
 suis legibus & iurisdictionibus, & statutis pareant & obediāt, si-
 militer iustum bellum dicendum est: vocatur enim ob id bellum
 iudiciale, l. Continet, §. 1. ff. de eo quod met. cau. l. 3. & 4. ff. de iu-
 23 risdict. omniū iudic. c. Dilecto, de sentē. excōmuni. li. 6. Contrā,
 bellum quod subditi mouent contra suum Principem, bellū est
 iniustum, & vocatur bellum præsumptuosum, arg. de pe. dif. 6. §. 1.
 ad fin. c. Si quis, ext. de maiori, et obediē. l. Qui reituere, ff. de rei
 vendicā. l. 3. ff. ne vis fiat ei, qui in possess. mis. est: Quod intelli-
 gendū est, nisi Princeps ipsis denegaret iusticiæ administrationē,
 24 quā aliundē sibi recipere nō possent. Bellum quod assumitur pro
 defensione propria, aut rerū suarum, aut pro recuperandis suis vi
 ablatis, etiā iustū bellū vocandū est: modō id bellū quis instituat
 subito & in ipso furore, sine tēporis interuallo: vocatur autē hoc
 bellū, bellū licitū, c. Si verō, l. 1. §. Nec ille, ext. de sentē. excōmuni.
 l. 1. & 2. C. quādo liceat vnic. sine iudic. se vīdi. Verū si superioris
 deesset copia, à quo impetrandus esset consensus belligerandi, in
 eo casu licitū esset bellū cū interuallo tēporis ex causis dictis su-
 25 scipere. Bellum verō quod suscipitur, aut geritur, aut defenditur
 contrā authoritatē iuris, & cōtra eos, quibus sese iustē defendere
 licet, planē iniquū est, & iniustū: quod iura vocant, bellū temera-
 rium: nā & is qui defendit se cōtra authoritatē iuris, temerariē se
 defendit: prudentiū autē faceret, si maturē resipiscens vitā suam
 corrigeret, c. Cū nō ab homine, ext. de iudic. c. Perpendimus, et
 26 c. Contingit, 2. ext. de senten. excōmuni. Iniusta quoq; bella sunt,
 quæ Principes ex ambitione & ex prædominādī libidine susci-
 piunt, ut vicinis Principibus noceant, ut potestātē ipsorum di-
 minuāt, ut ex avaritiæ ratione (quæ tamē est charitatis toxicum,
 teste S. Augustino) latiū cōtra equitatē per vim suā ditionē pro-
 ferant, sibi aliorum finibus per vim adiectis, ob quā iniquitatem
 huiuscemodi bella, vocāt bella volūtaria, quib⁹ Principes nostri
 27 temporis nimis quā libenter, & æquo vtuntur frequentius. Bellū
 autem

autē, quod suscipitur coactē pro defensione vxoris, liberorum, agrorū, patriæ, aut ciuitatis suę, prorsus est licitū, & iustū: adeò vt tale vocari velint bellū necessariū, c. Dilecto, de sentē. excōmuni. li. 6. c. Sicut, 3. §. vlt. ext. de iureiuran. c. Olim, in fine, ext. de restitu. spolia. c. Si verò, §. i. ext. de senten. excōmuni. Ex iā dictis hoc præsentī capite satis perspicuū esse puto, an licitū sit bella gerere, & quibus ex causis potissimū fiant licita vel illicita, iusta aut iniusta. Qui tamen plura de bellis desideret, is legat S. Thomam, secūda, 2. q. 40. articu. 1. Hostien. & Geminianū in c. 1. de homicid. lib. 6. Ioannem Lupi, in Dialogo de confederatione Principum. Atq; eundem in suo tract. de bello & bellatoribus. Itē Martinum Garritum Laudensem in suo tract. de bello. D. Antonium Corsetum in quinta & vltima parte tractatus, de potestate et excellentia regia. Item & his similes, qui magis arridebunt animo.

CAP. LXXXIII.

De Assassinijs.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 83

- 1 Assassini qui dicantur, & pœna debita.
- 2 Assassinatus consummatus, simplici homicidio maior est.
- 3 Delictum mercede interueniente, fit intensius.
- 4 Assassinos conuictos, omnibus impunè occidere licet.
- 5
- 6 Assassinator, id est, mandans, } pœna pari plectendi.
- 7 Assassinus, id est, sese locans, }
- 8 Assassinorum hospes, }
- 9 Assassinis subsidium ferens, }
- 10 Assassinorum } bona, post factum adiicienda fisco.
- 11 Assassinis fauentium }
- 12 Assassinator pœnitens } ante factum, leuius puniendi.
- 13 & Assassinus pœnitens }
- 14 Assassinatus in muliere prægnante committitur.
- 15 Assassinatus enormitas.
- 16 Assassinatorum pœnitentia & reuocatio, quando pœnam mitigent.
- 17 Assassinatus vocabulum barbarum.

ASSASINI sunt occisores cōductitij, hoc est scelerati sicarij milites aut emeriti, aut exauthorati, ad hoc ab alijs mercede cōducti, precibus aut præmio, vt alios (in quorū necem conu-
rarunt) incautos opprimant: oppressos miserè & subdolè, vbi &
t iij quando.

quando sese cōmoda præbebit occasio, necēt, & interimant. Tales
 itē sunt, qui idē præstant sub alicuius ducis iuramento adhuc mi-
 litantes.

litates. Huiusmodi igitur assassini simulatq; suā operā ad alicuius 2
occisionē alteri addixerunt, ob pollicitū prēmium, & ob pactam
pecuniam, homicidij criminis rei ilicò fiunt, & vltimo supplicio
plectendi sunt: etiam si facto, & re nunquam tale homicidium
committant, c. 1. & ibi glos. in verb. mandauerit, de homicid. lib.
6. Bart. in l. Cicero, ff. de poenis. Et in l. Non solùm, §. Si mandato
meo, ff. de iniurijs. Si verò scelus tandem ex pacto perpetrarint, 3
tū grauius illi, quàm pro simplici homicidio puniēdi sunt, quan-
do ipsum etiam delictum quod pecuniæ gratia cōmittitur, enor- 4
mius sit, quàm quod citra pecuniæ mercedem perficitur, ideóque
pœna debita grauius etiā intēditur, Bald. in l. Non ideo, in princ.
de accusat. faciunt quę habētur in l. 2. §. fin. ff. de eo per quem fact.
erit. Panor. in c. At si clerici, extr. de iudic. D. Fredericus Schenck
in triade sua Cap. 3. de his quę iudicibus obijci & opponi pos-
sunt. Huiusmodi præterea assassinos, & homicidas conductitios 5
omnibus & passim iura (citra hoc vt vllam humanā pœnā incur-
rant) interimere permittunt: potissimùm autem quando talis cri-
minis rei defamantur, & per Iudicem conuicti fuerint, Angel.
in cōsilio incipiente. Nos Carolus, Alex. in l. 3. §. 1. ff. ad le. Corn.
de sicar. Quisquis autem huiusmodi nefarios assassinos conducit, 6
ipsisque prēmium & mercedē statuit aut numerat, assassinatorem
vocamus, qui non secūs puniendus est per iusticiam, quàm ipse
principalis perpetrator, d. c. 1. iuncta glos. in verb. Mandauerit, de
homicid. li. 6. Quin et eadē pariq; pœna mulctandus est, quisquis
dictos assassinos hospitio recipit, defendit, abscondit, aut ex simili
fauore vllum subsidium confert. Hoc præterea nefarium malum, 7
id est, assassinatum, iura adēdō habent exosum, vt præter corpora-
lem mortem, tum assassinorum, tum assassinorum bona omnia,
(præcipuè post factum) deinde etiam ipsorum fautorum bona
fisco adiicienda statuerint, l. 1. & 2. C. de his qui latro. occulta.
iuncta glos. in verb. Eos, multas concordantias allegante: pes-
simum enim genus est receptatorum, sine quibus latere nemo
diu potest, l. 1. ff. de receptatoribus, nisi ij assassini aut assasi-
natores ciues essent talium ciuitatum, quę per priuilegium,
t iij longam

longam cōsuetudinem aut possessionē, aut alijs ex causis, libera essent, & priuilegiatæ ab omni bonorum confiscatione: qualis est
 8 ciuitas nostra Brugenſis, & aliæ hūc ſimiles. Verū non inutilis hīc moueri poſſet quæſtio, nempe, Si conductor ille pœnitentia tandem ductus adeat conductitium ſuum militem, dicens, ſeſe pœnitere pacti, nec vllō modo velle, vt ex ſtatuto pacto, aut ex conductæ mercede & mandato, facinus committat, ſed potiùs hortetur & mandet, ne tale homicidium conſpiratum vlla ratione tentet aut perficiat: Antalis conductor pœnitens pari & tam graui pœna plectendus ſit, ac ſi nunquam pœnituiſſet, & ſententiam non reuocaſſet? Hanc quæſtionem luculenter reſoluit D. Hippo. de Marſil. in ſuis conſilijs, conſ. 105. incip. Cordi meo: vbi apertè vult eum poſt pœnitentiam & per reuocationem mitiùs puniendum eſſe, & citra mortem, præcipuè ſi pœnitens eam reuocationem fecerit re adhuc integra & infecta, hoc eſt, ſi ille conductus nihil apparatus, nihil violentiæ adhuc feciſſet, & ſi ad perpetrationem necdum ſe armaſſet, aut ad locum committendi criminis nondum iuiſſet: atque hæc Hippo. ſententia (mea quidem opinione) videtur certiffima, & æquiſſima: tametſi, ſint qui contra rationem, ipſius ſententiæ refragari videantur. Plura enim (vt idem Hippo. eodem loco narrat) iura ſunt & rationes æquiores, tã diuinæ quàm humanæ, quæ faciunt pro iſtius pœnitentis, adeoque reuocantis abſolutione, quàm pro ipſius cōdemnatione: atq; hinc non eſt puniendus pœna ordinaria, ſed extraordinaria. Ad hæc eodem conſ. in fin. num. 39. & 40. clariùs confirmat pœnitentiã & affectum reſipiſcentis, in quibuiſque criminibus etiam enormibus, prodeſſe debere, iuxta textum, in l. Qui falſam, ff. de falſ. & iuxta Bald. in l. 3. colum. 1. C. de ſer. fugiti. vbi vult affectum leuiùs puniendum quàm delictum: deinde multum eſſe differentiæ inter delictum ordinatum, & delictum conſummatum & perfectum, eoque alterum altero leuiùs puniendum. Quare ſi delictum conſummatū puniatur pœna mortis tantum, delictum ordinatum, id eſt, non conſummatum, non eſt tam graui pœna, ſcilicet mortis, puniendum, ſed pœna
 mitiori,

mitiori, & citra mortem. Ex hac enarrata quæstione correlatiuè
 nascitur alia similis quæstio, de milite conducto & poenitente:
 veluti si miles ille cōductitius pōst pactum, post mercedem acce-
 ptam, tandem poenitentia motus, factum promissum perpetrare
 noluerit, sed ad conductorem suum redeat, dicēs: se iniquè egisse,
 & poenitentia ductum, nulla ratione tale crimen committere
 velle: An is conductus miles poenitens æquali pœna puniendus
 sit, ac si nulla poenitentia permotus facinus suum perpetrasset?
 Ad quam quæstionem pari ratione conuenit illa superior Hip-
 pol. sententia: quia correlatiuorum criminum idem semper cen-
 sendum est iudicium, teste D. Nicolao Euerardi in suo Topico-
 rum lib. de correlatiuis. Si igitur re adhuc integra, & ante aliqua
 præparata, & antè vllam vim illatam ita poeniteat, malum ani-
 mum reuocet & factum renūciet, mitiùs quidem, & citra mor-
 tem, extra ordinem etiam puniendus est, vti conductor ille pœ-
 nitens superior. Enarratis assassinatorum criminibus, non admo-
 dum absimile videtur illud scelus, quod vsuuenit mulieribus
 prægnantibus, veluti si mulier foetu grauida, suiq; pertesa pon-
 deris, & fructus ventris, aliam mulierem aut virum adeat, con-
 siliumque petat, quomodo foetum in vtero aut viuum enecet, aut
 non viuum abortiat & eiiciat. Si enim accepto consilio, consu-
 lentis operam precibus, præmio, ac mercede conducatur, vt opta-
 tum præstet, hoc est, vt abortiuū foetum pariat: tunc post tale pa-
 ctum initum, & ipsa conducens alterius operam, & ipsa vel ipse
 locans suam operam, ambo simul assassini rei fiunt: quod intel-
 ligendum est, tam de foetu non animato, quàm animato: quan-
 doquidem à tali crimine propter ipsius turpitudinem & enor-
 mitatem (quā merces parit & mali patrandi promissum premium)
 non solum iura, sed ipsa quoq; natura prorsus abhorreat, l. Ci-
 cero, ff. de poenis, suprā allegata. Bart. in l. Diuus, ff. de extraordi.
 criminib. D. Paul. Grillandus in suo tract. de sortilegijs, 13. q. nu. 2.
 Quod autem de assassinatoris & assassini poenitentia, crimen &
 poenam mitigante dictum est, de poenitentia intelleximus, quæ
 ante factum contigit, vti hactenus: deinde de ea poenitentia, quæ
 ante

ante capturam, citationem, aut delationem contingit, pariter intelligendum est. Nam si assassinator et assassinus ea poenitentia peragantur, post factum semel tentatum, aut post praparatum, aut postquam senserint sese apud Iudicem defamatos, aut delatos, aut si eius criminis gratia citati fuerint, aut comprehensi: tunc ea poenitentia sera foret, nam ea de ordinata poena nihil remittere posset, sed essent ambo tunc plectendi, non secus, quam si crimē per-

13 petratum fuisset, scilicet ultimo supplicio, vt antē. Cāterū hic te rogatum velim candide Lector, ne doctas tuas offendāt aures hāc vocabula (quibus vsi sumus) assassinium, assassinatus, assassinator, & assassinus, quum enim proprio destitueremur vocabulo, rem ipsam explicare oportebat vocabulo (licet incondito) re-
 pertu commodissimo: & quo doctores & ipsi practici vti non verentur, teste etiam Bald. in l. Si accusatoribus, C. de accusat.

CAPVT LXXXIIII.

Qui excusandi ab homicidio.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 84

1	Pueri vel infantes	Septennio minores & Doli nondū capaces.	
6	Furiosi vel phrenetici, scilicet in ipso facto,		
9	Dormientes, de facto euerturo non pascij.		
35	Immodicē ebrij.		
22	Occidentes casu fortuito.		
27	Qui instinctu diuino occidūt. Exempla varia.		
30	Occidens partus monstruosos, & humanæ spē-		Qui in facto dolo carent, intentione, & volūtate.
	ciei non participes.		
31	Ab homicidio com- misso excusantur	Occidens æmulum suum colluctatorem in cer- tamine gladiatorio.	
32		Maiores septennio, & adhuc impubes.	
33		Senex, alioqui vitę moribusq; puris specta- bilis,	
34		Qui homici- diū commisit	a 10. annis: accusari tamē potest. a 20. annis: qui nullo modo accusari potest.
36		Satellites in violenta periculosaq; malefici captura.	
36		Filius homicida p patrē delatus, oblatus Iudici.	
37		Delatores aliorum homicidarum, si Iudici ita visum fuerit.	

Infantes

Infantes ad septimum vsque annum censendi sunt.

Pueri doli capaces puniendi.

Minores septennio aliquando doli capaces esse, exemplo probatur.

Nostre

Nostre etatis infantia, prisca infantia deterior.	5
Furiosi iniuriam patiuntur, nullam inferunt.	7
Furiis punitio sufficiens est, interna furoris vexatio.	8
Dormientes quadam tenus furiosis similes.	10
Furiosus ad possessionem capiendam inhabilis.	11
Dormientes subinde alios occidunt: Exempla.	12
Dormiens, de consuetudo, ac futuro malo præscius non excusatur.	13
Putando arbores viatorem occidens, non excusatur, si non pramonuerit.	14
Ebrietas ad malum patrandum captata, non excusat.	16
Ebrietas de iure excusat à tanto, non à toto.	17
Ebrietas Loth incestum excusabat.	18
Ebrietas levis ab homicidio non excusat.	19
Ebriosorum licentiam compescuit Constitutio Cæsarea.	20
Ebrietas ante diluuium incognita.	21
Casus fortuitos, nullius consilium præiudicat.	23
Homicidium casuale non ligat ad irregularitatem: Exempla.	24
Homicidium casuale committens per negligentiam, fit irregularis.	25
Ab irregularitate homicidij casualis, facile absoluit S. Pontifex.	26
Partus monstrosi unde procedant.	28
Adultera plerumque producit partus marito similes.	29

- Q** V V M ante multa de homicidijs egerimus, congruū fuerit hīc pauculos referre, qui ab homicidij crimine excusentur.
- I** Ab homicidio igitur excusantur pueri ac infantes, nec dū doli aut malitiæ capaces, quòd in homicidio vero, malitiā & maleuolū animū adesse oporteat, qui in pueris nondū apparet. Ideoq; si tales occidant hominē, nullo modo puniendi sunt, tex. est in l. Infans, & ibi latē D. Hippo. de Marfil. ff. ad l. Cor. de ficar. nec efficiuntur irregulares, Cle. vnica. de homicid. in Clemēti. Rationē ponit tex. in d. l. Infans. Nam infantes excusat & tuetur consilij innocentia & ætatis imbecillitas, ob quam necdum satis, quid agant, cognoscunt, l. i. versus finem, C. de fals. monet.
- 2** Infantes autem eos iudica, qui septennium nondum exceſſerunt, l. Si infanti, C. de iure deliberan. vbi doctores meminerunt differentię inter infantem, puerum, pupillum, adoleſcētem, puberem, iuuenem, senem, & similes. Quod autem de infantium excusatione dictum est, id cum limitatione & distinctione intelligendum est:
- 3** nempe, si cum infantie ætate, doli non sint participes. Nam si infans doli capax fuerit, tunc planē puniendus est, non tamē tā rigorosē, sed mitius, ppter etatē, factū nōnihil excusantē, l. Auxiliū, §. In delictis, ff. de minorib. & tex. in c. si. de sentē. excōm. vbi gloss. in verb.

in verb. Pueris, tenet infantes posse doli esse capaces, pro his facit
 text. in l. Si alterius, C. Si minor se maior. dixerit: ubi dicitur,
 quod malitia etatem suppleat: Et ita tenent Panor. & Ioan. Andr. 4
 in c. i. de delict. puero. qui mouentur per illud, quod refert beatus
 Gregorius in quodam dialogo, diabolum scilicet eripuisse puerum
 quendam quinque annorum e manibus patris, iurante & blasphemantem
 Deum: quod Deus non permisisset, nisi ille infans fuisset
 doli capax: & huic opinioni adhæret Hippo. in d. l. Infans, dicēs,
 hodie infantes sexto etatis suæ anno callidiores esse, & mali capa-
 ciores, quàm olim fuerant anno quintodecimo. Quod nos quoque; no- 5
 stris comperimus temporibus, in quibus pueri nequiores sunt, &
 vitijs magis dediti, quàm priscis fuerant temporibus. Atque hæc opinio-
 num distinctio mihi videtur verisimilior, licet Barbat. in addi. ad
 Panor. in d. c. i. de delict. puero. reclamare videatur per l. Impube-
 rem, ff. de furt. ubi dicit textum dicere, infantem non posse esse
 doli capax. Ego verò nego hoc textum absolute & firmiter velle
 asserere, quum dubie tantum id opinetur, sicut facile indicat hoc
 verbum (putamus). Quod igitur textus iuris præsumptione verum
 putauit, id Barbat. simpliciter & certum & absolutum esse asseruit,
 hoc est, minorem septennio non posse esse doli capaxem. Excusan- 6
 tur ite hac ratione furiosi & phrenetici, qui ob animi impoten-
 tiam, mentis suæ non sunt cōpotes, eoque; ex deliberato animo ni-
 hil faciētes, nec quid faciant, scientes: Nam tales nullo modo pu-
 niuntur, d. l. Infans, ff. ad l. Cor. de sica. cum eos fati infelicitas ex-
 cuset, & metis inopia: Ideoque; nec irregulares per factum efficiun-
 tur, d. Clement. vnica, de homicid. Etiam si matrem occidissent,
 l. Poena, §. fin. ff. ad l. Pompe. de parri. Ratio est, quia delicta non
 committuntur sine consensu, l. i. ff. si quadru. paupe. fecit. dicatur:
 furiosorum autē nullus est mentis ac voluntatis consensus, l. 2. C. de
 contrahen. empt. & vendit. Quocirca tales furiosi ab alijs vim & 7
 iniuriam sæpe patiuntur: alijs verò iniuriam nullam inferre pos-
 sunt, ob quā per iustitiam plectendi forent, l. Illud, §. Sanè, ff. de
 iniurijs. Ideoque; eorum facta, leges, ut fortuita & pro casib⁹ & euen-
 tis accidentalibus, & sine facto personæ recipiunt, eoque; impunita
 excusant,

- excusant, l. fin. ad finem, ff. de administra. tuto. Vnde si damnū det furiosus, nō tenetur lege Aquilia, l. Sed et si quemcunq; , §. Igitur iniuriam, ff. ad l. Aquil. Alia præterea est ratio & naturalis magis, quod furiosus satis suo furore torquetur ac punitur, l. Diuus, ff. de offic. præsid. l. Poena, §. Sanè, ff. ad l. Pompe. de parricid. Nec afflicto addenda est afflictio, l. Nauius, ff. ad l. Rho. de iact. Istud tamen limitandum est, vt non stet excusatio, si deliquisset ante furorem: Nam si ante furorem deliquisset, tum vel in ipso etiam furore puniri posset, d. l. Diuus, (vbi additur, morbo ipsius nullam tunc dandam esse veniam) Hippo. in l. i. ff. ad l. Cornel. de sicar. Pari item causa excusandi sunt dormientes,
- 9 vt probatur in Cle. vnica, de homicid. in Clementi. ita tenet Bart. in l. Poena, ff. ad l. Pompe. de parricid. volens illa commissā, quæ sunt in tali hominis operatione naturali, quæ sensu vacat & voluntate, excusanda esse, sicut ea quæ à furiosis & nihil intelligentibus committuntur, l. Fluminum, §. Vitium, ff. de dam. infect. et l. Si seruus seruū, §. Si fornicarius, & l. Qui occidit, ff. ad l. Aquil.
- 10 Comparantur enim dormientes furiosis, text. optimus in c. Maiores, §. fin. ext. de Baptif. Vnde tales dormientes facto alioqui nefario, fortuito tamen & inscio, peccare non dicuntur, teste glos.
- 11 in c. Testamentum, 6. distinct. Vnde quemadmodum furiosus alicuius rei possessionem non potest adipisci, ita nec dormiens, l. i. §.
- 12 Adipiscimur, ff. de aquirenda vel amitten. posses. Si quis autem mirabūsus roget, quomodo dormiēs delinquere posset, et aliquē cedere vel occidere? huic responderi posset, quod Bart. refert in l. Vt vim, ff. de iustit. & iure. quod sunt qui de nocte dormientes è lectis surgant: Et quod viderit Pisanum quendā, qui alto sopore pressus se è lecto erexit, seseq; totum armabat, deinde per totam ciuitatem cantando cursitabat. Ad hæc refert Laur. & post eum Card. Zabarel. in Cle. vnica, de homicid. se quendam habuisse socium Anglicum, qui dormiens Parisijs de nocte exiuerat monasterium D. Benedicti, vsq; ad flumen Sequanæ, vbi & puerum repertum interfecerat, atq; idem domum reuersus adhuc dormiēs collocauit se in lecto. Intelligendum est autem dormiētem in suo com-

commissio excusandū esse, si id ipsi dormienti nunq̃ contigisset, &
 sibi euenturum non prænouiſſet. Nam si se talem cognosceret, & 13
 sciret se in somnis alijs solere p̃rnitiosum esse, teneretur tunc ex
 culpa: quia si talis esset nature, deberet curare, vt solus in cubiculo
 dormiret, et cubiculum ante somnum fortiter obserare, ne ipsi fa-
 cilis daretur exitus, Bar. in l. Poena, ff. ad l. Pompe. de parricid. Vbi 14
 Bart. talem dormientem confert cum eo, qui arborem putando
 aliquem lædit, & prius eundem prætereuntem non præmonuit,
 vt sibi caueret: qui ob silentiū suū, & ob nō præcautionē tenetur
 ex culpa, l. Si putator, ff. ad l. Aquil. Atq; hæc comparatio dor-
 mientis cum arborum putatore verior est, quā si dormiens con-
 feratur cum furioso: quia dormienti (vt illi putatori) impingi-
 tur, & assignatur culpa: furioso verò minimè, vt & superiora tibi
 facile monstrauerint. Nec absimili item caussa excusandi sunt illi 15
 potiores, qui ita potu & ebrietate sepulti sunt, vt quid faciant,
 nesciant, tex. est clarus & apertus in c. Sanè, cum duobus capitulis
 ibi sequentibus, 15. q. 1. Salice. in l. 1. C. ad l. Cornel. de sicar. Alex.
 post Bart. in l. Respicendum, §. Delinquant, ff. de pœnis & Hip-
 pol. de Marfil. in l. 1. ff. ad l. Cornel. de sicar. Ebrius enim nō con- 16
 sentit, c. Si concupiscentia, 15. q. 1. hoc intellige, si eam ebrieta-
 tem non prius dolose captauerint, nec ad hoc compotauerint, vt
 malum illud homicidiū excusatiū perpetrare possint. In ebrie- 17
 tate quoque hoc obseruandum & notandum est, quòd licet ea
 ebrietas qualisq; nō excuset à toto (ne sua turpitudine eis ple-
 nariā excusationē præbeat) eos tamen excusat à tanto, l. Omne
 delictum, §. Per vinum, ff. de re milita. text. est in c. Inebriauerunt
 Loth, 15. q. 1. vbi dicit text. Quòd cum filia Loth inebriassent pa- 18
 trē, & postea pater ebrius eas cognouisset, nō tenebatur pater de
 incestu, sed de ebrietate: Ita decidit Salice. in l. 1. C. ad l. Cor. de si-
 car. ita Bart. in l. Respicendum, §. Delinquant, ff. de pœnis, Idē
 Bar. in l. Aut facta, ff. eo. tit. de pœnis, Ang. Aret. in suo tract. ma-
 leficiorū in glos. Sciēter & dolose. Hęc autē quę de ebrietate ex- 19
 cusante diximus, vera esse intellige de summa & enormi ebrie-
 tate, quæque tam vehemens est, vt homini mentem & rationis
 vsum

- vsum adimat : non de ebrietate leui & modica, quæ non excusat
 à pœna, Bald. in l. Data opera, C. Qui accusare non pos. facit d.l.
 Ob delictum, § penul. Angel. in d. suo tract. malefactorum, in verb.
 Et ad colloquium, versi. Sed quid si quis propter ebrietatem de-
 20 liquerit, etc. Rursus ebrietas illa enormis, licet facinoris partē ex
 iure eluat & excuset, Imperator tamen noster prudētissimus Ca-
 rolus 5. vt immodicam & nimiam homicidiorum committen-
 dorum ex ebrietate frequentiam & licētiam minueret, & ad hoc
 malū facile aditū præcluderet, suis edictis & diplomatib⁹ anni 31.
 cauit & iussit, ne tam facile istis ebriosis homicidis largiretur re-
 missio. Sed si quādo tales cōprehendi possint, voluit vt nō leuiter
 punirentur, sed vt prius supplicium ferrent ob turpem ebrietatē:
 mox pro homicidio, aut pro alijs criminib⁹ ex ebrietate cōmissis,
 21 punirentur. Istāc autem (de qua agimus) ebrietas, ante diluuium
 ignorabatur, vt quæ à Noë tantum initium sumpsit, qui primus
 vineam plantauit: Et Loth, quem Sodomia nō vicit, vina vicerūt,
 c. Sexto die, 35. distinct. cōq; ea ebrietas omnium vitiorum fo-
 22 mes ac nutrix est, c. Ante omnia, ead. distinct. Excusandi sunt
 prætereā ab homicidio (sicut & nonnihil antē attigimus) qui illud
 per accidens committunt, non studio & voluntate, & exquisita
 malitia, sed per casum & infelix infortunium, ludendo iocando
 in lusibus permissis, & omni cum moderamine alterum incauti,
 aut cædentes aut lædentes, sic vt ex ea læsione violenta, tandem
 mors consequatur, text. est in l. 1. C. ad l. Cornel. de sicar. Vbi dici-
 tur, quæ ex improviso casu potius q̃ fraude accidunt, fato ple-
 runq; non noxæ imputantur: Pro his facit text. in l. Si fortuito,
 ff. de incend. rui. & naufra. vbi patet: Quod licet puniantur pœna
 grauissima immittentes ignem in certum locum: prout notatur
 in l. 1. ff. ad l. Cor. de sicar. l. Data opera, C. de his qui accusa. non
 possunt, per Bart. in l. Nam & salutē, ff. de offic. præfect. vigil. ta-
 men si incendium sit casu fortuito commissum, venia indiget.
 23 Ratio prædictorum est, quia casum fortuitum nullum hominum
 consilium præuidere potest, l. 2. §. Si eo tempore, ff. de administra-
 rerum ad ciuita. pertinen. l. Fluminum, §. Vitiū, ff. de dam. infect.

Huc adde, quod homicidium casuale non imputatur homicidæ, 24
 etiam ad irregularitatem, tex. est, in c. Dilectus, de homicid. cum
 duobus sequentibus, vbi narratur: Quidam sacerdos, qui cū fuisset
 quadam valetudine prægrauatus, & iam per diutinu tempus
 extenuatus, vt deperditam morbo esuriem tandem reuocaret,
 equum suum valetudinis refarciendæ gratia conscendit: quem cū
 supra modū lasciuiem sentiret, adeo vt frenū alioqui forte &
 incorruptū excuteret & confringeret, non potuit tum habenis
 destitutus regere, sed equus proteruiens, & procursans præter vo-
 luntatem selloris, infantulum in vlnis mulierculæ interfecit seu
 occidit, decedit ibi tex. quod nō tenebatur ille sacerdos, nec ir-
 regularis fuit: tum quia dabat operam rei licitæ: tum quia nō erat
 in aliquā culpa: Ad idē est tex. in c. Significasti, & c. Lator, de ho-
 micidio, vbi habetur casus de quodam clerico, qui alium clericū
 habentem cultellum ad latus, proiecit in terram ludendo: cuius
 cultellus clericum qui aliū proiecerat, fortuito casu occidit: ille
 ad terram projectus non efficitur irregularis. Ratio autem, quare
 homicida casualis non sit irregularis (licet Iudex etiam iustē iu-
 dicās irregularitatem incurrat, c. 1. §. 1. distin. Quia Iudex per exe-
 cutionem officij condemnādo hominem, incurrit irregularita-
 tem: eò quod ipse intēdat delinquētis commissum, aut sanguine,
 aut morte punire: quocirca etiā minū aptus est sacris initiandus
 ordinibus) est, quod is committens casuale homicidium, nunq̃
 in facto consensit. Limitanda sunt autem prædicta in homicida 25
 casuali, si dedit operam rei illicitæ, vel non adhibuit omnē dili-
 gentiam, c. Presbyterum, & c. Continebatur, de homicid. in anti-
 quis, tunc enim esset irregularis. Et licet nō dispensetur facilē cū
 homicida voluntario, c. Miror, §. dist. Tamen dispensat summus 26
 Pontifex solus facilē cum eo, qui commisit casuale homicidium:
 & Episcopus etiam in minoribus, vt notat Panor. in d. c. Conti-
 nebatur, per illū tex. & c. Ad audiētiā, de homicid. dicēdo, quod
 Archiepiscopus in d. c. Continebatur, non dispensat iure suo, sed
 ex cōmissione Papali. Superioribus seruiunt tex. in d. l. Omne de-
 lectum, §. Per vinū aut lasciuiā lapsis, ff. de re milita. glos. in l. i. c.

- Si quis impera. maled. Et l. Si ex plagis, §. Cùm pila plures luderet, ff. ad l. Aquil. Qui tex. loquitur in pluribus pila ludentibus, quorum vnus alterum volentem pilam præripere impulit, non tamé extra naturã ludi: qui propter hoc cecidit, et crus fregit, aut mortuus est: nam talis impellens secundum naturam ludi, non puni-
 27 tur: & de similibus ludis puerilibus vide pulchrè Petrum de An-
 chara. consilio 283. Excusantur præterea ij, qui ex instinctu diui-
 no homicidia cõmittunt, adeò vt sacræ literæ eos subinde laudét:
 veluti Helias, ad cuius preces ignis descendit de cœlo, per quẽ
 duos quinquagenarios occidit & consumpsit: ita excusatur filius
 Eleazari sacerdos, qui & Iudeum coeuntẽ cū Madianita, & ipsam
 Madianitã simul gladio trãsfixit, Nu. 25. Et expurgatur S. Petrus,
 qui Ananiam & Saphiram increpans morti tradidit, Actũ 5. Itẽ
 occidit Phinees hominẽ (inquit Chrysostomus in c. Occidit, 23.
 q. 8.) & reputatũ est illi ad iusticiã. Abrahã quoq; nõ tantũ ho-
 micida, verũ etiã filicida, aut (si mauis) parricida volũtate fuit:
 In hoc tamen factõ Deo ita placuit, vt non crudelitatis ea causã
 culparetur, sed pietatis potiùs et iusticię laudaretur, quòd ex obe-
 dientia tantũ filium occidere voluerit, d. c. Occidit, 23. q. 8. Plu-
 res item qui ab homicidio ob iusticiam diuinam excusantur, de-
 cretorum liber plenius commemorat in c. Si illic, 23. q. 4. c. Legi,
 30 c. Occidit, c. Petrus, 23. q. 8. Item excusantur occidentes mulierum
 partus monstrosos, prodigiosos, hoc est, ab omni humana forma
 & specie alienos: sed bruti cuiuspiã formã referentes: Tales enim
 partus nequiquam baptizandi sunt, sed ilico suffocandi aut alio
 quocunq; modo perdendi, vt pulchrè inquit Bald. in l. Non sunt
 28 liberi, ff. de statu. homi. De his autem partubus, hoc obiter can-
 dide Lector obserues velim, eos ferè ita monstrosè concipi, aut
 in vtero ita figurari ex ipsius matris apprehensa imaginatiõne
 in ipso conceptionis momẽto, quod testatur glos. in l. Quæritur,
 ff. de statu homi. Idem confirmatur per illud Genesis cap. 30. vbi
 Iacob nouam naturæ artem dicitur inuenisse: qui vt ex vnicolo-
 ribus gregibus oues variij coloris nascerentur, posuit variij colo-
 ris virgas in canalibus, in quos effundebatur potãda mox ab oui-
 bus

bus aqua: vt cū venissent greges ad bibendum, ante oculos easdem haberent virgas varicolors, ob quarū conspectarū imaginationem impressam ita conciperent: quod ita ex hac causā factum est. Nam dum in ipso calore coitus oves intuerentur virgas maculosas, pepererūt vario & diuerso colore respersas oves. Hinc dicebat simili ex causā Iacobus Butrigarius in l. fin. C. de Carbo. edicto: Quod mulier cōmittens adulteriū (quia in illo instanti ac puncto solet cogitare de marito) plerunque producit partum marito similem. Quintilianus quoq; simili expurgatione defendit honestam matronā, quæ pepererat Aethiopē: nempe, non ex adulterio cōceptum, sed ob nigrā Aethiopis imaginē in cubiculo matronæ post partum repertam, in quam sæpe ferebatur intuita: atq; hinc illius imaginis nigredinē conuicit matronā per crebrā imaginationē suo impressisse foetui: non ex alicuius aethiopis naturali concubitu. Plura ad hāc rem videas in farragine D. Iasonis in l. Gallus, ff. de liber. & posthumis, ad finē. Itē excusatur is, qui inimicū interficit in colluctatione, cū pugiles exercētur: nam talis nō tenetur etiā lege Aquilia, cū illud non inferēda iniurię gratia, sed honoris, virtutis, & gloriæ causa fiat, l. Qua actione, §. Si q; in colluctatione, ff. ad l. Aquil. Sed Ioā. de Lignano in tract. de bello iusto. & Ioan. de Ana. in Rubri. de cleri. pugnantibus in duello, dicunt illū text. esse correctū, etiā de iure ciuili, per tex. in l. i. de gladiatoribus lib. xi. C. vbi etiam gladiatorū spectacula cruenta sunt à iure ciuili inhibita. Et de iure Canonico hoc est correctū, per tex. in c. i. de torneamen. Posset tamen quis & forsitan non improbabiler dicere, quod hodie ille tex. (in quantum de colluctatione loquitur) remaneat incorrectus: nam & si torneamenta & similia cruenta spectacula phibeātur, eò quod ex illis sæpe mors hominis suboriatur, & exinde comitetur animæ periculum: colluctatio tamen nō ita facilē videtur prohibēda, quod in ipsa nō eueniat similis semper ratio, nec in ea tā sæpe homicidia cōmittantur, minusq; in ea propterea animę periclitētur. Cōuenisset hoc loco pie Lector plura de pugilibus & de ipsorū cōflictu explicare: sed quia de his in superioribus meminimus, ad ea

- vnumquemq; istorum auidum (vt breuitati studeamus) remitti-
- 32 mus. Item maior septennio impubes occidens hominē, ob aetate excusatur ab homicidio: Poterit enim cū iudex releuare à poena mortis, si ipsum vllō modo moueat aetatis commiseratio. Et licet etas ipsum impuberē non releuet à toto, l. Impuberē, ff. de furt. l. i. C. Si aduersus delic. vbi dicit tex. Quòd in delictis prętextu etatis non restituitur minor: minor tamen etas ipsum releuat à tātō, l. Auxiliū, §. In delictis, ff. de minorib. c. i. de delict. puero. c. i. ext.
- 33 de apostat. Item excusat textus eos senes, homicidium committentes, qui per omnem vitam suam habiti sunt fuisse inculpatis moribus, & integritate vitę probi, quiq; ob id perpetuò cū probis & viris grauib. cōuersati sunt: his enim similis etas & vita eatenus immaculata suffragatur, vt à poena mortis excusentur, l. penul. ff. de termino moto, & text. in l. 3. C. de Episco. audient. ad
- 34 fin. Item, excusant leges eos homicidas, qui post cōmissum homicidium perstiterūt decem annos, hoc est, quorum homicidiū à decem annis transactis patratū est: eos enim leges à poena mortis relaxāt, l. Si diutino, ff. de poenis, vbi si diutino tempore, hoc est, si per decem annos quis steterit post delictū commissum, ipsius poena subleuanda seu relaxanda est. Quin ex isto admissio maius ac vehementius quiddam leges dicunt: nempe, si is homicida per 20. annos stetisset, & alioqui ab omni crimine iudiciali permanisset immunis: tūc nullo modo dicunt eū accusari posse de crimine, vt in insignis textus probat in l. Querela, C. ad l. Cor. de fals. vbi apertē probatur: Si quis per 20. annos stetisset post delictū commissum, quòd amplius non posset accusari: Id etiam probat tex. in l. 2. C. de vectigalib. commissis, tex. in l. Adulter, C. ad l. lul. de adulter. glos. in verb. Subire, in l. Manichæos, C. de hereti. Porro has duas nouissimas excusationes ponit Rochus Curtius, instar duarum limitationum, in c. fin. de consuetud. vbi ait, has dictas duas excusationes semper in memoria arctissimè seruandas, vt quę tutissima sint suffragia & patrocinia pro seruandis amicis. Huic tamen textui nō aduersatur ille tex. in c. fin. de consuetud. qui dicit, Quòd tātō grauiora sunt delicta, quātō diutius infœlicem

infœlicem animam detinent alligatam. Nam ibi Rochus Curtius hunc tex. soluit tribus solutionibus, quarum optima est, quòd hic tex. tantùm loquitur in foro animæ: vbi hoc dictum verissimum est: Delictū grauari, augeri, & intēdi longinquitate & mora temporis, propterea quòd ob diutinam moram impœnitentiæ delinquentis, paulatim in anima euanescit & intermoritur pœnitētia, & dolor: & peccatū, quod per pœnitētiā nō mox eluitur, statim suo pōdere ad aliud trahit: Adeò vt qui in vno delicto diu sine assumpta aut illata pœnitētia permaneat, negligens criminis efficiatur & parui pendēs: eòq; tandē deuenit in contemptū iudiciorū Dei, & clauū Ecclesiæ, c. Oīs vtriusq; sexus, de pœniten. & remissio. tex. autē in d. l. Si diutino, loq̃tur in foro iudiciali: & ita soluit Panor. in c. Cū haberet, De eo q̃ duxit in matri. quā polluit per adulter. Excusantur præterea ab homicidio satellites Iudicis, 35 qui maleficū in captura necessariò occidūt. Nā si maleficus quispiā in captura tā violētē & acriter se defendit, vt vel ipsis satellitibus vim inferat, adeòq; sit in reluctādo & repugnādo violentus & vehemēs, vt ipsis satellitibus ab eo potiùs periculū immineat, aut certē si ob ipsius immodicā in resistendo violentiā, capi nullo modo posset: in hoc casu iura permittūt, vt eundē maleficū satellites impunē occidere possint, potiùs q̃ illius delictū maneat impunitū, tex. est in l. Si seruus, C. de his qui ad Eccles. confug. text. in l. Quemadmodum, §. Magistratus, ad fin. ff. ad l. Aquil. Postre- 36 mō excusatur fīlius homicida à patre oblatas Iudici: quia Iudex nō potest filiū talē ad mortē condēnare, tex. est in l. Milites agrū, §. Desertorē, ff. de re milita. vbi dicitur: Quòd si pater obtulerit Iudici filiū militiæ desertorē, qui alioqui citra patris delationē decapitandus esset propter delictū, hoc est, qui militiā cōtra iuramentū suū deseruit, vt probatur in l. Non omnes, §. Desertor, ff. de re milit. quia tamen ipsum pater Iudici obtulit, idcirco nulla ratione decapitandus erit. Atq; idē de quocunq; alio crimine dicendū est, ratione cuius alicui irroganda foret pœna mortis. Rationē autē istorū assignāt hanc, quòd ius patriæ potestatis in pietate humana consistat, nō in ferina atrocitate: ferinū autē & plusq̃

- beluinū esset, si pater filiū Iudici in mortē, atq; adeò ad decapitandū vltro traderet. Quare iura humanæ pietati & misericordiæ potius, q̃ istius patris immitis crudelitati subseruire maluerunt, l.
- 37 Diuus Adrianus, ff. ad l. Pompe. de parricid. Sunt qui etiam volūt excusari eum homicidā, qui ipse de crimine homicidij accusatus, multos alios insuper latrones seu homicidas prodēdo detulerit, demonstrauerit, & apprehendi fecerit: quia ob hoc qualecunque iusticię beneficiū, tunc Iudex ipsi parcere quidem poterit: non autē parcere debet: etiā si id ipsi malefico prodēti antēpmississet, tex. est in l. Non omnes, §. fin. ff. de re milita. tex. in l. Si quis fortē, ff. de poenis, vbi probatur & illud esse verum: etiam si dicat se dicturum aliquid, quod ad Principis pertinebit salutem.

CAPVT LXXXV.

De homicidijs casualibus.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 85

1	} Quid faciendum	Tegularijs,	} vt ab alijs periculum arceant, & ipsi crimine vacent.
2		Balistarijs,	
3		Sagittarijs,	
4		Puratoribus,	
5		Equitibus,	
6		Aurigis,	
		Omnibus,	
- Per errorem vnum occidens pro alio, quomodo puniendus. 7
- 8 Differentia inter { Dolum malum, & culpam latam.
Culpam leuem, & leuissimam.
Casum & infortunium.
- 9 Dolus
- 10 Lata culpa
- 11 Levis culpa
- 12 Leuissima culpa
- 13 Infortunium
- } quid sit, & quando contingit.

QVoniā proximè præcedente capitulo nonnulla egerimus de homicidio casuali, libuit hîc seorsum exēpla aliquot & casus enarrare, quibus ferè talia homicidia cōmittantur, & quādo in ijs casibus homicidiū est excusabile, quando verò minimè. Tegularius igitur qui de opere suas dimittit tegulas, quibus aliquem prætereuntem aut lædit aut occidit, non tenetur de læsione, neque de homicidio, si prius signa præmonitoria constituerit, argum. l. Cūm quid, ff. Si cert. petat. aut viua voce alijsq;

aliisque modis debitis periculum præcauerit & indixerit. Quod
 Azo intelligit, si loco ac tempore congruis, acclamatio aut
 denuntiatio fiat, quo periculum euitari possit: facit l. Si soluturus,
 v iiii ff. de

ff. de solut. l. i. in princ. & l. De pupillo, §. In pluriū, ff. de no. oper. nunciat. facit item in simili l. Si rem, §. fin. cum ibidem notat. per glos. Bart. & Doct. ff. de euctioib. Ista item confirmat Angel. in §. Item si putator, instit. de l. Aquilia. In quo §. regulam itatuit & legem omnibus domorum tegularijs, & opificibus similibus, volens, vt quoties ex alto quippiam deicere necessum fuerit, vt ante demissionem illius, maturè & tempori satis, per proclamationem aut alia edita signa, incautis viatoribus & transeuntibus periculum denuntient, vt per talem tempestiuam denuntiationē, commodiūs transeuntes periculum forsan euenturum, fuga, aut mora præcauere possint. Porro si æquo frequentius de vitando periculo, operario inclamandum foret, sufficiet illi pro excusatione, vt in via ante periculi locum signum aliquod, non quidem paruum & inconsiderabile, sed magnum euidens & manifestum, euitandi periculi ponat: & præterea tale signum, quod ab omnibus huiusmodi contectoribus, in similibus operibus & tali ciuitate poni consuetum est: & ob cuius indicium iure sibi præcauere quis posset. Eo enim signo posito, operarius excusabitur, etiam si voce & clamore nullum aliud signum cauendi periculi prius dedisset, arg. d. l. Cum quid, ff. Si cert. petat. Quæ quidem ratio & si non satis suffragaretur operario non clamanti: ipsi tamē abundè satis patrocinaretur diutina recepta consuetudo, quæ etiamnum passim durat & seruatur, & ob quam satis esse volunt talibus signis indicibus, omnibus periculum præmonstrasse. Deinde nō tenetur de læsione aut homicidio, si in eo facto constiterit nullam intercessisse malitiam, dolum, aut odium, aut malitiosam incuriam. Similiter dicendum est de balistarijs, de sagittarijs, de putatoribus ramorum, aut succisoribus arborum, et de omnibus deniq; operatoribus ad vias publicas, quorum opera & officia non sine pertranseuntium periculo peraguntur, qui omnes, vt in primo casu, ab homicidio casuali excusantur per dictos modos debitos, l. Si putator, ff. ad l. Aquil. §. Itē si putator, instit. de l. Aquil. & ibi

3 Angel. Aret. Pari ratione excusantur sagittarij ad scopū in constitutis hortis iaculātes, si post vocē prænūciā (sistite vel quiescite) contingat

contingat eos quempiam aut lædere aut occidere. Aut si is hortus
ad sagittandum priuilegiatus, & ab omni homicidij crimine per
priuilegia liber fuerit. Item excusantur equites & equorū explo- 4
ratores in cursu alios lædentes aut interimentes, postquam clarè
vocauerint (cauete aut cedite) & si id factum fraude vacet & ma-
litiā. Idem censendum est de aurigis, currus suos per plateam & 5
populum agentibus. Postremò & in genere, quisquis permissis ac 6
licitis perfungitur officijs, & opera peragit licita, in quibus ali-
quis casu & infœliciter aut læditur, aut occiditur: quā læsionem
& occisionem non antè captauerat (vt quæ casu, & inexpectatò
acciderunt) non tenetur nec de læsione, nec de homicidio: verùm
puniri arbitrariè poterit de culpa, si qua in facto Iudici appareat,
aut suspecta sit, aut realiter in facto consistat. Ad hunc modum si 7
quisquam Ioannem percussurus petat, casūque intercedente, non
Ioannem petitem, sed Petrum feriat & occidat: is feriens non est
puniendus de homicidio, quòd Petrum aut ferendi, aut occi-
dendi nullum animurū nullamque voluntatem habuit: sed dam-
nandus est ad detrimentorum restitutionem & reparationem,
quòd hoc ipsum factum culpa nō vacet, sed culpæ sit obnoxium:
quia ne Ioannem quidem petitem ipsi vllò iure concessum fuit
cædere, aut ad cædendū petere, vt probatur in l. Si cū seruo meo,
ff. de iniurijs, vbi maius quiddam & apparentius dicitur: Si ser-
uum meum percutere volens, casu Ioannem cædam, lædam aut
interimam: in eo casu non tenebor crimine læsionis vel homici-
dij, vel actione iniuriarum, quòd nullū maliuolum animum con-
tra Ioannem gesserim, nec eum cædere putauerim: sed tantū
tenebor lege Aquilia, scilicet ad resarciendum damnum & detri-
mentorum restitutionē, text. est in l. Scientiam, §. Qui cū aliter,
ff. ad l. Aquil. Similiter iudicandum est de ijs qui lapidibus, aut
baculis canem aut felem petunt, & eò iactum dirigunt: aut de ijs
qui sagittis aut iaculis auem petūt: interim tamen hominē quem-
piam vel lædunt vel occidunt: qui omnes quidē à læsione, & ho-
micidio purgandi sunt: Verùm (quòd in culpa facti sint) ad re-
parationem damni tenentur ciuilitè. Porro quum hīc de dolo, 8
& culpa

& culpa agimus, velim hîc obserues, iura differentiam cōstituere inter dolum malum, & culpam latam: & inter culpam leuem, & culpam leuissimam: & inter casum, vel euentum fortuitum. Nam dolum malum intelligunt Vlpianus & Labeo Iurisperiti esse omnem calliditatem, fallaciam, machinationem ad circumueniendum, fallendum, decipiendum alterum, adhibitam, l. i. §. i. ff. de dolo malo: quā diffinitionē seu descriptionem alij, vt Hostien. eod. tit. in summa, & Goffre. sequuntur, verbi gratia: Si vir quispian in fugam adactus, in domum quampiā (vt ibi tutus hæreat seu tutaretur) confugeret: Vbi paterfamilias, aut alius se fugati amicum simulans, tanquam defensusurus eum fugatum, ostiū domus occludit fugantibus hostibus, fenestram verò minimè, idque malitiose & subdolè, vt per eam fugantes hostes irrumperent, fugatum caperent & occiderent: Quis huius impostoris factum non ilicò dolum malum, imò dolum pessimum censuerit? Grandis autem vel lata culpa est, non intelligere, quod omnes intelligunt: nō facere quod omnes faciunt, aut maior pars: vel id facere, quod nulli vel pauci faciunt, id est, quum quis astutè & ex simulatione peccat, vt quum suis commissis peccatis præstruit, non esse moris, non se sciuisse, non intellexisse aliquid, quod tamen vsu est receptissimum, quodque sciuerat certissimè, & omnium optimè cognouit & intellexit, aut saltè scire & intelligere debuerat, l. Latæ culpæ, ff. de verbo. significa. l. Regula, §. Si filius, ff. de iuris & fact. igno. notat glos. in l. Quod nerua, ff. deposit. veluti omnibus est in propatulo, Tegularios solere & debere vocare, antequam tegulas demittant: Tegularius verò contrā dicat, se non sciuisse eas leges nec consuetudines, ideòque nullum constituisse signum nec clamasse: eo in casu, tegularius non excusatur, sed per latam culpam reus fit omnium malorum, & infœlicium euentorum, quæ per suam negligentiam eueniunt. Quandoquidem eas leges & consuetudines certò cognouisse debuerat, quas ferè norunt omnes. Ideòq; hanc latam culpam, malū dolum æstimant, quod dolo malo penè in omnibus sit consimilis, l. i. §. Hæc actio, ff. Si mens. fals. mod. dixer. l. Quæsitū, §. Eum quoq; ff. de pre-

de precar. & vulgata l. Quod nerua, ff. deposit. & ibi Bart. ac eius
 sequaces. Fallit hæc similitudo in trib. casib. Primò, in criminibus
 publicis, l. In lege, ff. ad le. Cornél. de sicar. Secundò, in iuramen-
 tis præstandis in causâ, l. In actionibus, §. Sed iudex, in fin. ff. de
 in litem iuran. & ibi glos. in verb. non etiam. Tertiò, in delatione
 iuramenti seu sacramenti in litem: & de his videte bonam glos. in
 verbo, ob culpam, in §. Suspectus autè remotus, Institu. de suspect.
 tutorib. vel curato. Levis verò culpa, est negligentia & incuria in II
 rebus dubijs, et vbi quis non præter rationem ambigere posset, an
 vllum periculum subesset, aut indè consequi posset, an non: vel
 succinctiùs: Levis culpa est, desidia & negligetia in rebus, in qui-
 bus dubitare licet, §. Præterea, iuncta glos. in verb. debet, Institu.
 Quib. mod. re cōtrahitur obligat. verbi gratia: Si tegularius vspiã
 domũ tegat in platea aliqua remota, abdita et secreta, quã nõ satis
 sciuit fuisse viam vel plateam publicam an priuatã: in hoc casu, si
 quod eueniret malum leui culpa, excusandum esset. Leuior culpa 12
 est (quã nõnulli vocant leuissimam) qua quis malũ aliquo modo
 præuidere seu ab alio arcere & præcauere potuisset, sed non præ-
 cauit, nec præuidit, d. §. Præterea, cum glos. in verb. debet, iam iam
 præall. Veluti si domus mea caduca foret, ruinam sua disposi-
 tione minitās, quã ruinã impedire potuissem, imò impediendam
 esse ob imminēs periculũ certò nouissem: quã tamẽ per oscitante
 incuriã nõ impediui: eo in casu, si domus ruat, vllive vicinorũ de-
 trimentũ inferat ob meã incuriã, ad omniũ detrimetorũ repara-
 tionẽ deuinctus sum, vt qui omissione in culpa fuerim. Verũ oĩs 13
 casualis euentus est, q̃ planè fortuito accidit, & de quo nemo aliqd
 mali euenturũ suspicari certa ratione posset: hũc dolendũ vocat
 infortuniũ, quodd ppter ea neminẽ trahere ad culpã, nec ad detri-
 meti reparationẽ ligare licet, l. Quẽ fortuitis, C. de pign. acti. & §.
 Itẽ is cui, insti. Quib. mo. re cōtrah. obl. veluti, si pueri parũ cauti,
 sub equos, aut sub aliquorũ currẽtes currus lædatur aut occidan-
 tur: illi enĩ infortuniij ratione nemo culpãd⁹, aut cōdēnãd⁹ venit.

CAP. LXXXVI.

De latrocinij.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 86

Latrocinij

Latrocinij definitiones, & diuersitates.
 Furum & latronum differentia.
 Textus varij de latronibus.

I
 2
 3
 Latrones

Latrones non tuentur loca sacra.

Latronibus non permittitur { Purgatio.
Appellatio.
Remissio.

Latrones à Principe remissionem non impetrant.

Latronum supplicia ex consuetudine.

Latronum supplicia ex iure.

Paschæ, & feriatis diebus non proceditur in causâ criminali.

Latrones insignes, etiam die Paschæ, fas est ad furcam rapere.

Latrones bannitos, quibusvis fas est occidere.

SPECIES item homicidij est latrocinium, homicidio tamē multò nocētius, grauius, & multo quidē dictis homicidijs scelere differentius. Quandoquidem latrocinium vocamus illud homicidium, quo aliquem latenter & furtim per vim spoliant: & spolijs nequaquā contenti, insuper occidunt, aut saltē animo occidendi aggrediuntur extra viam publicā, in syluis alijsq; locis semotis à conspectu populi: vel latrocinium est aliquem subdolē, occultē, et non aperto Marte, à tergo occidere, vel aliquē occidere in noctis silētio tacitē, & non loquendo, vel indicando vt sese defenderet. Aut certē latrocinium habetur illud homicidium suū, quod aliquis iuxta leges patriæ cōsuetas, certo tempore cōstituto nō defert ad notitiam Iudicis, de quo in superioribus etiam meminimus. In hoc capite autem non est animus perplexas illas, atq; dissiduosas Doctorum opiniones exactē discutere, quas de differētijs furum & latronū disputāt, & de furto & latrocinio, quū ista ad infrā sequentia capita de furtis, iustius spectare videātur. Hoc enim loco de eo latrocinio tantū agere statui, quod cū homicidio cōiunctū sit, quodq; vel re, vel expressa volūtate sit veri homicidij species: atque ita tali latrocinio competunt superscriptæ definitiones: ad quas mihi suffragatur Angelus Perusinus in Authent. Sed nouo iure, C. de ser. fugiti. Cuius dicto ibidem subscribunt Paul. Castr. et Franciscus Aretinus, qui aiunt, Latrones scilicet insignes & famosos esse eos, qui homines per vim in domibus vel vijs publicis aut priuatis, suis rebus spoliant, quibus spolijs non contenti, eos præterea aut occidūt, aut animo occidendi promptissimo (vt ex inuasionis specie cōstabit) adoriuntur. Fures verò (vt hoc obiter interijciam)

interijciam) eos tantum appellant, qui clam quocunq; tempore, siue diurno, siue nocturno tempore surripiunt: cetera infra de furiis. Porro dicta nostra etiam confirmant prefati Doct. plurimum aestimantes text. §. Famosos, in l. Capitalium, ff. de poenis, in duobus locis: Primò ibi, cognatis et affinibus interemptorum. Secundò ibi, quo latrones homicidia fecissent: & ita ad hoc ponderat illum textum Raphael Fulgosius in consilijs suis, consilio 157. in 2. colum. vbi dicit, sui temporis tunc neotericos hoc modo intelligere dictum text. quin & ita eum intelligit Iacobus Butrigarius in d. Authent. Sed nouo iure. Et Azo in summa in fin. C. eo. tit. de seruis fugiti. Pro maiore item dictorum meorum corroboratione, ipse sequentes omnes textus non abs re collectos adijcere volui, ex quibus liquidò confirmari videbis, quæ antè de latrocinio (vbi hic accipimus) definiuimus, & quòd tales latrones iure occidendi sint: imò plerosq; textus citabo, qui de laronibus, & eorum latrocinij puniendis loquuntur. Principiò igitur nobis seruit text. in l. Prouinciarum, C. de ferijs. vbi dicitur: quòd per mortem latronum, multorum salus & incolumitas procuratur. Secundò text. in c. Suscepimus, ext. de homicid. vbi latrones dicuntur homines affligere, non solum in bonis, sed etiam in personis. Tertiò text. in l. Si vt allegas, C. ad l. Cornel. de sicar. dum ibi dicitur: Si, vt allegas, latrocinantem peremisti, dubium non est, eum qui inferendæ cædis voluntate precesserat, iure casum videri. ponderando text. ibi, latrocinantem, & ibi, inferendæ cædis voluntate. Quartò text. in c. Cum homo, 23. q. 5. vbi dicit text. latronem homines occidere nocendi cupiditate, vel iniuste aliquid auferendi. Quintò text. in l. Diuus, ff. ad l. Pompe. de parricid. vbi dicitur: Quod si quis filium cum nouerca adulterantem occiderit, magis latronis quam patris iure interfecisse videtur: nam patria potestas in pietate debet, non in atrocitate consistere. Sextò facit text. in l. Per omnes, C. de defensorib. ciuita. ibi, fera & periculi sui nescia latronum feruet infania. Septimò text. in c. Non est crudelis, 23. q. 5. ibi, latro suspendendus crudelè iudicè putat: non tamè est crudelis, qui crudelem iugulat. Hoc obserua in proximè adductis testibus: Quòd latrones

latrones feri & crudeles dicuntur: nam hoc nomen Doct. & iura non attribuerent, nisi homines personaliter affligerent. Octauò pro his est text. in c. Est iniusta, 23. q. 4. dum ibi dicitur: Si quis latronē absoluendū putat, innocētes tradit exitio, qui liberat multorū exitia cogitantē. Nonò facit, quod scribitur Marci 15. vbi probatur, quòd Barrabās homicidiū cōmiserat. Et Lucæ 23. dicitur, quòd propter seditionē & homicidiū missus fuerat in carcerē. Et Ioan. 18. dicitur, quòd erat latro. Decimò facit quod scribitur Actū 3. Vos sanctum & iustū negastis, & petistis virū homicidā donari vobis. Vndecimò non omitto quod legitur Lucæ 10. Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Hierico, & incidit in latrones: qui spoliauerunt eum, & plagis impositis abiuerunt semiuiuo relicto. Duodecimò facit tex. in l. Diuus, ff. de Senatusconsulto. Syl. ibi, Conterritus aduentu latronum, & ibi vulneratū. Decimotertiò text. est ad hoc in c. Admonere, 33. q. 2. vbi inquit notabiliter litera, eum qui occidit vxorem, eam occidisse more latronum. Decimoquartò est text. in l. Itaq;, ff. ad l. Aquil. ibi, Seruum tuum latronem insidiantem mihi: & in illis verbis, aduersus periculum. Decimoquintò text. est in l. Etiā, ff. de manu. vindict. ibi, dominum cōtra latrones tuitus sit. Decimosextò facit quod scribitur Ezechielis 18. ibi, Quòd si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, non viuet: cūm vniuersa hæc detestanda fecerit, morte morietur, sanguis eius in ipso erit. Decimoseptimò pro hoc cito l. Qui à latronib⁹, ff. de testa. et l. Hostes, ff. de capti. & postlimi. reuerl. vbi patet latrones redigere velle homines in seruitutē, licet obstant iura: & sic saltē volunt homines morte ciuili opprimere: Nam seruitutem mortalitati ferē comparamus, l. Seruitutē, ff. de reg. iuris. Et mors seruituti turpitudinēq; anteponenda est, auctore Tullio. Decimooctauò ad id adduco illud Horatianū in Epistolis: vt iugulēt homines, surgunt de nocte latrones: quod in medium adfert glos. in verb. Qui malē agit, in c. Cōsultuit, de offi. et potesta. iudi. delega. qui text. ad hoc potest nō inspidē citari per doctrinam Bart. in l. 1. in 5. colum. ff. Si cert. peta: vbi inquit Bart. Quòd scripturis, quæ in studijs tanquam

Authenticæ

- Authenticę reputatur, quantum ad artē suā, est standū, vt Aristotelis, Hippocratis, Ciceronis, & aliorū in scholis receptorū, pro qua doctrina est text. in l. Si pater, ff. de solut. l. Septimo mense, ff. de statu. homi. l. Fulcinus, ver. Quid sit autem latitare, ff. quib. ex
- 4 caus. in posses. eatur. Huiusmodi itaq; omnia latrocinia, iura ipsa tanto prosequuntur odio, & indignatione, vt eos latrones præcipuē in nemoribus grassantes, ne sacras quidē ædes ac cœmeteria tutari velint, c. Inter alia, & Scrib. ext. de immu. Eccles. & eos indignos censeāt, qui sese homicidij titulo ad purgationē offerant:
- 5 aut ad aliud tribunal remissionem exposcant: aut qui vllum priuilegium exceptionis pro expurgatione proponant: aut etiā appellent (quia appellationi latronis iudex non debet deferre) d. c.
- 6 Inter alia: Facta quoq; latronū, hoc est, dicta ipsa latrocinia tam ingrata sint Principibus, vt ne ipsi quidē Principes ipsa potestate sua ordinaria remittere possint, aut velint (licet extraordinaria
- 7 hoc aliquando ex causā fieri videamus). Sed latronum causā & processus peragitur eodem loco, vbi captus fuit & captiuus detinetur, & tandem de scelere conuictus dāatur puniendus, vt crati vimineæ insidens publicē pertrahatur ad locum supplicij, vbi victorē gladio decollatus vitam suam finiat, & corpus detruncatum rotæ insideat, caput verò aut palo infixum suffigatur in altum, aut in puteū, cui stipes rotæ inseritur, inhumandū cōijciatur. Deinde apud multos inoleuit, vt post executionem peractam, ad maiorem latrocinij detestationem, appendere soleant rotæ eadem instrumenta, quibus latrocinia cōmiserunt, aut similia indicia (veluti ramos, baculos, etc.) quibus populo pertrāseunti commonstraretur latrocinij, aut cōmissa homicidia, iuxta numerum baculorum. Atque hæc omnia iuxta variam consuetudinem ciuitatum, regionis & patriæ dicta sunt: quandoquidem in his omnibus consuetudines regionum plurimum variare videmus: atq;
- 8 adeò hæc ita ex consuetudine omnia. Iura tamē, & legalis auctoritas famosos latrones furcis affigendos esse constituunt, l. Capitaliū, §. Famosos, ff. de pœnis: vbi expressè text. famosos latrones in his locis, vbi grassati sunt, furca figendos, quàm pluribus placuit:

placuit: vt & conspectu deterreatur alij ab iisdem facinoribus, & solatio sit cognatis et affinibus interceptorū, eodē loco pœna red-
 dita, quo latrones homicidia fecissent. Ad idē text. in l. Ne quid,
 ff. de incend. rui. naufrag. vbi dicitur: Graue præsidii sententiā de
 latronibus dicere permissum: text. est iuncta glos. in l. 2. ff. arbo.
 furt. cæsar. text. est in l. Prætor, §. Aduersus, ff. de sepul. viola. text.
 est in l. Diui. §. Si qui ex principalibus, ff. de pœnis, text. est in d.
 c. Non est crudelis, ibi, latro suspendendus, glos. in c. Si quis forti-
 tudinem, 23. q. 3. facit quod scribitur Lucæ 23. vbi alter latronum
 cū Christo crucifixorū ait: Et nos quidē digna factis recepimus.
 Ita tenet Bart. in d. §. Famulos, & in d. Authēt. Sed nouo iure. vbi
 idem tenent & adstruunt Bald. Ang. Paul. Salice. Bartho. Cepola,
 & Franciscus Areti. Angel. Areti. & Iason in §. Ex maleficijs, In-
 stitu. de actionib. Idem Angel. in tract. maleficiorum in verb. Et
 vestem cœlestē abstulit: Ita Raphael Fulgosius, cōsilijs suis, con-
 silio 157. in 2. colum. Paris de Puteo in tract. de syndicatu, in verb.
 latro: Accedat dictum Baldi per text. in d. l. Prouinciarum, C. de
 ferijs: vbi inquit, quod licet diebus feriatis, & maximē in festo
 Paschæ, nō possit procedi in causā criminali, l. Quadraginta, & l.
 Omnes, C. de ferijs: tamē insignis seu famosus latro quocunq; die
 potest mitti ad furcas: Pro his facit quod dicitur, Eos scilicet la-
 trones à iure per sententiā condemnatos, siue (vt loquuntur) dif-
 fidatos seu bannitos, à quolibet priuato & quouis tēpore etiam
 posse occidi, l. 1. C. quando lice. vnicui. sine Iudice se vindicare, c.
 Cū homo, 23. q. 5. Si ergo à quolibet priuato (cui est denegata
 priuata ultio) occidi possint, l. Extat, ff. quod metus caus. igitur à
 fortiori, multo magis à Iudice (cui lex malefactores puniendi
 necessitatem imposuit) quouis tempore occidi poterunt, l. Per
 omnes, C. de defensorib. ciuita. l. 3. & l. Congruit, ff. de offic.
 præsidis.

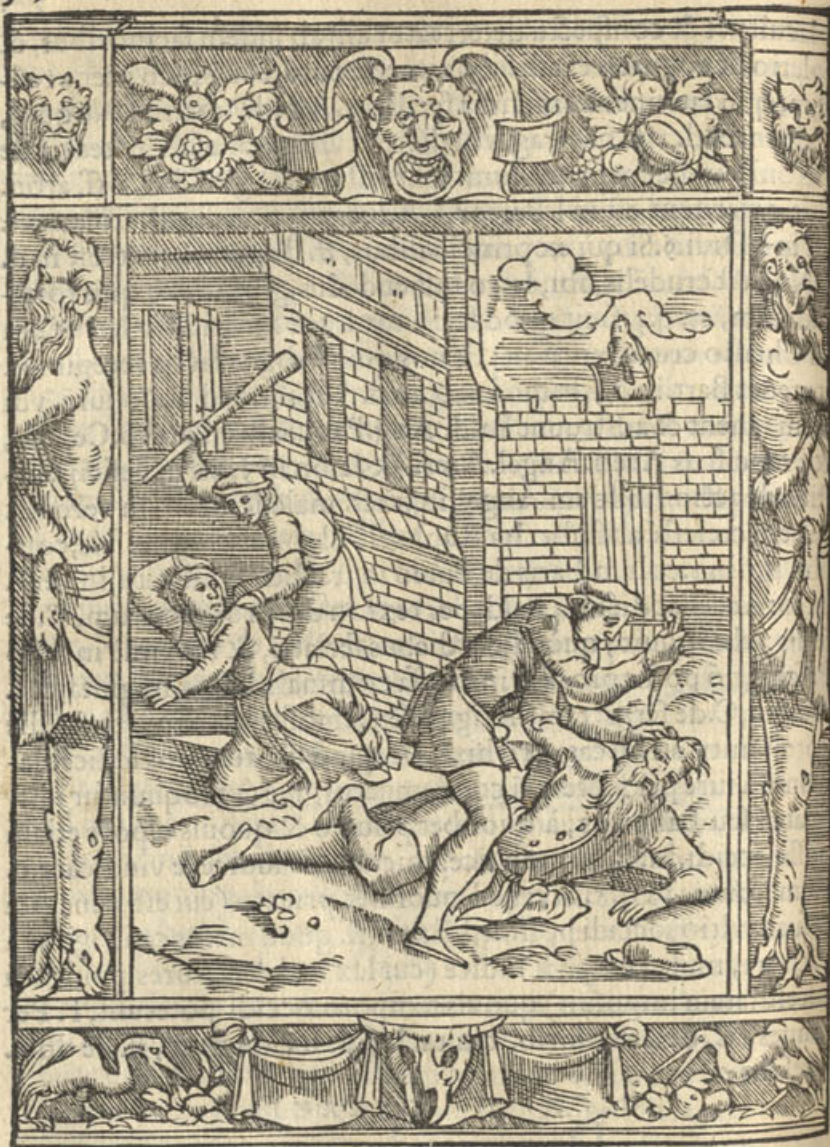
CAPIT. LXXXVII.

De parricidio.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 87
 Parricidium quando committitur,

x

Parrici-

2
 3 Parricidarum poena ex { Iure civili scripto.
 10 12 { Consuetudine, varia.
 { Iure canonico, bifaria.
 Latronum ac parricidarum poenis, iudici aliquid adijcere permittitur.

Filius toxicum parans pro extinguendo parente, parricida censetur. 5

{ Pharmacopola
Chirurgus
Medicus
Aut quisquis alius }

filius toxicū pro occidēdo parēte p̄bens, parricida est. 6

7 Filio { Pecuniam
Consilium
vllum subsidium } pr̄bens pro occidendo parente, parricida est.

Pater filium cum vxore sua incestuantem occidens, non punitur vt filicida. 8

Furiosi parricidantes, non vt parricidæ damnantur. 9

Pœna Iuris Canonici maxima, est degradatio & traditio ad Iudicē secularē. 11

PARRICIDIA, iura vocant ea homicidia, quibus aliquis ne- 1
fariè occidit parentes, patrem scilicet, matrem, auum, auiam,
fratrem, sororem, patruelem, auunculum, amitam, materteram,
consobrinum, consobrinam, vxorem, nurum, generum, socer-
um, vitricum, priuignum, priuignam, etc. atque his cognatione,
aut affinitate similes, l. i. ff. ad l. Pompe. de parricid. Hæc autē par-
ricidia prorsus execranda sunt, vt quæ sunt omniū sceleratissima:
cognationibus, & affinitatibus, & peculiariter amicitia naturali
vinculo maximè aduersa & infesta. Quocirca hosce parricidas
omnes, vnà cum ipsorū cooperatoribus et cōplicibus, iura exe-
crandis pœnis afficiunt. Primò enim cāduntur acerrimis virgis 2
vsq; ad sanguinis effusionem: deinde insuuntur culeo seu tergori
bubulo, aut simili vnà cū quatuor viuētib; bestiis, scilicet cum
cane, gallo gallinaceo, simia, et vipera: cū quibus ita culeo seu ter-
gori insuti simul, præcipitātur in mare vel in amnē aut in flumē, si
mare proximū seu vicinū sit aut flumē: alioquin huiusmodi par-
ricidæ obijciuntur discerpendi atq; deuorādi leonibus, vrsis, lu-
pis, canibus, aut his similib; feris animātibus. Verū isthæc omnia
ex iure scripto, l. pœna, & l. Vtrum, ff. ad l. Pompe. de parricid. &
l. vnica, C. de his qui parē. vel liber. occider. Consuetudine enim 3
seciūs multo fieri cōspicimus. Nā secundū cōsuetudines parricide
ferè dānantur, vt ad caudā equi, aut ad quoduis vehiculorū genus
affixi, cratīq; vimineæ insidētes, aut asseri, ita dedecorosē pertra-
hātur ad supplicij locū, vbi decollētur, & corpus trūcatū rotē in
altum erigendæ affigatur: & tandē simul omniū bonorum pro-
scriptione aut confiscatione plectuntur. Porro si res aut ratio 4

- ita postulet, vt his pœnis aliquid propter enormitatem adijciendum foret, hoc totum in ludicis arbitrio situm est, cui dictis pœnis semper aliquid adijcere permittitur, vt his pœnis & exemplis alij exterriti, à similibus cōmittendis abstineant, & hæc est mens dictæ l. i. ff. eod. tit. Nec admirandū, consuetudinem ius scriptum mutasse: quādoquidē difficile esset ubiq; similes bestias reperire, quarum meminerūt l. Pœna, ff. eod. ad l. Pompe. de parricid. & l. vnica, C. de his qui parētes, vel liberos occiderunt. Superioribus quoq; parricidijs annectendū est nefariū molimen filij, qui malē sanus comparauit sibi toxicum aliquod aut venenū, quo patrem suum aut matrē extingueret, & perimeret: eōq; (etiā si eo veneno vsus nō fuerit, aut etiamsi vtentē & tētantē nō sequatur effectus) puniendus est forma & modo superscriptis, l. i. ad fin. l. Vtrum, & l. Si sciente, ff. eo. tit. Ad l. Pompe. de parricid. d. l. vnica, C. de his qui paren. vel liber. occider. Quin & ipse pharmacopola, medicus, chirurgus, aut quisquis eidē filio sciēs volēs q; & dolose ad eum vsū tale venenū vendiderit & suppeditauerit: is certē pari pœna cum superioribus plectendus fuerit, l. Frater, ff. eo. l. 3. §. i. ff. ad le. Cornel. de sicar. Insuper vt veri parricidæ puniendi sunt, quicunq; dicto filio pecuniam dederint mutuo, quibus tale noxium pharmacum et venenum emeret, & patrem occideret, d. l. Si sciente: Item quisquis ad hunc nefarium ausum filio vllum consilium dederit, aut exhortatus fuerit, suaserit, aut vllum subsidium præbuerit, eadem pœna mulctandus erit. Verū pater qui reperit filium incestuantem siue adulterantē cum vxore, hoc est, cum nouerca sua, ipsumq; in hoc actu occiderit, parricida aut filicida quidem censēbitur: verū non vt parricida puniendus fuerit. Nam extremo supplicio, hoc est, morte nequaquam mulctabitur, sed secūdū iura exilio tantū proscribitur, l. Diuus Adrianus, ff. eo. ad l. Pompe. de parricid. Prætēreā ne furiosi quidē propter parricidiū cōmissum morte dānantur: imō propter mentis inopiam & impotentia, planē ab hoc crimine excusantur. Ne tamen incautiū similia perpetrare valeant, damnandi sunt, vt strictissime & cathenis, truncis magnis, vel postibus alligentur, aut compedi-

compedibus ferreis impediuntur, aut cellulis clathratis arctissime includantur, l. Poena, §, Sanè, ff. cod. & l. Diuus, ff. de off. præsid. De Iure autè Canonico siue Pontificio, poena parricidia cõmit-
 tentiũ est clericorũ depositio, & ad curiã secularẽ traditio. Nam
 si pro simplici homicidio tantũ fit depositio & detrusio, vt in
 c. Cũ non ab homine, ext. de Iudicijs: iuncto c. Tuæ, ext. de pœ-
 nis, & c. Sicut dignũ, cũ glos. ext. de homicid. & c. fin. eodẽ tit. lib.
 6. debet certè pro parricidio (quod qualificatũ est, quodq; multò
 enormius homicidiũ est) imponi grauior aliqua poena, quã pro
 simplici homicidio. Sed grauiorem poenã Iura Canonica non ha-
 bêt, quã depositionẽ, vt in c. Ad reprimẽdã, per glos. ext. de offic.
 ordina. vbi dicitur, Quod non habet Ecclesia vltra quod faciat,
 nisi vt ipsum degradet, tradat, & relinquat iudicio seculari, arg. d.
 c. Cũ nõ ab homine: vbi Iudici Ecclesiastico ex duabus pœnis
 statuitur alterutra imponenda pro suo arbitratu: nẽpe, vt proce-
 datur ad degradationem: vel vt recurratur ad theoricã c. Noui-
 mus, ext. de verbo. significa. et c. Quàmuis, de pœnis, li. 6. scilicet
 vt in perpetuos carceres detrudatur seu conijciatur, vbi pane &
 aqua tantũ victitans, poenitentia agat acerrimã, mortiq; tem-
 porali simillimã, vt suprà sub titulis homicidiorũ meminimus.
 De poenitentiali autẽ poena in foro conscientia, quia ad promiscuam multitudinem non pertinet, hoc loco omnino subticere
 volui, eam prudẽtibus relinquẽs cõfessarijs. In qua imponenda,
 velim prius perlegant Rubricam, De his qui parentes vel liberos
 occiderunt: ibi enim ex aliena consideratione cõperiẽt, quã ad
 poenitentiaẽ impositionem salutarem plurimũ conducent.

C S P V T L X X X V I I I.

De sui ipsius homicidio.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 88

- Pœna seipsum occidentis ex Iure.
 Pœna seipsum occidentis ex consuetudine.
 Seipsum occidens, & corpus & animam perdit.
 Peccatum Iudæ seipsum suspendentis.
 Nulla ratione excusandi sunt sese occidentes.
 Qui homicidæ sui, furca damnandi, & bonis proscribendi.
 Aliæ consuetudines de proprijs homicidis.

1
6
2
3
4
7
9

x iij

Seipsum

Seipsum lædens, vt alterum lædens, mulctabitur.
 Homicidis sui neganda Ecclesiastica sepultura.

10
 5
 21 Sui

11 } Sui castrator,
 } Alterum castrans, } gladio punitur.

Seipfos occidentes, quomodo damnent Philosophi.

13 } Seipsum occidentis testamentum valeat.
 14 An } Seipsum occidere tentans, puniendus sit morte.
 15 } Seipfos occidentes, Ecclesiastico luctu plangendi.

IN proprii corporis homicidio hoc habet iura, ut quisquis sui-
 ipse homicida fuerit, hoc est, sibi ipsi violentam mortem con-
 sciuerit, aut ex desperatione, aut ex meticulosa anxietate perden-
 da vitæ, gloriæ, aut rerum temporalium perdendarum timore, aut
 ex alia simili causa, & malo proposito: is ex loco sui homicidii
 equo pertrahitur usque ad locum supplicii, ubi non in patibulo, sed
 ignominiosus in furca suspenditur, ut hoc nouo eoque; dedecoroso
 suspendii genere, populo spectaculum præbeat & signum, quod pro-
 pria manu sibi ipsi prius mortem consciuerat. Ratio autem, cur hic
 homicida sui infamius suspendatur, quam alius quisquam homicida
 alterius, est, quod is, qui alium occidit, corpus ipsius tantum occidere
 dicitur: animam enim ipsius, quantum in ipso est, neutiquam occidere
 potest. Qui verò seipsum interimit, is certè & corpus, & animam
 propriam nefarie perdit, si quidem ex maligno animo id scelus ad-
 miserit, ut de Iuda Iscariote sacra testatur Euangelia, et I. Liberorum.
 §. Non solent, iuncta glossa in verb. Suspensio, ff. de his qui notan.
 infamia, c. Iudas, de poenitentia. distinct. 3. qui magis peccauit despe-
 rando, & per desperationem seipsum occidendo, quam Christum nequiter
 tradendo, c. Si non licet, 23. q. 5. Ideoque; is Iudas (quanquam per vocem
 (peccauit) qualicumque; poenitentiam ostenderat) quocumque; poenitente
 fuit infelicior. Nam ipsius poenitentia non erat coniuncta cum spe
 veniæ, ideoque; ipsum non reuocauit ad Dominum: sed ipsum despe-
 ratio traxit ad laqueum. Et hinc dicitur, in c. In Salicibus, de poeni-
 tentia. distinct. 3. Quod Iudas, cum seipsum occidit, sceleratum hominem
 occidit, adeo ut non solum Christi, verum etiam suæ mortis reus efficiat-
 ur. Porro explodenda esset ridicula ipsorum excusatio, qui hoc
 prætextu alterius propriam mortem expurgare niterentur, quod
 ideo scilicet maturius sibi mortem consciuerit, ut ab hac erummosa

vita liberatus, citius foelicitate frueretur æterna: vt enim demus
 fui occiforẽ hoc in animo ante crudelẽ necẽ habuiffe, vt ob dictã
 cauffam maturius ſibi mortem coñſciſceret: ob hoc non ſequitur
 ipſum hoc licitẽ & bene feciſſe, ipſuſq; homicidium vlla ratione
 aut iuſtũ, aut rationabile defendi poſſe. Primũ enim nuſquã ſacrã
 literã tale homicidiũ, tali ex cauſſa proſectum, excuſant: ſed po-
 tiũs omne homicidiũ citra vllam exceptionẽ vetant & damnant:
 veluti cũ altera præceptorũ tabula ait: Non occides: in genere
 vetat omne homicidium, negãs, vllum homicidium eſſe iuſtum,
 aut committendum, ne alterius quidẽ. Et ſi ex præcepto vetamur
 alterũ occidere, multò magis vetamur nos ipſos occidere, quum
 maiorem charitatem & iuſticiã debeamus nobiſiſſis, quàm alijs.
 Quocirca quum quodlibet homicidiũ ſit iniuſtũ & illicitũ, (hoc
 tantũ excepto, quod lex iuſta generaliter, vel ipſe fons iuſticiã
 Deus ſpecialiter præcipit aut admittit) maximẽ omniũ illicitum
 5 & iniuſtũ erit homicidiũ ſuiſiſſus, quod Eccleſiaſtici ita execrã-
 tur, vt ipſis ſui homicidis ſepulturam Eccleſiaſticam denegẽt, & à
 cõmunibus Eccleſiã precibus & ſuffragijs excludãt: nempe quòd
 credant eos ob deſperationẽ veniã, ſimul cũ corpore & aĩa interi-
 riſſe, tex. nota. in d. c. Si nõ licet, 23. q. 5. & tex. in c. Placuit, iunct.
 gloſ. eadẽ cauſſa & quæſtione. Verũ enim uerò ſi qſpiã ſibi mortẽ
 accelerauerit captus vlla phreneſi, furore, inſania, melãcholia, de-
 ſectu ſenſuũ, aut graui morbo, aliãq; animi impotentia & inopia
 percutus & ſubito correptus, is nullo mōdo in furcã erigendus
 fuerit: ſed ob bonã Eccleſiã ſpẽ de ſeruata anima, licet corpus pe-
 rierit, traditur corpus ſepulturẽ Eccleſiẽ, et precum Eccleſiaſtica-
 rũ particeps efficitur. Atq; hæc omnia iuxta tenorem iuris, l. 3. §.
 Si quis autem, ff. de bo. eor. qui ante ſentent. mort. ſibi conſciuer.
 6 & l. 1. §. Ea propter, C. de bo. eor. qui mort. ſibi cõſciuer. Nam ſe-
 cundum cõſuetudinem, quiſquis ſeipſum interficit, ex quacunq;
 occaſione & cauſſa hoc euenerit, is in furca ſuſpēditur, & bonis
 7 ſuis omnibus per fiſcum proſcribitur. Verũ hanc conſuetudi-
 nem velim pius Iudex ſaniũs ac reſtrictiũs intelligat, non de qui-
 buſuis ſui homicidis: ſed tantũ de prioribus, qui ex deſperatione,
 & ex

Nota

& ex malo proposito sibi mortem consciscunt. Nam illi ob facinoris indignitatem & odium, iure post furcam bonis proscribuntur, nisi ciues sint liberarum ciuitatum, & ab omni confiscatione bonorum immunium: quales sunt ciues Brugeses & similes. Posteriores enim, qui phrenesi, ardentissima febris, aut alia correpti mentis infania, sibi ipsis necesse inferunt, non video cur in furcam erigantur, & bonis suis proscribantur, quum eos Ecclesiastica pietas a sacrae terrae inhumatione, & a communibus precibus non arceat, sed in omnibus ut dignos & legitimos filios agnoscat & recipiat: meo igitur iudicio non sunt huiusmodi cum prioribus pari poena plectendi, nec ad furcam rapiendi, nec bonis proscribendi: sed ut ceteri quique catholici pie in coemeterio sepeliendi, & reliquis officiis Ecclesiasticis cum decem populi lugubri participandi. Hac ideo distinctione diligenter obseruet omnes Iudices, & praetores, ne putent consuetudinem illam esse generalem, sed de prioribus tantum esse intelligendam. Ita enim minus erunt molesti consanguineis defuncti, nec tam iniuste eorum insidiabuntur oculis, quasi ex singulari lenitate & gratia, consuetudinis rigorem remiserint, & corpus ad Ecclesiasticam sepulturam liberum ex sua auctoritate tantum permiserint: quum in posterioribus sui homicidis Praetori prorsus nullum ius secundum rationem competat, nec in corpus nec in bona ipsius, De his satis superque. Ad intermissam de proprio homicidio consuetudinem redeundum est. Ex more enim & ex consuetudine praeterea cautum est, ne quisque hoc corpus damnatum & suspensum, manibus attrectet & auferat, nisi solus Iudex, aut minister ludicis, ex ludicis ac Praetoris mandato & permissu Consuetudine item obseruatum est, ut quoties hoc scelus in domibus commissum est, corpus hoc examine funibus ex domo pertrahatur, non per ostium, sed per foramen, & foueam sub limine domus effossam, utpote quod indignum sit ob propriae vitae extinctionem, eodem ostio & limine egredi, per quod prius viuum valensque exiuerat. Haecenus de proprio sui ipsius homicidio, quod execrandum est, & seuerissimè in iure vetitum, non solum autem ipsum homicidium sui prohibetur, sed etiam sui ipsius violenta quaevis et nefaria lesio et vulneratio iure danatur, adeo

- 10 adeò, vt quisquis seipsum vulnerauerit, aut leserit ex malo proposito, aut ex desperatione: is puniendus sit eadē poena, qua puniretur, si eandē vulnerationē alteri intulisset. *Nemo enim membrorū suorū dominus est*, l. *Liber homo*, ff. ad l. *Aquil. d. c.* Si nō licet, & l. *Lex Cornelia*, §. *Cōstitutū*, ff. ad l. *Cor. de sicar. quodq;* nō maius in p̄priū, quā in alterius corpus ius habet. quis enim sui corporis totus domin⁹ cōstituitur? quū domini sit terra & plenitudo eius? Deinde, qui sibi parcere non nouit, aut potuit, multò min⁹ alteri parsurus est: Et qui sibiipsi nequam, alteri nequior futurus p̄sumitur, l. 3. §. *Si quis autē*, vers. *Qui enim sibi*, ff. de bo. eor. qui ante senten. mor. sibi consci. & in l. *Sed si damnū*, §. *Sed si ipse*, & ibi glos. not. ff. de peculio: ad hęc vide D. Iasonē in l. 1. C. de fer.
- 11 fugit. num. 5. & 6. plurima ad hoc allegantē. Quia autē in propriæ læsionis mentionē hīc incidimus, notandā velim eā læsionē, qua aliquis seipsum realiter castrauerit, aut castrari iusserit: is enī magister castrator, et ipse castrat⁹, simul gladij animaduersione, atq; adeò capitali punitione plectendi sunt, etiā cū publicatione bonorū fisco applicāda, l. *Lege Cornelia*, §. *Cōstitutū*, & §. *fin.* & ibi D. Hippo. de Marfil. ff. ad l. *Cor. de sicar. præalleg.* Bald. in l. 1. C.
- 12 de eunuch. Quū igitur nulli fas sit, sibiipsi vllā lētionē ac vulnerationē inferre, multò min⁹ licitū, imò prorsus execrandū est, si bīipsi mortē cōsciscere: Ideoq; vel ipsi Philosophi nō min⁹ grauius homicidiū sui dānarunt: fortis enim nō est (inquit magni nominis Philosophus Aristoteles) sed timidi, mortē sibiipsi incutere: quum carnificis loco habendus sit, qui sese quoquo modo vulnerasset, vt moreretur, authore Festo. Hinc etiā Aeschines inquit: Si quis necauerit seipsum, manū, quæ hoc peregit, abscindimus, & separatim à corpore sepelimus: & similia vide apud Aristotelem lib. 3. *Ethicorū*, vbi de fortitudine disserit: eundē etiam vide lib. 5. quæ compendij ac fastidij euitandi gratia omittimus. Priusq; hoc capitulū de p̄prio homicidio finiam⁹, libet nō impertinentes hīc quæstiones tres subiūgere. Primò enim queritur: An testamenta seu vltimæ voluntates illorū, qui sibi mortē cōsciuerunt, sint alicuius momenti & efficaciz? Ad quā quæstionē teste
- Bald.

Bald. respondendū est, ipsorū testamenta esse prorsus inefficacia, in l. i. C. de bo. eor. qui sibi mort. consciuer. in tex. ibi, ex testamento: hanc Baldi opinionē cōfirmat etiam Cynus in l. 2. C. qui testa. facer. possunt. Atq; eodē loco meminit de quæstione nostra altera: nēpe, An is qui mortē sibi ipsi cōscire voluerit, & ad hoc apparatus cōfecerit, inq; seipso perdēdo totus occupatus fuerit: sed per aliū interuenientē prohibitus fuerit, quò minus nefariū cōceptū compleuerit: an is (inquam) machinator prohibitus, morte, aut alia punitione damnandus sit? Ad quam quæstionem respondendum est: multos esse, quibus videtur eū puniendum esse extremo supplicio, vt̄ apud d. Cynum in loco allegato cōmonstratur, & in l. ult. §. Sic autem, ff. de bo. eor. qui ante senten. mor. sibi consciuer. An. in l. Omne, §. Qui se vulnerauerit, ff. de re milita. Aut ad hanc quæstionem responde, cum puniendum citra mortem: vel vt̄ notat. in l. Si quis non dicā rapere, C. de Episco. & cleri. & l. 4. C. de ser. fugiti. Tertia & postrema mouetur quæstio, An primi illi homicidæ sui, qui scilicet ex desperatione, & ex nefario proposito seipsos occiderunt, an (inquam) isti consueto luctu plangendi, & prosequendi sint? Hanc quæstionem dissoluit Iurisconsultus in l. Liberorum, §. Pomponius, in versic. non solent, ff. de his qui notan. infamia. dicens eodem loco, tales homicidas minimē consuetis ritibus lugendos esse.

CAPVT LXXXIX.

De adulterio.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 89

1 Adulterij enormitas.

2 Matrimonium Christus honorauit sua præsentia & miraculo,

3 4 Adulterij poena ex Lege veteri.

5 8 Adulterij poena ex Iure ciuili.

9 9 Adulterij poena ex Consuetudine.

6 Cur adulteria neglectius puniantur, rationes.

7 Potestas Iudicum ex Deo est,

10 Adulterarum puniatio ex iure.

11 Adulterij puniatio Est propria curiæ spirituali,

12 Adulterij puniatio & Ex vsu etiam seculari permissa.

12 Adulter

12 Adulter ratione { Adulterij, } subest curiz { Spirituali.
 { Personæ suæ. } { Seculari.

An per spirituales punitus etiam puniendus sit per seculares.

Adulterium, multorum malorum fons est.

Adulteria non permittunt ullos pacis contractus.

Adulterum vxoris in actu fas est marito occidere.

Adulterum filiae, patri in actu ius est occidere.

13

20

Vt pater impunè occidat mæ-
21 chū filiae, requiritur, vt

22

23

Quando adulteri dicantur reperiri in actu.

Soli patri permiffum est occidere adulterum.

Adulteria cum Principibus aut Reginis quomodo punienda.

Exemplum horrendum de adulteris Reginarum Franciae.

Adulterij poena in feudatore, & feudatario.

Adultera dotem perdit.

Ambos in actu comperiat.

Ambos comperiat domi suae vel generi.

Vtrunque occidat.

Filiam habeat in sua potestate.

Filia nupta sit marito.

23

24

25

26

27

19

24

25

26

27

28

31

29

36

37

39

40

Consilium authoris de vitando adulterio.

Principalis saepe origo adulterarum, est maritus adulter.

Adulterium maritorum grauius puniendum, quam vxorum.

Antequam adultera damnetur, inspiciatur vita mariti.

Exemplum furtiui adulterij.

Ignotus permittitur alterius vxoris de adulterio accusatio.

Alterius vxorem ad adulterium sollicitans, punitur exilio.

Ipsè maritus adulter est.

Causam dedit & ad hoc tradidit.

Coactè adulterio vitiatur.

Ignoranter adulterata est & malo dolo.

Eum mortuum credens, alteri nupsit.

Ad se semel reconciliatam recepit.

30

31

32

33

34

38

41

42

Copulatores & copulatrices

{ iure

{ Consuetudine

} plectuntur

{ Capitaliter.

{ Exilio.

Copulatorum poena ex Consuetudine Gandensium.

44

D V L T E R I V M crimen est inter mortales non infimū, & quod ad societatem humanam tuendam pessimum est, & pestiferū. Etenim inter omnia foedera humana, nullum foedus est rationabilius, nullum firmitius, nullum Deo gratius, nullum deniq; ad conciliandam amicitiam & ad societatem hominum tuendam commodius, & magis necessarium, quàm foedus tori connubialis. Ideoq; consummatū matrimonium (scilicet fidelium) Deus planè ratū esse voluit, insolubile & inuiolabile: nempe quod sacratissimam coniugij fidem referat, quodq; vnionem denotet, & conformi-

- formitatem illam, quæ est inter Deum & Ecclesiam per assumptionem carnis humanæ, vt in c. Debitum, ext. de biga. Quocirca ipse Christus etiam hunc torum connubialem, & sanctum matrimonij foedus sua cohonestauit præsentia, & primò omnium insolito & dignissimo dignatus est miraculo, quo insipidâ aquâ in dulcissimum conuerterat vinû. Taceo vel apud quasuis nationes etiam barbarissimas coniugij fidem perpetuò fuisse venerandam, firmam, & sacram, & insolubilem, donec inciperet cum perfidia inter mortales grassari tartareum adulterium, quod contra omnia iura diuina & humana coniugalē hanc fidē perrumperet, labefaceret, violaret, & omnia foeliciter constituta peruerteret.
- 3 Ideoq; hoc adulteriū (vtpote hominibus perniciosissimū) Deus in veteri lege adeò execrat⁹ est, vt huiusmodi adulteros vel adulteras durissima simul & dedecorosa morte interimiri iusserit, videlicet delapidatione, Exod. 20. Deut. 22. Ezech. 16. & Diui Ioā. 8. c. Et in decretis canonicis, §. Hinc apparet, 23. q. 5. c. Hęc imago, &
- 4 c. Satis, 33. q. 5. Ex lege etiam Mosaica vterq; et adulter et adultera morti adiudicabatur, vt scribitur Leui. 20. & d. c. 22. Deut. & Danielis 13. Hanc quoq; Domini sententiam postea cōprobauit legū authoritas, adeò vt omnes adulteros & adulteras citra exceptionē, gladio animaduersore puniri iusserit, non min⁹ propter infinita mala, quę indē suppullulāt, q̃ propter genuinū & internū ex sua natura malū, quod in sese habet perfidū illud adulterium, vt in titulis ff. & C. ad l. Iul. de adult. & in Antiq. de adulterijs, l. Transigere, C. de trāsactionib. et §. Item lex Iulia, Instit. de public. iudic. Hoc tamē nostro infœlicissimo seculo apud quosdā ludices tam parui sunt adulteria, vt quasi parū ipsis insit sceleris, & quasi peccata sint leuiuscula ob hoc quòd sint frequentia, & à multis citra consciētiæ stimulum perpetrata. Ideoq; vel leui⁹ adulteria puniunt, forsan etiam, quòd ipsi eo aliquando contaminati sunt.
- 6 Hinc fit, vt vitia quæ seuerissimā merentur punctionem, neglecta & quasi impunita relinquantur: quum tamen Deus ea seuerissimè puniat, & puniēda potissimū in veteri lege esse voluit: adeò vt nisi per acerbā punctionē populus ab adulterijs se coërceat, Deus

Deus sinat nobis euenire discordias, bella, scismata, pestes, aliq;
morborū genera infinita. Nam causā, ppter quas pax inter ho-
mines in terris non coalescat, assignatur sex in c. Ad Apostolicę,
per gloss. super verb. Pacem Christus, etc. de senten. & re iudica.
lib. 6. Inter quas, primā causā dictorū malorū ponit illā, quod
scilicet hominū nō puniantur maleficia, Eccles. 8. quia non pro-
fertur citō contra malos sententia, ideōq; absq; timore vllō filij
hominum perpetrāt mala, c. 1. de offic. delega. lib. 6. et. c. Dominus,
23. q. 2. Vltima verō assignatur ratio, quia non seruamus præcepta
Dei, Hier. 3. & Esa. 48. Quocirca si Deo Opt. Max. ita visum esset,
vt suam vltionē ferret tantū in sceleratos, & ad huiusmodi adul-
teria dissimulantes ludices, qui sua negligentia dictorum malo-
rum sunt authores, & non in communem, & inculpatam plebe-
culam: æquiū puto, & vigilantius per acres punitiones, adulte-
riorum frequentiam compescerent. Considerent igitur ac tota
mentis acie perspiciant ludices suam potestatem à Domino Deo
emanasse, qua non licet ipsis temere abuti, Ioan. 19. Non haberes
potestātē aduersum mē vllā, nisi datum esset tibi desuper. Quum
igitur à Deo potestātē habeāt, curēt (rogo) quæ lex diuina pari-
ter & humana iubēt, totis virib⁹ adimplere, neq; sua imō diuina
potestate abutantur in suam, suorumq; subditorum perniciem.
Verū quum isthæc legum cōstitutio, equo postea omnibus visa
est seuerior: Iura Pontificia & Canonica tandem hanc legem mi-
tiores, & remissiorem esse voluerunt: eā enim tribus alijs modis
Ius Canonicū cōmutauit: nempe, vt adulteros & adulteras lapi-
dationis seu vltimi supplicij loco, puniret vel diuortio, arctissima
monasteriorum regula, aut excōmunicatione, hoc est, ex Eccle-
sia & communione fidelium violenta eiectione. Hanc humanio-
rem puniendi rationem postea imitata sunt Iura ciuilia, quæ
mœchos citra mortem etiam puniendos esse sanxerunt, videlicet,
aut exilio, fame, dura victus ratione, vt pauperes ipsos: di-
uites verō multa pecuniaria, aut alia simili pœna arbitraria. Hæc
legum laxitatem tamen nonnulli correxerunt, volentes, adulterij
punitionem capitalem etiamnum durare debere, potissimū
respectu

- respectu vivorum, ita ut iuxta priores leges, viri perpetuò capitis detractione plectantur: Nam sacrilegos nuptiarum, gladio puniri oportet, l. Quamvis, 2. in fine C. eo. tit. Punitione verò adulterarum, quæ iuxta veteres leges etiam capitalis fuerat, & delapidatione vlciscenda, per posteriores leges (quia fragilioris sexus est mulier, quam vir) facta est remissior: Nam per eas constitutū est, ut adulteræ foemine verberatæ ac virgis cæsæ, à iure maritali diuellantur, deinde in arctum aliquod conijciantur monasterium: unde tamen maritus eam intra biennium denuo recipere poterit, siquidem voluerit & superuixerit. Nam si maritus post biennium uxorem suam mœcham indè ad se non receperit, aut si interim mortem obierit: eadem vxor adultera cogitur habitum monasticum assumere, & ad leges & ritus eiusdem monasterij reliquum vitæ suæ ibidem cū alijs sororibus transigere: liberis autem ex se natis, duas partes suorum bonorum cessura erit: monasterio verò suo, tertiam bonorum reliquam partem. Sed si liberos non habet, parentibus extantibus huiusmodi iniquitati nō consentientibus tertia pars applicabitur: reliquæ partes duæ monasterio, cū monasterium sit loco filij, ut in Authen. de sanctis. Episco. §. Sed & hoc præsentī, colla. 9. Quibus prædictis non extantibus, id est, si nec liberos, nec alios heredes ullos habeat, omnis ipsius mœchæ substantia monasterio quæretur & applicabitur, Authen. Sed hodie adultera, C. ad l. Iul. de adulter. & in Authen. ut nulli iudicū, §. Si verò quando, colla. 9. unde d. Authen. deprompta est. Itaque poenam huius criminis variari cernis pro varietate personarum.
- II Porro huius criminis adulterij notitiam & punitionem peculiariter sibi reseruant & vendicant curiæ spirituales & iura canonica, quia hoc adulterium directè cōcernit & spectat ad Ecclesiā, aut ad violationem Sacramēti Matrimonij, quod quidem Sacramentum sacrum est & spirituale. Iudices seculares nihilominus sæpe adulterij examinationem, & punitionē assument: non tantū curiæ spirituali præiudicantes, quasi de Sacramentis & causis spiritualibus quicquam iudicantes: quum ea tantū faciāt non Sacramenti violati gratia, sed ipsius personæ causa, quæ prophana est &

est, & non spiritualis: ideoq; ipforum foro habilis est, & subiecta. Hinc sæpenumero fit, vt adulteri aut adulteræ ob commissum adulterium gemina punitio plectatur, & à Iudice spirituali & seculari: Curia spirituali subfunt adulterij gratia: Curia verò se-
 12
 culari suæ personæ causâ subesse coguntur. Sed de hac materia, An scilicet semel punitus in foro Canonico seu Ecclesiastico posset
 13
 puniri postea de eodẽ crimine in foro civili, ob hoc, quod diximus delictũ esse mixti fori, elegãter discutit & dissoluit D. Fredericus Schenck Iuriconsultus in triade sua forensi, quem data oblatâq; occasione ibidẽ consulite. Nam ipsius rationes, argumẽta, ac distinctiones & allegationes, breuitatis gratia omisimus, licet
 14
 admodũ sint cõducibilia, frequẽter, imò penè quotidie, cõtinentia. Hoc autem adulterij crimẽ in lure maximè est detestabile, vel certè ideo, quòd ex eo cõplura alia crimina postea consurgat: veluti, piuriũ, falsa testimonia, violẽtia, iniuria, verorũ heredũ subdola fraudatio, homicidia, perpetuę inimicitie, lenocinia, stupra, & illegitimi diabolicig; concubitus, atque infinita alia mala hinc nascuntur. Quocirca nõ pmittunt iura, ob criminis enormitatẽ, vt
 15
 de cõmisso adulterio vlla pax cõponatur, aut contractatio, quod tamẽ in alijs criminibus sæpe fieri videmus, etiã in ijs, ob quẽ mors iure est inferẽda, l. Codicillis, §. Matre, ff. de leg. 2. singulari l. Trãfigere, & quod ibi not. C. de transact. & l. De crimine, C. ad l. Iuli. de adulter. Præterea adeò execratur iura hoc adulteriũ, vt marito
 16
 permittant impunè posse occidere mœchũ, quem cum vxore sua actu adulteratẽ cõperit, modo ille mœchus plebeius sit, & nõ nobilis: quẽ tamẽ nobile si ita in actu occiderit, mitiũs etiã & citra mortẽ, & non vt homicida puniendus erit, sed tantũ per exilium l. Marito, ff. Ad l. Iul. de adul. et l. Gracchus, C. eod. tit. Patri ad hæc
 17
 iura dissimulando permittunt occidere mœchum, quem actu reperit in ipsa turpitudine peccantem cum filia, l. Nec in ea, & l. Quod ait lex, ff. ad l. Iul. de adult. Sed vt hoc impune facere possit, multa concurrere necessum est. Primò, vt eos reperiatur actu con-
 18
 iunctos & non separatos: Intelligendi autẽ sunt illi simul reperiri in actu, quoties reperti sunt simul in lecto concubere, actumque

- 19 *venereum simul exercentes, aut in cubiculo sese mutuò indecorè & venereè blandis lasciuiisque verbis, vel tactu mammillarum vel pudendorum, osculantes, quoniam huiusmodi omnia sunt adulterij præludia, vt notant glos. & Bart. in l. i. ff. de extraordin. criminibus. & est glos. not. in verb. in ipsis rebus, & ibi Bart. in d. l. Quod ait lex, & in l. Capite quinto, ff. Ad*
- 20 *le. Iuli. de adulter. & Salice. in d. l. Gracchus. Secundò, vt eos comperiat moechantes in domo sua, vel in domo generi sui tantum, d. l. Quod ait, versic. Quare non vbique. Tertio requiritur, vt pariter occidat vtrunque, neutrique parcat, ne filia quidem etiam imprægnata, l. Patri, l. Nec in ea, l. Quod ait lex, & l. Si maritus, & l. Marito, ff. ad l. Iul. de adulter. Et notat eleganter Bart. in l. Imperator, 2. ff. de sta. homi. Idem post eum refert & citat Angel. Areti. in suo tractatu maleficiorum, sub*
- 22 *glossa, in verb. Che me hai adulterato mia dona. Quarto requiritur, vt pater filiam habeat in potestate: alioqui enim si filia à iure paterno esset emancipata, vel in aui potestate existens, nullo modo tunc patri iura permetterent filia suam adulterantem occidere, vt l. Sic eueniet, & d. l. Patri, ff. ad l. Iul. de adulter. Quintò, vt*
- 23 *filia nupta sit, & nò vidua aut virgo: nam si aut vidua esset aut virgo, nullo modo posset eam contingere, ita Angel. Aret. sub præallegata glos. Che me hai adulterato mia dona. Sicut nec filio licet vllò modo occidere citra culpam homicidij, eum, quem reperit actu peccantem & adulterantem cū matre, vt d. l. Gracchus, & ibi Cinus. Nec matri licet occidere adulterum, quem comperit adulterantem cum filia: nec fratri licet occidere, actu adulterantem cum sorore: nec etiam auo, neptem quam habet*
- 24 *in potestate occidere permittitur: Quandoquidem huiusmodi adulteros in actu occidere, nulli permissum est, quàm ipsi soli patri, modis etiam & conditionibus antè habitis, d. l. Patri, in*
- 25 *sine, cum l. seq. Cæterum adulteria commissà cum aliqua Principe aut Ducissa, acriùs multò & enormiùs punienda sunt, quàm quæ cum alijs mulierculis plebeijs committuntur. Nam, vt hoc*

vel vno exemplo doceam, Execrandis & maximis interierunt
 per iusticiam supplicijs, duo illi fratres, qui reperti fuerant adul-
 terio commaculasse regales toros: nempe duas reginas, scilicet
 vxorem Regis Ludouici Huustein, & vxorem Regis Caroli de
 la Marche: Quandoquidem ipsorum adulterorum adhuc vi- 26
 uentium genitalia prius abscondebantur: Deinde viui fuerant ex-
 coriati: Ac nouissimè ita nudi in patibulum subrepti: Ipsæ verò
 Regina non mitioribus tandem absumptæ supplicijs: Eæ enim
 simul inter duos muros strictissimè cæmentatæ fuerant, vbi tan-
 dem miseranda per se & sua sponte consumptæ sunt nece. Porro 27
 si contingeret Dominum feudatorem moechari cum vxore sui
 vasalli siue feudatarij, in eo casu Dominus feudator perderet ius
 consuetum in suum vasallum: Et vasallus ab ipsius prioris Do-
 mini iure exemptus, deueniret in omnibus ad protectionem &
 ius sui superioris domini feudatoris. Si verò contrà ipse feudata-
 rius seu vasallus concumberet cum vxore Domini sui feudato-
 ris, adulteraretque eam, vel ad crimen istud saltèm sollicitaret,
 turpiter tentaret, afficeretur: Item si vel filiam, neptem, nurum,
 sororem pollueret: is vasallus perderet totum feudum suum, &
 eo priuaretur, quod prædicto Domino suo subserviebat. Et hoc
 textus feudales (barbaro vocabulo) Cucurbitare nominant.
 Ita habet D. Vdalricus Zasius summi nominis Iurisconsultus in
 vsus feudorum epitome, de feudi amissione, parte decima.
 Ipsæ quoque vxores adulteræ de adulterio conuictæ, & ea 28
 causâ, sententia Curia spiritualis diuortio à maritis diuulsæ, per-
 dunt iuxta rigorem iuris suam dotem, l. Consensu, §. Vir quoq;,
 C. de repudi. & in c. Plerunque, extr. de donat. inter virum &
 vxor. & iuxta consuetudinem ipsarum Doharium consuetudi-
 narium: hoc tamen in mulieribus adulteris specialiter notan-
 dum est, esse multos casus, in quibus marito non licet vxorem
 accusare adulterij, neque de eo commissò vxorem deferre, &
 per iusticiam conuincere & damnare. Primò, quando ipse ma- 29
 ritus eodem adulterij crimine infamis & commaculatus fuerit, c.

Intelleximus, ext. de adulter. paria enim delicta mutua compensa-
tione dissoluuntur, l. Viro & vxore, ff. solu. matri. & l. Si ambo, ff.
30 de compensat. Quocirca suaferim^m maritis omnibus, non temere
cōmittant, quo ius suū maritale amittāt: hoc est, ne vago alienoq;
toro se commaculent, néve tam imprudentes sint in confectando
31 illicitos cōcubitus. Qui enim id faciunt, præter hoc, quòd Deum
opt. maxi. grauiter offendunt, etiam vxorum amorē maritalem,
plerunque sua culpa vertunt in implacabile odium, quo vxores
per impatientiam & desperationē sese sæpenumero ad exemplum
maritorum, alijs quoque mœchis prostituunt: Nam vt vxores
pleræque omnes summo opere gaudent voluptate venerea, nihilq;
magis affectant, quàm frequentes maritorū congressus, ita canino
odio prosequuntur eas, quæ sibi eā voluptatē furtiuo concubitu
intercipiunt, & maritales congressus solitos ipsis eripiunt: & ob
hoc miserè ad vindictā sollicitatur: adeò vt si vindictæ occasione
reperire non valeāt, tandem exuta fronte, & conscientia stimulis
neglectis, maritorum adulterantium exemplum imitari statuant:
atque eo desperationum perductæ, in scelere maritis sunt mul-
to nequiores, multoque ardentiores & improbiores: Dum bellè
& præclarè sese agere arbitrentur, quum retaliatis vicibus mari-
tum quoque suo iure fraudent, & sese aliunde ea voluptate exple-
ant, quam maritus contra legem maritalem, ipsis nefariè negat &
aufert, & alienis vxoribus impartit, Atque hinc tandem fit, vt
quum gloria domus foede aliquando his sceleribus collabascet, id
totum imprudentiæ, imò maritorum prioribus adulterijs ascri-
bendū sit, qui vxoribus sæpe mali occasione præbeant, vt iacturā
passam vlciscentur, & voluptatem amissam aliundè sibi sarciant,
par pari (vt putant) præclarè referentes. Quandoquidē nihil vxor-
es præsertim castas æquè exasperat, quàm maritorū suorum illiciti
congressus cum alienis, iisque impudicis mulieribus, quod ipse
quoq; testatur Imperator in d. l. Consensu, post prin. vbi Bald. &
Angel. id notāt, C. de repudi. et in §. Mitiores, in Auth. de nuptiis:
quæ ad hoc expendit Angel. vbi suprā, & in l. Si vxor, §. Iudex, ff.
ad le. Iul. de adult. & Iason in l. Ex ea parte, §. Mulier, in i. not. ff. de
verbo.

verb. obligat. Quum igitur sæpe vxorum adulteria proueniant ex 32
 culpa, atq; adeò ex vagis ac illicitis maritorum cõcubitibus, iniquè
 profectò faciunt tales mariti, qui proprio dissimulato vitio, vxorũ
 mala tantum ad cẽsuras rapiunt, & ludices ad vxores condẽnan-
 das sollicitant, quum ipsi mariti prius cũ omni æquitate grauer 33
 de suis sceleribus sint puniendi: ob quorum scelerum occasionem
 datam, vxores vascula fragiliora, tandem in peccatum prolapsæ
 sunt. Mariti verò per se & sua propria culpa, & sua sponte, & se
 adulterijs commacularunt, & vxoribus peccandi occasione præ-
 buerunt. Iniquiores quoque sunt ipsi Iudices, qui istis non consi-
 deratis, ad primas talium maritorum delationes & querimonias,
 vxores ilicò ex rigore iusticiæ damnant, & per hoc infames red-
 dunt. Quocirca ne imprudentius hac in parte Iudices cõtra vxor-
 um æquiores causas peccent, velim prius perlegat Vlpianũ, l. Si
 vxor, §. 2. ff. ad l. Iul. de adult. Iudex (inquit) crimen adulterij ante 34
 oculos habere debet, & inquirere, an maritus pudicè viuens, mu-
 lieri quoq; bonos mores colendi author fuerit. Periniquũ enim
 videtur esse, vt pudicitia vir ab vxore exigat, quam ipse nõ exhi-
 beat. Secũdò, quoties ipse maritus, aut per negligentia, aut per ob- 35
 latas occasiones, aut alijs similibus medijs, aliquo modo vxori an-
 sam præbuit cõmittendi adulterij, sicut & iam in primo notabili
 abundè satis meminimus, vel si eã tradidit adulterandã, c. Discre-
 tionẽ, ext. de eg. qui cog. consangu. vxor. suæ, Glos. singularis in
 verb. mutua cõpensatione, in c. Intelleximus, ext. de adulter. Ter- 36
 tiò, quoties vxor non sponte, sed tantum coactè, & summa cum
 illata violentia, adulterium commisit, contra animi consen-
 sum et voluntatem, d. l. Si vxor, §. Si quis, versic. Ceterum, & l.
 Vim, ff. ad l. Iul. de adulter. Quartò, cùm vxor fraudulentò con- 37
 cubitu, hoc est, in personis decepta, adulterium qualecunque
 committit, putans marito concumbere, & ipsi debitum mari-
 tale reddere, quum tamen adultero condormiat, & adulterium
 iuxta carnem & mundum (non secundum mentem & spiritum)
 committat. Non enim coinquinatur corpus, nisi de consen-
 su mentis, d. l. Si vxor, versic. Ceterum, & argum. c. In lectum,

- 38 34. q. 2. Ex occasione ac similitudine quarti modi, exurgit quæstio hæc alia, non omnino abfimilis: Sempronius amore cuiusdam virgunculæ captus, rogauit vxorem Mæuij, vt per suam operam eadem virgine potiri posset: Ea vxor Mæuij, votis Sempronij acquiescit, & se hoc præstituram certo loco & tempore promittit: quod tamen non fecit, sed ipsamet eadem voluptate potiri cupiens, sese constituta nocte & loco in lectum composuit, & se loco virginis exoptatæ Sempronio supposuit: eamque tum Sempronius cognouit, putans se rem habere cum virgine prius cupita, & per vxorem Mæuij promissâ, quando tamen cum ipsâ Mæuij vxore furtim & per ignorantiam condormiuerit. In hoc enim casu nunc quæritur, An is Sempronius accusari à Mæuio tandem posset de commissio cum vxore sua adulterio, putans scilicet se stuprasse virginem, non alienam vxorem commaculasse? huius itaque quæstionis solutio tota
- 39 ex priori casu enarrato, dependet. Quintò, quando ob diuturnam mariti absentiam, quem mortem obijisse credebat, cum alio marito matrimonium contrahit & consummat, c. In præsentia, & ibi duæ glossæ, vna in verb. Viris: altera, in verb. Donec certum nuncium, ext. de sponsalibus et matrimoniis, & c.
- 40 Cùm per bellicam, 34. q. 2. Sextò denique priuatur maritus iure accusandi suam vxorem de adulterio, quoties post adulterium commissum, vxorem ad se recepit, reconciliauit, & cum ea concubuit, c. Quemadmodum, ext. de iureiuran. & c. Si illic,
- 41 23. q. 4. Porro omne adulterium quoties publicum est, adeò iura contemnunt, vt omnibus & singulis etiam ignotissimis, & quàm maximè alienis permittant accusare, & ad ludicem adulteros & adulteras deferre. Verùm quoties in adulterio commissio contingit ignotum aliquem accusare alterius vxorem, pater & maritus vxoris in accusatione omnibus alijs præferendi sunt. Et si ipse maritus vxorem accusare detrectet, pater solus accusare potest. Et si ne hic quidem eandem accusare velit, tum tandem cuique etiam ignotissimo permittitur alterius vxoris adulteræ accusatio, l. 1. §. Si simul, & l. Si maritus, §. Si ante

ante, ff. ad le. Iul. de adulter. Quisquis prætereà alterius vxorem 42
 publicè & apertè sollicitat ad adulterium, aut inhonestè con-
 tractat, adeò vt hac gratia apud Iudicem de illata vi, aut impro-
 bitate sollicitantis conqueratur: is puniendus est exilio, aut si-
 mili punitione arbitraria Iudicis, etiamsi nullum adulterium,
 aut nullum aliud malum indè subsecutum fuerit. Porro copula- 43
 trices, aut lenones, qui suo studio honestas vxores ad adulteria
 sollicitant, & perducunt (etiam effectu non secuto) secundum
 iura puniuntur capitaliter, l. fin. C. de specta. & sceni. & leno.
 lib. II. & in Auth. de lenonib. §. Præconizamus, in gloss. in verb.
 Inuitam: Ludo. Ponta. in singu. suis, in verb. Poena, versic. Qui
 donum. Nec hoc loco omittendum, lenocinij crimen esse ma-
 ius adulterio, secundum glos. Barto. & Docto. in l. Athletas, §.
 Ait Prætor, qui lenocinium, ff. de his qui notan. infamia: Secun-
 dum consuetudinem verò, damnantur exilio, aut alia punitione
 arbitraria iuxta varietatem regionum & ciuitatum. Nam
 iuxta consuetudinem olim Gandensium, copulatores damna-
 bantur exilio: copulatrices nasi præcisione: tametsi hodie nasi 44
 præcisionem commutarunt installatione, theatro iustitiali, aut
 pellerino. Nouissimè hoc de adulterorum punitione adjicere
 libuit, ipsos secundum iura ciuilia, nusquam locorum esse li-
 beros, ne in templis quidem, aut cœmeterijs, in Authen. de man-
 da. Princip. §. Quòd si delinquentes. colla. 3. versic. Neque, glos. in
 verb. Publicus Iatro, in c. Inter alia, ext. de immunita. Eccles.

CAPIT. XC.

De permissione adulterij.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 90

1 Lenocinium mariti, puniendum exilio.

2 Maritus ex vxore quæstum faciens, punitur exilio.

3 Clancularium vxoris adulterium, per maritum non est deferendum Iudici.

4 Signa { Manifesti, } & { Occulti } adulterij.
 { Certi, } { Incerti }

5 Coniectura adulterij elicitur ex { Loci qualitate.
 { Personarum qualitate.
 { Actu, & modo.

- 6 Mariti improba in vxoris adulterio conniuentia, non est ferenda iudici.
 7 Francorum frequentia adulteria, vnde nascantur.
 8 Franci de adulterio nullam ferunt sententiam pœnalem iuris.

Exemplum

Exemplum.

9

Alterum exemplum.

10

SICUT ex superiori capite constat grauius esse puniendos, qui turpiter adulteria committunt: ita non minus puniendi sunt, qui vxoris adulteria cum illo satyrico dicente (nō omnibus dormio) dissimulanter ferunt, & vxores suas in ea turpitudine quasi fouent, & alunt. Maritus igitur, qui sciens volensque dissimulat, & permittit vxorem adulterari, ita vt nec verbis, nec re vlla illi adulteranti obsistat, nec ipsam ab adultero retrahat, vel nec ipsam à se dimoueat, is ob vxorij adulterij dissimulationem damnandus est exilio, aut alia simili pœna arbitraria ludicis. Multo igitur magis dictis pœnis, aut acrioribus est condemnandus, quoties ex vxoris adulterio, vllū sibi quæstum parat, aut lucrum: hoc enim faciendo, crimen præterea committit lenocinij, l. 2. §. Lenocinij, ff. ad l. Iul. de adulter. & l. 2. C. cod. tit. & ibi glos. Verum hîc sciendum, si adulterium vxoris non fuerit manifestum, nihilque de eo certi habeatur in ore, & notitia vulgi, præter incertam suspicionem, & rumusculum popularem, quem maritus facillè sua prudentia, & probitate tueri posset & tegere, in eo casu, non est maritus vxori cohabitans condemnandus de dissimulato vxoris adulterio, l. Sine metu, C. ad l. Iul. de adulter. Nam hoc singulis à naturæ recto dictamine insitum est, vt domesticos omnes, atque adeo vxoris proprię vitia tegant, et probitatem tueantur, sicubi possint & valeant. Sed quando huiusmodi adulteria censenda sint aut manifesta, aut clancularia, & ex quibus coniecturis adulterij certitudinem potissimum colligere conueniat, vt citra reprehensionem, & cum omni æquitate, vxoris adulterium maritus accusare possit, aut celare: suaferim, vt maritus de huiusmodi cōiecturis Iurisperitos, Doctores, aut ipsum Iudicem consulat: ita enim minus peccabit, & tutior erit à permissi adulterij crimine. Coniecturas autem de certitudine vel incertitudine adulterij vxorum, commemorat glos. super verb. In ipsis rebus, in l. Quod ait lex, ff. ad l. Iul. de adulter. Nam ibi glos. tria potissimum narrat, vnde censuram, & coniecturam quis facere debeat, de adulterij certitudine, aut incertitudine. Nam obseruanda
esse

412 62:

esse iubet, scilicet locum adulterij, qualitatem personarum, & actum & modum adulterantium: De loco autem considerabit, an is opacus fuerit, & tenebrosus, an luculentus: an prophanus, an sacratus: nam in locis claris & sacratis nullum suspicandum est futurum adulterium. De qualitate autem personarum videbit, an cognati, an affines, an alieni: an Ecclesiastici fuerint, an laici & seculares: nam in cognatione, affinitate, & ordine Ecclesiastico, nullum suspicamus intercidere posse adulterium. De actu denique considerabit modos & gestus & signa: nempe, mutua, eaque aut aperta, aut secreta, oscula, pudendorum liberas & mamillarum faciles contrectationes, & contactus, aut mutuos ad collum amplexus. Quandoquidem si hæc signa, simul conspicientibus alijs, contingant, argumentum certum est de commissio adulterio, ut etiam proximè præcedenti capite nonnihil attigimus. In quo certo adulterio, si quispiam maritus ita esset facilis, & eò peruenisset impudentiæ, ut ad vxoris scelus dissimulare planè vellet, & libenter contra clamores vulgi conniuere, & nullo modo vellet, nec optaret eam deferre ad Iudicem: in eò casu ipse Iudex, non feret ridiculam mariti conniuentiam, sed ex officio per rumores populares causam aget, & litem intentabit contra illum facilem maritum, & permisso rem adulterij vxoris, ut honestas venerabilis matrimonij vel apud alios quosvis tali exemplo & punitione exterritos cõseruetur. Galli & Franci tamẽ, quoniam nihil mali de vxoribus suspicantur, sed ipsarum fidem, & honestatem semper habent certissimam, & fortiter ex eo tuentur: ideo vxorum suspiciones & susurros ferè boni consulunt, excusant, & defendunt: nempe, ex amore coniugali vehementi, credentes semper recta & honesta circa vxores contingere. Et si quid mali aliquando rumoris de ijs audiant, illud syncerè & candidè interpretantur. Ideo non mirum, si in Regno Franciæ (quod tamen dolendum est) adulteri ex consuetudine liberius peccent: Nempe quòd de adulterijs committendis rarò suspicentur, ideoque rariùs puniantur, ut dicit Io. Fab. in l. Consuetudinis, colum. ult. C. quæ sit longa consuet. Et idem alibi dicit in §. Ex non scripto, col.

col. pen. ver. sed quæritur, an consuetudo, Institut. de iure natu.
gent. & civili. Nam in illo loco, apertè testatur, in Regno Franciæ
nunquam visum fuisse, vt ob adulterium quis puniretur pœna
iuris: Idem in §. Item lex Iulia, Institut. de publi. iudic. Imò ait
idem Io. Faber, in Francia tam parui æstimari adulteria, vt ea vix
peccata & crimina existiment, sed potiùs lepidam, et præclarâ in-
dustriam, et audaciam: hinc nostrorum temporum calamitatem,
non præter rationem maximoperè deplorat. Non est (inquit) sa-
nitas à vertice vsq; ad plantam cedri, liliū confirmatur hyslopo.
Quid enim (inquit) nobiles scribunt in hospitiorum parietibus,
iuxta armorum insignia, quod id non sapiat? Hactenus ille. Quòd 9
autem ob candidam interpretationem, & ob sanam semper ma-
ritorum de vxorijs vitijs opinionē: deinde quòd ob iusticiæ im-
punitatem in Francia adulteria sint frequentia, id norunt qui ali-
quot annos ibidem commorati sunt, atq; ipse (non ad gentis dif-
famationem, sed ad viciorum patrię correctionem) multis exem-
plis didici, & his duobus subiectis contestari potero. Ego enim
tēpore quo Aureliæ studiorū gratia habitare, noui quendā iuris
scilicet candidatū (vt putabāt parētes) qui Veneris castris fuit ad-
dictior, quam Bartolo aut Baldo: quiq; voluptuari, scortari, suisq;
malebat obsequi turpib⁹ affectibus, q̃ sese macerare et cōficere stu-
dijs. Is (inquā) formosulus iuris cādīdatus deperibat virgunculam
quandā, cū quā captato tēpore sæpe iocabatur, potitabat, & col-
ludebat, tandē audacior factus coepit eandē sollicitare, vt ipsa sui
copiā faceret, ad quod ipsa astutula respondit, sese ipsam hoc satis
desiderare, atq; ob id etiā nihil tam candido amico negare velle,
sed metuere parentes, ob quos (etsi maximè vellet) non auderet
cōmittere. sed dabo nobis (inquit) cōsiliū benignius ac tutius:
vt audiui è parentibus, puto me propediem futurā spōsam, quum
igitur duabus hebdomadibus, aut mense vno nupta fuero, tū me
alloquere, et quod voles pete, nihil tibi denegatū iri senties, quod
à iuvene tentatum & factum fuit sapius. Huiusmodi exempla an
non frequentissimè contingant, norunt qui nobis indè recentes
reuertūtur. Aliud exemplum in eadē celeberrima ciuitate, certò 10
certiùs

certius contigisse cognoui: in qua mihi admodum familiaris fuit quidā Alemanus, iuuenis proceri corporis, cute nitida, facie formosa & blandula, totōq; corpore amabilis. Is (inquam) Alemanus à multis matronis amabatur, quarum vna mercatrix pannorum sericorum, eundē per pedissequam saepe cōpellare iussit, & sæpius in templo, atq; eundem inuitare ad repotia nocturna: Dicens, si ipsi placeret, vt heram suam subinde inuiseret, futurus ei gratus, & quodd cum ea citra suum incommodum voluptuaretur. Ille igitur (vt iuuenilis animus ad huiusmodi per se satis est procliuus) se facturum promisit, & quando commodum ipsi videretur, sibi significari postulauit. Eadē itaq; pedissequa post pauculos dies eundē in tēplo secretò cōuenit, & dixit. Vesperī erit opportunū: nam herus noster hodie profectus est (nam hoc vulgò apud eas est in prouerbio) Parisios. Quocirca me eminus sequere, et vbi me intrantē cōspexeris, ibi vesperī pulsabis, astabo ipsa tibi apertura ad hostium. Hic Alemanus memor huius oblationis in crepusculo domum adiit, pulsauit leniter ostium, actutum intro-mittitur, in cubiculum tapetis ornatū inducitur, vbi paratū reperit symposiū: mox ab ancilla, vestibus exiit: monstratur lectus penē regalis, cui incubuit dicta bellula matronula: cedit ancilla, itur cubitum, ibiq; suam reperit amasiam. Postridie eadem ancilla cubiculum intrat, herā excitat, surgere iubet, ne herus forsan inexpectatus eos in opere tali opprimat, & comperiat. Surgitur itaq;, ientatur splendidè, & talis Athletha pro munere, & pro re bene gesta donarium à sua accipit, holosericam crumenulam, cui ipsa 8. inseruit coronatos aureos solares. Hanc rem is (vt plenus erat rimarum) commemorauit vni suorum sodalium, qui tam facetum actum ridens, eamus (inquit) ad eandem, & emamus hac pecunia ab eadem aliquot vlnas holoserici: placuit consilium, eunt eodē, reperiunt in taberna mercatoria maritum præsentem, salutant ipsum, salutant vxorem, quæ vultum habebat in manu, & se bellè componere norat, poscunt holosericum pro thorace, proferuntur varia, vxor iubet maritum elegantiora ferre è penitiori cubiculo domus: dum is se ad ea ferenda recipit,

vxor

vxor 4. vlnas abscindit & pecuniam reddit. Interim maritus redit cum 3. aut 4. sarcinulis, iubet vxor reportare, quòd conuentum esset inter ipsos, dicit sibi solutum esse, & se pecuniam in capsulam argentariam immisisse. Reportat maritus holoferica: redeunt salutata vxore emptores cum holoferico, & pecunia, Huiusmodi exempla metuo, ne plura fiant, quàm velim, & quàm sit salutiferum, potissimùm ob maritorum laxitatem, & iusticiæ nimiam facilitatem. Sed quod iusticia non punit, id plerunq; punit ultor scelerum Deus. Nam hîc Alemanus post pauculos aliquot menses, stans pro foribus suis, nihil mali suspicans, ab impurissimo inuaditur lenone, & sine vlla verborum controuersia, pugione confoditur. Quocirca metuatur quisque iudicium, & vindictâ diuinam, tametsi ad sua vitia iusticiâ cõnuere cognouerit.

CAP. XCI.

De lenocinio.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 91

¶ Vando committatur lenocinium.

¶ Lenocinij cum peccato meritorio collatio.

¶ Lenocinij apud ethnicos detestatio.

¶ Lenocinij pœna ex iure capitalis.

¶ Tria requiruntur, vt lenones ultimo afficiantur supplicio.

¶ Duæ vices consuetudinem faciunt.

7 Qui lenones { Consilijs
Fauore } iuuant, ij pari pœna plestuntur.
Ope
Consensu

¶ Lenonum condemnatio mitior.

GENERALIS adulterio crimen est lenocinium, hoc est, 1
nefariû illud scelus, quo quis ex publicis scortationibus, ex
adulterijs, ex deflorationibus, aut ex fornicationibus sibi quæ-
stum facit: non quidem proprio corpore, sed virgines, mulieres,
matronas, aliorum vxores, aut meretrices, huius quæstus gratia ad
actum venereum, aut publicè aut occultè pellicens, vel etiam ad
hoc priuatim domi alens, & ex eo meritorio quæstu viuēs. Quod 2
quidem peccatum lenocinium, non est scelere inferius peccato
meritorio, hoc est, eo quo quis proprio corpore quæstum facit,
teste Vlpiano, in l. Palàm, §. Lenocinium, ff. de ritu nuptia. & in l.
Athletas,

Athletas, §. i. ff. de his qui notan. infra. Nam vt hoc speciale est, &
ex vnius foeminae libidinoso amore nascitur, ita lenocinium ge-
nerale

nerale est, & plures ad suam libidinem explēdam, quæstus gratia, perducit. Quum autem per sese, vel apud Ethnicos, vtpote apud 3
 Lucianū in amatorijs, & apud alios complures, lenocinij crimen imprimis sit detestabile & abominandum, multo maiori odio apud Christianos illud haberi debet: ideoque hoc lenocinium cōmunes leges grauissimē puniūt, l. i. §. Qui lenocinij, & l. Athle-
 tas, §. Qui lenocinij, ff. de his qui notant. infam. & l. i. §. Lenocinij, & §. Qui hæc, ff. ad le. lul. de adulter. l. De crimine, §. fin. & l. Ita nobis pudor, C. ad le. lul. de adulter. Authent. de lenonib. per totum, colla 3. Præterea quicumque huiusmodi lenocinia commit- 4
 tūt, hoc est, qui publicē ex scelerata et meretricia vita mulierum, aut propriarum vxorum, aut filiarum, aut aliarū etiam quarumcunque, qui (inquam) ex his publicē turpem quæstum faciunt, pecuniam merent, & exinde viuunt: ij puniendi sunt vltimo supplicio, aut malæ crucis suspendio, §. Præconizamus, & ibi glos. & Bart. in Authent. de lenonib. colla. 3. Verū hīc notandi sunt tres 5
 modi, quos in lenocinio concurrere oportet, priusquam lenones ad vltimum supplicium, aut patibulum, damnari possint. Primò, vt mulierem ad hunc meretriciū actum persuasionibus, aut præmijs, aut precibus perduxerint: & hoc ex consuetudine sæpius facere sint soliti, vt vult glos. in d. §. Præconizamus. Atq; hīc con- 6
 suetudinem intellige, quoties factū bis cōtigerit: Nam quum in alijs multis, ad consuetudinem firmandam requiratur frequens & sæpe iterata commissio: in hoc & simili crimine duæ vices, id est, bis commissæ faciunt & confirmant consuetudinem, l. 3. circa fin. cum ibi not. C. de Episco. audien. Deinde vt ex ipsius vita nefaria, & avaritia, sibi quæstum fecerint, & pecuniam acceperint. Tertio, vt eam sibi ad dictum actum subiectam fecerint, & morigeram, aut promissis, aut præmijs, aut alijs quibuscumque modis. Porro hoc vltimo supplicio, vel patibulo non solum damnan- 7
 tur ipsi lenones publici, sed etiam omnes quicumque aut ad stuprum, aut ad incestum, aut ad adulterium, aut ad deflorationem, aut ad fornicationē, aut scortationē vllō modo, cōsilijs, fauore, et ope, & cōsensu, per publica lenocinia coadiuuerunt, et cooperati sunt,

sunt, ultimo supplicio vel patibuli suspendio etiam dānandi sunt, l. Aut facta, ff. de poenis, l. Sape, in fin. ff. de verb. signifi. l. 1. ff. de seruo. corrup. l. 2. §. 2. l. Qui domum suam, l. Is cuius ope, l. Mariti lenocinium, ff. ad le. lul. de adulter. l. 2. & l. Castitati, C. eod. tit. de adulter. Haftenus ipsa iura dictos lenones enarrato ultimo supplicio puniri iubent. Verū quū aliquanto videatur ea sententia seuerior, ideo hoc peccatum multi mitiūs puniri malunt. Et ego quoq; qui Senatui Brugenſi, ac alijs, multis annis fuerim à cōsilijs, & lenonum punitionibus saepe coram adfuerim, nunquā cōspexi dictos lenones, aut lenas, aut adulteros, ultimo supplicio dānari & puniri, sed aut exilio ciuitatis, vel regionis, aut theatri installatione, aut virgarum flagellationibus, aut similibus poenis citra mortem. Hæc habui pie Lector, quæ de hoc lenocinio tibi volui cōmunicata: si tamē de hac materia plura desideres, p me interim Iaco. de Bello visu in sua practica in rub. de lenonib⁹, plegas, licet.

C A P. XCII.

De stupro.

Summæ rerum tractatarum in Comenta. C A P. 92

1 2 Stuprum quid.

3 Stuprum est duplex { Voluntarium.
Violentum.4 Stuprum { Voluntarium } quid: Et quomodo puniendum.
5 { Violentum,6 Stuprator cogendus, vt vel { Ducat stupratam in vxorem.
Stupratæ de dote prouideat.

7 Damnum non est stupratæ poscendum post alterutrius matrimonium.

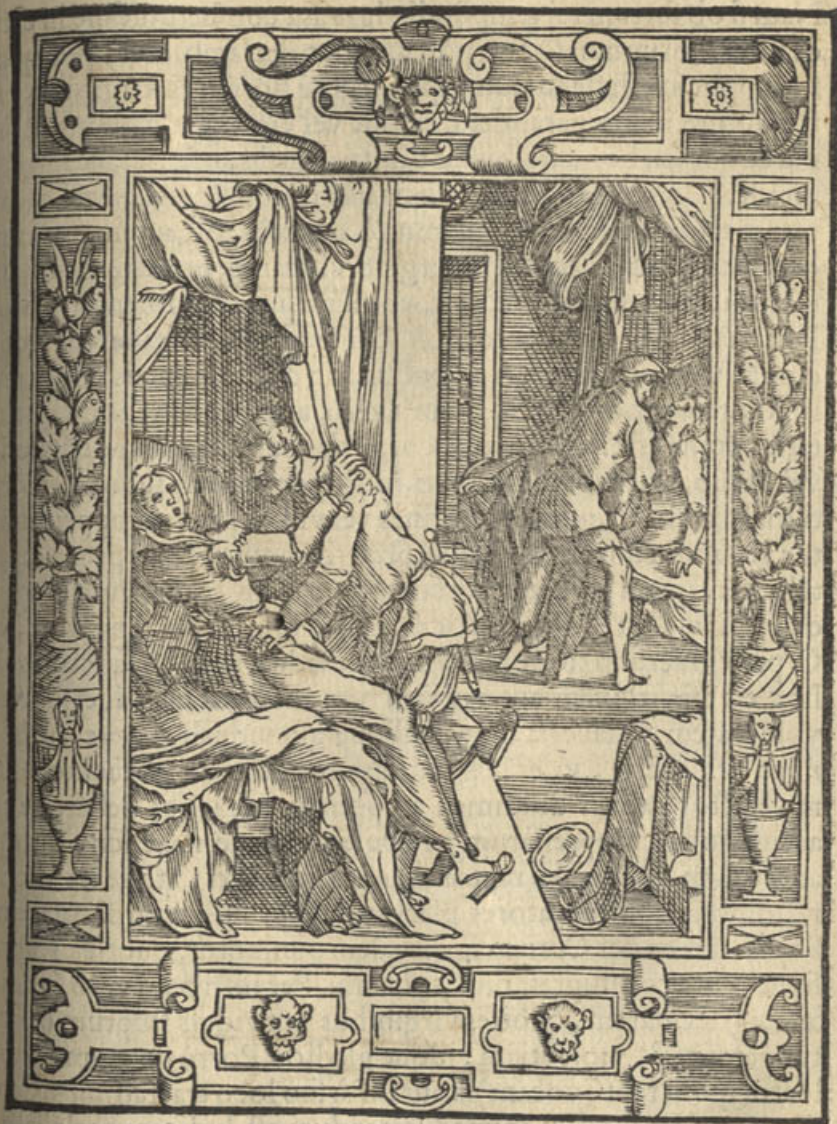
8 Virginem impuberem stuprare conans, damnatur exilio.

9 Tutor { stuprans { Pupillam suam, punitur exilio & confiscatione.
10 Feudator { Filiam vasalli } priuatur { iure suo in vasallum.
11 Feudatarius { Filiam feudatoris } suo feudo.

12 Virginis iuramento statur contra stuprantem, etc.

VM hîc in libidinum varias species incidimus, & de earū punitione, congruo ordine hîc sese profert Stuprum, quod vocabulū, licet subinde generaliter pro quibusuis luxuriæ speciebus capiatur, specialiter tamen

tamē et strictiūs hīc pro virginū defloratione accipiendū est, quod
certē malū est grauissimum, & acri animaduersione plectēdum.

z

Nam

Nam si ob furtum rei temporalis iure aut consuetudine in crucē fures subripimus (sicuti post suo loco declarabimus) quo, quēso, supplicio afficiendi sunt, qui Virginū florem & virginitatem, thesaurum incomparabilem, callidē vel violenter eripiunt? & famā & nomen bonū quibusvis diuitijs potius auferunt, & sinistrē furantur? Certē non leuiori pœna mihi damnādi videntur, quā
 2 rerum temporaliū fures: imō multō acerbior. Est autem stuprum ordinariū crimen, quod in virginē viduamq; honestē viuētem
 3 committitur. Istud duplex est, voluntarium, & violentum. Voluntarium est, quod volente & consentiente virgine vel vidua
 4 committitur: cuius pœna est publicatio dimidię partis bonorum in stupratore honesto: in humili verò, ac persona vilioris qualitatis, pœna erit flagellatio ac corporis coercitio cum relegatione
 5 vel exilio, §. Item lex Iulia de vi. Institu. de publici. iudic. Violentum stuprum est, quando virgines vel viduę per vim opprimuntur vel abducuntur: & dicitur proprie raptus, cuius pœna capitalis est, quam parentes vel cognati ipsi sumere possunt à rapiente, si in actu & flagranti crimine ipsū deprehenderint, vt C. per vniuersum tit. de rap. virgi. seu vidua. nec non sanctimoni. hoc est, si virginem aut viduam non diffamatam aduersus eius voluntatem vitiauerit, virginalique aut viduali decore seu honore priuauerit, vi expugnata ipsius pudicitia: is facinorosus malefactor capitis discrimen ac pœnam incurrit: debetque ex accusatione compressarum in prosecutione maleficiij, quemadmodum prædo seu raptor, gladio truncari: atque ita dictis rationibus constupratores plectuntur per iusticiam secularem. Sæpius tamen per Curiam spiritualem puniuntur, quoties stupra fiunt, cum constupratarum consensu. Per iusticiam verò (vt diximus) secularem, quoties virginibus aut viduis stuprum offertur per vim & violentiam, idque gladio. Porro de stupro violento (quod raptū vocant) latius infra suo loco tractabimus, Cap.
 6 de raptu. Hic interim animaduertendum est, Iudicem ecclesiasticum cogere posse stupratorem, vt in vxorem ducat stupratam: aut vt ipsi de digna dote prouideat, per quam alteri tandem possit ho-

set honestè nubere : atque hæ pœnæ quidem statuendæ sunt, non ex arbitrio Iudicis, sed stupratoris, vt is stuprator cogente Iudice alterutram pro arbitrato eligat. Verùm ista locum tantum habent ante alterutrius contractum matrimonium, sic vt stuprata, per Iudicem à stupratore, iniuriæ, & damni reparationem postulet, priusquam is stuprator aliam vxorem ducat : aut antequam ipsa stuprata alteri nupserit, & cum alio matrimonium contraxerit, vt in c. i. & c. Peruenit, ext. de adulter. & ibi D. Abb. Si autem ipsa stuprata differat suæ illatæ iniuriæ reparationem exposcere, vsque ad alterutrius initum & contractum matrimonium : in eo casu negotium censetur inualidum & extinctum. Nam tunc ipsa suo damni repetendi iure planè priuatur, vel ob hanc causam, quòd stuprator eo casu sua careret & destitueretur optione eligendi alterutram pœnam, de qua diximus. Qui autem molitur virgunculam impuberè decem aut vndecim annorū, nondū viripotentē, stupro polluere, is certè damnandus est exilio aut alia punitione, seu pœna arbitraria, iuxta qualitatem & conditionem personæ, etiam si actu eam non violasset, aut violare potuisset. Nam qui sunt conditionis humilioris, hi in metallum damnantur : honestiores verò personæ in insulam relegantur exules, l. Si quis aliquid, §. Nondū, ff. de pœnis : quod proculdubio notandum est, quia hodie hæc pœna non reperitur correctæ, neque immutata : nam huic consentiunt Doctores in d. §. Item lex Iulia de vi, vbi glossa eadem etiam confirmat : tamen si Iacobus de Bellovisu in sua solenni practica iudiciaria tit. de lenonib. numero 33. defendat, violantes virginem immaturam nondumq; viripotentem, nō teneri de stupro, le. Iulia, de adulter. sed l. Aquilia, de vulnerato, l. Si quis aliquam, §. Quæ nondum, ff. de pœnis, l. Si seruus seruum, §. Si oliuam, ff. ad l. Aquil. l. Si Stuprum, in fin. ff. de iniur. Tutor verò qui suam pupillam, & suæ tutelæ commissam constuprauerit (etiam si id fiat cum ipsius voluntate) is puniendus est per Iudicem secularem exilio seu deportatione, & bonorum omnium proscriptione, l. i. C. Si quis eam, cuius tutor fuerit, corruperit. Ratio est, quòd is tutor, patris loco tali

10. Arui

- pupillæ datus fuerit: nempe, vt illam curet, defendat, alat, doceat, bonisq; moribus eā potius instructam curet, quàm vt ipsius bona curet & defendat. Nam hæc secundaria tutorū esse debet cura, illa verò prima & præcipua. Quocirca quasi incestuosè illam stuprat, quam filia loco tutandam assumpsit, non vt eam sibi cōmissam liberiùs stupro cõtaminet, l. 2. ff. de administra. tuto. & instit. eodē lemmate seu tit. in princ. de tutel. Similiter dicendum est de
- 10 puberū iuuenclarū curatoribus. Postremò si dominus feudator circumueniret, seduceret, & condormiret filia virgini sui vasalli seu feudatarij: is vasallus omni ex parte exemptus fieret à domino
- 11 feudatore. Contrà verò, si vasallus condormiret filia virgini sui domini feudatoris, ipse suum feudū, cum omnibus dependentijs
- 12 perderet, vt etiam suprā in Cap. de adulterio meminimus. Et virginis iuramēto statuitur, contra stuprantē, quòd fuerit virgo, Chasteneo teste super Rub. Des Iustices & droictz dicelles, in verb. Et droictz dicelles, numero 38.

CAP. XCIII.

De fornicatione.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 93
Fornicatio quando committitur. 1

1 Fornicatio prohibetur { Iure diuino,
&
Iure canonico.

Fornicatio cur à Iure ciuili permittatur. 3

Fornicationem, qui peccatum mortale negat, errat. 4

- 1 **I**NTER species libidinū præterea connumeratur fornicatio. Est autem fornicatio, rem venereā exercere cum mulieribus innuptis, cū viduis, et meretricibus, & cōcubinis, c. Meretrices, 32. q. 4. Quæ quidem fornicatio, tametsi cæterarum sit leuissima & simplicissima, est nihilominus peccatū mortale, & iure diuino prohibita,
- 2 teste ipso Christo, qui fornicatoribus pœnam iudicij comminatur, & teste ipsius Christi Apostolo Paulo, qui à beatitudine superna ubiq; expressè excludit, ad Galatas 5. vbi, præmissa fornicatione & alijs vitijs, submittit: Qui talia agūt, regnū Dei nō possidebunt: solum autē mortale excludit à regno Dei, ergo etc. & ad Corinthios

Corinthios 6. Fugite fornicationem, & Clement. Ad nostrum, &
 ibi glosin verb. Non est, de hæretic. in Clemēt. Quocirca de iure
 z iij Canonico

Canonico & hodie prohibitus est cōcubinatus, qui tamē tanquā licitus permittebatur de iure ciuili, 1. In cōcubinatu, ff. de cōcubi.

- 3 Ideoq; etiam per iusticiam secularē nulla fornicatio punitur, sed eam maioris mali vitandi gratia prudenter dissimulat, & conni- uendo permittit: non quidē vt licitā, & crimine vacuam: tametsi sint, qui, vt suā libidinis stimulis patrocinentur, fornicationem naturale peccatū dicunt, parumq; per se habere mali, & à peccato mortali multum esse alienā, miserē sese interim decipientes. Nam secūs testatur ipsa veritas Christus, vt suprà: et Apostolus Paulus, ex verbis Dei, fornicatoribus regnū Dei negat, à quo solūm peccatum mortale excludit. Igitur velint nolint, fornicatio gratiam Dei excludit, & cum peccato mortali coniuncta est, vt etiam notat Panor. in c. Inter opera, ad fin. ext. de sponsalib.

C A P V T X C I I I I.

De incestu.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 94

1 Incestus in libidinis speciebus crimen grauissimum.

2 Incestus fit cum

Sanguine carnali	} nobis coniunctis.
Toro coniugali	
Gradu fidei, & spirituali	

3 Incestus punitio, variē capitalis est.

4 Incestus punitio ex

Iure ciuili	} Extra matrimonium.
Iure Canonico	

7 Qui neptem cognoscit citra dispensationem, incestum committit.

8 Concubitus cum nepte

In matrimonio dispensato,	} non est incestus.
Per ignorantiam personæ,	

9 Incestus punitio est, &

Spiritualium	} Iudicium.
Secularium	

- 1 Q V A N T O fornicatio est inter venerea crimina leuior, tantò
2 Incestus est suo scelere grauior. Est enim incestus, venerea peragere cū consanguineis, cū affinibus, c. Lex illa, 33. q. 1. cū monachis, cū nonnis vestalib⁹, ac ordine ecclesiastico insignitis, glos. not. in c. Virginibus, 27. q. 1. Item cū illis, qui nobis gradu, & cognatione spirituali, & Fidei Sacramento in Baptismo, cōiuncti
3 sunt, c. Si quis cū matre, 33. q. 2. Quisq; igitur hoc incestu se cōta- minat,

minat, is capitaliter puniendus est. Sed diuersimode: Nā qui nefandissimo incestu cognouit matrē, sororē, neptē, aut filiā: is multo
 4
 seuerius puniendus est, quā adulteri: nempe, morte publica &
 z iiij infami

infami, et omnibus detestabili, vt eius exemplo terreantur ceteri, per text. in l. Si adulterium cum incestu, & ibi Bart. Angel. & Alberi. ff. ad le. Iul. de adulter. quia poena incestus est per illum text. capitalis poena, secundum glos. i. ibi, & Iacob. de Bellouifu, in sua praxi. tit. de lenonib. in fin. per illū text. & notatur in c. 2. & c. Ex literis, ext. de eo qui cogno. consang. vxor. suæ: & sic patet, quòd imponitur grauior poena pro incestu, quàm pro adulterio: vt & colligitur ex d. c. 2. & ibi glos. ext. de eo qui cog. consang. vxor. suæ, vide d. l. Si adulterium cum incestu, in princip. & c. Adulterij malum, 32. q. 7. Contingit autem incestum committi simul cū adulterio, aliquando sine matrimonio, aliquando iuris errore: aliquando sanguinis contaminatione, quæ ferè omnia admittunt suas distinctiones. Cæterum de poenis omnifariam coitus illiciti, extat optimus libellus seu tractatus Pauli Grillandi. Et tractatur in l. Si quis viduā, ff. de quæstionib. Et Papinianus inquit: Si adulterium cum incestu committatur: vtputa cum priuigna, nuru, no-uerca, mulier similiter quoque punietur: Id enim remoto etiam adulterio eueniret, d. l. Si adulterium cum incestu, ff. ad le. Iuliam de adulter. & §. Stuprum, per totum. Authent. de incest. & nefar. 6 nuptijs, per totum, colla. 2. atque ita iuxta iura ciuilia. Pontificia autem iura iamiam dictos incestuarios puniunt poenitentia publica, ad discretionem et prudentiam Officialium & aliorum ludicum, d. c. Si quis cum matre, 33. q. 2. Quisquis verò cognoscit & polluit neptem suam, is certè incestum committit, etiam si eadem neptis matrimonio illi esset coniuncta: nisi certè in eo matrimonio ipsi per Summum Pontificem, hoc dispensatum esset: aut nisi iuramento se adstringeret, quòd ante congressum venereum cum nepte, non præsciuisset fuisse neptem. Porro de hoc crimine incestus, censuras & iusticiæ spirituales & seculares, singulæ in suis & sibi subiectis cognoscunt: propterea quòd incestus crimen sit mixti fori.

CAP. XCV.

De raptu.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 95

1 Raptus

1 Raptus Flandricè continet duo, scilicet { Vrauvve cracht,
ende
Onscakinghe.

Raptus

1 Raptus quid sit.

2 Raptus vt varius, ita punitio varia.

4 Crimina magna concernunt duo, & $\left\{ \begin{array}{l} \text{Partem aduersam.} \\ \text{Fiscum, vel Iusticiam.} \end{array} \right.$

5

In criminibus igitur $\left\{ \begin{array}{l} \text{offenduntur, \&} \\ \text{Fiscus.} \end{array} \right.$

6

$\left\{ \begin{array}{l} \text{placandi sunt, \&} \\ \text{Pars.} \\ \text{Fiscus.} \end{array} \right.$

7 Raptor (etiamsi cum consensu raptæ) remissionem impetrare debet.

8 Parentes raptum filiæ dissimulantes, puniendi sunt exilio.

9 Quando in raptu vis committitur.

10 Meretricibus, de vi conquerentibus, non est credendum.

11 Virginem in lupanari vi constuprans, non punitur criminaliter.

12 Meretricibus conuersis,

$\left. \right\}$ nulla vis inferenda est.

13 Concubinis,

14 Rapiens impuberem, punitur exilio vel capite.

15 In raptu punitur $\left\{ \begin{array}{l} \text{voluntas,} \\ \text{Conatus,} \end{array} \right\}$ vt factum.

16 Rapta non potest nubere suo raptori, ex iure ciuili.

17 Raptrices puniendæ sunt, vt raptores.

18 Sponsus sponsam rapiens, quomodo puniendus.

19 Maritus vxorem rapiens, non est puniendus.

20 Meretrix virum rapiens, an punienda.

R I V S Q V A M pie Lector in hoc Capite raptus declarationem aggrediamur, prius hoc te scire volo: apud Flandros crimen raptus, bifariam intelligi, & distingui: nempe de eo crimine, quo alicui mulieri vis & violentia inferitur ad actum venereum, quod crimen vocant (vrauvve cracht) Deinde de eo crimine, quo mulier vi abripitur, & ad arbitrium Raptoris aliquò abducitur, vt ea (quia non licitè) saltè illicite potiri posset, vulgò hoc crimen vocant (ontscaken) Porro hæc duo crimina, licet vulgò in nostris regionibus, voce & re differant: in iure tamen eodem nomine appellantur, scilicet Raptus. Quocirca nos quoque vulgi diuersa appellatione dissimulata, vtraque crimina sub vno titulo, & capitulo Raptus declarabimus, quod iura eorundem distinctionem nullam ponant, sed ambo Raptum nominent. Est autem Raptus,

Raptus, quoties mulier aut virgo improbè vel vi abducitur, vel vi corrumpitur, idque diuersimode, vt ex sequentibus punitionibus pernoscetis clariùs. Nam quicumque virginem, viduam, 3 religiosam, aut quamlibet aliam honestam mulierem aut rapit, aut ad actum venereum vim infert, is puniendus est gladio, & bonorum confiscatione, l. vnica, C. de rap. virgi. l. Raptores virginum, & in l. Si quis non dicam rapere, C. de Episco. & cleri. Simili quoque poena damnantur, quicumque aut consilio, aut fauore, aut ope vlla ad dictum raptum coadiuuerunt, d. l. vnica, §. Poenas autem, & d. l. Raptores virginum. Nec excusaret, si diceretur, aut si ipsa rapta diceret, omnia acta fuisse sua voluntate & consensu: quia nec ius, nec iusticia ipsa talibus excusationibus contenta forent: quòd huiusmodi commissa, & facta con- 4 cernant, non solùm partem aduersam, & conquerentem: sed etiam concernant ipsam iusticiam, vel Fiscum, iusticiæ legalis partem alteram. Cui Fisco aut iusticiæ non ob id satisfactum est ilico de illata iniuria, cùm partis aduersæ vni in eo crimine satisfactum fuit: hoc enim indubitatum habeas pie Lector oportet, quòd in materia delictorum, ex crimine duæ nascantur actiones, hoc est, duabus personis infertur iniuria, ob quam vtraque se- 5 orsum, contra factorem litem intendere aut apprehendere potest, & de iniuria illata conqueri: Vna persona est pars aduersa, & primò læsa, quæ damnum & damni reparationem reposcere potest: Altera persona est Fiscus, vel ipsa iusticia læsa, quæ item damni sui, hoc est, iusticiæ & dedecoris reparationem, imò iniuriæ illatæ ultionem exposcit. Sunt præterea hæ duæ personæ, 6 in patratæ criminibus ita sibi vnita societate coniunctæ, vt neutra sine altera plenè, validè, & efficaciter placari posset, nec altera sine altera in totum satisfieri velit. Quocirca non potest se quisquā excusare, si priori personæ, id est, parti aduersæ satisfecerit, neglecta parte altera, hoc est, Fisco seu iusticia. Nā hæc, dissimulata prioris partis placatione, in lite sua criminosa procedet, non secùs quàm si neutri personæ satisfactum esset. Nam etsi altera persona condonat, altera tamen in sua actione permanet, sicuti

- 7 sicuti in alijs quoque locis superioribus subinde dictū est. Porro postquam raptor, raptam cognouerit, etsi rapta dicat omnia acta fuisse cum sua voluntate & consensu, per istius tamen excusationem nequaquam exonerantur factores à iusticia (sicuti & iam prædictum est) sed sunt capitaliter punibiles, & nullo modo excusandi & absoluedi, donec & quousque habuerint aut acquiesierint à Principe delicti remissionem & indulgentiam, & deinde remissionem illam cum vera confessione, & in decenti forma interinarint. Parentes verò nō prosequētes raptū violentū seu violenter factū filix aut nepti, puniēdi sunt exilio seu deportatione, tanquam suspecti de illo raptu, d.l. vnica, §. Et si quidem, ver. nisi
- 8 etenim: Vim autē in raptu tū fieri intellige, quādo mulier magno clamore implorauit alicuius opē & auxiliū, isque clamor per aliquos auditus fuerit. Porro si res cōtingat procul ab hominibus, in syluis, in foueis, in magnis agris, vbi vox oppressæ, non facillē à quoquā audiri posset: tū omnimoda fides de illata vi adhibetur mulieri cōquerēti, si modò ea honestę vitæ et famę fuerit. Ad hæc feruiūt in simili notata Barba. in addit. ad Bald. in c.1. §. Iniuria, de apost. Cardi. in c.1. ext. de adulter. Et quemadmodum statuitur iuramento virginis contra deflorantem, quod erat virgo: ita statuitur iuramento honestæ raptæ contra raptorem, quod erat rapta.
- 10 Nam meretricibus atque alioqui inhonestis fœminis nunquam fides in vllō adhibenda est, nedum in delationibus criminalibus. Ideo ipsæ de oppressione violenta conquerentes, nunquam in iusticia sic audiendæ sunt, vt ipsarum accusationis gratia constuprator, aut violētix illator, vllō modo criminaliter dānandus foret. Nam tales mulieres sese omnibus prius prostituerunt, & quæstus gratia se omnibus addixerunt, adeo vt nulli sui copiam denegare possint: Phil. Decius in l. Inuitus, ff. de Reg. iur. tales enim nō sunt dignæ legum laqueis innodari, l. Quæ adulterium, ad finem, C. ad l. Iuli. de adul. Atque ob hanc quoque meretriciam suspitionem (addam quod maius est) si in prostibulis reperta sit iuuenula comptula, lasciuens & quasi meretricio habitu ornata: & contingeret, vt eam aliquis pro meretrice vi comprimeret, is

certē

*Vis quomodo
probetur*

certè compressor excusandus esset, & nullo modo ob querelam
 iuenculæ etiam criminaliter puniendus esset: etiâ si ex ea cõpres-
 sione stuprũ contigisset, hoc est, etiam si ante compressiõem virgo
 fuisset: quũ enim in meretricio habitu et in loco meretricio repta
 fuerat, pro vera meretrice omni iure censi debbat. Verũ enim- 12
 uerò si contingeret tales meretrices postea è spurcissima vita illa
 ad vitam honestiorem conuerti, & sese ad matrimonium, aut ad
 monasteriũ addicere, vel se ad collegium beginarum adiungere,
 aut ibi saltè honestè habitare: tũ nullo modo fas esset talibus me-
 retricibus conuersis, & honesto in statu viuentibus, vllam vim
 inferre, rapere, aut vi corrumpere, vt habetur in d.l. vnica. Salic.
 secutus opinionem Cyni in d.l. vnica, dicit, quòd isto casu raptor
 subijcitur eisdẽ poenis, de quibus in d.l. vnica: quia sufficit, quòd
 mulieres illæ honestè viuunt tempore raptus: lex enim illa nõ re-
 quirat vitam præteritam, sed præsentem duntaxat, hoc est, qualis
 est tempore raptus. Nam si tempore raptus tantũ aliqua reperta
 esset honestè viuere. eoque tẽpore ea sic viuens raperetur, raptor
 crimen raptus committeret, & pœnam incurreret, aliàs non: ita
 tenet Salicè. in d.l. vnica, qui dicit, hoc esse de mente Cyni ibi.
 Adde Baldum in d.l. vnica. Imò ne licet quidẽ vim adferre con- 13
 cubinis ipsis, quæ sese honestũs aliquantò in suo concubinato
cum vno suo concubinario gerunt & viuunt, etiâ si in eodẽ con-
cubinato reperiantur secreto aliquando facere sui copiam alteri,
aut quæstus, aut amoris gratia: nam tales concubinæ non omni-
bus, & singulis se prostituunt, sed vni duntaxat suo concubina-
rio, licet non satis semper fideliter. Quicunque rapuerit iuencu- 14
 lam seu puellam nouem aut decẽ annorum, & sic nondũ viri po-
tem, is punitur secundum nonnullos exilio: secundum alios,
capite siue extremo supplicio, etiâ si crimen non impleuerit: Nam
 in hoc crimine ipsa voluntas puniẽda est, vt mox infrà, ita Ioan.
 Fab. in §. Item lex Iulia, ibi: Item etiã maior pœna imponitur, In-
 stitu. de publi. & videte D. Guidonẽ papæ, q. 555. vbi plenè ponit,
 quomodo puniatur de iure. In hoc namque crimine raptus, eque 15
 punitur voluntas seu affectus, sicut factũ ipsum, siue ipse effectus:
 nempe

*To: a via
 p. p. p. p. p.
 M. a. i.
 p. h. m. d. p. i.*

- nempe, cum raptor aliqua signa exteriora voluntatis suae ostendit, quod animū habuerit rapiendi: Imò in quibusvis atrocissimis delictis (de quorū numero haud dubie raptus est) punitur delictum attentatū, etiā si nō sit secutus effectus, l. Si quis nō dicā rapere, & ibi acutissimè hoc axioma elegantissimis & subtilissimis distinctionibus examinat ac discutit Cynus, C. de epis. & cleri. quē occasione nacti plegite. Ideoq; qui iuit cū alijs armatis hominibus ad domū mulieris, vt illam ibi raperet: & si (quod ipsam domi nō inuenit) cōceptū scelus peragere nō potuit, tamē puniri debet, ac si delictū cōsummasset, sequēdo glos. Institu. vi bono. rapto. quā
- 16 etiā sequitur Anto. Corseti in singulari, in verb. vis. Et qui vnā iu-uēculā rapuerit, ea nō poterit suo nubere raptori de iure ciuili: & si illi nupserit, amittit oīa quā ab ipso habuit, d. l. vnica: sed de iure Canonico potest rapta nubere raptori, ac matrimoniū legitimè cōtrahere cū raptore: & si illi nupserit, matrimoniū est firmū & validū, nec perdit sua bona, quia ipso matrimonio sua bona cōseruantur, c. Cū caussa, & c. fin. extr. de raptoribus. Nec stat-
tur in hoc dispositioni iuris ciuilis, de quo in c. Ad id quod, de spōsalib. & in c. Literas, de despon. impub. & D. Hyp. de Marf. in d. l. vnica, numeris 190. 191. 192. 193. Priusquā tamē huic capiti finē imponamus, nequaquā extraneum fuerit nō nullas subnectere quē-
17 stiones. Prima quæstio sit hæc: Quum iura poenā raptus statuunt raptoribus, quā poenā statuere debent raptricibus? hoc est, mulieribus illis audaculis, quæ ipsis viris aut adolescentibus vim inferūt, & quasi ad sui concupiscentiā, & actū rapiūt, sicuti Genesis 39. quoq; legitur, de vxore Pharaonis, quæ Iosephū castū ad illicita coëgit, & violentiā intulit: De mulieribus enim idē videtur iudiciū, quod de viris. Ad hanc tamen quæstionē respondendū est, quod mulieres ipsdē poenis nō subiacēt in raptu, quibus viri: quia dispositio illius l. Vnicę, nō habet locū in muliere rapiēte virū: ex quo non viget eadē ratio iniuriarum in hoc casu, sicut in alio: ita tenēt Bald. & Salice. in d. l. vnica, & est cōmunis omniū Doctorū opinio. Nec absimile etiā dicēdū est, in viro rapiēte alium virum causa libidinis, quia non cōprehenditur sub d. l. vnica. Ita tenent Salic.

Salic. & Bald. ibi. Altera quæstio: An spōsus spōsam propriam rapiens, puniendus sit? & qua pœna plectendus? huic quæstioni ad hunc modum faciemus satis, & respondebimus, quòd de iure civili punitur iisdem pœnis, sicut ille qui rapuit mulierem honestam, sibi nullo iure cōiunctam, d. l. vnica, §. Quibus, & ibi Hypo. de Marfil. quem videte. De iure autem Canonico, nulla pœna punitur sponsus, qui sponsam suam rapuit, cum qua prius præcesserat nuptiarum consensus, c. Cū causā, extr. de raptorib. & ibi glossa, quæ melius hoc declarat, & notat. in c. Raptus, & in c. Lex illa, 27. q. 2. vbi id expressè probatur. Tertia questio sit: 19
An maritus vxorem rapiens, & vim inferens, crimen raptus committat? & an iisdem obnoxius sit pœnis, de quibus in d. l. vnica? Ad hanc quæstionem respondendū est: quòd ipse maritus raptor nō subsit iisdē pœnis, nec iure civili, nec iure canonico: quia oēs Doctores cōcludunt, quòd maritus habet plenū ius in personam vxoris suæ: intelligite tamē de illa, cū qua cōsummauit matrimonium, d. c. Cū causā, extr. de raptoribus, & l. finali, C. de liber. homi. exhiben. & ita autumāt & tuetur Bald. & Salice. in d. l. vnica, & Canonistæ in d. c. Cū causā. Quarto quæritur: An meretrix 20
virum rapiens, subsit dictæ dispositioni l. Vnica, C. de rapt. virgi. Angel. videtur affirmatiuā amplecti partē in d. l. vnica, narratque se vidisse Florentiæ quandam meretricem comburi ac cremari, eò quòd rapuerat quendā pulchrū iuuenē, quem accuratiū examine. Sunt & aliæ quæstiones in hac re permultæ, quas huc omnes referre prolixum fuerat: ideo eas hīc breuitatis causā omittimus.

CAPVT XVI.

De peccato contra naturam.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 96

1 **G**rauiissimum venereorum crimen est Sodomiticum.

2 Crimen Sodomiticum, naturæ prorsus est contrarium.

3 Sodoma in cœlum vocat.

4 Sodomitici criminis, species sunt triplices.

5 Prima, quum quis secum venere abutitur.

7 Species } Secunda quum quis venere abutitur cum alijs in sexu { eodem.

13 } Tertia, quum quis venere abutitur cum brutis. { diuerso.

Primæ

6 Prima speciei poena.

8

Abusus { Veneris in eodem sexu masculino.

10

Veneris in eodem sexu foemineo.

21

Veneris in sexu diuerso.

Pena

- 9 Masculini concubitus mutui.
 12 Poena { Omnium criminum 2. speciei.
 1 Criminum 3. speciei.
 15 Quæstio, cur bruta puniantur.
 16 In Sodomiticis non requiritur seminis emissio.
 17 In Sodomitis punitur voluntas proxima, pro effectu.
 18 Pueros furantium pro Sodomitico implendo, poena.
 19 In Sodomiticis sunt notanda quinque { Communis mortalium proclivitas.
 Criminis detestabilitas.
 Poenarum enormitas.
 Iuris testis explanatio.
 Pauli nuda detectio.
 20 Causa cõmunis proclivitat in Sodomitica.
 21 Sodomiticorum detestabilitas.
 22 Ob Sodomitica inferuntur nobis { Fames.
 Pestes.
 Bella.
 Terra motus.
 inundationes, etc.
 23 Sodomiticorum testamenta. an rata sint.
 24 An propter Sodomiticum fiat separatio tori.
 25 { Tam enormis infligatur Sodomitis poena.
 26 Cur { Iura tam rectè Sodomitica nominent.
 27 Paulus tam apertè Sodomitica explicet.
 28 Congressus cum infidelibus quadantenus Sodomiticus est.
 29 Quatenus Turcas, bestias vocemus.
 30 Congressus cum mortua penè Sodomiticus.
 31 Omnis congressus sine spe liberorum, innaturalis.

V V M paulò superiùs dixeramus, incestũ ac raptũ in libidinũ speciebus, multis alijs esse crimina grauiora, omniũ nunc criminũ venereorum tractabimus grauiissimum, & lure diuino pariter & humano detestabilissimum, vtì Genesis 37. cap. & in Authent. vt non luxurietur cõtra naturã: quod vocãt crimen contra naturam seu Sodomiticũ: nẽpè quodd à Sodomis sacra Biblia testantur traxisse originẽ, & ob quod Sodomitæ ipsi igne cœlesti, & sulphure absumpti sunt, Genesis 19. cap. Aliæ enim oēs libidinũ species naturales sunt, & à naturę instinctu, & regula, & quodãmodo à naturę dictamine (licet nõ à ratione) proficiscũtur hoc verò solũ peccatum spretis naturæ legibus, imò extra naturæ cancellos violentè erumpēs, ipsam naturã aperto Marte oppugnat, violat, cõfundit, & naturæ permissis regulis abutitur. Quocirca hoc ipsum peccatũ 2

- 3 naturæ conditor & custos Deus tā apertè sibi detestabile passim proclamat, vt ipsius indignitatē & fœdā malignitatē cœlū vsque clamare, & indè sui vindictam exproscere dicat, Genesis 19. Cap. præalleg. Si igitur Deo ita sit hoc peccatū odibile, multò magis ex- osum esse debet humanis legibus, sicuti in progressu huius Cap. clariùs etiā (Deo fauente) cōmonstrabimus. Quocirca lura, vt hu- ius peccati enormitatē apertè declararent, per pœnas enormes il- lud quoq; puniendū esse sanxerunt, pœnas tamē statuentes iuxta
- 4 varietatē siue diuersitatē specierū in hoc genere. Tripliciter enim coitus seu peccatū contra naturā (quod sodomiticū vocant) com- mittitur: nempè quū quis venerē abutitur aut secū, aut cū homi- nibus, aut cū animantibus brutis. Ex his speciebus primū: Pecca- tū, graue est: alterū grauius: tertiū grauissimū. Primā igitur spe- ciē Sodomiticā cōmittunt, quicumque secū venerea secretò exer- cēt. quod crimen Apostolus molliciem vocat, Latini verò magis
- 6 propriè masturbationē nominant. Hos itaq; masturbatores dam- nant (propter fœdā enormitatem) aut exilio, aut alia pœna extra- ordinaria: si quidē factū & crimē tale ad Iudicis noticiā peruenerit: quod addo, quia rariùs talia crimina ad Iudicem perueniunt, ideòq; rariùs etiā puniuntur. Nā quū talia fœda crimina clancula- ria et secreta sēpius in secreta confessione sacerdotibus cōmittun- tur, ibique meritò abscondita perpetuò celātur, & rarò ob sui fœ- ditatē, & pudorē ad alicuius notitiā erumpunt: ideo rarò quoque & ferè nunquā huius primæ speciei punitio cōspicitur: nihilomi- nus tamen horribilis, & execranda: & ob hoc diuina punitione
- 7 subinde grauiùs punitur. Secundā Sodomitici criminis speciem diximus, quū quis venere abutitur cū hominibus. Id autē fit bifa- riā, aut in eodē sexu, aut in sexu diuerso. In eodē quidē sexu, etiā bifariā, quando masculus venerē exercet cū masculino, l. Cū vir nu- bit in fœminā, C. ad l. Iul. de adulter. et §. Itē lex Iulia, de adulterijs, & ibi Angel. Institu. de public. iudic. Quē beluinū & detestabilē furorem etiam in gentibus execratur diuus Paulus ad Romanos, primo Cap. appellans cupiditates ignominiosas. Nā (inquit) & fœminæ illorū immutauerunt naturalē vsum in eū vsum qui est
- contra

cōtra naturā. Similiter autē & masculi relicto naturali vsu fœminā, exarserunt in desiderijs suis, in inuicē, alius in aliū, masculi in masculos turpitudinē seu fœditatem operantes, & perpetrātes, & prēmīū (quod oportuit) erroris sui in semetipsos recipiētes. Quod flagitiū multis quoque in locis infectatur Lucianus: Notat quoq; idē nefas Liuius lib. 8. In Lucij Papirij creditoris libidine, qui C. Publio debitori suo stuprū inferre voluerat, & Fabius in milite Mariano turpissimū ac nefariū facinus satis seuerē & amarulenter exagitat: & licet is vir Romanus sit, nō grauatū tamē ipsos Germanos (vt qui tale nihil nouerint) à pudicitia cōmendare. Cæterū de Itālorū illa effrenata libidine Benedictus Curtius in 24. Arresto nōnulla percenset. De hoc etiā peccato contra naturā vide in Authen. vt nō luxurientur cōtra naturā, colla. 6. & d. l. Cū vir nubit in fœminā, C. ad l. iul. de adulter. De his autē & de punitione ipsorū meminerunt sacra Biblia: nēpe Leuitici Cap. 20. Qui dormierit cū masculino coitu fœmineo, vterq; operat⁹ est nefas, morte moriatur, sit sanguis eorū super eos. Quā detestabile sit hoc crimē innuit D. Paulus ad Cor. cap. 6 dicēs, Masculorū cōcubitores nō possēssuros regnū Dei. Et D. Augustin⁹ enormitatē innuit, de adulterinis cōiugijs, c. Adulterij, 32. q. 7. Et lactāti⁹, nō habēs odiosius vocabulū quo eos cōpellitet, eos lib. 6. cap. 23. diuinārū institutionū, vocat impios & parricidas. Aut quādo mulier venerem¹⁰ exercet cū muliere, l. Fœdissimā, & ibi gloss. & Salice. C. eodē tit. ad l. iul. de adulter. secundū alterā lecturā glossę argumēto, d. l. Cū vir, quā seqtur Cynus, qui dicit quasdā mulieres fœdissima neqtia tētari, quę libidinē suā exercēt in alias mulieres, easq; infectantur, vt viri, & cū gloss. trāseūt, Alberi. de Rosa, & Salice. vbi Albericus allegat textū cū glossā, in Auth. de nō eligen. secundo nubēt. §. Cū igitur, circa finē, colla. 1. in verb. luxurientur: quā dicit luxuriam cōmitti, si mulier cū alia fœmina agat, per d. l. Fœdissimā, et p. tex. in d. Auth. vt nō luxuriētur cōtra naturā. Quomodo autē tales Sodomiticę mulieres puniēdę sunt, aptē cōmostrat D. Nicolaus Boeri⁹ in suis decisionib. aureis, q. 316. in 2. parte. Porro in diuerso etiā sexu cōtingit hoīes abuti venere: id quoq; bifariē nō in mēbro

- debito, aut non modo debito. Quomodo autē hi duo nouissimi modi peragantur, nō est nostrum hīc velle explicare. Turpiores enim et detestabiliores sunt, quā vt cuiuspio Lectori vlla ratione committi debeant. Sed singulis sufficiat, nouissimē taliū criminū
- 12 indeterminatos modos, & puniendi rationem. Puniuntur enim omnes huiuscemodi ex receptissima cōsuetudine igni et incēdio.
- 13 Tertia species Sodomitica est, atque omnium horrēdissima, quum quis venerea exercet cum animantibus brutis: hāc species prohibetur Leuitici 18. vbi dicitur: Cū omni pecore nō coibis, nec maculaberis cū eo. Mulier non succūbet iumento, nec miscebitur ei.
- 14 Hoc autē peccatū tam est execrandū, vt Deus iusserit huiusmodi Sodomiticos simul cum ipso bruto interfici, & simul cōburi, vt Leuitici 20. Qui cū iumento & pecore coierit, morte moriatur: pecus quoq; occidite: mulier quæ succubuerit cuilibet iumento, simul interficiatur cū eo. Et Exodi 22. Qui coierit cum iumento, morte moriatur: hāc itē in terminis probantur in c. Mulier, 15. q. 1. Mulier quæ accesserit ad omne pecus, & vult ascēdi ab eo, mulier & pecus morte moriatur: rei enim sunt. Et c. Reos, §. Qui coierit, 23. q. 5. Verū hīc oriri possēt quæstio à curiosulis: Cur pecora ipsa in hoc flagitio plectantur, quæ contra legē (cuius nō sunt capacia) nec peccarunt, nec peccare potuerunt? omne enim peccatū oportet esse voluntariū, et ex deliberato animo procedere, quæ voluntate & animo carent animantia bruta, ideóque nec criminū rea censenda sunt. Sed his respondendū est, ea animantia bruta puniri non ob propriū, ac internū suum peccatum commissum: sed quoniam ea bruta instrumenta fuere socia, cum quibus homines nefandissimum perpetrarūt nefas: ob quod horrenda etiā morte postea plectuntur: æquum enim est, vt eadem instrumenta, scilicet animantia bruta, cum homine ipso simul plectantur. Indignū enim esset & odiosum, tale brutū irrationale subsistere, & in conspectu hominū versari, ob quod misera morte periisset homo rationalis: Ne igitur tale animal conspiciantibus odiū & indignitatē incuteret: deinde ne hoc brutū tali flagitio contaminatū, tanti sceleris perpetrati diutius tā indignā memoriā refricaret (quā ilico abolitam

litum oporteret) censuerunt iura tale brutū ilico cū homine peccante absumēdum esse, ne vlla post patrati sceleris punitionē memoria remaneret reliqua. Porro in hoc delicto atrocissimo non 16 requiritur consummatio operis, aut seminis ei aculatio: sed ad crimen & punitionem sufficit voluntas proxima, & conatus actui proximus: ita vt rē perfecisset, si potuisset, aut nisi aliquid impedimentū intercessisset. In his enim conatibus actui proximis punitur voluntas coinquinata pro effectu, & delictum attentatū pro delicto consummato, vt in l. Si quis non dicam rapere, & ibi Scribent. C. de episco. & cleri. Et l. i. §. fin. ff. de extraordin. criminib. & c. Vt clericorū, De vita & honesta. cleri. & c. Clerici, de excessib. prælato. Quocirca etiam quicunque pueros, aut adulescentes fu- 18 rantur aut rapiunt, vt cum eis suā innaturalē hanc venerē exercent, hi profectō etiam si actum nondū perfecerunt, plectendi sunt vt superiores: & si actū cōsummauerint, puniēdi sunt ambo. Atq; hæc de veris Sodomitis dicta sufficiāt. In quibus pie Lector quinq; 19 potissimū obseruare se velim: nempe, cōmunem in his procliuitate, sceleris detestabilitatē, grauissimū suppliciū, iuris rectā explanationē, & reuerentē in modis nominationem, & Apostoli Pauli apertā criminis detectionē. Quod igitur homines his Sodomiticis 20 perpetrādis addictiores sunt, & ad tantū malū præ ceteris propensiores, ex vehementiori cacodæmonis tētatione puenit. Scit enim humani generis perpetuus hostis diabolus, homines per fidem & charitatē potituros cœlesti fœlicitate, qua ipse sese indignū fecit, & seipsum priuauit: quod ipsum tantopere torquet, & eū ad tantæ fœlicitatis inuidiā acuit, vt nihil nō intētātū relinquat, quod à tāta fœlicitate humanū genus remotetur, præcludat, & impediat. Sed quū nullū cōmodius & cōpendiosius impedimētum sua tartareabilis excogitare potuerit, q̄ si efficere posset, vt pauculi homines nascerētur, imò si omnē sobolis humanæ propagationē impedire posset (quod per Sodomitica cōtingeret) huc omnibus neruis cōtendit, vt cū in omnibus alijs vitijs hominū animos labefactet, in hac Sodomitica vel omnium maximè vigilet, hæc hominibus suggerat, & ad ipsorū cōcupiscentiā & perpetrationē incendat & inflammet.

- inflāmet. Hęc mihi visa est potissima caussa, cur homines equò ad
 21 dicta Sodomitica sint propēiores. Sunt tamē nihilò minùs ea So-
 domitica crimina omnium profectò pessima, execranda, detesta-
 bilia, & indigna quę inter christianos vel semel nominari debe-
 ant, aut in cogitationibus versari: vocant enim ob hoc Sodomit-
 ticos, filios diffidentię, quasi de ipsorum salute penè diffidendum
 sit, c. Clerici, de excessib. prælato. & ibi voluit glos. fa. c. Deus
 omnipotens, 2. q. 1. c. Flagitia, 32. q. 7. c. Sed, de pœnitent. distinct. 1.
 Et ius ciuile in d. Auth. vt non luxurientur contra naturā, circa
 fin. l. 1. §. Remouet, ff. de postuland. vbi illi etiam gentiles, qui Ie-
 sum Christum & verum Deū non cognouerunt, huiusmodi tamē
 facinus, vltimo supplicio affici voluerunt: Quin & sacra Biblia
 hęc crimina pessima vocarunt. Accusauit eos (inquiunt) Ioseph
 crimine pessimo, Genesis 37. & ibi peccatum eorum aggrauatum
 22 est nimis. Genesis 18. Tā pręterea istud nefas execratur Deus, vt ob
 id (teste Pontifice) sæpe immittat in filios diffidētię fames, pestes,
 bella, terremotus, inundationes, atq; alias id genus plagas genera-
 les, cōfirmat text. in d. c. Clericorū, ext. de vita & honesta. cleri. c.
 Adulterij malū, 32. q. 7. d. c. Flagitia, c. Offerebat Loth, c. Clerici, de
 excessib. prælato. tex. in d. Auth. vt nō luxuriētur, colla. 6. Et in c.
 Qui puero, de pœn. distinct. 1. & §. 2. institu. de public. iudic. Et d.
 l. Cū vir nubit in fœminā, & l. Fœdissimā, C. ad l. Iul. de adult. De-
 testabilitatē pręterea cōfirmat Andreas Barba. in cōsilijs suis, cō-
 silio 64. (quod vltimū est) in primo volumine, vbi etiā post illud
 cōsiliū ponitur disputatio Anastasij Pluti, an scilicet ob criminis
 istius enormitatem Sodomita testari posset, hoc est, testamētū cō-
 23 dere: Deīde ob criminis grāde nefas in dubiū vocat, & in d. con-
 24 silio amplē disputat: An ppter peccatū Sodomiticū fieri posset se-
 paratio tori, hoc est: An vxor maritū quoquo modo Sodomiticū
 (vel erga seipsā, vel cū aliqb^o alijs) posset iure dimittere, aut cōtrā,
 vti isthęc Lēctori videre licebit. Tertio notanda est supplicij mag-
 25 nitude: Cū enim hoc peccatū sit omniū maximū & execrādū, nō
 simplici & leui morte puniēdū est, sed maximis supplicijs, & exe-
 crandis modis, ad terrorē aliorū mulctandū est. Puniuntur enim
 (vt di-

(vt dictū est) omnes Sodomitici (exceptis mollibus, in prima specie) incendio ignis: alij viui, alij prius strangulatione enecti, pro qualitate personarū, factorū, & circūstantiarū. Quin et Imperator quū in d.l. Cū vir, admodū exclamaret & irrasceretur, tāta turpitudini ex iusticiæ zelo in hūc modū prorūpit: Iubemus insurgere leges, et armari iura gladio cōtra huiusmodi facinorosos homines, qui audēt naturā ordinē peruertere. adeo enim turpe scelus est, vt minimē expediat cognoscere, & nefas potiūs sit de ipso loqui, & diutius sermonē facere, hinc iura quoq; (vt Quartū explicemus) pudicissimē, & cum omni verecūdia & reuerentia de hoc crimine nefario loquūtur, & tā tectē, vt nihil offendiculi lectoribus offunderēt: Putabāt enim satīs esse, si rē tā horrēdā, & pelligibile ludici quocunq; modo insinuarint. Ideoq; malebāt crimen pessimū tectē, & cū inuolucris, cū verborū puritate, & castimonia, & sine offendiculo prodere, q̄ apertē sine prudētia & iudicio citra delectū cuius nudē & cū ruina cōsciētia, & bonorū morū iactura effundere. Nō tamē ob hoc taxādus Apostol⁹ Paulus (hīc Quintū obserua) qui tā apertē q̄busuis hoc crimē depīgit, vt nemo posset apertiūs, vide ad Romanos c. i. vbi ait: Nā scēminā eorum immutauerūt naturalē vsum, in eū vsum, qui est cōtra naturā. Similiter autē & masculi, relicto naturali vsu scēminē, exarserūt in desiderijs suis in inuicē, masculi in masculos turpitudinē operantes, quomodo (inquā) potuisset Sodomiticū abusū clariūs demonstrare? Quod certē nō temere ab Apostolo factitatū est, ideoque tibi erit expurgatior, si causam tā apertē demonstratiōis propius inspexeris. Nā vt in re lubrica castiūs loquendū corā virgūculis, & tectiūs loquendū cū ijs qui eius lubricitatis nōdū sunt capaces, aut cōscij: Apertiūs autē, & aliquāto etiā inuerecundiūs, si scortū ab errore coneris reducere, aut si cū rerū lubricarū expertissimis sermonē feceris. Ita Paulus quoq; in alijs locis castiūs, & cautiūs de hoc crimine meminit: Ad Romanos verò, quos sciebat in hoc nefario scelere esse exercitatissimos, adeo vt hoc sine frōte & cōscientia passim cōmitterēt, noluit pfectò leniter illorū cōsciētias pūgere, & leuiuscula rei denominatione ipsos à scelere retrahere: quū

- sciebat se hac via parū profecturū. Sed durius ipsos obiurgabat, & apertè ipsorū probra in faciē obiecit, vt vel naturali pudore cōpuncti coërcerentur, qui internæ cōscientiæ metu, forsan resipiscere detrectassent. Atq; ita hæcenus de veris Sodomiticis, cū suis
- 28 quinq; annotationibus. Priusquā tamē hoc caput absolua^m, notāda tibi fuerit cādde Lector, & alia quædā species cū Sodomiticis quiddā affinitatis habē s& pro Sodomitica cōdēnata: re tamē à vero Sodomitico multū aliena: quū nec vsum Sodomiticū et innaturalē, nec naturā Sodomiticā vllō modo referat: sed tamē cōsideratione nostrę fidei, pro vera Sodomitica iure habetur, & tāq; Sodomitica in iure dānatur: veluti cū quis naturali venere vtitur
- 29 cū Turcis, Saracenis, aut Iudæis. Nā huiusmodi oēs, lura & religio Christiana nō secūs, q̄ bestias (nō qdē natura, aut rationis vfu, & cōmuni vocatione, sed ob pccacē maliciā, qua fidē christianā (sine qua nemini salus pmittitur) apertè oppugnāt) negligūt, fastidiūt, oderunt, & cū ijs cōgressū, cohabitationē, et omne cōmerciū prohibēt, nedū actū venereū cū eis exercere interdiciūt, qui act⁹ intimi amoris symbolū refert, quīq; pro foedere humanæ, atq; adeo christianæ charitatis merito debet pcedere, nō ex beluina, & illicita extra cōstitutos terminos libidine, l. Ne quis Christianā, C. de Iudæis, & c. Quāto, & ibi Abb. Sicul. & Præpositus Mediolanēsis, aliās Card. Alex. De diuort. & tex. in c. Caue Christiane, 28. q. 1. &
- 30 c. Si quis Iudaicē, ea. causa & q. Postremò, cū libidinum species absolvere statuerā, casu incidit in memoriā execrādis ille libidinis ardor, quo qdā fœminā cognoscūt mortuā. Primò dubitabā, ad quā libidinū speciē reducere potissimū cōueniebat: sed quū ad nullā superiorū propriè spectare debeat, aptissimē ad Sodomitica
- 31 reducēdū esse tandē statui. Sunt enī multi, qui putāt omnē cōgressum, qui nō liberorū gratia fit, nō esse secundū naturā, sed omnino vitiosum & culpabilē, inter quos sunt beatus Gregorius, Ambrosius, & Hieronymus: apud iurisconsultos quoq; inter recentiores Marius Salomoni⁹. Et certē innaturalis prorsus est isthec veneris agitatio, nec scopū, nec finē, nec modū naturalis veneris seruās: sed ita venere cū mortuo cadauere abutitur, nō secūs, quā si cū ligno
aut la-

aut lapide cōferit. Quocirca grauis deberet esse istius quoq; sceleris punitio, & non admodū absimilis, quā esset eius qui alterius corporis violator esset, iuxta legē fin. C. de sepul. viola. ibi. Si corpora ipsa extraxerint, vel ossa eruerint, etc. Quare si huiusmodi fuerint vilioris cōditionis persone, vltimo supplicio puniētur, si verò honestioris fuerint conditionis, in insulam deportantur, aut aliās relegantur, aut in metallum damnātur: certē ob nullam aliam causā, quā quōd tam foede mortui corporis pudicitiam contrectauerint & contra naturam abusi fuerint, l. Sepulchri deteriore, ibi, corporibus nō contrectatis, ff. de sepulch. viola. Et D. Nicolaus Boërius in suis decisionib. aureis, q. 316. in 2. parte.

CAPVT XCVII.

De vi publica.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 97

1		Ubilibet locorum.	
2. 10		Inuisione armorum: vel oppressione.	Promittenda.
3		Cogendo ad damnoſa, vel	
4		Violenta adductione.	Facienda.
5. 7	Pub. vis fit	Violenta regardatione à iusticia.	
6		Cogendo iudicem ad iniquam sententiam.	
8		Congregando milites pro oppressione alterius.	
9		Infractione ostiorum vel fenestrarum.	
11	Quæ arma dicenda sunt in vi publica.		
12	Publica vis cum armis	Citra occisionem, punitur exilio & confiscatione.	
13		Cum læsione vel morte, punitur vt iuris est.	
14	Vi expulſus sua	Sine armis	contra expulſorem
15	posſeſſione	Armis	agere potest
			Ciui-liter.
			Criminaliter.
16	Iudex ad vim publicam puniendam diſſimulans, puniendus est ipſe grauiter.		
17	Alia pœnæ de vi publica in iure ciuili: alia in iure canonico.		

Explīcatīs vtcunq; venereis criminibus, ad alia deinceps procedendū est, ac primo de vi seu violētia publica. Publicā autē vim vocamus, quoties alicui vis infertur publica, vel in domo sua, vel in plateis: nempe quū publicā violentiā inferunt, aut armis, aut alio impetu, et vi aliquos cōstringūt quippiā polliceri, aut quippiā facere, quod esset cōtra iusticiā: Aut quando aliquis vi aliquō p̄trahitur cōtra ipsius volūtātē: Aut quādo aliquis violentē remoratur aut præpeditur, ne ad statū diē iuridicum tēp̄ri perueniat,

perueniat, vt ob hoc iusticiæ iacturâ tādē faciat, l. Lege Iulia, ff. ad
 le. Iul. de vi publica. Aut certè quādo Iudex violētē cogitur pro-
 6 ferre sententiā contra æquitatē iusticię. Postremò si quispiam ita
 7 externis

externis impedimentis aliū circūueniat, & retardet, vt is circum-
 uentus suæ iusticiæ iacturā facere cogatur, aut à sententia sua saltē
 retardetur, l. Qui dolo malo, ff. ad le. lul. de vi public. Aut quādo 8
 quis cogit & cōgregat auxiliares milites ad oppressiōē alterius,
 aut ad occisiōē, aut ad seditionem in populo excitandam, l. Qui
 coetu, ff. ad le. lul. de vi public. Aut quoties quis violentē infrin- 9
 git fores, aut fenestras. In summa verò, vim vocamus publicam, 10
 quoties aliquis armis opprimitur, aut ipsi armis vis infertur, §. Itē
 lex Iulia de vi publica, Institu. de public. iudic. Arma autem in vi 11
 publica iura intelligūt oīa ea, qbus aliquis noceri, lēdi, vulnerari,
 aut occidi potest, l. Armatos, ff. ad l. lul. de vi public. Quoties igitur 12
 alicui vis infertur armis huiusmodi, citra occisiōē tamē: tū is
 publicæ violētiæ illator, publico & perpetuo dānādus est exilio,
 cum confiscatione bonorum, l. 1. & 2. C. ad le. lul. de vi public. vel
 priua. l. 1. 2. et 3. ff. ad le. lul. pecul. & in glos. 1. in c. 1. ext. de ordi. co-
 gnit. Verūm si cū vi coniuncta sit corporalis læsio, aut mors, hoc 13
 est, homicidiū, raptus, & similia, tū factor ipse puniēdus fuerit, vt
 iuris est. Nam pro qualitate illius criminis, & vim publicā com-
 mittentes, & ipsorū fautores puniētur, de quo plenē per Doct. in
 l. Quoniā multa facinora, C. ad le. lul. de vi pub. vel priua. & d. l.
 Qui coetu, §. Qui vacantē, ff. eo. tit. Porro si quādo quispiā, vi ex- 14
 pellitur sua possessione: tū ille, cui vis infertur, iure cōtra violētiē
 illatorē agere potest ciuilit̄ pro possessorio, & priorē suā pos-
 sessionē iure recuperare, si possit. Si verò hanc vim quis intulerit 15
 armis, tū offenso cōtra offensorē agere licebit pro poena subeūda,
 iuxta le. lul. de vi pub. quæ poena est iāiā prædicta l. 3. ad fin. ff. ad l.
 lul. de vi publ. Cæterū quisquis Iudex de hoc violentiæ illatę cri- 16
 mine nullam iusticiam fecerit, sed aut punitionem distulerit, aut
 sententiam ferre neglexerit, aut in eo crimine volens sciensq̄ue
 dissimulauerit, aut punitionem debitam non inflixerit: is Iudex
 fit infamis, & ob hoc priuandus suo officio, & omni officio de-
 inceps inhabilis: deinde ex iure dammandus est poena centum li-
 brarum auri, l. fin. ad fin. C. ad le. lul. de vi public. vel priua. Quis-
 quis autem ampliora de hac materia scire desiderauerit, quibus
 modis

Arma
qd.

modis vis publica cōmittatur: certè breuior vel clarior cognitio
 haberi non potest, q̃ ea quā exprimunt textus 12. paruarū legū, ff.
 ad le. Iul. de vi public. vbi modi & casus, qbus cōmittitur vis pu-
 blica, sigillatim enumerantur. Sed hīc forsan mihi aliquis dixerit:
 supradictę pœnę sunt oēs pœnę ciuiles, quomodo igitur puniun-
 17 tur Iure Canonico? Respōdendū est, nō esse prorsus easdē pœnas
 pro illata violētia, atq; alijs criminibus publicis, et infamantibus,
 in foro Ciuili, & in Iure seu foro Canonico: Quādoquidē clerici
 vim publicā cōmittentes, excōmunicari possunt, donec emēden-
 tur, & prætereā deponi pro offensa publica: pro quo faciunt quę
 leguntur & notantur in c. Veritatis, ext. de dolo, & contu. & in c.
 Inquisitionis, & in c. Qualiter & quando, ext. de accusat. & in c.
 Licet Hely, ext. de simonia, et quę notātur in c. Generali, de elect.
 lib. 6. et in c. At si clerici, & in c. Cū non ab homine, ext. de iudic.

C A P U T XCVIII.

De pignorationibus (vulgò) repræfalijs.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 98

1 Repræfaliarum etymologia.

2 Repræfaliarum origo & ratio.

3 Repræfaliarum permissio quando.

4 Ab extero Principe quando negatur iusticia.

5 Repræfalię non dantur contra Iudicem appellationis.

6 Repræfaliarum literę quatenus iustę dicantur.

7 Repræfaliarum permissio ex varijs autoritatibus.

8. 9 Repræfaliarum causę.

10

11 Repræfalię tan- } Grauem iacturam passis.

12 tū conceduntur } Iacturam plenē probantibus.

13 } Verē Principum subditis.

14 } Principum subditis tempore damni illati.

15 Qui verē sunt Principum subditi.

16

17 Privilegiati & tamen } Studentes in academijs.

18 } Studentium subsidiarij bedelli.

19 Principum subditi sunt } Stipendiarij Principum.

20 } Consiliarij Principum.

21 } Subditum eiusdem Principis.

22 } Subditum factum, post damnum passum.

23 } Mulieres, Clericos, Studentes, etc.

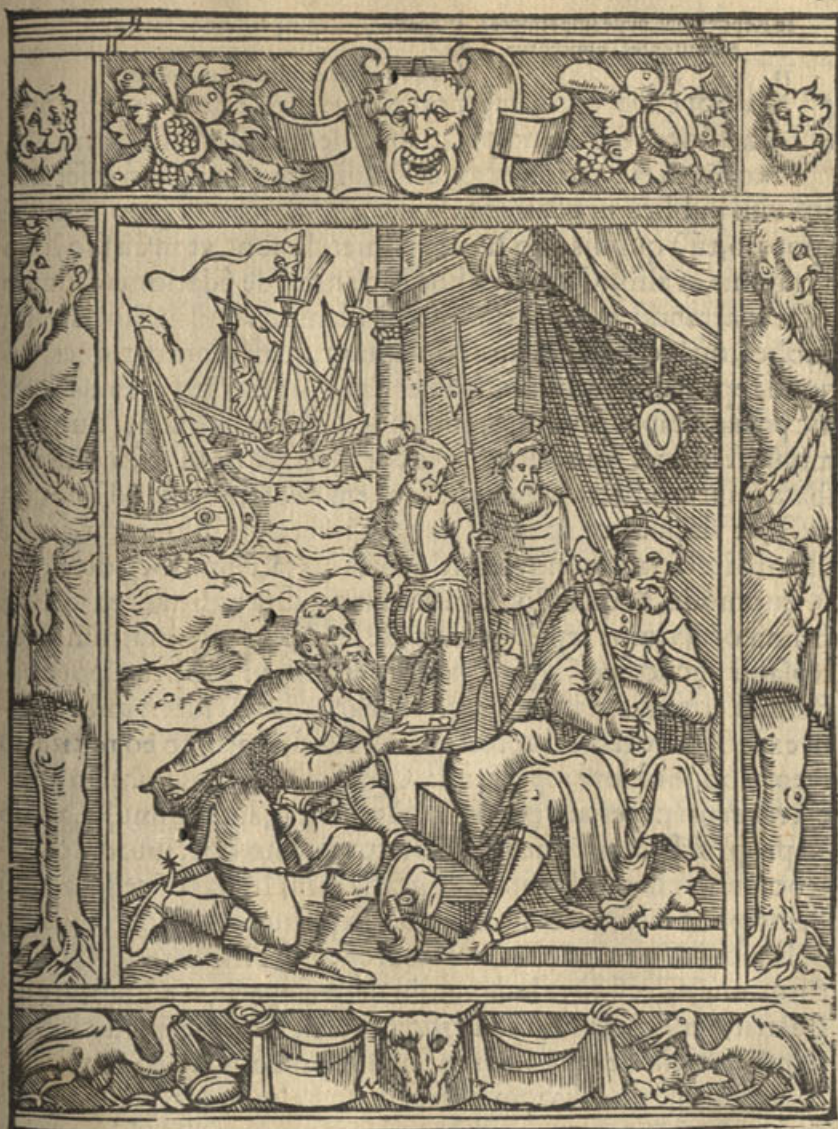
24 Repræfalię non dantur contra } Legatos.

25 } Euntes ad priuilegiatas nundinas.

26 } Peregrinantes ad loca celebriter sacra.

27 } Mercatores, nautas, vi aliquò impulsos.

28 } Personaliter citatos.

Repræfalarum lteris vtendi ratio.
 Repræfaliarum executio per officarios Principis.
 Repræfaliarum ius quibus permissum.

27

28

29

Repræfalias

30 Repræsalias, malè impetrantes, & abutentes, puniuntur

Quadruplo, cum perditione causæ.

Resolutione omnium damnorum.

31
QUONIAM proximè præcedenti capite de vi publica per-
 actū vtcūq; fuit, nō putavi hīc silentio p̄tereundā vim illā,
 quā exterę nationes, exteris alijs, tēporibus pacis inferunt:
 quā vim publicā, prædationes vocāt, aut rapinas: & grauissimè tū
 à poprio, tū à quouis alio ludice puniendæ sunt, vt infrā suo loco
 1 de rapinis, et alibi. Quocirca hoc loco nihil de p̄dationis crimine
 mihi enarrandū putavi, quā mutuā illam ac vicissitudinariā vim
 publicā, quā repræsalias iura cōpellitant, quasi reprædationes: nō
 quod repræsalix peculiaris species sint criminis: sed eatenus de ijs
 hīc priuatū caput ponimus, quatenus violētix publicæ, (quæ cri-
 minū est species) punitionē in se cōtinent, & de suorū subditorū
 illata iniuria iusticiā exprimūt: sunt enī oēs repræsalix ad hoc con-
 cessæ, vt vis publica, aut puniatur, aut inferenda inhibeatur, aut vt
 13. 1
 2, & quomodo, & quando, & quatenus eas iura p̄mittāt, iuxta illud
 2 Ethnicorū (vim vi repellere licet) de his igitur pignorationib⁹ seu
 2 repræsalijis hæc accipe. Si q̄spiā exterę nationis vi publica tēpore pa-
 cis, mea eripiat, aut in terris, aut in mari: adeūdū fuerit mihi ad il-
 li⁹ exteri p̄datoris vel raptoris, p̄priū Prīcipē, atq; ab eo restitutio
 meorū bonorū iure reposcenda. Quā si is Princeps mihi ita iusti-
 ciā regrenti neget, aut ēquo diutiūs differat, aut dissimulet, adibo
 ad propriū Principē meū, imploraturus illius opē, iuuamē & pa-
 trociniū, vt sua authoritate, & gratia mihi literas cōcedat ad illū
 Principē exterū, quibus requirat et exposulet mihi fieri iusticiā,
 & bonorū vi per ipsius subiectos ereptorū, restitutionē. Quā re-
 stitutionē, si secūdō is ludex mihi detrectauerit, et adiudicare di-
 stulerit, redeo secūdō ad Principē meū, ipsi exteri ludicis con-
 stantē iusticiæ denegationē exponens, probans, ab eo requires,
 & humillimè ob id ipsum obsecrans, vt alio modo per suā ipsius
 authoritatē & potentiā mihi tandē meorum ereptorū bonorum
 restitutio cōtingat, hoc est, vt mihi literas dignetur largiri repræ-
 salias, quibus scilicet mihi concedat, & potestātē faciat, à q̄busuis
 illius

illius exteri Principis subiectis, in sua ditione existētib⁹, recuperationē bonorū meorū requirere, eosq; cōprehēdere, ipsorūq; oīa bona arresto sistere, eaq; posse diuendere, donec mihi ad summā creptorū satisfactū fuerit. Atq; huiusmodi literas repræsalias post
 3 pationē meā meus Princeps mihi tūc ilicō concedet, ad modū, causā, & vñ pscriptū, vt scilicet subditorū bona diuēdēdo, mihi vel hoc modo satisfiat: quū aliter ad meorū restitutionē p æquiorē iusticiā, puenire nequeā. Verū hīc intelligas oportet, tū mihi ab
 4 extero Prīcipe negari iusticiā, quādo pdatoris Princeps neglectui vel potius cōtemptui meā habet querimoniā, adeō vt eā dissimulet, et iusticiā mihi adiudicare negligat, aut varijs futilibusq; dilationibus me semper procrastinet, aut vana quapiā sententia, eaq; iniqua me abigat. Atq; hoc vltimū potissimū de Iudice nō appellationis
 5 intellige, hoc est, qui nō haberet superiorem, ad quē ob denegatā iusticiā, mihi appellare cōcessum esset. Nā si is denegās Iudex, esset Iudex appellationis, tū nō darētur mihi literę repræsaliarū à meo Principe. Sed tūc mihi ius relictū esset aliud, et eundē scilicet Iudicē p appellationem ad superioris Iudicis tribunal, de iniquitate sentētię pertrahēdi cōcessā potestas, atq; ab eo superiori Iudice ius meū reposcēdi. Quā iusticiā si is quoq; mihi negauerit, tū vt prius mihi recurrendū esset ad meū Principē, pro impetratione literarū repræsaliarū, vt dictū est iā prius. Atq; hanc rerum
 6 æquitatē et iusticiā, iura vocant pignorationē, quā nostro vulgari idiomate nūcupāt, letteren ofte brieuen van marcke. Porro hęc qualisqualis repræsaliarum æquitas, multis forsan videbitur plūs æquo rigorosior, atq; plus etiā habere violentiæ quā æquitatis ac iusticię: nepe, quōd ob incōmoda nostra, quę à sceleratis prædonibus passi sumus, vicissim nos vindicamus, et armamus legum authoritate & permissu, ad aliū quēlibet etiā innocētissimū spoliandū, prædādū, & ad ipsius bona diuēdēda, donec nobis abundē satisfactū fuerit, nepe vt alterius innocētia poenā luat alterius sceleratę nocentię: et vt qspīa vir innocuus mihi vi legū constrictus cōpenset, & soluat dānum, quod scelestus aliquis mihi cōtra omnem iusticiā intulit. Mihi autē quales cę leges videantur, non est
 hīc

hîc velle definire: hoc tâtum addidisse cōtentus ero, quisquis tales leges sanxerit, eas sibi nō ex spiritu Evangelico suggestas, qui vim vi repellere prohibet, & alterā maxillā percutiēti, iubet prębere alterā, et alibi, omni malo resistere vetat: sed ex carne potius, & sanguine instinctas esse crediderim. Tamen si eas leges omni iure permissas esse vtcunq; probare potuissē, diuino, lure gentiū, vel ratione naturali, lure ciuili, lure canonico, lure consuetudinū, & cōstitutionū particulariū: vti videre erit apud D. Iacobū à Canibus, in tractatu suo Repræsaliarum, & apud Bart. in suo etiam excellentissimo tract. Repræsaliarū, & apud S. Thomā, secunda, 2. q. 40. quæ breuitatis gratia Lectori legenda cōmittimus. De æquitate autem quid ipse censeam, hîc ne verbum quidem amplius, quando eas leges, ipsa iura ex confessō ob dictas causas satis permissas adstruant, iurium hanc æquitatē omni iure (vt supra) comprobantes. Quum enim omnis iusticia est rationalis æquitas, hoc exposcit, vt singulis tribuatur sua, & omnibus ablatorum fiat restitutio: deinde quum iuxta prędictas rationes nulla fiat offensio, & spoliato per iusticiam restitutio, sed vi Innocenti denegetur iusticia: ordinauit & permisit ipsa lex & iusticia alium modum iusticiæ, & malo nodo, malum obijcit cuneū, vt vim vi repellat, & quod amore iusticiæ fieri non potuit, saltē vi ad æquitatem suam quis perueniat. Et licet hoc cum innocentis & priuatæ personæ fiat iniuria, fit tamen cum qualicunque iusticia illius totius communitatis, cuius is innocuus, pars est & membrum: & ideo, quia commodiorem rationem iusticia inuenire non potuit, hac ratione per repræsalias vti tandem coacta est, duabus ferē ex causis. Primò, vt suo subdito faueret potius quàm alieno, & iniuria potius sineret affici externos, quàm suos subiectos. Deinde, vt ex harum repræsaliarum permissarum consideratione, diligentiores essent exteri Principes, & faciliores ad faciendam iusticiam aduenis peregrinis, & exteris: & ne tam facilē vicini Iudices vicinis Iudicibus officerent & incommodarent, néve tam facilē sinerent suos grassari extra bellorum tempora in peregrinos mercatores: vel ob hoc, ne si in hac foret negligentiores, totū damnū tandem
in suos

in suos subditos recideret, & forsan in eos, quos maximè præ cæ-
 teris amarèt. Verù enim uerè, in hoc negotio, scito varia requiri,
 vt repræsalia à Principibus largiantur. Primò enim necessum est 9
 ingentè esse iacturà, & graue damnū sui subditi, ob quod meritò
 repræsaliarū authoritatē suo subdito permetterent. Ob leue enim,
 paruū seu modicū dispendiū, nulli æquū est repræsalias literas ex-
 pedire: quoniam sicut remedia subsidiaria & odiosa (qualis est in
 integrū restitutio) nō cōpetunt pro re modica, l. Scio, ff. de in in-
 tegr. restitu. & l. Si oleū, §. fin. ff. de dolo: ita repræsalia (quæ repu-
 tantur remediū subsidiariū) pro re exigua non debebunt nec po- 10
 terunt cōcedi, quin & cōcessę prorsus essent irritę. Deinde oportet 11
 Principē cōcessurū, plenè p̄bationibus edoctū de certitudine
 rerū. Adhæc requiritur, vt repræsalia concedantur alicui, vt sup- 12
 plicās verè sit subditus Principis, quicq; cōmunia vectigalia, & re- 13
 liqua onera patriæ cū alijs p̄soluerit, exceptis semper p̄sonis pri-
 uilegiatis, quæ ratione priuilegij, nulla huiusmodi onera publica 14
 subeūt, quales sunt studētes in academijs siue vniuersitatib⁹ publi-
 corū studiorū causā, ab huiusmodi onerib⁹ liberis & priuilegia-
 tis, Authē. Habita, C. ne filius pro patre. Idēq; exprimit d. Authē.
 de familiarib⁹ et nūcijs eorū: Quod doct. extēdūt per idētitatē ra- 15
 tionis ad scriptores, et (vt vocant) bedellos, qui ex officio suo, per
 appendentiā vniuersitatis partes sunt & mēbra, ipsiq; studētibus,
 atq; adeò studiosorū studijs planè necessarij, arg. l. 1. in fi. & l. Scri-
 niarios, ff. de testa. milita. Quocirca huiusmodi studentes cū sibi
 adhærentibus, quantum ad personas suas, cum ijs omnibus quæ
 secum conferunt, seruant, auferunt, & ducunt studiorum publi-
 corum gratia, pro ciuib⁹ habēdi sunt, & à seculari onere immu-
 nes. Præterea ipsi stipendiarij simili ratione immunes sunt, quan- 16
 tum ad stipendium & militiam suā, in eo tamen loco vbi militiæ
 causā degunt & militant, l. Municeps, §. fin. ff. ad municipal. l. Hē-
 res absens, §. fin. & ibi glos. ff. de iudic. Ad hæc immunes sunt om- 17
 nes Principis cōsiliarij, quū suo funguntur officio. Nam ob offi-
 cij rationem, & in his quæ officij causā gerunt, pro veris ciuib⁹
 iudicādi sunt, l. Ciues, & ibi glos. notab. C. de incolis. Qui omnes

- superiores à dictis oneribus liberi sunt, & tamen Principum subditi. Qui omnes prænominati, etiam si non exoluant huiusmodi onera, impositiones, assisias, caillotas, gabellas, vectigalia, tributa, pedagia, guidagia, aut onera similia, qualicunq; nomēclatura dicantur: nihilominus tamen veri sunt Principū subditi, & habiles, & digni quibus literæ repræsaliarū elargiātur, nō secus, quā quibusuis alijs dictis oneribus obnoxijis & subiectis. Cæterum Principum benignitas non confertur quibusuis suis subditis, sed tantum ijs, qui eo tempore, quo damnum passi sunt, fuerunt subditi,
- 19 & hætenus in Principum subiectione permanserunt: Non enim cōferunt Principes dictas literas repræsaliarum illis subditis, qui tempore passi dispendij non fuerunt subditi. Si enim quibusuis subditis hanc clemētiā cōferrent, multi naufragium passi, ficto animo ad alicuius præpotentis Principis patrociniū cōfugerent, & se subditos efficerent, donec impetratis repræsaliarum literis, damnum amissum recuperassent, quo recuperato, ad priorē suum Principem forsan ingrati redirent. Atq; hætenus explicatum satis fuit, quibus Princeps suas literas repræsaliarū indulget, & contra quos, nēpe cōtra exteros, violentosq; prædones alterius Principis. Restat paucis animaduertas, contra quos non expediantur
- 20 Principum repræsaliarum literæ. Primò igitur non conceduntur aduersus proprios subditos, hoc est, non cōcedūtur vni Principis subdito, contra alium quemlibet eiusdē Principis subditū, quum Principis sit, amborū subditorū causas cognoscere, & cuiq; aquā
- 21 iusticiam administrare. Non conferuntur etiam dictæ literæ repræsaliarū contra mulieres, cōtra clericos, cōtra studentes, cōtra iudices, aut contra ipsorum famulos, familiares, aut bedellos (vt
- 22 vocant). Item nō conferuntur contra legatos aut contra feciales, aut (vt vocant) contra Ambasiatores, qui ex mandato sui Principis ad alium Principem vel locum insignē emittūtur. Tales enim nec in itinere, nec in loco destinato, vllō modo aut seruari possunt, aut comprehendi, quod vel iura gentium apertè testantur, l. Sancitum, ff. de rerum diuis. & l. 2. §. Legatis, ff. de iudic. & ibi notat glos. in verb. Destinati: atque idem etiam priuilegium censent
- Doct.

Doct. de famulis & seruatoribus suis, sicut etiam iamiam diximus de scholaribus. Quin et illud quod de legatorum priuilegio dictum est, et de suis famulis, idē quoq; dicēdū fuerit de his, qui inuiti vel testimonij gratia, aliquod destinati sunt, vt notatur in d. l. 2. de iudic. Item fallit ius repræsaliarum, quod nō cōcedatur contra eos, 23
 qui se cōferunt ad publicas & priuilegiatas nundinas: Hi enim in nundinarum loco, nec capi, nec detineri possunt, l. i. C. de nundi. *N3.*
 Itē fallit cōtra eos, qui religionis causā se recipiūt ad aliqua loca 24
 sancta, pregrinantium frequentia, & indulgentiarum largitate, aut miraculorum testimonijs celeberrima, vt in Authent. Omnes peregrini, C. cōmunia, de successi. ibi, liberē hospitentur, & glos. in l. i. §. Idem Claudio, ff. de iudic. Verū credo hunc casum rarō obseruari. Fallit etiā cōtra mercatores, nautas, & ipsorum seruitores, 25
 qui ventorum ac tempestatū vi, in aliquem portum tutō appellere coguntur: in eo enim portu ita impulsī, detineri nō possunt, Authent. Nauigia, C. de furt. quæ Authent. hoc expressē voluit: ad idem l. i. C. de nauicula, lib. ii. Item fallit contra eos, qui perso- 26
 naliter citantur ad cōparendum in iudicio: Omnes enim præfatæ personæ gaudent priuilegio iuris, quo omnibus & singulis conceditur libera eundi ac redeūdi potestas: Atq; isthæc hæctenus de literis repræsaliarum, à quibus elargiantur, et quibus cōcedantur, & contra quos, & contra quos minimē. Post hæc, tribus aut qua- 27
 tuor regulis accipe istis literis impetratis vtendi rationem, & modum. Postquam igitur quispiam à Principe literas repræsaliarum impetrauerit, necessum est, vt eas ad executionem tradat, & committat in ditione seu districtu sui Principis, qui eas concessit, & nequaquam extra ipsius ditionem. Deinde opus est, 28
 executionem hanc curet per sui Principis officarios, & nullo modo per seipsum, aut per proprios suos impetrantis officarios, nec per vllōs alios, quā ad Principum executiones destinatos, quia cuius est interdicta propria sui ipsius vindictio, l. Scientiam, §. Qui cūm aliter, ff. ad l. Aquil. facit l. Extat, ff. quod metus causā, & l. Meminerint, & l. Si quis in tantā, C. vnde vi. Antequam hoc Repræsaliarum caput absoluerē, libuit quoq; 29

Est postremò alia quædã species violentiæ publicæ, vfu quidẽ
 externo et forinsecus à superioribus nõnihil diuersa, re tamẽ

Bb iij

cum

- cū vera illata vi planè eadē, eóq; non minùs execrabilis, minúsvē
 1 puniēda. Ista autē species ferè cōtingit in vectigalib⁹, telonijs, tri-
 butis, gabellis, pedagijs, guidagijs, passagijs, datijs, alijsq; exactio-
 nib⁹, qualicūq; vocabulo nominātur. id dupliciter, apertè in in-
 stitutione, et tectè in exigētia. Primò, quū quis priuatus dominus
 vsq; iam noua instituit vectigalia, telonia, similiq; onera, quibus
 rempub. suā grauat: atq; ista oīa citra authoritatē sui Principis, l.
 Vectigalia, & ibi Salice. in princ. & Azo, C. vectigalia noua insti-
 2 tui nō posse. Porro isthac noua onerū in repub. institutio, ferè fit
 bifariā: nempe vi, aut coactè: Deinde cum gratia, aut benepla-
 cito populi. Harum autem institutionū punitio quoq; erit varia.
 3 Nam si coactè & vi huiusmodi onera in rempub. inferat, tum is
 violentus illator (quia vim publicam committit) plectendus est
 4 capitaliter. Sin huiusmodi grauamina non vi, sed cum populi gra-
 tia inferat, tum non censendus publicæ violentiæ reus, eoque nec
 capitaliter damnandus, sed priuatæ violentiæ reus, atque mul-
 ctandus pœna quinquaginta lib. auri, & pœna le. lulij de ambitu,
 l. vnica, ff. ad l. lul. de ambi. aut alia pœna arbitrio Iudicis impo-
 5 nenda. Secundò tectè vis publica cōmittitur, quum quis telona-
 rius, publicanus, seu tributorū collector, telonij iura vi requirit
 ab ijs, qui ab huiusmodi telonio sunt immunes & liberi: is enim
 (vt iura volunt, licèt ijs non vtamur) puniendus est, ceu publicæ
 violentiæ illator, capitaliter, expressa ac notabili l. Vniuersi, in
 6 fin. C. de vectigalib. cōmiss. Porro quisq; fraudulēter in telonijs
 aut vectigalib⁹ amplius exigat, quā telonij aut vectigalis institu-
 7 tio poscit, is puniendus est duplo. Si verò vi & violentia amplius
 exposcat & capiat, tunc puniendus est quadruplo, l. i. §. Dixerit, ff.
 de pub. & vectigalib. & quantū verò ad fiscū, puniendus est perpe-
 8 tuo exilio, l. fin. C. vectiga. no. instit. non posse. Eadē quoq; pœna
 plectūtur oēs famuli teloniorū, publicanorū, ac similiū, qui in
 hoc dominorū suorū crimina imitantur, eadē crimina cōmittūt.
 9 De Iure autē Canonico seu Pontificio, exigentes vel extorquētes
 ab Ecclesijs vel psonis Ecclesiasticis pro earū rebus proprijs, quas
 nō negociandi causā deferūt, aut deferri faciūt, vel transmittunt,
 vectigali-

uestigalia, telonia, tributa, gabellas, pedagia, vel guidagia, suo vel alieno nomine, excommunicantur & anathematis mucrone feriuntur, donec illi sic exacta restituerint, & de transgressione huiusmodi cōpetenter satisfecerint, Clementina, Præsenti, De censib. & exactionib. Antequā hanc materiā omnino absolueremus, quæstionē nō solū vtilē, sed etiā pernecessariā (propter fraudum frequentiam) sciscitari, & pauculis admodum examinare placuit: nempe, an temerē & in foro consciētiae fraudare liceat, & nō solū uere Principibus vel institutoribus uestigalia, telonia, tributa, gabellas, pedagia, guidagia, passagia, datia, impositiones, assisias, caillotas, quocunq; etiā nomine appellentur? Deinde quādo licet huiusmodi uestigalia sine consciētiae scrupulo non soluere? De hac quæstione libuit plurima disserere, sed quoniā apud auctores abundē ista cōmentata sunt, breuitatis studio Lectorē ad ipsos fontes remittere libuit, & inter eos, vide D. Ioan. Bertachinum in tract. suo singularissimo gabellarum, tributorū atq; uestigalium.

CAPUT 10.

De vi priuata.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 100

1 Vis priuata quid sit.

2 { Creditor debitorem ad solutionem compellit.
3 { Quis naufragantium bona eiecta eripit.
4 Vis priuata committitur, quando { Quis in incendio quid spoliat.
5 { Quis copias aliquem e possessione pellit.
6 { Quis pupilli sui bona vi occupat.
7 { Quis alterius sponsam vel filiam detinet.

8 Vis priuata punitur, & { Tertia parte bonorum.
{ Infamia.

9 { Inhabilitate ad quæuis officia pub.
{ Infamis.

10 Iudex ad priuatam vim dissimulans, redditur { Indignus omni officio.
{ Obnoxius pœnæ arbitrarie, in praxi.

11 Vis priuata ex Iure Canonico punitur tertia parte bonorum.

IN TRIBVS proximē præcedentibus capitibus utcumque pereregimus de vi publica. Restat pauca etiam de vi priuata commemoremus. Est autem vis priuata, quando aliquis alicui vim infert absque armis, §. Item lex Iulia, de vi pub. seu priuata, Institutio. de public. iudic. Qualiter autem hoc crimen

committatur, clarè aperiunt leges, ff. ad le. lul. de vi priua. veluti
 quí creditor ex propria authoritate debitoré suum compellit ad
 solutioné

solutionem : ita enim priuatæ vis crimen admittit l. fin. ff. ad le.
 Iuli. de vi priua. Similiter priuata vi sese alligant, qui vim inferunt ;
 nautis in naufragijs, ipsorumque eiecta bona furtim auferunt, l.
 1. ff. eodem titulo. Item qui ad incendium simul cum alijs concur- 4
 runt, non quidem vt huic malo sua opera suppetias afferant, sed
 vt in tali hominum strepitu, & animorum perplexitate incau-
 tiùs è domo incensa quid eripiant : illud enim si faciant, vim pri-
 uatam committunt. Similiter priuatam vim cõmittunt, quicunq; 5
 congregata multorum virorũ multitudinem, & coactis copijs siue
 armis, aliquẽ pellunt sua domo, fundo, vel possessione quapiã, &
 seipsos in possessionẽ eandẽ vi inferunt, & collocant l. Si quis, ff.
 eod. tit. Præterea priuatã vim committit tutor quiuis, qui sui pu- 6
 pilli bona, vi occupat, fa. l. Tutoris, C. eod. tit. Similiter quicunq; 7
 alterius filiã aut sponsam vi cõclusam detinet, aut includi iussit,
 aut arctẽ constringit, aut occultat. Poena autem istorũ criminum 8
 secundum iura, est confiscatio tertiæ partis bonorum suorum:
 supra quam declaratur infamis: & hinc omni officio & dignitate
 priuatur, & præterea habetur inhabilis cuique administrando of-
 ficio, d. l. 1. ff. eod. tit. l. Hoc iure, ff. de regul. iuris, per iura ibidem
 allegata. Quin & ipse Iudex in hoc crimine priuatæ violentiæ 9
 negligenter dissimulans, & æquam de eo punitionem non su-
 mens, fit infamis, & omni munere publico indignus. Verùm si
 hic punitionem consuetudinariã spectare velis, scito hoc crimen
 ex vsu & in praxi ferè puniri punitione ludicis arbitraria, iuxta
 circumstãtias rerũ, et qualitates personarũ. Et hæc est poena civilis.
 Poena autẽ canonica, est mulctatio tertiæ partis bonorũ (vti suprã 10
 cap. de vi publica meminimus) huic seruit c. 2. de ordi. cognit.

CAPVT CI.

De rapina.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. IOI

1 Rapina quid sit.

2 Rapina fit { Vi, & { Cum armis,
 { Sine armis, } de bonis { Magnis.
 Sine vi, sic furtum { Paruis.

Rapina

potius repetitor est, quam raptor) Ius tamen suum perdit, quo licuisset raptorē suū corā Iudice peragere, l. 2. §. Hæc actio, ff. vi bo. rpto. & §. Quia tamē, Instit. deod. tit. hæcenus de leuioribus bonis singula intellige. Qui verò res precio maiores alteri vi eripit, 7 & publicè ad hoc adhibitis armis: is certe suspēdio dānandus est, quia ipsius crimē non multū ab ipso latrocinio abest. Quin & leuiorū quoque bonorum raptores subinde suspēdio damnātur, iuxta qualitātē personæ, & facti circumstantias et enormitates, nō secūs, quā clācularij fures. Plura de præsenti materia, quatenus crimen in sese cōtinet, explicare libuit: sed quia de ea in superioribus capitibus ampliora peregrimus, & infrā quoq; in sequentibus capitibus plura explicare certū est, nēpe in capite, de furto, & alibi: ideo his paucis ab hac materia hoc loco supersedendum putauī. fit enim rapina aut vi, aut sine vi. Vis autem, aut est publica, aut 8 priuata, de quibus abundē suprā. Si verò sine vi committatur, furtum censebitur, de quo infrā suo loco.

CAP. VII.

De latrocinio simplici.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 102

1 Latrocinium simplex quid sit?

2 In inferiori Germania.

9 Latrocinij simpli. } In Francia.

10 cis punitio. } In Alemania.

11 Ex olim priuilegio Gandensium.

3 Latrocinio non patrocinantur loca sacra.

4 Latrones comprehendendi, cuius est ubique concessa potestas.

5 Latro loco capturæ plectendus.

6 Latronibus, nulla concessa est expurgatio.

7 Latronibus fauore & ope succurrens, punitur vt principalis.

8 Iudex in latrocinio dissimulans, quomodo puniendus?

12 Latrocinium est casus fortuitus.

Rapinæ quoq; species est illud punitiosum prædædi genus, quod latrocinium vocat: nō quē illud latrocinium quod cū homicidio cōiungitur, & de quo multa superiūs meminim⁹, sed quod nudā spoliadi vim cōtinet, quod apud Bartho. Cepolā dicitur latrocinium simplex, in Auth. Sed nouo iure, C. de ser. fugit. Est enim latrocinium 1 simplex, de quo hīc acturi sum⁹, aliquē furtim et vi, suis citra mortē spoliare bonis: quod plerūq; fit in vijs occultis, in locis desertis, & à

& à testimonio hominum semotis, in syluis, in saltibus, aut in alijs
 2. suspectis locis, & etiã téporibus illicitis. Hoc latrocinium puniédú
 est vi-

est ultore gladio, necnon confiscatione bonorum, ut corpus decollatū imponatur rotæ, cui ex more adpendunt ramulos, latrocinij cōmissi testes: Hoc crimen tā est detestabile & exosum omnibus, ut ne Iudices quidem Ecclesiastici huic patrocinari velint, nec loca sacra his latronibus præsidio esse sināt. Eoque omnia iura, omnibus & singulis istos latrones quouis loco cōprehēdendi & accusandi potestātē faciunt, c. Inter alia, ext. de immu. Ecclesi. Deinde volunt, ut is latro captus morti adiudicetur & exequatur eodem loco, ubi captus fuit, absque vlla declinatione. Præterea nullis latronibus iure permittitur, ut in hoc crimine sese ad expurgationem tradere possint: Verū hoc duntaxat permittitur, ut in omnibus informationibus habitis & habendis sese committere liceat. Quisquis præterea sciens volensq; dictos latrunculos hospitio excipit, aut ope, vel fauore vlllo succurrit: is certē non minū puniendus est capitaliter, quā principalis factor, l. i. ff. de receptato. & l. i. C. de his qui latro. occulta. Nisi enim in huiusmodi latrones sæuius & acrius aliquanto animaduernerent leges, publicæ viæ passim obsiderentur latronibus, & spoliatoribus, nec cuiquam liberum esset & tutum quoquam se recipere. Ideoque ut vel huic malo tempori occurreretur, per diuersos Principes, atque etiam per Principem nostrum, & per suos maiores variæ constitutæ & promulgatæ sunt ordinationes, de puniendis latronibus. Et si in eorum punitione repertus esset Iudex plus æquo negligens, & ad iusticiam & punitionem ferendam dissimulans: is certē damnandus esset multa, C. lib. auri. & exinde habendus infamis, omniq; dignitate publica indignus: imò aliquando vel ipse capitaliter damnatur, iuxta dissimulationis magnitudinem. In Francia verò, huiusmodi latrones vel spoliatores publici, primò puniuntur rapti ad calces equorum, deinde suffiguntur in malā crucē. In Alemania verò, tales latrones, grassatores, & spoliatores publicè puniuntur confractiōe membrorū, hoc est, in rotā subiguntur, ubi singula ipsorū mēbra magnō cū cruciatu cōfringuntur: et ita viui in rota relinquuntur, sua spōte animā expiraturi in magna pœna & calamitate. Præuilegia Gaudensium

densium à comite Guydone cōcessa, olim hoc crimen puniebant
 ciuilitur: nempe, multa, 60. lib. & restitutione rerum ablatarum
 12 intra tertium diem. Labet hīc vnam quēstionem in medium ad-
 ferre: Latrocinium an sit casus fortuitus? Gloss. in verb. Etiam si
 sine culpa, in l. Et ita, §. At hoc edicto, ff. nau. caupo. stabula. l. Cū
 duobus, §. Dāna, ff. pro socio. Gloss. in verb. vel alio fortuito, in l.
 1. C. depositi, sustinet latrocinium esse casum fortuitum, vt per
 ocium, & occasione emergente, videre poteritis.

CAP. CIII.

De incendiarijs.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 103

1. V Ehemens in Incendiarios inuectio.

2. 7 Incendiariorum punitio varia

10 Incendendi voluntas punitur pro effectu.

11 Ad incendium præparationes ltruens, punitur vt factor.

12 Post bella confecta, succrescunt incendiarij.

3

4

5

6

8

9

13

14

15

16

Incendiarij puniuntur

Ex iure ciuili

Secundum Doctores, variè.

Secundum consuetudinem

Ex iure canonico

Capite.

Igne, variè.

Dilaceratione bestiarum, vel capite.

Mādriz, igne, sed prius enecti.

Brabantiz, igne viui.

Restitutione dannorum, & peni-
tentia, 3. annorum.

Excomunicacione & perpetuo carcere.

Peregrinatione longissima.

Pro qualitate facti & personæ.

1. **G**Raue crimē est, igne aliorū tollere bona, et ad coniunctionē
 humanæ societatis tuendā (quod iusticię pars est nō infima)
 perniciosissimū, imò ad eā prorsus tollendā, et subuertendā, scelus
 cū primis accommodū: quis enim eos benignis intueretur oculis,
 imò quis æquo animo ferret nequissimos illos incendiarios, qui
 studio, datāq; opera & captata deliberādo occasione, aliorū igne
 accendunt domos? aut alia bona? vnde tā graue exoritur incendia
 passorū dispendium, & nulli vel tantillum compendium, ne ipsi
 quidē incendiarijs, potissimū quum omnia citra vllius cōmo-
 dum per ignem redacta sunt in cinerē. Et mihi certē (vt ingenuē
 meā sententiā proferam) videntur hi ciues in repub. esse perni-
 ciosissimi, imò pestes planē lethales potius, qui in repub. nihil
 aliud agūt, q̄ vt nocēat multis, prosint nemini. Fures, spoliatores,
 latrones

latrones, raptores, prædones, ex scelere aliquid cōmodi aut cōse-
 quuntur, aut saltē veniuntur: incēdiarijs, ex facinore nihil accrescit.
 In alijs multis sceleribus expletur vtcunq; sceleratorū voluptas,
 sed in

sed in incendio, incendiarius nihil utilitatis, nil voluptatis consequitur. Ah quantula quæso est voluptas aliorum incendere domos? quas natura sagaciter excogitavit ad tutandos homines ab imbris, à ventis, tempestatibus & reliquis cœli iniurijs, à feris, à lupis, idq; genus hominum hostibus. Quocirca cùm incendiarij hoc bonum & commodum confratribus in Christo nequissimè eripiāt, nullis voluptatis stimulis excitati, nulla utilitatis ratione pelliecti, sed solo odio, invidia, & nocēdi libidine agitati, videntur mihi (vt denuo repetam) in repub. perniciosissimi, detestabiles, & nullo modo ferendi diutiùs, imò tanquam inimici natura tollendi sunt è medio, & ex omni societate humana (cuius hostes

2 se esse student) eripiendi sunt. Quod etiā cōsiderantes ipsæ leges, grauissimas variâsque incendiarijs istis pœnas indixerunt. Nam quisquis alterius casam, villam, edes, domū, aream, stabulū, horreum, nauim, similiâque ædificia, aut etiā aceruū frumenti iuxta domum positum combusserit, igneque incenderit, aut ignem sciens volensque immiserit tam in ciuitatē, quam ruri:is incendiarius de iure variè punitur. Primò punitur capite, vt dicit glossa in verb. Potestis, in l. Data opera, C. Qui accus. non potest, de quo ibi latè per Bald. & Salice. post Cynum, & per Barto. in l. 3. cum alijs, per Alex. ibi allegatis, ff. de offic. præfect. vigil. In alijs verò textibus puniendus est igne, vt in l. Qui ædes, cū legib. seq. ff. de incend. rui. naufrag. Est item alius textus, qui incendiarios puniri velit dilaceratione bestiarum, aut capite, sed aliquāto distinctiùs, vt habetur in l. fin. ff. eodē titulo, de incend. rui. naufra. Quin & alibi textus asseruit, huiusmodi comburendos esse viuos, si incendium factum sit ob inimicitias, vel prædæ causâ in oppidis. Ratio est, quòd is incendiarius, qui in ciuitatibus domū vllam incendit, quàm plurimos periculo exponit, vt incauti viuique in suis, aut in aliorum domibus cōburantur: & certè talem viuorum combustionem, quantū in ipso est, ex sua malicia multis præparat: ideóque æquum est, vt hic maleficus eadem absumatur poena, quam alijs nequiter præparauit, arg. l. Saccularij, in ratione sui, ff. de extraord. criminib. Si verò in casa & villa com-

mittatur

mittatur incendium, puniuntur capite, vt in l. Capitalium, §. Incendiarij, ff. de pœnis. De incendiarijs quoque istis violentis 6
abundè meminit Ang. Aret. in tract. malef. in verb. Incēdiario. &
Anto. Abb. Sicul. & Fel. in c. Tua nos, de senten. excommuni. bona
glos. in c. Cū deuotissimam, 12. q. 2. in verb. Si verò incendiū. Item
Docto. in l. Vendita insula, ff. de peri. & cōmodo rei vēdit. Ex his 7
nunc suprā allegatis textibus, & ex citatis Doctoribus, cernis cla-
rissimè pie Lēctor, incendiarios (vt antè memini) variè puniri.
Quia (repetā denuo articulatiūs) puniūtur aliās capite, aliās furca,
aliās incēdio, sed diuersimodè: aliās bestiarū dilaceratione: quan-
doq; decollatione: interdū cōdēnatione in metallū, nouissimè de-
portatione, sed hæc vltima pœna ex misericordia potius infligitur,
quā ex rigore iusticiæ. Hactenus de pœnis incendiariorum ex
iure. Restat vt cōsuetudinē paucis attēdas: qua scelerati, cōuictiq; 8
incendiarij plectuntur apud quosdā gladio, apud alios verò igne
absumentur. Nam in Flandria moris ex inolita cōsuetudine tales
perdere incēdio ignis, deinde corpus infigere rotæ, cui appēditur
olla testis puniti incendiarij. In Brabantia hos incēdiarios plectūt 9
multò acerbius. Nā eos viuos ad maiore aliorū terrorē cōburunt,
& vt horū exēplo minuatur incendiariorū frequētia, et extingua-
tur extimulans illicitaq; peccādi libido. Atq; isthęc habes cādide
Lēctor, quæ de incendiarijs post opus, & post incendiū patratū,
statuuntur. Sunt tamē etiā incēdiarij appellādi, qui voluntate, af- 10
fectu & minis aliorū domibus incēdiū minātur immittere. Ideoq;
hanc incēdendi promptā, & paratā voluntatē & minas, nō minūs
leges puniunt quā factū: Adeo vt si quis minitetur alterius incen-
dere domū, dicendo (vt est in prouerbio) Rubrū gallū tuas trans-
mittā ad ædes, aut simile tritū dictū: is puniendus sit nō secūs, quā
si minas opere cōplesset. Sicut itē is qui ad actū, id est, incēdiū fu- 11
turū quicquā apparauerit, aut actus præparatorios ad hoc præmi-
serit: veluti ignē immittendo, flando, pupas, aut lineas stuppas cū
igne, pice, sulphure, aut puluere bōbardico vsq; iam secretè collo-
cādo: aut carbones, aut titiones secreto in loco suppeditando, aut
alijs infinitis modis animi prōtitudinē ostendendo: etiā si actu &
Cc opere

- opere nō cōpleuisset, iuxta illud generale axioma iuridicū: Quod in atrocissimis delictis (quale est hoc studiosum incendiū) puni-
 tur affectus, licet nō sequatur effectus, l. Si quis nō dicā rapere, C.
 12 de episco. & cleri. cū similib. & ibi scriben. Hos autē modos oēs,
 et alios (quod dolendū est) q̄ plurimos excogitāt scelerati milites,
 qui post bellorū tragœdiam exauthorati passim per agros ociosi
 vagātur, pertæsi relictī opificij, & domū ad relictas vxores & li-
 beros redire nescij, nobiles bonosq; agricolas opprimūt, nō con-
 tenti aliquādo rusticorū gratuita munificētia, qua ipsis cōferunt
 quicquid possunt, nisi eos insuper ad maiora numerāda cogerēt,
 & plura pro suo arbitrio ab ipsis vi & minis (qbus domos incen-
 suos se minātur, nisi tantū numerēt) extorquerent. Atque huius-
 modi impunita libidine sic per aliquot annos grassantes, fiūt tan-
 dē ex militibus latrones, fiunt sicarii, fiunt spoliatores, fiūt incen-
 diarij, & omīssis spretisq; omnib⁹ bonis moribus, pessimis se co-
 inquināt scelerib⁹, excogitātes artes mille, millēq; modos, quibus
 per fas & nefas sibi pecuniā cōflēt, & tanq̄ ex leges & ratione cassi
 ex solis viuāt affectibus: hęc autē de iure ciuili atq; consuetudine.
 13 Sed quæ pœna imponatur talib⁹ incēdiarijs voluntarijs, ac dolo-
 sis, & domos cōburētibus, tā in ciuitate q̄ ruri, de iure canonico,
 paucula quęso obserua. Nā ex iure canonico, incēdiarij volūtarij,
 ac dolosi primò dānātur restitutione omniū dānorū: deinde per
 tres annos pœnitētiā agere iubētur, vt in expresso c. Si quis domū,
 ext. de iniur. & dāno dato. quę qdē pœna pcedit in occulto incen-
 diario: quia si esset manifestus ac infamia notatus, tunc si incēderet
 Ecclesias, tanq̄ sacrilegus Romano Pōtifici esset pro absolutione
 obtinēda; remittēdus, c. Tua nos, ext. de sentē. excōmuni. & tales
 ipso facto sententiā excōmunicationis incurrūt. Incendiarij verò
 14 aliorū locorū nō sacrorū, nō sūt ipso facto excōmunicati, sed sunt
 excōmunicādi, deinde perpetuo carceri mācipandi, c. Pessimā, 33.
 15 q. 8. de quo in c. Cū deuotissimam, per glos. 12. q. 2. Iniungitur etiā
 eis aliquādo peregrinatio Hierosolymitana, vel ad sanctū Iacobū
 in Galissia, c. Si quis membrorum, 23. q. vlt. de quo habetur in c. Si
 quis, ext. de iniur. et dam. dato: quæ quidē pœnē sunt magis con-
 scientiosi,

exoriens . Deinde illud priùs , nempe ratione patrisfamilias,
 crimine vacat:hoc verò,quia ex alicuius incuria,imperitia & ne-
 gligentia cum alterius etiam detrimento nascitur, criminibus est
 adiungen-

adiungendum, non quidem directè quòd quisquam malum illud, & crimen intenderit, aut in votis habuerit: quia cū omnium ignorantia contigit: sed propter incuriam, imperitiā, & negligentiam, & imprudentiam cōmissam: vnde tot emergere mala, quorū omnium paterfamilias, aut sui domestici indiligenti cura causā fuerunt. Ideoque ipsorum imprudentia, incuria, imperitia seu negligentia (quum sit in crimine) non est impunita relinquenda, l. Si seruus seruum, §. Si fornicarius, ff. ad l. Aquil. & l. Videamus, in prin. ff. locati, & §. penul. Instit. de obliga. quæ ex quasi delic. nascuntur. Quoties igitur vllum contingit incendium vltroneum oriri, cum graui vicinorum detrimento: ille per cuius incuriam ortum est, variè puniri potest. Primò enim dissimulant ludices, 3 & conuiuent, vt is vicinus qui ex vicini incendio passus sit grauem rerum suarum iacturā, ob iustum dolorem, in ipsa animi cōmotione posset alterū vicinū suū, vnde ortū est incendiū, impunè in igne cōijcere: si quidē in eo ipso animi cōmoto furore cōprehendi poterit. Sin post illatum sua culpa alteri incēdium comprehendi nequiuert, sed callidè elapsus aliquò aufugerit, aut delitescat: tū dānatur ob sua incuria illatū dispendium perpetuo exilio. 4 Verū si damnum incēdij exiguū & leue fuerit, tum is, cuius incuria exortū est incēdiū, dānandus est, aut fustigatione, aut pœna 6 metalli, l. Capitaliū, §. Incendiarij, ff. de pœnis: cuius loco in his partibus succēssit exiliū perpetuū, aut alia pœna ludicis arbitraria. Neq; ab his pœnis incuriā, imperitiā, & socordē negligentiam 7 excusare vllō modo potest, aut ebrietas, au famulorū negligentia. Nā in incēdiorū casu, omniū incuria, imperitia seu negligentia in suum recidit caput, atq; adeò in suā negligentia, quæ aliorū omniū incurias & morum vitia in se recipit, vt pro omnibus in ea re respōdere debeat, et per suū incendiū omnibus dānum passis, eiusdē dāni restitutione teneatur, d. l. Capitalium, §. Incēdij, versic. Nā fortuita incēdia, d. l. Si seruus seruum, §. Fornicarius, & d. l. Videamus, in exordio, et d. §. pen. Si verò tale incendiū primū ortum 8 esset ex casu naturali, ex fulgure, vel alijs impressionibus ignitis, aut casu fortuito, aut per alicuius immissione & operā: tunc nullo

modo is, è cuius domo primū manasset incēdiū, obligatus esset ad dictas pœnas, l. Si fortuito, ff. de incēd. rui. naufra. neq; tenebitur resarcire dānum, cū nulla fuerit negligētia, quæ tamē requiritur ad hoc, vt resarcire teneatur, l. Qui ades, versic. Si verò, ff. de incēd. rui. naufra. & ita intelligit glos. in d. l. Si fortuito: Nā rē quæ culpa caret, in dānum vocari nō cōuenit, c. Cognoscētes, in prin. ext. de cōstitutionib. pœna enim noxia præsupponit, l. Sancimus, in exordio, C. de pœnis: argumentū optimum in c. fin. de iniu. & dam. dato. In summa, de incēdijs vel casu, vel per negligentiā factis, vide 9 l. 1. 2. 3. & 4. ff. de offic. præf. vigil. Et tū prælumitur incēdiū immisissum, quādo ipsum primū oritur ex horreo, aut ex stabulo aliquo, vel simili loco, vbi nō est cōsuetus cōstrui & excitari ignis, aut deferri lumē: vel quādo ipsi hospiti, vel parifamilias prius interminatū fuerat ab alio, quòd is in domū suā ignē immitteret, idq; fide dignis constiterit testibus, Item simili ratione, si nefarius quispiā in alicuius horreum, vel domum immitteret ignē, ex quo nasceretur eiusdē domus incēdium: & ex hoc incendio deinceps alterius vicini incendiū, tū prior violentū incendiū passus, nō tenebitur dānum restituere alteri vicino, secundū incendiū passō, 10 d. l. Si fortuito: nisi certo constaret illum priorem dedisse occasionem & causam vel inimicitia, vel ob quam alius ipsius domum incendisset: tum enim omni iure teneretur ad restitutionē damni 11 alterius. Ex hoc atq; ex præcedenti Capite summatim colligendū est, incendiū quandoq; cōmitti dolo malo, nōnunquā lata culpa, quādoq; leui, quādoq; etiā (secūdū aliquos) leuissima. Itē quādoq; cōmitti in ciuitate vel oppido, quādoq; in casa & villa, quādoq; casu fortuito, vtī copiose deducūt & declarāt acutissimē ac distinctissimē Angel. Areti. in suo singularissimo tractatu maleficiorū, in Glos. in verb. Incēdiario. Iacob. de Bellouisu in sua practica iudiciaria, sub Rubrica de Poena ignis & concremationis. Ioan. Berber. in suo Iuris viatorio, in Rubri. de Incēdiarijs. Bald. & Salic. post Cynū in l. Data opera, C. Qui accusare nō possunt. Bart. in l. 3. cum alijs per Alex. ibi allegatis, ff. de offic. præf. vigil.

CAPIT

CV.

De aggerum ruptoribus.

Summa

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 105

1 Aggerum infraçtio malitiosa.

2 Aggerum infraçtores multis nocent.

Ce iij

Infraçtores

3 Infractores { et { Littorum
et { Riparum } puniuntur igne.
Aggerum pratorum, puniuntur, vel { In metallum.
Resstitutione.
Morte.
Aliter.

4 Cooperarij ad infractiones plectuntur pœna factorum.

5 Arbitrium Iudicis in maleficijs etiam ad mortem se extendit.

HUMANANA malitia aliud à superioribus excogitauit, & malū
haud dubiè non leuissimum, quo sola inuidia homines per-
1 citi, & vindicādi libidine, aut alterū lædēdi furore inuidioso exa-
gitati, omnē occasionē quālibet penitiosam captant, qua alijs de-
trimentū quocunq; modo inferāt: potissimū autē & perniciosum
hoc malū, & de quo hīc sumus acturi, est alicuius aggerū irruptio,
& cōfractio, hoc est: Quum aliquis ita lædēdi rabie corripitur, vt
nullā nō sui hostis (aut cui ex inuidia malè cupit) aut lædendi aut
extinguendi occasionē excogitet, aded vt si cōmodior non detur
ocasio, præsumat alterius malè sanus effringere aggeres, vt ijs ef-
fractis, cōiūctos agros, & cāpos, diluuiū et inundatione corrūpat.
Hoc malū quā sit perniciosum, nemo nō vel cæcutiens faciliè per-
2 spicit, quum tali irruptione non solū lædat suū aduersariū, & cui
parū fauet, sed etiā vicinos oēs agros vitiet, & ita sibi ignotissimis
subīde, et etiā de ipso aliquādo bene meritis, ob odiū alterius, gra-
ue dispendiū inferat: quocirca hoc crimen leges nō leuiter etiam
3 puniri volunt. Nam huiusmodi omnes infractores aut littorum
maris, aut aggerum, aut riparum fluminū, puniri iubēt igne eodē
loco, vbi huiusmodi effractio facta est, l. vnica, C. de Nili aggerib.
4 nō rumpend. & ibi Cynus & Bald. Atque ob eiusdē criminis in-
dignitatē & perniciosam malitiā, volunt eandē quoq; pœnā sub-
ire omnes istius criminis cooperatores, cōsultores, & eos deniq;
qui omnes ad hoc factū, vllū adiutamentū, opem, aut fauorē sub-
sidiarium contulerunt, Cynus & Baldus in d. l. vnica: certè pro-
pterea, quod ex dicta irruptione, tot tantāque consequatur mala,
dāna, & incōmoda. Si enim leue indè enasceretur dispēdiū, leuius
quoq; crimen esset puniendū: veluti si quispiā infringeret aggeres
pratorū, ita vt ob talē infractionē prata inūdatione obducerētur
aquarū

aquarū, & ita corrūperentur: is infractor non esset ob particulare malum damnandus igne, sed tantū secundum iura in metallum, cuius loco in his regionibus successit exilium perpetuum. Secundum consuetudinē verò dānantur primò ad restitutionē damni, deinde alia quauis pœna Iudicis arbitraria, pro qualitate personę, facti, & dispendij, hoc est, aliquando capitaliter, vt no. singulariter Mat. Mathe. suis in singularib⁹, singulari 102. incip. Nota vnū, quod solēt vulgares dicere etc. arbitrium enim Iudicis à lege datum in maleficijs, etiam ad mortem se extendit, si sit factum nimis graue, per Bart. in l. fin. ff. de rerum diuisi. Nam si furunculos Iudices ob leuia aliquādo furta subripiant in crucē, certē nō videntur à cruce excusandi, qui tā enorme crimen, & furtū damnosum cōmittunt. Porro (vti ex quorundam relatu didici) in quibusdam locis maritimis, hi vltimi infractores pugni abscissione plectūtur.

CAPIT. CVI.

De violatione templorum.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 106

1 Templorum violatio, diuinæ Ma. est offensio.

2 Tempia quando violantur?

3 Templorum violator { Ex Iure Ciuili } plectendus est { Capite.
4 { Ex Iure Canonico } { Restitutione, re-
5 Non quilibet tuti sunt in locis sacris. paratione, etc.

6, 9 Publicos latrones.

7 Infidiosos homicidas.

8 Ob confidentiam loci sacri vicini audaciùs occidentes.

13 Apostatas.

14 Loca sacra non tutantur { Clericum occidentes.

15 Infideles, hæreticos, scismaticos, templorum incendiarios.

16 Mancipia fugitiua.

17 Bancroas villos.

de bonis,

18 Bona fisco debita: Cætera in loco sacro tuta erunt.

19 Generalis Canonistarum de immunitate Ecclesiastica conclusio.

20 Ex Iure Canonico { Loca sacra tantū excludunt eos, qui suo scelere, eadem
21 { loca contaminant.

22 { Loca sacra tuentur omnes maleficos vsque ad decissionem
officialis, de immunitate, secundum nonnullos.

23 Perniciosa iuris Canonici laxitas { Non seruatur à Iudice seculari.

24 { Ridetur à Petro de Ferrarijs.

20 Canones ex cōmuni cōsensu, Ecclesiasticā libertatē negāt { Depopulatoribus agrorū
 Insidiatoribus viarum.
 21 De immunitate Ecclesiastica variæ discordantiæ. { Homicidis insidiosis.

Tametſi

TAMETSÍ lógè superiùs de duplici meminimus Maiestate, diuina scilicet et humana, et de earù læsione cum poenarù varietate: Non tamè vtramq; ibidè ita expressimus, vt quicquid alterutrius læsionè còcerneret, hoc illic totù accuratè còmòstraretur. Ibi enim animus erat ipsas Maiestatum læsiones tantù apertas explicare cum earum poenis ordinarijs: volens alibi quoq; ea crimina suo ordine proferre latiùs, quæq; vtcunq; ad læsiones Maiestatum referenda viderentur, aliquanto ampliùs explicare. Ad earum igitur numerum sese præterea adiungit, & hîc sese primò offert templorum violatio, quæ profectò ad crimen diuinæ Maiestatis iure applicanda fuerit. Est enim templa violare, aliquam vim ac violentiam in templis, aut cœmeterijs còmmittere, aut indè aliquè còfugientè auellere, qui eò libertatis aut patrocinijs gratia còfugisset. Et huiusmodi vis, nōne tibi videtur Maiestatis diuinæ grauis offensio? & libertatis Ecclesiasticæ enormis & violèta turbatio? Quod iura dū considerant, variè hoc crimen puniendū statuūt, sicut & ipsum variè quoq; interpretātur et intelligunt. Nam quisquis sacras edes, tēpla, delubra, aut sacra monasteria, eorùq; fines, còfinia, septa, atria, vel porticus, per vim, aut vllā illatā violētā violat: is secūdum iura ciuilia (quoniā crimè læsæ Maiestatis còmittit, l. Fidei, C. de his qui ad Eccles. confug.) plectendus est capitali & vltimi supplicij animaduersione, & bonorū confiscatione, l. fin. primo respōso, C. de his qui ad Ecclesiā confug. et ibi Cy. et alij scrib. Ex iure verò Canonico dānandus est restitutione personæ auulsæ, & reparatione omniū detrimentorū, deinde alia quoq; pœna arbitraria, iuxta qualitates & circūstantias rerū, per ea quæ legūtur & notātur in c. Non minùs, & in c. Aduersus, ext. de immu. Eccles. Et potest violator pecuniaria pœna puniri: nèpe multa nōgentorū solidorū, c. Si quis còtumax, 17. q. 4. Deinde, vt violatores, & vt publici latrones habēdi sunt, & excòmunicādi, donec resipiscentes dānū omne refarciāt, & ablata per poenitentia restituant, c. Sicut antiquitus, eadē Causa & Quæstione. Verum non est, quòd quālibet personarū abstractionē à locis sacris hoc crimine notes, & violationē tēplorū nomines: quia ne ipse leges quidem

*pœna eorū
qui templa
violant.*

- quidē Canonica seu Canones, quasuis personas libertate Ecclesiastica donant, sed multas (potissimū triplices) ab ea arcent, quibus priuilegia sacra, et sacra loca patrocinari nolūt: sed eas à seculari iudice, è templis, & alijs locis sacris eripi sinunt, ac omnibus easdē eripiendi potestaté faciunt. Primò enim è téplis (citra templorū violationē) eripi sinūt latrones quosuis publicos, vel agrorū depopulatores, sicarios in nemoribus, aut vijs publicis grassantes, c. Inter alia, ext. de immu. Eccles. et ibi Panor. et alij scrib. c. Sicut antiquitus, iūcta glos. in verb. Nisi publicus, 17. q. 4. & l. i. et. 2.
- 7 C. quando liceat vni. line iudi. se vindi. Item homicidas furtim & ex captatis insidijs homicidiū perpetrantes, & nō aperto Marte, per text. in c. ubi, per industriam, & ibi, per insidias. & ibi Doct.
- 8 ext. de homicid. Deinde eos arcent, qui sub titulo Ecclesiasticæ libertatis, & sub ea cōfidentia homicidium committunt, vt à patrato crimine sese mox in locum sacrum proximum recipiant, tanquam ibidem per locum sacrum tutandi: nō commissuri aliās crimen tale, nisi protectionem Ecclesiasticam ilicò à facto sperarent: aut nisi cœmeterio proximi, ilicò certum subterfugium, post factum homicidium, cōspicerent ad templum vel locum sacrum. Nam quum hac spe licentiosius peccent, nō sunt per talem iniquam spem à libertate Ecclesiastica defendendi: sed iudici seculari potiùs relinquendi, c. vlt. & ibi Panor. alijq; scriben. ext. de immu. Ecclesi. Nemo enī sub spe veniæ peccare debet, c. Illud, ext. de cler. excōmuni. ministran. et c. Quādo quis, de cōsecra. distinc. 4. Quia facilitas veniæ, incētiuū tribuit delinquēdi, c. Est iniusta,
- 9 23. q. 4. c. Vt clericorū, ext. de vita & honest. cleri. Item per Ecclesiasticā libertatē nō defendūt illi latrones, milites, & potatores illi, qui in tabernulis, & fornicibus iuxta loca periculosa, & ad spoliādū accōmoda potitāt, quiq; cōspectis mercatorib⁹ aut alijs viatoribus illinc euolant, & bonos quosuis ibi trucidāt, aut spoliāt: nusq; enī locorū sacrorū tales liberi esse possunt. Plures alios præterea à dicta Ecclesiastica libertate iura Ciuilia excludūt: nēpe homicidas virginū ac mulierū raptores, vel violētiæ illatores, & adulteros, per §. Quod si delinquētes, in Authē. de mādā. Princip. colla.

colla.3.de quibus suprà. Iura tamen Canonica in his non per om- 10
 nia ciuilibus legibus consentiunt, sed sese ijs opponunt. Volunt
 enim tū solis homicidis, raptoribus, & adulteris ademptā esse li-
 bertatē Ecclesiasticā, quando crimē in loco sacro cōmissum est,
 c.fin.ext. de immu. Ecclesi. Angel. in §. vlt. in fin. in Authent. vt
 liceat matri & auīæ, & Alberi. de rosa. in rub. C. de ijs qui ad Ec-
 cles. cōfug. dicēs in hac materia, iura ciuilia sequi debere iura Ca-
 nica, & Io. Berberij in suo iuris viatorio, tit. de violatorib. immu-
 nita. Imò ne in illis quidē criminibus volunt Ecclesiasticā liber- 11
 tatem negandam esse malefactoribus, sed ijs debere esse præsidio:
 & neminē quāmlibet enormem maleficū seu malefactorē volunt
 à loco sacro eripiendum esse: donec officario spirituali prius si-
 gnificatū fuerit, quis fuerit malefactor, & quodnā crimen cōmi-
 sisset. Et si tale tādē cognosceretur esse crimē, quod Ecclesiastico
 priuilegio indignū esset: tū demū ex permissu Iudicis spiritualis
 volunt, ciuiles Iudices dictos maleficos seu malefactores, è locis
 sacris detrahere posse, & nō aliter, §. Neq; autē, in Authēt. de mā-
 da. Principū. Colla.3. et c. Inter alia, & ibi oēs Doct. ext. de immu.
 Ecclesi. & D. Boërius in suis decisionib. aureis, quæstione 109. ad
 principiū in prima parte. Verū Ecclesiastica et nimis laxa volun- 12
 tas, plus æquò maleficis ac malefactoribus fauens, & elabendi oc-
 casionē præbens, & impunitatē tribuens, magnā sæpe iusticię re-
 morā & dilationē gignit: ob quā nō rarò criminofissimi, et puni-
 tione dignissimi, cū graui detrimēto reipub. & iusticiæ, & cū ma-
 iori malo agricolarū, mercatorū, & bonorum ciuiū, elapsi sunt:
 Ideoq; talia iura Ecclesiastica nō seruātur de facto: sed per Iudicē
 secularē extrahūtur, vt inquit Ioan. Fab. in §. fin. Institu. de ijs qui
 sūt sui vel alie. iur. Ecclesia quoq; (vt ad intermissas psonas redea- 13
 mus) non tutatur monachos, apostatas: hos enim ipsorū præfectis
 monasticis siue prælatis citra loci sacri violationē eripere omni
 iure concessum est. Neq; etiā libertatē iā sæpe dictā cōfert ijs, qui 14
 clericū vllū occidunt. Itē nec patrocinator Iudæis, Saracenis, In- 15
 fidelibus, Hæreticis, Scismaticis, Incendiarijs templorū, & simili-
 bus, l. i. C. de ijs qui ad Eccles. cōfug. Ioan. Berber. in suo iuris via-
 torio,

- 16 torio, tit. de violatorib. immunita. Neq; etiã mancipijs seu feruis à Dominis suis aufugientibus, l. Si seruus, C. de ijs qui ad Eccles.
- 17 cõfug. iura quoq; et edicta Imperatoria ab Ecclesiastica libertate reiiciendos volunt nefandissimos illos fures ac raptores (clanculariõsne, an violentos dicere malim, nescio) qui quibusuis optimis mercatoribus, patriæ quasi parentibus alûnis, callida nocturnaq; fuga aliquò profugiẽtes, omne debitũ ipsis creditũ eripiunt, auferunt, & nequiter furantur: vulgus Bancrotas vocat: optarim ego illos (caue, me ex stomacho loqui putes) omnes ilicò citra vllũ Principis indultum in ostio suo laqueo stangulatos. Mexq; sententiæ adstipulatur varia Principis nostri Caroli Ro. Impera. s. diplomata: quibus huiusmodi raptorib. omnẽ libertatem adimit, & seuerissimè vbiuis locorũ cõprehendẽdos & puniẽdos madat. veluti in diplomatibus suis euulgatis, annis 31. & 40. In quibus tales fraudulosos Bancrotas declarat esse publicos latrones & reipub. pestiferos hostes. Ideoq; cita omnẽ dissimulationẽ, sine vllò fauore, & sine strepitu & figura iudicij, & absque vllius priuilegij cõsideratione, laqueo statim puniendos madat. Quæ quidẽ edicta, diplomata tã optarim seuerissimè citra vllã cõnientiã passim exequi & seruari, q̃ sunt prudenter & vtiliter edicta & promulgata. Sed quæri hîc nequaquã absurdè potest: An quẽadmodũ personæ gaudent immunitate, gaudeãt similiter & bona in locis sacris deposita vel allata? Responde paucis, non oĩa bona tuta esse in locis sacris.
- 18 Quẽadmodũ bona Principũ, hoc est, bona debitorũ fisci, Principis aut reipub. quæ non gaudent immunitate, & è locis sacris efferri possunt, citra illius loci violationem: Princeps enim ex iure suo cõsuevit quæuis bona è tẽplis citra tẽplorũ violationem eripere, arg. l. Diuus, ff. ad le. lul. pecul. Quod fieri tamen non posset de bonis alicuius priuatę psonę, hoc est, debitorũ priuati: quia tunc immunitate gaudet: & ita intelligatur c. Sicut antiquitus, 18. q. 4. sæpenumero præallegatũ cum cõcordantijs: Nisi certè hoc fieret ex causa & cum consensu Episcopi, quẽ quidẽ consensum recusare non deberet: quia Ecclesia nequaquã constructa, & ædificata est ad faciendũ alicui iniuriã ac dãnũ: Atq; ita hætenus de Eccle-

de Ecclesiastica libertate, quibus ea patrocinetur, quibus verò minimè,
 in genere dictū sufficiat. Strictim tamē hīc iterū cōmunē cōclu- 19
 sionē seorsum posuero, qua oēs simul consentiūt de Ecclesiastico
 patrocinio tribuendo. In hoc enī oēs Canonistę cōueniūt, vt Ec- 20
 clesiastica libertas tribuatur omnib⁹ maleficis seu malefactoribus,
 exceptis tribus, scilicet, depopulatoribus agrorū, insidiatoribus
 itinerū, ac homicidis insidiosis, d.c. Inter alia, & d.c. i. ext. de ho-
 micid. Ioā. Fab. in §. fin. Institu. de ijs qui sunt sui vel alie. iuris. Ve- 21
 rūm hanc laxam Canonum & immodicē licentiosam protectio-
 nē ridet Petrus de Ferrarijs in sua practica, tit. forma inquisitio-
 nis, versic. Ex ijs potest nō improbabiler quæri. Dicit enim iura
 Canonica fuisse ad placitū, & sine ratione facta: imō cōtra ius di-
 uinum, quo cautum est: domus mea, domus orationis vocabitur:
 vos autem fecistis eam speluncā latronum, c. Decet, de immu. Ec-
 cles. lib. 6. Si enim Deus noluit tolerare ementes & vendentes in
 Ecclesia, sed eos eiecit: quanto magis nō vult receptari in Eccle-
 siam latrones, homicidas, & similes, vt ibi lati⁹: & eundem citat
 D. Nicolaus Boërius in suis decisionibus aureis, q. 109. nonnulla
 etiā addens: quos tempore et loco opportunis videre licebit. Vbi 22
 idem D. Nicolaus abundē tractat discordantias legistarum & ca-
 nonistarum inter sese, & rursū discrepantiam legistarum à ca-
 nonistis, & contrā, quas oēs breuitatis itudio omittimus, tametsi
 nonnihil earum suprà attigimus. Cætera enim apud eundē Boë-
 rium loco prædicto lati⁹ tibi perlegenda committimus.

CAPVT CVII.

De publicæ fidei, Salueguardiæ, siue
securitatis violatione.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 107

1 Salueguardia	} punitur	{ Hæc capitaliter.
Hæc pœna infractori constituta.
3 Securitas pub.		
2 Salueguardia quando dicenda est violari.		
4 Securitas pub. non verbo, sed facto violatur.		
5 In dubio violatæ securitatis inhærendum est verbis.		
6 Amplior de securitate videnda insinuatio.		

Et publi-

- P**ublicam fidem vel publicam Principis indictam pacē, Salueguardiā, aut securitatē infringere, violare quoq; est iusticiæ leges, ideoque nec impunibile tale crimē relinquitur. Quisquis enim vllā Principis publicā fidem (vulgò Salueguardiā) siue securitatē, volēs sciēsq; violauerit: is puniendus est capitaliter, vltimóq; supplicio subiiciendus, vulgata l. Denúciamus, ad fin. & ibi scrib. C. de ijs
- 2 qui ad Eccles. confug. Tum autē intelligitur publica violari Principis fides, quando quis directē & ex aduerso, quippiā contra talē prohibitionē cōmittit: ita vt is qui ad sui defensionē talem Salueguardiā ac securitatē à Príncipe impetrauit, per alterius violētiā,
 - 3 aut vllū dedecus patiat, aut detrimentū. Quisquis autē violat et infringit eā publicā pacē siue securitatē, quam Magistratus inter quosdā ciues sub certa pœna constituit seruandā: is primus infractor puniendus est ea pœna, ad quā vterq; obstrictus fuerat, quæ aliquando civilis, aliquādo capitalis fertur: iuxta cōsuetudinem
 - 4 locorū, vbi ea publica pax aut securitas alijs indicitur. Quæ quidē pax siue securitas minimē verbis infringitur, sed factō tantū: ad ipsius enim violationē non minūs factū requiritur, quā in actuali furto, l. Si quis vxori, §. Neque verbo, ff. de furt. Sicut ad veram quoq; quæstionem probandam, non sufficit quæstionis terror, ac cōmōstratio: sed ipsum factū, ipsaq; pœnaria quæstio requiritur, l. Item apud Labeonem, §. Quæstionem, & §. Quæstionis, ff. de iniur. Quum enim securitas apertē pugnet contra ius cōmune, ideo ipsius violatio nulla verbali iniuria dicenda est cōmitti, sed factō
 - 5 vt diximus, arg. l. Constitutionibus, ff. de iniur. Cæterū ad conuincendam securitatis violationem, oportet verba ipsa in securitate prolata, accurratē (potissimū quādo dubitatur de factō) expendere, & vltra ea non progredi: sed iuxta eorum formam, sententiam proferre, l. Non aliter, ff. de legat. 3. Qui ampliora de hac securitate desiderat, is tractatū securitatis D. Guilelmi de Cuneo consulat, Item decisionis Cappellæ Tolosanæ, q. 4089. & in additionibus ibidem.
 - 6

De pacis ac induciarum violatione.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 108

- 1.5 Non miles } violans inducias furto, punitur { Quadruplo, & infamia.
 4 Miles } Capitaliter.
 2.6 Inducias violans { Hostem lædendo, vel cædendo } punitur { Pugno.
 3.7 { Hostem occidendo } { Capite.
 3 Clericorum inducias violentium punitio, erit excommunicatio.

¶ QV E inter leuia crimina computanda erit Principum publicæ pacis violatio, siue induciarum in bellis pactarum infractio. Quisquis igitur priuatus non miles, post publicam indictam pacem, aut post proclamatas inducias (quæ pactæ fuerat, aut à Principibus, aut à ciuitatibus) præsumit ulterius in aduersarios grassari, ac mercatoribus, aut agricolis sua per vim eripere: is puniendus restitutione quadrupli, deinde vt perfidus damnandus est publica infamia, qua omni publico munere indignus efficitur. Qui verò vnum ex hostibus, tempore induciarum durante, aut cædit, aut lædit, is plectendus est amputatione pugnæ, aut certè punitur alia pœna arbitraria, iuxta qualitatem & circumstantiam facti & personæ. Qui autè eodè durante tempore hostem occidit: is puniendus est capitaliter animaduersore gladio. Sic ipsi authorati milites & quicunq; alij militiæ sacramento adstricti, qui hanc pacem atq; hæc publicatas inducias maliciosè infringunt & violent, puniendi sunt quoq; capitaliter, ob publicæ pacis violationem, l. fin. ad fin. ff. de re milita. Cæteri verò ab omni militiæ sacramento liberi, qui tales publicas inducias frangunt, puniendi sunt pœna iudici arbitraria. Alium verò lædentes plectuntur amputatione pugnæ. Alium autem occidētes, puniuntur capitaliter, vt antè quoq; diximus. Porro si alio quocunq; obliquo modo pacē publicā, aut inducias publicas violāt, extraordinariè puniendi sunt. Personæ verò Ecclesiasticæ has publicas inducias violentes, plectendæ sunt Ecclesiastica excommunicatione, c. Illi qui, 24. q. 3. & priuatione, c. i. in fin. ext. de treug. & pace. Atq; ipse quidem Episcopus hanc violationē nō puniēs, priuatione dānatur: multò

magis igitur ipse inferior presbyter aut clericus violationē committens, cuius dolus committentis haud dubiè æquius puniendus foret, quàm Episcopi non punientis negligentia: hanc tamen Ecclesiasticarum personarum punitionem cernes non admodum obseruari, quare de ea quoque ne verbum ullum posthac.

C A P. CIX.

De violatione sepulchrorum.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 109

1. 2 S Epulchri violati punitio varia.

3 Domus direpta sepulchra continens, confiscanda erit.

4 Sepulchralia diripiens, quasi sacrilegus est.

5 Iudex violationem sepulchri non puniens, damnatur 20 lib. auri.

6 Cadauer sepulchro auferens, punitur } Plebeius, capitaliter.
Nobilis, perpetuo exilio.

7 Violati sepulchri punitio apud Canones nulla.

ST alia insuper violatio, qua non solum viuentibus, sed et mortuis quoq; iniuriam inferimus: nempe quum sepulcorum saxa, epitaphia, columnas, statuas, aut aliquas sepulchrales imagines efferimus: quod facientes, crimen violati sepulchri committere dicuntur, quod sua punitione quoq; omnino nō vacat, l. Qui sepulchra, C. de sepulchr. viola. Quisquis igitur alicuius frangit aut aufert saxum, aut lapidem sepulchralem, imaginem, columnam, aut alia sepulchralia ornamenta: is condemnandus est restitutione rerum earundem ablatarum, contra illius sepulti veros posteros & hæredes: & deinde multa centum aureorum, l. Prætor ait, ff. de sepulchr. violat. imò iure C. decem pondo auri, l. Qui sepulchra, C. eod. tit. Eadem poena quoque damnandus nefarius ille ablator, & sepulchri violator contra omnes, qui de harum rerum ablatione ipsum apud Iudicem vrgebunt, etiamsi eorum nihil omnino posteritatis causa interesset. Quin ipse locus siue ipsa domus in quam huiusmodi saxa, marmora, lapides, sculpturas, etc. ipsi raptores deportarunt, ea per sententiam adiudicanda erit fisco, l. Si seruus, C. eod. tit. de sepulchr. viola. Nam quisquis hoc crimen committit, sacrilegus habendus est, & de sacrilegio iuxta iura puniendus in decem libras auri, d. l. Qui sepulchra, & l.

Pergit,

Pergit, C. de sepul. viola. iudex verò qui dissimulanter hoc cri-
 men nō punit, damnāus poena 20 lib. auri, l. Si quis sepulchrum,
 Dd ij C. eod.

- 6 C. cod. titu. Qui verò temerarius præsumit è sepulchris eximere ipsum cadauer exanime, aut ipsius ossa vlla, aut reliquias quasuis: is certè grauius, nempe capitaliter puniendus est, summóq; supplicio afficiendus: potissimum si plebeius fuerit, aut infimæ conditionis seu fortunę homo: Si verò nobilis fuerit, dānandus est perpetuo exilio, l. fin. ff. de sepul. viola. quod vocāt iura, deportationem, l. Relegatorum, §. Hæc est differētia, ff. de interdic. & relega. nisi vi & armata manu id fecisset & aggressus fuisset more latronis: quo casu capitaliter plectendus esset: Si autem sine armis, vsq; ad poenam metalli, l. Prætor ait, §. Aduersus eos, ff. de sepul. viola. Quę autē poena violati sepulchri esse soleat, ruminabitur per gloss. super verb. Crimen, in l. i. & in l. Si quis, in verb. violatores, C. eo. tit. Necnon in l. Prætor ait, super verb. Centū aureorū, & in l. fin. ff. cod. tit. de sepulchro viola. ad quas piū Lectorem remitto. De
- 7 iure autem Canonico nullam poenam statutam reperio, nisi quòd gesta irritantur, c. Fraternitatem, ext. de sepultur. Et vt paucis absoluiam, quia hac tempestate Ecclesia abundè prouidit de cœmeterijs, hoc crimen in dissuetudinem abiit, parumq; hæc rubrica in vsu est, ideo ingenij vires in ea exercere superuacaneum foret.

CAPVT CX.

De furto.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. II O

1	Furtum criminum omnium generalissimum.	
2		Ciui.
3		Naturali.
4	Furtum prohibetur iure	Confuetudinario.
5		Canonico.
6		Diuino.
7.8	Furti definitio duplex.	
9		Contrectatione. i. ablatione.
10		Fraude.
11		
12	Furtum fit cum	Ablatione rei
13		Alienæ.
14		Mobilis.
15		Corporalis.
16		Vsu pignoris.
17		Animo furandi.
18		Inuito animo domini.
19	Furtum est bifarium	Simplex. i. non compositum.
		Non simplex. i. compositum, & qualificatum.

19
 20 Furti cum
 21
 { Violatione sacrorum
 { Violentia armorum
 { Homicidio, vel vulnere } punitio qualis.

Dd iij

22 Furtum

22 Furtum compositum iuxta maioris partis culpam puniendum.

23 Seruis, fustigatione, vel loris, vel virgis.

24 { Veteri in { Nobilib. vel in dignitate constitutis, pecunia,
 { Liberis { Probis tamē, pecunia, si soluendo essent, alias corporaliter.

25 Simplex furtū
 punitur iure

26 { Nouo { Prima { Ignobil. vel ext. dig. &
 { Secunda { Flagellatione.
 { Tertia { vice { Auris abscissione. { Improbis, corporaliter.
 { Laqueo vel puteo.

28 { Primò { Simplex.
 29 Fur vocatur { Secundò { Confuetus.
 30 { Tertiò { Famosus.

31 Cur fur morte mulctetur.

32 Furtum simplex Longobardi puniunt { Primò, extinctione alterius oculi.
 { Secundo, nasi præcisione.
 { Tertiò, corporaliter,

33 Romani nullam punitionem admittunt in facie.

34 In furto Iura Ciuilia nec agnoscunt { Magnitudinem,
 { nec
 { Aetatem.

35 Furtum grauatur potius frequentia, quam magnitudine vel ætate.

36.37 { Furum { Necesitas.
 { Inopia.
 { Fames.
 { Consuetudo.
 { Voluntas.
 { Calliditas.
 { Simplicitas.

In furto simplici obseruanda sunt

38 { Res furto ablata.
 39 { Tempus furti.
 40 { Locus.
 { Qualitas furis.

41 Pro primo furto simplici suspenduntur { Famuli dominis suis furantes.
 { Fures equorum, bouum, vomerum.
 { Concisores monetæ Principum.
 { Hospiti suo furantes.
 { E locis sacris furantes, vel sacrilegi.
 { Plagiarij, & mangones.

42 Furtum quo { Liberi { Furantur { Parentibus { iura non puniunt.
 { aut { aut
 { Vxores { Maritis

43 { Patri { conceditur furata à { Liberis { bona vbique posse referre.
 { Marito { Vxore

44 Abducens alienam vxorem marito furantem, punitur capitaliter.

45 Vxor marito furans, & cum moecho fugitans, punitur exilio, vel arbitrariè.

- 46 Improbis & simplices.
- 47 Fures in iure sunt quadrifarij { Improbiores, atque hi { Effractores.
Expilatores.
Saccularij.
Directarij.
- 48 Improbissimi, vel grassatores.
- 49 Plusquam improbissimi, id est, latrones famosi.
- 50 Furum item alij sunt { Manifesti.
Non manifesti.
- 51 Amara reprehensio prætorum, bona furum sibi usurpantium.
- 52 Furta licita sunt quæ fiunt { Deo iubente,
aut
Iure permittente.

Xplicatis varijs criminum generibus, quæ nõ vsque-
 quaq; frequenter occurrunt, enarrandum quoq; tan-
 dem fuerit criminum penè omnium generalissimũ,
 furtum, quod ubiq; gentium tam est familiare, vt vix
 vllum inter mortales reperiatur aut frequentius aut
 notius, eóq; non minùs ad societatem humanam tuendam pern-
 tiosum et detestabile; ideoq; quouis Iure prohibitum, primò, Ci-
 uili, vt ff. & C. de furtis, clarè & apertè constare haud dubium est.
 Deinde Iure naturali, quod ostenditur aperta l. i. ad fin. ff. de furt.
 & §. Furtũ, Instit. de oblig. quæ ex delicto nascũ. Ius enĩ naturale di-
 ctat, vt quod tibi fieri nolis, alteri ne feceris: hinc est, quòd Schy-
 tæ, qui Iure scripto carent, nullũ delictũ grauiùs puniũt, q̃ furtũ, vt
 apud Iustinũ: Ad hæc Iure phibetur Cõsuetudinario, vt ipsa quoq; 4
 communis experientia docet. Præterea Iure Canonico, vt extra, 5
 de furtis. Postremò, Iure phibetur Diuino, sicuti in Decalogo aptè 6
 monstratur, cũ dicitur: Nõ furtũ facies. Est autẽ furtũ, alicui clam, 7
 occultè, & sine armis, sua eripere: vel furtũ est alterius bona mo-
 bilia, vel vsũ eorũ cõtra possessoris cõsensũ animo furadĩ fraudu-
 losè auferre: Aut (si maius Iuris peritorũ definitionẽ) furtũ est con- 8
 tractatio fraudulosa rei alienæ mobilis, corporalis, vel etiã vsus
 eius, possessionisve, quæ fit animo lucrificiendi, inuito domino, l. i.
 ad fin. ff. de furt. & §. Furtũ, Instit. de oblig. quæ ex delicto nascũ.
 Hic autem furti definitionẽ ipsam ad verbum exprimere libuit,
 quod tamen in alijs criminibus non vsq; obseruatum comperies.

- 9 Dicitur autem in definitione (contrectatio) non ex rigore grammatico, pro quouis contactu rei alienæ, quæ nullum obligat vlllo crimine: sed contrectationem Iurisperiti omnes hîc intelligunt actualem rei alienæ ablationem, hoc est, furtum, quod sine fraudulosa contrectatione fieri nequit, licet voluntas furandi & auferendi adfuerit, aut licet id ipsum conceptis verbis, aut scriptis vllis quis minatus fuerit: Sola enim & nuda cogitatio, & furandi voluntas, aut scriptura, aut contactus, furē facere nō possunt, nisi actualis sequatur rei ablatio, d. l. i. versic. Sola cogitatio, ff. de furt. Diximus autem in definitione (fraudulosa): quia si quis credat aliquē facilē permissurū cōtrectare, hoc est, auferre res suas, is ablatius contrectator nullū furtum cōmitteret. Similiter, si quis clanculum res alienas auferret, putans easdē esse suas, omnīq; iure sibi proprias, et ob hoc nihil incōcessi se patrare credēs, sed omni iure licita: is certē ablator propter errorem nullo modo furtum committit, quod nec is error, nec ea ablatio fraudulosa fuerit, §.
- 10 Quia tamen, Instit. de vi bo. rapto. Dixi itē in definitione (rei alienæ) quod rei proprię nemo furtū cōmittere possit, nisi eādē rē forsan haberet cū alio cōmunē: Tum enim nō tā suarū rerū, quā alienarū fur habēdus esset, l. Si socius, ff. de furt. Dictū est præterea (rei mobilis) immobilia enī (vt ipsa vox sonat) propter summā suam grauitatē & onus, moueri & contrectari vel auferri nō possunt, §. Quod autē, Instit. de vsucap. Si tamē quis cretā ex fundo alieno abstulerit, furtum committit: nō quod cretā effoderit, sed quod eam scilicet mobilem effectā abstulerit, l. Si cretæ, ff. de furt.
- 11 Dixi insuper (rei corporalis): Quia res incorporeales, sicuti nec tradi nec possideri possunt, ita nec contrectari nec auferri, l. Seruus, §. Incorporeales, ff. de acqui. re. domi. Dixi item in definitione (vsus, possessionisve): Quia si creditor vtatur debitoris pignore, vel si depositarius vtatur deponentis re deposita, vterq; furtum cōmitteret, l. Si pignore, ff. de furt. et §. Furtū autē, Instit. de oblig.
- 12 quę ex delic. nascun. Dictū etiā fuit (animo lucrificiēdi) propter eos, qui res alienas interdū cōtrectāt & secū auferūt, nō tamē animo furādī auido, & ex ea re lucrī quippiā parādī cupidō: ideoq;
- etiam

etiā nullū furtū tales cōmittunt: quia nullū furtum sine affectu furandi, & sine lucri amore indè parandi, cōmittitur, §. Item si is, Institu. de vſucap. & §. Placuit, Institu. de obliga. quæ ex delic. nasc. Dictū est deniq; in definitione (Inuito domino): quia quando fit 16 domino permittēte, etiā si surripies putet eā ablationē inuito domino fieri, furtū nō est, §. Placuit, cū §. seq. Institu. de olig. quæ ex delic. nascun. Post furti definitionē, ad ipsius diuisionē pcedendū est. Furtū igitur est duplex: Alterum simplex: Alterū nō simplex. 17 Simplex furtū & nō cōpositū, id est, sine aliqua alterius criminis cōpositione, est, cui nullū aliud crimē aggrauās vnā cōiunctū est. Nō simplex furtū, id est, cōpositū cū alio crimine, est, quod aliquo 18 additamēto, vel circumstātia aliqua grauāte, cōduplicatum aut aggrauatū est: veluti sacrilegiū, quod furtū est nō simplex, sed qualificatū, duplex, vel cōpositū: Præter enim rerū violētā ablationē, 19 adiunctā quoq; habet vel loci sacri violationē, vel rei sacræ illicitā cōtrectationē: Ideo is ablator nō vt simplex fur puniendus est, sed acrius, & enormius: quod is fur nō simplex habeatur, sed fur cū adiuncto, nepe fur sacrilegus. Sic etiā qui quippiā furatur adhibita violētia publica vel priuata, effringēdo ſeras aut alia repagula vel obices: is (quia nō simplex furtū admisit, sed furtū alio præterea scelere auxit) nō simpliciter etiā puniendus esset, sed lege Iulia de vi publica vel priuata: vel qā furādo occidit vel vulnerauit: & tenetur le. Cornel. de ſicar. vel le. Aquilia de vulnerato. Et sic, 21 quotiescunq; furtū cōponitur cū alio crimine, si illud cū quo cōponitur, insignius fuerit & notabilius crimē: tunc punitur pœna 22 criminis notabilioris, vt claret ex iāiā allegatis & productis exemplis. Iuxta hos enarratos modos dicēdū quoq; fuerit in omnibus alijs modis similibus, in quibus cū furto aliud crimē cōiunctū adhæret, quod multis exēplis tibi commonstrare possem, nisi id plus molestiæ cōferret & laboris, q̄ subtilitatis. Quocirca pergamus ad reliqua furti simplicis, cuius definitionē suprā tibi apertè explicauimus: nunc verò furti simplicis varias punitiones accipe. Sed furtorū simpliciū variā distinctionē prius dignoscas oportet: Quandoquidē iuxta iura vetera simplex furtum puniebatur pro qualitate

Vide criminalem constitutionem Caroli 5^{ij}. fol. 22 art. 159mo

- 23 qualitate personarū, ad hunc modū: Si furtū simplex commissum fuisset à seruo: is seruus puniebatur fustigatione, virgis, loris, aut alia simili punitione corporali citra mortē, l. In seruorū, ff. de poenis. Si verò à libero homine commissum erat: tūc is liber, aut erat in
- 24 dignitate cōstitutus, aut certè nobilis. Si in dignitate fuerat, aut nobilis: tū puniebatur poena aliqua pecuniaria, sicut habet l. Capitaliū, §. Nō oēs, ff. de poe. Si verò ignobilis et ab omni dignitate publici alienus: tū cōsiderabatur, an homo erat probata vitæ, an culpata.
- 25 Nā si is ignobilis, & idiota plebeius fuisset bonæ vitæ, & qui ex cōsuetudine nō cōsueuerit talia cōmittere mala: tunc is puniebatur multa pecuniaria: quā si soluere nō potuisset, cōuertebatur ea multa in poenā corporalē: In argumentū adducebāt l. i. §. Generaliter, ff. de poe. & l. Quicumq; §. Quod si, C. de ser. fugiti. Si autem talis persona ignobilis cōtaminata fuisset vitæ, et quæ aliās similia perpetrasset mala, aut alia quæuis: tūc ea puniebatur corporaliter, d. l. Capitaliū, in fine, ibi: Maiores nostri in omni supplicio seuerius seruos, quā liberos: famosos, q̄ integræ famæ homines punierunt. Atq; ita de lure veteri, quod in puniēdo furto personarū distinctionē perpenderat. Posthāc de lure nouo, quod talē distinctionem non recipit, sed oēs ex æquo de furto punit, vt̄i habetur Auth. Sed nouo iure, C. de ser. fugi. & tex. vnde d. Auth. deprōpta est, in Auth. vt nulli iudicū, §. Quia verò nos oportet, colla. 9. cōstitu. 9. Sunt tamē nonnulli, qui iuxta cōmunē curiarum praxim, iura vetera, iuxta distinctionē præfatam obseruari velint, sed his non est summa authoritas: Secundum iura noua igitur in d. Auth.
- 27 Sed nouo iure, C. de ser. fugit. & iuxta inolitā diūq; receptā cōsuetudinē, simplex furtū, in fure primū deprehenso, punitur flagellatione seu fustigatione: Si secūdō cōmiserit, punitur auris alterius, aut manus abscissione, vel alia nota corporali. Si autē ita bis correptus, nō resipuerit, sed tertiū furtum audet aggredi: tum ita tertiō deprehensus puniendus erit suspendio: nepe quod furtū toties iteratū, factū sit auctius & grauius: ideoq; poenā meretur maiorē. Sed hoc suspendiū furti simplicis nascitur potiùs ex legū interpretatione, & ex cōsuetudine publicæ tranquillitatis gratia obseruata,
- quā

quā ex vlla certa & cōstituta in Iure, lege, teste D. Ioan. Berbe. in suo iuris viatorio, sub Rubrica. de furt. Fur autē ille, qui secundo 29 furti Reus deprehēditur, vocatur in Iure fur cōsuetus seu cōsuetudinarius, quod bini actus consuetudinē efficiant, l.3. in fin. & ibi glos. in verb. Cōsuetudini, C. de episc. audien. Barto. in l. Cōsuetudinis, versic. Deinde quæro, quot requiruntur ad consuetudinem inducendā, C. quæ sit long. cōsuet. l. Capitaliū, §. Solēt, iuxta fin. ff. de pœ. Qui verò tertio furtū cōmisit, is fur famosus vocatur, vel 30 grassator: & propterea vir reſte, mulier puteo, aut aliās ex more cuiusque regionis, ad mortē punitur: nisi enim tales iterātes fures 31 iusticia morte condēnet, parū profectō ad resipiscentiā furū profuerit: imò ne pilo quidē eos correctiores reddiderit, quamlibet etiā atrocissimis pœnis, eos citra mortē affecerit. Ad eō tales fures oēs pœnas iusticiæ ridēt, & flocci faciūt, vt earū gratia à furto rarissimē superſedeāt, nisi prēmaturius è viuis (ne ampliūs obsint) suspēdio tollātur. Quod quū cordati Iudices & oculata iusticia cerneret, statuit tandē tertio in furto deprehēſos, laqueo eſſe tollendos, licēt in Iure (quādo ſeculū erat nostro æuo non parū melius) hoc nō sit expresse notatū: nēpe vt vel hoc modo cōmuni cōſulatur bono poti⁹, q̄ vt immodica laxitate alios in furādī assiduo scelere foueat: atq; hāc nostrā cōstitutā legē cōsuetudinariā imitātur lōgobardi: sed ad hūc modū aliquāto à nostro differētiorē. 32 Nā pro primo furto, simplicē furē puniūt alterius oculi exoculatione: pro secūdo, nasi p̄cisione: pro tertio, corporaliter ac morte. Iura verò romana nihil lēſionis, nihil iniurię humanę faciei inferri 31 sinūt: sed omnē faciei maculā, imò quęuis humanę faciei dedecora prorsum aspernātur, et abominabilia eſſe volūt. Quocirca nec vllā p̄uisionē in facie statuunt, quā ad diuinā effigiē effectā eſſe cognoscūt, l. Si quis in metallū, C. de pœ. ibi, quo facies, quę ad similitudinē pulchritudinis est cœlestis figurata, minimē maculetur, etc. glos. in verb. Seu furtū, in c. vnico, in §. Iniuria, de pace tenēda inter subd. in vsib. feu. Ceterū Iura Ciuilia nullū discrimē ponūt iter fures ratioe magnitudinis furti vel etatis: vt puta si aliq; fur absēdat marsupiiū cuiusdā scholaris, quod (vt plerūq;) nō est munitū multis pecunijs,

*fures quare
morte mulēten-
tur.*

nota.

- pecunijs, putans illum esse opulentum mercatorem, animo auferendi quicquid in eo inuenerit, & ibi non inueniat nisi grossulum: alius abscindat marsupium mercatoris, in quo inueniat aureum: tales profecto æquali poena puniendi sunt: quia æquali cupiditate furantur. Oes enim fures, & iuvenes & senes, & magni & parui furti, iura
- 35 ex æquo puniunt capitaliter, quando frequenter cõtingit: quia plus delictum aggrauatur ex frequentia, quàm ex magnitudine rei subtractæ, lason in §. Ex maleficijs, col. 2. Institu. vi bo. rapt. & iteratio criminis indiget grandiori supplicio, c. i. de poeniten. distinct. 5. l. 3. §. Si plures, & l. Non oes, §. Desertor, ff. de re milita. Vnde elicitur: lura furti frequentia debere potius obseruare, quàm furum qualitatem.
- 36 Hoc tamè notandum est, ludices non paruam debere obseruationem adhibere circa furum necessitatem & inopiam: an ex necessitate famis, an ex animo furandi cupiditas, furtum commiserint. Si enim necessitate famis, non verò animo fraudulenter lucrandi, furtum factum sit, excusari certè potest, c. Si quis, & ibi scrib. ext. de furt. si non sit insigne & magnum, iuxta l. i. ff. de furt. Non enim factum queritur, sed causa faciendi, l. Verum est, ff. eod. Et necessitas sanè non habet legem: quum etià ob extremam necessitatem aut alimentorum gratiam, filios suos viderint parietes, authore Paulo lib. 5. Sentent. Deinde obseruet oportet circa calliditatem aut simplicitatem furum, hoc est, an furatus sit ex destinata malitia, vel ex consuetudine, vel ex simplicitate, et imprudentia, qua non putabat se tantum crimine committere: vel certè an ex paupertate, & rerum egestate ad furtum penè coactus & impulsus
- 39 fuerit: Deinde res obseruet, an panes aut potum furatus fuerit, aut si
- 40 miles res edibiles & potabiles. Ad hæc obseruet tempora commissi furti: an fuerint ea rerum omnium penuria diffusa & obnoxia: an ubertate omni abundantia. Postremò, furti commissi locum diligenter obseruent oportet, & furis qualitates omnes: huiusmodi enim circumstantiæ, furtum aut grauant aut eleuant, adeò ut non videam, quam æquam de furto sententiam sit laturus iudex, qui ista non
- 41 accuratè expenderit. Sunt tamen quedam furta, ob quæ primò deprehensi fures morte afficiantur: veluti in Francia, & in alijs quoque regionibus vsitatum est, ob primum etiam furtum simplices fures

*Circumstantiæ
furti*

fures in crucem adigere. Primò enim ad patibulū rapiunt dominorum seruos seu famulos & domesticos omnes conuictores, qui suo domino aliquid clā (licèt primū fuerit) eripiunt: Tametsi iura velint seruos seu famulos ob furtū dominis suis factū, nunquā publicè exequendos & puniendos esse: imò nullū seruum siue famulū morte puniendū ob furtū, in domo domini sui cōmissum, l. Serui & filij, ff. de furt. In Francia præterea vsitatū est, primos etiā fures suspendere, qui primò ex aratris furātur vomeres, aut equos, aut boues. Deinde qui Principū monetas defalcatoria concisione diminuunt. Ad hæc qui suo hospiti in diuersorijs quid auferunt, vbi hospitati sunt. Item qui aliquid è templis, aut cœmeterijs, aut ex alio loco sacro furantur. Postremò plagarios omnes & mangones, qui aliorū liberos seu filios pignora charissima furripiunt, vt alijs diuedant, vt etiā in l. fin. C. ad l. Fau. de plagia. Huiusmodi enim fures omnes licèt simplices, licetq; primò cōmiserint: Franci tamē alijs; permulti in crucē surripiēdos volunt. Iura porrò Cæsarea in c. 1. §. Si quis quinq; solidos, de pace tenēda, & eius viola. in vsib. feudo. furunculū etiam puniunt capitaliter & laqueo, qui tantū quinque solidos furatus esset. Verū hoc intelligas oportet, quando tale furtū simul cōtingit cum violatione pacis, aut induciarū, aut similiū foederū. Nā in talibus furtis aiunt nonnulli Doctores, singulos solidos indicare et efficere vnū nummū aureum, è quibus 72. cōstituerent vnā lib. auri, glos. in §. Et iudicare, in verb. 42 ad trecētos, in Auth. de defen. ciuita. colla. 3. glos. in l. fi. et ibi Alex. ff. de in ius vocan. glos. in §. fin. in fi. instit. de pœnis teme. litigan. cū pluribus alijs. Porrò filij aut filia, qui suis furantur parentibus, 42 l. Ne cū filiofa. ff. de furt. & vxores, quę suis furantur maritis, furtū quidē cōmittunt: sed vt fures nō sunt punibiles: subfunt tamē iudicis censuræ arbitrariæ, vt ex cōsideratis circumstantijs & personarū, & rerū, aliquā punitionē instituat pro suo arbitrio, l. Si quis vxori, ff. de furt. l. vxor, ff. de crimi. expilat. hæredit. Idēq; etiam 43 iura, patri et marito cōcedūt, dicta ablata bona posse referre, suōq; priori vsui attribuire posse, sicubi ea conseruari aut latere cognouerint, d. l. Si quis vxori, idq; etiā citra vllius precij numerationē, aut pe-

*furtū quinq;
solidorum qñdo
capitalē.*

- aut pecuniæ pro ijs solutionem, l. Si mancipiū, C. de rei vēdica. &
 44 l. Inciuilem, C. de furtis, & vtrobiq; scribentes. Si verò vxor marito furata, se extra mariti consortiū subtraxisset, & cum aliquo adultero aufugeret, cui mariti erepta bona tradidisset: aut certè si is adulter ipse per operam vxoris marito quippiā abstulisset, aut pecuniam, aut annulos, aut argentea, aliāve bona ad maritum vel mariti domum pertinentia: tum is abductor alienæ vxoris & furator puniendus esset capitaliter, ob geminum furtum, nempe alienæ vxoris, & rei mobilis contra voluntatem mariti: Fur enim
 45 is est geminus & adulter nefarius. Porro vxor ipsa mœcha & fur punienda esset exilio, aut alia pœna arbitraria ludicis. Hactenus de furtorum diuersitate, & de diuersis ipsoꝝ pœnis. Ex quibus colligas nunc licet, tam varios esse fures, quàm sunt varia furtorum genera. In iure tamen enumerātur principaliter fures quadruplices. Sunt enim furū alij improbi & simplices fures (quorum suprà meminimus) quique clam interdiu, noctēque furantur, & de his loquitur tex. in d. §. Furtum, Institu. de obliga. quæ ex
 47 delic. nascun. & in d. l. i. ff. de furt. Alij fures vocātur improbiore, quorum quidam effractores dicuntur, qui cum effractura & ascensu in domum alicuius, furantur: eæ circumstantiæ furti pœnam augent, furesque maximè grauunt, vti & suprà. Quidam expilatores. Quidam saccularij, qui vetitas in sacculis artes exercent. Quidam verò directarij, qui se in aliena cœnacula inferunt & dirigunt: de quibus in l. i. ff. de effracto. & in l. Saccularij, ff. de ex-
 48 traordi. criminib. Tertij verò, fures vocantur improbiissimi, qui in stratis vijsque furantur publicis, sine hominis occisione, & de his est tex. in §. Grassatores, d. l. Capitalium, qui dicuntur propriè
 49 grassatores, & sunt proximi latronibus. Quarti autem ac nouissimi, fures vocantur plusquam improbiissimi, hoc est, qui in stratis vijsque regijs & publicis, aut in domibus rapiunt cum hominis occisione, aut occidendi intentione: & ij latrones famosi propriè dicuntur, ob maioris sceleris denominationē, & de his loquitur
 50 tex. in d. l. Capitalium, §. Famosos, ff. de pœnis. Rursus, furum alij vocantur fures manifesti, alij non manifesti: fures manifesti sunt, qui in

qui in furto atque adeò cum ipsa re ablata deprehensi sunt. Non manifesti fures sunt, qui furtim & clam aliorum bona aut auferunt, aut contra eorum consentientium voluntatem seruant & contrectant, §. Furtum, & §. seq. Instit. de obliga. quæ ex delic. nascuntur. Hæc tamen diuisio non magni est ponderis, quòd eadem ratio sit de furto quocunque modo contracto & commissio. De homicidio autem & furto, pulchram & doctam repetitionem habes in §. Famulos, constituto in l. Capitalium, ff. de pœ. editam ac publicè disputatam per D. Iacobum Boullenc Ebriocensem, iuris vtriusque Prolytā in almo Aurelianensi gymnasio. In qua repetitione homicidij furtique pœnas apertè disputat, & explanat, cui annexantur 45. casus, in quibus homicida à pœna mortis releuatur. Huc non nihil facit quod scribit D. Bartholomeus Chasseneus humanorum Iurium Doctor nequaquam incelebris, in consuetudines Ducatus Burgundie, Rub. Des Iustices & droitz dicelles, §. Quinto, per plures columnas. Quum autem hætenus de furto in genere & de furum pœnis abundè satis explicatū sit, antequam hoc absoluerem capitulū, imprudentè ludicè prius admonitum volui, ut cum fures ipsos seuerè puniat, ne ipsos etiam officarios furti absoluat, aut parcat, qui in captura furum sibi reseruant, & bono iure ascribunt ea bona quæ cum furibus captis reperiunt, aut quæ fures ipsis commonstrant. Sūt enī permulti huiusmodi officarij exitiali auaricia rapti & pretores & suppretores, & quæstores parricidarij, latrunculatores, idq; genus officarij permulti: qui captos fures ilico omnibus bonis exuunt, & spoliāt, rogātes etiā, nūcubi plura furata bona recōdiderūt, aut abstruserūt. Atq; hæc oīa sibi, nescio quo iure (nisi iure prædario) vendicāt, & pro iustissima possessione ea omnia ad proprios vsus attribuūt, quū tamē certò sciāt, cuiusnā ea fuerint, et à quo per fures ablata (Nā secus est de bonis incognitis, & ad fiscū deuoluendis, de quibus non agimus). Certè tales nefarij Prætores (penè dixerā prædones) quū paruos furunculos in crucem adigāt, quo munere quæso donādi sunt, qui iisdē furunculis, imò ipsis veris furtiuarum rerum dominis, triplo sepe maiora sciētes furantur? Scio quid premā. Fures suos in furcā rapiunt, & ipsi furum fures liberi dimittunt.

51

*In auaros su:
"dices"*

dimittuntur, imò ipsorum furtum tandem iustum haberi volunt. Horù tātum imperitos Iudices admonitos voluerim, si tales officarios (bonos cordatos & iustos nō noto) punire nolint, saltē ea furibus erepta bona, ab ipsis denuo eripiant, & proprio veròq; Domino suo restituant, & reddant: Nullo enim iure, ea bona, sua sunt, quanquam in hoc sibi mirè blandientes, sibi admodum persuadeant: sed falsò, & stultè. Ceterùm velim pie Lector (vt hæc quoque huic subnectam capiti) subeant tibi quædam esse furta licita, eoque etiam nullo modo punienda. Veluti primò fuit furtū Israëlitarum in Egypto: qui Deo iubente Egyptū spoliarunt suis opibus, vt̄i habetur Exod. 12. & in decretis, c. Dixit Dominus, 14. q. 5. ibi, nec Israëlitæ furtū fecerunt, sed Deo iubēte ministeriū præbuerunt. Sic Abraham & Samson & alij permulti fuerunt excusati auctoritate Domini, vt c. Si nō licet, 23. q. 5. Item excusatur, si quis furaretur res Turcarum, siue aliorum Barbarorum, l. Non solūm, C. de commer. & merca. Itē excusatur & impunitus habetur, qui adstās abripiat res depositas aleatorū, l. 1. ff. de aleæ lusu & aleato. hec et similia puniri nō possunt. Qui enim facit aliquid aut Deo iubente, aut lege permittente, non peccat, l. Gracchus, C. de adulter. & c. Qui peccat, 23. q. 4. vbi inquit, Qui secundum leges facit, pœnam non meretur, d. c. Dixit Dominus, iuncta glossa ibidem, in verb. furtum, nonnullas concordantias allegante.

G A P. CXI.

De Sacrilegio.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. III

1 Sacrilegium furtorum execrandissimum.

2 Sacrileg. est 3. { Rei sacræ de loco sacro, propriè.
 { Rei sacræ de loco non sacro, impropriè.
 { Rei non sacræ de loco sacro, impropriissimè.

3 Sacrilegij proprii definitio.

4 In sacrilegio quam rem dicamus sacram.

5 Sacrilegium proprium punitur, vel { Laqueo.
 { Gladio.
 { Igne.
 { Bestiarum deuoratione.

6 Sacrilegium improprium punitur, { Præcisione pugnæ.
 { vel
 { Perpetuo exilio } ex iure.
 { Laqueo vel gladio ex consuetudinaria lege.

7 Sacrileg.

7 Sacrilegium maximè improprium punitur, vel { Laqueo.
Gladio.

He 8 Generalis

- 8 Generalis sacrilegij punitio.
 9 Sacrilegus nullam meretur veniam.
 10 Quid sacrilegium excuset.
 11. 12. Sacrilegij punitio apud ethnicos.
 13 Carolus Impe. de capitalib. iudicijs.

14 Sacrilegiū apud Canonistas est quadruplex

Rei sacræ è loco sacro,
 Rei sacræ è loco non sacro.
 Rei non sacræ è loco sacro.
 Violenta in clericum manus iniectia.

15 Poena canonum in sacrilegos nimis laxa.

16 Sacrilegus non fruitur loci sacri præsidio.

17 Sacrilegus semel, Ecclesiæ tutela indignus perpetuo.

I

2

INTER furta materialia (Spiritualia præcipuè punit Deus, aut iudex ecclesiasticus, nèpe cōfessor) execrabilissimū est Sacrilegiū. Quodque fit tripliciter, nempe quod sacrū de sacro, vel sacrū de nō sacro: vel nō sacrū de sacro aufertur, seu furto tollitur, c. Si quis contumax, & c. Quisquis, versus mediū, 17. q. 4. & glos. in c. Sacrilegium,

eadē Caussa & Quæstione, & in l. Sacrilegij pœnā, & l. Sacrilegi capite, & ibi glos. & in l. Diui, & ibi Bart. ff. Ad l. Iuli pecula. et Abb.

3 Siculc. in. Cæterū, colū. 5. de Iudic. Hæc autē triplicia sacrilegia nō eq̃uè enormia, sed verū siue, p̃p̃riū sacrilegiū de iure ciuili est, quod primum posuimus: hoc est, quando aufertur res sacra de loco sacro, vt notatur in d. l. Sacrilegij pœnam, & l. Sacrilegi capite, & l. Diui, præcitatis, & ibi Dynus, Bartol. & Alberi. de Rosa. quāuis de iure Canonico sufficiat alterū (& si minùs propriè) d. c. Quisquis, & glos. & docto. in c. Cōquesti, de sentē. ex cōmunicationis.

4 Porro rē sacrā hīc intellige, nō tantū ipsa Sacramēta, sed ipsa Sacramentorū vascula, vel aurea, vel argētea, seu mōstrantias, in quibus est sanctū et venerabile Sacramentum altaris, seu Eucharistiæ, aut in quibus solet quiescere, & quēcūq; alia ad sacrorū vsum potissimū dedicata, veluti ciboria, phialas, capsulas aureas vel argenteas, calices, patinas, feretra, libros, ornamenta, mappas, lintamina altariū, mantilia, cortinas, cārā, candelabra eburnea, ærea, aut crySTALLINA, gazophilaciū aut arculā, in quā sacræ elemosynæ cōijciuntur. Hoc sacrilegiū leges seuerissimè puniunt. Nā quisquis vllā dictarū rerū ecclesiasticarū furatur è templis: is puniendus est aut igne, aut gladio, aut suspēdio, aut bestiarū deuoratione, ad arbitrium

bitrium

bitriū iudicis, d. l. Sacrilegij poenā. Quisquis verò sacrilegium im- 6
 propriū cōmittit, hoc est, quī vlla bona ecclesiastica furatur extra
 templa aut extra sacrorum locorū septa: is iuxta iuriū cōstitutio-
 nes plectendus est abscissione pugnī, seu manus amputatione, aut
 perpetuo exilio, arbitrio iudicantis, l. Lege Iulia, § Mādatis, ff. ad l.
 lul. pecul. Consuetudo tamē (quæ optima legū interpret, necnon
 pro lege habenda est, l. i. & per totū tit. et ibi scrib. C. quæ sit lōga
 consuetu.) eosdem pariter damnat laqueo, aut gladio, vt superio-
 res. Porro quisq; vlla bona nō sacra furatur, è loco sacro: is quoq; 7
 patibuli damnatur suspendio, aut gladio consumitur. Nā et si ipsa
 bona ablata sacra nō fuerint, locus tamē vnde sustulerat, sacer est,
 quem furto violat & cōtaminat: ob quā cōtaminationē & viola-
 tionē irreuerentē (licet improprie) etiā sacrilegus vocatur, & vt
 verus sacrilegus punitur. Sic qui è tēplis aut ex alijs locis sacris fu-
 ratur vt è sepulchris mortuorū cadauera, aut cistā mortuariā, vel
 linteamina & similia: is quoq; sacrileg⁹ cēsetur, & crucis suspēdio,
 aut gladio (vt ceteri) dāatur, l. fin. ff. de sepul. viola. cum distin-
 ctione tamen, vt ibi. Ceterū in genere sacrilegiū (vt denuo repe- 8
 tā) secundū iura vario modo punitur: nēpē, aut gladio, aut laqueo,
 aut igni, aut proiectione ante feras, vt ab ijs deuorētur, sicut videre
 est in l. Sacrilegij, ff. Ad le. lul. peculat. Et quia præfatū crimen sa-
 crilegij furto maius ac grauius est, d. l. Sacrilegij, post principi. & l.
 Aut facta, §. Locus, ff. de pœ. ideo oīs poena, quæ in furto per legē
 municipalē statuitur, multò magis locū habet in sacrilegio: quia
 quod pluris est, vtique tanti est, l. Cū furti, ff. de in lit. iuran. te-
 net Baldus in l. Si nondum, versic. Sed nunquid sacrilegium, C.
 de furt. Quocirca etiam huiusmodi sacrilegia minus indulgentiæ, 9
 minus veniæ seu misericordiæ merentur, quàm furta rerum pro-
 fanarum. Furta tamen in sacris locis facta, hoc est, sacrilegia, ex- 10
 cusantur etiam famis necessitate, iuuentute, & ætatis vel simplici-
 tatis imperitia, si modò legitime ac verè de istorum aliquo con-
 stet: In his enim agendū est per omnia excusantia, sicut in profanis
 furtis prædictū est. Nec obliuiscendū hoc capite censuimus, in sa- 11
 crilegos etiā apud ethnicos seuerè animaduersum fuisse: sicut de

- Phaleco Phocensiū ductore legimus: qui quum furti insimulare-
 tur, & quòd multas è sacris pecunijs sibi vendicasse traduceretur,
 ex Imperatoria dignitate, quam gerebat, prorsus excidit. Nam
 postq̃ sacrilegij fama prauatior fieret, tribus delictis ducibus, Di-
 nocrate, Callia, & Sophane, sacrarū pecuniarū quæstio est habita,
 qui cū ab ijs, qui eas administauerāt, rationē reposcerēt, & ij red-
 dere eā nequissent, eos maxime cruciatu adfectos, restitutisq; quæ
 ex furto supererāt, morte acerba tandē mulctarūt. Habetur autem
- 12 passim multa plura apud authores exēpla de sacrilegorum pœnis,
 atq; adeò à dijs ipsis etiā quos depeculati fuerāt, inflictis. Hinc Me-
 nelaus apud libaniū: Vides (inquit) impune nō esse sacrilegis, res
 Deorū sustulisse? vt̃ eleganter cōmemorat D. Iustinus Goblerus
 Goarinus lurecōsultus nequaquā incelebris & variæ multæq; le-
 ctionis in suis cōmentarijs (quæ summa cū laude edidit) super cō-
 13 stitutione Augustissimi Imperatoris Caroli quinti, de Capitali-
 14 bus iudicijs. De lure autē Canonico, sacrilegiū dicitur cōmitti in
 omnibus casibus prædictis, quibus etiā addunt quantum, quoties
 quis manus impias mittit in clericū vel monachū, c. Si quis cōtu-
 15 max, c. Quisquis inuentus, & c. Si quis suadēte, 17. q. 4. Pœna autē
 lure Canonico imponitur, scilicet quòd post trinā admonitionē
 excommunicandus est, vt vult glos. in d. c. Quisquis inuentus, §. Si
 quis domū, 17. q. 4. In quo mirāda est immodica Canonū laxitas,
 qui in tāto scelere, tā mitē pœnā imponāt, qua malū foueāt potiùs
 & excusent, quàm corrigant aut puniant, sicut etiā sentit d. glossa.
 Antequā hanc sacrilegij materiā deferamus, explicāda sunt nobis
 16 duo dubia satis familiaria: Quorum prius est: An sacrilegus gau-
 dere possit immunitate Ecclesiæ aut cœmeterij? huic dubio omis-
 sis varijs argumentis in vtrāque partem, respondendū est, Sacrile-
 gum nusquam sacrorū locorum tutum esse, nec vspiā debere gau-
 dere Ecclesiæ, aut cœmeterij immunitate, c. Frater, 17. q. 4. propter
 quod dicit text. ibi in c. Sicut, Quòd sicut maius peccatum est,
 quod in Deum committitur, quàm quod in hominem: sic grauius
 est sacrilegiū agere, quàm fornicari, vt ibi. huc facit c. fin. iuncta
 glos. in verb. Quo faciunt se indignos, ext. de immunita. Eccles. &
 ibi Panor.

ibi Panor. l. Si quis in hoc genus, C. de episco. & cleri. Alterū du-
bium fuerit: An sacrilegium semel committens, postea in alijs de-
lictis vti possit Ecclesiæ aut cœmeterij immunitate? vel sic: An
qui semel sacrilegium commiserit in Ecclesia vel cœmeterio, de
quo non fuerat punitus, si ob aliud prius, vel posterius delictum
per eum commissum, fugiat ad Ecclesiam aut cœmeteriū, gaudere
debeat illius immunitate, vel locū habere debeat c. Inter alia, ext.
de immunita. ecclesi. Quam quidē quæstionem vtrinque exami-
navit & affirmatiuè & negatiuè D. Nicolaus Boërius in suis deci-
sionibus aureis, q. 110. Et tandē negatiuā partē probat magis, dicēs
ita determinasse decisio. Capel. Tolosa. 422. in princ. talē nō debere
gaudere, per text. in c. Ad episcopos, cū seq. 17. q. 4. & d. c. fin. ext.
de immunita. ecclesi. et ibi tenere videtur Abb. Siculus, quia pu-
niri debet in eo in quo deliquit: frustra enim legis auxiliū implo-
rat, qui committit in legem, & per consequens contra Ecclesiam,
Fridericus Schenck primo Tomo viridarij conclusionum Iuri-
dicarum, Conclusione 8. etc. reliqua videte locis citatis.

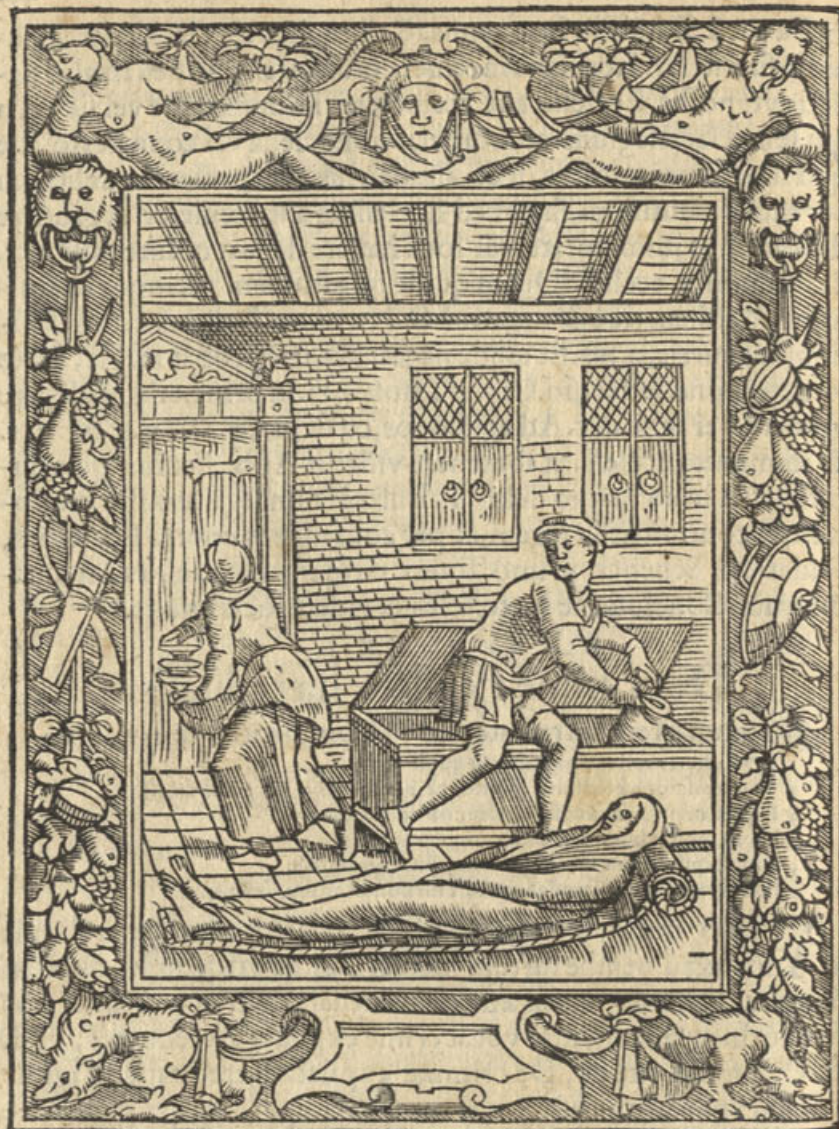
CAPUT CXII.

De crimine expilatæ hæreditatis.

Summæ rerum tractatarum in Comment. CAP. II.

- 1 Crimen expilatæ hæreditatis quid?
- 2 Expilator hæreditatis punitur perpetuo exilio, aut pœna arbitraria.
- 3 Expilatorem non excusat ignorantia veri domini.
- 4 Expilator scit bona expilanda non esse sua
- 5 Bona expilata sunt hæredibus omnibus communia.
- 6 Possidens, hæredes fraudans, perdit tus bonorum suppressorum.

ALIVD quoq; furti genus est, & peculiari nomine à reliquis
distinctū: nempe furtum luctuarium, sic vtiq; dictū, quod in
domibus luctuum, siue in ædibus mortuarijs, seu in hæreditatibus
ferè cōtingat: ideoq; iura vocāt crimē expilatæ hæreditatis, vt ff.
& C. eisdem titulis, De crimine expilatæ hæreditatis. Id igitur
crimen vt nefarium est, & iuri naturæ repugnās, ita sua punitione
non caret. Quisquis enim furtum luctuarium, hoc est, crimen ex-
pilatæ hæreditatis cōmittit, id est, qui domibus mortuarijs aliqua
bona necdum diuisione hæreditaria partita, aut clam, aut vi su-
Ec iij tollit:

fustollitis puniendus est & coërcendus extra ordinem perpetuo
exilio, aut alia Iudicis pœna arbitraria, iuxta qualitatem personę,
& circum

& circūstantias facti, l. i. ff. cod. tit. Nec expilatori patrocinator, si
 dicat bona hæreditaria seu luctuaria domus adhuc fuisse hæredi-
 bus communia, & ex æquo adhuc esse omnium, utpote nulla par-
 titione seu diuisione facta singulis esse distributa: eoque nondum
 constare, cuius bona abstulerit, aut cuius partem eripuerit: licet
 enim de certitudine domini necdū constiterit, à quo abstulisset:
 de certitudine tamē & expilationis cōmissæ, & expilatoris com-
 mittentis, certissimè constitit. Atque ipsi expilanti certò consta-
 bat, eadem ablata bona non esse sua: sed alterius, licet hic ipsi non
 innotuit. Neque hoc ipsi etiam sciendum fuerat, quum non tan-
 tū sit prohibita expilatio domini cogniti, sed omnis expilatio:
 atque adeò omne furtum rerum alienarum, hoc est, quæ nostræ
 non sunt. Atque hīc si quis mordicus vrgeret, & certitudinē certę
 personæ adstruere vellet, vnde talia indistributa bona sint ablata,
 non video quid hac ignorantia causatione suæ expilationi præ-
 struere vellet: certò defendi posset, certoque constare de quo ab-
 lata sint, nempe ab hæreditate siue è domo mortuaria, & à com-
 munitate indiuisa: quæ simul coniuncta, mortui personā vsque ad
 tēpus partitionis siue diuisionis eatenus representat. Cæterū pos-
 sessor aut possidēs mulier, si alter ipsorū ab obitu illius, cuius pos-
 sessionem reseruat, iuxta consuetudinem regionis deprehensus
 fuerit parum fideliter bona oīa in apertum protulisse, & non om-
 nia certo scripto, hoc est, repertorio, redegisse, sed quædam aut
 studio expilandi subticuisse, aut suppressisse: is iuxta Brugen-
 sium ac aliorum nonnullorum consuetudinem aut priuilegium, eadem
 tacita & suppressa bona perdit.

Nota

CAP. CXIII.

De abigeatu.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. II.

Furantes aut $\left\{ \begin{array}{l} 10. \text{oues,} \\ 4 \text{ porcos,} \\ \text{equum vnum,} \\ \text{bouē vel vaccā vnā,} \end{array} \right\}$ puniuntur in metallum, etc.

¶ Dicta cum violentia furantes, puniuntur deuotione bestiarum.

¶ Abatores siue abigeos hospitio $\left\{ \begin{array}{l} \text{Relegatione 10. annorum, de iure.} \\ \text{Ex consuetudine, etiam exilio 10. annorum.} \end{array} \right.$

recipientes, puniuntur, vel

Ec. iiij.

4 Furantes

4 Furantes aut { Anates,
Anseres,
Pauones,
Gallinas, } puniuntur arbitrariè.

Alia itè

LIA item occurrit furandi species, eaque admodum etiam frequens, nepe abigeatus: id est, de bestiis aliorum furto abducendis: atq; hoc furtum etiam suam in lure constitutam habet punitioem. Nam quisquis alicui pecora subtrahit, furatur & quodammodo depredatur gregem & numerum 10. ouium aut 4. vel 5. porcorum, aut equum unum, aut bouem, aut vaccam etiam unam ex pascuis, vel armentis, aut gregibus: is pro unico istarum rerum furto, iuxta iura puniendus est in metallum, & in perpetuum exilium, l. 1. & 3. ff. de abigeis: secundum consuetudinem vero patrie & iamdiu inolitam, punitur laqueo et suspendio. Si autem dicta pecora, vi et adhibitis armis abduxerit, secundum iura puniendus est proiectione ante bestias, siue bestiarum deuoratione, hoc est, damnatur bestiis, l. Abigeatus, ff. eo. tit. de abigeis. Quin & ipsi qui tales abigeos, hoc est, 3 equorum, aut ouium, aut porcorum subtractores, et quodammodo depredatores scientes volentesq; hospitio excipiunt, id est, receptores abigeorum seu abactorum, & ita abscondunt, & quantum in ipsis est, tuentur & fauent: ii puniendi sunt relegatione 10. annorum, l. fin. ff. de abigeis. Secundum vero patrie consuetudinem & iamdiu etiam obseruatam, puniuntur exilio decem annorum. Ceterum quisquis subtrahit aut furatur aliorum anates, anseres, pavones, apes, gallinas, capos, pullos, cuniculos, idq; genus alias domesticas bestias: is ob furti indignitatem puniendus est multa iudicis arbitraria, iuxta qualitatem & circumstantiam facti & personae.

CAP. CXIII.

De furto incendiario.

Summa rerum tractatarum in Commenta. CAP. II4

Furtum incendiarium vel in naufragio commissum quid?
Pena furti incendiarii.

AD HAEC aliud quoq; speciale furtum nobis occurrit, quod peculiari loco & tempore committitur: scilicet illud furtum, quod in incendiis committitur: quod certe detestandum est, ut quod maligno animo destinataque malicia & captata occasione peragitur. Dum enim alios incendio turbatos norunt, & rebus suis seruandis inuigilare sciunt: atque ob eam curam ad aliarum rerum

rerum diligentiorē curam præditos esse, maligni quidam fu-
 runculi suis quoque inuigilant commodis (vt putant) & in ea
 turbatio-

alicuius ciuitatis aut regionis, aut reipub. si is eiusdem pecuniam secum auferat, & ad alios vsus impendat, quàm ad id ad quod ipsi delegatæ sunt, traditæ & committæ, sine authoritate & consensu magistratus: is (inquam) puniendus est restitutione quadrupli & 4 perpetuo exilio. Simili quoque modo damnandus est, qui talem pecuniam cambit & commutat, eiusque loco pecuniam deterio- 5 rem, aut bona magis vitiosa restituit. Qui autem quippiam annuè Principi debet aut reipub. aut saltèm reipub. bona apud se re-feruat, nec ea apud alias Principis pecunias & thesauros deponit in ciuitatibus & locis ijs, quæ ad huiusmodi thesauros recipien- 6 dos sunt committæ: is comprehendi potest, & in carcere detineri, donec diu illam seruata pecuniam, suo loco deposuerit. The-
saurarius seu receptor verò, qui repertus est parum fideliter suum subduxisse calculum: sed certis demonstrationibus constat eum non omnia scripsisse quæ receperat, sed eorum quædam subti-
cuisse: is puniendus est quadruplo, & exilio. His seruiunt l. 2. 4. & 7 l. Qui tabulam, ff. ad le. luli. pecula. Itē philaggyri illi, quos quo-
tidie conspiciamus, plenis velis tendere ad receptiones publicas et ad Thesauriatus Principum, vel alicuius reipub. alias per sese, aliàs intercessione amicorum, alias opibus & pecunia, aliàs verò utroque modo, ea tantum causâ, vt sibi quid lucri indè compa-
rent, nempe vendendo bonas pecunias receptas, & pro ijs emen-
do aut adulterinas aut iniusti ponderis, quas misellis laborato-
ribus, Principum aut Ciuitatum nomine persoluant: Quique in bellis quæstores ærarios agunt, vbi pro optima pecunia mise-
ris militibus stipendia soluunt militaria pecunia pessima, iniqua & pōdere & auro, (boni receptores à nobis non taxantur) quam pecuniam milites ipsi pro necessarijs exponere nequeunt: Tales (inquam) omnes iniusti receptores, (quales ipse in bellis partim vidi, partim ex ore aliorum didici) puniendi essent, vtī superio-
res omnes, & de quibus antè multa diximus. In summa, quisquis alterius bona, qualiaqualia ea sunt, contra voluntatem veri do-
mini aufert, quocunq; modo id fiat: is certè furtum committit, diuersum tamen, eoque diuersimodè etiam puniendū, nempe aliud

restitu-

restitutione quadrupli vel dupli : aliud exilio : aliud laqueo : aut alio modo diuerso (vt dictū est) iuxta qualitatem facti, & personarum.

C A P U T CXVI.

De receptoribus furtorum.

Summarum rerum tractatarum in Commenta. C A P. II6

Receptores furum, furibus nihilo meliores.

Receptores furum, vt fures plectendi sunt.

Consilium furri non semper criminofum, scilicet in foro fori.

Cognatio & affinitas eleuant receptionis crimina.

Amicus non cogitur amicum furem officario prodere.

Officario inquisituro omnia recidenda sunt.

1
2
3
4
5
6

VNT multi quos aut pudet, aut qui metuunt maleficium committere, attamen quantum in se est maleficium animo conceptum, & peccandi libidinem opere consummant, aut per se, aut per alium, quem in furto alunt, defendunt, iuuant, & ope succurrunt. Hi quoniam ipsis furibus nihilo sunt meliores, imò aliqua in parte sceleratiores, quod eos (vt dixi) in furto alunt, & post furtum domo recipiunt, aut tuentur: ideo tales quoque furum aut furtorum receptores non secus, quam ipsi fures commissarii plectendi sunt: imò omnes qui furibus vllum solatiū, subsidium, consilium, aut iuuatoriū famulatum præbent: aut furri fuere participes: aut furtiua bona in domū receperunt: aut ex ijs cum furibus comessati sunt, scientes eos esse fures, & bona ea illata alijs furto esse ablata: Tales (inquā) omnes simili poena cum veris furibus plectendi sunt, arg. l. i. ff. de rezeptorib. De consilio autem sic intellige: Neminem ob consiliū furis sic criminaliter esse puniendum, nisi certò constet, tale furtum ob alicuius consiliū tantum esse commissum, adeò vt fur illud nunquam commisisset, nisi talis viri consilio fretus fuisset, c. Sicut dignum, §. Qui verò, ext. de homicid. l. Non solum, §. Si mandata, versic. Attilicinus, ff. de iniur. ita notat Bart. in l. Sæpe, ff. de verb. & rer. signific. Bald. in l. Ob hæc, colu. 2. ff. de his qui notan. infra. Idem Bald. in l. Data opera, in 17. colum. C. de his qui accusa. non possunt, & in c. Querelam, in fi. de elect. in antiq. latè & pulchrè discutitur per D. Iacob. Boullenc Ebroidensem Iuris vtriusque prolytā, in sua excellen-

Nota

excellentissima repetit. §. Famofos, constituti in l. Capitalium, ff.
 4 de pœnis. Parêtes verò, mariti, vxores, liberi, fratres, sorores, atq;
 id genus reliqui consanguinei & affines, si alterius sui consanguinei,
 & affinis bona receperint hospitio: ij non sunt tam acriter ac
 seuerè puniendi ac alij ignoti, & extranei, vel ipsis nulla affinitatis,
 aut consanguinitatis societate coniuncti, l. 2. ff. de receptato.
 nisi certè ipsi bonorum furtiuorum fuissent participes: lex enim
 naturæ (cui positiua omnia ancillantur) hoc suadet & dictat: vt
 amicus amicum, vt cōsanguineus cōsanguineum iuuet, liberet, &
 defendat, sicubi potest: hinc nota aliquid fieri ratione sanguinis,
 quod aliàs non fieret, l. fi. §. penul. C. de codicill. l. Quamuis, 2. C.
 de adulter. l. i. ff. ad le. Iul. repetun. l. 4. §. fi. ff. de re milita. cum sine
 5 numero similib. iurib. Atq; ex hoc hîc alia nascitur quæstio: An
 si quispiam post commissum furtum, ad amicum sese præsidij aut
 patrociniij caussa reciperet, ibique latitare vellet: an is (inquam)
 amicus deberet fugitiuum furem domi suæ latitantem siue latentem
 prodere officario? Sed hîc, si iura naturæ, imò iura etiam positiua
 respiciamus, dicemus neminè debere hoc dicere, nec posse compelli,
 vt furem clam domi suæ latitantem proderet, nisi is velit ipse (licet
 contrarium videatur de lure Canonico censendum in c. Qui cum fure,
 iuncta ibi. glos. ext. de furt. vt ibidem videre nec obsecrum erit)
 Sed si officarius in eadem domo vellet inquisitionem facere, nullo
 modo is amicus eam inquisitionem officario denegare poterit. Imò
 6 officario permissum est quibusuis in locis & domibus furtiua bona
 requirere, vbicunque vlla ducatur suspicione, ac vlla ei appareant
 indicia, & apud parentes, filios, filias, nepotes, affines, et apud omnes
 deniq; ea bona seruari putabit, nec vllus eorum est, qui officario
 domus apertionem denegare poterit, sed cogetur illi aperire omnes
 seras, cameras, cistas, omniâq; secreta. Sine enim suspicione aut
 indicijs, hodie nō potest quis cogi, vt permittat quem scrutari in
 domo sua, vtrum ibi sint res furtiua, siue furto subtrahæ. Expedi
 t enim patrifamilias, ne secreta patrimonij sui pandantur.

De furthorum emptoribus.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 117
 Furthorum emptores, fures alunt in furto.

In furthorum

In furtorum mercatores exclamatiuncula.

Furtorum emptores, vt fures ipsi puniendi.

Furta inficiens emens, culpa vacat.

Furtorum emptione infamis cito labitur in priorem suspicionem.

Consilium, ne furtorum emptione suspecti in periculum incidant.

Fœneratorum priuiuilegia, ratione esse irrita.

2
3
4
5
6
7

A L I V D prætereà furti crimen est, quo multi fures sub-
sidiarij, suos fures in furto fortiter coadiuuant &
alunt, & quo furibus fouendis commoditatem sanè
præbent non in efficacē: non quo fures, aut hospitio
1 suscipiunt, aut bona eorum domi cōseruant: sed quo
bona eadem furto subducta à furibus ilicò emunt, & prompta pec-
cunia soluunt, non iuxta rerum dignum precium, sed longè infra
dimidiam precij dignitatem, ac valorem, vt iidem fures suis sarcini-
nis, & prædis liberi, ad noua furta sese accingant: Quæ ipsi rursum
2 coëmunt, & vili quibusuis distrahunt & diuendunt. O sceleratos
mercatores, dignos vos senso, qui cū vestris authoribus, & præ-
raptoribus inter cœlum & terram semisaltum spectanti populo
peragatis, vt tali spectaculo perterriti cæteri Caueāt ab huiusmodi
furibus ablata furta coemere, & ipsis liberiores furandi ansam
suppeditare. Huic meæ sententiæ suffragatur lura, & leges cōn-
3 suetudinariæ: quæ iubēt furtiuorum bonorum emptores, quique
certò sciunt ea bona esse furata, pari pœna cum ipsis furibus esse
4 plēctendos. Verùm si ipsis non constitisset de furtiuis bonis, pu-
tantibus se iustas mercari merces, quū verè furtiuo fuerint: tunc
non puniendi erunt vt principales fures, sed tantum restitutione
rerum, citra vllum preciū aut solutionem earum, l. Si mācipium,
5 C. de rei vendi. et l. Inciuilem, & quæ ibi tractantur, et l. Eos, C. de
furt. & ser. corrup. Sed hoc notandum est, si quando reperta fue-
rint in alicuius viri domo vlla bona furata, qui aliquando talia
bona furata emere consueuerit, aut hoc nomine malè audiuerit,
aut semel per iusticiam conuictus, & damnatus fuerit: tum suspi-
cio est, & iura censent, eadē furata bona, apud ipsum reperta, em-
pta esse ab eo cum conscientia, & certā notitia furti, etiam si ita
res se non haberet, nec ipse iuxta veritatem de furto cognouisset:

Quocirca

Nota.

Quocirca vt fur etiam puniretur, licet innocenter: nempe ob priorem suspicionem mali, d.l. Si mancipium, & d.l. Inciuilem, cum ibi notatis per glos. & Doct. Hinc suaserim omnibus huiusmodi criminis nigrore semel commaculatis, vt in emendis bonis diligenter inquirant, & certò sciant, vnde allata sint: aut certè (si aliundè viuere possint) vt planè ab eo exercitio sese abstineant, ne incauti & imprudentes in vllum periculum vitæ incurrant: nisi forsan ab eo singularis priuilegij gratia planè immunes sint & liberi. Sunt enim nonnullæ ciuitates, quibus à Principibus ea legata sunt priuilegia, vt nemo à talium ciuitatum ciuibus & mercatoribus reposcere possit vlla bona (quàmuis etiam furtiua) quæ ipsi propalam & in publicis foris emerunt, aut quæ tribus continuis diebus ante ædes suas expenderunt venalia. Quin ipsis lombardis seu fœneratoribus priuilegio concessum est, nulla bona furto ablata reddere dominis, aut possessoribus citra resolutione prænumerati precij. Atq; hi omnes à dictis periculis sunt tutiores. Hoc tamen vltimum, non omnium sed paucorum tantum sententijs comprobatur: quare ego quoque his minimè adstupulor. Non enim aliquo modo fundatum reperitur in Iure, vt fœneratores & vsurarij (qui sunt reipub. pestes) deberent esse melioris conditionis quàm alij boni ciues, aut etiam extranei probatæ aliqui vitæ. Atq; ob hoc, cùm ciuitati Brugensi eram à consilijs, atque hic casus de vsurarijs nobis occurreret, consului magistratibus, tales fœneratores in suo priuilegio audiendos non esse, sed contrarium esse iudicandum, quodq; rationi magis esset consentaneum.

CAPVT CXVIII.

De repertis.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 118

R Eperta eaque cognita sibi vsurpans, furtum committit. 1

R Reperta nota sibi seruans, punitur arbitrariè. 2

Reperta reddenda sunt suo domino. 3

Repertori pro fida custodia debetur domini benignitas. 4

Reperta incognita reddenda Episcopo. 5

Reperta incognita seruari possunt à repertore paupere. 6

Ff

Aliud

ALIVD. quoq; est furti genus, non quo animo furandi aliorú
res furatum abis, aut quo cum furibus fias particeps, aut eos
recipias,

recipias: sed quo aliena tibi, fortuito oblata, pro tuis vsurpas, hoc est, quando quis inuentis videtur ut suis. Quisquis igitur alterius 1 casu reperit togam, tunicam, vestem, zonam, crumenam, aut aliud quid alterius quod suum non esse cognoscit, nec id profert in propatulum, & notitiam: is furtum committit, & puniendus est 2 arbitrariè, l. Falsus, §. Qui alienum, ff. de furtis, Chassa. in tit. Des Iustices & droyctz diceiles, §. 3. in fin. super Consuetudinib. Burgundia, c. Si quid inuenisti, & c. Multi, 14. q. 5. Verum si re reperi- 3 tam debito modo per indicia, & proclamationem ad notitiam peruenerit: atque exinde venerit is dominus & possessor qui eam perdidit, tum inuentor verò possessori tradere cogitur, si is bonis 4 indicijs demonstrare poterit sarcinam, vel rem amissam esse suam. Attamen à possessore reposcere et lure petere potest numum honestum pro fidelitate sua & pro cura rei seruata, & bene custodita. Sin autem repertori nullo modo constiterit, nec post debitam inquisitionem factam constare potest, cuiusnam dicta bona reperta fuerint: in eo casu forsan mouenda esset quaestio, ad quem usum is repertor talia bona impendere debeat, & cui reddere debeat: An sibi seruare possit, an alteri tradere: quum certum sit ea non esse sua: ideoque sibi etiam non esse seruanda videtur. Sed huius dubij apertam solutionem tradit Baldus in l. 1. ff. de reru diuisi. Vbi vult ea incognita bona in foro conscientiae tradenda esse, in manus Episcopi, ut ea per ipsum distribuantur pauperibus, ut in Authen. Omnes peregrini, C. communia, de suc. Si autem is repertor verè pauper esset, censuerim eo in casu talem 6 repertorē citra conscientie scrupulū sibi ad proprios vsus et elemosynarū loco ea incognita bona posse seruare. Interim tamen obligaretur ad perpetuas preces fundendas pro salute amittentis.

CAPVT CXIX.

De falsis.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. II9

¶ Rem falsitate corrumpere, furti genus est. 1 Rem adulterans, committit crimen falsi,

¶ Falsi crimen committitur {
 Consensu.
 Verbis.
 Scriptis.
 Abusu.
 Silentio.

Et ij

Subdolum

S Vbdolum & occultū furandi genus est, rem aliquam falso, malicioso, & excogitato animo corrumpere, atque ita simplices falsitatis fūco decipere. Quisquis igitur tales res externo quodā & apparen-te amictu adulterat, & ad deceptionē corrūpit: is dicitur committere crimē falsi, vt colligitur ex l. Quid sit falsum, ff. eo. ad le. Cor. de fals. & ex c. Tua nobis, ext. de offic. vica. faciūt quæ habentur in c. Sup. literis, ext. de rescript. Quod ferè quinq; modis committere cōspicimus, nēpe cōsensu, verbis, scriptis, abusu, et silētio.

CAPVT CXX.

De falsitate per consensum.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 120
Falsitas per consensum fit in contractibus.

- 2 Falsitas per consensum punitur & {

 Criminaliter.
 Multa pecuniaria.
 Restitutione damni.

FALSITAS autem per Consensum fit, quoties aliquē circumuenimus et fallimus per contractus, aut compacta foedera. Veluti, quando rem vnā bis diuēdimus, ijsq; diuersis: aut quando rem aut fundū vendimus vni, & eundē rursū alteri in solutionē damus, aut hypothecamus, l. Qui duobus, ff. ad le. Cor. de fals. glos. in l. Stellationatus, ff. de cri. stellio. l. Si quis in pignore, §. Sed et si quis, ff. de pign. act. Istiusmodi autem falsitas, quæ contractibus cōmittitur, aut consensu, puniēda est criminaliter, cum multa, & cū restitutione dāni & interesse ex eo orti, ad arbitriū ludicis, per lecta & notata in l. Stellationatus, §. Poena, ff. de crimi. stelliona.

CAP. CXXI.

De falsitate in verbis.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 121

- 3 Falsitas verborum committitur quinque modis, falsa {

 Suggestione.
 Denunciatione.
 Accusatione.
 Depositione.
 Condemnatione.

2 Falsa impetratio, subreptitia est & nulla.

3 Falso accusans, tenetur restitutione damni.

4 Falsus

- 4 Falsus testis punitur civiliter, vel criminaliter.
 5 Falsus testis ad mortem alterius, punitur capitaliter.
 6 Falsus testis coram Commissario, punitur arbitrariè.
 7 Falsus testis offendit { Deum, } ob quem punitur { Poenitentia.
 { Iudicem, } { Infamia.
 { Proximum, } { Variè.
 8 Falso iudicans & { Declaratur falsarius pub.
 { Punitur poena arbitraria.

ALTERA falsitatis species est, quæ verbis seu dictis comittitur dolosis, & ad fraudem & circumventionem alterius. Comittitur autem huiusmodi verborum falsitas 1
 ferè quinq; modis: nèpe falsa suggestione: falsa denunciatione: falsa accusatione: falsa depositione seu falso testimonio: & falsa iudicatione, vel condemnatione. Quisquis à 2
 Principe, aut iudice impetrat quippiam falsa suggestione, aut declaratione, illius impetratio & lubricitudo & obreptitia est, dolosa, falsa, atq; ob id nulla, impetratumq; ipsius fit irritum: siue id sit remissio criminis, siue alterius cuiuspiam beneficii, aut officii impetratio. potissimum quum ex ea suggestione ac persuasione fiat iniusticia parti, contra quam persuadetur, l. Siquis obrepserit, ff. ad l. Cornel. de fals. cum iuribus per glos. in ea allegatis, & l. Maiorem, & l. Vbi falsi. C. eod. tit. Quisquis item falso aliquem ac 3
 cusat crimine, quod certa probatione stabilire non potest: is quoque à sua cadit accusatione, quæ tam fit irrita, vt ob eam non probatam, damnandus sit ad reparationem et restitutionem detrimentorum, nõ solum parti accusatæ, sed etiam fisco, ad discretionem & arbitrium iudicis. Similiter à sua falsa denunciatione cadit, qui falsa denunciatur: veluti executor, aut commissarius, qui falsa exequitur, aut falsa renunciat, vt in l. Lege Cornelia cauetur, §. fin. ff. eod. ad l. Cornel. de falsis. Huc faciunt quæ traduntur per Doct. in l. i. §. Incidit, ff. ad S. C. Turpilianum. Testis verò qui falsa 4
 testatur seu dicit, vel tacet veritatem, vel aliquid accepitne ferret testimonium, punitur aut criminaliter aut civiliter, iuxta qualitatem facti, l. i. in princip. & §. i. & l. Falsi poena, ff. ad l. Cornel. de fals. etiam si falsum suum depositum nullum sortiatur effectum, per lecta & notata in c. i. ext. de cri. fals. Sin ob falsum 5

ipſius testimoniũ, res producatũ ad actũ, adeo vt ob fidẽ ipſius quis cõdẽnetur ad mortẽ: is tunc falsarius testis nõ solũ puniendus est, vt denunciator, vel testis falsus, sed vt proditor & vt homicida, vtĩ suprà memoratum est cap. de homicidio. Pari ratione testis qui corã cõmissario aliter deponit, quã res cõtigit, & quãm publicẽ in plateis notũ est, imò secũs, & contrario modo, q̃ priũs in plateis & corã se productũro locutus & p̃fessus ac testatus est: is nõ solũ puniendus est vt testis falsus, sed etiã vt deceptor, & vt mentitor noxiũs, ad discretionẽ & arbitriũ ludicis, pro qualitate facti. Præterea signa ex his quæ diximus poenã falsi testis esse triplicẽ, quia tres lædit: Primò Deũ: pro quo imponitur poenitẽtia: 7 Secundò Iudicem: propterea fit infamis: Tertiò proximum, cõtra 8 quem testificatur: & punitur pro modo læsionis, d. c. i. Postremò, quisquis falsò iudicat & ex malicia, vel munere corruptus falsam fert sententiam: is puniendus est de crimine falsi, & falsarius declarandus, atq; ampliori poena insuper mulctandus, iuxta qualitatem & circumstantiam personæ ludicis offendentis & personæ offensa, atque etiam magnitudinem damni ex eã falsa sententia consecuti, l. i. §. Sed etsi quis, versic. Et qui Iudicem, ff. eod. tit. de falsis: teneturque homicidij, si homicidium sequatur, quemadmodum suprà meminimus in cap. de homicidio.

C A P I T U L U M CXXII.

De falsitate scriptorum.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 122

		Minutatione.	
		In mundum redactione.	
		Conscriptione	{ Instrumentorum.
			{ Literarum.
1	Falsitas in scriptis		{ Librorum.
	committitur, falsa	Litura, vel rasura.	
		Subscriptione.	
		Sigillatione.	
		Enarratione scriptorum.	
2	Quando falsitas in scripto dicenda est.		
3		Scriptor	
4	Falsarius	Sigillator	} punitur exilio infamia.
4		Chirographi effector	
5	Scripta vitians in perniciem Ecclesiæ, punitur perpetuo exilio.		

6 Scriba ad Principem scribere iussus & non faciens, punitur amputatione manus, aut exilio perpetuo.

7 Falsa scribens { Ex malicia } punitur { Amputatione manus.
8 { Ex ignorantia } { Confiscatione bonorum.
9 { Inualida } { Nunquam.

10 In omni falsitate plectenda requiritur offensio, & damnum proximi.

11 Falsarius licet non nocens, punitur aliquando arbitarie.

12 Falsè sigillum effingens, punitur amputatione manus.

13 Rasura, falsitatis crimen est.

14 Rasura maximè lædit in { Datis }
{ Summis }
{ Numeris }
{ Locis }
{ Nominibus }
} commutandis.

15 { Rasura }
{ Illatinitas }
{ Lingua peregrina }
} innoxia, nullum falsitatis crimen agnoscit.

16 { Rasura }
{ Illatinitas }
{ Lingua alia }
} aut { Veritatem corrumpens }
{ Sensum mutans }
{ Substantialia }
} falsitatem habet.

17 Falsificans literas Principum { Ex Cancellaria } punitur { Hic per magnum Concilium.

18 { Ex alio Concilio } punitur { Hic per idem Concilium.

19 Aliorum aperiens literas, punitur arbitarie.

20 Assumptas literas non deferens, falsitatem committit.

ALIA præterea falsitatis species est, quæ ad scripta adulteranda & corrupeda progreditur. In scriptis enim falsitatis crimè cõmittitur varijs modis: veluti falsa cõponedo, minutado, in mundũ (vt loquuntur) redigendo. Itẽ, instrumenta, registra, rationes, acta, libellos, cõtestationes, cautiones, chirographa, epistolas, scienter & dolo malo in fraudẽ alterius lædendo, corrumpendo, mutando, adiiciendo, demendo, radendo, delendo, abolendo, falsè subscribendo, falsa sigilla appendendo, aut dolosè aliorum chirographa effictè imitando, aut certè scripto commissa falsè enarrando: quæ omnia puniuntur le. Cor. de fals. vt in l. i. l. Qui testamentũ, l. Paulus, & l. Quid sit falsum, cum alijs, ff. ad le. Cor. de fals. In quibus omnibus tũ rẽ scriptã dicimus falsò vi-
2
tiam esse, quando ea contra veritatem est confecta, aut quando aliter se scriptũ vel sigillatũ habet, quã veritas requirit, ita vt ob
3
talẽ falsitatem aliquis detrimentum patiat. Hoc crimen graui-
ter iura puniunt. Nam quisquis notarius, tabellarius, secretarius, scriba, graphiarius, cõmissarius, aliqua instrumenta, edicta, pro-

Ff. iij. nunciata

nunciata, sententias, aut scripta, perperam, & malè falsóq; scribit, exscribit, aut mutat, aut adijcit aliquid, aut aliquid demit, idque studio & ex industria, ita vt ob eā falsitatē aliquis detrimētū patiatur: is falsarius quisquis fuerit, plectēdus est exilio, & declarā-
 4 fals. et §. Itē lex Cornelia, Instit. de pub. iudic. Eadē quoq; pœna
 mulctādus est, quisquis suo Chirographo aut sigillo aliquid falsi
 cōfirmasse probatur, l. Lege Cor. testamentaria, ff. ad l. Cor. de fals.
 5 Nec vllum est constituendū discrimen, an ea scripta sic adulterata
 publica sint, an priuata: quū de vtrisq; dicta falsificatio æquē in-
 telligatur, per lecta & notata in l. Damus licentiā, C. ad le. Cor. de
 6 fals. Quisquis autē Scriba, aut Notarius vlla scripta falsitate vitiat
 in perniciem & damnum Ecclesiæ, is damnandus est exilio per-
 petuo, vt suprā. Quisquis porrò Notarius, Secretarius, Scriba, aut
 similis, data opera & ex malitia cessat ad Principē scribere, quæ à
 Magistratu, aut Superiori suo in mādatis habebat scribēda: ita vt
 ob eā malitiosam obliuionē & negligentīā, Princeps damnū aut
 interessē patiatur, aut iacturā aliquā faciat: is neglector seu potiùs
 contēptor suæ cōmissionis, puniēdus est amputatione pugnī seu
 manus, vt multi autumāt: Alij verò sunt, qui eundē puniri volunt
 generali punishmente falsitatis, nēpe perpetuo exilio, seu pœna irre-
 uocabilis exilij, cū cōfiscatione omniū bonorū, d. l. i. §. fin. & l. lu-
 7 bemus, 2. §. His tabellionibus, in fin. C. de sacrosanct. Eccles. Si ve-
 rò falsa quædā cōscripserit, è quibus Princeps aliquid conseque-
 retur incōmodi, & præiudicij: is (si talis falsitatis, & incommodi
 primā occasionē dederit & author fuerit) puniendus est amputa-
 tione manus, per cap. Imperialē, §. Scriba, de prohibe. alie. feu. per
 Feder. quod sic habet: Scriba verò, qui hoc instrumētū sciēs con-
 scripserit, post amissionē officij cū infamiæ periculo, manū amit-
 7 tat: aut (vt multi censent) incendio. Sin falsa iam dicta quis con-
 scripserit ignoranter, illius falsitatis nullā causam præbens, nec eā
 primò aut inueniens excogitans, aut primā occasionē præbēs: sed
 ob iu-

ob instantiam & gratiam alicuius tantū conscribens, quasi prece,
aut præmio, aut fauore condyctus & permotus: is tum non puni-
tur modis suprà memoratis, sed tantū confiscatione bonorū. Sic
Notarius, Scriba, aut Grapharius, qui ex imprudentia, negligētia,
aut inertia (nō ex malitia) falsitate scripturæ suæ vllum in danum
aliquod deducit, cuius negligentia sua in culpa est: is non punitur
criminaliter, sed tantū ciuilitè, hoc est, tantī dāni restitutione, &
reparatione omniū detrimētōrū indè orientiū. Adde si ex sua au-
thoritate tantū literas aut instrumenta conficiat, quæ nihili nul-
lusq; sunt valoris, quæq; in formalibus aut substantiālibus peccāt
& deficiūt: is (quoniā culpa vacat) indēnis est, & nullo modo pu-
niendus: nulli enim tales literæ obesse possunt, glossa ordinaria &
ibi Docto. in l. Damus, C. ad le. Cor. de fals. Barto. in l. i. §. Qui in
rationibus, eod. tit. quibus seruit quod voluit Bald. in l. vnica, in 8.
colū. C. de cōfess. Quocirca hīc notāda est in materijs falsitatis re-
gula certissima: quod nunquā vlla punitur falsitas (in quacunque
etiā specie cōmittatur) nisi indè aliquod cōsurgat dānum, præiu-
diciū, iniuria, aut dedecus alterius, Bal. in cōsilio suo 14. incip. Fi-
liusfa. in 3. volu. Potest tamen ipse patratōr & author falsitatis ex-
traordinariè puniri, ob suā malitiā & falsitatē cōmissā, quæ na-
tura talis est, vt ex ea detrimenti, infamiæ, aut iniuriæ quid oriri
potuisset, tametsi nō euenerit: id enim nō sibi suæq; prudentiæ aut
bonitati ascribendū fuerit, sed fortunę, imò Deo, omnia suo arbi-
tratu disponenti. Quisquis porrò alienū chirographū aut sigillū
callidè & dolosè effingit, ita vt hinc aliquis vllū patiat̃ur incom-
modū, ac detrimentū, vel corporis vel vitæ, aut bonorum: is mul-
torū iudicio puniendus est amputatione manus seu pugni: Secun-
dū consuetudinē verò palā ac publicè installandus est, & subrigē-
dus in pelorinū seu in mastrū: ac indè extra ditionē seu territo-
riū, aut etiā prouinciā eijciendus, id est, exilio dānandus, aut aliās
iuxta conditionē qualitatemq; delicti plectendus. Quin & rasura
præiudicat, ac falsitatis crimē in se cōplectitur, potissimū quoties
ob eam subuertitur aut confunditur veritas, quod facilè fit in da-
tis, in summis, in numeris, in locis, in nominibus commutandis,
vnde

- 15 unde alicui detrimentum aliquod confurgit. Verum ea rasura,
aut literarum syllabarumve in literis, aut libris omiffio (idem cen-
sendum est de illatinitate, & alia quavis barbara lingua) nullam
16 efficit falsitatem, nisi cum tali rasura, omiffione, aut illatinitate,
aut cum accita alia lingua, veritas prior, hoc est, substantia prio-
ris orationis & sensus ipse prior, corrumpetur, & in malum
verteretur. Sic etiam rasura illa quæ commissa est in narratione
factorum reddit instrumentum & literas falsitatis suspectas, quod
non efficit ea rasura, quæ fit in narratione Iuris. Quisquis rasu-
17 ram admittit in literis Principum, easque corrumpit aut falsifi-
cat, quæ ex ipsius promanant Cancellaria: is puniendus est per
magnum suum Conciliū, & multæ omnes inde manantes ipsius
18 sunt Cancellarij. Si verò illæ Principū literæ proueniāt rasuris ad-
ulteratæ, aut alias falsificatæ ex alijs suis Concilijs, idē hoc Conci-
liū talis falsitatis ac rasuræ notitiā, inquisitionē, & punitionē sibi
19 assumeret, & multæ ipsius essent Principis. Quisquis præterea al-
terius resignat aut recludit improbè literas, eas legit, aut legendas
tradit, contentaque alijs prodit, ob quod vel scriptor, vel is ad
quē scribuntur literæ, aliquid detrimēti, dāni, aut verecundiæ pa-
20 titur: is certè falsitatē committit, & puniendus est arbitrariē. Qui
itē tabellas alicui deferendas assumpsit, nec eas fideliter reddit, aut
non reddit, falsum indubiè etiam committit, l. Titio, ff. ad muni-
cipal. & l. i. ff. ad le. Cor. de fals. & ibi Bartol.

C A P. CXXIII.

De falsitate per abufum.

Summæ rerum tractatarum in Comment. C A P. 123.

1 Falsitas per abufum
fit in falsis

Mensuris.
Ponderibus.
Mercibus.
Nominibus.
Titulis.
Dignitatibus.
Pecunijs. monetis.
Aureis.
Argenteis.
Literis.
Sygraphis.
Reuelationibus.
Puerorum suppositionibus.

2 Falsitas

2 Falſitas { Menſurarum,
Ponderum,
Mercium, } puniunt & { Reſtitutione dupli.
Exilio.
Ieiunio 30. dierum, Canonice.

3 Cereales

dolove malo fraudē fecerit: quanti ea res est, eius duplo condemnatur: Decretūq; Diui Adriani præceptum est, in insulam eos relegari, qui pondera & mensuras falsificassent, & in l. Annonā, §. finali, ff. de extraordi. criminib. Salomon in Prouerbijs inquit: Pondus & statera iudicia Domini sunt. Aduersus igitur Dei ordinationem, ac iuxta ciuilem Magistratum delinquit, qui pondere & statera abutitur. Quocirca ne hac in re facilius peccaretur, duo olim AEdiles apud pop. Rom. à Iulio Cæsare creati sunt, qui Cereales appellabantur. Hi cibariorum & mensurarum habebant rationem, authorib. Fenestella et Halicarnasseo: Deinde officium ipforum erat (vt scribit Satyricus) De mensura ius dicere, vasa minora frangere, etc. Considerabant enim hanc curam politicam 4 (& certè res ita se habet) & istarum rerum diligentē obseruantia, plurimum vtilitatis ad remp. augendā & conseruandam conferre. Eam verò curā neglectam, reipublicæ bono plurimum officere & detrimento esse. Quocirca optarim hanc curā (Romanorū exemplo) omnibus nostris Magistratibus imprimis esse cordi, & curæ: vt in his ponderibus, ac mensuris, paulò oēs essent oculatiores. Nā 5 quum in his æquo plūs videamus eorū torpere diligentia, passim etiā conspiciamus in nundinis publicis, apud cauponas, & myropolas grandē ponderum & mensurarū abusum, sine frôte & metu legū, callidum talibus abusibus cōmittentes furtum. Atque hinc præterea poplū suū quēstū venātur, alijsq; mille similibus technis & excogitatis modis remp. opprimunt, & rerū omnium carissimā annonā per Magistratuū somnolentiā inferunt, sicut l. C. Paulus ait in Dardanarios, propter falsum mensurarū modum, ob vtilitatem popularis annonæ, pro modo admissi, extra ordinem vindicari, l. In Dardanarios, ff. de pœ. & facit l. Annonam attentare, per totum, ff. de extraordi. criminib. l. Si mensfor, in fi. ff. Si mens. fals. mod. dixe. Secundum Iura verè Canonica, punitur inedia & 6 ieiunio, spacio triginta dierum, in pane & aqua, c. Vt mensuræ, ext. de empt. & vendi. Ex consuetudine verò punitur ea mulcta, quam leges municipales ad hoc crimen statuerunt. Quisquis autē 7 emit aut vendit quicquam sciens volensque iniqua mensura, aut iniusto

iniusto pondere:is crimē furti cōmittit,& punitur restitutione
 dupli,necnon relegatione, seu exilio, l. penul.& l. Annonam, §.
 8 fin. præcitatis. Sic qui sciens volensque commodato alteri dat
 iniquam mensuram, aut pondera iniqua, siue adulterina, ad aliquē
 fraudandum, tenetur & obligatur ad reparationem damni per-
 sonæ fraudatæ. Ideoque damnandus est restitutione omniū dam-
 9 norum ex ijs factorū. Simili quoq; reparatione tenetur, quisquis
 iniquas mensuras, stateras, balances, aut pondera conficit, vendit,
 aut locat, siue ipsi de iniquitate constiterit, siue nō. De mensurarū
 enim suarū & æquitate & iniquitate prius cognoscere debet, an-
 tequā eas alijs tribuat. Paria enī sunt in iure scire, & scire debere,
 vel scire posse, l. Quod te, ff. Si cert. peta. notatur per glos. in l. Qui
 cū alio cōtrahit, ff. de reg. iur. in fin. in verb. eius, dū dicit parē esse
 culpā scire, & scire debere. & ibi Phil. Decius. Quin etiā punien-
 dus est de falsitate, suprà citatis iuribus. Falsa enim mensura nō est
 mensura, ac falsum pondus nullum censendum est pondus, sicut
 adulterinus numus, aut falsus, nullus est numus. Paria enim sunt,
 non soluere, & soluere reprobos numos, l. Elegāter, §. Qui repro-
 bos, ff. de pigno. actio. quemadmodum paria sunt, non satisfacere,
 vel non idoneè satisfacere, l. Quotiens, ff. Qui satisfacit. cogan. &
 paria sunt non facere, & non debite facere. Pro his videbis tra-
 ctatum eximij Doctoris Ioannis Regnandi, de mensuris, & cuius
 autoritate possint fieri. Alium quoque hic falsitatis abusum
 10 attende qui ferè in officijs vsu venit. Quisquis enim sese abuti-
 tur in falsis ac mentitis officijs, aut sibi ipsi alios titulos dignita-
 tum, & officiorum assumit quàm habet: aut qui se gerit pro alio
 commissario: aut se certa quædam in mandatis habere iactat à
 Principe, atque hæc omnia falsè & contra veritatem, vt hac
 mentita fide, imò falsitate excogitata alios faciliùs fallat: is cri-
 men falsi committit & puniendus est, vt mentitor extraordina-
 riè, cū reparatione damni, l. Eos, §. fin. ff. ad le. Cor. de falsi. Si
 autem hæc fecisset munere, pecunia aut precio corruptus, puni-
 endus esset vt falsarius poena falsi, l. i. §. Sed etsi quis ob renun-
 ciandum, ff. ad le. Cor. de falsi. Si quis præterea falso abutatur, &
 arroget

arroget sibi falso titulum militis, aut equestris ordinis, aut Doctoris, aut notarij: is falsitatis crimen committit, d. l. Eos, §. fin. Sicut item ij, qui aliorum insignia, arma, aut titulos pro suis usurpant: qui omnes plectendi sunt poena falsi, d. l. Eos, §. fin. Quisquis nomen, cognomen, aut prænomen suum mentitur, aliudque falso sibi usurpat, vt hoc mentito nomine, cognomine, vel prænominem alium circumueniat & fallat, atque ex eo sequatur proximi detrimentum vel impedimentum: is puniendus est poena falsi, aut arbitrariè, iuxta qualitatem & circumstantiam facti, & ad prudentiam & discretionem Iudicis, l. Falsi nominis, ff. Ad l. Cor. de fals. & l. vnica, C. de muta. nominis. Sed hanc censuram non meretur, quoties nomen suum commutat, aut ioco, aut vt sese ita tutius ex aliquo periculo liberet, aut sibi citra alterius detrimentum proffit, non autem ex malitia, & lædendi libidine. vnicuique enim permissum est suum nomē commutare pro suo arbitratu, sine fraude, hoc est, si hinc nemo vllum detrimentum patiatur, d. l. vnica, C. de muta. nominis. Quandoquidem (vt dictum est) aut pro defensione propria, aut pro defensione amicorum, aut ad fallendos hostes, aut certo ioco aliud nomen falso assumere licet, citra vllum crimen, aut culpam. Sicut qui in theatris stultorum, morionum, aut aliarum personarum nomina sibi assumunt. Argentarius autem qui aurea seu argentea sua peiori valore & precio & substantia vitiat, & non æquat iuxta statuta seu ordinationes Principis sui vel ciuitatis suæ: is puniendus est vt falsarius, & suo mouendus opificio, veluti contractando & exercendo indignus. Similè quoque poenam subeat, necesse est, quisquis aurichalcum vendit pro auro, aut electrum pro argenteo. Simili ratione textor aut mercator pannarius, qui falsa sigilla suis appêdit pannis, aut falsam pāni tincturā vêdit pro bona, aut aliā quāuis falsitate in panno dolosè immittit cōtra iuramentum suum, contra leges, regulas, & statuta sui opificij & ciuitatis, in qua suam artē exercet: is puniendus est vt falsarius, & sua priuāda negotiatione ac opificio: et ipsi pāni p̄fati ita falsificati nōnunquā igni cosumuntur: aliquando in varias diuersaq; partes dissecan-

- 15 diffecantur, & scinduntur. Nummularij seu monetarij ac monetales, aut quicunque etiam argentarij, Principis monetam falsificantes & adulterantes, non solú vt falsarij, sed etiam vt traditores puniendi sunt: vt sunt illi quoq;, qui nummos aut rasura, aut circuncisione, aut tinctura, vel aqua forti vitiát & leuiore reddunt. Hi si liberi sunt, bestijs subiiciuntur: & si serui, vltimo supplicio
- 16 damnantur. Idemq; de ijs qui falsam monetam percusserint, l. Qui falsam, ff. ad l. Cornel. de fals. vel adulterinos númos conflauerint & fecerint, puta plumbeos vel stanneos, d. l. Qui falsam, & l. Quicunq;, & l. Lege Cor. testamētaria, ff. eo. titu. ad le. Cor. de fals. Huius criminis poena abundantiùs etiá à nobis explicata est superiùs,
- 17 in cap. de monetæ adulteratoribus. Nec absimili ratione censendú etiam est de ijs nummularijs, atque etiam de illis pestiferis mercatoribus (veriùs hac nostra tempestatate vsurarijs) quos nunc còmuni vocabulo financiarios vocant: qui studio, & ex avaritia iusti ponderis nummos seponunt: eos clam circuncidunt, radunt, tingunt vel effingunt: & postea eos leuiore seu falsos effectos, in vulgus emittunt, crimen falsi etiam committunt, & puniendi sunt admodum grauiter, quoniá répub. deprædantur, ac furantur: Im-
- 18 possibile enim est nummos omnes cudere eiùdem ponderis. Et moneta spectat ad populum generaliter, & ad nullos particulariter, id est, nummi leuiore applicandi sunt prælo aurario siue argentario, quod est vulgi & totius est reipub. aut Principis: nō autē nūmulariorum, aut alicuius particularis personæ. Itē Aduocati,
- 19 Procuratores, Tutores, Curatores, Oratores, Secretarij, Scribe, Graphiarij, atq; id genus similes, qui secreta dominorū, pupillorum, aduultorum, magistrorum suorum pādunt & propalant: Aut qui instrumenta, literas, aut informationes ostédunt partibus aduersarijs, ij puniendi sunt (quia falsarij) poena falsi, l. i. §. Is qui deposita: & ibi Barto. & Scribentes, ff. ad le. Cor. de fals. l. Si quis ali-
- 20 quid, §. Instrumenta, ff. de pœ. Præterea quisquis sciens & volens vtitur, & se defendit falsis literis, & instrumentis in iudicio: is quoque puniendus est poena falsi: sed non tam enormiter, atque is qui eas literas confecit ac falsificauit, arg. l. Falsi, §. Ordine, ff. ad le. Cor.

l. Cor. de fals. D. Hypo. de Marfil. in l. Eiusdē, in prin. & in l. fin. ff. ad l. Cornel. de sicar. Nota, Si quis reus à creditore pertractus 21 in iudiciū, sese defenderet & expurgare niteretur syngraphis, vel obligationibus falsitatis suspectis: iudex eundē reū, eo casu constringeret consignare seu (vulgò) nantizare: atq; tum de falsitate cognosceret, & inquisitionē faceret, idque iuxta stylū quarūdam curiarum: atque oēs literas & omnia instrumenta, quæ ipse certò comperit esse falsa, sibi assumit & seruat, ignique tradit. Præterea 22 mulier quæ falsitatē cōmittit in suppositione vel commutatione partuū, siue puerorum, vnum partum aut puerum supponendo alterius partus seu pueri loco: ea puniendā est pœna falsi, & statuenda in pelorino siue maestro, hoc est, in loco aliquo editiori: vbi infamiae & dedecoris gratia, omnibus deridenda proponatur: deinde alia pœna ludicis arbitraria, l. Qui falsam, & l. Lege Cornelia testamentaria, ff. ad l. Cor. de fals. Postremò vbi frequens hu- 23 iusmodi deprauatio & falsitas increſceret, augeturq; vel morte etiam multari posset: frequētatio enim delictū auget, iuxta vulgatiſſi. ac tritiſſi. l. Aut facta, §. Nōnunq̃, ff. de pœ. vbi Claudianus dicit, nonnunquā euenire, vt aliquorū maleficiorū supplicia exacerbentur, quoties nimium multis personis grassantibus exemplo opus sit. Quod quidē etiā ideo faciendū est, authore Vlpiano l. C. l. Si quis fortē, §. Si quos, ad fin. ff. de pœ. vt exēplo deterriti, minus deliquāt ceteri, l. Si quis seruo, in fi. C. de furt. & l. i. C. ad l. lul. repetū. vbi sic tex. habet, vt vnius pœna, metus possit esse multorū.

CAP. CXXIII. De falsitate per silentium.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 124

1. Non obſistentes malo, crimen iucurrunt.

2. Testamenta vel Codicillos { Comburens, } punitur & { Pœna falsi. }
 { Supprimens, }
 { Occultans, } Exilio, Restitutione dānorū.

3. Aliorum literas supprimens, punitur reparatione damnorum omnium

4. Libros mercatorum { Falsificans, } punitur & { Pœna falsi. }
 { Comburens, }
 { Radens, } Restitutione damnorum.
 { Lacerans, }

5. Testis veritatem rogatam subtriciens, punitur pœna falsi.

6. Actio falsi nulli intenditur post viginti annos.

- 7 Omnis falsitas ex Iure { Olim puniebatur exilio, & confiscatione bonorum.
 { Hodie punitur tantum exilio.
 8 Falsitatis punitio ex quorundam consuetudine.
 9 Punitio in facie, detestabilis.
 10 Principis generalis remissio, omnem excludit falsitatem.
 11 Falsariis negatur remissio cum ingressu Principis.
 12 In falsitatis crimine iudicando, magna habenda est observatio.
 13 In falsitate, tam Reo quam Actori permittenda est probatio.

Sicut in foro conscientiae non solú peccant, qui actu ré vetitam & illicitá perficiunt, sed etiam ij, qui aut factoribus cónsentiunt, aut vllum subsidium præbent: imò qui iniquis factoribus nò omnibus modis, quibus debent, obsistunt; & nefariú ausum, quátum in se est, non voce, ac delatione impediunt: Ita in foro quoque civili criminis reus est, qui falsitaté celat, premit, abscondit, ac tacet, & crimini fit obnoxius. Quisquis igitur alicuius testamentú aut codicillos, aliasque literas similes testamentarias comburit, supprimit, et occultat, ita vt ob hoc veritas testamenti ac codicillorú vim patiatur, & in apertú nò veniát: cuius caussa aliquis detriméntum patiatur: is falsum còmittit, puniendusq; est pœna falsi, et exilio, & restitutione interesse in cónscientia, l. Eum qui, C. ad le. Cor. de falsi. l. Qui testamentú, l. Paulus, & l. Impuberé, §. Qui codicillos, ff. eod. tit. Id auté nò est intelligendú de ijs, qui alias quasvis literas, aut instrumenta reseruát, & occultat: hi enim tantú ad restitutioné dñi puniendi sunt, nò auté criminaliter: nisi certè ex destinata malitia huiusmodi literas occultarét, ne scilicet veritas vnq̄ emergeret: in hoc enim casu falsitaté còmitteret, & puniendus esset pœna falsi, l. Eum qui, l. Qui testamétú, & l. Paulus, prænarratis. Quisquis ité vitiat, corrúpit, & falsificat libros mercatorú, aut eos còburit, aut ex ijs paginas vel quaterniones excipit, aut quædã substantialia litura quadá vel rasura tollit, & veritaté obscurat, ne fides mercatoris, et veritas alijs innotesceret: is crimé falsi còmittit, & plectendus est & falsi pœna, & restitutione omniú dñorum, arg. d. l. Paulus. Testis ité in iudiciú aut apud Cómmissariú accitus, ibiq; veritaté quæsitá nò clarè et plenè iuxta interrogationé factá deponés & còtestans, aut eá tacens: is quoq; crimé falsi còmittit, ob quod similiter pœna falsi puniendus est, l. 1. §. Sed & si quis ob renun-

renunciādū, ff. ad le. Cor. de fals. Bart. & Bald. in l. Presbiteri, C. de
 Episcopis & cler. & Hyppo. de Marf. in l. Si in rixa, numero 9. ff.
 ad l. Cor. de fcar. Hanc autē actionē falsi, de qua iura loquūtur, 6
 intelligas oportet, nō durare vltra viginti annos, ita vt nemo eam
 alteri intēdere posset post annos viginti, singulari l. Querela, ff. ad
 l. Cor. de fals. Atq; hoc summopere obseruandū est, quod amicis
 aliquando liberādis esset tā accōmodum. Haecenus de quinq; fal-
 sitatis speciebus satis dictū sit. In quibus generalē punitionem ob- 7
 serues velim, & nunc recentē, & cōsuetudinariā. Generaliter enim
 olim omnis falsitas iuxta antiqua iura puniebatur ppetua depor-
 tatione siue exilio, & prāterea omniū bonorū confiscatione, l. i.
 §. Poena falsi, ff. ad le. Cor. de fals. Secundū verò iura recentia, falsi-
 tas tantū punitur deportatione siue exilio, nulla autē bonorum
 pscriptio, vt in Auth. vt nulli iudicū, colla. 9. §. fin. Sed hīc cō-
 siderandæ sunt (vti in dictis quoq; capitibus demonstrauī) variarū
 ciuitatum variæ de falsitate puniendæ rationes. Nam Gandenses, 8
 Brugeses, Hyprenses, & alij falsitatem puniunt pelorino, & clauī
 candenti in faciem iniusta, & deinde exilio. Sed hanc faciei cōma-
 culationem iura admodum abhorrent & detestantur: quōd facies
 humana ad formā & imaginē Dei expressa sit & condita, et quam
 Christus seruator noster pro nostra salute assumere dignatus sit,
 (vti superius etiā capite 110. latius ostēdimus) Aliæ prāterea sunt
 alijs ciuitatibus falsitatē puniendi rationes, quas hīc prudēs prā-
 tereo, ne omnia hīc recensere velle videar: hoc tantū in fine mate-
 riæ de falsitate adiungere libuit: Falsitatem crimen esse enorme, 10
 habens in se plus malitiæ, quā multi arbitrentur, vt vel hīc pa-
 tet, quōd falsitatem Princeps in suis generalibus remissionibus
 non absoluat: Imò etsi remissionem condonasset, ac postea con-
 staret de falsitate impetrantis, remissio esset inualida & nulla. De 11
 inde etiam hīc enormitas constat, quōd falsarijs negatur remis-
 sio cum ingressū Principum, quam tamen alij malefici & crimi-
 nosi in talibus solennibus ingressibus facilius impetrare solent,
 Barto. in l. Lucius, in fine, ff. ad Turpilia. Hyppo. de Marf. in l.
 Si in rixa, numeris 12. & 13. ff. ad le. Cornel. de fcar. Et Boërius in

fuis decisionib. aureis, questione 217. numero 23. folio 37. parte 2. qui contrariæ tamen parti inniti videtur. Postremò (cum isthoc enim caput absoluerò) in quæstionē falsitatis (vt scribit Oldendorp. Regula 20. de probationibus criminaliter accusando mota) acerrimam oportet fieri indagationem, & argumētis, & testibus, & scripturarū collationibus, et alijs itē similibus vestigijs ad veritatem cōmodè perducentibus. Nō enim accusatori tantū probationis necessitas indicēda est, sed etiā reo tota sua probatio permittitur, vt iudex cōstituatur medius. Sed hoc inter vtranq; personā in talibus probationibus seruādum est, vt eā iusto & debito ordine fiant, hoc est, vt actor, & primò scripturam producat: deinde reus, & eam falsam arguens, ad probandum admittatur, l. Vt falsi, C. ad le. Cor. de fals. & l. fin. ff. eod. titulo.

C A P. CXXV. De diffamatione per libellos.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 125

1 Vtrum spirituale, est diffamatio.

2 Famosorum libellorum auctores, puniendi sunt capitaliter.

3 Famosos libellos reperiens, vix tutus est à damnatione capitis.

4 Famosos libellos euulgans de rebus capitalibus & veris, est innoxius.

5 Extra iudicium non licet aliquem accusare.

6 Author libelli de re non capitali, puniendus est compensatione iniuriæ & famæ.

7 Parum interest, an quis libellos famosos ediderit per se, an ex alio.

8 Libelli famosi de

Principib.	}	deferendi sunt ad Magistratum.
Repub.		
Officiarijs,		

9 Famosorum libellorum auctores, iure Pontificio flagellandi.

V V M superius de furto reali ac materiali abundè tractaſſemus, furtum ibidem spirituale prorsus omiſſum eſſe, hîc demum occurrit: quare iſtud inuili ſilentio hîc prætereire nolui, putans equidem præſtare ipſum vel indigno loco vtcunque explanare, quàm vbiuis locorum omittere. Eſt itaque quoddam furtum ſpirituale, quo alterius famam malitioſo & infami ſcripto, aut per ſparſas literas ſiue chartulas diffamatorias, aut per cantilenas odioſas nefariè furamur: quas literas, aut ſcripta Latini libellos vocât famoſos. Hoc crimen iura admodum deteſtabile habent & exoſum, adeò vt oēs qui famoſos libellos, hoc eſt, ſchedulas dictas detractorias vel cantilenas

cantilenas aut dictāt aut cōponunt, aut vspiam ad valuas affigunt,
 aut plateatim vel spargunt, vel cātant, quibus alterius nomē bonū
 & famā cōuellunt, lacerāt, & nequiter, iniquē, prætēq; culpā, eri-
 piunt, & quibus falsa spargunt: aut saltē talia quę stabili veritate
 nunquā probare potuerunt: Oēs (inquā) tales diffamatores pu-
 blici, puniēdi sunt capitaliter, & vltore gladio cōiūcti secundum
 leges, l. vnica, C. de famos. libel. l. Ob carmē, ff. de testib. Nec dissi-
 milis fuit sentētię Cornelius Tacitus, lib. i. historiarum. Quin & 3
 eodē crimine reus tenetur, quicunq; tales literas inuentas, aut diu
 seruatas, nō lacerat aut cōburit, sed eas profert in publicū. Nā cō-
 tra ipsum suspicio est, quod ipse earū literarū sit author, quodque
 eas, aut cōposuerit, aut cōponi iusserit, aut ipsemet sparserit, quas
 mox dissimulāter inuenire voluerit: Aut quod in huiusmodi dif-
 famationibus publicis, magnā voluptatē capiat, d. l. vnica, C. de fa-
 mos. libel. Si tamē sese ab hac suspicione eluere nō posset, et suā in-
 nocentiā testibus fide dignis cōprobare nō posset, qui iuramento
 adstruerēt eū easdē schedulas, aut chartulas in cōspectu ipsorū re-
 perisse, atq; ita repertas ipsis cōspiciētibus, et præsētib; cōmon-
 strasse. Quisq; autē famosos libellos aut cōponit, aut euulgat, aut 4
 spargit de rebus capitalibus & veris, aut quas veras esse, probare
 cupit: is nō est in crimine, modō eā pbandi præsētationē faciat in
 iudicio. Nā extra iudiciū nulli fas est, alterū iniurijs & accusatio- 5
 nib; vel diffamationibus impetere. In ijs porrō literis quę nihil
 habent capitale, scriptor & dictator & euulgator puniendus est 6
 de iniuria, & cōpensatione famę, ad tantā summā, quantam diffā-
 matus iurabit se cū nominis integri laceratione cōmutare nolle,
 deinde reparatione famę cū cōtraria diuulgatione, hoc modo, vt
 qui prius diffamatione alterius læserat nomē, nunc cōtra eiisdē
 nomē laudibus efferat, prædicet & cōmendet, & per alios libellos
 cōtrarios, vel sua cōficta testetur mēdacia, vel offensū testetur in-
 nocētiā. Nec multū curandū est in famos. libellis, imō nullū 7
 crimē ponendū, an is tales libellos, aut cōposuerit, vel ediderit sua
 propria authoritate: aut instinctu vel persuasu alterius. Deinde an
 fictis nominibus diffamationē pegerit, an veris: modō per ea ficta

nomina, persona diffamata innotescere, & lædi possit. Deinde nõ excusat, siue dicat se diffamatũ nouisse, siue nõ nouisse. Hęc enim, 8 cũ substantia perstat, parũ habet discriminis. Caterũ q̃squis famosos libellos reperit, aut acqrit, qui sunt de rebus Principũ, aut reip. in generali, aut de rebus Officiariorũ, aliorũq; gubernatorũ in particulari: optimẽ fecerit (nedũ peccabit) si eos famosos libellos repertos prudẽter, et secretò deferat ad Magistratus, vel Iusticiam, aut ipsius Officiarios, & nulli alteri: quanquam ius Pontificium verberari tantũ seu flagellari iubet, c. Qui in alterius, 5. q. 1. facit l. Diffamari, C. de ingenu. manumiss.

CAP. CXXVI. De falsis aleis.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 126

1 Alea nulli non perniciosissima.

2 Alea pueris indigna.

3.22. Aleis falsis ludens, committit crimen { Falsi,
&
Furti.

4 Aleator falsarius vt { Falsarius
&
Fur } puniendus est.

Cum falsis aleis { Perdens, } ius suum { Repetendi habet.
Lucrans, } { Seruandi amittit.

6.9.10.

Omnis aleator perdit ius { De reparatione { Iniuriarum.
Omnium cõtractuum, scilicet { Damnorum. { Emprionis,
Vẽditionis,
Locationis,
Cõductionis,
Mutui,
Permutatiõis, } qui cõ-
tigerunt
in ludo.

8 Domus aleatoria debetur fisco.

11 Et { Lusores
Collusores
Adstantes participes,
Pecuniam } pari pœna plectendi.
Tabulam } dâtes.

12 Iuuenes ad ludum pellicens, grauiter plectendus est.

13 Quando iuuenes dicendi sunt ad ludum pertrahi.

14.15. Alearum mala & pericula.

16 Alea quatenus viris honestis permissa.

17 Omnes lufores pro graui pecunia, aut

Extraordinarie	} plectendi funt.
Exilio	
Multa pecuniaria	
Arbitrarie	

Gg iij

13 Actio

18 Actio de bonis repetendis per aleam perditis, est perpetua, saltè m etc.

Victo, si is cognoscatur.

19 Restitutio facièda est { Fisco indignius } si ignoretur victus.
 { Pauperi melius, }

20 Alearum vsus antiquissimus.

21 Aleator perniciës & pestis est reip.

22 Lusor 3. legis præcepta violat, scilicet { De honesta vita.
 { De nullo lædendo.
 { De vnicuique tribuendo sua.

23 Ludus permittitur { Viris honestis.
 { Recreationis gratia.
 { Si sine dolo, & crimine.

25 Ad Aleatorum correctionem vtilis admonitio.

25 { Voluptuarij } ciues, sunt telluris inutile pondus.
 { Ignavi }

27 Veterum seueritas in pellendis ciuibz inutilibus.

28 Alea etc, per Regem Franciæ coercita.

29 Ludi sagittarij quando in Francia priuilegiati.

A Nimaduerti pij Lectores inter varias illecebras, quibus multi-
 1 potissimū adolescentes illaqueari cōsueuere, principatū ob-
 tinere, lusum, præcipuè alearū. Quā enim alca sit vorax, ac bonis
 moribus inimica, multorū id proditū est præclaris testimonijs, &
 nostris (proh dolor) satis cōspicimus oculis. Ex ea enim videmus,
 multos diuites, & re lauta bene natos, peruenire ad summā rerum
 omniū penuriā & egestatē: à rebus lætissimis, in extremū luctum:
 à gloria, ad ignominiosa dedecora: à pietate et mēte catholica, in
 reprobū sensū, & tandē in blasphemīā: à fidelitate & iusticia, ad
 furtum & rapinas. Quocirca nō abs re me facturum esse putavi, si
 hoc caput de ludo aliquāto accuratiū pertractarē: cū sit ludus
 hic alearum & frequentissimus, & in repub. perniciosissimus: ta-
 met si sint qui aleam excusent, & eidem indulgendum esse velint,
 recreationis animorū gratia: vt ut enim eā excusant, plus tamē de-
 decoris, impietatis, & perniciëi secū cōfert, quā glorię, pietatis,
 2 ac vtilitatis. Quod cernens censorius Cato, pueris ilico alearum
 vsu interdixit: quiduis potiū illis permittens, ac trochorū lusum
 priū cōmendans, vt tali initio à malo seminario sese temperarēt:
 sperans ipsos tanto fore in senectute à corruptis moribus alienio-
 res, si iuuentutē aleis nunquam contaminassent. Quum igitur hīc
 alearum

alearum vsum abominamur, maximè de falsis aleis hîc nobis lo-
quedû est, quibus plani multi, ac impostores hoc tēpore maximè
gaudent & se exercent. Poterat hoc caput (fateor) ad superiora de
falsitate nō incōmodè referri, sed quoniā tā est generale et noxiū,
ideo seorsum hîc suo loco digessimus. His igitur falsis aleis quisq; 3
vtitur, ludit, et fallit, geminum crimen committit, et crimen falsi,
& crimē furti: crimen quidem falsi cōmittit, quòd re falsa vtatur,
arg. l. Arbitrio, §. De eo, & quod ibi not. ff. de dolo. Crimen verò
furti cōmittit, quòd nihil intersit inter lucrum dolosum, & lu-
crum furtiuum: in neutro enim licet pecuniam acquisitam & lu-
cratam sibi tenere & reseruare, arg. l. Falsus, in princip. ff. de furt.
Quocirca hic falsus aleator duplici quoque pœna plectendus est, 4
& vt falsarius, & vt fur, ad arbitrium Iudicis: semper cum restitu-
tione eiusdem falsi lucri, talibus aleis falsis comparati: quòd so-
lius vincentis semper sit turpitudine. Bart. in rubr. C. de condi. ob
turpem caus. teneturque crimine stellionatus, cū certum crimi-
nis nomen non sit, l. 2. ff. de crimi. stelliona. Quam ob causam, qui 5
huiusmodi falsis, imò etiam æquis aleis quicquam perdidit, ei ius
manet, idem perditum à lucrante collusore reposcendi: imò ab
ipsius collusoris hæredibus vsque ad quinquaginta annos, idem
repetendi ius perdenti & perdentis hæredibus manet. Nam in hoc
crimine nulla temporis præscriptio, nisi quinquaginta annorum
locum habet. salubri & sancta Authent. Alearum vsus, ibi, sed so-
lutum reddatur etc. & ibi, non obstante nisi quinquaginta anno-
rum præscriptione, C. de religios. & sumptib. funer. Porro si nec
lusor perdens, nec hæredes ipsius vellent vnquam talem perditam
pecuniam, aut opes à frauduloso aleatore, aut ipsius hæredibus re-
poscere: ipse fiscus (qui in omni crimine, se malè partarum opum
hæredem constituit) contra aleatorem ex officio ageret, & per-
ditas opes cum mûlta debita reposceret, d. Authent. Alearum
vsus, ad finem. Quin tam abominabilem iura habent aleam (etiam 6.9
si æquis, iustis, ac idoneis aleis aleator vtatur, d. Authent. Alea-
rum vsus, & ibi notat. & in Authent. Interdicimus, C. de Episco.
& cler. & in corpore vnde sumitur, in Authent. de sanctis. Episc.
§. Inter-

- §. Interdicimus, colla. 9. constitu. finali) & similes ludos prohibitos, ut in ea lusoribus nullam potestatem faciant ab se mutuo iniuriarum illatarum, aut quorumvis etiam damnorum illatorum vindictam & reparationem posse requirere, l. i. ff. de aleæ lusu, &
- 7 aleato. Deinde omnes contractus, ut venditionis, emptionis, locationis, conductionis, mutui, permutationis, transactionis, aut similes in eo lusu volunt esse irritos, inuálidos, & nullos: notat Bart. in l. Si quis cum sciret, in fin. ff. de usufructu pro emp. Nec lusor vendens in ludo, tenetur emptori de euictione: nec etiam lusor perdens, victori, quia ambo simul delinquant, l. Si filiofamilias, §. Si in alea, ff. quarum rer. act. non datur, & per Doct. in d. l. Si quis
- 8 cum sciret. Ipsa quoque domus, ubi falsè tractatur aleæ, imò ubi quævis exercentur ex consuetudine aleæ, ex iure cedit fisco: modò ea domus fuerit ipsius aleatoris: similiter etiam si domus alterius fuerit, sciaturque; tamē, quòd in ea huiusmodi ludi exerceantur, d. Authent. Alearum usus, in versic. Et si quis, ibi, domibus eorum publicatis, etc. Nisi illa domus fuisset cuiusdam pupilli vel viduæ, argu. l. i. C. de fals. mone. & ibi hoc in simili vult Cynus, & idem cefendum est de omnibus domibus personarum miserabilium, arg. nota. per Cynum in l. i. C. quando Impera. inter pup. & vid. Et si ex eadem domo quippiam ipsi aleatori, durante lusu, ereptum fuerit, id perit, & aleatori negatur reposcendi actio, notabili l. i. §. i. ibi, impunè fit, etc. ff. de aleæ lusu, & aleato. Et si aleatori vlla inferretur iniuria, aut damnum (ut dictum est) aut ipse caderetur: sublata esset ei omnis de reparatione petendi actio, d. l. i. §. Item notandum. Quin & omnibus adstantibus, qui aut colludunt, aut certè se participes faciunt periculi, et lucri vel amissionis, eadem infligenda est punitio seu poena, etiam si non colludant, d. Authent. Alearum usus, §. Commodis. Qui ludens, aut ludum retinens, pecuniam in alearum ludo aleatori dat mutuo, eam iure reposcere non potest: quòd sua mutuacione alteri criminis occasionem dederit, glos. est ordinaria in d. l. i. in princ. & in l. fin. in glos. super verb. acceperit pecuniam, ff. de aleæ lusu, & aleato. Secus si ab alio aleator, qui ignorabat eum velle aleis ludere, mutuo accepisset: imò ipsi adstantes &
- spectan-

spectantes, etiam si non colludant, nec pecunia alios iuuent, aut
 se participes faciant: sunt tamen puniendi ut ipsi principales lu-
 sores, d. Authent. Alearum usus, & d. Authent. Interdicimus. Iure
 enim vetitum est omnibus huiusmodi aleis aut aleatorum inspe-
 ctione, tempus suum transigere ac terere, forsitan ob hoc, quod ex tali
 auida ac visitata inspectione, plerumque ipsi aleatores euadant. Qui- 12
 cunque simplices ac incautos iuuenes & adolescentes, suasionibus,
 blanditijs, malitijs, ac similibus illecebris, ad alearum frequentationem
 pertrahunt, ij non ut aleatores simplices, sed multo grauius plectendi
 sunt ad arbitrium ludicis, ob illatum offendiculum, & laesam alterius
 innocentiam. Sed tunc oportet intelligas, iuuenes et adulescentes per- 13
 trahi ad ludos aleatorios, quando ipsis suppeditatur alea, inceditur
 ignis, subministrantur mensae, tabulae, & candelae, cum reliquis
 commoditatibus, quibus iuuentus & adulescentia in affectibus ve-
 hemens, & se per suos iuueniles calores cupidini deditos moderari
 ac refrenare nescia, ad hoc malum (ut ad cetera omnia facilis est &
 carea) citò perducitur, l. fin. §. Melius enim, C. de bo. quae liber. 14
 quoniam ludum tenentes, & lusores suscipientes, causa sunt multorum 15
 inde emergentium malorum, scilicet blasphemiarum, periurij, furto-
 rum, sacrilegiorum, depauperationum, homicidij, nec non aliorum plurimo-
 rum, d. Authent. Alearum usus: ut etiam ipsa docet experientia: nisi
 enim tales essent aleatores, et tam multi, non tam frequenter aleis passim
 luderetur, maxime à iuuenibus, nec tot oriretur pericula & mala:
 sicut dicimus de lenonibus, qui nisi essent, adulterium non ita
 frequenter committeretur, l. 2. §. 2. ff. ad le. lul. de adulter. Monet
 ergo sanctus vir ille Cyrillus iuuenes, ut bonis moribus se infor-
 ment, abstinentes à prauis, maxime ludis: quia Quo semel est im-
 buta recens seruabit odorem Testa diu: & quod nouae chartae in-
 scribitur, non facile inde delebitur: monet igitur Cyrillus paren-
 tes ad eruditionem & verbera filiorum, & alearum abstinentiam,
 ne flendi eis succedat euentus. Haec aurea verba tene perpetuò, &
 bene audies. Atque haecenus habita, de quouis ludorum genere in-
 telligas oportet, qui iure prohibiti sunt, veluti de ludis alearum,
 chartarum, fritillorum, tabularum, atque id genus similium,
 qui

qui partim fortuna, partim industria geruntur. Huiusmodi enim omnia ludorū genera lure sunt prohibita: nō tā ob malū, quod in se habent, q̄ ob mala vitia & peccata capitalia, quę huiusmodi ludos comitari soleant, quę his sequentib. cōtenta sunt versiculis:

Hęc cum taxillis ludendo crimina fiunt:

Ecclesię spretus, vsurāque, rixa, rapina,

Scandala, tum nugę, blasphemia, tum faciendi

Furti doctrina, violentia, copia falsi,

Et mortis caussa, deceptio, perditioque

Temporis, & desiderium, corruptioque ingens:

Istis prędictis adulatio, vitęque turpis.

Quos versus Hostiensis in summa, de excessib. pręlato, declarat, quorum declarationem, quia facilis est, longiūs prosequi nolui. Hic itaq; ludus censetur turpis ratione consequentię & accidentiū sibi: ob id etiam forsan, quod omnia fortuita, & inexpectatō prouenientia, mentem humanam non mediocriter quoque turbare soleant, pręcipuē virorum, rationis viū penē carentium.

- 16 Quocirca etiam dicti ludi non prorsus interdicuntur viris honestis, ratione satīs vtentibus, ac animi gratia & recreationis caussa tantū ludentibus, & non ex ardenti cupiditate & avaritia, quę tanquam radix omniū malorum, est reprobata, c. Bonorum, 47. distinct. sed tantū causa societatis & solatiij, pro vinō aut ceruisia potanda, aut pro pullis gallinaceis, aut caponibus, aut leporibus, aut cuniculis, aut rebus similibus in conuiuium infumendis, l. fin. ff. de aleę lusu, & aleatorib. & pro exigua pecunia, idq; tempore & loco licitis, congruis, & honestis. Paruam autem pecuniam intellige hīc iuxta conditionem, qualitates, & opulentiam, ac potentiam personarū, c. Et si quęstiones, ext. de simonia, in l. Sed et si suscepit, ff. de iudic. nempe talē, quę ipsum victū non multū lādere seu grauare posset, vtpote solidū, secūdū quod leges appellāt, quorū septuaginta duo vnā librā auri efficiunt, l. 2. C. de susceptorib. & arc. lib. 10. etiā si multum diues sit & opulentus. Si pauper, egenus, inops, vnum aut alterū grossum aut stuferum: ita vt non multum

multum curet, an vincat, an perdat, saltem ipsi obesse ac grauare nullo modo potest, d. Authent. Alearum vsus, §. Sed nec permittitur. Omnes igitur lusores in ludis vetitis, & pro graui pecunia ludentes, vbi procul dubio nequaquam deesse potest cupiditas, puniendi sunt extraordinarie, aut exilo, aut multa pecuniaria, aut aliter, secundum ludicis arbitrium, cum de iure non sit poena ordinaria expressa. ludicis enim est curare, ne in sua prouincia sint, qui suam pecuniam (qua reip. prodesse possint) male insumant & profundant, aut ea certe inutiliter abutantur, l. Illicitas, ff. de offic. praesid. l. Si cum dotem, §. Sin autem dissipet, ff. solu. matri. Atque actio & punitio isthaec de vetito ludo durat perpetuo, ad quinquaginta saltem annos, & si nesciatur cui facienda sit restitutio, adiudicanda est vel fisco, d. 19 Authent. Alearum vsus, ibi, in opus metallum conuertatur, vel potius pauperibus, c. Qui habetis, & c. Non sane, 14. q. 5. Quando autem scitur is, a quo victum & comparatum sit, hoc est, cui facienda sit restitutio: tunc illico illi victo restituetur, ut ibi habetur, et ibi per Bald. nota. Alearum tamen ludus antiquissimus est, ab Alea milite Troiano sic dictus, ut testatur constitutio Graeca, qui ante Romam conditam fuisse traditur: imo ut refert Vergilio, fuit tempore belli troiani. Et de hac sorte ludi habetur Exodus 34. vbi dicitur: Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. de qua etiam potest intelligi quod habetur Genesis 16. Vidit Sara Ismaele ludente cum Isaac, & cum decipiente: de quibus verbis, in c. Reuocet, in versic. Sequitur, 32. q. 1. Et de ea etiam potest intelligi, quod dicit Philosophus in 4. Ethicorum, vbi affirmat lusores esse deterioris conditionis, quam latrones. Et aleator, hoc est, tam ludens, quam receptor ludi, est velut hostis ac pestis reipub. quia hoc cupit & optat, ut homines ludant & efficiantur pauperes: & ideo etiam fures sunt, & falsarii, quia ut plurimum interferunt lusores falsas aleas seu taxillos, et mutant pecuniam dando malam, & retinendo bonam, & semper in ludo iudicant contra extraneum cum ipsis ludente, secundum Odoffrem. in l. 1. ff. de alea lusu & aleatoribus. Et Hostiensis in c. Quorundam, 34. distinctio. 23 ideo praecauendum ait a ludo, quod lusor agat turpem vitam, illa tria praecepta legis & iusticiae transgrediatur, scilicet honeste viuere.

- viuere: Alterū nō lādere: & Ius suū vniciq; tribuere: deinde ob
 animi inquietudinē & ardentē cupiditatē, quā radicē omniū ma-
 24 lorū esse dixim⁹, §. 1. Auth. vt ludices sine quoquo suffragio. Quo-
 circa omnis ludus, qui virtutis vel recreationis, ocij terēdi gratia
 tantū fit, & sine cupiditate et sine auaritia, is est permissus, l. Solēt,
 §. 1. ff. de alea lus. & aleato. secundū Canones, dūmodo non immi-
 sceatur fraus, dolus, blasphemia, aut aliud delictū: & fiat horis de-
 bitis & congruis. Sed ludus omnis, qui fieret causa cupiditatis aut
 auaritiæ, cū admixtione alicuius delicti, est prohibitus, d. Authē.
 25 Alearū vsus. Quū igitur tam damnosa sit reip. alea, optarē omni-
 bus prouinciarum et ciuitatum rectoribus, acriorem in aleatores
 animaduersionem, vt nobilium aut ciuiū diuitū, aut mercatorum
 filios aleis lusibusq; deditissimos, ad saniorē reip. frugē præstan-
 dam compellerent: vt eas opes (quas alea vorat) ad verū sui Prin-
 cipis ministerium, cum gloria impenderent: aut si ciues essent,
 ad mercaturam, ad fœnus, ad omnem deniq; reipub. vtilitatē im-
 penderent, potiùs quàm vt aleis inferuirent, aut equos canēsve
 alerent, aut alijs luxibus absumerent: quibus tamen nostrorū ci-
 uuiū iuuentutē florentissimā coinquinari conspiciamus, et in omne
 voluptatū genus potiùs resolui, q̄ vt suis (imò Dei) opibus vlla in
 re, bono reipub. prodesse velint, aut optent, quasi ijs voluptatibus
 26 & vitijs planè nati sint, & nō potiùs iuuādīs alijs. Illi igitur ignaui
 voluptuarij & sibi tantū viuentes, mihi tantū inutilia pondera
 27 terræ vidētur, et quos Romana seueritas nūq̄ passa fuisset, tā iner-
 tes, suā rēp. coinquinare: sed eos sine vlla dissimulatione è ciuita-
 28 tibus vt mēbra inutilia, imò perniciofa pepulissent. Quos imita-
 tus optimus rex Francorū Carolus septimus in suis diplomatis,
 anni 1369. omne genus ludorū prohibuit, quod tractāt inhonesti
 isti circūforanei: veluti aleas, tabulas, fritilla, kegulas, globos, etc.
 quæ nulli corporali exercitio cōducūt, nec ad suorū nobiliū pa-
 læstrā exercendā sunt instituta, aut ad defensionē regni. Illis enim
 inertibus lusibus pœnam indixit 40. solidorum Parisiensium pro
 29 suo fisco, quoties reperti fuissent huiusmodi ludos tractasse. Sed
 vt ipsi vtilius daretur ludendi exercitium, ludos sagittariorum
 ybique

vbique instituit, confirmavit, & priuilegijs nobilitauit. Hos sagittarios ob similem occasionem secuti sunt Balistarii, qui in bellis nunc plurimum sunt vsui. Qui plura de alearum ratione, pnicie, & detestatione desiderat, is legat D. Angel. Aret. in suo singulari tract. malefactorum, in glos. Super verbum. Metidore de mali dati: D. Troilum Maluetium in suo utili tract. de fortibus: D. Paridem à Puteo in suo aureo tract. in materia ludi: D. Ioan. Baptistam Cacialupum in suo tract. vtilissimo, de ludo & alexa lusu: D. Stephanum Constan. in suo eleganti tract. de ludo.

CAP. CXXVII. De translatione limitum.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 127

1	Qui agrorum limites	{	Euellens, vtitur,	{	committit	{	Hic furtum.
2			Trāspōnit tantum,				Hic furtum & falsitatem.
3	Limites	{	Euellens & vtens, punitur arbitrariè vt fur.	{	punitur	{	Exilio longo.
4							
5							
6							
7	Transponens	{	Durante lite, litem perdit cum sumptibus.	{		{	Exilio breuiori.
8							
9							
10							
11	Iura limites intelligunt	{	Saxa	{	agros ab agris diuidentes.	{	
12							
13							
14							
15	In crimine termini amoti cuius licitum est accusare.	{	Lapides	{		{	
16							
17							
18							
19	C	{	Arbores	{		{	
20							
21							
22							
23	C	{	Palos	{		{	
24							
25							
26							

¶ In crimine termini amoti cuius licitum est accusare.
Circa agrorum, aut viarum limites, seu terminos non leue crimen cōtingit, idque ferè duobus modis, nempe limitum seu terminorum omnimoda ablatione, & eorundem transpositione. Quisquis igitur aliorum agrorum seu viarum limites euellit, secum aufert, aut ad sua opera applicat, et vtitur: is se furto alligat, ob quod furti puniendus est ad arbitrium ludicis, etiam si eos abstulisset, non vt limites aut terminos mutaret, et alijs danum per hoc inferret: sed vt eis ad suum commodum vteretur, cuius meminimus sup. de furto. idque continet l. i. in fin. ff. de termino moto, dum dicit, sed pro conditione admittendum coercionem transigendum. Quisquis verò limites aliorum transponit tantum, vt suos agros dilatat & promoueat, is supra furtum committit falsitatem. glos. vltima,

ultima, in l. fin. ff. eodem, de termino moto: ob quæ variè puniendus est. Nam si fuerit iuuenis, punietur exilio & relegatione in longissi-

longissimas regiones ad tempus. Sin fuerit senex, multandus est 3
 exilio ad discretionem & arbitriū ludicis, l. 2. ibi, de poena tamen
 etc. ff. de termino moto. Sicuti cōtingeret cum altero lite conten- 4
 dere de limitum suorum differentijs, atq; alter ipsorum interim
 durante lite & processu, eosdem limites seu terminos (de quibus
 esset quēstio) transponeret, vt hoc modo certiū suum processum
 et litem vinceret, is fraudem et falsitatem committit, ob quam, li-
 tem perderet cum vniuersis sumptibus: & damnādu est ad resti-
 tutionem tantidē agrorum, quantum alteri eripere per transposi-
 tionem conabatur. Et limites tum cōstituendi sunt tanto à priori
 locatione citeriū: quanto ipse priū promouerat vlteriū. Et si
 tantum non habeat, tenerur tamen semper restitutione omnium
 dānorum, et (vt vocant) interesse omniū iuxta taxationē ludicis,
 l. Diuus, in princ. & l. fin. in fin. ff. de termino moto. Qui praterē,
 aliorū limites ex malitia transmutat, vt vicinis negotiū faceſſat,
 & sibi nullū cōmodum faciat: is secundum iura puniendus multa
 quinquaginta aureorum, ad cōmunem vtilitatem fisci, & restituti-
 one omnium detrimentōrum, l. Agraria, ff. de termino moto.
 Qui autem dolose aliorum fines et limites transponit ex iussu seu 6
 mandato alterius: is puniendus est virgis, & ad opus publicum
 biennio dandus, aut loco illius per biennium relegādu. Si autem 7
 id fecerit non dolose, nec vt alteri vllum incommodum & frau-
 dem inferret, sed tantū ex ignorantia & fortuitō: tum punien-
 dus est tantū virgis & verberibus cādendus, non exilio aut re-
 legatione, l. Diuus, ibi, si verò, ff. de termino moto. Et limites in- 8
 tellige, quæuis signa siue subſignacula, quæ agros ab inuicem diri-
 munt, aut lapides, aut palos, aut arbores, hilq; similia. In hoc cri- 9
 mine cuius permissum accusare & deferre, l. fin. ibi, & eius actio-
 nis petitionem ei qui volet esse iubet, ff. de termino moto.

CAPVT CXXVIII.

De calumnia.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 123

¶ Calumnia est {
 Sciēter in iusticia sustinere falsa.
 Sciēter deferre falsa & non probabilia.
 Sciēter propositum crimen dissimulare.

Hb

2 Poena

2 Poena calumniatoris est arbitraria.

3 Calumnia semper includit in se scientiam iniuriæ alterius.

4 Iurare de calumnia, est iurare, quòd putet se habere causam optimam.

1

- Alumniam iura vocant, aliquem maliciose & sciēter in iusticia accusare et deferre, de rebus falsis & vanissimis & non probabilibus, quęq; nunquam contigerūt. Aut in iusticia sustinere pro vero & æquo, quod sciuit esse falsum & iniquū. Aut est dissimulare, subticere, et nolle proferre ad iusticiam crimen, quod punitioni subiectum est, l. i. §. Incidit, ff. ad senatusconsult. Turpiliana. Poena autem calūniarū est arbitraria, ad discretionē Iudicis, pro qualitate personarum, & enormitate aut leuitate calumnię, & rerum, sic vt videat quid calūniatorē mouerit, et induxerit, vt alteri talē inferret calumniam. Nam si ex simplicitate eam tantū intenderit, putās sibi iuris potiora debere cedere, nō suo aduersario: eo in casu certē non est cēsendus calūniā struxisse. Oportet enim calūniā semper coniunctā esse cū notitia iniuriæ alterius. Hic autē notandū illud iuramentū, quod vocant iuramentū calumnię, aut de calūnia. Est enim iuramentū prestare de calumnia, bonā fide iurare, quòd sine fictione putet & arbitretur se habere bonam ac iustam causam, & alterum iniquam, ob quam eum prouocet in iusticiā, etc. l. Cū & Iudices, versic. Et actor, C. de iureiuran. propter calum. dand.

CAP. CXXIX.

De concussionē.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. c. A P. 129

1 Concussio est, cum altera partium, iusticiæ causa componere.

2 Iudex partē vel

Minis vel Inductionib.	}	pecuniæ gratia pertrahens, vt vel
------------------------------	---	-----------------------------------

Citius iudicet, tardius iudicet, non iudicet, malè iudicet,	}	concussionem committit.
--	---	-------------------------

3 Officiarius ob pecuniam studens

Capere, aut Non capere	}	fit concussor.
------------------------------	---	----------------

4 Concussio punitur arbitrariè, cum

Restitutione principalis. Restitutione quadrupli. Exilio.	}	
---	---	--

5 Promotor minis ab honestis matronis pecuniam extorquens, puniendus est grauius.

6 Iudex concussor Iure Canonico puniendus vt calumniator.

Habent

HABENT iura crimen, quod concussionem vocant. Est 1
autē concussio, sub prætextu & titulo officij & dignitatis,
cum aliquo de iusticia ferenda, aut non ferenda, aut malè ferenda
componere, & cum eo fœdus aliquod pecuniarium hac causa
inire. Hoc crimen directè spectat ad ipsum iudicē, qui partem li-
tigantem cōcutit, & ad sui corruptionem aut persuadet aut com-
pellere studet. Iudex qui alteram litigantium partem concutit, 2
hoc est, vel minis, vel persuasionibus terret, & inducit, vt ab ea,
aut munera aut summam aliquam pecuniariam accipiat, ad eum
finem, vt in gratiam eiusdem partis, aut citiùs aut tardiùs iudicet,
aut omnino non iudicet, aut certè vt aliter iudicet, quàm debet,
aut quàm iuris regula monstrat: is (inquam) iudex, qui ita se cor-
rumpi studet, crimen concussionis committit. Idē crimen com- 3
mittit omnis Hostiarius ac omnis deniq; Officiarius, qui partem
(in quam habet executionem vel cōmissionem) adit, ipsiq; pro-
ponit, quòd cōtra mandatum suum sit illi parsurus, & quòd tar-
diùs aut mitiùs suam in ipsum cōmissionem executurus sit, si
ipsi tantum aut tantum pecuniarum numerare velit: aut hoc aut
illud in gratiam ipsius efficere. Hoc crimen committens punien- 4
dus est arbitrariè, ad discretionem iudicis, cum restitutione
principalis & quadrupli, & exilio, vt falsarius & calumniator,
pro modo delicti, l. 1. & ibi glos. in verb. Ablatum, & l. 2. ff.
eod. tit. de Concussionib. & ibi Scrib. Et l. Si ab eo, & ibi Doct.
ff. de calumniatorib. Et in Authent. Nouo Iure, C. de pœn. iudic.
qui male iudica. desumpta ex. Authent. vt litigantes in exordio
litis iurent, §. Si quis autem ex litigatorib. colla. 9. constitu. 5. &
l. fin. C. eod. de pœn. iudic. qui mal. iudic. Prolixiùs D. Iohan. Ber-
ber. in suo iuris viatorio, rubr. de Concussionib. Promotor qui 5
ad mulierem nuptam non diffamatam dicit: Da mihi nobilem
vnum, aut citabo te coram Officiali de commissio adulterio: atq;
ea eius criminis innocens, & non rea, metu tamen infamiæ (vt
foras sãpe fit) promotori petitem tribuit nobilem: is promo-
tor cōmittit crimen cōcussionis & falsitatis & calumniæ, ob quæ
tria mala puniendus est, ad exēplum aliorū enormiter, l. 2. ff. eo. tit.

6 de concussione. Iure autem Canonico, Iudex concussor punitur ut calūniator, per c. Militare, 23. q. 1. Sed iure nouo plectitur pœnis, de quibus in c. Cū eterni tribunal, de sent. & re iudica. lib. 6. verū quia hac tempestate nulli, aut saltē perpauci ita puniuntur, tametsi nequaquam pauci ita delinquant, ideo Principum conscientiaris hanc pœnam relinquendam statui.

CAP. CXXX.

De corruptione.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 130

- 1 Concussio & corruptio ambo Iudicem afficiunt.
- 2 { Concussio & Corruptio } afficiunt & { Iudicem & Officiarium } sed { Hæc internè. & Hæc externè. }
- 3 Iudicis corrupti } punitio { In ciuilib. est restitutio principalis cum quadruplo. & Mors. & Exilium. & Quælibet pœna. }
- 4 Officarij corrupti }
- 4 Testis corrupti }
- 5 Restitutio in corruptione, facienda est fisco.
- 6 Corruptori nulla debetur restitutio.
- 7 Fiscus bonorum criminalium hæres est.
- 8 Iura corruptionem prohibent.
- 9 Iura qualia munera Iudicibus permittant.
- 10 In Francia quæ munera Iudici permittit.

1 **E**XPLICATO crimine concussione, proximè sequitur crimen corruptionis, quod à concussione nō admodum natura distinctum est, & dissimile. Ambo enim isthæc crimina vsuuenire conspicies in Iudice, 2 in officario, et in testibus, licet diuersimodè. Quandoquidē Concussio his inest actiue: Corruptio verò passiuè: Hoc est, Concussio Iudicē, Officiariū, & testē cōcutit, & ad propriam corruptionē sollicitat, id est, ipsos subagitat, ita ut Iudex à parte aduersa munera captet, quorū gratia iniquè iudicet, aut Officiarius iniquè exequatur, aut testis iniqua testetur. Corruptio verò à corruptore venit: in Iudice tamē, Officiario, & testib⁹ remanet, ipsosq; nō min⁹ afficit, ita ut Iudex munerum aut pecunię gratia quicquā iniquè iudicet, aut ut Officiarius iniquè exequatur, aut testis malè testetur. Cōcussio itaq; corrūpi studet & querit, et pro iniqua sententia ferenda, munera & pecuniam quærit & affectat.

Corru-

Corruptio (scilicet Iudicis, Officiarij, & testium) etiā munera & pecuniam accipit, illa tamen nō quāsiuit, nec ad ea danda partem coēgit. Quocirca corruptio in tribus illis dictis personis, est concussionē leuior, nihilominus grauitē damnanda, grauiusque puniēda. Ex his tribus enī iudex quiuis, qui sese à parte aduersa 3 corrupti finit, aut munera accipit, vt in materia ciuili quippiā aut citiūs aut tardiūs iudicet, aut nō iudicet, aut malē iudicet, aut certē vt nihil prorsus in eadē materia discernat: is iudex dependet quadruplū, cum restitutione principalis, quod acceperat, quæ omnia adiiciētur ad fiscū, l. 1. & 2. C. ad le. lul. repetund. Si autē ita corruptus talem sententiā proferat, vnde innocētis mors sit subsecuta: tum ipse puniendus est capitaliter et gladio, & omnia bona ipsius adiudicanda fisco, l. 1. in princip. in ver. quīue magistratus, ff. ad le. Cor. de sicar. aut certē damnabitur perpetuo exilio, aut aliter punietur iuxta mensuram & qualitatem facti seu corruptelæ ad aliorum exemplum, Authent. Nouo Iure, §. Si verò criminalis, C. de poen. iudic. qui malē iudic. deprompta ex Authent. vt litigantes in exordio litis iurēt, §. Si quis autem ex litigatoribus, colla. 9. constitu. §. Atque ad hunc modum censebis de corruptis testi- 4 bus, & de quibusuis corruptis Officiarijs, qui ob corruptiones aliter sese gerunt, testantur, aut exequuntur, quā debeant, d. l. 1. Ceterū in dicta restitutione quadrupli, nolim putes eam re- 5 stitutionem fieri ipsis corruptentibus, aut actionem ad eam ipsis competere: sed fisco. Corruptori enim nihil eorum iure 6 restituendum est, quæ iniquo animo & ad corrumpendum maligno tribuit, aut iudici, aut Officiario, aut testibus. Sed hæc 7 omnia adiiciuntur fisco, quem iura verum hæredem constituunt omnium bonorum criminalium, id est, crimine partorum: adeò vt talia bona crimine parta, non solum iure reposcat ab eo qui accepit (nam hic interim obire mortem posset) sed etiam ab ipsius malē accipientis hæredibus & successoribus, l. 2. C. ad le. lul. repetunda. Ratio autem, cur iura eam corruptionis pecuniam restitui fisco velint quadruplam, est, vt iudices, Officiarij, ac testes hac poena exterriti, melius à corruptione sese ab-

- 8 stineant. Nolunt enim iura vlllo modo permittere, vt Iudices, Officiarij aut Commissarij quicquam amplius accipiant præter constituta stipendia, salaria, & præmia laboribus digna, c. Militare, 23. q. 1. Nisi fortè quædā minutula & gratitudinis symbola, quæq; talia sint, vt ob ea nihil magis, aut minus in iudicio aut executione faciēda, valere possint: veluti cibaria aut potabilia, vt leporē, cuniculos, capones, perdices, pauones, phasianos, haleca, mullū, lupū, luciū, murēnā, sturionē, salmonē, et varia qdē vinorū & cereuiſiarū genera, aut similia leuicula, quæ intra breue tēpus peredi possint et concoqui. In Francia, nulli ludici pmissum est accipere vna, nisi in amphoris cœmophoris, ac fidelijſ: nulla autē in dolijſ, cupis, aut vasis. Sunt Doct. qui volunt cōcuſſiones ac corruptiones in Iudice, Officiario, Cōmissario & in testibus fieri posse tribus modis: nēpe, In corde, propter affectū & desideriu: In ore, ob gloriā & sui prædicationē: & In manibus vel operibus, munerum ac pecuniarū gratia: atq; ab his tribus cōuenit omnē Iudicē, Officiariū, & testē esse liberum: vltimum puniunt iura: duo priora diuinæ punitioni subiecta remanent. Horum triū meminit D. Ioan. Berber. in suo iuris directorio, sub rubric. De Concussionib.

C A P. CXXXI. De emptione officiorum.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. I 31

- 1 Omnis potestas, & officium à Deo est.
- 2 Officia committenda dignissimis.
- 3 Officiorum { Committendorum & Impetrandorum } mirus abusus.
- 4 Ex ambitione omne malum in remp. deriuatur.
- 5 Officia non { Ambienda & Committenda } sunt indignis.
- 6 Fructus pulsæ ambitionis, gloria Christi non modica.
- 8 Officium quisquis ambit, eodem se indignum reddit.
- 9 Contractus ambitiosus per Principem confirmatus, est excusabilis.
- 10 In foro conscientie, omnis contractus ambitiosus est detestabilis.
- 11 Officia publica nunquam emenda, aut vendenda.
- 12 Ambitio in Iure damnatur, pro { Emptore, infamia publica. Venditore, 100. aureis.

Quum

QUVM omnia officia publicę sint functiones, & Dei sint ad-
 ministraciones, ad seruitiũ & ministeriũ Dominici gregis
 instituta, vt Deo, & gregi sibi cõmisso per ea fideliter ser-
 uiatur: ideo talia officia publica oĩa meritò, summo cũ delectu cõ-
 mittēda essent ijs, quos Magistrat⁹ et optimates ciuitatũ ac regio-
 nũ decernerēt eis officijs administrandis esse aptissimos: nō autē,
 quos fauor human⁹ aut sanguinis affect⁹ eligeret dignos. Sed (proh
 dolor) hīc passim peccatur, & apud seculares, & apud ecclesiasti-
 cos, apud quos plus valet in officijs delegādis, aut pecunia, aut fa-
 uor, aut affectus, aut sanguis: quā dotes diuinæ, quā dignitas vera,
 & animorum vel corporũ, aut morũ cõmendationes certissime,
 adeò vt his neglectis dotibus, ac veris virtutibus, ac optimis prũ-
 dentia, doctrinę & pietatis testimonijs, tātũ respiciatur ad eos,
 quos aut mūdus, aut caro, aut affectus cõmēdatione sua profert,
 & officijs administrandis dignos censet. Certē dũ ista prapostera
 Principũ, & Episcoporũ durabunt iudicia, vt in cõmittēdis suis
 officijs, affectibus seruiant magis, q̃ rationi, & digniores aut non
 requirant, aut non cõgant, sed ijs ineptiores semper pręferāt, aut
 citra electionē bonā cõmendationē vulgi proprijs affectib⁹ post-
 habēt, infelicitē in repub. christiana succedat oportet. Et cōtrā, q̃
 diu regnabit isthęc pñiciosa ambitio, qua multi Simoniaci nō de-
 sinunt animos Principũ, & Episcoporũ sollicitare, & precibus &
 pręmijs, & amicorũ intercessionibus, & pecunijs: vt prę alijs asse-
 quantur ea officia, quibus se indignos sciunt, aut certē alijs multò
 indigniores: & hoc modo Dei ministeria & officia dignioribus
 cōtrā ipsius Dei dispensationē & voluntatem pręripiant, & quasi
 inuito Deo, velit nolit, adipisci varijs modis conantur: quamdiu
 (in q̃) ista in Dominicis officijs (sunt autē oĩa officia aut mediātē
 aut immediātē ipsius Dei) grassari & liberē impunēq; vagari cer-
 nimus, q̃s est qui prosperũ successũ rerũ humanarũ ad Dei glo-
 riā expectet? Quocirca ardentē rogādu Deo, vt suorũ oīm ani-
 mos ita mutet, ita inflāmet et dirigat, vt nemo ad officia sese indi-
 gnus ingerat, vt nemo officia assequi à superiorib⁹ tētet, q̃b⁹ se in-
 dignũ iudicat, aut q̃diu se multò digniores cõspexerit? Deinde ne

superiores ipsi ob vllum humanū affectū officia quālibet humilia committant indignis, aut certè minùs dignis: sed ea potiùs delegent aptissimis, doctissimis, & omnibus modis dignissimis, posthabitis semper ineptis, aut etiā ineptioribus: Dei enim ministeriū est (si introspicias) quod in officijs geritur, nō humanum. Ideoq; in ijs etiam humanus excludendus est affectus, & rationi obtēperandū est, & rationis rectæ dictamini. Ita enim (meo iudicio) clariùs illucesceret in suis Christus, & trāquillius cuncta gererentur. Sed de his satis superq; et sutor (quod aiunt) vltra crepidam. Quæ nostro proposito seruiunt, hīc vltērius persequamur iā conuenit: nempe de Simoniaca ambitione, non quā exitialis sit Deo, et pernicioſa reipub. christianæ: hoc enim Theologis cōmittimus: sed quā pœnam mereantur, quos publica officia mercari non pudet.

8 Quisquis igitur per contractus, aut per vlla pacta pecuniaria, studet ad quæuis publica ptingere officia, idq; clam, & nescio Principe: is se eodē officio indignum reddit, & priuat: sicut idē Plato quoq; testatur, qui vult oēs officijs esse indignos, qui officia ambiunt. Verū si talis contractus factus esset per ipsum Principē, vel per suos Officiarios, vel si eadē pecunia pueniret ad emolumentū Principis, in eo casu Iura Ciuilia volūt, cōtractū & emptionē talē in foro tēporali esse excusabilē per l. vnica, in princ. ff. ad l. Iul. de ambit. In foro verò cōsciētiae, & secundū Iura Ecclesiastica, nō vacat enormi crimine, c. Cū essent, & ibi Scrib. ext. de Simonia.

10 Nullo enī modo pietas & sapientia christiana permittit, vt quis vlla officia (iudicatoria p̄cipuē) mercetur aut pecunia, vel contractu venetur. Atq; ob hoc etiā per antiquas constitutiones regias in Francia vetitū est, vlla officia iudicatoria posse coēmere, aut vendere. Easdemq; constitutiones cōfirmavit rex Ludouicus duodecimus in suis diplomatis anni 1499. nec ijs vllō modo derogandū esse voluit, vel ppter punitionē illius criminis, quod Iura vocant Ambitionē, quā mulctari et dānari iura volūt 100. aureis pro venditore: & pro emptore, vel muneratore dānandā esse infamia publica, & perpetua inhabilitate ad quæuis officia publica, l. Si quēquā, in fin. C. de Episc. et cler. & d. l. vnica, ff. ad l. Iul. de am-

de ambit. Iura autem in dicta multa 100. aureorū volunt & taxāt
 72. aureos cōstituire vnā librā auri: vt superioribus cap. nōnunq̃
 docuimus. Et in eandem multā incidunt nō solū emptor & ven- 12
 ditor: sed etiā is cuius permissū omnia peraguntur, atq; etiā qui
 eadē literas obsignat, et chirographo munit: omnesq; eadē pœna
 dānandos ex æquo volūt, l. Si quēq̃, C. de Epif. & cleric. Atq; hęc
 de ambitione, ad quā ad extremas insulas deportandā, & prorsus
 exterminandā, optarē nostros Principes tā esse cordatos, et stren-
 nuos: q̃ illa sese nusquā nō apud Principes ingerit, vt officia ab ijs
 per munera, aut fauorē impetret. Ah quā cupiā Principes omnes
 eo pectoris robore, & firma prudentiā præditos, vt Platonium
 Iudicium secuti, officia captantes reijcerent, & à publicis officijs
 fugientes, solos ad eadē officia compellerent, eosq; solos ijs dig-
 nos (sicuti de D. Basilio & Chrysostomo legimus) crederēt: præ-
 clarius in religione nostra christiana ageretur. Nusquā terrarū tā
 prodigiosis hominū portentis, tanq̃ indignis officiarijs occupa-
 rentur officia, qui sese pascunt et ornāt: officia dedecorāt, et rem-
 pub. vexant & perdunt. Nec cōtrā, tot reperirēt viri docti penē
 ob sui neglectum mēdicantes, fame, squallore, cōtemptūq; sui, &
 penuria rerū sæpe pereuntes & intermorientes, qui tamen soli ad
 officia publica pertrahendi forēt, quīq; soli suis naturæ diuinisq;
 dotibus in repub. Christiana multū pdesse potuissent, nisi ab in-
 dignis ambitiosis indē fuissent remorati. Huic voto meo de am-
 bitiosis repellendis, & fugientibus pertrahēdis, ad stipulatur theo-
 rica l. Si quēquā, C. de Episco. & cleri. & l. fin. C. ad le. Iuliā repe-
 tūd. Et eadē reiectionē in Ecclesiasticis quoq; muneribus et dig-
 nitatibus fieri debere cōfirmāt lecta & notata, c. Valētinianus, 63.
 distinct. Nullus quippe sumēdus est ad honorem, nisi qui vocatus
 fuerit à Domino, tanq̃ Aarō, ad Hebrēos s. et c. In scripturis, 8. q.
 1. quia (vt ibidē) sicut locus regiminis desiderātibus negādus est,
 ita fugiētibus est offerendus, Ecclesiastic. 8. c. Admonemur non
 quærere fieri ludices, nisi virtute irrūpere valeamus iniquitates.
 Postremò nostræ (qualis qualis est) sentētię vel ipsi Principes, tū
 spirituales, tum sæculares libēter suscriberent, si ipsis in mentem
 aliquando

aliquādo tot mala, totq; incōmodorū milia, quæ ex ambitione proueniūt, subreperēt: aut si quispiā pius & doctus, qui apud ipsos authoritate plurimū valeret, huiusmodi mala ex ambitione nascentia aliquando suggereret, & ea tollenda admoneret.

C A P. CXXXII.

De monopolio.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 132

- 1 Monopolium quid?
- 2, 3. Monopolium caritatis rerum omnium causā est.
- 15 Monopolium directè pugnat cum charitate christiana.
- 3, 14. Confiscatione bonorum.
- 3 Priuatione negociationis.
- 9 Perpetuo exilio.
- 5 Monopolæ damnātur, aut
- 14 Multa 10. aureorum cum restitutione damni.
- 14 Multa iuxta leges patriæ.
- 14 Iuxta diplomata Caroli 5. Imperatoris.
- 2 Qui comestibilia omnia in foro emunt, vt ea pōst carius pro suo arbitrio diuendant.
- 2 Qui quæuis vsibus nostris necessaria passim emunt, vt pro suo arbitratu postea diuendant.
- 4, 5. Monopolium
- 9 committunt, Qui impediunt, ne victualia, aut aliæ res ad forum peruehantur.
- 10 Qui in caritate annonæ ciuitatem frumento spoliāt, idq; aliò auferunt.
- 10 Opifices qui per clancularias, & iniquas inter se constitutiones rempub. grauant.
- 11 Medici, Chirurghi,
- 12 Laniones,
- 13 Pistores, & monopolæ etc. } per clancularia & iniqua inter se pacta.
- 6 Nemo cogendus est, vt res suas diuendat, quum placeat populo.
- 7 Tempore necessitatis omnes cogendi ad venditionem rerum necessariarum.
- 8 Victuarij
- exercitus { Victum non ferentes, } puniuntur aut { Confiscatione,
- { Victum ferre differētes, } aut
- { Victum aliò ferentes, } Exilio.
- 8 Aut,
- exercitus { Victum ad hostes, } puniuntur, & { Capitaliter,
- { Secretò, directè, } &
- { Vel indirectè ferentes, } Confiscatione bonorum.

14 Monopolij pœna ex diplomatis Caroli Imper. 5.

Es t aliud detestabile crimen, & nihilominus apud plerasque respub. frequēs et penè impunitū, quod monopolium vocatur: quasi singularis, ac penes vnum venditio. Est enim Monopolium nihil aliud, quàm quando penes vnum aliquem, aut paucos solos tota alicuius rei vendendæ potestas est, hæc quàm sit in repub. pernicioſa,

perniciosa, quantūque cōmuni plebeculæ detrimēti adferat, vel 2
hinc manifestū est, quòd ex eo rerū omniū caritas in remp. ilico
erūpat. Ideoque hoc malū iura grauiter puniendū statuerunt. Oēs
enim mercatores aut negociatores, qui in negociatione sua ita se
gerūt, et secretā intelligētīā inter sese habēt, relq; suas ita instituūt,
vt ad singulārē vēditionē oīa cōtrahant, hoc est, qui triticū, car-
nes, pisces, haleca, butyrum, caseū, oua, pullos, capones, brassicas,
pyra, poma, vina, oleū, cereuissias, sal, saccarū, syrupū, oliuas, cappe-
ras, uas passas, piper, gyngiber, cinnamomū, crocū, grana atq; id
genus reliquorū aromatū etc. comestibilia ac potabilia oīa, quātū
in se est, ab agricolis emūt, vt postea cōcūes sui ab ipsis solis isthec
singula carius redimāt: Idē cēsendū est de alijs mercib⁹, nēpe lana,
linō, ferro, alumine, corio, tapetis, pannis, varijsque & infinitis
mercātiarū generibus hīc studio breuitatis omisiss: hi (inquā) per- 3
niciosi monopolē aut ppolā, quoniā rerū multarū caritatis, per
monopoliū quod cōmittūt, sunt authores, & rēpub. plurimū grā-
uāt, & puniēdi sunt multa grauissima, cōfiscatione bonorum, &
etiā exilio vel priuationē suā negociationis & mercaturæ, iuxta
qualitatē rerū & facti, ad discretionē iudicis, l. v nica, §. Si quis au-
tē monopolii ausus fuerit exercere, bonis pprijs expoliatus per-
petuitate dānetur exilij, C. de monopolijs & cōuētū negociatorū
illicito: D. Frāciscus Lucanus in suo tractatu celeberrimo, in secū-
da parte principali, de casib. bonorū publicādorū, numeris 5. & 6.
de Fisco & ei⁹ priuilegijs. D. Iohā. Berber. in suo iuris directorio
in Rubric. de collegijs illicitis & monopolijs. Monopoliū quoq; 4
cōmittūt, qui astu quodā efficiūt, vt agricolē victualia necessaria
ad forū nō cōferāt, sed ipsi eò turmatim cōuolēt, et ab ipsis agrico-
lis ibidē in villis oīa cōemāt, quæ ipsi tū ad ædes suas conferūt, &
paulatim tāti ferē cōmunib⁹ ciuib⁹ vēdūt, quāti velint. Itē mono- 5
poliū cōmittūt, q ex malitia efficiūt aut ex vafricie, ne vlle merces
vsui nostro necessariæ ad forū prorsus efferātur. Iura autē, mono-
polis, aut ppolis huiusmodi, pœnā statuūt 20. aureorū, cū restitu-
tione totius dāni, quod resp. ex eo passa sit, l. 2. ff. ad l. lul. de anno.
Atq; ad huius criminis accusationē admittūtur singuli, etiā si essēt
personæ

- 6 personæ in alio crimine accusando inhabiles. Verùm enim uerò, cum nemo de iure cogatur suum vendere triticū, aut alia victualia (sicuti l. Inuitū, & per Scriben. ibidē, C. de cōtrahen. empt. & vendit. & l. Nec emere, C. de iure delib.) ideo in hoc monopolij crimine, sanè ac cū multo sale omnia intelligas, oportet. Si enim mercator esset, apud quē vnus rei prostacket copia (alijs nempe mercatoribus omnes easdē res diu diuendentibus) hunc iura nō cogerent, vt res istas singulis diuenderet minoris, q̄ ipse emerit, aut q̄ prius alij easdē diuēdidissent, aut q̄ actu vēdātur, l. Imperatores, in exordio, ff. ad l. Iul. de anno. Nam illi ex laboribus lucrandum esset, & foro accommodandum, nisi forsan ea ingrueret omnium rerum ac annonæ caritas, vt populus per inopiam subiaceret periculo vitæ. Eo enim rerum statu, Princeps, aut magistratus aut rector patrię talibus rebus præcipuē victualibus, ex necessitate precia instituere posset certa & rationi cōsona, vt hoc modo reipub. suæ cōsulat, ne aut fame aut rerum penuria aliqui moriātur, l. Annonam, & ibi Barto. ff. de extraordi. criminib. et d. l. Imperatores,
- 8 & l. i. §. Cura carnis, & ibi Docto. ff. de offic. præfect. vrb. Victuarij exercituum, qui tempore belli victualia sua non conferunt, aut conferre differunt, aut certè aliò conferunt, quàm ad exercitum sui Principis, vt pluris ea diuendant, aut alibi pluris vendant: illi puniendi sunt confiscatione bonorum aut exilio. Si verò ea victualia deferāt secretò, directè aut indirectè ad hostes, vel castra aut ciuitates hostium: plectendi sunt capitaliter cum confiscatione bonorum, veluti proditores & criminis læsæ Maiestatis Rei. Qui tempore caritatis, studet pecunia aut aliàs callidè, è ciuitatibus ac regionibus efferre clam rem frumentariam aut victualem (non obstante interdictione) vt eam alibi cariùs vendat: is monopolium committit, & puniendus est arbitrariè: potissimùm, quum ex earum euectione & monopolio respublica
- 10 magnum detrimentum passà fuisset. Monopolium etiam committunt opifices, qui inter sese quasdā leges statuūt, quibus cariùs cōciuiibus suis laborēt: & pacta inter se ineunt, ne qs eorū minoris labore, & opera perficiat, q̄ precio inter ipsos constituto, idq̄
 precium

precium sit iniquum, & nimis enorme, nec cum vicinis ciuitati-
 bus consentiens, sed suam rempub. admodum grauans. Idem 11
 de medicis quoq; & chirurgis censendū est, qui similibus iniquis
 contractibus inter se, & enormibus precijs remp. grauant, & ad
 iniusta precia dependendā hoc modo suos ciues compellunt. Mo- 12
 nopolium item committūt laniones, qui cōiunctis bursis omnia
 circum emūt, apud sese seruāt, & ad certam tantū quantitātē ad
 macellū deferunt, vt omnia cariū diuēdant: deinde qui certas le-
 ges inter se constituunt, vt omnem carnem inflent, vt frustra gra-
 uiora et maiora, ac elegātiora tātū appareāt: idq; ea lege, vt omnia
 cariū diuēdant. Item Monopolium cōmittunt omnes pistores, 13
 coctores cereuisiarij, ænopolæ, caupones, & in genere omnes ne-
 gotiatores, qui clam et intra sese, mutuis collatis ad hoc consilijs,
 procurant & statuunt & ordinant quippiam, quod ad proprium
 cōmodum spectare videretur, & in præiudiciū seu perniciem rei-
 pub. censeretur. Qui omnes & singuli puniendi sunt multis pro 14
 suis facultatibus, & iuxta Cōstitutiones siue ordinationes ciuita-
 tū, vbi ea monopolia tractantur, aut certē ad discretionē & arbi-
 triū Iudicis. Nec hoc loco posthabenda sunt, quæ de hac materia
 tradita sunt per sacratissimā Cæsareā Maiestatem Caroli 5. in di-
 plomatibus annorū 31. & 40. In quibus prohibentur omnia mo-
 nopolia & cōtractus monopoliales, cōstitutiones, & ordinatio-
 nes, quas aut mercatores, aut rerum veditores, aut artifices inter se
 cōminiscuntur, & statuunt in præiudiciū & graue detrimentum
 suorū conciuū: volens in illis diplomatis idē æquissimus Impe-
 rator, omnes tales cōstitutiones, per suū Præsidentē & per gene-
 ralem Officiariū esse rescindēdas, abolendas, & nullas esse decla-
 randas, & per sententiā (quanquā etiam his statutis impetrassent
 aliquā confirmationem) definiendas esse vanas, noxias, & nullo
 modo vsurpandas, sed & confirmationes impetratas infringēdas,
 & non seruandas. Atque insuper volens, omnes dictos monopo-
 las puniendos confiscatione bonorū per monopoliiu partorū, &
 deinde alia pœna arbitraria ad discretionē Iudicis, vtī clariū patet
 in suis dictorum annorum edictis. Considerauit enim Imperator, 15
 imò

imò ipsa iura cōsiderabant monopolij in repub. perniciem, quòd tantū dispēdium communi inferret plebeculæ, quodque directè cū fraterna pugnaret charitate, quā Christus, omnibus virtutibus posthabitis, suis inculcat: quod proximè auaritiæ tantū ancillaretur, & in tenues ciuiū familias ægestatē & famē immitteret. Ideo acriter & sine vlla dissimulatione, monopolia ilico punienda esse decreuerunt: adeò vt ipsos quoque Iudices, qui cū monopolis ad monopolia punienda dissimulant, grauiter puniendos esse statuerint 40. lib. auri, d. l. vnica, §. Cæterarum, C. de monopolijs.

CAP. CXXXIII.

De coadiutoribus criminum.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 133

1 Peccata aliena, iuxta Theologos sunt 9.

2 Qui delinquētem iuuat, aut }
 3 } Auxilio, }
 3 } Consilio, } punitur vt principalis.
 7 Cuius }
 7 } Auxilium, }
 7 } Consilium, } non dat maleficio causam, punitur mitius.
 7 } Mandatum, }

4 Auxilium in crimine }
 confertur: aut }
 } Ante factum si sciens volensque, aliqua ad crimen necessaria suppetitauerit.
 } In facto: si quis simul cum delinquente cooperetur.
 } Post factum: si ad fugam vel occultationem maleficio iuuat.

5 Consilio, }
 et } quando aliquis Reus efficitur alterius criminis.

6 Mandato, }

8 Nemo coadiutor criminis, nisi prius de concepto crimine perpetrando fuerit conscius.

Abēt Theologi crimē & delictū, quod alienū vocāt, hoc est, quod nemo per se, & ipso facto cōmittit, sed cuius cōmissi qualicunq; occasione, aut causā est, aut causā prębet, dū cōmittentē, aut ante factum, aut in facto, aut post factū, quoquo modo coadiuuat: horū quidē delictorū nouē ferunt esse species, de quibus omnibus hīc singulatim percēdere nō est consiliū, nisi de duobus: nēpe de adiutorio criminū, vt in hoc capite: & de criminis receptione, 2 scilicet in proximè seq. cap. & de poenis ipsorū. Quisq; ergo auxiliū, solatium, consiliū, opē, suppetias, aut mandatum vllū contulit ad cri-

ad crimē aliquod peragendum: is puniendus est, vt principalis perpetrator, l. vnica, C. de rap. virgi. l. Vulgaris, §. pe. ff. de furt. Alexander de Imol. in consilio 15. incip. Vltio processu, lib. 1. cōsiliorū. Fallit quātum ad le. Aquil. l. itē Mela. §. Sed etsi seruū plures, ff. ad l. Aquiliam: prādictis prāterea seruiunt l. Nihil interest, ff. ad le. Cor. de sicar. l. 1. ff. ad le. Pompe. de parricid. l. 1. ff. de Receptatorib. & l. Qui domū, ff. ad le. lul. de adulter. & stup. Hactenus autē habitas authoritates, de eo auxilio intelligas oportet, quod mali causam dedit, & ob quod auxilium, crimē cōmissum cōsecutum est, & sine quo nō fuisset perpetratum. Nā si tale fuisset cōsiliū, 3 quod vel causam maleficio nō dedisset, aut sine quo alioqui malū fuisset per maleficum perpetrātū: tū hic auxiliator mitiūs puniendus esset, quā principalis perpetrator, l. 1. 2. resp. C. de his qui latro. vel alijs criminib. reos occult. Vbi occultans latronē post delictum commissum, nulla prācedente cōuentione, punitur mitiūs, d. l. vnica, ver. poenas. C. de rap. virgi. l. vnica. C. de Nili agge. nō rumpen. Plura de hac materia videbis apud D. Iacobū Boulléc Ebroicensē l. V. p̄oīytam in sua solēni repetitione, §. Famosos, constituti, in l. Capitalium, ff. de poenis. Auxilium autem confer- 4 tur in crimine ferē tribus modis: Ante factum: In facto: Et post factum, l. Raptores, & ibi Barto. in fine. C. de Episc. & cleri. Ante factum quidem, si sciens & volēs aliquis alteri suppeditet equum, arma, baculos, pecuniā, instrumenta, aut alia ad quēuis cōmoda, ad facinus peragendum idonea, l. Si pignore, §. Cū furti, ver. Qui ferramenta, ff. de furt. & l. Qui domum, ff. ad le. lul. de adult. & stup. l. 1. ad fin. ff. de extraordi. criminib. In facto verō confertur auxiliū, si quis cū principali factore cooperetur, simul verberet, simul cēdat, simul pungat, simul trahat, aut manibus, aut pedibus, aut instrumētis, aut p̄suasionibus, aut acclamationibus, aut verbis dictisq; aliquib⁹ coadiuuēt, l. Raptores, in prin. in ver. Poenas, C. de Episc. et cleri. & l. vnica, in ver. Poenas, C. de rap. virgi. Post Factū autē cōfertur auxiliū, quoties post cōmissum malum, aliq; cū factore, tanq̄ auxiliaturus fugit: vel si ipsum in fuga iuuēt, opē vllā cōferat, ipsū occultet, aut hospitio excipiat, et necapiatur, impediāt,

- impediat, l. Is cuius ope, ff. ad le. Iul. de adult. l. i. C. de his qui latro,
 5 vel alijs cri. reos occultat. Porro cōsilio aliquis sit alterius criminis
 reus, quando consiliū fuit iniquum, & fraudulentū, & pernicio-
 sum, et tale, vt perpetrator nunquam tale crimen perpetrasset, nisi
 6 tali consilio fretus. Mandato autem aliquis reus efficitur alterius
 delicti, quando tale delictū perpetrandū alteri expresse mādaui-
 ob quod mandatum, crimen cōmittit, alioqui non cōmissurus: is
 enim tam eodē crimine deuincitur, quā ipse principalis factor.
 7 Addidi, nisi tali consilio fretus, et ob quod mandatū, crimē com-
 mittit, etc. Nā si maleficus crimen destinatū omnino perfecisset,
 etiam si consulenti consilio, aut mandato, nunquam vsus fuisset:
 tunc consultor ille nequaquā puniendus esset, vt principalis cō-
 mittens: sed mitius cum eo agendū esset, vt in c. Sicut dignum, §.
 Qui verò, ext. de homicid. l. Non solū, §. Si mandato, ver. Attilici-
 nus, ff. de iniur. Ita notat Barto. in l. Sape, ff. de verbo. & rerū sig-
 nifi. Bald. in l. Ob hæc, colū. 2. ff. de his qui notant. infra. Idem Bald.
 in l. Data opera, in 17. colum. C. de his qui accusa. nō possunt, & c.
 8 Querelā, in fin. de elect. in antiq. Cæterū hīc notandū est: Si aliquis
 cum principali factore simul in litem & pugnā, contra alium in-
 cidat, non sciens quicquam de ipsorum contentione, & concepto
 proposito: is non censendus est, vt coadiutor, vt eiusdem crimi-
 nis reus, nisi postea eundem factorem post factum foueat, iuuet,
 protegat, capturam præpediat, cum ipso fugiat, ac factū sibi simul
 ascribat, dictis iurib. suprà ad tertium membrum allegatis.

CAP. CXXXIII.

De receptione delinquentium.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 134

1 Crimen receptionis in quo consistat.

2 Recipientes maleficos, maleficorum pœna plectendi.

3 Receptatorum perniciēs.

4 Receptionem excusat sanguis & affinitas.

5 Qui à Iustitia admonitus { recipit,
 aut } maleficum, is punitur { Exilio perpetuo,
 occultat } & Confiscatione.

1 **A**LTERA delicti alieni species, & de qua nos antè dicturos
 promissimus, in delinquentis defensione cōsistit, & potissimū
 in cri-

in criminoforū receptione, qua multi feſe eodē alligant crimine. Quifquis enim criminofum aliquē hoſpitio recipit, is & omnis 2
 eiufdē receptoris ſodalitas, de crimine cōſcia, puniēda eſt propter
 receptionē, aut propter ſilentiū, & permiſſionē, non ſecūs q̄ ipſe
 principalis criminofus de aliquo crimine diffamatus, & delatus. Peſſimū enim genus eſt receptorū: ſine ipſis enim malefici latēre 3
 diu nō poſſent: quare, quōd diu regnāt, multāque mala diu perpe-
 trāt, nec ad iuſticiā perueniūt, ipſi receptatores in cauſa ſunt, l. i. ff.
 de Receptorib. l. i. C. de his qui latro. vel alijs criminib. Reos
 occulta. & l. 3. §. Non tantum, ff. de incend. rui. nauſra. Verūm hæc 4
 regula (quoniā æquo ſeuerior eſt) in multis fallit. Nō enim locū
 habet in matrimonij, aut cognationis, aut proximę affinitatis fœ-
 dere: veluti fallit de patre, et matre, et liberis, de auis, auijs, et nepo-
 tibus: fallit inter fratres et ſorores, inter vxorē et maritū, & cōtrā:
 & in ſimilibus propinquitatis & affinitatis gradibus. Hi enim (ſi-
 cuti & in præced. cap. meminimus) nō tā atrociter et rigidē (ob re-
 ceptū amicū) puniuntur, q̄ alij quiuis nullo ſanguine & affinitate
 iūcti. In illis naturę ratio dictat, talē receptionē ob ſanguinis con-
 iunctionē eſſe nō nihil excuſandā, & arbitrariē tantū leuiuſq; eſſe
 puniēdā, ad diſcretionē ludicis tantū, l. ſi. ff. de receptato. niſi certē
 iſti criminofii amici, participes criminis eſſent. Imō ſunt nō pauci,
 qui volūt ſanguinis & cognationis copulā, tantū debere in rece-
 ptione amici valere, vt eos à tali receptione planē excuſet, liberet,
 & expurget: adeò vt hac gratia criminaliter nō peccent, nullibiq;
 etiā puniēdi ſint. Aut ſaltē ſi vllā poenā ipſis deberi quidā cōten-
 dāt, eā leuē debere eſſe cōtēdunt, ſcilicet breue exiliū, vel multā
 pecuniariā, iuxta qualitātē facti, d. l. ſi. ff. de receptorib. Si quis 5
 à iuſticia admonitus, vt criminofum receptū iuſticiæ tradat & ſi-
 ſtat, nō ilico obtēperet, nec receptū ſtatim tradat, cū reſiſtus fue-
 rat, & cū potuit, & pertinaciter eū dōmī cōtinet: is eandē domū
 ſuā cū adiuncta poſſeſſione p̄det. Ea ſi ſua nō fuerit, nec alias poſ-
 ſeſſiones habuerit: tū p̄petuō dānandus eſt exilio, ac bonorū cō-
 ſiſcatione, d. l. i. & l. 2. C. de his qui latro. vel alijs cri. reos. occulta.

CAP. CXXXV.

De Iniurijs.

li

Summa

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 135

1 Iniuria cōmittitur

Verbis.
Re & facto.
Scriptis.
Gestibus.

2 Iniuriato contra iniuriantem agere licet.

3 Iniurians quomodo puniendus.

Q V V M antè atq; adeò hætenus de varijs iniuriarū criminibus peregrim⁹, et post acturi simus, hîc breuiusculo capitulo Iniuriarum naturâ & varietatē paucis cognoscas oportet.

- 1 Omnis igitur iniuria, quadrifariâ cōmittitur, verbis, facto seu re, scriptis, & gestu, l. 1. §. Iniuriâ autē, ff. de iniur. & famos. libel. & §. Iniuria. Instit. de iniur. Quicquid enī fit animo & intētiōe iniuriandi, aliūq; aut cōmouēdi, aut lædēdi: siue id fiat ex cōtēptu et fastidio (quod contumeliâ vocāt) aut aīo dānū aut infamiâ inferēdi, aut iniusta alicui præstādi: atq; iniuriat⁹ talis huiusmodi rebus cōmouetur & lacebitur, & irascitur: omne (in q̃) id tale iniuria dici potest: de qua ipsi iniuriato corā iusticia contra iniuriatorē agere pmittitur ciuilitè, et certo iuramēto ad poenā seu multā pōscere. Hoc modo, si iniuriatus iniuriantē in iusticiā prouocet, & iniurię restitutionē ac reparationē pōscat, iurās, se pro ducētis coronatis nolle talē iniuriā perpeti, aut ampliùs, aut malle ducentos perdidisse coronatos, q̃ talē pertulisse iniuriā: post tale iuramentū præstitū, nō poterit iniurians minori poena puniri, quā pro iuramēto iniuriati, idq; secundum nonnullos: licet in tali æstimatione ple-runq; Iudicis taxatio attēdatur, vt Iudex vel tanti reū condēnet, quanti iniuriā passus æstimauerit: vel minoris, prout ei visum fuerit, §. Poena autem, Instit. de iniurijs. Iacobus de Bellouisu in sua solenni practica iudiciaria, in materijs criminalibus: Quis taxabit iniurias etc. & Angel. A ret. in d. §. Poena autem, Instit. de iniur.

CAP. CXXXVI.

De iniurijs verborum.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 136

1 Iniurians verbis, cogitur ad reuocationem & reparationem.

2 Iniuriās ex causa in iudicio, crimine vacat.

3 Iniuriā nō facit, qui iure suo vtitur.

1

In iudicio.

2

Extra iudicium.

4

Exprobrando naturæ vitia.

6 Iniuria verbis

Obijciendo mendacia, vel dicendo: mentiris.

23 committitur

Minis: quæ reparationem non exposcunt.

25

Blasphemia.

9 Iniuria

- 5 Iniuria non minus absenti dicitur, quàm præsenti.
 7 Iniuria verbalis fit leuior ex alterius prouocatione.
 8 Iniuria verbalis non committitur, nisi animo iniuriandi cupido.
 9. 10. 11. Ioci & leuia scommata, nulli iniuriantur.

- 11 Reparatio iniuriarum fit
 { Verbis, id est, reuocatione.
 { Peregrinatione.
 { Honorabili emenda.
 { Eleemosynarum largitione.
 { Fenestris vitreis.
 { Impendijs & donarijs Ecclesiasticis.
 { Multis pecuniarijs.
 { Compensatione.

- 14 Minæ reparationem non exposcunt, sed assecuritatem.
 15 Quæ verba sint hic blasphemiae.
 16 De verbis blasphemis, rara est punitio.
 17 Canones Ecclesiastici nullam verbali iniuriæ poenam statuunt.
 18 Potior est misericordia, quàm victima.
 19 Iniuriarum remissione.
 20 Iniuriarum dissimulatione.
 21 Iniuriarum causa cessat
 { Signis, & indicijs de condonatione.
 { Quando iniurians eodem loco & tempore reuocauit.
 { Quando iniuriatus ante litis contestationem moritur.
 22 Ex causa iniuriam dissimulans, non perdit iniuriarum actionem.
 23 Sortilegi furem commonstrantes, magis quàm iniuriantur.

Iniuria autem verborum ita punitur, vt quisquis alteri iniuriam verbis infert extra iudicium vel iusticiam (etiã si vera diceret, l. vñica, & ibi not. C. de famos. libel. & in l. Eum qui, ff. de iniur.) is (inquam) iniuriator puniendus est reparatione famæ, & eandem iniuriã reuocare tenetur ad discretionem iudicis: modò iniuriatus obiecta verba iniuriatoria ad animũ suũ reuocet, agrè ferat, & ob ea sese cõturbet, l. 1. §. Iniuriam autem fieri, ff. de iniur. l. Si nõ es, C. eod. tit. de iniurijs, & §. Iniuria autem committitur, Institu. de iniurijs. Dixi extra iudicium vel iusticiã: Nam si quis alteri vera inferat in iusticia, atque talia verba dicat, quæ causæ suæ proponendæ, aut defendendæ seruiant: ea quidem obiecta procul ab omni iniuria censenda sunt, potissimũ si expressè protestetur, se ea neutiq̃ dicere animo iniuriandi, sed tantũ vt per ea causam suam probet, cõfirmet, & defendat, l. Si quidẽ, C. de iniur. l. Si quis de libertate, ff. eod. de iniur. & l. Si tibi, C. de libera. caus. Nam non videtur iniuriam facere, qui iure suo vtitur, & ordinaria actione experitur, l. Factum, §. Non videtur, & l. Nullus, ff. de reg. iur. &

c. Cùm Ecclesia. extr. de elect. Iuris enim executio nō habet iniuriam, l. Iniuriarum, ff. de iniur. Huius & elegāter & distinctē meminuit D. Oldradus, omniū aetatis suae iuriscōsultorum primas tenens, in suis celeberrimis consilijs, consilio 53. incipiente: Consuevit dubitari, an dicens alicui verbum cōtumeliosum, quod tamē est verū, teneatur actione iniuriarū, etc. quod quidē consilium in materia iniuriarū scitu ac notatu dignū est, potissimū aduocatis ac causidicis omnibus nimīū loquacibus, plurima nōnunq̃ commata atq; iniuriosa in suis scriptis ac dictis effusentibus, ob hanc (vt aiunt) causam, vt sese per talia dicta ab iniurijs excusent et defendāt. Iniuria quoq; verbis cōmittitur, quoties alteri sua naturae vitia exprobrātur: veluti si quis dicat, vah tu spurie, tu nothe, tu gibboso, tu loripes, tu lusce, tu monocule, tu strabo, tu caece, & his similia: Bartol. in l. Eū qui nocentē, ff. de iniur. vbi tamē vtitur distinctione, de spurijs, nothis, & mitratis (quibus vult licere sua vitia obijci) & de alijs vitiosis, quibus nō licet citra iniuriā illorum vitia obijcere. Illa enim nouisse ad rēp. pertinet: ~~hac verò minime~~, vt ibi. In dictis etiā iniuriandi modis nihil refert, an iniuriatoria verba in praesentia iniuriati ptuleris, an in ipsius absentia, l. Itē apud Labeonē, §. Cōuiciū autē, ff. de iniurijs, & l. Si quidē, C. eod. de iniurijs. Tātum enim peccat, qui absens rodit & mordet (imō etiā aliquatō nocētius) quā qui praesens laedit. Præterea qui alteri impingit mēdacia, dicēdo, Tu mentiris: is certē iniuriatur, Barto. in d. l. Itē apud Labeonē, §. Ait prætor, ff. de iniur. & famos. libel. nisi ipse prior grauiter iniuriatus, ac ad cōuiciorum talionē prior prouocatus fuisset: aut talia obiecta fuissent, quae nominis ac famae suae causam grauiter lēderēt. In hoc enim casu ferē fit, vt quis ex bile, & cōmoto animo, alterū audacter in os mentiri dicat: atq; hac quidē iniuria verbalis si sit reciproca, & qua alter alterū offendit, nequaquā punienda est, modō tolerabiles, & nō enormes sint iniuriæ, vt notat Barto. in l. Quae oīa, ver. Sed etsi aduersarius, ff. de procurato. Sed quid si dicat: Tu mētiris saluo honore tuo, salua reuerentia tua: queritur, an tunc sit iniuria? Bart. in l. Si quis extraneus, in princip. ff. de acquir. hæred. sustinet affirmatiuam partē: quia
verbum

verbū iniuriosum præcedens declarat se alterius honori nō cōsulere: idē duo pugnātia cōiungit, & quod nullā habeat voluntatē ipsius seruādi honorē aut reuerentiā, vt l. Si nō cōuicij, C. de iniur. Dictū quoq; est suprā, si nō animo iniuriādi dixerit: quādoquidē nunq̃ iniuria verbalis cōmittitur, nisi verba animo ac proposito iniuriādi prolata fuerint, atq; talia sint, vt iniuriatus ea iniquē tulerit, adē vt ex ijs cōturbetur. Nā si ioco ac ridēdo tantū prolata fuissent, tū ea verba nullo modo pro iniuria interpretanda essent, l. Illud, §. Sanē, versic. Quare, ff. de iniur. l. Obligationū substantia, §. fin. cū ibi not. ff. de actionib. & obligat. voluntate enim & propositis distinguuntur maleficia, l. Quā iniuriā, ad exordium, ff. de furt. & c. Cū voluntate, ext. de sentē. ex cōmuni. Neq; itē scōmata, aut leuia festiuāq; dictēria sunt propriē iniurię æstimanda, nisi talia sint vt mordeant, lacerēt, & is in quē ingerūtur ob ea pudeat, cōfundatur, & ipsius nomē, & fama lædatur. Reparatio autē iniuriarū (quā iniuriantes puniendos esse diximus) fit multifariā, aut verbis, aut peregrinatione, aut honorabili emenda, aut eleemosynarū elargitione, fenestris vitreis, alijsq; impensis ac donarijs Ecclesiasticis, & similibus emēdationibus. Item multē pecuniarijs, cōpensatione reali, hoc est, vt qui animū & famā læserit, eandē læsionē pecunia & munere penset, atque hæc oīa ad arbitriū & prudentiā iudicis. Porro generalia quādā, veluti nō totus religiosus es, præstare te meliorē esse, is es quē populus te iudicat, tu es qualis es, tu à tuō ingenio nō dissides, nec degeneras, et similia sine vlla vitij, ac sceleris expressā nomēclatura: ea (in q̃) dictēria nullā iniuriā pariunt, nec talia sunt, vt eorū gratia quisq; se mouere, aut sibi iniquē ascribere debeat. Verbalis itē cōminatio censenda est hīc etiā iniuria, maximē cū illa cōminatio periculosa sit, et talis, vt nō immerito timenda sit cōminatio: nēpe vel ob horrēdas ac graues minas, vel ob qualitatē & maliciā cōminantis, vel ob qualitatē & nequitia suorū vel parentū, vel amicorū, quos ob minas illatas & ob famosam maliciā metuet, ne minas re cōpleant, & præstēt. Ex tamē, qualesquales minæ sunt, & qualiscunq; cōminator fuerit cū suis, nō sunt tamē tales, vt reparationē exposcant de minarū iniu-

- rijs: sed tamē tantū valēt, vt cōminatorē cogāt ad prāstandā asse-
 15 curationē & fidē, de nō implēdis minis. Blaphemia verō omnis,
 pro iniuria quoq; æstimāda est: Hīc autē blaphemiam intelligo,
 quādo alicui mala ac diras imprecamur, veluti, Precor tibi crucē
 ac furcā: velim te suspensum: videbo te aliquādo in rotā abreptū
 16 etc. tamē de ijs lura, nullā aut rarō punitionē decernunt: quōd ea
 nihil aliud sint quā leuia & futilia verba, quę nō admodū grauitē
 alterū lādūt. Quocirca etiā si is taliter iniuriatus impingeret iniu-
 riātī alapā, atq; simul ex cōmotione aliud cōuiciū regereret: is cē-
 17 dens vtcunq; excusandus esset, ac certē leuius puniendus. Canones
 (quibus etiā subseruiūt cōfessarij) in his nullā punitionē statuūt:
 imō suadēt & volūt, huiusmodi iniurias ilico ob amorem Christi
 esse remittēdas, & ad fraternā recōciliationē redeūdū, quod hinc
 multū lucri accedat animis, quodq; sit eleemosynarū species maxi-
 18 ma. Deinde quōd Deo gratior, ac potior sit misericordia, quā vi-
 ctima: & melior spiritualis seu cordis, quā corporis siue pecuniæ
 eleemosyna, c. Et qui, c. Tria, & c. Due, 45. distinct. Atque hinc lu-
 dices magnā dāt operā, vt oēs huiusmodi iniurias placēt, et sopitas
 reddāt, maximē, quū tantū sint verbales, potius q̄ vt earū gratia li-
 tes ineāt, & discordijs scindātur, atq; istud verē est christianū lu-
 dicē agere. Cæterū hic notandum est, tribus modis cessare causā
 iniuriarū, ex quibus nulli fas est alterum corā ludice iniuriarum
 illatarum, reum peragere: nempe iniuriarum remissione, iniuria-
 rū dissimulatione, & signis et indicijs, iniurię remissē testibus, hoc
 19 est, familiari cōuersatione. Remissione autē perit iniuriarū actio,
 quoties ob preces et intercessionēs iniuriātis, iniuriatus iniurianti
 cōdonauit ac remisit, c. Si illic, 23. q. 4. et ibi glos. in verb. Reciduo.
 20 Dissimulatione verō perit actio, quoties vltra diem & annū dif-
 fert iniuriantē corā ludice accersere, §. fin. Instit. de iniurijs. & ibi
 21 glos. & scrib. Signis & indicijs verō, iniuriarū actio perit, quando
 iniuriatus iniuriatē comiter et amicē salutat, ex osculatur, eo fami-
 liariter vtitur, colloquitur, cū eo motu proprio comedit aut po-
 titat sine protestatione, ac oīa amicitix & pacis recōciliatæ signa
 declarat, hīc modus à Doct. citatur, mihi tamē videtur parū sapere
 Christū, ex cuius iussu nō solū charitatis signa, sed ipsāmet chari-
 tatem &

tatē & perpetuā amicitia debemus proximo. Dixi motu proprio 22
comederit aut potauerit : quia si iniuriatus cū iniuriāte vīpiā co-
mederit, vbi simul ambo inuitati fuerāt: tū ob necessitatē, & ho-
noris rationē esset iniuriato iniuria dissimulāda, & cū iniuriante
simul prandendū aut coenandū esset, vel saltē prandere aut coenare
posset, citra tamē suę iniuriarū causę detrimētū aut perditionē, vt
habēt Iohan. Fab. & Ange. Areti. in §. Hęc actio. Instit. de iniurijs.
Sunt qui dicūt, tū quoq; iniuriato perire iniuriarū actionē, quādo 23
iniurians eodē loco, vbi iniuriatio cōtigit, dixit se iniuriarū pœ-
nitere, adeò vt eodē loco & tēpore illatam iniuriam reuocet, & se
malē dixisse proclamet: Actio quoq; iniuriarū perit, quoties in- 24
iuriatus intermoritur: Nec hæredibus tunc relinquitur de eadem
iniuria agendi actio, nisi processus prius per iniuriatū intentatus
fuisset, & lis cōtestata fuisset, l. Si eum, §. Qui iniuriarum, ff. Si quis
cautionib. & l. Iniuriarū actio, ff. de iniurijs, & famos. libel. Astro- 25
logus aut sortilegus, qui ex arte sua, aut ex dæmonis indicio furē
commonstrat: is nullam iniuriam committit (vt multi autumāt)
sed multò grauius peccat. Nam ob eam superstitionē aut sortile-
gium, puniendus est corporaliter, l. Item apud Labeonem, §. Si quis
Astrologus, ff. de iniur. & l. Nemo, C. de malef. & mathe.

CAP. CXXXVII.

De iniurijs factorum.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 137

- 1 Si quis alterius vestes conuellat.
- 2 Minatoris gestibus per arma expedita.
- 3 Iactando.
- 4 Verberando.
- 5 Pungendo.
- 6 Lædendo.
- 7 In iuria factorum fit, {
- 8 Alium in ius sine causa vocando.
- 9 Si debitum poscat, quod non debuit.
- 10 Pecora ex communibus pratis exigendo.
- 11 Si sordes in alienum fundum mittat.
- 12 Iniuriarum per facta emendæ, sunt iuxta singularum ciuitatum constituta.
- 13 Euaginato cultro petens aut {
- 14 Ciuem Gandesem, } mulctatur 60. lib. Paris.
- 15 aut
- 16 Ciuem Brugensem, }
- 17 In iuriato.
- 18 Actio iniuriarum conceditur & {
- 19 &
- 20 In iuriati amicis.

¶ Tot sunt iniuriæ reparandæ, quod fuerit iniuriantes.

¶ In iij

¶ In iij.

- Personæ ab iniuriato prouocatæ.
 Impuberes & furiosi.
 Potando admodum ebrii.
- 12 In iniurijs non obligantur {
 Dormientes.
 Iocantes, & ridentes tantum.
 Salse monentes tantum.
 Cognati, & affines.
 Ignoranter iniuriantes.
 Volenti, & dissimulanti.
- 13 Iuris executio non habet iniuriam.
- 14 Non infertur iniuria, nisi animo maligno.
- 15 Omne malum præsumitur animo malo perpetratum.
- 16 Mali facti suspicio ex malo animo, fallit in {
 Enormes, id est, quæ fiunt } Confanguineis.
 Matrimonio.
- 17 Iniuriarum alia {
 cum læsione corporali.
 Leues etc.
- 18 { Iudicem suum cædens,
 Capitaneo grauiter iniurians, } puniendus est corporaliter.
- 19 Enormitas iniuriæ perpenditur ex qualitate {
 Temporis.
 Loci.
 Personarum.
- 1 **I**NIURIAM factis, multis modis fieri conspiciamus: nempe
 Iquum alter alterius conuellit & trahit pileum, caputiū, aut cap-
 pam: is enim non leuius offendit & peccat, quàm si eundem ca-
 pite, citra læsionem corripere, l. i. & l. Sed est, ff. de iniur. §. Iniuria
 2 autem, Instit. eod. de iniur. Item iniuriam facit, qui alteri minatur
 gestibus, quasi lapidem, baculū, cultrum, aut similia arma in eū vi-
 braturus, etiā si minas opere nō cōpleuerit: ideoq; de talibus mi-
 narū terroribus puniendus, l. Item apud Labeonem, §. Si quis pulsa-
 3 tus, ff. de iniurijs: si verò cæciderit, iactauerit, & læserit, de ver-
 bere illo & contactu suppliciū ferat oportet, l. i. §. Iniuriam autē,
 ff. de iniur. & §. Iniuria autē cōmittitur, Instit. eod. tit. de iniurijs.
 4 Qualia autē sint iniuriarū per facta, supplicia & emendæ, ea petēda
 sunt è singularū ciuitatū cōstitutionib⁹. Nā singulis penè locis, de
 his iniurijs puniendis, suæ cōstitutæ sunt ordinationes. Iuxta pri-
 5 uilegia autem Comitum Philippi Elzati, & Guidonis, quisquis
 cultrū euaginat animo furioso in ciuē Gandēsem aut Brugēsem,
 is mulctandus est 60. lib. Paris. etiamsi manū tēperans ipsum non
 6 cæciderit. Quisquis itē alterū in ius, vel ad tribunal vocauerit sine
 iusta ac

iusta ac rationabili, sed vexandi causa: is iniuriā cōmittit, d. l. i. &
 l. iniuriarū actio, §. Si quis per iniuriā, ff. de iniur. Itē, qui debitū ab
 altero reposcit, quod nō debuit. Itē qui prōhibet mea pecora de-
 pascere in cōmuni prato, Prēterea qui in vicini aut alterius domū
 aut fundū stercora mittit, fimum, aut alios pēdores & sordes, l. Si
 inferiorū, ff. de iniurijs. Porro actio iniuriarū cōceditur, nō tantū
 ipsi iniuriato, sed etiā iniuriati amicis, parētibus, heris, prācepto-
 ribus, & dominis, & marito de iniuria vxoris: Sponso pro spōsa:
 Abbati pro monacho: & his similibus, l. i. in fin. cū seq. et l. Itē apud
 Labeonem, §. Spōsum quoq;, ff. de iniur. l. 2. C. eo. tit. & §. Patitur,
 cū seq. Instit. de iniur. et ibi Ang. Aret. In quibus, altero (scilicet in-
 feriori) iniuriā remittēte, remanet tamē alteri (scilicet superiori)
 eiusdē iniurię actio. Et si plures fuerint iniuriātes, singuli ad iniu-
 riarū reparationē obligātur. Tot enī sunt iniurię, quot sunt psonę
 iniuriātes. Et si vnus omniū pro se illatā iniuriā depēderet, nō est
 quod cāteri se absolutos ab eadē iniuria putent: quū oēs ex equo
 ad iniuriā eandē resarciendā obligati sint, l. Si plures, ad fi. ff. de in-
 iur. In iniurijs nō obligantur psonę iniuriātes, quādo ipsi iniu-
 riatī eundē iniuriāte ad iniurias proferēdas prouocarūt, et com-
 mouerunt. Ab iniurijs quoq; liberę sunt varię psonę, nēpe, im-
 puberes & furiosi, qui nulli iniuriari valēt, l. Illud, §. Sanē, ff. de in-
 iur. quia doli mali capaces nō sunt. Namq; hi pati iniuriā solēt, nō
 facere: cū iniuria ex affectu facientis consistat. Potatores quoq;
 egregiē poti, ab iniurijs (potissimū verbalibus) excusandi sunt: quū
 quid effutiāt, nesciant, vt testatur hīc in partibus ipsa (proh dol-
 lor) quotidiana experientia: quia tales non sunt domini sui, sicut
 nec furiosi, quibus æquiparātur, vt not. in Auth. quib. mod. natur.
 effic. legi. §. Illud quoq;, colla. 6. super verb. vehementiū, l. Omne
 delictum, §. Per vinū, ff. de re milita. l. Respiciendū, §. Delinquūt, ff.
 de pce. Idē cēsendū de dormiētibus, qui cū nō habeāt animū, non
 possunt facere iniuriā, l. Illud, ff. de iniur. Itē oēs qui iniuriā ioco,
 & ridēdo pferūt, d. l. Illud, §. Sanē, ad fin. ff. de iniur. vel eo animo,
 vt doceant, moneāt, & alterius vitia corrigāt: nisi hic iocus æquo
 frequētior cōtingeret, et admonitio æquo esset seuerior. Itē excu-
 santur

Nota

- fantur ab iniurię illatione cognati omnes, propinqui, et proximę
 affines, qui liberius aliquantō in inuicē dicitāt. Itē qui iniuriam
 faciūt ex mādato ludicis, strictim & fortiter ius secundū ius exe-
 quendo, excusantur ratione officij, vt si quis in magistratu cōsti-
 tutus quid exequitur, vel paulō durius quē alloquitur, siue iubet
 13 incarcerationi, nō videtur hoc facere causa iniurię. Iuris enī execu-
 tio nō habet iniuriā, l. Iniuriarū actio, ff. de iniu. Ab iniuria simi-
 liter excusantur, qui alteri iniuriā inferunt ob gratiā sui Principis
 (tametsi hoc parū christianū redoleat) aut certē suę venerādę resp.
 gratia. Excusantur itē qui ignorāter iniuriā faciunt: veluti quum
 14 iuuenis q̄spiā iuueculā adōritur, dissolutis amictā vestib⁹ (alioqui
 tamen honestā) & eā cōprimit, putās eā ob veltiū leuitatē & loci
 suspiciōē esse metetriculā, l. Itē apud Labeonē, §. Si q̄s virgines,
 ff. de iniu. Nulli infertur factō iniuria, qui eā sibi nec ascribit, nec
 eā reparari cupit. Volēti enim nō fit iniuria, d. l. i. §. Vsq; adeō, ff.
 de iniu. c. Sciētī, de reg. lu. li. 6. & l. Nemo fraudare, ff. de reg. lu. &
 ibi Philip. Decius. Attamen si ea iniuria propalā facta esset etiam
 remittenti, aut per iusticiam persequi volēti: fiscus nihil remitter,
 sed ex officio pcedet pro iure suo, & pro interesse publico seu iu-
 sticię, vt no. Bar. in d. l. i. §. Vsq; adeō, per l. Qui coetu, §. Qui vocā-
 tem, ff. de vi pub. Hic enī sciendū est: In quocūq; iniuriarū genere
 facta est iniuria, ius perpetuō psumit eā iniuriā malo animo factā
 esse, studio, & voluntate maligna: quōd oīs iniuria per se mala sit
 15 & detestabilis. Sicut omne malū psumitur ex malo animo potius
 16 cōmissum, q̄ aut ex ignorātia, aut studio bono. Fallit hoc tamē in
 personis sanguinis propagine coniunctis, inter quas nulla habēda
 est iniuriarū suspicio. Fallit quoq; inter maritū & vxorem, inter
 quos quoq; (quod duo sint in carne vna, Genesis 2. cap.) nulla in-
 iuriarū cadit suspicio. Iniuriarū autem quę factō peraguntur, alię
 17 enormes sunt, alię leuiore. Enormes seu atroces sunt, quę sunt
 simul cū effusione sanguinis abūdanti, ita vt offensus magnopere
 egeat curatione lēsonis, per emplastra & inunctiones, atque alia
 chirurgorū ac medicorū officia: aut si inhumaniter cōtusos ac cę-
 sus sit fustibus, §. Atrox, Instit. de iniu. Aut si iniuria illata sit p̄so-
 nis in-

nis iudiciarijs, ac pub. officarijs, aut aliquibus è Senatu vel Cõcilio, aut Episcopis aut Sacerdotibus ad sacrificia facienda vestitis, d. §. Atrox: si q̃spiã suo Iudici in pingeret alapã aĩo maligno, is puniẽ-
 dus esset capitaliter: sicut et eques, qui suo capitaneo irreuerenter iniuriatur. Enormitas siue atrocitas iniurię quoq; attẽditur ex tẽ-
 poris vel loci qualitate: nepe si facta esset die Paschæ, dieb⁹ dñicis aut festis solẽnibus, tẽpore sũmi sacri, aut tẽpore cõsecrationis in missa, aut in tẽplo, in cõemeterio, theatro, vel in foro, aut in plateis publicis, in domo senatoria, in curia Pricipis, in consistorio, aut in p̃sentia Iudicis, Prætoris, Magistrat⁹, aut alio simili tẽpore & loco vetitis, l. Prætore, §. Atrocẽ, l. Vulneris, & l. Sed est, ff. de iniur. et §. Atrox, Instit. eo. ti. de iniur. Atrocẽ autẽ iniuriã aut pro p̃sonę, aut tẽporis vel loci q̃litate, aut reipsa fieri iã p̃spiciũ est, hoc ẽ, vel ex facto, vel ex loco, vel ex tẽpore, vel ex p̃sona, adẽdũ vt ex his faciliẽ colligi & intelligi posset, q̃ dicatur leues iniurię, et q̃ atroces.

CAP. CXXXVIII.

De iniurijs per scripta.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 138

1 Scripturum iniuria fit	{	Malicioſa compositione.	{	f. mos.
		Cantilenis		
		Libellis		
		Rhythmis		
		Actionibus		

2 Maledica lingua ferro nocentior.

3 Inuectionibus publicis.

3 Scripto nõ min⁹ iniuriã facit p̃missor, q̃ scriptor. 4 Scriptorũ iniuria p̃ quosuis accusanda.

Scriptis vgrò non rarò fit alteri iniuria: quoties scilicet dolosẽ
 ac maliciosẽ cõponũtur, ac scribũtur cantilenæ, rhythmĩ, li-
 belli, comœdiolæ, aut actiũculæ publicę: quibus alterius laceratur
 nomẽ et fama: idq; totũ præter equũ & verũ: de quo crimine suprã
 quoq; dictũ est, in ca. 125. De diffamatione per libellos, vah quãta
 hic impunita scribẽdi ac inuehẽdi libertas? Vtinã ab hinc multis
 annis ea per Pricipes fuisset coërcita, meli⁹ credo successissent res
 humanę: uti quoq; nõ min⁹ veraciter, q̃ prolixẽ nobis cõmon-
 strat D. Eras. in verẽ aureo suo libello, cui tit. p̃scriptũ, Lingua: in
 quo acerimẽ in laxas easq; perniciosas linguæ habenas inuehitur,
 & dānat. Quod idẽ quoq; fecit in symbolo suo, famosos quosq;
 libellos dānans, execrans: vt qui nõ min⁹ innocentes sepe lædāt,
 lapident,

- 2 lapident, & stricto calamo perimant, imò aliquando crudeliùs, & nocentiùs, quam si gladio cōficerent: est enim maledica lingua,
- 3 & famosus libellus, quouis ferro nocentiùs, & aspide quavis formidolosior. In hac quoq; scriptorū iniuria, nil refert, an quis ipsemet tale carmē, historiā, aut librū ad alterius infamiā scripserit, ediderit: an per alios scribi, edi, aut publicè diuendi curauerit, aut ipse vēdiderit. Neq; refert an suo præscripto nomine ediderit, an alieno. Imò nil refert, an nomē ipsius expresserit in quē inuehitur & scribit: an illud suppresserit: modò talis sit scriptura, ex qua alterius infamia per se nascatur, et ad alterius notitiā peruenire possit. Hæc autē scriptorū & famosorū libellorū iniuria, per quolibet accusari, & ad ludicem traduci potest. Nam ob eam de lure imponenda esset pœna capitalis, l. vnica, C. de famos lib.

CAP. CXXXIX.

De iniurijs per gestus.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 139

1 Iniuria gestuum fit

Nutibus.
 Signis.
 Indicijs.
 Commonstrationibus.
 Imprecatorijs signis.
 Distortionibus.
 Inuestitionibus.
 Abusibus.

- 1 **G**ESTV itē aliquādo fit iniuria, veluti si quis vtatur veste lugubri, vel squalida ad iniuriā alicuius: vel barbā, capillosq; demittat, vel alioqui faciē quis mutet, siue linguā in cōtumeliā alicuius exerat, aut oculos distorqueat, infortunia indicij exprobet, malā crucē nutu aliquo & indicio vēturā, aut dignā cōmonstret: aut religiosorū vestibus, in ordinū infamiā abutatur: aut similia quædā contumeliosis signis obijciat & exprobet, quæ quidem punienda venit discretione Iudicis. Et in hac quoq; requiritur, quòd actor probet reum animo iniuriandi fecisse: in alijs enim speciebus iniuriarum regulariter probatio imponitur reo, sed negatiuè, videlicet vt probet se non animo iniuriandi fecisse.

CAP. CXL.

De læsione & mutilatione.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 140

x Læsiō

1 Læſio ſit { Verbis. }
 { Verberibus, } Cum } mutilatione.
 { Sine }

2 Læſio faciei grauior eſt, quam in alia corporis parte.

3 Læſio cum { Mutilatione, }
 { Diſlocatione, } punienda eſt arbitrariè ad iuramentũ { Medicorum,
 { Diffiguratione, } aut Chirurgorum.

4 Contuſio non eſt vulneratio, niſi poſt apertionem.

LÆSIO bifariâ diſcriminatur, nèpe verbis: & ſine verbis: ſed facto, verberibus, atq; ſimili alia corporali læſione, quâ rursus bifariâ ſcindimus: eſt enim talis læſio corporalis, aut cõiuncta cũ mutilatione, aut ſine omni mutilatione facta. Atq; de ſingulis his læſionibus varię ſunt vbiq; cõſtitutę leges, & impoſitę poenę. Læſio in facie grauior eſt et enormior, quã in alia quauis corporis parte: eõq; dupla multa etiã condẽnari ſolet, l. Prætor, ad fin. l. Vulneris, ff. de iniur. et §. Atrox, verſi. nõnunquã, Inſtitu. eo. tit. de iniur. Si verò tã fuerit enormis ac atrox læſio, vt aut mutilationẽ, aut diſlocationẽ, aut diffigurationẽ pariat: multò grauius tũ punienda erit ad diſcretionẽ ac arbitriũ ludicis: qui hac in re vtetur medicorũ ac chirurgorũ conſilio: quibus iurantibus in arte credẽdũ ac ſtandũ proculdubio eſt, c. Significasti, §. 1. & 2. ext. de homicid. vbi Panor. Ioã. Andr. & Felin. l. Semel, C. de re milit. lib. 12. Porro omnis cõtufio, quę in tumorẽ erũpit, nõ eſt, vt vulneratio, puniẽda: niſi talis ſit ac tã enormis, vt tumor ille in vuln^o per apertionẽ et ſciſſurã chirurgi neceſſariò ducẽdus ſit: atq; eo caſu cõtufio talis pro vulneratione dãnada erit, l. Prætor, ad fin. et ibi Bart. et ſequaces, ff. de iniu. Elegãter D. Nic. Boë. in ſuis deciſ. aureis, q. 323.

CAPVT CXLI.

De correctione.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 141

9 Caſtigans { Filium,
 { Pupillum,
 { Vxorem,
 { Conſanguineum,
 { Nepotem,
 { Famulum,
 { Ancillam,
 { Diſcipulum,
 { Suum ſubditum, } Non peccat, ſi caſtigandi limitem non tranſiliat.

2 Nimis

2 Nimis inhumaniter corrigens, puniendus est arbitrio Iudicis.

3 Inferiori non conceditur ius castigandi superiores.

4 Iniuriam filiorum in parentes, magistratus ipse subinde corrigit.

§ Eura

9 Iura, marito humanam tantum castigationem vxoris permittunt.

6 Vxorem enormiter castigans à magistratu puniendus.

CONTINGIT sæpenumero læsionē fieri corporalē in castigandis suis subditis: quā tamen non dicimus perpetuò coniunctam esse cum iniuriā: imò hanc rarò iniuriā vocamus, sed potius virtutē ac salutarē (licet acerbè) ad bonos mores, & ad honestā disciplinam, correptionem. In hac igitur castigatione hoc notandum est, Si pater filium verbis, ac verberibus acriter corripiat, & cædat, etiam ad sanguinis profluxionem: aut tutor, pupillū: aut maritus, vxorē: consanguineus, cōsanguineū: aut auus, nepotē: aut herus ac dominus, famulū siue seruū: aut matrona, ancillā: aut ludimagister, discipulum: aut quiuus superior, suum subditū, eo animo tantum, vt de admissis suppliciumumat, vt ipsum corrigit & emendet, vt ipsum deniq; ab omni scelere, & peccādī effrenata libidine coerceat: et hoc modo ad virtutis viā, et ad obediētiā asperis stimulis instiget: is certè corrector talis, nullā correctō iniuriā facit, sed virtutis materiam suppeditat, & animi vitijs salubriter medetur, l. 3. & ibi Bald. C. de patria potest. c. Sicut alterius, 7. q. 1. iuncta glos. in verb. ludicari, l. Congruit, §. Furiosi, & ibi Bald. ff. de offic. præsid. l. Serui & filij, ff. de furt. l. Respiciendum, §. Furta domestica, ff. de poenis, l. Prætor, §. Prætereà, ff. de iniur. & §. fin. Institu. de his qui sunt sui vel alieni iur. & l. 2. §. fin. ff. eod. titu. de his qui sunt sui vel alieni iuris, c. Duo ista nomina, 23. q. 4. Nisi certè sub castigationis titulo, modū & castigandi licitos limites enormiter excederet, atq; furore percitus, suum subditū perderet potius, quā corrigeret. In quo casu, ludici diligenter examinanda esset ea correctionis ratio, modus, et enormitas, vt hinc iustam de illata iniuria cēsura ferret. Et quāuis correctionis ius diximus esse superiori in inferiorē, natura tamen secūs fieri denegat: non enim æquum est, vt filio ius cōpetat castigādī patrē, aut nepoti ius concedatur castigandi auū suū. Quod tamen si aliquando sceleratè facere præsumerent, tum licet patribus, ac auis suos subditos filios, & nepotes grauiter cædere, & ob sceleratam malitiam grauiter in eos paternali iurē animaduertere: aut si ipsi ad hæc dissimularent,

tum

4 tum ipse Magistratus (ne tantū malū relinqueretur impunitū) de
 5 filiorū taliū, ac nepotū iniuria acre suppliciiū fumeret. Sic marito
 quoq; iura permittunt castigationē & correctionē & punitiōē
 vxoris, citra vllā multā, aut pœnā iudiciariā: modò ea correctio
 humana sit, & debitum modum non excedens: vxor enim de fa-
 milia mariti est, c. Hæc imago, 33. q. 5. & glos. in verb. Iudicari,
 6 in c. Sicut alterius, 7. q. 1. Si enim enormem cum punitiōe com-
 mitteret excessum, castigandus ac puniendus esset ipse maritus
 à magistratu, propter enormitatem castigationis vxoriæ.

CAP. CXLII.

De damno pecuario.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 142

1 Ex interna malicia, ipsa punienda est, non dominus, nō famu-
 lus, nisi eam seruare sibi velint.

2. 4. 6 Instigata per aliquem: tum solus instigator puniendus est re-
 stitutione omnium damnorum.

3. 5 Ex incuria, aut malicia custodientis vel seruantis: tum ipse cu-
 7 Bestia lædens } stodiens puniendus est, non dominus.

8 Sed prior ab ipsa commota: sic ea bestia non
 est punienda, nec dominus.

9 Aliam bestiam } Ex propria malitia: sic bestia damnanda, aut
 possessor eam seruans.

10 Ex alterius instigatione: sic puniendus est tan-
 tum instigator.

11 Sine notitia, vtra prior læserit vel comouerit
 alteram: sic singulis sua ferenda incōmoda.

12 lædentem alium, is dominus teneatur ad resti-
 tutionem damni.

13 Alens domi } Canem
 Verrem
 Aprum
 Vulpem
 Ursū
 Leonem
 Lupum
 Aut similem feram

14 Nulli licet alere bestias cum alterius detrimento.

15 Bestia post fugam à domino lædens, dominum à culpa liberat.

EIT vt non semper homo lædatur actualiter ab altero homine,
 sed potius per ipsius negligentia, & incuriam, veluti si ipsius
 bestia alteri detrimentum vllum inferant. In quo notandū est, si
 cuiuspiam equus, asinus, porcus, vacca, bos, canis, aut simile
 domesticum animal, alteri ex propria naturali malitia, & non
 ex alicuius instigatione damnum inferret, læderet, aut etiam oc-
 cideret: is animantis lædentis possessor nullo modo in culpam
 caderet,

caderet, nec puniendus esset, nisi ipsemet vellet. Nam eo casu deberet bestiam suam renunciare, et reijcere, daréq; id quod nocuit, id est, id animal, quod noxiam commisit, aut certè multà læsionis ferre, & damnum illatum resarcire, aut æstimationem noxiæ offerre, l. i. in princ. ff. si quadrupes paup. fecisse dicatur, & §. i. Instituti. eod. tit. Dixi citra alterius instigationem, & ex propria, & 2
ultronea malitia. Nam si animalia & bestia alteri vim, aut damnum, aut læsionem, aut mortem inferret, ex alicuius instigatione: is instigator reus esset omnium damnorum, læsionis, & totius criminis, nec absolueretur sola nudaq; animalis & bestia renunciatone. Sicuti dicendum est, si canis, aut similis alia quævis be- 3
stia concredita fuisset, & ad seruandum & custodiendum seruo tradita: isq; seruus eundem canem aut ultro solueret, & ex malitia effugere sineret: aut certè ob famuli crassam incuriam effugeret, tumq; alium læderet: is seruus tunc aut sua malitia, aut incuria in culpa esset, & nullo modo dominus, aut possessor, d. l. i. §. Ait Prator, & §. Sed & si canis. Si verò is canis per alteru comotus, & 4
instigatus fuisset, adeoq; tū fureret, ut à seruo contineri non posset: tum & dominus & seruus extra omnem culpam essent, & dam-
nandus ipse instigator, d. l. i. §. Sed & si canis, versic. Sed & si insti-
gatu. Similiter censendum est de hippocomis & equorum in- 5
stitutoribus, & ijs seruis, qui dominorum suorum equos in sta-
dijs ad cursuram arte edocent, aut ad aquandos ducunt: hic enim si quid incommodi ab equis nascatur per incuriam seruorum, aut
iplorum malitiam, damnandi sunt ipsi famuli, & non domini, l.
fin. ff. ad le. Aquil. Si verò incommodum contingat ex alterius 6
instigatione, tum instigator ipse condemnandus fuerit (ut præ-
dictum est.) Ad hunc modum si equus tuus equum meum, aut 7
aliam bestiam meam irritauerit, comouerit, adeo ut ex hac com-
motione equus meus tuum læderet, aut occideret, aut etiam
aliorum bestias ob hoc læderet, aut occideret: In hoc casu,
omne damnum tibi ferendum esset, & resarciendum etiam dam-
num alterius, & non mihi, nisi certè damnum esset tantum, ut
equum tuum reijcere malis, & renunciare: quia renunciatio-
tum

tum absolui, & expurgari posses. Quod autem ego non essem in culpa, caussa est, quod primū malum atq; ratio læsionis & damni
 8 primaria, profecta sit ab equo tuo, & nō à meo. Si autē ignoretur, utrius bestia alterā prior inuaserit, altera tamen ab altera cōspicitur læsa: tū neuter dominorū in alterius culpā cadit: sed utriq; sua
 9 sunt ferenda incōmoda. Porro si quis domi suæ aleret canē, verrē, aprum, vulpē, vrsū, leonē, lupū, aut similitē ferā bestiā, quæ alteri esset incōmodo, aut certē morderet, aut læderet: tum is possessor dānandus esset ad reparationē dānorum ad discretionem iudicis:
 10 nulli enim fas est huiusmodi bestias in detrimentum alterius, aut alere, aut conseruare, §. Cæterum, Instit. eo. Si quadrup. paupe. fecis. dicatur. Si tamen talis fera bestia à me, aut tam procul, è septis
 11 meis effugisset, ut nec insequi possem, nec scire, quo tādē fugisset: atq; interim tamen ita elapsa alicui dānū inferret, & læderet: in eo casu nullū mihi dānū reparandū esset, ut qui omni culpa vacarē. Cū enī à me procul fugerat, tū mea esse desierat, & facta est illius, qui eā aut capere, aut occidere poterit, d. l. i. §. In bestiis, et §. Cæterum, versi. Deniq; si vrsus, Instit. Si quadrup. paup. fecis. dicatur.

CAPUT CXLIII.

De damno per eiecta.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 143

1 Sordes eiciens	{	In viam publicam, quibus transeuntem offendit, punitur duplo.	{	punitur	{	Hic 30. aureis.
Hic compensatione dānorum dupla.
		In viam priuatam, non est puniendus.				
2 Inconsiderato eiectu aut	{	Lædens. & occidens	{	punitur	{	Hic 30. aureis.
		Lædens, & non occidens				
3 Eiectore non cōperto, dānantur omnes in cubiculo præsentēs.						
4 Eiecta è cauponis, damno primò sunt cauponi.						
5 Eiectio noxia semper imputanda illi, è cuius fenestris contigit.						
6 Eiectorum damna semper imputanda sunt, aut	{	Dominis,	{	non	{	Seruis.
Domesticis.
Discipulis.
Conuiujs.
		Heris.				
		Præceptorib.				
		Conuiuatorib.				

SI quis è fenestris suis, aut ex ostijs suis aut alterius, sordes, lorum, stercore, aut alia quæuis eijceret, aut immūda, aut noxia, in plateam aut viā publicam, quibus pileū transeuntis, aut togam, aliāve vestē laceret, cōtaminet, aut corrūpat: is transiēs ita læsus, bono

bono iure damni sui reparationem duplam reposcere potest. Sed
 hæc dupla cōpēsatio nō addiceretur, si via nō fuisset publica, aut
 si prius serjō, & sine fraude proclamasset, aquam eijciendā fugito,

Kk ij

(vulgò)

- (vulgò) Garde leaue, l. i. ad exordium, ff. de his qui deiecerunt, vel
 2 effuderunt. Si quispiam domo eijceret os, aut lignum, aut simile
 quippiam non ex malitia, sed ex inaduertētia, in viam aut in pla-
 team publicam: ex qua eiectione quispiā lēderetur & moreretur:
 tum is eiector condemnādus esset ciuili ter multa quinquaginta
 aureorū. Si verò tantū lētio citra mortē secuta fuisset: tū eā lētionē
 duplo impendio omniū detrimentorū resarciat, oportet, d. l. i. in
 3 princ. Si aut in eadē domo multi essent, nec sciretur, quis eijcisset:
 tū oēs in domo præsentes in eadē multā & reparationē incidūt.
 Si tamen vnus omniū plenē et in solidum soluisset, reliqui liberi
 essent, & immunes à multā, l. i. §. fin. ad fin. cū duabus ll. seq. ff. de
 4 his qui deiecer. vel effuder. Cæterum si talis eiectio contigisset in
 publicis cauponis, ac cœnopolis: tū solus caupo ac hospes in cul-
 pa esset, & ad reparationē dānādus: interim tamē actionē haberet
 idē dānū repetendi, & resarciendi à suis potoribus, & hospitibus,
 5 d. l. i. §. fi. versic. Sed is Si præterea in eadē domo duē essent diuersę
 familię, atq; ea domus distincta esset in duas partes inhabitātium:
 tum ob eiectionē lēdentē ea pars & familia dānanda esset ad dāni
 reparationē, vnde constaret eiectionē esse factā, l. Si verò, ff. de his
 6 qui deiecer. vel effuder. Sic ad superiorē modū, si aut cōuictor, aut
 discipulus, aut operarius quippiā eijceret, vnde aliquis dānū con-
 sequeretur: tū puniēdus esset ad resarciēdū dānū præceptor, herus,
 & dominus operarij operā conducens: sed ipsi ius interim serua-
 tur resarciēdi idē dānum à suo cōuictore, discipulo, aut operario.

C A P. CXLIII. De damno generaliter.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. 144

1 Maliciose alteri dānū inferens, tenetur ad restitutionē omniū detrimentorū.

2 Ad damna vel

Consilium
vel
Auxilium

 conferens, punitur vt principalis.

- 1 I N genere, quisquis alteri vllū infert detrimētum, aut damnum,
 in corpore, aut in rebus ac fructibus, idq; maliciose ex fraude,
 negligētia, siue directē, siue indirectē, quocunq; modo id faciat: is
 tenetur ad restitutionē siue restaurationē omnium damnorum &
 detrimen-

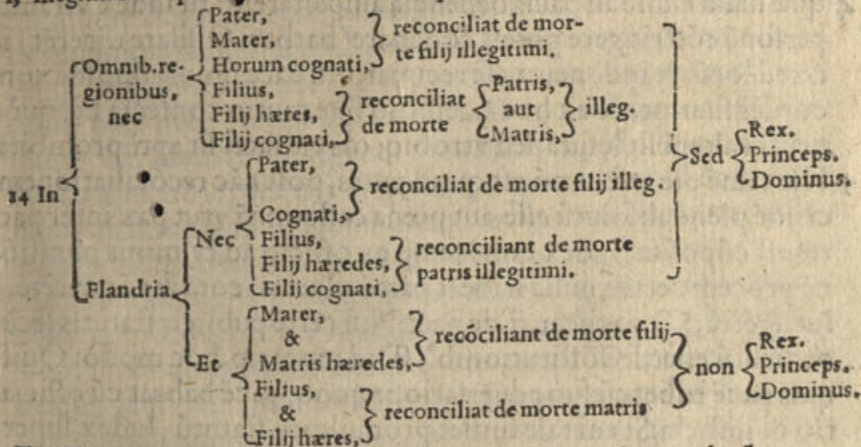
detrimentorū. Atq; adeo etiā oēs, qui ad hoc dānū vllū contulerunt subsidiū, cōsiliū, & opem: aut qui hoc ipsum facere mādauerunt, c. In nostra, & c. Si culpa tua, cum glos. ibidem, ext. de iniur. et damno dato. Atq; in hoc crimine sunt qui statuant, vt confitentes in simplum, infamiantes verò puniantur in duplum.

CAP. CXLV.

De pace componenda.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 145

- 1 Cuius cum parte læsa, permessa est pacis compositio.
- 2 Vnicuique licet redimere sanguinem suum.
- 3 Iudicum est, suos ad reconciliationem mutuam compellere.
- 4 Iudex partes procaces ad Gificationem constringit.
- 5 Pace inter partes composita, iudici suum seatur integrum.
- 6 Prætor Gandensis non agit in reum, nisi conquerente parte.
- 7 Post compositam inter partes pacē, partiū posteris ademptū est ius querelæ.
- 8 Iudex ex audita partium pace composita, criminis confessionem arguit: ex qua ad punitionem procedit.
- 9 Cauti mutuam pacis concordiam Iudicem celant.
- 10 Pupillus paciscitur de morte patris per consensum tutorum etc.
- 11 Fœminis pacis reconciliandæ fœdus adimitur. { Omnibus hæredibus.
- 12 Reconciliatio homicidij fieri debet cum { Maximo numero stante pro omnib.
- 13 Illegitimatio à parte patris in Flādia nunquā.

HActenus pie lector, de varijs criminibus (quæ ad cōmunem reipub. utilitatē spectare videbantur) q̄ potuimus diligentissimè tibi tradidimus: superest vt pauca de ijs agamus, quæ nihil cum crimine cōmunē habent, sed tantū aut post crimina cōmissa

Kk iij

sequi

- sequi solent, aut indè manare, ac postremò omniū, de variorū criminū executione. Ac primò sese offert trāfactio, hoc est, cū parte
- 1 lāsa, vel aduersa pacis cōpositio. In òmni igitur crimine publico, cuius gratia inferēda esset pœna sanguinis lādentib⁹ & delinquētib⁹, iura permittūt, vt cū suo aduersario lāso, pacis fœdera ineāt, absq; vllō dāno & mulcta, l. Trāfigere, C. de trāfact. Cuius rationē
 - 2 hāc cēseo, quòd licitū sit, imò natura hoc suadeat, & eò quēlibet impellat, vt sanguinē suū q̄ potest tutissimè redimat, & caput suū ab omni periculo coërceat, l. i. ff. de bo. eo. qui ante sentē. sibi mor. cōsc. Quin ipse ludex aliquādo ex officio cōpellere potest alterā partiū, nēpe lēsam, vt cū lādente in gratiā redeat, & cū ipso pacem cōponat, ipsumq; sibi recōciliari sinat, l. Cōgruit, ff. de offic. prēsi.
 - 3 Suntq; hęc ludicū munia multò prēstātissima, nec min⁹ christiano Iudice digna & salutaria, q̄ ipsi decora & magnifica: vt cuius maximè refert, se & cōmissū sibi populū in pacis cōcordia viuere, & vt hoc maximè curet & studeat, satis suū admonet officiū. Porro si aliquādo ei res esset cū duab⁹ personis cōtētiōis ac procacibus,
 - 4 quæ haud facilè ad pacis beneficia auscultarent: tū ludex vtramq; personā cōstringere potest & dānare (barbari Gsilarē dicerēt) in certū locū, vt indè neutra se recipiat, nisi pace simul cōposita concordēs fuerint, & ex hoc fideiussio siue cautio confecta sit, quòd neutra alterā sit lēsurā, sed vtrobiq; oīs via facti sit aptè prohibita.
 - 5 Hic tamē pie lector nō est quod putes, post hāc recōciliationem, crimē plenè absolutū esse, aut pœna cassum: nā vtut pax inter partes est cōposita, ludex tamē semp ex officio ad criminis punitiōnē procedit: etiāsi nullā habeat partē aduersā, corā se cōquerētē, l. Iuriscētiū, §. Si paciscar, ff. de pact. Nisi certè publicis statutis secūs ordinatū esset, l. Cōstitutionib⁹, ff. ad municip. hoc modò: Quisquis pacē habet cū suo aduersario, is quoq; pacē habeat cū officario & iusticia: Si enī tale fuisset promulgatū statutū, ludex superfederet, ab vltērius ex officio procedēdo: sicuti Ganden. Prætorē ex inolita consuetudine, & ex statuto lato facere cōspicimus, cui tali statuto vetitū est, vt nunq̄ reū aliquē arcessere possit, nisi conquerente parte aduersa. Fit, vt subinde pacē & cōcordiā cōfirmari

cernamus

cernamus per ipsos procuratores: veruntamen omnino necessum est, vt ij procuratores speciale ad hoc procuratorium habeant, l. Mandato, ff. de procuratorib. Porro, quoties pax composita est inter duos aduersarios, quorū alter alterū læserit, atq; læsus lædēti noxam planè remiserit: tūc post talem pacem confirmatam, nullus est (scilicet ratione partis læsæ) qui quippiā ampliū lædentem, exigere, aut possit, aut debeat: adeo enim hæc firma pax habetur, & rata, vt, si post eam reconciliationem et pacem contingeret læsum postea mori, pax quoq; rata esset, & inuiolabilis, ita vt læsor mortis reus non fuerit, nisi in reconciliatione, conceptis verbis, & expressè exceptum fuisset de morte, hoc est, eatenus pacem esse validam, quatenus ex læsione nulla mors cōsequeretur. Cæterum, 8. quoties duæ partes inter sese cōtendunt de iniurijs, postea tamen fiat, vt de ijs iniurijs inter se pacem cōfirment, & cōcordes fiant, ac reconcilietur altera alteri: Iudex tamen isthæc audiēs, colligit & autumat ex tali reconciliatione & confessione, crimen apertè esse confessum: ita vt hac cōfessionis notitia procedere posset ad criminum & iniuriarum punitionem, absq; vlla alia ampliori, ac latiori inquisitione facienda aut informatione. Quocirca callidi quiq; vt ludicè hīc circūueniant, & ne certi quippiam ex composita pace percipere possit, hoc efficiūt, vt factū ac delictū constanter corā Iudice pernegent: & in pacis cōpositione curant, vt Notarius scribat pacē esse cōfirmatā inter ipsos tantū de ijs læsionibus ac iniurijs, quibus alter alterū impetierat, siue quarū gratia, alter de altero dolere & cōqueri posset, aut in iusticiā aduocare: sine vllius criminis nominatione: hac enim generali confessione nullū certū delictū confessi sunt, sed vaga & incerta est confessio. Verū si Notarius scripsisset duas partes in pacis fœdere cōuenisse, de istis, aut istis læsionibus (rem ipsam nominando) & quarum gratia altera alteram pertraxit, vel pertrahere voluit in iudicium, & quas omnibus aperuit: tunc Iudici certa, cōfessa, nominatāque iniuria, & læsio confirmata esset, vt omnibus modis procedere hinc posset, tanquam ex cōfesso, ad criminis punitionem. Aliud. Pupillo permittitur pacisci, & pacem conciliare de morte sui 10. parentis,

parētis, sed nō nisi per consensum & authoritatē suorū tutorū, & ex ordinatione, et decreto senatus, & sui iudicis, atq; talis pax ita constituta firma est, & rata, nec violari potest ab vllō, ne ab ipso quidē postea adulto pupillo: potissimū si ea pax donario aliquo fuisset cōstabilita, hoc est, si dona vlla in symbolū ratæ ac reconciliatæ pacis de morte parentis accepisset, ita dixit speculator, in tit. de homicid. & D. Anto. Corset. in suo tract. priuilegiōrū siue

11 de priuilegijs pacis, num. 15. Fœminæ tamē nullo modo pacis fœ-

12 dera cōponere, neq; donaria accipere possunt. Si post cōmissum homicidiū contingeret homicidā, pacē ac reconciliationē facere cū vno heredū, vbi multi hēredes essent, nō est satis efficax & valida. Nā tūc eā fieri oportet cōsensu, et authoritate omniū heredū simul, aut saltē cū cōsensu maioris numeri, & eorū, quibus huiusmodi recōciliatio faciēda cōuenit, et obtigit actio, quīq; reliquorū suffragia, & cōsensum in se reciperent, c. Quod oēs, de reg. iur. lib. 6. & l. fin. C. de autori. præstan. Atq; ita hactenus de recōciliatione faciēda in generali & in legitimo toro. In illegitimo verō toro plus contingit perplexitatis, tū ex parte parentū, tū ex parte liberorū illegitimorū: atq; hoc ob diuersitatē regionū: in quarum

13 alijs illegitimi ab vtraq; parte sunt illegitimi: In alijs verō regionibus illegitimatio tantū à parte patris descendit: à parte verō matris (vti in Flādria) nunq̃. In illis igitur regionibus, vbi illegitimatio ab vtraq; parte, id est, à patre & matre cōstituitur, ibi nec pater, nec mater, nec horū cognati consanguinei vllō modo recōciliationē aut facere, aut accipere possunt de occisione, et morte sui filij illegitimi: sed tantū Rex Princeps, aut Dominus loci illius: qui illegitimorū omniū verū hāredē se cōstituit. Itē cōtra, nec filius illegitimus, nec ipsius posterī vllō modo accipere aut facere possunt recōciliationē de cæde ac morte sui patris ac matris: sed occisi parentis legitimi ac proximi cognati. Qui si nulli fuerint, tū solus aut Rex, aut Princeps, aut Dominus loci, recōciliationē & facit & accipit. In ijs verō regionibus, vbi illegitimatio tantū à parte patris succrescit (sicuti in nostra Flādria, atq; ita oīm equisimè) à parte verō matris nunq̃, in his (inq̃) regionib⁹ hoc obserua,

quod

quod nec pater sui illegitimi filij eadē ac mortē recōciliare potest, et cōtrā, filius illegitim⁹ de patris sui eadē recōciliationē nec facere nec accipere potest (quoniā vtrinq; cōcernitur illegitimatione) sed solus Princeps aut dominus loci, vt suprà. Mater verò quę nullā agnoscit ex se se illegitimationē productā, potest (nō quidē per se: quū hoc fœminæ diximus esse negatū) per proximos amicos, cōsanguineos, aut affines recōciliationē de eadē ac morte filij sui & facere & accipere. Et cōtrā filius etiam de matris suæ morte & occisione semper reconciliationem (si is sit aut solus, aut natu maximus) & facere & accipere potest: quòd ea mater ipsi semper sit legitima: & ob hoc etiā matris semper hères, vt alij quoq; constituitur. Princeps verò ex hac parte, & dominus loci, de recōciliatione aut facienda, aut accipienda, nihil sibi iuris ascribunt.

CAP. CXLVI.

De Abolitionibus.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 146

1 Abolitio est institutæ actionis peremptio.

2 Abolitio est triplex { Generalis, quæ soli Principi conuenit.
6 Abolitio est triplex { Specialis, quæ accusanti competit.
9 { Legalis, quæ à legibus conceditur.

3 Princeps crimen abolet, ob { Insignem natalem filij.
Victoriam partam.
Festiuam populi aggratulationem.
Consecrationem templi.
Lætum ingressum in ciuitatem.
Lætum rerum euentum.

4 Princeps abolitione ius partis non abolet.

5 Princeps ius partis abolet ob pacem publicam.

7 In abolitione speciali obseruanda sunt multa.

8 Abolitio specialis tantū fit intra 30. dies.

10 { Accusantis accusatio } extinguitur.

Morte { Accusati crimen } { Læse Ma.

11 { Peculatus.
12 Specialis abolitio non tollit crimen { Repetundarum.
Falsi.

Est itē alia criminū leuatio, quā nō inconcinnē abolitionē vocāt, nēpe, qua ipsa crimina realiter abolētur. Est enim abolitio (vti definiunt) actionis institutæ perēptio vel absolutio. Quā tribus modis fieri cōspicimus. Prima enim abolitio generalis est, & quā Princeps suo arbitrio, & propria authoritate cōficit. Hæc extinguit,

- extinguit, et cassas facit oēs accusationes, quibus accusatus premebatur, vel quibus postea grauari & accusari potuisset: nō autē extinguit causam accusātis. Nā hic potest repetere accusatū intra 30 dies vtiles, supputando ab illo die, quo generales abolitiones sunt finitæ, l. i. C. de genera. abolit. Et fiet hæc repetitio eodē iure, quo
- 3 prius accusabatur. Fit autem hæc generalis abolitio à Principe ob multas variasq; causas: quandoque ob diem insignē natalis sui vel filij: quandoque ob rem prosperè gestam, vt cum profligauerit hostes: quandoq; propter publicā gratulationē, qua voluit diem aliquē festiuū esse cunctis, & vt singuli pari gaudio cōgratularētur secū: vel ob partā victoriā: vel ob templū recens cōsecratū: vel ob triūphalē aliquem latūq; ingressū regionis aut ciuitatis: aut ob aliū simile prosperū latūq; rerū euentū, ob quē iure senatus cēdere posset abolitionē reorū fieri: Probantur hæc, l. Cū eo tēpore, C. de genera. abolit. l. Si quis repetere, et l. Si interueniēte, ff. ad S. C. Turpilia. idq; de Iure. Sed de cōsuetudine pars semper est in suo integro, ad petēdum suas reparationes & interessē & damna, qualemquē abolitionē Princeps indē tulerit, nisi in contrectanda pace
- 5 Principis: Tū enim Princeps ius partis in se recipere potest, & crimen extinctione ac remissione abolere, in fauorē publicæ pacis. Hinc vulgatū hoc axioma: Princeps ius priuati auferre potest pro bono pacis, Bart. in l. Quæcunq;, in fin. C. de fide instrumē. & iure hast. fisca. lib. 10. Corset. Sicul. in suo tract. priuilegiōrum pacis,
- 6 num. 24. vbi multos citat. Secunda abolitio fit per accusatorem, hanc ipsam ex se postulātem: & dicitur priuata seu specialis. Quæ fit, quando accusator abolitionē petit priuatim à Principe, aut ab alio Iudice, qui habet cognitionē meri & mixti imperij: hæc autē abolitio aliquādo cōceditur: aliquando ex causā negatur. Quo-
- 7 circa in ea vel admittēda vel deneganda, opus est summa rerū cognitione. Et primò obseruādū, quod ea cognitio delegari alteri nō posset: deinde videndū an accusauerit verē, an per errorē, vel temeritatē: Adhæc an accusauerit pro sua iniuria, vel iniuria suorū. Nā quādo accusauit cognatū, cōcedatur hæc specialis abolitio, potissimū si hic cognatus accusatus iā indē passus sit iniuriā, vel ipso etiam

etiam affirmate qui accusauit. In hoc enī casu dabitur, sed nō nisi per accusantis cōsensum. Si autē non sit passus iniuriā, dabitur accusato etiā accusante inuito. Debet autē peti hęc abolitio intra 30 dies numerādos à die institutę actionis, intra quos accusatus habet spaciū ad cōponēdos mōestos penates. Post dies verò 30. nō dabitur hęc specialis abolitio, nisi accusato reo volēte & cōsentiēte, l. Fallaciter, §. Post hoc verò tēpus, C. eod. tit. de abolitionib. Tertia abolitio legalis est, vt quę à lege cōceditur, scilicet quando accusator est mortuus, vel aliqua iusta causā impeditus, ita vt in accusatione pcedere nō posset, l. Aut priuatim, ff. ad S. C. Turpilia. Hoc enim casu finita est accusatio, quò ad accusantē, nō tamen ob hoc reus est liberatus, quin possit rursū ab alio (etiā de eodē crimine) accusari, c. Prohibētur, versic. Ab alio, 2. q. 1. l. 1. C. si reus vel accusa. mort. fuer. & l. Defuncto, §. 1. ff. de publi. iudic. Sic ergo eximitur reus ab accusatione, abolitione interueniēte, d. l. Si interueniente: Nec accusator incidit in Turpilianum. Et cū accusator mortuus vel iusta causā impedit⁹ fuerit, vel fortē impetrauit specialē: tūc reus poterit ab alio accusari intra 30. dies vtiles: Aut si accusatus mortuus fuerit, finitur accusatio. Morte enim accusati, crimē extinguitur, l. fin. C. si reus vel accusa. mort. fuer. Fallit hoc in sequentibus criminibus, in quibus nequaquā permittitur hęc specialis abolitio, nēpe in crimine lēse Maiestatis, peculatus, repetundarū, & falsi: vbi ex vtraq; parte acerrima fit indagatio, l. 1. 2. & fin. C. de abolit. quia illa crimina morte accusati haud quāq; abolētur: vide plenius Speculato. Nobis hīc paucula ostendisse sufficiat.

CAP. CXLVII.

De remissione.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 147

1 Remissionem largiri, solius est Principis.

2 Quæstor in Flandria,

3 Quidam domini, & officarij, } cū reo transigere possunt, remittere nō possunt.

4 Domini de consilio Flandriæ,

5 Transigentū vis est efficax, vt remissio. } Princeps tantū remittit capitalia etc.

Crimen læsæ Ma.

Constuprationem violentam,

Zodomitica,

Monetarijos falsos,

Latrocinia,

Incendia,

Prædationes,

¶ Princeps non remittit

} nisi extraordinariē.

Princeps

- 7 Princeps remittit aut { Plenariè, } Die passionis Dominicæ.
 { veluti } Die noui lætique introitus in ciuitatem.
 8 { Non plenariè: sed cū emenda, veluti quouis tēpore non prædicto.
 9 In plenaria remissione, remissum consequetur confiscatio debita.
 10 In Francia omnis remissio regis est plenaria.
 11 In remissionibus largiendis, obseruanda sunt mysta.
 12 In supplicatione quid subticens, subreptitiè remissionem impetrat.
 13 Remissio includit { Reconciliationem partis cum satisfactione.
 { &
 14 Interinationem faciendam.
 15 Literas exhibeat intra annum & diem.
 16 Se captiuum præbeat.
 17 Procuratorem generalem,
 17 Interinaturus { Quæstorem in Flandria, } contra se citet.
 { Prætozem legi,
 17 { Partem aduersam,
 18 In { Supplicationib. }
 { aut }
 { Interinatione } mentiens, virtute remissionis se priuat.
 19 Remissio intra annum non exhibita perit, nisi releuetur.
 20 Remissio exhiberi neglecta, grauatur emenda.
 21 Interinatio in Flandria con mittitur dominis de consilio.
 22 Differentiæ inter remissionem & absolutionem vel indulgentiam.
 23 Variæ quæstiones circa remissionem.

Quandoquidē remissiones seu gratiæ multū (proh dolor) hoc calamitoso ac infelici sæculo in vsu sint, ac frequētius quā par est vbilibet locorum practicerentur: idē remissionū naturā, vsū, & circumstātiās hīc vtcūq; examinare cōstitui, cū modo et forma interinandi post remissionē impetratā. Vt autē
 1 à remissione auspicemur, sciendū est, hāc criminis remissionē neminē largiri posse, q̄ solū Principē, l. 3. C. de Epis. audien. l. 1. Cū indulgētia, l. fin. C. de sentē. pass. & l. fin. C. de gener. abolit. Bald. in l. fin. ff. de off. præsid. Quæstor autē parricidarius in Flādria, ac præterea multi priuati domini et officarij, ex cōmissionis suę virtute possunt cum reo de delicto perpetrato cōponere seu transigere: verū eiusdē criminis remissionē nullo modo largiri possunt, quū
 3 (vt suprà dictū est) id solius sit Principis. Eadem ratione Domini cōsilij Flādriæ possunt & valēt virtute instructionis cameræ, cum reo de delicto cōmisso componere ac transigere: possunt scilicet, quum reus sese submittit, & quum negotiū reperitur anceps, ac dubium: attamen delictum ipsum nequaq̄ remittere queunt, ob
 4 eandem scilicet suprà narratā rationē. Atque dicta officariorum
 compositio.

compositio tam est efficax, & valida, vt ob eam solam reus liberatus sit à delicto, & absolutus: non secus, q̃ si Princeps ipse remississet. Largitur autē Princeps remissionē nō de delictis ciuilibus, & per compositionē remissibilibus, hoc est, quæ ciuilitè puniri possunt, aut cōponi: sed tantū de ijs delictis, quorū punitio esset capitalis, aut corporalis: nempe, de homicidio aut mutilatione, de quibus planē necessariū est, vt reus Principis imploret indulgentiā & absolutionē, quālibet infelici fato, & innocenter in crimen factor inciderit. Sunt tamē crimina tam enormia, & foeda, vt de ijs Princeps ex sua virtute ac potestate ordinaria nullā remissionē aut indulgentiā largiri velit: veluti de crimine lēse Maiestatis, de violatione mulierū violenta, de zodomiticis, de monetarijs falsis, de latrocinio, de incendijs, de prædationibus, atq; his similibus. Dixi ex potestate sua ordinaria: Nā ex sua potestate extraordinaria & absoluta, crimina istiusmodi omnino remittere potest omnia, quoties ipsi visum fuerit. Quādo autē placet ipsi ex sua hac potestate extraordinaria remissionē largiri, tunc Secretarius in literis remissionis tantū subscribit: Per comitē, aut per ducē, aut per Regē, aut per Imperatorē: sine ampliori additamento, nec addit: ex relatione Cōcilij aut Cancellariæ. Atq; post sigilli munionē & appēssionem ad literas remissionum extraordinariarum iubet Secretario, vt super plica scribat hoc modo: Sigillata per expressum mandatū domini Regis, aut Imperatoris. Remissiones autē Principum sunt diuersæ: Aliæ enim largiuntur plenariē: Aliæ cū multa ciuili. Nā remissiones, quas Princeps elargitur ipso bono die veneris, hora passionis Dominicę, illę oēs regulariter expediūt & donantur plenariē, sine vllō additamento ciuilis multæ. Item oēs eæ, quas Princeps cōfert in triumphali aliquo, lētōq; seu nouo suo ingressu in regionē ac ciuitatē suā. Nam tum omnia remittit ciuilia, corporalia, ac capitalia, quatenus sunt suę Maiestati remissibilia. Idem censendū est, quando Principes foeminæ remissiones largiuntur in latis suis ingressibus: hoc tantum interest, quod ipse foeminæ remissionū literas nō expediunt, sed eorū mariti Principes. Aliæ verò remissiones, quas Princeps concedit alio quouis tempore,

tempore, ferè restrictæ ac grauata sunt ciuili emēda, si quidē ciuili aliqua emēda inciderit. Si quando autē Principi placet crimen aut corporale, aut criminale, aut ciuile planè remittere, & absolvere: tū impetrāti reo restituit, reddit, aut certè cōsequi permittit confiscationē bonorū, in quam suo delicto inciderat, modò de ea necdū sit pronūciata sentētia, et adiudicata fisco. Nā si fisco adiudicata fuisset, tū ad bonorū recuperationē peruenire posset nunq̃, nisi ea lege, qua id in remissionis literis apertè excepisset, ac ijs literis hoc iussisset inferi (de cōfiscatione scilicet sequenda). Porro in Frācia hac bifaria remissionū distinctione nō vtūtur, siquidē eæ leges etiānum durēt, quarū vsū ego meo studiōrū tēpore in Francia conspexi. Sed ibi Rex & Principes oēs remissiones suas expediūt plenariè, sine vllō additamēto pœnæ ciuilis seu mulctæ: sed de ijs delictis remissionē tantū elargiūtur, quæ sunt remissibilia. Quū hīc remissionū naturā tractemus, velim pie lector intelligas, quòd circa remissionē expediendā & largiendā, multa sint obseruanda: nempe facti propositū & voluntas delinquētis, euētus & finis facti, quidq̃; indè euenit, vel euēturū sit, facti modus et circūstātia, qualitas psonæ, tēpus, locus & similes circūstantiæ. Deinde an factor prius alio crimine sit grauatus: nā idipsum in supplicatione notificet oportet, & de nouo repetat, etiam si eiusdem aliàs impetrasset remissionē, & partibus aduersis fecisset satis. Nā si hoc subiceret, ipsius impetratio seu remissio haberetur subreptitia, obreptitia, clandestina, & nulla: Ita Baldus in l. Nemo, in l. col. C. de Epif. audient. Ex quo dicit And. Sicu. in c. Super literis, in 24. col. ext. de rescrip. quòd in ciuitate Bononiēsi fuerit maleficus decapitatus, qui impetrauerat gratiā & remissionē secundi homicidij, nulla facta mētionē de primo, ac eius impetrata gratia: Ita refert & sequitur D. Iason in l. Nec dānosa, C. de precib. Impera. offerēd. Hoc præterea in remissionibus obserues oportet, quòd omnis remissio impetrata, præsupponit & includit pacē & recōciliationē partis, cū satisfactione, si ea facta nō fuerit: ideo (vt videmus) cōmuniter Prīcipes solēt apponere in gratijs hāc clausulā (satisfactione parti læsa facta) quæ est etiā cōsona iuri, & ob quam Principes possunt remittere

remittere poenā corporalē, aut pecuniariā applicandā fisco, sed nō poenā pecuniariā applicandā parti: faciunt quę dicit Angel. in l. Si docueris, C. ad le. Cor. de fall. Panor. in suis cōsilijs, cōsilio 6. in 2. volu. in 2. dubio. Itē includit interinationē postea faciendā esse: sed anteq̃ interinatio fiat, oportet vt literę remissorię prius exhibeātur ad interinationē peragendā cōmissio, ad illas interinandū, atq; hoc intra annum & diē ab impetratione cōsecuta: alioqui impetrata remissio reo impetrāti nullo modo patrocinari posset, nec vllius esset efficacię. Deinde necessum est, vt impetrās cū remissio- 16 nis præsentione sese simul captiuū offerat, & captiuus pmaneat donec ipsius remissio interinata fuerit; tum enī personaliter abire licebit, si prius tamen promiserit et stipulat⁹ fuerit, datis ad hoc fideiussoribus cōparere quouis tēpore, & toties, quoties citatus aut admonitus fuerit, vel ipse, vel ipsius cōstitutus procurator, et pręterea soluere iudicata. Et post hęc promissionē, & stipulationē factā, oportet vt reus die quo citabitur, omnino cōpareat et iudicatis obediat. Nā si post talē pmissionē, & durāte adhuc huiusmodi interinatione remissionis et gratiæ, reus citat⁹ ampli⁹ nō redeat, nec cōpareat, plectēdus erit ipse fideiussor, sed leui⁹ & ciuilit̃, vt̃ videre fuerit apud Barth. Chasse. in suis cōmētarijs sup̃ Cōsuetudinib⁹ Burgūdię, tit. des iustices et droictz dicelles, §. 5. Ex quo loco etiā notādū est, vētilari dubiū: An criminosus sic per se captiuus oblaui relaxari posset cū dicta cautione, an nō? cuius dubij solutionē loco superiori videre licebit. Ad hęc, quādo rei remis- 17 sio ad interinationē erit producenda, & ipse denuo citatus fuerit, oportet vt ipse impetrās Procuratorē generalē, & Quęstorē paricidiariū in Flādia cōtra se in iudiciū, ad videndū procedere ad verificationē et interinationē prędictā, prouocet et citet, atq; etiā Prætorē loci, vbi factū cōtingit, simul cū parte aduersa, etiā si prius pacē cū ea habeat, vt oēs ij cōspiciant processum & interinationē faciendā intra annū & diē: ne si tacita fieret huiusmodi interinatio, quispiā hinc lēderetur, et in alicuius graue pręiudiciū, aut dānū fieri posset, arg. l. Nā ita diuus, ff. de adopti. l. De vnoquoq; , ff. de re iudica. Ideoq; si nō citaretur, quorum interest interinationem literarū Principis cōspicere, præsumeretur ea remissio clandestina, fraudulosa,

- fraudulosa, & parti læsæ, vel alteri Iudici detrimentosa, l. fin. C. Si per vim vel alio modo. fa. in arg. c. Si Episcopus, de præbend. lib. 6. Atq; ob hanc causam prænominati personaliter citandi erunt, quod hi quoque remissionibus Rei contradicere possunt, aut eam accuratè pro contradictione discutere, an sit subreptitia, hoc est, veritate tacita: & an obreptitia, hoc est, falsitate expressa, impetrata: & quæ
- 18 impetranti diligenter obseruanda fuerint, ne aut in supplicationibus remissionis, aut in interinatione vllum committatur mendacium, aut falsum exprimatur, cum falsus precator carere debeat impetratis, l. Et si legibus, C. si contra ius vel vtili. publi. Si tamen Princeps concedat alicui gratiam aut remissionem de plenitudine potestatis, vel ex certa scientia (quod idem est) tum non requiritur citatio illorum, quorum interest: Ita tenet Ludouicus Roma. in suis consilijs, consilio 369. incipien. Circa principium, in 10. colum. in versic. Et huius est ratio. de quo plenè per Franciscum de Curte iuniorem, in suis consilijs
- 19 feudalib. consilio primo, in 12. colum. Porro si factor & impetrans per negligentiam oblitus sit intra annum et diem, suam remissionem verificare, & ad interuentionem exequi, perit tum remissionis seu gratiæ vis, nisi curet sese ab ea negligentia restituere & releuari, quod tum illi facere
- 20 licebit. Verum in hoc casu per Cancellarios, Præsidentes, aut similes inuentum introductumque est, ut literas remissionis grauet emenda, qua non erat onerata prius, tantum ut talis poenam seu emendam pro crassa, & supina negligentia inferat. Simile quoque poenam aut emendam adiungunt, quando impetrantes redeunt declaraturi se aliquid per obliuionem subticuisse, aut certè minus omnia sese confessos esse, & ampliorem de oblitis seu omissis remissionem & indulgentiam à
- 21 Principe de nouo postulāt. Omnis autem verificatio & interinatio remissionum & gratiarum in Flandria committitur Dominis de Consilio: quod talis omnis interinatio sit Principis, & sic pro verificatione contentorum in remissione seu gratia, dirigitur seu delegatur
- 22 cognitio ipsis (ut dixi) Dominis de Consilio, qui habet illam verificationem interinare. Antequam hoc caput finirem, explicare volui discrimen inter remissionem, indulgentiam vel gratiam. Nam remissiones expediuntur tantum de homicidijs & alijs capitalibus. Absolutiones
- verò seu

verò seu indulgētiæ in rebus vbi nullū defertur homicidiū, aut capitale aliud. Rursum (si externa notare libet) remissionū literę expediūtur, & donantur cū cordis sericis, & sigillo viridi: Indulgētiæ verò cū simplicib⁹ caudis & sigillo rubro. Deinde ante capitis huius finē, anim⁹ erat varias discutere quæstiones, nō minus utiles q̃ vsu frequētes: nēpe, an Principis introitu liberētur, qui crimina geminarūt? falsarij, an habeāt remissionē in ingressu Principis? Restitutus gratia Prīcipis an recuperet officiū? Gratia an morte Principis expiret? Prīceps an gratiā datā per se possit reuocare? An Princeps possit eā interpretari? Sed quoniā has D. Nicol. Boer. in suis decisi. aureis q. 217. num. 21. & 22. & D. Bartol. Chasse. in Commen. suis in Consuetudines Burgundiæ. Rub. des Iustices & droictz dicelles, §. 5. abūdē explicarūt, ideo de his prudēs ipse supersedeo.

CAP. CXLVIII. De reuocatione exilij.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 148

- 1 Rappellæ expediuntur in { Cordis sericis, & cera viridi, si exilium fuerat 10. annorū & vltra.
Caudis dupl. & cera rubra: si exiliū fuerit vltra decē annos vsq; ad 10.
Caudis simpl. & cera rubra, si exilium fuerit infra 10. annos.
- 2 Exiliū pronūciatū { Ad instantiam partis, requirit in rappellis interinationē & satisf.
factionem partis.
- 3 { Ad instantiā fisci, nō requirit rappellationē grauari debere interinatione.
- 4 Exules Gandenses Princeps { Ciuitate } donat, cum consensu Senatus.
& { Patria }
- 5 Exules { Brugenſium } ad certum tēpus, Princeps tantūm patria donat vsque ad
{ Hyprenſium } (terminos Scabinatus.
- 6 Exules { Brugenſium } sine certo tempore, princeps absolute liberat, reddens
{ Hyprenſium } eos & patriæ, & ciuitati.
- 7 Volens Brugis rappellas suas interinatas ostendere, cogitur ad limites scabinatus subsistere, donec cum ciuitate conuenerit.
- 8 Cætera exilia Flandriæ Princeps absolute reuocat, donans exules & { Patria,
& { Ciuitate.
- 9 Rappellæ exiliorū Gandensium, nulla { Interinatione, } grauantur.
{ aut }
{ Satisfactione }

Post promulgatū alicuius ob condignū meritū exiliū, sæpe fit, vt per instantiā exulis, & ex causā Princeps (cui dūtaxat cōpetit, l. relegati, in fin. ff. de pœ.) exiliū remittat, relaxet, liberet, et extincto exilij iure exulante in priorē statū restituat. Quā Principis gratiā lura cōsuetudinaria rappellas vocāt. In quibus triplex

est varietas.

est varietas, sed ea varietas tantū ab externis oritur. Hæ igitur reuocationū aut rappellarū literæ tribus modis expediuntur: nēpe, in sericis cordis, & cera viridi: In ligatura siue cauda duplici: Et in simplici cauda: Atq; hæc iuxta diuersitatē exiliorū. Omnia enim exilia 50. annorū et vltra, expediūtur in cera viridi et in cordis sericis: Exilia verò 10. annorū, & suprā, vsq; ad annū 50. expediūtur in caudis duplicibus, & cera rubra: Et exilia infra 10. annos expediuntur in caudis simplicibus, & cera quoque rubra. Atq; in his animaduertēdū est, quū exiliū pronuntiātū fuerit ad instantiā et persecutionē alicuius partis læsæ & grauata, tum reuocationū exiliorū literæ, interinatione & satisfactione parti læsæ & grauata facienda onerātur, si ea facta nō fuerit, et inquātū aliqua satisfactio faciēda cadat. Si verò exiliū pronuntiātū sit ad instantiā & petitionē fisci tātū, tunc reuocationū seu rappellarū literæ nō grauant impetrantē ad interinationē. Cæterū hic nota varietatē exiliorū seu bānorū, iuxta varias ciuitates. Nā de exilijs Gādaui per Magistratū Gandēsiū pronuntiatis, Princeps exules sua patria & etiā ciuitate donat, quatenus Magistratus hæc cōsensu suo cōfirmet. De exilijs verò, aut Brugis, aut Hypris per Magistratū Brugēsiū & Hyprēsiū ad certū tēpus & annos edictis, Princeps nullas literas reuocatorias seu rappellas largitur, nec ab exilio liberat absolutē, sed tātū exules patria donat vsq; ad terminos ac limites, hoc est, vsq; ad Scabinatū ciuitatis. Cū verò in ijsdē ciuitatibus exilia, pclamātur citra vllam certi tēporis distinctionē, absolutē absoluit, & ciuitate exules donat & patria. Brugēses tamē hic expressū habēt priuilegiū, quo adhuc hodie pacifica possessione fruūtur: Nimirū quoties impetrās, Flādriā ingressus, curat suarū rappellarū interinationē, tū eandem interinationē eidē concedunt, quò ad patriā: Nā ciuitatis iurisdictionē & limites ingredi nō licitū est, priusq; tēpus exilij finitum fuerit: nisi de hoc cū ciuitate cōuenerit, quod et Cōciliū ipsum ita quoque quotidie cōfirmat, sicuti multis exemplis id cōfirmari ac cōprobari posset, nisi breuitas temporis nos aliò vocaret. Cætera verò exilia in alijs ciuitatibus Flādriæ pronuntiata, siue ad certū tēpus, siue incerto tēpore definita, Princeps ea remittit, rappellas confert, dulciq; patria donat, & ciuitati restituit, sicut, & quoties ipsi li-

ipſi libuerit. Hic illud obiter quoq; notandū eſt, quòd Gandēſes aliquando magno ſtudio impetrare cōtēderint, ne ipſorū bānorū rappellæ vlla interinatione grauaretur, hoc habentes pro cauſſa, quòd caſus ſeu res ſatis per ſe manifeſta ſit, et cōſtet per literas exi- h) priores, quas vulgò titulū bāni vocamus: Deīde, quod ex cauſſa vrgēte, et ex inolita hoc habeāt cōſuetudine, vt nulli vnq̃ exuli ciuitatis priorē libertatē reſtituāt, niſi prius ſatisfacta parte. Atq; in hoc ſtudio tātū pmouerūt, vt votorū facti ſint cōpotes, et tale impetrarint priuilegiū, quo poſthac bānorū ſuorū rappellæ ampliùs nulla interinatiōe grauātur, ſed quoties rappellarū impetrās, denuo ſua patria et ciuitate frui gaudet, ac ſeſe iterū in ciuitatē aſſerere ſtu- det: tū planè neceſſū erit, vt ſeſe ſubmittat Senatui, et fideiuſſionē ſtatuat de implēdo, quicqd per Magiſtratū de ipſius rappellis arbi- trariē decernetur: Atq; de his (ne nimius videar) plus ſatis ſupérq;.

CAP. CXLIX.

De appellatione.

Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 149

- 1 Ex { Propria confeſſione, } criminaliter damnatus, appellare { Hic non poteſt.
 2 { Non propria confeſſione, } { Hic poteſt.
 3 In { Concilio Flandriæ, } in criminalibus { Nulla recipitur appellatio.
 4 { ſed } { Recipitur appellatio ſine propria con-
 5 { Aliis Senatib. Flādriz, } { ſeſſione.
 6 In Flandria nulla eſt reformatio ſententiæ criminalis, ſed bene exilij.
 7 Concilium Flandriæ largitur exuli literas reformatorias.
 8 In Frācia ſemp obeditur appellationi criminali. 9 Quæſtiones varię de appellationibus.

FIT ſepenumero, vt reus in crimine à ſentētia per ſe, aut per pro- curatorē appellet ad aliū ludicē, de cui⁹ clemētia forſā meliùs ſperet, aut certē cui magis cauſſā ſuā fidat. In quo caſu hoc notādū eſt, quòd ex lure nemo reus criminaliter conuictus, & dānatus ex ppria cōfeſſione, ab ea ſentētia appellare poteſt, ſed ſentētia plata ilico pducitur ad actū, & ad executionē, quātūlibet etiā verbis ac clamorib⁹ ad aliud tribunal appellitet, l. 2. et ibi Bald. C. Quorum appel. nō recip. Si verò ex ppria cōfeſſiōe nō fuerit cōuict⁹, et pœ- 2. na infligēda corporalis foret, tū ipſi reo appellare pmittitur, et ſentētię executio differtur, donec per ludicē appellatiōis iterū defini- tū ac deciſum fuerit: atq; hęc ita ex iure, d. l. 2. ad fi. cōſiliū Flādriz etiā nullā audit appellationē, vel appellationi non deſert, hoc eſt,

Ll. ij. neq; ob

neq; ob eā vnq̃ sententiæ executionē differt, quādo ea fuit diffi-
nitua, etiā si pprio ore nil cōfessi sint, modo pbata, legitima, dig-
na, certāq; pbatione cōuicti fuerint. Sicut multis exēplis id cōfir-
mare

mare possem, & potissimū hoc vno, de Iohāne quodā Faillāt captiuo in Cōcilio Flandriæ, qui pprio ore nil cōfessus fuerat, ex legitimo tātū certōq; multoq; testimonio cōdēnatus et adiudicatus morti fuit, appellādo nō deferre batur appellationi. Quod idē etiā nū hodie in eodē cōcilio obseruatur, vbi in similibus casibus appellationi non deferretur. In Flādriæ verò alijs Senatibus, nequaquā 4 obediūt aut deferūt appellationi in materijs criminalibus, maxime in diffinitiuis: quōd in ijs neminē corporaliter punire possint, nisi ex sua ppria cōfessione cōuictū. Nec etiā admittunt reformationē huiusmodi diffinitiuarū, ob eandē rationē: quod tamē subinde pmittūt in sentētijs exiliorū. Nā, hoc casu Domini de cōcilio largiūtur & expediūt reo exulātī literas reformatorias, quibus ei potestātē faciūt se tutō & liberē posse recipere, & ire per totā Flādriā, excepto tantū loco, vbi exilij sentētiā accepit. Porro in Frācia 7 vbilibet locorū, in re criminali post primā sententiā reo permittitur appellatio, secundū quā Rex vult pcessum, et psonā reā in Parlamentū perferri, atq; ibidē oīa peragi, examinari, expendi & confirmari, vel reformari, vel grauari, vel minui: Atque iuxta hāc sententiā in factō (remissis persona et processu ad priorē Senatū) procedendū esse, vt debet. Omitto interim plures quæstiones, breuitatis studio, quæ hīc dici & examinari suis quibusque locis cōmodē potuissent: nepe, Qualiter appellatio fieri posset in criminali: & à quo posset interponi: & an posset appellationi renūciari? Deinde an quilibet ex populo posset pro absente appellare? Iterum, an in crimine lesæ Maiestatis posset appellari? Ad hāc, qualiter Iudex non admittens appellationem, teneatur? Deinde, an valeat statutum, quod in criminali tollit appellationem? Prætereā, Si sententia cōfirmetur per Iudicē appellationis, quis eā mādabit executioni? Itē an Syndicus cōmunis sit citandus, cū appellatur à sentētiā in criminali? Deinceps, si appelletur in criminali, et appellatio nō recipiatur, quid sit faciendū? Insuper, qualiter puniatur Iudex, qui nō recipit appellationem, quā recipere debebat, sed sentētiā exequitur? Rursū, an appellatione interposita ab vno, & illa pendente, possit cōtra alios fieri executio? An denique reo moriēte interposita appellatione, extinguatūr oīa? Postremò, an

reo moriente intra decem dies datos ad appellandū, crimē extin-
guatur, & etiam confiscatio bonorum? Quarum abundē memi-
nit Angel. Areti. in suo tractatu maleficorum sub gloss. Præsente
Caio, quem data occasione videre poteritis.

C A P. OL.

De confessione maleficorum.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. C A P. ISO

1 Consultatio Magistratuum de capitali pœna malefici.

2 Sententia capitalis profertur

{ Pridie executionis,
aut

3 Capitaliter exequēdo

{ Doctor
aut
Confessor

{ Eodem die executionis.
Ecclesiasticus est concedendus.

4 Capitaliter exequēdo nō est negāda Bucharistia.

5 Capitaliter exequēdus, nō est ing-
(briandus.

6 Confessorum abusus apud capitaliter plectendos.

Postq̃ maleficorū facta Magistratui aut per ppriā confessionē,
aut per certa & explorata indicia satis innotuerint & cōtite-
runt, tūc Prætor iustitię minister, cū magistratu cōsultat aut requirit
iuxta admissā, cōfessā et p̃specta scelera (de capitalib⁹ loquor) iusti-
ciā fieri, et mala secūdu leges patrias ex mādato dei, et p̃cipis pu-
niri, & de factore ordinatū suppliciū sumi. Cuius requisitione, et pe-
titione audita, tot⁹ magistrat⁹ legib⁹ parēre coact⁹, certa hora cōue-
nit: facta, p̃sonā, causā, finē, occasionē, tēp⁹, locū, q̃litatē, ac omnē
deniq; circumstātiā expēdit, in deliberationē ponit: & de malefici
scelere puniēdo, maturo, graui, luctuosōq; cōsilio cōsultat, et pro
cōmerito flagitio pœnā statuit, et de ea post singulorū auditas opi-
niones sētētiā p̃nūciat. Quę qdē sētētia in alijs locis p̃nūciatur pri-
die q̃ maleficus sit puniēd⁹, aut certē pridie inter Magistratus ipsos
decernitur & cōfirmatur: atque postridie (quū plectēdus capitali-
ter erit) ipsi malefico reo in cōfessū Magistrat⁹ p̃ducto, aut publi-
cē, aut priuatē eadē sētētia pronūciatur. In alijs locis tantū eodē die
supplicij sumēdi sētētia p̃fertur: atque in hoc nil certi, sed spectan-
dus est vsus regionis, et loci. In hoc autē penē oēs cōueniūt, vt reū,
quē sua vita corporali priuabūt, eundē ad vitā spiritālē p̃moueāt,
& ad resipiscētiā et ad cōmissorū pœnitētiā, et in spē veniē erigāt.
Ideo pridie q̃ patietur, hāc habēt laudabilē cōsuetudinē, vt ad ipsū
mittāt parochū, aut aliū bonū sacrificū, aut monachū quēpiā, cui
cōfiteri possit, et qui ipsius animū ad cōtritionē p̃moueāt, ad mi-
sericordiā diuinā accēdat, et ad satisfactionē corporali pœna per-
suadeat,

suadeat, qui deniq; rei pectus sacra admonitione, cōcione, & pijs
 verbis emolliat, ad dolorē cōpūgat, & Christi facilitatē in remit-
 tēdo p̄suadeat, atq; ita ad supplicij locū eundē piē pducatur. Quod

vt faciat felicius, imaginē aut statuam parua Christi crucifixi ipsius manibus inserūt, et ad eiusdē Christi acerbā, atq; ignominiosā passionē assidue erigūt, & ad felicē statū animā emigraturā preparare, & Christo lucrificere cōtendūt, adeo vt ipsum reū nō deferāt prius, q̄ mortis suppliciū vita persoluerit. Hāc laudabilē & piā cōsuetudinē, summa cū diligētia ipse semper obseruari cōspexi in nostra ciuitate Brugenſi, cui multis annis à cōsilijs immeritus fui. Quari autē hoc loco solet, an misero reo, Eucharistiæ sacramētū, aut sacra Synaxis, si petierit, largiēda sit? Quæ qdē quēstio Augustissimi Imperatoris Caroli Quinti de Capitalib. iudicijs, benigna et Christiana cōstitutione, soluta est 79. articulo: ubi reo misero & plectēdo petenti & desiderāti Eucharistia cōceditur: quam etiā indulgent Canonica iura, c. Quæsitum, 13. q. 2. c. 2. & ibi Panor. & Scrib. ext. de furt. & in c. Si quis, de pœniten. Distinct. 7. Quem morē laudabilē quidē & probandū sequūtur hodie plerq; Romani Imperij ciuitates, alijq; pij deuotiq; Magistrat⁹: Atq; has dictas cōsuetudines probatiores puto, & Magistratibus Christianis digniores, q̄ illas, quibus reus plusquā militari ritu ad supplicium

5 pducitur. E qbus maximē mihi videtur improbāda illorū cōsuetudo, qui reū lōgo vini potu ad ebrietatē penē afficiūt, quod min⁹ sentiret mortis imminētis pauorē & memoriā. Sed hūc abusū sustulit clementissimus Imp. noster Carol. 5. articulo 79. qui idem multa alia absurda, mala cōsuetudine inuecta, sua prudētia aut de-

6 leuit, aut restituit. Qui etiā articulo 103. taxat & abrogat quosdam confessorū abusus, qui improba quadā & superstitiosa pietate, ne dicā impietate, cōfessōs reos ad negādū reuocādūq; facinus patratū adducūt, quū intersit Reip. vt delicta nō remaneant impunita. Fit enī eiusmodi insipiētū cōfessorū importuna pietate, & indulgētia, ceteris ad liberius peccādū liberior occasio. In leuiorib⁹ autē criminib⁹, hoc equi⁹ dissimulādū esset, in qbus oēs piores ad liberandū absoluedūq; esse debemus, q̄ ad cōdēnādū, l. Respiciendū, §. 1. et l. Hodie, ff. de pœ. In grauiorib⁹ verò et enormib⁹ atrociorib⁹q; secūs, l. Si Præses, ff. eo. Nā grauē dictū Stratoclis obseruādū est: Ignoscēdo nocētib⁹, innocētū salutē custodiri nō posse. Et Lycurg⁹, Nocētū remissio (inqt) impborū studia ad peccādū excitat.

CAPUT CLI.

De executione criminalis sententiæ.

¶ Summa

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 151

- 1 In magno concilio committitur Procuratori generali vel ipsius vicario cum hostiarijs.
- 2 Executio criminalis, { In concilio Flandriæ committitur Prætori Comitum, qui semper Prætor est antiqui Castri Gandensis, vel aulae Hyprensis, vel Prætor alius proximus.
- 3 In alijs Senatibus committitur Prætori loci

Post varia criminum genera, post ea omnia, quæ criminum ratione, naturam, exceptionem, liberationem, vel aggrauationem cum circumstantijs cõcernere videbatur, restat, ut nunc epilogum atque adeo extremum actum agamus, & non nihil de criminum executione dicam, iuxta varietatem locorum. In magno enim concilio Procurator generalis (is enim Imperatoris vices ex suo officio solus sustinet) aut ipsius vicarius aut substitutus, procuratore generali absente, partim ex officio, partim ex sententia tenetur ad executionem criminalem peragendam, & eam curare soleniter (si ita refert sententia) cum hostiarijs, pducere ad actum. In concilio verò Flandriæ executio committitur, primo Prætori clementissimi Comitum, aut augustissimi inuictissimiq; Imp. ad hoc requisiti. Isq; Prætor fere semper est Prætor antiqui Castri Gandensis, Prætor aulae Hyprensis, aut alius quipiam Prætor, proximus eo loco ubi camera residentiâ habet: cum assistentia Procuratoris generalis, & hostiariorum. In alijs aut Senatibus particularibus, siue iam his duobus dictis inferioribus, ipsa criminalis executio committenda est eiusdem senatus prætori, vel ipsius vicario, qui in suo officio principis vices referunt.

CAP. CLII.

De carnifice.

¶ Summæ rerum tractatarum in Commenta. CAP. 152

1 Carnifex executione sua non peccat. 2 Carnifex est in tutela ac protectione Principis.

3 Carnifex cur male apud omnes audiat.

4 Carnificum executio fit variè,

Igni,	Raptu,
Gladio,	Puncturis,
Puteo,	Abcissionibus,
Dissectione,	Truncatione,
Rota, furca,	Perforatione,
Patibulo,	Euulsione,
Tractu,	Flagellatione, etc

Executor sententiæ & iusticiæ instrumentalis minister, habetur ipse lictor, seu carnifex: qui tamen odiosus apud omnes sustineat nomen, quod cruentum, tyrannicum, & quasi parum humanum videatur exercere officium, nihil tamen in conscientia peccat, nec coram mundo,

mundo, nec coram Deo, qui totius iusticiæ fons est, origo, & author. Ex iusticiæ enim mādato peragit, quicquid facit: & iusticiæ, imò Dei (iuxta D. Paulum) minister est, non suorum affectuum,
c. Non

- 2 c. Non frustra, c. In officia, & c. Non est, 23. q. 5. Quocirca etiā hic ob officij necessitatē in tutela ac securitate Principis est, vt nefas sit illū ob officij (quam vocant) vilitatē, cedere, aut vim inferre, adeo vt hunc ausum Princeps capitale esse voluerit, vt habet Augustis. Imp. Caroli Quin. de Capitalib. iudicijs Cōstitutio, articu. 97. Porro quod ipsi lictores seu carnifices ex sese odiū vulgi prouocent, hinc ferē fit, quod pleriq; suo officio non fungantur cum tanta rei commiseratione & humanitate, quē ipsos deceret, decoraret, & amabiliore redderet, sed sic plerumq; maleficos tractāt, rapiunt, perdunt, et mactant, nō secūs quā si beluam cōficerent, in crudeli & tyrannica executione penē gloriātes, & subinde reis merita supplicia exprobrantes, & æquo sæuius & citius eos abripiētes, nō secūs, quā si propriæ bili potiūs inseruirent & affectibus, quā rationi, iusticiæ mandatrici. Quanquam autē vetus opinio est & v̄sitata, funestum esse locū, in quo sit lictor aut carnifex, tamen propterea eum vel odisse vel occidere non cōuenit: est enim (vt dictum est) iusticię imō Dei (iuxta diuū Paulum) minister. Quod enim Cicero dicit, funestari cōcionem conuersione carnificis, ethnico more dicit. Christianis longē alia mens de hoc Magistratus officio atq; ministerio esse debet, scientibus, iniustis
- 4 legem positam esse. Et animaduertendum est, per præfatum lictorem executiones variē fieri, iuxta sententiarū varietatem, nempe, ad ignē, gladio, puteo, dissectione, rota, furca, patibulo, seu cruce, tractu, seu raptatu, punctura ignitarum forcipum, abscissione, seu truncatione, aut perforatione linguæ, abscissione digitorum, aut pollicis, abscissione auricularum, virgis et flagellis cæsione, cum alijs infinitis similibus, iuxta morem ac ritum vniuscuiusq; loci, quæ Magistratus ad terrorem maleficorum decernit, & ad malum puniendum instituit.

Rerum Criminalium Enchiridij, Doctiss. viri
Iodoci Damhouderij Brugensis Iuriscon-
sulti, de Iure haud malè meriti,
F I N I S.

INDEX

INDEX OMNIUM CAP. ET TITV.

De criminibus & maleficijs. Facie 2. fol. 2.
 Cap. 1.
 De iudicijs seu litib. (vulgò) processibus criminalibus. facie 2. fol. 4.
 Cap. 3.
 Quo pacto in iudicijs criminalibus procedendum fuerit. facie 1. fol. 6.
 Cap. 4.
 Qualiter crimina ad iudicis notitiam perveniant. facie 1. fol. 7.
 Cap. 5.
 De accusationibus. facie 2. fol. 8.
 Cap. 6.
 De denunciationibus. facie 1. fol. 9.
 Cap. 7.
 De exceptionibus criminalib. facie 2. fol. 12.
 Cap. 8.
 De inquisitionibus. facie 1. fol. 13.
 Cap. 9.
 De diffamationibus præcedentibus per famam sparsis. facie 1. fol. 17.
 Cap. 10.
 De diffamationibus per indignicia, suspiciones, coniecturas, aut præsumptiones dispersis. facie 1. fol. 19.
 Cap. 11. De notorio. facie 1. fol. 23.
 Cap. 12.
 De cõmissionibus criminalib. facie 1. fol. 27.
 Cap. 13.
 De citatione. facie 1. fol. 29.
 Cap. 14.
 De annotatione bonorum. facie 1. fol. 33.
 Cap. 15.
 De citatione reali, id est, captura. fa. 2. fo. 34.
 Cap. 16.
 De carceribus. facie 1. fol. 40.
 Cap. 17.
 De carcerarijs, siue commentariensib. hoc est, carcerum custodibus. facie 1. fol. 44.
 Cap. 18.
 De effractione carceris. facie 1. fol. 48.
 Cap. 19.
 De relaxatione carceratorum. facie 2. fol. 51.
 Cap. 20.
 De fideiussione in re, seu materia criminali. facie 2. fol. 57.
 Cap. 21.
 De captiuorum, seu victorum aggravatione. facie 1. fol. 62.

Cap. 22.
 De præsentatione siue cõtumacia. fa. 2. fol. 63.
 Cap. 23.
 De cõparitiõe in materia criminali. fa. 1. fol. 66.
 Cap. 24.
 De procuratoribus in re, siue materia criminali. facie 1. fol. 67.
 Cap. 25.
 De exoniando in materia criminũ. fa. 2. fol. 69.
 Cap. 26.
 De publica fide, siue (vt vocant) saluiconductu. facie 2. fol. 73.
 Cap. 27.
 De defectu, non comparitione, siue contumacia contra impetrantem in materia criminali. facie 1. fol. 77.
 Cap. 28.
 De defectu, absentia, & non cõparitione contra citatum. facie 2. fol. 75.
 Cap. 29.
 De contumacijs purgandis. facie 2. fol. 79.
 Cap. 30.
 De libello formado, seu petitione facienda in re criminali. facie 1. fol. 80.
 Cap. 31.
 De dilationibus in re criminali. fa. 1. fol. 83.
 Cap. 32.
 De respondendo per exceptionem. fa. 1. fol. 84.
 Cap. 33.
 De remissione in materia criminali. fa. 2. fol. 85.
 Cap. 34.
 De respondendo pede ligato. facie 1. fol. 88.
 Cap. 35.
 De criminoso tradendo torturæ. facie 2. fol. 91.
 Cap. 36.
 De indicijs tortura condignis, hoc est, ad torturam sufficientibus. facie 1. fol. 94.
 Cap. 37.
 De quæstione siue tortura. facie 2. fol. 103.
 Cap. 38.
 De repetitiõe q̃stionis siue torture. fa. 1. fol. 109.
 Cap. 39.
 De confessione Rei in tortura. facie 2. fol. 106.
 Cap. 40.
 De negatione patientis in tortura. fa. 1. fol. 117.
 Cap. 41.
 Qui à tortura sint excusandi. facie 2. fol. 118.
 Cap. 42.
 De purgatione vulgari, & principio de monomachia.

INDEX CAP. ET TITV.

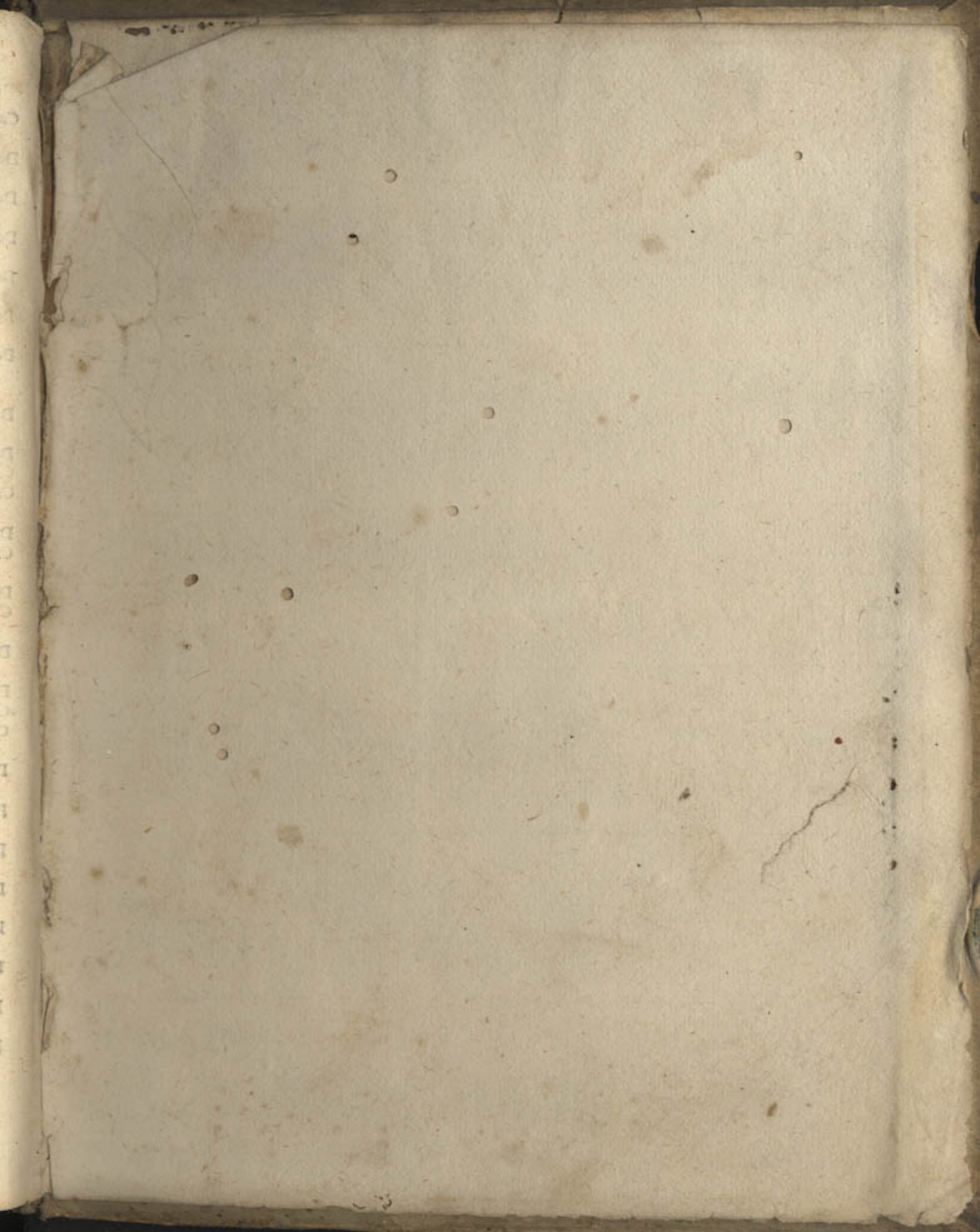
- machia, siue duello. facie 1. fol. 120.
 Cap. 43.
 De alia purgatione vulgari. facie 1. fol. 123.
 Cap. 44.
 De purgatione canonica. facie 1. fol. 123.
 Cap. 45. De purgatione legali. fa. 2. fol. 124.
 Cap. 46.
 De sese presentando torturæ, contra partem aduerſam. facie 1. fol. 125.
 Cap. 47. De confrontatione. fa. ij. fol. 126.
 Cap. 48. De probatione ordinaria. fa. ij. fol. 126.
 Cap. 49. De plena probatione in materia criminali. facie 1. fol. 127.
 Cap. 50. De reprobatione. fa. 1. fol. 129.
 Cap. 51. De ſaluatione. fa. 1. fol. 135.
 Cap. 52.
 De cōcludendo in cauſa (ſiue malis) de ipſa cauſa dedenda iuſticiæ. fa. ij. fol. 138.
 Cap. 53.
 De cauſa ſua committenda in gratiam Iudicis. fa. 1. fol. 141.
 Cap. 54.
 De pceſſus viſitatione & exami. fa. 1. fol. 141.
 Cap. 55.
 De condemnatione & punitione in re criminali. facie 2. fol. 143.
 Cap. 56.
 De ordinaria capitali punitione in Flan-
 dria. facie 2. fol. 150.
 Cap. 57.
 De ordinaria punitione civili. fa. 1. fol. 151.
 Cap. 58. De exilijs ſiue bannis. fa. 1. fol. 151.
 Cap. 59.
 Qui excuſandi, non puniendi, ob delicta commiſſa. fa. 1. fol. 153.
 Cap. 60. De capitalium & publicorum criminū multiplicitate. facie 2. fol. 154.
 Cap. 61. De crimine læſe Maieſtatis diuinæ. facie 1. fol. 155.
 Cap. 62.
 De crimine læſe Maieſtatis temporalis ſiue humanæ. facie ij. fol. 191.
 Cap. 63. De ſeditionibus. facie 1. fol. 193.
 Cap. 64.
 De priuatis carceribus faciendis. fa. ij. fol. 198.
 Cap. 65.
 De monetæ adulteratoribus. facie 1. fol. 199.
 Cap. 66.
 De conſiſcatione bonorum. fa. 2. fol. 204.
 Cap. 67.
 De caſe ſeu homicidio. facie ij. fol. 206.
 Cap. 68. De pluribus ac diuerſis modis homicidij. facie 1. fol. 211.
 Cap. 69. De homicidio manuali. fa. 1. fol. 211.
 Cap. 70. De homicidio linguæ. fa. ij. fol. 212.
 Cap. 71.
 De homicidio per conſenſum. fa. ij. fol. 216.
 Cap. 72.
 De homicidio p̄dicio, ſeu ſigna. fa. ij. fol. 218.
 Cap. 73.
 De homicidio per fortilegia. fa. ij. fol. 218.
 Cap. 74.
 De homicidio per venenum. fa. 1. fol. 219.
 Cap. 75. De inſpectione occiſi. fa. 1. fol. 223.
 Cap. 76. Cui permiſſum occidere. fa. 2. fol. 228.
 Cap. 77. De inuaſione. facie 1. fol. 239.
 Cap. 78. De neceſſaria ſuorum bonorum deſenſione. facie ij. fol. 252.
 Cap. 79. De neceſſaria proprii honoris deſenſione. facie 1. fol. 257.
 Cap. 80.
 De neceſſaria deſenſione amicorū. fa. ij. fol. 258.
 Cap. 81.
 De alijs homicidijs licitis. fa. 2. fol. 266.
 Cap. 82. De bello. facie 1. fol. 258.
 Cap. 83. De aſſaſinijs. facie 1. fol. 277.
 Cap. 84.
 Qui excuſandi ab homicidio. fa. ij. fol. 282.
 Cap. 85.
 De homicidijs caſualibus. fa. ij. fol. 293.
 Cap. 86. De latrocinijs. fa. 1. fol. 298.
 Cap. 87. De parricidio. fa. 1. fol. 304.
 Cap. 88. De ſuiipſius homicidio. fa. 1. fol. 308.
 Cap. 89. De adulterio. fa. 1. fol. 314.
 Cap. 90. De pmiſſione adulterij. fa. 1. fol. 316.
 Cap. 91. De lenocinio. fa. 1. fol. 312.
 Cap. 92. De ſtupro. facie ij. fol. 335.
 Cap. 93. De fornicatione. fa. ij. fol. 339.
 Cap. 94. De inceſtu. facie ij. fol. 331.
 Cap. 95. De raptu. facie ij. fol. 344.
 Cap. 96.
 De peccato contra naturam. fa. 1. fol. 351.
 Cap. 97. De vi publica. fa. 1. fol. 361.
 Cap. 98. De pignoracionibus, vulgō, repræſalijs. facie 2. fol. 365.
 Cap. 99.
 De telonijs, ac alijs exactionib⁹. fa. 2. fol. 371.
 Cap. 100. De vi priuata. fa. 1. fol. 374.
 Cap.

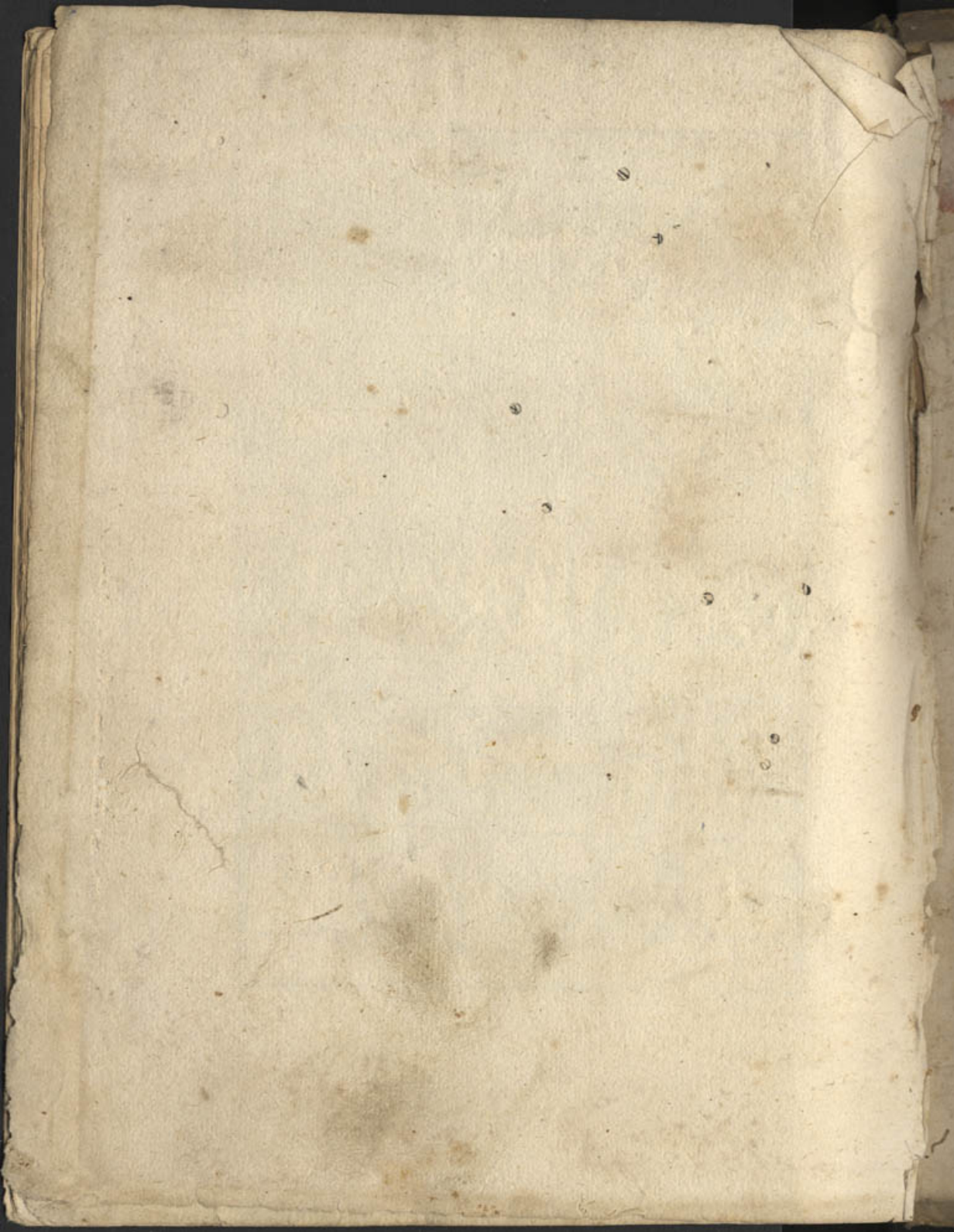
INDEX CAP. ET TITV.

Cap. 101. De rapina.	facie 1. fo. 376	Cap. 118.	De calumnia.	facie 2. fo. 465
Cap. 102.	facie 1. fo. 378	Cap. 119.	De concussione.	facie 2. fol. 466
De latrocinio simplici.	Cap. 103.	Cap. 130.	De corruptione.	facie 2. fo. 468
De incendiarijs.	facie 2. fo. 381	Cap. 131.	De emptione officiorum.	facie 2. fol. 470
Cap. 104.	fa. 1. fol. 387	Cap. 132.	De monopolio.	facie 2. fo. 474
De spontaneo incendio.	Cap. 105.	Cap. 133.	De coadiutoribus criminū.	facie 2. fol. 478
Cap. 106.	fa. 2. fo. 390	Cap. 134.	De receptione delinquentium.	fa. 1. fol. 480
De aggerum ruptoribus.	fa. 1. fo. 393	Cap. 135.	De iniurijs.	fa. 1. fol. 481
Cap. 107.	facie 1. fo. 399	Cap. 136.	De iniurijs verborum.	facie 1. fo. 483
De publicæ fidei, saluæguardiæ, siue securita- tis violatione.	Cap. 108.	Cap. 137.	De iniurijs factorum.	facie 1. fol. 487
De pacis ac induciarū violatiōe.	fa. 1. fo. 401	Cap. 138.	De iniurijs per scripta.	fa. 1. fol. 491
Cap. 109.	fa. 1. fo. 402	Cap. 139.	De iniurijs per gestus.	facie 2. fo. 492
De violatione sepulchrorum.	Cap. 110.	Cap. 140.	De læsione & mutilatione.	facie 2. fo. 493
Cap. 111.	De furto.	Cap. 141.	De correctione.	facie 1. fol. 493
Cap. 112.	De sacrilegio.	Cap. 142.	De damno pecuario.	facie 2. fol. 496
De crimine expilatæ hereditatis.	fa. 1. fo. 421	Cap. 143.	De damno per electa.	facie 2. fo. 498
Cap. 113.	De abigatu.	Cap. 144.	De damno generaliter.	facie 2. fol. 500
Cap. 114.	facie 1. fol. 423	Cap. 145.	De pace componenda.	facie 1. fo. 501
De furto incendiario.	Cap. 115.	Cap. 146.	De abolitionibus.	facie 1. fo. 503
Cap. 116.	De peculatu.	Cap. 147.	De remissione.	facie 1. fo. 507
Cap. 117.	facie 1. fo. 429	Cap. 148.	De reuocatione exilij.	facie 1. fo. 513
De furtorum emptoribus.	fa. 1. fol. 431	Cap. 149.	De appellatione.	facie 1. fol. 515
Cap. 118.	De receptis.	Cap. 150.	De confessione maleficorum.	fa. 2. fo. 518
Cap. 119.	De falsis.	Cap. 151.	De executione criminalis sententiæ.	fa. 1. fo. 520
Cap. 120.	De falsitate per consentum.	Cap. 152.	De carnifice.	facie 2. fol. 522
Cap. 121.	facie 2. fo. 436			
De falsitate in verbis.	Cap. 122.			
Cap. 123.	facie 2. fo. 436			
De falsitate scriptorum.	Cap. 124.			
Cap. 125.	facie 2. fo. 438			
De falsitate per abulum.	Cap. 126.			
Cap. 127.	facie 2. fo. 442			
De falsitate per silentium.	Cap. 128.			
Cap. 129.	facie 2. fo. 449			
De diffamatione per libellos.	Cap. 130.			
Cap. 131.	facie 1. fo. 452			
De falsis aleis.	Cap. 132.			
Cap. 133.	facie 1. fol. 454			
De translatione litem.	Cap. 134.			
Cap. 135.	facie 2. fo. 457			

Finis Indicis Cap. & Titulorum.

De vu. 5e

15

Est.

17.1